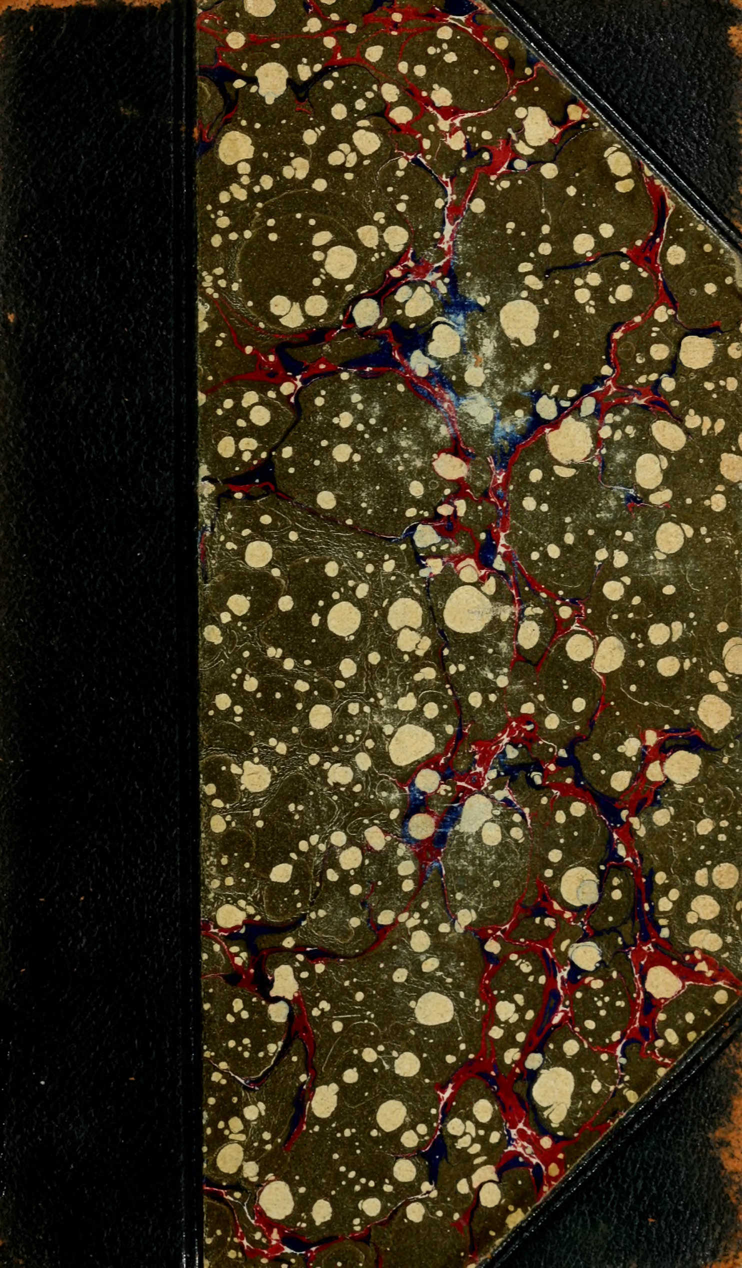

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS

OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DE LA RUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS XV.

Berolini 1843.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

in

Canticum Canticorum

Librorum

Pars II.,

Ejusdemque

in

Jeremiam Homiliae.

Ex

Nova Editionum Parisiensium

Recognitione

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1843.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

OPERA OMNIA

TOM. XV.

MONITUM
AD ORIGENIS HOMILIAS
IN JEREMIAM.

Jeremiam an aliter exposuerit Origenes, quam homiliis, incertum est. Cassiodorus lib. instit. divin. cap. III. homilias 45. enumerat, quae adhuc exstabant Rabani Mauri temporibus, uti discimus ex ejus praef. in Jeremiam. Tricesimae nonae fragmentum exhibet Philocalia. Quatuordecim confuso ordine latine a se versas fuisse, testatur Hieronymus praef. in Ezechielem, neque plures ab eo latine redditas vidisse se testatur Cassiodorus loco supra citato. Novemdecim deinde graece in Codice Scorialensi reperit, easque graece adjuncta interpretatione sua latina Antverpiae anno 1548. edidit Corderius sub nomine sancti Cyrilli Alexandrini, cui in Codice Manuscripto adscriptas viderat, sed Codicis de auctoris nomine errorem facile detexit Huetius, tum ex eo, quod duodecim jam a beato Hieronymo latine redditas fuisse advertit, tum quod aliae septem graece etiam in Codice Vaticano, ubi Origeni adscribuntur, repertae fuerant a Michaele Ghislerio, qui eas suae in Jeremiam catenae graece ac latine inseruit. E quatuordecim, quas interpreta-

tus est Hieronymus, textus graecus secundae et tertiae nec repertus est in Codice Scorialensi, nec in Vaticano. Utramque in Huetii editione omissam post novemdecim graecas proferimus, ibique addimus homiliae tricesimae nonae fragmentum graecum, quod exhibet Philocalia cap. 10. Praeterea cum quatuordecim homilias ordine confuso interpretatus fuerit Hieronymus, eas aliter in sua editione collocavit Huetius, quam collocatae fuerant in editione Genebrardi et aliis, secutusque est Jeremiae contextum, nec non illum ordinem, quem in Codd. Vaticano et Scorialensi servabant. Hunc et nos sequimur. Quae tertia est in nostra editione, imperfecta est, et versum duntaxat tricesimum capitis secundi Jeremiae exponit. In undecima apertis verbis se presbyterum profitetur. In quarta eum non esse dicit in Christianis fervorem, quo persecutionum tempore ardebant: unde facile colligitur, has homilias recitatas fuisse pacis tempore post annum 245.

Atque haec quidem Ruaeus.

Scribebam Vitebergae die XXVIII. mensis Januarii anni MDCCCXLIII.

Eduardus Lommatzsch.

ORIGENIS IN CANTICUM CANTICORUM

LIBER TERTIUS.

„Ecce [1]), es speciosa proxima mea: ecce es speciosa: oculi tui columbae [2])." Secundo jam sponsus cum sponsa in verbo colloquioque miscetur. Et primo quidem sermone invitavit eam ad [3]) hoc, ut cognosceret semet ipsam, dicens ei, quod bona quidem esset inter mulieres, sed nisi cognosceret semet ipsam, certa [4]) quaeque pateretur. Et quasi quae velociter ad agnitionem sui sensu intellectuque cucurrerit, comparat eam equis suis vel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul et genas ejus pro insigni verecundia et conversationis pernicitate turturibus comparat, cervicemque ejus ornamentorum redimiculis. Nunc autem jam speciosam profitetur eam, et speciosam, non sicut prius in mulieribus tantum, sed quasi proximam sibi, et adhuc in majus titulum laudis extollit, et affirmat, quod non tantum cum proxima est ei, spe-

---

[1]) Cantic. I, 15.

[2]) Mss. hoc loco et infra: „columbae;" ubi libri editi (v. c. edd. M.) habent: „columbarum." R.

[3]) Desunt verba: „ad hoc," in edd. M.

[4]) Edd. M. „certe quaeque."

ciosa sit, sed et si contingat ei absentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc enim indicatur in eo, quod cum dixisset: „ecce [1]), es speciosa proxima mea:" addit post haec absolute, et sine ulla adjunctione: „ecce [2]), es speciosa." Sed in superioribus non laudaverat visum ejus, credo, quia nondum ad intuitum profecerat spiritualis intelligentiae. Nunc ergo ait: „oculi [3]) tui columbae." Grandis in hoc profectus ejus ostenditur, ut, quae prius tantum speciosa in mulieribus dicta est, nunc ut proxima speciosa dicatur, ex ipso sine dubio sponso splendorem decoris accipiens, ut semel ab ipso sumta pulchritudine, etiamsi accidat ei paululum sponsi absentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quod autem oculi ejus comparantur columbis, ob hoc profecto contingit, quia divinas scripturas non jam secundum literam, sed secundum spiritum intelligat, et adspiciat in iis spiritualia mysteria. Columba enim indicium est Spiritus sancti. Spirituali ergo sensu intelligere legem et prophetas, hoc est oculos columbae habere. Et hic quidem columbae oculi ejus appellantur, in psalmis [4]) vero hujusmodi anima pennas sibi dari columbae desiderat, ut volare possit in intellectum spiritualium mysteriorum, et requiescere in atriis sapientiae. Sed et si dormire quis possit, hoc est, collocari et requiescere in medio sortium [5]), atque intelligere sortium rationem, et cognoscere divini judicii causas, non solum pennae columbae, quibus in spiritualibus intellectibus volet, promittuntur ei, sed deargentatae pennae, id est, verbi et rationis ornamento decoratae. Scapulae quoque ejus in specie auri fieri dicuntur, ubi constantia fidei

---

[1]) Cantic. I, 15. [2]) Cantic. I, 15.

[3]) Cantic. I, 15. — Cfr. pag. 1. not. 2.

[4]) Cfr. Psalm. LXVIII, 13.

[5]) Edd. M. „fortium, atque intelligere fortium virtutes, et cognoscere" etc. — Cfr. Psalm. LXVIII, 13.

et dogmatum stabilitas indicatur perfectorum. Ergo si caput esse Christus dicitur, nihil puto absurdum videri, si et [1]) oculi eorum, qui secundum interiorem hominem spiritualiter intelligunt, et spiritualiter dijudicant, Spiritus sanctus esse dicantur. Et ob hoc fortassis in lege [2]) sicut agnus positus est, per cujus hostiam populus purificaretur in pascha: ita et columbae positae sunt, quibus purificatur homo ingressus [3]) hunc mundum. Sed et de eo nunc dicere, et hostiarum qualitates discutere, longior videtur excessus, et proposito operi minime conveniens. Haec autem memorasse sufficiat pro eo, quod praesens sermo continet: „oculi [4]) tui columbae.“ Quasi diceret, oculi tui spirituales sunt, spiritualiter videntes, spiritualiter intelligentes. Potest adhuc profundiore fortassis sacramento, quod dixit: „ecce [5]), es speciosa proxima mea:“ intelligi de praesenti saeculo dictum: quia speciosa quidem sit et hic ecclesia, cum proxima est Christo, et cum imitatur Christum. Quod vero iteravit, et dixit: „ecce [6]), es speciosa:“ potest ad futurum saeculum pertinere, ubi jam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est et speciosa: ut [7]) ibi dicat esse oculos ejus columbae [8]), ut duorum oculorum columbae duae intelligantur esse filius Dei et Spiritus sanctus. Et ne mireris, si columba simul dicatur, cum uterque similiter advocatus dicatur, sicut Joannes [9]) evangelista declarat, Spiritum qui-

---

[1]) Deest „et“ in ed. Ruaei. [2]) Cfr. Exod. XII.

[3]) Edd. M. „ingressus in hunc“ etc.

[4]) Cantic. I, 15. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 2. not. 3. coll. pag. 1. not. 2. „columbae.“

[5]) Cantic. I, 15. [6]) Cantic. I, 15.

[7]) Edd. M. „et ibi.“

[8]) Edd. M. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 4. „columbarum.“

[9]) Cfr. ev. Joann. XIV, 16. 17.

dem sanctum dicens paracletum, quod est advocatus. Et de Jesu Christo nihilominus in epistola [1]) sua dicit, quia ipse sit advocatus apud patrem pro peccatis nostris. Sed et [2]) apud Zachariam prophetam duae olivae ad dexteram et ad sinistram candelabri positae, unigenitum nihilominus et Spiritum sanctum designare creduntur.

„Ecce [3]), es bonus fraternus meus, et quidem ecce es speciosus, cubile nostrum umbrosum.“ Nunc [4]) primum videtur attentius inspexisse sponsi sui pulchritudinem sponsa, et considerasse illis oculis, qui columbae esse [5]) dicti sunt, decus et speciem verbi Dei. Quia revera non potest prius perspici, nec agnosci, quanta sit in verbo magnificentia, nisi prius oculos quasi columbae, id est, intelligentiam spiritualem accipiat. Commune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi videtur indicari animae, in quo adhuc posita digna ha-

---

[1]) Cfr. I Joann. II, 1.

[2]) Deest „et“ in edd. M. — Cfr. Zachar. IV.

[3]) Cfr. Cantic. I, 16.

[4]) Ad hunc locum refero graeca Procopii ex Origene: *Νῦν ἔοικε πρότερον ἐνεωρακέναι τρανότερον τῷ τοῦ νυμφίου κάλλει ἡ νύμφη, καὶ διὰ τῶν περιστερῶν αὐτῆς ὀφθαλμῶν αἴσθεσθαι τῆς ἐν τῷ κάλλει τοῦ λόγου ὑπεροχῆς. Τάχα δὲ κλίνην κοινὴν ἑαυτῆς καὶ τοῦ νυμφίου τὸ σῶμα αἰνίττεται, ἐν ᾧ ἔτι οὖσα ἡ ψυχὴ ἀξιοῦται τῆς τοῦ λόγου κοινωνίας. Λέγει γοῦν Παῦλος· „τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστι.“ Διὰ γὰρ τοῦ· „ὑμῶν·“ τῆς νύμφης εἶναι λέγει τὸ σῶμα· διὰ δὲ τοῦ· „μέλη Χριστοῦ·“ τοῦ νυμφίου. Σύσκιον δέ φησι τὸν νυμφίον, διὰ τὴν πυκνότητα τῶν ἐν τῷ λόγῳ καὶ τῇ σοφίᾳ θεωρημάτων. Ἐὰν δὲ ᾖ ἡ κοινὴ κλίνη ἀμφοῖν εὐθαλὴς, οὐδὲν θαυμαστὸν, θείας δυνάμεως διϊκνουμένης καὶ ἐπὶ τὸ σῶμα, πᾶσαν τὴν διὰ τοῦ σώματος πρᾶξιν ἀγαθὴν δηλοῦσθαι.* Ruaeus.

[5]) Deest „esse“ in edd. M.

bita sit adsciscі ad consortium verbi Dei. Idque umbrosum, utpote non aridum, sed fructuosum memorat, et tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed haec sponsa dicit, anima duntaxat, quae columbae jam oculos habet. Hi vero, qui tantummodo credunt sponso, non tamen perspicere potuerunt in verbo Dei, quanta sit pulchritudo, dicunt: „et [1]) vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem, sed species ejus indecora et deficiens prae filiis hominum.“ Quae autem bene profecit, et supergressa est adolescentularum et octoginta concubinarum, et sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere: „ecce [2]), es decorus fraternus meus, et quidem speciosus.“ Sed et si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritualium sensuum, et [3]) intelligentiam scripturarum divinarum tam crebra opacitate contextam, ut rapidior aestus, qui multos solet adurere et arefacere fructus eorum [4]), me tamen tenebrare non possit, nec ulla vis tentationum fidei in me germen arefacere, tunc possum dicere, quia cubile nostrum umbrosum. [5]) Quod autem dicit cubile nostrum, quasi communem sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intellige, qua et Paulus [6]) dixit, quia corpora nostra membra Christi sunt. Cum enim dicit corpora nostra, quasi sponsae id [7]) esse corpus ostendit. Cum vero membra Christi memorat, eadem corpora etiam sponsi esse corpus indicat. Haec ergo corpora, si um-

---

[1]) Cfr. Jesai. LIII, 2. 3. — Deest „eum“ in edd. M.

[2]) Cantic. I, 16. [3]) Deest „et“ in edd. M.

[4]) Edd. M. „eorum: eam tamen penetrare non possit“ etc.

[5]) Edd. M. „umbrosum: quasi communem cum sponso corporis indicans esse locum. Ad illam similitudinem dicta intellige, quae et Paulus dixit“ etc.

[6]) I Cor. VI, 15.

[7]) Desunt verba: „id esse,“ in edd. M.

brosa sunt[1]), ut superius diximus, bonis duntaxat operibus referta et spiritualium sensuum densitate cumulata, de his talibus dici potest: „per[2]) diem sol non uret te, neque luna per noctem." Justum namque tentationis sol non adurit requiescentem sub umbra verbi Dei. Iste enim sol, qui adurit justum, non[3]) est damnabilis: sed ille magis, qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo et decorus dicitur fraternus: et quanto magis inspici potuerit oculis spiritualibus, tanto speciosior invenitur, et pulchrior: quia non solum illius species et pulchritudo mirabilis apparebit, verum et inspicienti atque intuenti eum, decus ingens et species formae nova ac mirabilis orietur, secundum illud, quod Apostolus verbi Dei intuens pulchritudinem dicit: „nam[4]) et si is, qui foris est, homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renovatur de die in diem." Merito ergo talis haec anima commune habet cubile cum verbo corpus suum. Pervenit enim divina virtus usque ad corporis gratiam, quum in eo vel castitatis donum, vel continentiae, aliorumque bonorum operum collocat gratiam. Considera sane, ne forte possit etiam illud corpus, quod assumsit Jesus, commune ei cum sponsa cubile nominari, quoniam quidem videtur per ipsum ecclesia Christo esse sociata, et participium verbi Dei capere potuisse[5]), secundum quod mediator Dei et hominum dicitur, et secundum quod Apostolus dicit: „quoniam[6]) in ipso habemus accessum per fidem in spe gloriae Dei."

„Tigna[7]) domorum nostrarum cedri, trabes nostrae cypressi." Videtur ab sponso responderi ad gratiam eorum, quae dicta fuerunt prius ab sponsa, quibus edoceat

---

1) Edd. M. „sint." 2) Psalm. CXXI, 6.
3) Edd. M. „non est laudabilis: sed est ille" etc.
4) II Cor. IV, 16. 5) Edd. M. „potuisset."
6) Cfr. Rom. V, 2. 7) Cantic. I, 17.

eam, cujusmodi sint tecta ista communia, et qualis in iis materia contignationis habeatur. Haec habet historica narratio. Videtur autem ecclesia describi a Christo, quae est domus spiritualis, et domus Dei, sicut docet Paulus, dicens: „si [1]) autem tardius venero, ut scias, quomodo te oporteat in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.“ Si ergo ecclesia domus Dei est, quia omnia, quae habet pater, filii sunt, ecclesia domus filii Dei [2]) est. Frequenter autem et plurali numero appellantur ecclesiae, ut ubi ait: „nos [3]) talem consuetudinem non habemus, neque ecclesiae Dei.“ Et iterum, scribit ecclesiis Galatiae Paulus [4]), et Joannes [5]) septem ecclesiis. Sunt ergo sive ecclesia vel [6]) ecclesiae, domus sponsi et sponsae, sive animae et verbi domus, in quibus tigna sunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros Dei, super quas vinea, quae translata est de Aegypto, extendisse dicitur traduces, sive arbusta sua, sicut ait in psalmis: „operuit [7]) montes umbra ejus, et arbusta ejus [8]) cedros Dei.“ Evidenter igitur per haec [9]) ecclesia cedri Dei nominatur. Cum ergo dicit sponsus: „tigna [10]) domorum nostrarum cedri:“ intelligere debemus, cedros Dei esse eos, qui ecclesiam contegunt, et esse aliquos horum validiores, qui trabes appellantur. Et puto, quod convenienter hi, qui episcopatum bene ministrant in ecclesia, trabes dici possunt, quibus sustentatur et tegitur omne aedificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secundo autem horum loco tigna presbyteros opinor [11]) appellari: et trabes quidem dici cy-

---

[1]) I Tim. III, 15. [2]) Deest „Dei“ in edd. M.
[3]) I Cor. XI, 16. [4]) Cfr. Gal. I, 2.
[5]) Apocal. I, 4. [6]) Edd. M. „sive.“
[7]) Palm. LXXX, 10. [8]) Deest „ejus“ in edd. M.
[9]) Edd. M. „quaedam.“ [10]) Cantic. I, 17.
[11]) Deest „opinor“ in edd. M.

pressos, quibus et fortitudo robustior, et [1]) odor suavitatis inest, per quod et in operibus solidum, et in doctrinae gratia fragrantem designat episcopum. Similiter autem et tigna cedros appellavit, ut per hoc incorruptionis virtutis, et odoris scientiae Christi plenos designaret debere esse presbyteros.

„Ego [2]) flos campi et lilium convallium: sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum." Haec ille, qui sponsus et verbum et sapientia est, de semet ipso et de sponsa ad amicos ac sodales suos loqui videtur. Sed secundum propositae expositionis ordinem Christus haec de ecclesia loqui intelligendus est, et ipse dicere, se florem esse campi et lilium convallium. Campus planities terrae dicitur, cui cultura adhibetur, et excolitur ab agricolis. Convalles vero saxosa magis et inculta indicant loca. Possumus autem et campum illum intelli-

---

[1]) Edd. M. „et odoris suavitas inest."

[2]) Cantic. II, 1. 2. — Procopius Gazaeus hunc locum ex Origene sic exponit: „Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου." Ἄνθος λέγει τὸ ὁδεῦον ἐπὶ τὸ γενέσθαι καρπός. Ἐν οὖν τῷ περιγείῳ τόπῳ πεδίῳ ῥηθέντι, ἄνθος ἐστὶν ὁ νυμφίος λόγος, ὡς πρὸς τὰ μέλλοντα. Ὅταν γὰρ ἔλθῃ τὸ τέλειον, μεταβαλεῖ τὸ ἄνθος εἰς τὸ γενέσθαι καρπός. Καὶ ἐπὶ μὴ πλέον χωροῦσι τοῦ ὡς ἄνθος λόγου ἐπὶ γῆς, διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ νυμφίος ὡς ἄνθος τοῦ πεδίου· „ἑαυτὸν γὰρ ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών," πρὸς τὸ δυνηθῆναι τὴν δόξαν αὐτοῦ μετὰ ταῦτα θεάσασθαι ἡμᾶς. Μήποτε δὲ τοῖς μὲν εὐγενεστέροις καὶ ὁμαλέσι πεδίοις ὀνομαζομένοις ἄνθος ἐστὶ, τοῖς δὲ τούτων κατωτέροις καὶ κοιλοτέροις κρίνον. Ταῦτα φήσας ὁ νυμφίος παραβάλλει τὴν πλησίον αὐτοῦ ἄλλαις θυγατράσι, ταῖς λοιπαῖς ψυχαῖς, αἵτινές εἰσιν ἄκανθαι ταύτῃ παραβαλλόμεναι. Τοιαῦται δὲ αἱ μὴ πλησίον τοῦ νυμφίου ψυχαί· ἡ δὲ πλησίον κρίνον ἐν μέσῳ διαλάμπον αὐτῶν. Ruaeus.

gere populum, qui per prophetas colebatur et legem: convallem vero saxosum et incultum gentium locum. Sponsus ergo hic in Judaeorum populo flos fuit: sed quoniam neminem ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo non potuit verbum Dei ad florem proficere, et ad perfectionem fructuum pervenire. In ista tamen convalle gentium effectus est lilium. Cujusmodi autem lilium? Tale sine dubio, quale et ipse in evangeliis dicit, quod pater coelestis vestit. Et „neque [1]) Salomon in omni gloria sua indutus est sicut unum ex istis.“ Fit ergo lilium in hac convalle sponsus, in eo, quod vestivit eum pater coelestis tali vestimento carnis, quale nec Salomon in omni gloria sua habere potuit. Non enim Salomon habuit absque concupiscentia viri, et concubitu mulieris immaculatam, et nulli prorsus peccato obnoxiam carnem. Sed et causam, cur is, qui in campo flos fuerat, voluerit esse in convallibus lilium, videtur ostendere. Cum enim multo tempore flos fuisset in campo, nullum dicit ex ipso campo florem ad imitationem sui ac similitudinem processisse. Ubi vero factus est in convallibus lilium, continuo etiam efficitur proxima ejus imitatione ipsius lilium: ut operae pretium fuerit, quoniam ipse effectus est lilium, ut etiam proxima ejus, id est, unaquaeque anima, quae ei approximat, et exemplum ejus imitationemque sectatur [2]), lilium fiat. Quod ergo ait: „sicut [3]) lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum:“ accipiemus de [4]) ecclesia gentium dici: quod vel e medio infidelium et non credentium, quasi ex spinis emerserit, vel [5]) pro haereticorum circumstrepentium

[1]) Cfr. Matth. VI, 29. [2]) Edd. M. „sectamur.“

[3]) Cantic. II, 2.

[4]) Mss. „de ecclesia.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ecclesiam.“ R.

[5]) Edd. M. „vel prophetice circumstrepentium — posita dicat. Quod et magis videbitur veri simile pro“ etc.

se morsibus in medio spinarum posita dicatur. Quod et magis videbitur verosimile pro eo, quod dicit: „ita[1]) proxima mea in medio filiarum." Non enim filias appellasset illas animas, quae nunquam omnino venerunt ad credendum. Omnes ergo haeretici primo ad credulitatem veniunt, et post haec ab itinere fidei et dogmatum veritate Dei declinant. Sicut et Joannes apostolus in epistola sua dicit: „qui[2]) a nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum." Possumus autem et ad unamquamque animam id referentes, huic quidem animae, quae pro simplicitate sui et planitie, vel aequitate campus dici potest, florem fieri verbum Dei, et initia bonorum operum docere. His vero, qui profundiora jam quaerunt, et demersiora scrutantur, quasi in convallibus vel pro claritate pudicitiae, vel pro fulgore sapientiae efficitur lilium, ut et ipsi fiant lilia erumpentia de medio spinarum, id est, fugientes[3]) cogitationes et sollicitudines saeculares, quae spinis in evangelio comparatae sunt.

„Sicut[4]) arbor mali inter ligna silvae, ita fraternus meus inter medium filiorum. In umbra ejus concupivi et sedi, et fructus ejus dulcis in faucibus meis." Decuit quidem sponsum et de semet ipso dicere, quid esset in campo, quid etiam in convallibus: et de sponsa, quae esset, vel qualis inter ceteras filias haberetur. Sponsam[5])

[1]) Cantic. II, 2. [2]) I Joann. II, 19.

[3]) Edd. M. „pungentes." [4]) Cantic. II, 3.

[5]) Procopius ex Origene: Ἔπρεπε τῇ νύμφῃ τοῦ κάλλους ὅλῃ τοῦ νυμφίου γεγενημένῃ περὶ αὐτῆς λέγειν μὲν οὐδὲν, πρὸς οἷς δε ὁ νυμφίος ἔφη περὶ ἑαυτοῦ, μήλῳ παραβάλλειν αὐτὸν, τοὺς παρ' αὐτὸν δὲ υἱοὺς ξύλοις δρυμοῦ· ὑπερβολῇ δὲ τοῦ πόθου τὸ καὶ σκιᾶς ἐπιθυμεῖν τῆς αὐτοῦ, καὶ παραπέμψαι τῷ βάθει τὴν τούτου ποιότητα. Ἔοικε δὲ ταῦτα λέγειν πρὸς τὰς

vero ad haec respondentem non conveniebat de semet ipsa aliquid dicere, sed affici totam erga admirationem sponsi, et ipsius laudibus inhaerere. Comparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui arborem mali malam arborem putent, et a malitia dictam, dicamus nos arborem meli, graeco quidem nomine utentes, sed simplicioribus quibusque latinorum notiore quam mali. Melius est enim, ut grammaticos offendamus, quam legentibus scrupulum aliquem [1]) in veritatis explanatione ponamus. Comparat igitur eum arbori meli, sodales vero ejus reliquis arboribus sylvae. Sed sponsum [2]) ita arbori huic meli similem dicit, ut etiam [3]) concupisse se dicat sub umbra ejus sedere, fructumque ejus dulcem sibi effectum in faucibus asseveret. Et haec ad adolescentulas loqui videtur, sicut et sponsus locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc videamus secundum mysterium, quos dicat sponsa filios, inter quos tanquam arborem meli praecellere reliqua sylvae ligna asserat sponsum; et vide, si possumus secundum ea, quae in superioribus de filiabus et spinis dupliciter exposuimus, ita hic etiam filios vel eos, qui aliquando fuerunt, et non sunt, vel multitudinem coelestium ministrorum dictos esse intelligere. Ad omnes enim initio [4]) pertinet illud, quod scriptum est: „Ego [5]) dixi: dii estis, et filii excelsi omnes.“ Sed differentia intercessit per hoc, quod ait: „vos [6]) autem ut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis.“ Sed et illud in hoc respicit:

νεάνιδας, ὡς πρὸς τοὺς ἑταίρους ὁ νυμφίος τὰ πρῶτα. Υἱοὺς δὲ ἢ τοὺς ἑταίρους λέγει, οὓς παρὰ θέας τοῦ νυμφίου ξύλοις ἀκάρποις παρείκασεν, ἢ τοὺς ἀλλοτρίους αὐτοῦ. Ruaeus.

1) Edd. M. „aliquod.“ 2) Edd. M. „sponsam.“
3) Edd. M. „eam.“ 4) Edd. M. „in initio.“
5) Psalm. LXXXII, 6. 6) Psalm. LXXXII, 7.

„quoniam[1]) quis in nubibus aequabitur Domino? Aut quis assimilabitur ei inter filios Dei?“ Sicut ergo arbor meli inter[2]) reliquos filios, habens fructum, qui non solum sapore omnes, sed et odore praecellat, et duos animae sensus, id est, gustum et odoratum reficiat[3]). Diversis namque copiis mensam suam[4]) nobis praeparat sapientia. In qua non solum panem vitae apponit, sed immolat carnes verbi: et non solum miscet in cratere suo vinum, sed et mela[5]) odorata satis adhibet et dulcia, quae non[6]) tantum in ore et labiis suavitatem reddant, sed et interioribus tradita faucibus, dulcedinem servent. Possumus autem ligna sylvae accipere eos angelos, qui uniuscujusque haereseos auctores fautoresque visi sunt exstitisse. Ita ut videatur ecclesia, comparans suavitatem doctrinae Christi ad asperitatem haereticorum dogmatum, ac sterilem infructuosamque doctrinam, dicere: mela quidem suavia et dulcia esse dogmata ecclesiastica, quae in Christi ecclesia praedicantur: ligna vero sylvae esse ea, quae a diversis haereticis affirmantur. Et de istis videbitur infructuosis lignis sylvae dici, quod in evangeliis scriptum est: „ecce[7]), jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.“ Fraternus ergo sponsae est, ut arbor meli in[8]) ecclesia sponsi: ceteri vero haeresiarchae, tanquam infructuosa ligna sylvae divino judicio ut[9]) securi excidendi, et in ignem mittendi.

---

[1]) Psalm. LXXXIX, 6.

[2]) Edd. M. accuratius: „inter reliqua ligna sylvae: sic est sponsus inter reliquos filios“ etc.

[3]) Edd. M. „afficiat.“

[4]) Deest „suam“ in edd. M.

[5]) Edd. M. „mella.“

[6]) Edd. M. „non in ore solum et labiis“ etc.

[7]) Matth. III, 10. [8]) Deest „in“ in ed. R.

[9]) Edd. M. „et securi excidenda: et in ignem mittenda.“

Igitur in hujus meli umbra concupiscit sponsa [1]) residere, vel ecclesia [2]), ut diximus, in protectione filii Dei, vel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, et adhaerens uni soli verbo Dei, cujus etiam dulcem habeat in [3]) faucibus fructum, meditando scilicet indesinenter legem Dei, et semper eam velut mundum animal ruminando. Verum [4]) de appellatione umbrae istius, sub qua sedere concupisse se dicit ecclesia, non puto absurdum, si ea, quae invenire possumus in scripturis divinis, proferamus in medium, ut, quae sit umbra meli hujus, dignius et divinius agnoscatur. Ait Hieremias in Lamentationibus: „spiritus [5]) vultus nostri Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris, cui diximus: in umbra ejus vivemus in gentibus.“ Vides ergo, quomodo Spiritu sancto permotus propheta vitam de umbra Christi praeberi

---

[1]) Ed. Ruaei: „sponsam.“

[2]) Deest „ecclesia“ in edd. M.

[3]) Desunt verba: „in faucibus,“ in edd. M.

[4]) Procopius ex Origene: *Ὑπὸ σκιὰν δὲ αὐτοῦ ἐπεθύμησε καθίσαι, καὶ κεκάθικεν. Λέγει καὶ Ἱερεμίας ἐν Θρήνοις· „πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς ἡμῶν, ᾧ εἴπομεν· ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι.“ Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε ζωῆς ἡμῖν αἰτία ἡ σκιὰ αὐτοῦ γενέσθαι, γενομένοις ἐλευθέροις τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς; „Σκιὰν γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν,“ μηκέτι οὖσιν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν. Εἰ καὶ νῦν ἐσμεν ὑπὸ σκιὰν πολλῷ διαφέρουσαν. Μετὰ τὸν παρόντα γὰρ βίον, οὐκέτι δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν ἀλήθειαν θεωρήσομεν. Λέξει δὲ καὶ ἡ νύμφη· „ἕως οὗ διαυγήσῃ ἡμέρα, καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί.“ Ἔστι γὰρ ὁ βίος ἡμῶν σκιά· καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου οἱ ἐξ ἐθνῶν ἐκαθέζοντο, καὶ οἱ ἀπιστοῦντες ἔτι καθέζονται.* Ruaeus.

[5]) Thren. IV, 20.

gentibus dicit, et quomodo non vitam nobis praebeat ejus umbra, quum et in conceptu corporis illius ad Mariam dicatur: „spiritus [1]) sanctus veniet super te, et virtus altissimi obumbrabit tibi?" Si ergo obumbratio fuit altissimi in conspectu [2]) corporis ejus, merito umbra ejus vitam gentibus dabit. Et merito sponsa ejus ecclesia sub meli umbra sedere concupiscit, sine dubio, ut vitae, quae est in ejus umbra, particeps fiat. Reliquorum vero lignorum sylvae umbra talis est, ut, qui sederit sub ipsa, sedere videatur in regione umbrae mortis. Sed adhuc, ut magis ac magis planior reddatur locus, qui habetur in manibus, requiramus, quomodo Apostolus dicat [3]), legem umbram habere futurorum bonorum, et omnia, quae vel de diebus festis, vel sabbatis, vel neomeniis scripta sunt, umbram esse memoret [4]) futurorum bonorum, in his scilicet, quae secundum literam gerebantur: et quomodo omnem veterum culturam exemplar et [5]) umbram pronuntiet esse coelestium. Quod utique si ita est, ostenduntur sub umbra legis sedisse omnes, quicunque sub lege erant, et umbram magis verae legis habebant. Nos autem alieni sumus ab umbra eorum, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia. Sed quamvis non [6]) simus sub umbra illa, quam legis litera faciebat, sumus tamen sub umbra meliore. In umbra enim Christi vivimus inter gentes. Et est profectus quidam, de umbra legis venire ad umbram Christi: ut, quia Christus est vita et veritas et via, efficiamur primo in umbra viae, et in umbra vitae, et in umbra veritatis, ut comprehendamus ex parte, et in speculo ac in aenigmate, ut post haec [7]) si inceda-

---

1) Luc. I, 35. 2) Edd. M. „conceptu."

3) Cfr. Hebr. X, 1. 4) Edd. M. „memorat."

5) Edd. M. „et ut umbram" etc.

6) Edd. M. „non sumus sub umbra illius legis, quam litera faciebat" etc.

7) Edd. M. „haec incedamus per" etc.

mus per hanc viam, quae est Christus, pervenire[1]) possimus in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea, quae prius quasi in umbra et in aenigmate videramus. Non enim quis poterit ad illa, quae vera sunt et perfecta, pervenire, nisi prius desideraverit et concupierit in hac umbra residere. Sed et Job[2]) omnem hominum vitam[3]) dicit esse umbram super terram: credo pro eo, quod anima in hac vita velamento hujus crassi corporis obumbratur. Omnes ergo, qui in hac vita sunt, necesse est in umbra quadam esse. Sed alii quidem sunt sedentes in regione umbrae mortis, hi profecto, qui non credunt Christo. Ecclesia vero cum fiducia dicit: „in[4]) umbra sponsi concupivi, et sedi:“ quamvis certe fuerit tempus, quo potuerit quis sub umbra legis residens, defendi a duritia ardoris et aestus. Sed transiit illud tempus. Veniendum est nunc ad arboris meli umbram: et quamvis diversa quis utatur umbra, videtur tamen omnis anima, donec in praesenti vita est, umbram habere necessariam, propter illum credo ardorem solis, qui, cum exortus fuerit, continuo semen, quod[5]) non alta radice demersum est, arescit ac[6]) deperit. Sed hunc ardorem tenuiter quidem legis umbra propellit: Christi vero umbra, in qua nunc in gentibus vivimus, id est, incarnationis ejus fides, avertet penitus et exstinguet. Ille enim, qui[7]) adurebat ambulantes sub umbra legis, tempore passionis Christi, sicut[8]) fulgur visus est cecidisse de coelo, quamvis etiam ejus[9]) umbrae tempus in fine saeculi compleatur, quia, sicut diximus, post consum-

---

1) Edd. M. „quo pervenire“ etc.
2) Cfr. Job. VII.
3) Edd. M. „vitam umbram dicit“ etc.
4) Cantic. II, 3. 5) Edd. M. „quod in alta.“
6) Edd. M. „et deperit.“
7) Deest „qui“ in edd. M.
8) Edd. M. „qui sicut.“ 9) Edd. M. „hujus.“

mationem saeculi jam non per speculum [1]), nec in aenigmate, sed facie ad faciem videbimus veritatem. Simile esse puto et illud, quod scriptum est: „sub [2]) umbra alarum tuarum exsultabo." Sed et in sequentibus hujus libelli ita dicit sponsa: „fraternus [3]) meus mihi, et ego illi ipsi, qui pascit inter lilia, donec respiret dies, et amoveantur umbrae:" edocens per hoc, quod veniet tempus, quum omnes umbrae removebuntur, et per misericordiam Dei patebit veritas sola. Sed et quod ait: „et [4]) fructus ejus dulcis in faucibus meis:" illius animam hoc credo dicere, quae nihil [5]) emortuum, nihil insensibile habet in faucibus suis, et in nullo prorsus similis est illis, de quibus dicitur: „sepulcrum [6]) patens est guttur eorum." Quicunque enim verba mortis et interitus de faucibus proferunt, ipsorum fauces sepulcra dicuntur: sicut sunt omnes, qui vel contra veram fidem loquuntur, vel contra disciplinam castitatis et justitiae et sobrietatis aliquid proferunt. Ipsi ergo sunt, quorum fauces sepulcra sunt et loca mortis, unde mortis verba proferuntur. Justus autem dicit: „quam [7]) dulcia faucibus meis eloquia tua." Et alius, qui verba vitae docebat, ita dicit: „os [8]) nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est." Sed et alius, qui verbo Dei [9]) aperuit os suum, inquit [10]): „os [11]) meum aperui, et attraxi spiritum."

„Introducite [12]) me in domum vini." Sponsae [13]) verba

---

[1]) Cfr. I Cor. XIII, 12. [2]) Psalm. LVII, 1.

[3]) Cantic. II, 16. 17. [4]) Cantic. II, 3.

[5]) Edd. M. „nihil mortuum, nihilque insensibile" etc.

[6]) Psalm. V, 9. [7]) Psalm. CXIX, 103.

[8]) II Cor. VI, 11. — Edd M. „cor nostrum delatum est."

[9]) Deest „Dei" in edd. M.

[10]) Deest „inquit:" in edd. M.

[11]) Psalm. CXIX, 131. [12]) Cantic. II, 4.

[13]) Procopius ex Origene: „*Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον*

adhuc sunt, sed ad amicos et familiares sponsi, ut arbitror, diriguntur: a quibus videtur exposcere, ut introducant eam in domum laetitiae, ubi vinum bibitur, et epulae parantur. Quae [1]) enim jam viderat cubiculum regium, desiderat etiam nunc regale introire convivium, et frui vino laetitiae. Supra jam diximus, amicos sponsi prophetas et omnes, qui ministraverunt verbum Dei ab initio saeculi, intelligendos, ad quos recte vel ecclesia Christi, vel anima verbo Dei adhaerens dicat, ut se introducant in domum vini, id est, ubi sapientia miscuit in cratere vinum suum, et deprecatur per servos suos omnem insipientem et egentem sensu, dicens: „venite [2]), manducate panes meos, et bibite vinum, quod miscui vobis.“ Ista est domus vini, domusque convivii, in quo convivio omnes, qui veniunt [3]) ab oriente et occidente, recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno Dei. Ad quam domum et ad quod convivium prophetae perducunt animas, quae tamen eos audiunt et intelligunt. Sed et sancti angeli coelestesque virtutes, quae in ministerio mittuntur propter eos, qui haereditatem capiunt salutis. Istud est vinum, cui scribuntur isti psalmi, qui pro torcularibus attitulantur. Istud [4]) est vinum ex illa vite vindemiarum, quae dicit: „ego [5]) sum vitis vera:“ quod expressit pater coelestis agricola. Istud est vinum, quod attulerunt illi palmites, qui in Jesu permanserunt non solum in terris, sed etiam in coelis. Sic enim audio illud, quod dici-

---

τοῦ οἴνου.“ Ταῦτα πρὸς τοὺς φίλους τοῦ νυμφίου φησὶ, τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, ἢ ἀποστόλους τε καὶ προφήτας, μονονουχὶ λέγουσα· „συγκεράσατέ με τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ.“ Ruaeus.

1) Edd. M. „Quae autem viderat“ etc.

2) Prov. IX, 5. 3) Cfr. Matth. VIII, 11.

4) Desunt verba: „Istud est vinum —: quod expressit — agricola,“ in edd. M.

5) Ev. Joann. XV, 1.

tur[1]), quia omnis palmes, qui non manet in me, non potest afferre fructum. Nemo enim producit fructum vini hujus, nisi qui permanet in verbo, et sapientia, et veritate, et justitia, et pace, omnibusque virtutibus. Istud est vinum, quo etiam inebriari justis, et sanctis quibusque optabile ducitur[2]). Haec puto et in spiritu jam tunc Noë[3]) contuens, inebriatus esse dicitur: et David admiratus hujus convivii calicem, dicit: „et[4]) poculum tuum inebrians quam praeclarum est!" Ad hanc ergo domum vini ecclesia, vel anima unaquaeque desiderat[5]), quae perfecta sunt, intrare, et dogmatibus sapientiae mysteriisque scientiae, epularum velut suavitate, et vini laetitia perfrui. Sciendum sane est, quia sicut est[6]) istud vinum, quod de dogmatibus veritatis pressum, commiscetur in cratere sapientiae: ita est[7]) contrarium vinum, cum inique[8]) inebriantur peccatores, et hi, qui falsae scientiae dogmata perniciosa suscipiunt. De quibus Salomon in proverbiis dicit: „hi[9]) autem edunt cibos impietatis, vino autem iniquo inebriantur." De hoc eodem vino iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita scriptum: „ex[10]) vineis Sodomorum vitis eorum, et palmes eorum ex Gomorra: uva eorum uva fellis, et botrus amaritudinis iis: furor draconum vinum eorum, et furor eorum aspidum insanabilis." Illud autem vinum, quod de vite vera procedit, novum semper est. Semper enim per profectus discentium scientiae et sapientiae divinae innovatur agnitio. Et ideo dicebat Jesus discipulis suis, quia „novum[11]) bibam illud vobiscum in regno patris mei." Innovatur

---

1) Cfr. ev. Joann. XV, 4. 2) Edd. M. „dicitur."
3) Cfr. Gen. IX. 4) Psalm. XXIII, 5.
5) Edd. M. „desiderant quae perfectae sunt" etc.
6) Edd. M. „et." 7) Edd. M. „et."
8) Edd. M. „iniquo." 9) Prov. IV, 17.
10) Deut. XXXII, 32. 33. 11) Matth. XXVI, 29.

enim semper agnitio secretorum arcanorumque revelatio per sapientiam Dei, non solum hominibus, sed et angelis coelestibusque virtutibus.

„Ordinate [1]) in me caritatem.“ Ejusdem sponsae ad eosdem verba sunt, nisi quod possunt fortasse etiam apostoli Christi inter eos haberi, ad quos ista memorantur. Quod ergo ait: „ordinate [2]) in me caritatem:“ hunc habet sensum. Omnes homines amant sine dubio aliquid, et nullus est, qui ad id aetatis venerit, ut amare jam possit, et non aliquid amet: sicut etiam in praefatione hujus operis sufficienter ostendimus. Sed hic amor, vel haec caritas in nonnullis quidem suo ordine et convenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem esse in aliquo caritas, quum aut id diligit, quod non debet, aut quod debet diligit, sed plus justo diligit, aut minus justo. In isto ergo inordinata esse caritas dicitur: in illis vero, quos valde paucos arbitror esse [3]), qui scilicet per viam vitae incedunt, et non declinant, neque ad dexteram, neque ad sinistram, in ipsis solis ordinata est caritas, et ordinem suum tenet. Est autem ordo ejus et [4]) mensura hujusmodi, verbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi haec sola, ut ei totum exhibeas, quantum habes. In Christo enim Jesu diligendus est Deus ex toto corde, et ex tota anima, et ex totis viribus. In hoc ergo nulla mensura est. Diligere vero proximum, est mensura aliqua. „Proximum [5]), inquit, tuum dilige sicut te ipsum.“ Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris, quam potes, et quam in viribus tuis est: aut inter te et proximum tuum non servaveris aequitatem, sed aliquid differentiae habueris: non est in te caritas ordinata, nec ordinem suum

---

[1]) Cantic. II, 4. [2]) Cantic. II, 4.
[3]) Deest „esse“ in edd. M.
[4]) Deest „et“ in edd. M. [5]) Matth. XIX, 19.

tenens [1]). Verum quoniam nobis sermo de ordine caritatis est, diligentius per singula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam si, ut [2]) dicit Apostolus, membra alterutrum sumus, puto, quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, ut eos non quasi aliena corpora, sed veluti membra nostra diligamus. Secundum hoc ergo [3]), quod membra nostra invicem sumus, aequalem erga omnes habere dilectionem, similemque [4]) conveniet. Secundum hoc vero, quod sunt [5]) in corpore aliqua membra honorabiliora et honestiora, alia vero inhonestiora et inferiora, puto, quod rursum pro membrorum meritis et honore, etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundum verbum Dei, ac suos etiam affectus temperare proponit, puto, quod erga haec singula ordinem caritatis et scire debeat, et tenere. Verum ut apertius fiat, quod dicimus, paulo evidentioribus utamur judiciis. Si quis, verbi gratia, laboret in verbo Dei, atque animas nostras instruat et illuminet, viam salutis doceat, vivendique ordinem tradat, non tibi videtur et hic proximus esse quidem, sed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit [6])? Nam etsi ille quidem diligendus est, pro eo, quod membra unius corporis sumus, uniusque substantiae: sed hic multo amplius, qui [7]), cum jus proximi nobiscum habeat, quod et ceteri homines habent, dat tamen hanc majorem caritatis erga se causam, quod viam Dei ostendit, et animae salutem divini verbi illuminationibus confert. Quod

---

[1]) Edd. M. „tenet."

[2]) Edd. M. „ut dicitur, membra alterius sumus" etc. — Cfr. I Cor. XII, 12. seqq.

[3]) Edd. M. „enim." [4]) Edd. M. „simulque."

[5]) Cfr. I Cor. XII, 22. seqq.

[6]) Edd. M. „gerit? Nam et ille" etc.

[7]) Edd. M. „quicunque et jus — habeat, quod ceteri" etc.

si aliquis me errantem, et in praecipitio positum muliebris peccati, ad lucem revocet pietatis [1]), et de ipso jam interitu eripiat, ac [2]) retrahat ad salutem, atque ex ipsis faucibus aeternae mortis eripiat, non tibi videtur, quod illa ipsa, si fieri potest, plenitudine caritatis, qua Deum diligimus, diligendus sit post Deum? Et ne putes, quod nos ita [3]) praesumamus, audi apostolum Paulum de his, qui in verbo Dei laborant, dicentem: „ut [4]) superabundanter habeatis in caritate eos, qui hujusmodi sunt propter opus ipsorum.“ Videamus et alium adhuc ordinem caritatis, ejus duntaxat, quae erga proximos haberi videtur. Si sit non habens quidem docendi vel instruendi gratiam, neque verbum Domini praedicandi, sed tamen sanctae vitae vir, innocens, immaculatus, et qui in justificationibus et mandatis Dei ingrediatur sine querela, videturne tibi [5]) talis hic vir in eodem caritatis ordine habendus, quo ille, qui nihil horum [6]) agit? quando quidem uterque proximus dicitur. Nonne et hic propter opus suum, et vitae meritum, secundum Apostoli dictum, similiter [7]) ut ille, qui in verbo Dei laborat, superabundantius habendus est in caritate propter opus vitae suae? Est adhuc alius ordo caritatis. Jubemur enim et inimicos nostros diligere. Sed videamus, si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste, qui dicit: „ordinate [8]) in me caritatem.“ Puto ergo, quod in his sit ordo caritatis, verbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in [9]) aliis tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata [10]) Dei

---

1) Edd. M. „veritatis.“
2) Edd. M. „ac trahat ad salutem.“
3) Deest „ita“ in edd. M. 4) Cfr. 1 Thess. V, 13.
5) Deest „tibi“ in edd. M.
6) Deest „horum“ in edd. M.
7) Deest „similiter“ in edd. M.
8) Cantic. II, 4. 9) Edd. M. „et aliis“ etc.
10) Edd. M. „mandata plurima Dei.“

plurima ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans, ut homo. Est alius, qui inimicus quidem sit et ipse nobis, tamen sit suae vitae atque animae inimicus, paratus ad scelera, praeceps ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, non tibi videtur etiam inter ipsos inimicos quaedam diversitas habenda caritatis? Puto quidem, quod ex his satis patuerit, esse [1]) vim quidem caritatis unam, multas tamen habere causas, et multos ordines diligendi, et propter hoc nunc dicere sponsam: „ordinate [2]) in me caritatem:" hoc est, docete me diversos ordines caritatis. Quod si adhuc addendum his aliquid videtur, possumus et [3]) illud in medium adducere, quod ait Apostolus: „viri [4]), diligite uxores vestras" sicut corpora vestra, sicut „Christus dilexit ecclesiam." Quid ergo debent quidem viri uxores suas diligere, alias vero mulieres non debent omnino diligere in omni castitate et sanctitate? An non videbuntur etiam ipsae esse de proximis? Sed impendenda quidem est dilectio, vel in conjugem, vel in matrem, vel in sororem, si tamen fideles sint, et Deo adhaerentes, et erga aliam mulierem [5]) nulla, secundum quod ipsa proxima dicitur, est nobis impendenda dilectio? Quod si hoc absurdum videtur, debet autem secundum mandati ordinem etiam erga eas casta adhiberi dilectio, prorsus inter ipsas personas feminarum, quibus impendenda dilectio est, habendus profecto est ordo quidam [6]) in caritate, conveniensque distinctio. Et majori quidem cum honorificentia matri deferenda est dilectio, sequenti vero gradu cum quadam nihilominus reverentia, etiam

---

[1]) Edd. M. „esse et quidem caritatem unam."

[2]) Cantic. II, 4. [3]) Deest „et" in edd. M.

[4]) Ephes. V, 25.

[5]) Edd. M. „mulierem nullam secundum illam, quae proxima dicitur, est" etc.

[6]) Deest „quidam" in ed. Ruaei.

sororibus. Proprio vero quodam et sequestrato [1]) ab his more caritas conjugibus exhibenda. Post has vero personas pro meritis etiam et causis unicuique in omni, ut diximus, castitate deferenda dilectio est. Secundum haec etiam de patre, vel fratre, atque aliis propinquis observavimus [2]). Erga sanctos vero, qui nos in Christo genuerunt, sed et pastores, atque episcopos, vel qui verbo Dei praesunt presbyteri, aut qui bene [3]) ministrant in ecclesia, vel qui in fide praecellunt ceteros, quomodo non pro uniuscujusque meritis affectio pensabitur caritatis longe eminentior, quam erga eos haberi potest, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt? Sed et inter parentes fideles et infideles, et fratres fideles, ac infideles, sororesque, potestne fieri, ut non erga hos singulos diversus ordo habeatur caritatis? Quas diversitates intuens sponsa, et videns de his omnibus animae ad perfectionem tendenti necessariam videri scientiam earum rerum, ut uniuscujusque loci et ordinis mensuras possit tenere caritatis, dicit ad amicos sponsi, eos videlicet, qui verbum Dei ministrant: „ordinate [4]) in me caritatem:" hoc est, docete me, et tradite mihi, quomodo per haec singula ordinem servare debeam caritatis. Omnes enim homines, sicut jam diximus, secundum hoc, quod [5]) similes nobis sunt, similiter diligendi sunt: imo omnis rationabilis creatura a nobis, utpote rationabilibus aequaliter diligenda est. Adjiciendum tamen in caritate [6]) est unicuique ad hoc, quomodo est, et ad hoc, quod rationabilis est: si verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in proposito, aut in scientia,

---

[1]) Edd. M. „sequestrario."

[2]) Edd. M. „observabimus."

[3]) Edd. M. „beati." [4]) Cantic. II, 4.

[5]) Edd. M. „quod similes: et ex nobis sunt, similiter" etc.

[6]) Edd. M. „caritate hac unicuique ad hoc" etc.

aut in studiis ceteros praecellit: et [1]) pro his singulis secundum suum [2]) cuique meritum ad generalem dilectionem addendum est etiam specialis aliquid caritatis. Verum ut major de his habeatur auctoritas, ab ipso Deo capiamus exemplum. Ipse enim amat omnia, quae sunt aequaliter, ut nihil oderit eorum, quae fecit: neque enim fecit aliquid, quod odio haberet: non tamen ob hoc similiter dilexit Aegyptios ut Hebraeos, et Pharaonem ut Mosen et Aaron. Nec rursus reliquos [3]) filios Israel similiter dilexit ut Mosen et Aaron et Mariam: nec iterum Aaron et Mariam similiter dilexit ut Mosen, quamvis verum sit, ut dicitur ad eum: „parcis [4]) autem omnibus, quia omnia tua sunt Domine, amator animarum. Spiritus enim incorruptionis est in omnibus:" tamen ille, qui mensura et numero et pondere disposuit omnia, secundum mensuram sine dubio uniuscujusque meritorum et dilectionis suae temperat libram. Numquid non putabimus, quia non similiter ab eo dilectus est Paulus [5]), cum persequeretur ecclesiam Dei, sicut diligebatur, dum ipse pro ea persecutiones, cruciatusque tolerabat, et dicebat, sibi inesse sollicitudinem omnium ecclesiarum? Multum est nunc, ut inter istos ordines caritatis etiam de affectu [6]) odii, qui videtur huic caritatis affectui [7]) contrarius, inseramus; quia etiam Dominus dicit: „inimicus [8]) ero inimicis tuis, et adversabor adversariis tuis." Et iterum: „si [9]) peccatori tu adsistis, et ei, quem odit Dominus, amicus es." Quae utique hanc habent absolutionem, quam et illud, quod dictum est: „honora [10]) patrem tuum et matrem

---

[1]) Deest „et" in edd. M.

[2]) Edd. M. „suum quemque meritum" etc.

[3]) Edd. M. „aliquos."

[4]) Sap. Sal. XI, 26. et XII, 1.

[5]) Cfr. II Cor. XI. [6]) Edd. M. „effectu."

[7]) Edd. M. „effectui." [8]) Exod. XXIII, 22.

[9]) II Chron. XIX, 2. [10]) Exod. XX, 12.

tuam." Et iterum: „qui [1]) non odit patrem," et reliqua, in quo profecto nimietatis [2]) caritas in Deum his, qui adversantur, contrarium videtur generare affectum [3]), dum nulla potest esse consonantia luci et tenebris, et Christo cum Belial, nec eadem portio esse fideli cum infideli. His ergo, ut potuimus, de caritatis ordinibus expositis, patet ad intelligendum, quid sit, quod poscat sponsa, id est, ecclesia, vel anima tendens ad perfectionem, praestari sibi ab amicis sponsi, quoniam introduci se poposcerat in domum vini, ubi sine dubio intellexerat in omnibus his [4]), quae viderat, eminere et praecellere gratiam caritatis, et ipsam didicerat majorem omnium, solamque esse caritatem, quae nunquam cadet: ideo deposcit, ut ordinem ejus discat, ne forte aliquid inordinatum faciens, vulnus ab ea aliquod accipiat, ut in posterioribus dicitur: „vulneratae [5]) caritatis ego sum." Ea autem sive [6]) ab angelis dici accipiamus, a quibus se instrui postulat et muniri, nihil absurdum videbitur, secundum hoc, quod de populo dicitur: „laetamini [7]) gentes cum populo ejus, et confortent eos omnes angeli Dei." Et ut in aliis dicitur: „circumdat [8]) angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos." Et item alibi: „nolite [9]) contemnere unum ex minimis istis, qui in ecclesia sunt, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in coelis est." Sed et in Apocalypsi Joannis angelo Thyatirensi [10]) testimonium dat filius Dei pro caritate, quam ordinavit angelus ipse in

---

[1]) Luc. XIV, 26.

[2]) Edd. M. „inimicus caritatis in" etc.

[3]) Edd. M. „effectum."

[4]) Deest „his" in edd. M. [5]) Cantic. II, 5.

[6]) Edd. M. „sive ad angelos Dei accipiamus." — Legerim: „sive ad angelos dici accipiamus."

[7]) Deut. XXXII, 43. [8]) Psalm. XXXIV, 7.

[9]) Matth. XVIII, 10.

[10]) Edd. M. „Thiatirensi."

ecclesia sibi commissa. Sic enim scriptum est: „scio [1]) opera tua et caritatem tuam, et fidem et ministerium, et patientiam, et opera tua novissima majora quam priora.“ Sed etsi ad prophetas haec referamus, qui ministraverunt verbum Dei ante adventum sponsi, ut per ipsorum doctrinam videatur ecclesia velle ordinem discere caritatis, id [2]) est, propheticis instrui voluminibus, non videbitur absurdum. Sed et omnes sancti, qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc caritatem erga eos, qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum, et juvare eos precibus suis, atque interventu suo apud Deum, non erit inconveniens. Scriptum namque est in Machabaeorum libris ita: „hic [3]) est Hieremias propheta Dei, qui semper orat pro populo.“ Sed et ad apostolos haec dici, ut supra jam dixi, non videbitur alienum: per hos [4]) enim omnis ecclesia Dei, vel anima quaerens Deum, introducitur in domum vini, ut supra diximus, et aromatibus atque odoribus repletur, et componitur in melius, sicut in posterioribus legimus, et [5]) docemur omnem ordinem rationemque caritatis.

„Confirmate [6]) me in unguentis, stipate [7]) me in ma-

---

[1]) Apocal. II, 19.

[2]) Desunt verba: „id est,“ in edd. M.

[3]) Cfr. II Maccab. XV, 14. [4]) Edd. M. „eos.“

[5]) Edd. M. „et edocemur.“ [6]) Cantic. II, 5.

[7]) Procopius ex Origene: *„Στοιβάσατέ με ἐν μήλοις.“ Ὁ Σύμμαχος οὕτως ἐκδέδωκεν· „ἐπανακλίνατέ με ἐν ἄνθει·“ τουτέστιν εὐώδεσι δένδροις τοῖς καλὸν καρπὸν ποιοῦσι καὶ ἀνθοῦντα, τῶν φαύλων λεγομένων δένδρων ἀκάρπων, ἢ κακοκάρπων ὄντων. Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων ἔχει· „στηρίσατέ με ἐν ἀμύραις.“ Ὃ νοητέον, ἢ πιστοὺς μὲν, οὐ μὴν ὡς χρηματίζειν μέλη τῆς μὴ ἐχούσης σπῖλον ἢ ῥυτίδα· ἢ ἀλλοτρίους τῆς πίστεως Χριστοῦ. Τὸ δέ· „στοιβάσατέ με ἐν μήλοις·“ σαφηνίζων ὁ Σύμμαχος· „περικυλίσατέ με μῆλα·“ εἶπε.*

lis, quia vulneratae caritatis ego sum." In graeco quidem habetur: „confirmate [1]) me in [2]) myrrhis:" myrrhin genus quoddam arboris nominans, quod Latini putantes myrrha [3]) dictum, unguenta interpretati sunt. Igitur ordo sermonis hujusmodi est: postea quam sponsa et verba ex ore ipsius sponsi audivit, et cubiculum regis ingressa est, et domum vini locumque convivii ac sapientiae, et in eo victimas et craterem mixtum sacramentis ejus adspexit, quasi in horum omnium admiratione stupens, et saucia postulat ab ipsis nihilominus amicis et sodalibus sponsi, ut confirmetur [4]), et quasi deficiens sustentetur, incumbens paululum [5]) super arborem [6]) *μυῤῥὶν* vel meliam. Amoris enim vulnere percussa arborum solatia, sylvarumque sectatur. Haec secundum litteram. Sed ex his, ut exsequi possimus intelligentiam spiritualem, indigemus illa gratia, quam consequi a Deo meruit ipse Salomon, qui omnium, quae sunt, radicum et arborum et virgultorum naturas didicit, ut sciremus et nos, quae vis, et quae natura sit arboris myrrhae [7]), quo competenter ex hac spiritualis aptari possit expositio. Hoc autem est, quod solum pervenire ad nos de hujus arboris notitia potuit, quia odorem solum habeat suavem, nullum tamen afferat fructum.

Βούλεται γὰρ ἡ νύμφη ἐν πολλοῖς περικεκυλισμένοις αὐτὴν μήλοις ἀναπαύεσθαι. Ἅτινα, οἶμαι, καρπός ἐστι τοῦ μήλου ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ, νυμφίου, ἵνα τῆς αὐτῶν μεταλάβῃ ποιότητος. „Τέτρωμαι γὰρ φίλτρῳ," φημὶ κατὰ Σύμμαχον, ἀπὸ „τοῦ ἐκλεκτοῦ βέλους," κατὰ τὸν Ἡσαΐαν. Ruaeus.

[1]) Cfr. Cantic. II, 5.

[2]) Edd. M. „in amyris: amyram genus quoddam" etc.

[3]) Edd. M. „myrrham."

[4]) Edd. M. „confirmaretur, et — sustentaretur."

[5]) Ed. Ruaei: paulum.

[6]) Edd. M. „amyram vel meleam."

[7]) Edd. M. „amyrae."

Melia [1]) vero arbor notum cunctis est, quod non solum ferat fructum, sed et dulcissimum et suavissimum ferat. Omnes igitur homines arbores dicuntur, sive bonae, sive malae, et fructuosae, sive infructuosae, sicut et Dominus in evangelio dicit: „aut [2]) facite arborem bonam, et fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, et fructum ejus malum.“ Et: „omnis [3]) arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.“ Tres ergo differentiae in hominibus videntur esse. Quidam, qui omnino nullum fructum afferunt, et ecce alii, qui afferunt [4]). Sed in his, qui afferunt, aut mali sunt fructus, aut boni. Hic ergo sponsa, id est, ecclesia Christi, confirmari se postulat, et reclinari quidem super unam arborem meliam [5]) afferentem fructus bonos: et recte ac competenter. Super his enim confirmatur et stipatur ecclesia, qui in bonis operibus fructificant, et crescunt. Quid autem est, quod in myrrhis [6]), infructuosis scilicet arboribus confirmari vult odore solo gaudentibus? Ego puto, quod istos, qui solo odore gaudent, et necdum fructus fidei afferunt, illos dicat, quos Paulus ad Corinthios scribens, dicit: „qui [7]) invocant nomen Domini nostri Jesu Christi in omni loco ipsorum et nostrum.“ Pro eo ergo, quod invocant nomen domini nostri Jesu Christi, habent in semet ipsis odoris quandam ex ipsa invocatione nominis suavitatem. Pro eo vero, quod non cum omni fiducia et libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferunt fructus. In loco hoc possumus nos catechumenos ecclesiae intelligere, super quos ex parte aliqua confirmantur ecclesiae. Habent enim et in ipsis non parum fiduciae, et spei plurimum, quod et ipsi fiant aliquando arbores fructiferae, et plantentur in paradiso Dei ab ipso agricola patre. Ipse

---

1) Edd. M. „Melea vero“ etc.
2) Matth. XII, 33. 3) Matth. III, 10.
4) Edd. M. „afferant.“ 5) Edd. M. „meleam.“
6) Edd. M. „amyris.“ 7) Cfr. I Cor. I, 2.

enim est, qui plantat hujusmodi arbores in ecclesia Christi, quae est paradisus deliciarum: sicut et Dominus dicit: „omnis [1]) plantatio, quam non plantavit pater meus coelestis, eradicabitur." Stipatur ergo [2]) ecclesia et inter melias [3]), et super ipsas requiescit. Quae meliae illae putandae sunt animae, quae quotidie innovantur ad imaginem ejus, qui creavit eas. Quia enim per innovationem sui imaginem reparant filii Dei, merito et ipsae arbores meliae appellantur, quia et ipse sponsus earum in superioribus dictus est, sicut arbor melia esse in lignis sylvae. Et ne mireris, si idem ipse et arbor vitae et diversa alia dicatur, cum idem et panis verus, et vitis vera, et agnus Dei, et multa alia nominetur. Omnia namque haec verbum Dei unicuique efficitur, prout mensura vel desiderium participantis exposcit [4]): secundum quod et manna, qui cum esset unus cibus, unicuique tamen desiderio sui reddebat saporem. Praebet ergo se ipsum non solum esurientibus panem, et sitientibus vinum, sed et deliciari volentibus semet ipsum, et fragrantia exhibet poma. Propterea ergo et sponsa velut refecta jam et bene pasta, fulciri in meliis se poscit, sciens in verbo esse sibi non solum omnem cibum, sed et omnes delicias: et per ea maxime discurrit, dum se vulneratam sentit esse jaculis caritatis. Si quis usquam est, qui fideli hoc amore verbi Dei arsit aliquando, si quis est, ut propheta dicit, qui electi [5]) jaculi ejus dulce vulnus plagamque accepit, si quis est, qui scientiae ejus amabili confixus est telo, ita ut diurnis eum desideriis nocturnisque suspiret, aliud quid

---

1) Matth. XV, 13. 2) Deest „ergo" in edd. M.

3) Edd. M. „meleas, et —. Quae meleae illae" etc.

4) Edd. M. „exposcit se: ad quod significandum illud est: quod et manna unicuique esset unus cibus: unicuique tamen desiderii sui" etc.

5) Edd. M. „electis jaculis ejus" etc. — Cfr. Jesai. XLIX, 2.

loqui non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desiderare praeter ipsum, aut cupere aliud vel sperare non libeat: ista anima merito dicit [1]): „vulneratae [2]) caritatis ego sum:" et ab illo vulnus accepi, de quo dicit Isaias: „et [3]) posuit me sicut jaculum electum, et in pharetra sua abscondit me." Tali vulnere decet Deum percutere animas, talibus jaculis telisque configere, ac salutaribus eas vulneribus sauciare: ut, quia Deus caritas est, dicat et ipse: „quia [4]) vulneratae caritatis ego sum." Et quidem in hoc quasi amatorio dramate sponsa caritatis se dicit vulnera suscepisse. Potest autem similiter fervens anima erga sapientiam Dei [5]) dicere, quia vulneratae sapientiae ego sum: illa scilicet, quae sapientiae ejus pulchritudinem potuit intueri. Potest et alia anima virtutis ejus magnificentiam contuens, et admirata potentiam verbi Dei dicere, quia vulneratae virtutis ego sum. Talis, credo, aliqua, sicut erat illa, quae dicebat: „Dominus [6]) illuminatio mea et [7]) salus mea, quem timebo?" Sed [8]) et alia anima erga amorem justitiae ejus fervens, et dispensationum ac providentiae ejus justitiam contuens, dicit sine dubio: vulneratae justitiae ego sum. Et alia bonitatis ejus ac pietatis immensitatem respiciens, similia loquitur. Sed et horum omnium generale est istud caritatis vulnus, quo se vulneratam praedicat sponsa. Sciendum tamen est, quod, sicut sunt ista Dei jacula, quae animae habenti desiderium bonorum salutis vulnus infligunt: ita sunt et jacula maligni ignita, quibus anima, quae non est scuto fidei protecta, vulneratur in mortem. De ipsis dicit propheta: „ecce [9]), peccatores intenderunt ar-

[1]) Edd. M. „dicat." [2]) Cantic. II, 5.
[3]) Jesai. XLIX, 2. [4]) Cantic. II, 5.
[5]) Deest „Dei" in edd. M. [6]) Psalm. XXVII, 1.
[7]) Edd. M. „et salvator meus, quem" etc.
[8]) Edd. M. „Sed et anima erga morem justitiae" etc.
[9]) Psalm. XI, 2.

cum, paraverunt sagittas suas in pharetra sua, ut sagittent in obscuro rectos corde." Hic peccatores de occulto sagittantes, daemones invisibiles dicit, et ipsi sunt habentes quaedam jacula fornicationis, alia cupiditatis et avaritiae, quibus quamplurimi vulnerantur. Habent etiam [1]) spicula jactantiae et vanae gloriae. Sed ista valde subtilia sunt, ita ut confixam se anima ab iis sauciatamque vix sentiat, nisi si induta est armis Dei, et stat vigilans et immobilis erga astutias diaboli, scuto semet ipsam fidei per omnia contegens, et nullam prorsus [2]) corporis partem fide [3]) nudam relinquens. Quantacunque autem daemones fecerint tela, si inveniant mentem hominis fide munitam, etiamsi fuerint ignita, etiamsi cupiditatum flammis et incendiis ardeant vitiorum, fides [4]) plena cuncta restinguit.

„Laeva [5]) ejus sub capite meo, et dextra ejus amplectetur me." Descriptio est quidem amatorii dramatis sponsae, festinantis ad connubium sponsi, velut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed converte te velocius ad spiritum vivificantem, et refugiens appellationes corporeas, vere perspice, quae sit verbi Dei laeva, quae sit dextra, quod etiam caput sponsae ejus, animae scilicet perfectae, vel ecclesiae, et non te rapiat carnalis et passibilis sensus. Ipsa enim est hic sponsi dextra et laeva, quae in proverbiis de sapientia dicitur, ubi ait: „longitudo [6]) enim vitae in dextera ejus, in sinistra vero ejus divitiae et gloria." Et [7]) sicut hic sapientiam non ideo aliquam feminam dici putabis, quia femineo nomine appellari videtur: ita ne in hoc quidem, quoniam masculino genere sponsus verbum Dei dicitur,

---

1) Edd. M. „enim." 2) Deest „prorsus" in edd. M.
3) Edd. M. „fidei."
4) Edd. M. „fide plena cuncta restringit."
5) Cantic. II, 6. 6) Prov. III, 16.
7) Deest „Et" in edd. M.

corporaliter intelligere debes laevam ejus, aut dexteram, vel amplexus sponsae, vel animae pro feminei generis declinatione percipere: sed verbum Dei, quamvis apud Graecos masculino, apud nos neutro genere [1]) proferatur, super masculinum tamen et neutrum ac femineum genus, et super omne omnino, quod ad hoc respicit, esse cogitanda sunt ista, de quibus sermo est: et non solum verbum Dei, sed et ecclesia ejus, atque anima perfecta, quae et sponsa nominatur. Sic enim et Apostolus dicit: „in [2]) Christo enim neque masculus, neque femina, sed omnes in ipso unum sumus." Haec autem propter homines, qui aliter audire non possunt, nisi his [3]) verbis, quae in usu habentur, in scriptura divina humani more referuntur eloquii: ut verbis quidem notis ea [4]) et solitis audiamus, sensu tamen illo, quo dignum est, de divinis rebus et incorporeis sentiamus. Nam sicut is, qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiae, hoc ostendit, quod naturalem, qui in se est, caritatis affectum ad studia transtulerit sapientiae: ita et hic sponsa deposcit, vel anima, vel ecclesia, ut sponsus suus, qui est verbum Dei, laeva quidem sua caput ejus sustentet, dextera vero ejus omne ejus reliquum complectatur et constringat corpus. Est autem laeva, in qua sapientia divitias continere et gloriam dicitur. Quas autem habet divitias ecclesia, et quam gloriam, nisi illas, quas accepit ab eo, qui cum dives esset, pauper factus est, ut illius paupertate ecclesia fieret dives? Quae autem est gloria? Illa sine dubio, de qua dicit: „Pater [5]), clarifica filium tuum:" passionis sine dubio gloriam designans. Fides ergo passionis Christi, gloria et divitiae ecclesiae sunt, quae in laeva ejus continentur. Laevam autem puto verbi [6]) Dei hoc modo debere

---

[1]) Deest „genere" in edd. M. [2]) Cfr. Gal. III, 28.
[3]) Deest „his" in edd. M. [4]) Edd. M. „eas."
[5]) Cfr. ev. Joann. XII, 28. [6]) Edd. M. „verbum."

intelligi: quoniam quidem sunt in eo quaedam dispensationes ante incarnationem gestae, sunt vero aliquae et per incarnationem. Illa pars verbi Dei, quae ante assumtionem carnis in dispensationibus peracta est, dextera potest videri: haec vero, quae per incarnationem, sinistra appellari. Unde et sinistra divitias et gloriam habere dicitur. Per incarnationem namque divitias et gloriam quaesivit, omnium scilicet salutem. In dextera autem longitudo vitae esse dicitur: per quod sine dubio illa ejus pars, quae in principio apud Deum Deus erat verbum, sempiternitas indicatur. Hanc ergo laevam ecclesia, cujus Christus est caput, optat habere sub capite suo, et fide incarnationis ejus caput suum muniri: dextera vero ejus amplecti, id est, illa agnoscere, et de illis instrui, quae ante hujus quoque [1]) per incarnationem gestae dispensationis tempus in arcanis habentur et reconditis. Dextera namque ibi putanda sunt esse omnia, ubi nihil de peccatorum miseriis, nihil de fragilitatis lapsu continetur. Hic vero laeva, ubi vulnera nostra curavit, et peccata nostra portavit, factus etiam ipse pro nobis peccatum et maledictum. Quae omnia quamvis caput et fidem sustentent ecclesiae, merito tamen sinistra verbi Dei appellabuntur. In quibus aliqua etiam praeter illam naturam, quae tota dextera est, et tota lux ac [2]) splendor et gloria pertulisse memoratur.

„Adjuravi [3]) vos, filiae Hierusalem, in virtutibus et in viribus agri, si [4]) levaveritis et suscitaveritis caritatem quoadusque velit." Sponsa adhuc ad adolescentulas loquitur, provocans eas et exhortans, imo et adjurans per ea, quae iis cara esse novit et amabilia, ut, si forte elevare coeperint caritatem, jacentem quippe in iis, et ex-

---

[1]) Edd. M. „quoque incarnationem gesta" etc.

[2]) Edd. M. „et splendor." [3]) Cantic. II, 7.

[4]) Edd. M. „si elevaveritis."

citare eam, utpote adhuc dormientem apud eas, in tantum elevent eam, et [1]) in tantum suscitent, in quantum voluerit sponsus, nec minus aliquid in ea agant, quam voluntas ipsius patitur. Haec est enim amantis sponsae perfectio, ut a nullo velit contra animum [2]) et voluntatem ejus fieri, quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut segniter agant, per virtutes agri, id est, per plantaria et virgulta, quae in agro sunt, et per vires ejus, sine dubio per ea, quae in eo sata sunt, adjurantur. Tali ordine, talique verborum compositione textus historici dramatis dirigitur [3]). Nunc jam quid arcani intrinsecus contegat, requiramus. Omnis anima, praecipue quae filia est Hierusalem, habet aliquem agrum proprium, qui ei secreta quadam per Jesum meritorum sorte delatus est. Sicut fuit et ille ager Jacob, cujus suavitate permotus, Isaac patriarcha mysticis aiebat eloquiis: „ecce [4]), odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus." Habet ergo unaquaeque anima, ut diximus, agrum suum; vita [5]) namque et conversatio ejus ager est ejus. In hoc agro anima, quae diligens et studiosa est, satis agit et studet plantare bonos sensus, et omnes excolere animi virtutes, non solum autem animi virtutes, sed et vires operum, quibus videlicet impleri possunt ministeria mandatorum. Est ergo, ut diximus, unicuique animus suus ager, quem colit et plantat, et seminat secundum haec, quae diximus. Est autem et omnium simul filiarum Hierusalem unus quidam et communis ager, de quo Paulus ait: „Dei [6]) agricultura estis." Quem agrum commune [7]) exercitium ecclesiasticae fidei et conversationis accipiamus, in quo certum est virtutes inesse coelestes, et vires spi-

---

[1]) Deest „et" in edd. M. [2]) Edd. M. „animos."
[3]) Edd. M. „dirigatur. Nunc quid" etc.
[4]) Gen. XXVII, 27. [5]) Ed. R. „ita namque" etc.
[6]) I Cor. III, 9. [7]) Edd. M. „communem."

ritualium gratiarum. Una enim[1]) quaeque anima, quae nunc filia[2]) Hierusalem hic appellatur, sciens quod matrem habeat Hierusalem coelestem, conferat aliquid necesse est ad agrum hunc excolendum, et coelesti eum possessione dignum cupiat effici. In istius ergo agri virtutibus elevari caritatem Christi, et excitari ab adolescentulis et initia fidei habentibus protestatur ecclesia, et dicit ad eas: „si[3]) levaveritis et excitaveritis caritatem, quoad usque velit:" hoc est, si jam ad hoc veneritis, ut incipiatis agi non spiritu timoris, sed[4]) adoptionis, et in hoc profeceritis, ita ut perfecta in vobis dilectio foras mittat timorem, et ut elevetis atque exaltetis in vobis caritatem, et excitetis eam, tamdiu elevate eam, et tamdiu extollite, quamdiu ipse velit filius caritatis, imo ipse, qui ex Deo est caritas: ne forte putantes sufficere humanae caritatis mensuras, in caritate Dei minus aliquid, quam Deo dignum est, agatis. Mensura enim caritatis haec sola est, ut tantum, quantum ipse vult, diligatur[5]): voluntas autem Dei semper eadem est, nec unquam mutatur. Nunquam ergo immutatio aliqua, aut finis ullus in Dei caritate recipitur. Notandum sane est, quod non dixit: si acceperitis caritatem: sed „si[6]) levaveritis:" quasi quae est quidem in vobis, sed jacet, et nondum[7]) erecta est. Et rursum non dixit: si inveneritis: sed „si[8]) excitaveritis caritatem:" quasi quae sit intrinsecus quidem, sed jaceat et dormiat in iis, donec inveniat suscitantem. Ipsam credo et Paulus suscitabat tunc adhuc in discipulis dormientem, cum dicebat: „exsurge[9]) qui dormis, et continges Christum."

---

[1]) Deest „enim" in edd. M.
[2]) Edd. M. „filiae Hierusalem hic appellantur,"
[3]) Cantic. II, 7. [4]) Edd. M. „et."
[5]) Edd. M. „dirigatur." [6]) Cantic. II, 7.
[7]) Edd. M. „nunquam." [8]) Cantic. II, 7.
[9]) Ephes. V, 14. coll. Jesai. LX, 1—3.

„Vox [1]) fraterni mei.“ Frequenter nos admonere convenit, quod libellus hic in modum dramatis texitur. Praesens [2]) enim versiculus, quem proposuimus, tale aliquid indicat: quod, cum sponsae sermo esset ad adolescentulas filias Hierusalem, subito quasi eminus vocem sponsi senserit, quasi cum aliquibus loquentis: interruptoque sermone, quem faciebat ad adolescentulas, sponsa aurem converterit ad auditum, qui ad eam [3]) pervenerat, et

---

[1]) Cantic. II, 8.

[2]) Procopius ex Origene: „φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου.“ Τοῦτό τινες τοῖς προλαβοῦσιν ἀπέδωκαν· τὸ δὲ ἑβραϊκὸν ἐξ ἰδίας τάττει περικοπῆς. Καὶ δῆλόν ἐστιν, ὡς ἡ νύμφη διαλεγομένη ταῖς θυγατράσιν Ἱερουσαλὴμ, αἰφνίδιον αἰσθάνεται τῆς τοῦ νυμφίου φωνῆς διαγγελλομένου τισὶν, ὡς εἰκός· ἧς αἰσθανομένης ἐπὶ τῶν ὀρῶν καὶ τῶν βουνῶν τῶν παρακειμένων τῷ τόπῳ τῆς νύμφης διαλέγεται, ὡς μηδὲν ἀπᾴδειν νεβρῷ. Εἶτα σπουδῇ τῇ περὶ τὴν νύμφην ἐγένετο πλησίον τοῦ οἴκου, καὶ παρέστησεν ὄπισθεν αὐτοῦ. Εἶτα πηδήσας, μέχρι τῶν τοῦ οἴκου φθάνει θυρίδων ἐρωτικῶς, ὥσπερ ἐθέλων εἰς αὐτὴν παρακύψαι. Ἐγγὺς δὲ τῆς οἰκίας, ἔνθα ἡ νύμφη, δίκτυα πολλὰ ἐπ᾽ ἐνέδρᾳ τῆς νύμφης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἐκπεπετάσθαι· ἅπερ διακόψας ὁ νυμφίος ὡς ἰσχυρότερος, διέκυψε δι᾽ αὐτῶν, καὶ καλεῖ τὴν νύμφην πλησίον ἐλθεῖν, καταθαῤῥύνων ἔργῳ τῶν δικτύων καταφρονεῖν, ὡς ἤδη σχισθέντων, καὶ τοῦ χαλεποῦ δι᾽ αὐτῶν παραδραμόντος καιροῦ, ὃν χειμῶνα καλεῖ, ἀνωφελῆ φέροντα καὶ σφοδρὸν ὑετόν. Προτρέπεται δὲ καὶ διὰ τῶν καλῶν τοῦ παρόντος καιροῦ, ἄνθη λέγων ὡς ἐν ἔαρι καὶ θεραπείᾳ ἀμπέλων· τρυγόνος τε φωνὴν καὶ συκῆς ὀλύνθους, καὶ κυπριζούσας ἀμπέλους διαγράφει, καὶ τὸν, ἔνθα συναναπαύσεται, τόπον, ἔνθα γενομένην ἐβούλετο αὐτὴν ὅλῳ προσώπῳ τῷ νυμφίῳ φανῆναι, καὶ τῆς ἡδείας αὐτῇ παρέχειν ἀκοῦσαι φωνῆς. Ruaeus.

[3]) Ed. Ruaei: eum.

dixerit: „vox [1]) fraterni mei." Sponsum vero intellige primo quidem, antequam appareret oculis sponsae, voce ei sola agnitum: post haec [2]) vero etiam conspectibus ejus apparuisse super montes quosdam vicinos illi loco, in quo sponsa morabatur, salientem, et magnis quibusdam [3]) non tam passibus quam saltibus colles montesque in modum cervi vel capreae transcendentem, et ita ad sponsam suam omni cum properatione venientem. Ubi vero ad domum, intra quam sponsa commorabatur, advenit, stetisse eum paululum intellige post domum, ita ut sentiretur quidem adesse, nondum tamen domum [4]) palam vellet et evidenter intrare, sed [5]) prius quasi sub amatoris specie per fenestras adspicere velle sponsam. [6]) Intellige autem retia quaedam prope domum sponsae, aut laqueos esse positos, ut, si forte ipsa, vel aliqua sodalium ejus ex filiabus Hierusalem aliquando [7]) exisset, caperetur. Ad [8]) ista vero retia venisse sponsum, certum est: qui cum [9]) capi ab iis non posset, sed fortior eorum effectus, diruperit ipsa retia, diruptisque iis super ipsa incedens etiam [10]) per ipsa prospexerit: et postquam hoc opus fecerit, dicat ad sponsam: „exsurge [11]), veni proxima mea, sponsa mea, columba mea:" hoc autem dicat, ut ipso opere ostendat ei, quomodo cum fiducia debeat con-

---

[1]) Cantic. II, 8. [2]) Edd. M. „hoc."

[3]) Edd. M. „quibusdam passibus non tantum saltibus" etc.

[4]) Edd. M. „modo palam" etc.

[5]) Edd. M. „se prius."

[6]) Edd. M. „sponsam intellige: aut retia" etc.

[7]) Edd. M. „exisset aliquando, caperetur."

[8]) Ed. Ruaei: „Ab ista" etc.

[9]) Deest „cum" in edd. M.

[10]) Edd. M. „etiam per omnia prospexit" etc.

[11]) Cantic. II, 10.

temnere jam retia, quae ei tetenderat inimicus, nec timeat laqueos, quos ab se jam viderat esse diruptos: et adhuc ut amplius ad se sponsam provocet festinare, dicat ei: quia omne tempus, quod jam grave videbatur, transivit, et hiems, quae ei causa exorta videbatur, abscessit, pluviaeque inutiles abierunt, et tempus jam floridum venit, nihil moreris iter aggredi veniendi [1]) ad me. Ecce enim et agricolae, quia veris jam tempus arrisit, vineas colunt: vox enim tum [2]) et aliarum avium, tum etiam sonora et grata turturis vernantis auditur. Sed et ficus de veris certa temperie germen suum produxit: vites vero in tantum de temporis tranquillitate non dubitant, ut flores suos jam audeant odoresque proferre. Haec quidem de tranquillitate temporis indicat sponsae, ut majore cum fiducia arripere iter audeat pergendi ad sponsum. Sed et locum describit ei, in quo vult eam secum requiescere: et dicit velamento cujusdam saxi, quod muro ipsi, vel loco pro murali contiguum sit, opacissimum quendam effici locum: ad quem venire eam vult, et ablato velamine ibi ejus revelatam faciem contueri, ut facie ad faciem innotescat sponso suo, et non solum faciem ejus revelatam videat sponsus et liberam, sed et vocem ejus ibi audiat, certus jam quod et facies ejus pulchra sit, et vox ejus suavis ac delectabilis. Haec autem praevenientes conjunximus, ne ordinem dramatis, et historiae textum videremur interrumpere [3]). Sed praevenientes paululum usque ad illum locum fabulae ordinem prosecuti sumus, ubi ait: „quoniam [4]) vox tua suavis, facies tua speciosa." Nunc ergo repetentes, videamus primo quid est, quod ait: „vox [5]) fraterni mei." Ex voce sola ab ecclesia sua primo

---

[1]) Edd. M. „veni ad me."
[2]) Edd. M. „cum et aliarum" etc.
[3]) Edd. M. „irrumpere." [4]) Cantic. II, 14.
[5]) Cantic. II, 8.

Christus agnoscitur. Primo enim vocem suam praemisit per prophetas, et cum non videretur, audiebatur tamen. Audiebatur autem per ea, quae annuntiabantur de eo: et tamdiu sponsa, id est, ecclesia, quae ab initio saeculi congregabatur, solam vocem ejus audivit, usque quo oculis suis eum videret, et diceret: „ecce [1]), hic venit saliens super montes, transiliens super colles.“ Saliebat [2]) enim super propheticos montes, et sanctos colles, illos scilicet, qui in hoc mundo imaginem ejus formamque gesserunt. Sed et si in Apostolis eum ponas, quasi in montibus salientem et eminentem cunctis, et in collibus nihilominus his duntaxat, qui secundo loco electi ab eo et missi sunt, non erit inconveniens. In his enim similis efficitur capreae, et hinnulo cervorum. Capreae, quod omnem visum visus ejus praecellit. Et cervo, quod ad interitum serpentis advenit. Sed et [3]) unaquaeque anima, — si qua tamen est, quae verbi Dei amore constringitur —, si quando in disputatione sermonis est posita, ut novit omnis, qui

---

[1]) Cantic. II, 8.

[2]) Procopius ex Origene: *Ἢ καὶ ὄρη τοὺς προφήτας φησὶν ἀρτίους τῷ φρονήματι, τῶν ἀληθινῶν θεωρητάς. Οἶμαι δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους· ἐπεὶ „κατὰ γενεὰν ἡ σοφία εἰς ψυχὰς μεταβαίνει.“ Ὄρη δὲ, ἐπεὶ ἀνατέλλοντος ἡλίου πρῶτα καταλάμπονται· βουνοὺς δὲ τοὺς ἔλαττον χωρήσαντας τὴν τοῦ πνεύματος ἐπιφάνειαν. Λέγοις δ᾽ ἂν καὶ ὄρη, τὰ ἐν νόμῳ νοήματα· βουνοὺς δὲ τὰ τῶν λοιπῶν προφητῶν. Ἢ καὶ ὁ θεωρήσας τὸν ἐν καινῇ διαθήκῃ λόγον, βλέπει τὸν ἐπὶ τὰ ὄρη πηδῶντα, ἐπὶ δὲ τοὺς βουνοὺς διαλλόμενον, τὸν ἐν τῷ παλαιῷ γράμματι. Νεβρῷ δὲ ἐλάφων ὁ νυμφίος ἀπείκασται, οὐ μόνον ὡς ἀναλίσκων τοὺς ὄφεις, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ „παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν·“ καὶ ὅτι „ἐταπείνωσεν ἑαυτόν.“ Ἢ γὰρ ἂν ἔλαφος ὑπῆρχε τελεία.* Ruaeus.

[3]) Deest „et“ in ed. Ruaei.

expertus est, quomodo cum in arctum venitur, et angustiis propositionum quaestionumque concluditur. Si quando eam [1]) legis ac prophetarum vel aenigmata, vel obscura quaeque dicta concludunt, si forte adesse eum sentiat anima, et eminus sonitum vocis [2]) ejus accipiat, sublevatur statim: et ubi magis ac magis propinquare [3]) sensibus ejus coeperit, et illuminare quae obscura sunt, tunc eum videt salientem supra montes et colles, altae scilicet et excelsae sensus sibi intelligentiae suggerentem: ita ut merito dicat haec anima: „ecce [4]), hic venit saliens in montibus, transiliens super colles.“ Haec autem dicimus, non immemores, quod jam et in superioribus coram positus, praesenti collocutus sit sponsae: sed quoniam, ut saepe diximus, dramatis speciem libellus hic continet, nunc in praesenti dicuntur aliqua, nunc etiam in absenti: et sic agitur immutatio personarum, ut uterque ordo competenter dirigi videatur. Quamvis enim promittat sponsus, et dicat ad sponsam suam, qui sunt electi discipuli ejus, quia „ecce [5]), ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi:“ tamen iterum per parabolas dicit [6]), quia paterfamilias vocavit servos suos, et unicuique distribuit pecuniam negotiandi gratia, et profectus est. Et iterum dicit [7]): quia abiit petere sibi regnum. Et iterum quasi de absente sponso dicitur [8]), quia media nocte clamor factus est dicentium, quia venit sponsus. Sic ergo nunc praesens est sponsus, et docet, nunc absens dicitur, et desideratur: et utrumque vel ecclesiae, vel animae studiosae conveniet. Cum enim pati persecutiones et tribulationes permittitur ecclesia, absens ei vi-

---

1) Edd. M. „eum.“ 2) Deest „vocis“ in edd. M.
3) Edd. M. „proximare.“ 4) Cantic. II, 5.
5) Matth. XXVIII, 20.
6) Cfr. Matth. XXV, 14. seqq.
7) Cfr. Luc. XIX, 12. 8) Cfr. Matth. XXV, 6.

detur. Et rursum cum in pace proficit, et in fide ac bonis operibus floret, praesens ei esse intelligitur. Sed et anima, cum quaerit aliquem sensum [1]), et agnoscere obscura quaeque et arcana desiderat, donec [2]) invenire non potest, absens ei sine dubio est verbum Dei. Ubi vero occurrerit, et apparuerit quod requiritur, quis dubitat adesse verbum Dei, et illuminare mentem, ac scientiae lumen ei praebere? Et iterum subduci nobis eum, atque iterum adesse, sentimus per singula, quae aut aperiuntur, aut clauduntur in sensibus nostris. Et hoc eo usque patimur, donec tales efficiamur, ut non solum revisere nos, sed et manere dignetur apud nos, secundum quod interrogatus a quodam discipulo, dicente: „Domine [3]), quid est factum, quod incipis nobis manifestare temet ipsum, et non huic mundo?“ respondit Salvator: „si [4]) quis diligit me, verbum meum custodit, et pater meus diliget [5]) eum, et ad ipsum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.“ Si ergo et nos volumus videre verbum Dei atque animae sponsum, salientem super montes, et exsultantem super colles, primo audiamus vocem ejus: et cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum videre poterimus, secundum ea, quae in praesenti loco vidisse describitur sponsa. Nam et ipsa quamvis et prius eum viderit, non eum tamen ita viderat, ut nunc salientem super montes et exsilientem super colles, neque per fenestras suas procumbentem, neque per retia prospicientem, sed magis videtur, quod prius hiemis tempore eum viderit. Nunc [6]) enim primum dicit ei: „quia [7]) hiems transiit.“

---

[1]) Edd. M. „sensum agnoscere: obscura“ etc.

[2]) Edd. M. „et donec.“ [3]) Ev. Joann. XIV, 22.

[4]) Cfr. ev. Joann. XIV, 23. — Ed. Ruaei: „si qui diligit“ etc.

[5]) Edd. M. „diligit.“

[6]) Edd. M. „Nunc enim dicit: quia“ etc.

[7]) Cantic. II, 11.

Igitur, ut res indicat, etiam per hiemem sponsae suae apparet, id est, tribulationum et tentationum tempore. Sed et alia est illa[1]) visitatio, in qua visitatur paululum, et iterum deseritur, ut probetur, ac rursus requiritur, ut caput ejus sustentetur, et ut tota complectatur, ne forte aut in fide titubet, aut corpus ejus tentationum pondere praegravetur. Et ideo videtur mihi hiems fuisse illud tempus, cum caput suum, fidei scilicet summitatem, laeva sponsi[2]) contineri poscebat, et dextera ejus omne corpus amplecti. Nunc autem ista visio, quae de montibus apparet, et collibus, gratiarum puto spiritualium altitudines, potentiasque designat.[3]) Sed et per fenestras quod prospicere dicitur, sensibus mihi lumen videtur praebere. Et retia, quae dirumpit, et conterit, laqueos indicari diabolicos puto, utpote tentationum tempore tanquam hieme jam peracta. Ostenduntur etiam signa veris, et aestatis, sicut in Psalmis dictum est: „aestatem[4]) et ver, tu fecisti ea.“ Inde denique et flores profectuum protulit ecclesia, tentationibus superatis, et putationis[5]) dispensatione transacta, sicut in suis locis, cum ad haec disserenda ventum fuerit, ostendetur. „Ecce[6]) hic venit saliens super montes, transiliens super colles.“ Historicum ordinem jam prosecuti sumus. Nunc autem, quomodo Christus ad ecclesiam veniens, saliat super montes, et exsiliat super colles, videndum est. Exsiliens enim magis quam transiliens propositi sermonis proprietas habet. Isaac enim ambulans et progrediens major fiebat, usque quo fieret magnus valde. Paulus autem non jam ambulando profecit, sed currendo, cum dicit: „cursum[7]) consummavi.“ Salvator

---

[1]) Deest „illa“ in edd. M.

[2]) Edd. M. „sponsi scilicet contineri“ etc.

[3]) Edd. M. „designet.“ [4]) Psalm. LXXIV, 17.

[5]) Cod. Turonensis: „tentationis.“ R.

[6]) Cantic. II, 8. [7]) II Tim. IV, 7.

autem noster et ecclesiae sponsus, neque ambulare, neque currere, sed super haec salire dicitur, et exsilire. Si enim consideres, quomodo parvi temporis spatio occupatum falsis superstitionibus mundum sermo Dei percurrit, et ad [1]) agnitionem verae fidei revocavit, intelliges, quomodo saliat super montes, magna videlicet quaeque regna saltibus suis superans, et ad recipiendam cognitionem divinae religionis inclinans: et exsiliat super colles, cum etiam minora regna velociter subjugat, atque ad pietatem veri cultus adducit: et sic de loco ad locum, de regno ad regnum, de provinciis ad provincias praedicationis illustratione transiliens per eum, qui dicebat, quia „ab [2]) Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum replevit evangelium Dei," intelliges [3]), quomodo super montes saliens veniat, et exsiliens super colles. Sed et alio modo potest intelligi, sicut supra jam [4]) diximus, quoniam quidem Moses de ipso scripsit, et prophetae nihilominus de ipso annuntiaverunt. Sed et haec annuntiatio in lectione veteris testamenti velamen habet superpositum: ubi vero sponsae, ecclesiae scilicet ad eum conversae, ablatum est velamen, subito videt eum in istis montibus, legis scilicet [5]) voluminibus salientem, et in collibus scripturae propheticae pro [6]) evidenti manifestatione non tam apparentem, quam exsilientem, verbi gratia, quasi si [7]) revolvens singulas propheticae lectionis paginas, inveniat de ipsis exsilientem Christum, et per loca singula lectionum ablato nunc demum, quo prius tegebatur velamine, ebullire eum cernat, et emergere atque evidenti jam manifestatione prorumpere.

---

[1]) Deest „ad" in edd. M. [2]) Rom. XV, 19.
[3]) Edd. M. „intelligens."
[4]) Deest „jam" in edd. M.
[5]) Edd. M. „duntaxat."
[6]) Edd. M. „peraperta et evidenti" etc.
[7]) Deest „si" in edd. M.

Ob hoc credo et ipse Jesus, cum ad transformandum se venit, non in aliqua planitie, aut convalle fuit, sed montem conscendit, ubi et transformatus est: ut [1]) scias, eum semper in montibus, aut in collibus apparere, et ut te doceat, ne usquam eum nisi in legis et prophetarum montibus quaeras. Quod autem sancti quique montes appellantur, in [2]) multis Scripturae locis invenies indicari, sicut ait in Psalmis: „fundamenta [3]) ejus in montibus sanctis." Et iterum: „levavi [4]) oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi." Auxilium namque in tribulationibus ex scripturarum divinarum sensibus capimus. Possumus adhuc et montes, in quibus salire verbum Dei dicitur, et quasi liberius efferri, novum accipere testamentum; colles vero, de quibus quasi diu compressus et occultatus exsiliit, veteris testamenti sentire volumina. Sed et apud Hieremiam venatores et piscatores, qui mittuntur capere homines ad salutem, in montibus et collibus eos capere dicuntur: sic enim ait: „ecce [5]), mitto multos piscatores, et multos venatores, et capient eos super omnem montem et super omnem collem." Quod ego magis ad futurum tempus in consummatione saeculi implendum puto, ut, cum missi fuerint angeli secundum evangelicam parabolam [6]) messis tempore, ut separarent [7]) frumenta a zizaniis, qui excelsioris vitae et eminentioris fuerit conversationis, iste in [8]) montibus inveniatur [9]), aut in collibus. Non invenietur in humilibus et dejectis locis, ne ibi mixtus videatur esse zizaniis: sed in excelsioribus sensibus,

[1]) Edd. M. „ut scias dei unicum semper" etc.
[2]) Deest „in" in edd. M. [3]) Psalm. LXXXVII, 1.
[4]) Psalm. CXXI, 1. [5]) Cfr. Jesai. XVI, 16.
[6]) Cfr. Matth. XIII, 24. seqq.
[7]) Edd. M. „separent."
[8]) Desunt verba: „in montibus" in ed. Ruaei.
[9]) Edd. M. „invenietur."

et in eminentia fidei positus, salienti in montibus verbo Dei, et exsilienti in collibus semper adhaerens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu, dicitur in evangelio: „si [1]) quis in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo." Potest adhuc et alium nobis sensum praedives iste praesentis versiculi sermo suggerere. Possibile namque et [2]) omnem, qui plena fide credit in Deum, vel montem, vel collem appellari, pro qualitate scilicet vitae et magnitudine intelligentiae: etiamsi fuerit aliquando vallis, proficiente in eo Jesu aetate, et sapientia, et gratia, omnis vallis implebitur. Superbi autem quique et elati ut montes et colles, humiliabuntur: quoniam „qui [3]) se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur." De ipsis enim dicitur: „qui [4]) confidunt in Domino sicut mons Sion:" et [5]) „Hierusalem" dicitur: „montes in circuitu ejus." Unde puto, quod merito etiam salvator noster, quoniam et ipse dicitur [6]) lapis de monte excisus sine manibus, et factus esse [7]) mons magnus, sicut rex regum, et pontificum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verum ut etiam tertia expositio habeat locum, ad unamquamque animam sermo dirigatur. Si qui sint capaciores verbi Dei, qui ab Jesu aquam sibi datam biberunt, et haec [8]) facta est in iis fons aquae vivae, salientis in vitam aeternam, in his scilicet, in quibus verbum Dei crebris sensibus et copiosis, velut perennibus ebullit fluentis [9]): in his vitae ac scientiae et doctrinae merito montibus et collibus effe-

---

[1]) Matth. XXIV, 17. [2]) Edd. M. „est."
[3]) Luc. XVIII, 14. [4]) Psalm. CXXV, 1.
[5]) Edd. M. „et de Hierusalem" etc. — Cfr. Psalm. CXXV, 2.
[6]) Cfr. Dan. II, 34. [7]) Edd. M. „est."
[8]) Deest „haec" in edd. M.
[9]) Edd. M. „fluentibus."

ctis, dignissime salire verbum Dei dicitur et exsilire, factus in iis per affluentiam doctrinae fons aquae vivae, salientis in vitam aeternam.

„Similis [1]) est fraternus meus capreae, hinnuloque cervorum in montibus Bethel." Caprea vel cervus, quod inter munda habeantur [2]) animalia, manifeste ex his, quae in Deuteronomio scripta sunt, indicatur; est enim hoc modo scriptum: „haec [3]) enim sunt animalia, quae manducabitis: vitulum, et agnum ex pecoribus, et hircum ex capris, cervum, et capream, et bubalum, et tragelaphum, et ibicem, camelum et pardum." Sed et quod sanctus cervo comparatur, in multis scripturae divinae locis habetur, ut in psalmo, ubi dicit: „sicut [4]) cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus." Verumtamen in sermonibus, quos ex Deuteronomio assumsimus, etiam hoc non negligenter considerandum videtur, quam dignum in animalibus mundis enumerandis ordinem tenuerit, ut primo vitulum, secundo agnum, tertio hircum scriberet. In his vero, quae secundum eundem Mosen non offeruntur ad altare, primo cervum, secundo capream nominat: et ita post haec reliqua per ordinem describit [5]) animantia. Quorum ratio his, quibus abundantior gratia spiritualis in dono scientiae concessa est per Spiritum sanctum, manifesta et evidens fiet. [6]) Nobis interim, quoniam de cervo et caprea dicere nunc in expositione praesentis versiculi incumbit, conveniens videtur, ex scripturis divinis congregare pro viribus, quae de his animalibus referuntur, de quibus idem Moses, cum de carnibus loqueretur, quae in omni desiderio animae comederentur non oblatae ad altare: sicut caprea, inquit,

---

[1]) Edd. M. „Consimilis est" etc. — Cantic. II, 9.
[2]) Edd. M. „habeatur." [3]) Deut. XIV, 4. 5.
[4]) Psalm. XLII, 1. [5]) Edd. M. „scribit."
[6]) Edd. M. „fiat."

et cervus. Egregium vero quid XXVIII. psalmus, ubi de virtutibus et efficacia vocis Dei per ordinem scribit, de cervo hoc modo dicit: „vox[1]) Domini perficientis cervos," id est, perfectos facientis cervos, et „revelabit condensa." Sicut enim vox Domini intercidere dicitur flammam ignis, et concutere desertum, ita perficere cervos ac revelare condensa memoratur. Sed et in Job de cervo ita invenimus referri, ubi Dominus ad Job per turbinem loquens et nubem, ait: „aut[2]) ergo observasti partus cervorum, aut numerasti menses eorum plenos ad partum, dolores autem eorum solvisti, aut nutristi eorum natos, aut sine doloribus partus eorum emittes? Abrumpent filii eorum, et multiplicabuntur in nativitate: exibunt et non revertentur." His adjungenda sunt etiam illa, quae in Proverbiis legimus hoc modo: „cervus[3]) amicitiarum, et pullus gratiarum loquitur tibi." Haec interim ad praesens de cervo nobis scripta occurrere potuerunt. Quae ob hoc assumsimus, ut loquamur non in doctrina humanae sapientiae, sed in doctrina spiritus, spiritualia[4]) spiritualibus comparantes. Ed ideo invocemus Deum patrem verbi, quod nobis verbi sui manifestet arcana, sensumque nostrum removeat a doctrina humanae sapientiae, et exaltet atque elevet ad doctrinam spiritus, ut non ea, quae sentit carnalis auditus, sed ea, quae continet voluntas Spiritus sancti, loquamur. Paulus[5]) apostolus nos docet, quod invisibilia Dei ex[6]) visibilibus intelligantur, et ea, quae non videntur, ex eorum, quae videntur, ratione

---

[1]) Psalm. XXIX, 9. (XXVIII.)

[2]) Cfr. Job. XXXIX, 1—4.

[3]) Prov. V, 19. — Edd. M. „loquatur."

[4]) Edd. M. „spiritualibus spiritualia comparantes."

[5]) Edd. M. „Paulus nos apostolus docet" etc. — Cfr. Rom. I, 20.

[6]) Ed. Ruaei: „ex invisibilibus."

et similitudine contemplentur[1]): ostendens per hoc, quod visibilis hic mundus de invisibili doceat, et exemplaria quaedam coelestium contineat positio ista terrena: ut ab his, quae deorsum, ad ea, quae sursum sunt, possimus adscendere, atque ex his, quae videmus in terris, sentire et intelligere ea, quae habentur in coelis. Ad quorum similitudinem quandam, quo facilius colligi per haec ac sentiri possent diversitates, creaturarum, quae in terris sunt, similitudinem conditor dedit. Et fortassis, sicut hominem Deus ad imaginem et similitudinem suam fecit, ita etiam ceteras creaturas ad alias quasdam coelestes imagines per similitudinem condidit: et fortasse in tantum singula quaeque, quae in terris sunt, habent aliquid imaginis et similitudinis in coelestibus, ut etiam granum sinapis, quod minimum est in omnibus seminibus, habeat aliquid imaginis et similitudinis in coelis: et hoc, quod talis ei quaedam composita est alternatio naturae, ut, cum minimum sit omnium seminum, majus fiat omnibus oleribus, ita ut possent[2]) venire aves coeli, et habitare in ramis ejus: similitudinem ferat non solum alicujus coelestis imaginis, sed et ipsius regni coelorum. Sic ergo possibile est etiam cetera semina, quae in terris sunt, ut habeant aliquid in coelestibus similitudinis, et rationis. Quod si semina, sine dubio et virgulta: et si virgulta, sine dubio et animantia, vel alitum, vel repentium, et quadrupedum. Sed et illud adhuc potest intelligi, quod sicut granum sinapis, non unam similitudinem tenet regni coelorum[3]), et habitationis scilicet avium in ramis suis: sed habet et aliam similitudinem vel imaginem, perfectio-

1) Edd. M. „contemplantur: ostendens quod visibilis" etc.

2) Edd. M. „possint."

3) Edd. Merlini: „coelorum: habitationis scilicet et avium" etc.

nis scilicet fidei, ita ut, si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat[1]) monti transferre se, et transferet: ita possibile est[2]), ut etiam cetera non in uno aliquo, sed in pluribus speciem et imaginem coelestium ferant. Et cum plures sint, verbi gratia, in grano sinapis virtutes, quae rerum coelestium imagines teneant, ultimus et extremus ejus usus est iste, qui habetur apud homines in ministerio corporali. Ita etiam in reliquis, vel seminibus, vel virgultis, vel herbarum radicibus, vel etiam in animantibus intelligi potest: ut usum quidem et ministerium hominibus praebeant corporale, habeant autem incorporalium rerum formas et imagines, quibus doceri anima possit, et instrui ad contemplanda etiam ea, quae sunt invisibilia et coelestia. Et hoc fortassis est, quod ille scriptor divinae sapientiae dicit: „ipse[3]) enim mihi dedit eorum, quae sunt, scientiam veram, ut sciam substantiam mundi, et virtutes elementorum, initium, et finem, et medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, et conversiones temporum, et[4]) anni circulos, et stellarum positiones, naturas[5]) animalium, et iras bestiarum, spirituum violentias, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et virtutes radicum: sed et quaecunque occulta[6]) et manifesta sunt, cognovi." Vide ergo, si possimus ex his Scripturae sermonibus ea, quae discutere proposuimus, lucidius evidentiusque colligere. Etenim scriptor iste sapientiae divinae, cum singula quaeque enumerasset, ad ultimum dixit, quia occultorum, et manifestorum acceperit scientiam: ostendens sine dubio, quod unumquodque eorum, quae

---

[1]) Edd. M. „et dicat monti transferri se" etc.

[2]) Edd. M. „est etiam ut cetera" etc.

[3]) Sap. Sal. VII, 17—21.

[4]) Deest „et" in edd. M.

[5]) Edd. M. „et naturas."

[6]) Edd. M. „occulta sunt et manifesta sunt" etc.

in manifesto sunt, referatur ad aliquid eorum, quae in occulto sunt, id est, singula quaeque visibilia habere aliquid similitudinis et rationis ad invisibilia. Quia ergo impossibile est homini, in carne viventi, agnoscere aliquid de occultis et invisibilibus, nisi imaginem aliquam et similitudinem conceperit de visibilibus: ob hoc arbitror, quod ille, qui omnia in sapientia fecit, ita creavit unamquamque visibilium speciem in terris, ut in his doctrinam quandam et agnitionem rerum invisibilium et coelestium poneret: quo per haec adscenderet mens humana ad spiritualem intelligentiam, et rerum causas in coelestibus quaereret, ut posset edocta per sapientiam Dei etiam ipsa dicere: „quae[1]) in occulto sunt, et quae in manifesto, cognovi." Secundum haec quoque agnoscit et substantiam mundi, non solum hanc visibilem corporeamque, quae palam est, sed et illam incorpoream invisibilemque, quae in occulto est. Agnoscit etiam elementa mundi non solum visibilia, sed et invisibilia, et utrorumque virtutes. Sed et initium quod dicit, et finem, et medietatem temporum, initium ait visibilis quidem mundi, quod ante sex millia non integros annos initium designat Moses: medietatem quoque secundum temporum rationem, finemque illum, qui speratur, cum coelum et terra transibunt. Secundum occultorum vero scientiam, initium illud, quod intelligit is, quem sapientia Dei docuerit, quod nulla possunt tempora, nulla saecula comprehendere. Medietatem vero haec, quae nunc sunt: finem vero ea, quae futura sunt, id est, perfectionem consummationemque universitatis, quae tamen ex his visibilibus conjici possunt, et intelligi. Sed et vicissitudinum permutationes, et temporum conversiones, et[2]) anni circulos, ex his, quae videntur,

---

[1]) Cfr. Sap. Sal. VII, 21.

[2]) Deest „et" in ed. Ruaei.

refert ad invisibiles rerum incorporalium[1]) permutationes ac vicissitudines. Circulos quoque annorum temporalium, et praesentium refert ad antiquiores aliquos ac sempiternos annos, secundum eum, qui dicebat: „et[2]) annos aeternos in mente habui.“ Sed et stellarum positiones non dubitavit ab his, quae palam videntur, referre ad illa, quae in occultis sunt, quae occultorum manifestorumque scientiam meruit: et dicit esse aliquod sanctorum genus, quod de Abrahae praecipue stirpe descendit, sicut stellas coeli. Sed et resurrectionis futurae gloriam stellas esse secundum occultorum scientiam pronuntiavit, sequens eum, qui dixit: „alia[3]) gloria solis, et alia gloria[4]) stellarum. Stella enim a stella differt in gloria: ita et resurrectio mortuorum.“ Nisi secundum haec intelligeretur illud, quod ait: „naturas[5]) animalium, irasque bestiarum:“ nunquam dixisset in Evangeliis salvator: „dicite[6]) vulpi huic:“ neque Joannes de quibusdam dixisset: „serpentes[7]) generatio viperarum:“ sed neque propheta diceret de nonnullis, quod „equi[8]) admissarii facti sunt:“ et item alius: „homo[9]) cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.“ Sed et ille diligenter agnovit iras bestiarum, qui dicebat: „furor[10]) illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdae, obturantis aures suas.“ Haec erit[11])

---

[1]) Ed. Ruaei: corporalium. [2]) Psalm. LXXVII, 5.
[3]) Cfr. I Cor. XV, 41. 42.
[4]) Deest „gloria“ in ed. R.
[5]) Sap. Sal. VII, 20. — Desunt verba: „irasque bestiarum,“ in edd. M.
[6]) Luc. XIII, 32. [7]) Matth. III, 7.
[8]) Jerem. V, 8. — Edd. M. „emissarii.“
[9]) Psalm. XLIX, 12.
[10]) Psalm. LVIII, 4. — Edd. M. „et obturantis“ etc.
[11]) Edd. M. „enim.“

ratio etiam de eo, quod ait: „spirituum[1]) violentias:“ visibiliter quidem de ventis, et statibus aëris, invisibiliter vero de violentiis immundorum spirituum loquens, quos et Paulus[2]) ventos doctrinae nominavit. Post haec jam sequitur, ut et[3]) cogitationes hominum sciat corporaliter quidem, quae de humano corde procedunt, invisibiliter autem intelligat eos, qui injiciunt hominibus malas et pessimas cogitationes, sicut in Evangelio scriptum est: „cum[4]) diabolus misisset in cor Judae Iscariotis, ut traderet“ Dominum. Et ut in Proverbiis dicitur: „si[5]) spiritus potestatem habentis adscenderit super te, locum tuum ne derelinquas, quia sanitas compescit peccata magna.“ Sed et bonarum cogitationum est aliquis auctor: propter quod et in Psalmis puto scriptum esse: „beatus[6]) homo, cujus est auxilium abs te, Domine: adscensiones in corde suo disposuit.“ Et iterum: „cogitatio[7]) hominis confitebitur tibi, et reliquiae cogitationum diem festum agent tibi.“ Ita igitur cuncta secundum ea, quae praefati sumus, ex visibilibus referri possunt ad invisibilia, et a corporalibus ad incorporea, et a manifestis ad occulta, ut ipsa creatura mundi tali quadam dispensatione condita, intelligatur per divinam sapientiam, quae rebus ipsis et exemplis invisibilia nos de visibilibus doceat, et a terrenis nos transferat ad coelestia. Hae autem rationes non solum in creaturis omnibus habentur, sed et scriptura divina tali quadam sapientiae arte conscripta est. Propter quaedam namque occulta et mystica visibiliter populus educitur de Aegypto ista terrena, et iter agit per desertum, ubi serpens erat mordens, et scorpius, et sitis, ubi non erant

---

1) Sap. Sal. VII, 20. 2) Ephes. IV, 14.
3) Deest „et“ in ed. Ruaei.
4) Ev. Joann. XIII, 2. 5) Ecclesiast. X, 4.
6) Psalm. LXXXIV, 5. — Deest „suo“ in edd. M.
7) Psalm. LXXVI, 10.

aquae, et cetera, quae in his gesta referuntur. Quae omnia, ut diximus, occultorum quorundam formas et imagines tenent. Et hoc non in scripturis tantum veterum, sed et in gestis Domini et salvatoris nostri, quae in evangeliis referuntur, invenies. Igitur si omnia, quae[1]) in manifesto sunt, secundum ea, quae superius approbavimus, ad aliqua referuntur, quae in occulto sunt, consequens sine dubio est, ut cervus iste visibilis, vel caprea, quae in Cantico Canticorum scribitur[2]) secundum rationem naturae suae, quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporalium causas, ut illis occultis et invisibilibus cervis videatur posse convenire, quod dictum est: „vox[3]) Domini perficientis cervos." Quae enim perfectio ex voce Domini fit istis visibilibus cervis? Aut quae ad eos doctrina unquam ex Domini voce descendit? Si vero spirituales cervos quaeramus, quorum formam et imaginem tenet illud animal corporale, illos invenias ad summam perfectionis ex voce Domini posse perduci. Sed et quorum cervorum Dominum servare decuerit partus, et velut medendi officia praebentem parturientibus adstare convenerit, donec parerent filios tales, qui adversarentur, et persequerentur serpentium genus, ut dignum est divina majestate, debemus advertere, qualium cervorum Deum[4]) decet servare partus, ne in aborsum decidant: sed et menses eorum numerare plenos ad partum, eorumque labores et dolores custodire, ut generationes eorum non cadant in vanum, sed ut perfecta sit eorum nativitas, et tamdiu parturiant, donec formetur Christus in iis. Hujusmodi cervorum pullos Dominus nutrit, eorum dun-

---

[1]) Edd. M. „quae inveniuntur in manifesto, secundum" etc.

[2]) Cfr. Cantic. II, 9. [3]) Psalm. XXIX, 9.

[4]) Mss. „Deum decet." Libri editi (v. c. edd. M.) „Domini decet." R.

taxat, qui jactant in Domino cogitationem suam, ut ipse eos nutriat, et ipse servet dolores partus eorum, cum ex timore Dei et in ventre conceperint, et parturierint, et spiritum salutis pepererint. Hujusmodi partus dolores ipse Dominus servat et curat. Sed et emittit dolores eorum, ut euntes eant, et fleant, portantes semina sua, et sint in doloribus hominum, ac flagellentur cum hominibus, ne forte teneat eos superbia. Isti quoque ipsi cervi abrumpunt, ut ait, natos suos. Quos enim genuerint per Evangelium, abrumpunt eos a vinculis peccatorum, et [1]) a laqueis diaboli, ne ultra voluntati eorum teneantur obstricti. Isti etiam multiplicabuntur, et, ut ait, non [2]) revertentur. Non enim imitabuntur uxorem Loth [3]), non redibunt retrorsum. Sciunt enim, quia qui mittit [4]) manum suam ad aratrum, si retrospexerit, aptus non erit regno coelorum: sed semper, quae retro sunt, obliviscuntur, et in ea, quae ante se sunt, se extendunt. Tales enim cervos vox Domini facit esse perfectos. Quae vox domini, nisi illa, quae in lege et in prophetis habetur, et pervenit usque ad Joannem, qui erat vox [5]) clamantis in deserto? Et ipsa enim vox Joannis, qui dicebat: „parate [6]) viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri:“ perfectos faciebat cervos, ut essent perfecti in eodem sensu, et in eadem scientia. Qui enim talis est, merito dicit: „sicut [7]) cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus.“ Cervus quoque amicitiarum quis alius videbitur nisi ille, qui peremit serpentem illum, qui seduxerat Evam, et eloquii sui flatibus

[1]) Deest „et“ in edd. M.
[2]) Deest „non“ in edd. M.
[3]) Cfr. Gen. XIX. [4]) Cfr. Luc. IX, 62.
[5]) Matth. III, 3. coll. Jesai. XL, 3.
[6]) Matth. III, 3. coll. Jesai. XL, 3.
[7]) Psalm. XLII, 1.

peccati in eam [1]) venena diffundens, omnem posteritatis sobolem contagio praevaricationis infecerat [2]): et venerat solvere inimicitias in carne sua, quas inter Deum et hominem noxius mediator effecerat? Pullus vero gratiarum potest accipi Spiritus sanctus, a quo sitientes, et desiderantes Deum, spirituales gratias, et dona coelestia consequuntur. Haec autem omnia a nobis dicta sunt, ut manifestior fieret causa, qua sponsa comparare videtur fraternum suum hinnulo cervorum. Quod si etiam hoc requirendum est, cur non cervo, ut in aliis, sed hinnulo cervorum comparatur, illud adverte, quod cum in forma Dei esset, filius [3]) „datus est nobis, et puer natus est nobis, cujus potestas super humerum ejus.“ Ideo ergo hinnulus [4]) cervorum, quia parvulus puer natus est. Et forte possunt cervi accipi sancti quique, ut Abraham, Isaac, et Jacob, et David, et Salomon, et omnes, ex quorum semine Christus secundum carnem descendit. Quos cervos vox Domini perfectos facit [5]), et ipsorum est hinnulus iste, qui ex ipsis secundum carnem natus est puer. Movet me etiam illud, quod in centesimo tertio psalmo scriptum est, ubi ait: „montes [6]) excelsi cervis.“ Et quidem de cervis jam superius diximus, quod sancti quique accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum venerunt, ut serpentis venena perimerent. Qui autem sint montes excelsi videamus, quasi [7]) qui solis cervis sequestrati videntur, et ad quos, nisi cervus sit aliquis, non possit adscendere. Ego puto, quod personas Trinitatis montes excelsos appellaverit, ad cujus capacitatem nullus, nisi cervus efficiatur, adscendit. Sed iidem ipsi, qui hic

---

1) Edd. M. „ea.“ — Cfr. Genes. III.
2) Edd. M. „infuderat.“ 3) Jesai. IX, 6.
4) Edd. M. „hinnulo.“ 5) Edd. M. „fecit.“
6) Psalm. CIV, 18. (CIII.)
7) Edd. M. „quasi ubi soli cervi sequestrati“ etc.

montes excelsi pluraliter appellantur, in aliis mons [1]) excelsus singulariter dicitur: sicut Esaias ait: „in [2]) montem excelsum conscende, qui evangelizes Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Hierusalem." Idem namque ipse, qui ibi Trinitas propter distinctionem personarum, hic unus Deus intelligitur pro unitate substantiae. Satis sint ista de hinnulo cervorum. Nunc videamus, quomodo etiam capreae vel damulae comparetur fraternus. Hoc animal, quantum ad graeca vocabula, nomen a videndo atque clarius prospiciendo sortitum est. Et quis est, qui ita videat, ut videt Christus? Solus namque est, qui videt, id est, agnoscit patrem. Nam et si dicantur [3]) hi, qui mundo sunt corde Deum visuri, videbunt ipso sine dubio revelante, quia et caprea habet in natura sua, ut non solum videat ipsa et perspiciat acerrime, sed et aliis visum praebeat. Asserunt namque hi, quibus medicinae peritia est, inesse huic animali intra viscera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, et obtusiores quosque visus exacuat. Merito ergo capreae vel damulae Christus comparatur, quia non solum videt ipse patrem, sed et videri ab aliis facit, quorum visus ipse curaverit. Observa autem, ne audiens patrem, videri corporeum aliquid sentias, et Deum visibilem putes. Visus, quo Deus videtur, non est corporis, sed mentis, et spiritus. Quod etiam ipse Salvator in evangelio vocabulo proprio distinguens, dixit [4]): „nemo [5]) videt patrem nisi filius. Denique et iis, quos facit Deum videre, dat spiritum scientiae, et spiritum sapientiae, ut per ipsum spiritum videant Deum. Et ideo dicebat ad discipulos, quia „qui [6]) me videt, videt et patrem." Et uti-

---

[1]) Edd. M. „mons singulariter dicuntur: sicut" etc.
[2]) Jesai. XL, 9. [3]) Cfr. Matth. V, 8.
[4]) Edd. M. „dicit." [5]) Ev. Joann. VI, 46.
[6]) Cfr. ev. Joann. XIV, 9.

que non ita inepti erimus, ut putemus, quod qui secundum corpus eum vidit, viderit etiam patrem: alioqui inveniuntur et Scribae, et Pharisaei, et hypocritae, et Pilatus, qui eum flagellis cecidit, et omnis populus, qui clamabat: „crucifige[1]), crucifige eum" videntes Jesum secundum carnem, etiam Deum patrem vidisse. Quod utique non solum absurdum videtur esse, sed et impium. Sicut enim, cum turbae eum comprimerent, euntem cum discipulis, nullus eorum, qui premebant et coarctabant eum, tetigisse dicitur eum, nisi illa sola, quae profluvium sanguinis passa venit, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, et ipsi soli testimonium perhibet, dicens, quia „tetigit[2]) me aliquis: ego enim sensi, virtutem de me exisse:" ita et cum plures essent, qui eum videbant, nullus eum vidisse dicitur, nisi qui agnovit, quod verbum Dei et filius Dei est: in quo utique simul agnosci et videri dicitur pater. Sed et hoc nos non praetereat, quod prius capreae, et nunc[3]) hinnulo cervorum comparatur, cum utique majus animal cervus quam caprea videatur. Sed animadverte, ne illa potius in his habenda sit ratio: quia, cum dupliciter constet salus credentium, per agnitionem fidei et operum perfectionem, ratio fidei, quae pro intuitu et inspectione contemplationis capreae, ut diximus, comparatur, primus habeatur salutis gradus: secundo vero in loco operum perfectio, quae cervi formam tenet, vincentis et perimentis venena serpentium, id est, artes diabolicas, memoretur. Si ergo sponsa similem dicit esse fraternum suum capreae, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel, Bethel vero domus Dei interpretatur, montes ergo, qui in domo Dei sunt, possunt legis et prophetarum, sed et evangelica et apostolica accipi volumina,

---

[1]) Luc. XXIII, 21. [2]) Luc. VIII, 46.
[3]) Edd. M. „sic."

in quibus et fides Dei perficitur[1]) et contemplatur, et operum perfectio dicitur[2]) et adimpletur.

„Ecce[3]), hic stetit post parietem nostrum, incumbens super fenestras, prospiciens per retia. Respondet fraternus meus, et dicit mihi.“ Cum considero difficultates, investigandi sensus in his, qui propositi sunt, Scripturae sermonibus, simile me aliquid pati video[4]) huic, qui ad investigandum venationem odoratibus sagacis canis procedit: ubi interdum moris est, ut cum vestigiis intentus proximum se venator latentibus effectum putaverit esse cubilibus, subito vestigiorum deseratur[5]) indiciis, et rursum fixius impressis odoratibus easdem, quas explicaverat, retrorsum redeat vias, donec inveniat locum, in quo se altius excutiens venatio latenter ad aliam transtulit[6]) viam: quam cum venator invenerit, alacrior[7]) insequitur spe praedae certior, et vestigii firmitate securior. Ita ergo et nos, ubi se propositae explanationis quodam modo substraxere vestigia, paululum emensa repetentes, et planiorem, quam dudum videbatur, expositionis ordinem persequentes, speramus, quod Dominus Deus noster tradat in manus nostras venationem, quam[8]) praeparantes, et secundum scientiam matris Rachel rationalis verbi salibus condientes, benedictiones mereamur consequi a spirituali patre Jacob. Propter quod necessarium videtur, ut diximus, breviter dicta repetere, explanationemque priorem retexere, ut, qui sit lucidior sensus, aperiatur. Intelligi

---

1) Edd. M. „perspicitur.“ 2) Edd. M. „discitur.“

3) Cantic. II, 9. 10. — Edd. M. „Respondet fraternus meus mihi. Cum“ etc.

4) Edd. M. „videor.“

5) Ed. R. sola: desideretur.

6) Edd. M. „se transtulit.“ 7) Edd. M. „alacriore.“

8) Edd. M. „quam properantes prope amiseramus: et secundum — rationabilis verbis talibus condiat in nobis: ut benedictiones“ etc.

ergo mihi videtur ex initio propositi dramatis sponsam foris stare in bivio, et ob amorem sponsi hinc atque inde prospicere, si forte veniat, si forte appareat, nec viam ingredi velle aliquam, dum ignorat, unde magis veniat, nec domi, sed foris stare, et desiderio ejus agitari ac dicere: „osculetur[1]) me osculo oris sui:“ ubi autem venit sponsus, dicat: „bona[2]) sunt ubera tua super vinum,“ et reliqua, usque ad eum locum, ubi ait: „post[3]) te curremus.“ Post haec dilecta jam et vicem caritatis ab ipso sponso recipiens, introducatur in cubiculum ejus, et dicat: „introduxit[4]) me rex in cubiculum suum.“ Sed et cetera, quae postea sunt scripta, intus[5]) posita loquatur ad sponsum praesentibus et assistentibus sponsae quidem adolescentulis, sponsi vero sodalibus. Verumtamen intelligatur sponsus utpote vir, non semper in domo, neque semper assidere sponsae intra domum positae: sed exeat frequenter, et illa eum quasi amore ejus sollicita requirat absentem: sed et ipse interdum redeat ad eam. Propter quod et videatur per totum libellum aliquando quidem velut absens requiri sponsus, aliquando sicut praesens[6]) loqui cum sponsa. Ipsa autem sponsa cum multa et magnifica in sponsi cubiculo pervidisset, petit se etiam in domum vini introduci. Quo cum ingressa perspexisset, quod sponsus utpote vir non resederit in domo, ipsa rursus amore ejus[7]) exagitata, exierit foras, et circumiens peragret circa domum non ingrediens, et ex omni parte prospiciat, quando ad eam redeat sponsus: et ecce, subito videat eum vicinorum montium juga immensis saltibus superantem, descendere ad domum, in qua amore ejus sollicita aestuat sponsa. Perveniens vero sponsus ad

[1]) Cantic. I, 2. [2]) Cantic. I, 2.
[3]) Cantic. I, 4. coll. 3. [4]) Cantic. I, 4.
[5]) Edd. M. „intra.“ [6]) Edd. M. „prius.“
[7]) Deest „ejus“ in edd. M.

parietem domus, stet paululum post ipsum, considerans, ut fieri solet, aliquid, et animo retractans [1]). Jam vero etiam ipse sentiens aliquid amoris erga sponsam, usus [2]) altitudine sua, quae attingit usque ad domus fenestras, quae fenestrae habeant aliquam partem operis, ut aiunt, reticulati. Et tunc incumbat quidem per fenestras, eminentior autem sic sit fenestris, attingatque usque ad superiora earum, quae reticulato, ut diximus, opere distinctae sunt, indeque prospiciens, alloquatur sponsam, et dicat ei: „exsurge [3]), veni proxima mea, formosa mea, columba mea,“ et reliqua. Haec sunt, quae, ut superius designavimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, et aperiendae intelligentiae habere nobis visa sunt. Quae, ut puto, evidentiora fecerit repetita haec nunc indago sermonum. Spiritualis autem in his expositio, non ita laboriosa ac difficilis habetur [4]). Sponsa enim verbi anima, quae [5]) in domo regali, hoc est, in ecclesia consistit, docetur [6]) a verbo Dei, qui est sponsus suus, quaecunque reposita sunt et recondita intra aulam regiam, et cubiculum regis: discit in hac domo, quae est ecclesia Dei vivi, cellas etiam vini illius, quod de sanctis torcularibus congregatum est, cellas vini non solum novi, sed et veteris ac suavis, quae est doctrina legis et prophetarum: in quibus sufficienter exercitata recipiat in se ipsum [7]), qui erat in principio apud Deum Deus verbum, sed non semper secum permanentem: — non enim possibile est hoc humanae naturae: — sed interdum quidem visitetur ab eo, interdum vero relinquatur, ut amplius desideret

---

1) Edd. M. „tractans.“
2) Deest „usus“ in edd. M.
3) Cantic. II, 10. 4) Edd. M. „habeatur.“
5) Edd. M. „quae ejus in domo“ etc.
6) Edd. M. „doceturque a verbo“ etc.
7) Edd. M. „ipsam.“

eum. Cum vero visitatur a verbo Dei secundum propositi [1]) versiculi sensum, per montes saliens venire dicitur ad eam: excelsos scilicet et elevatos revelans ei coelestis scientiae sensus, ita ut perveniat usque ad aedificationem ecclesiae, quae est domus Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis, et stet juxta parietem, vel [2]) post parietem, ut neque penitus abscondatur, neque omnino in promtu sit. Verbum enim Dei, et sermo scientiae non in publico et palam positus, neque conculcandus pedibus apparet: sed, cum quaesitus fuerit, invenitur, et invenitur non, ut diximus, in propatulo positus, sed obtectus, et quasi post parietem latens. Anima autem, quae in ecclesia esse dicitur, non intra aedificia parietum collocata intelligitur, sed intra munimenta fidei et aedificia sapientiae posita, celsisque fastigiis [3]) caritatis obtecta. Propositum ergo bonum, et fides rectorum dogmatum animam esse in domo ecclesiae facit: cujus domus membra quaedam sunt, quae [4]) vel cubiculum, vel domus vini, vel alia hujusmodi pro gratiarum scilicet gradibus, et donorum spiritualium diversitatibus appellantur. Sic ergo et paries [5]) nunc pars quaedam domus hujus est, quae potest indicare dogmatum firmitatem: sub qua stare dicitur sponsus, et in quibus tam magnus et excelsus est, ut emineat [6]) omne aedificium, et prospiciat sponsam, id est, animam: et nondum quidem apertum se ei, totumque manifestet, sed quasi per retia prospiciens, hortetur eam, et provocet, non sedere intrinsecus segnem, sed exire ad se foras: et conari, ut non jam per fenestras et retia, neque per speculum in aenigmate, sed procedens foras facie ad

---

[1]) Edd. M. „propositum.“ [2]) Edd. M. „et.“
[3]) Edd. M. „vestigiis.“
[4]) Deest „quae“ in ed. Ruaei.
[5]) Edd. M. perperam: „partes.“
[6]) Edd. M. „supereminеat.“

faciem videat eum. Nunc enim, quia nondum potest ita eum intueri, propterea non ante, sed retro ei et post parietem stet. Incumbit autem per fenestras, quae sine dubio patebant ad recipiendum lumen ad illuminandam domum. Per has ergo sermo Dei incumbens, et prospiciens provocat exsurgere, et ad se venire animam. Possumus autem sensus corporeos fenestras intelligere, per quas [1]) aut mors, aut vita intrat ad animam; sic enim designat Hieremias propheta, cum de peccatoribus loquitur, dicens: „adscendit [2]) mors per fenestras vestras." Quomodo adscendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris videant [3]) mulierem, et moechentur eam in corde suo, sic mors ingressa est ad animam per fenestras oculorum. Sed et cum recipit quis auditum vanum, et praecipue falsae scientiae dogmatum perversorum: tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si vero anima intuens ornamentum mundi, et ex pulchritudine creaturarum conditorem omnium intelligat Deum, et opera ejus miretur, laudetque operum creatorem, ad animam hanc vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed et cum auditum inclinat ad verbum Dei, et rationibus sapientiae ac scientiae ejus delectatur, huic per aurium fenestras ad animam sapientiae lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei, et prospectum suum ad sponsam animam dirigens, assurgere hortatur eam, et venire ad se, id est, corporea et visibilia relinquere, et ad incorporea et invisibilia ac spiritualia properare. Quoniam „quae [4]) videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna sunt." Sic et spiritus Dei circumire dicitur, et quaerere dignas animas, quae apte [5]) recteque fieri possint ad habitaculum sapientiae. Quod autem per

[1]) Edd. M. „quos." [2]) Jerem. IX, 21.
[3]) Cfr. Matth. V, 28. [4]) Cfr. II Cor. IV, 18.
[5]) Edd. M. „aptae rectaeque" etc.

retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio indicat, quod, donec in domo hujus corporis posita sit anima, non potest nudam et apertam Dei sapientiam capere, sed per exempla quaedam, et indicia atque imagines rerum visibilium. Illa, quae sunt invisibilia et incorporea, contemplatur: et hoc est, prospicere ad eam sponsum per retia fenestrarum. Si vero de Christo haec[1]) et ecclesia exponamus, domus, in qua habitat[2]) ecclesia, scripturae sunt legis et prophetarum. Ibi enim et cubiculum regis est omnibus divitiis scientiae ac sapientiae repletum. Ibi et domus vini, doctrina scilicet vel mystica, vel moralis, quae laetificat cor hominis. Adveniens ergo Christus, stetit paululum post parietem veteris testamenti. Stetit enim post parietem, cum non manifestaretur ad populum: ubi vero affuit tempus, et coepit per fenestras legis ac prophetarum, per ea scilicet, quae de eo praedicata fuerant, apparere, et ostendere se ecclesiae intra domum, hoc est, intra litteram legis sedenti, provocat eam inde exire, et venire foras ad se. Nisi enim exeat, nisi procedat, et progrediatur a littera ad spiritum, non potest sponso suo conjungi, neque Christo sociari. Vocat ergo eam, et invitat a carnalibus ad spiritualia, a visibilibus ad invisibilia, a lege venire ed evangelia. Et ideo dicit ei: „surge[3]), veni proxima mea, formosa mea,

---

[1]) Deest „haec“ in edd. M.

[2]) Ed. Ruaei: habitabat.

[3]) Cantic. II, 10. — Procopius ex Origene: „Ἀνάστα,“ φησὶν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητὰ, ἵνα συνῇ μὲν δι᾽ ὧν αὐτὰ θεωρεῖς. „Ὁ γὰρ χειμὼν ἀπῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν.“ Εἴποιμεν ἂν ὑετὸν γεγονέναι, τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, τοῦ θεοῦ ἐντειλαμένου ταῖς νεφέλαις ὕειν τὸν νομικὸν καὶ προφητικὸν λόγον· πεπαῦσθαι δὲ τοῦτον, ἐπειδὴ „ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου·“ ἔαρ δὲ καὶ θέρος, μετὰ τὴν ἐπιδημίαν;

columba mea." Et ut aliqua etiam de his, quae postmodum dicenda sunt, praeveniamus, timentes sensum perdere, qui occurrit in hoc loco: propterea fortassis et illud dicit ad eam, quia etiam hiems transiit, pluvia abiit, simul et passionis suae tempus indicans, quod transacta hieme, et dejectis imbribus ipse passus est: simul et illud quoque per spiritualem designans intelligentiam, quod usque ad illud tempus, quo Christus passus est, imbres fuerunt super terram. Mandabat enim adhuc Dominus imbribus, scilicet prophetis, ut pluerent verbi pluviam super terram. Sed quia usque ad Joannem baptistam prophetica finiuntur officia, merito imbres abiisse et discessisse dicuntur. Cessarunt autem prophetici imbres non ad damnum credentium, sed ad majora ecclesiae lucra. Quid enim imbribus opus est, ubi flumen Dei laetificat civitatem? ubi in corde uniuscujusque credentium fons aquae vivae fit [1]), salientis in vitam aeternam? Quid opus imbribus, ubi jam flores apparuerunt in terra nostra, et ex adventu Domini jam non exciditur ficulnea, quae prius non attulerat fructum? Nunc enim jam produxit grossos suos. Sed et vineae dederunt odorem suum. Unde et unus quidam ex ista vinea dicebat: „quia [2]) Christi bonus odor sumus Deo in omni loco in his, qui salvi fiunt, et in his, qui pereunt." Sed haec, sicut supra designavimus, antequam ad ipsa Scripturae loca veniremus [3]), praesumsimus, ne forte fugeret nos

---

ὅτε μηκέτι ὑετῶν χρεία, ὅτε τὰ διὰ Χριστὸν ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ. Καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ ἡ συκῆ οὐ κόπτεται, ἄκαρπος ἐν τῷ προτέρῳ γενομένη καιρῷ· νυνὶ γὰρ ὀλύνθους ἤνεγκε, καὶ κυπρίζουσιν αἱ ἄμπελοι. Διό φησιν ἓν τῶν κλημάτων· „Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ." Ruaeus.

[1]) Edd. M. „sit." [2]) II Cor. II, 15.

[3]) Ed. Ruaei: venire praesumsimus.

sensus, qui occurrisse videbatur in tempore. Nunc repetamus, quomodo per retia prospicere dicatur. Scriptum est: „non [1]) enim inique tenduntur retia avibus." Et iterum: justus, si incurrerit in peccatum, effugere jubetur, sicut et damula ex laqueis, et avis ex retibus. Plena est ergo vita mortalium laqueis offensionum, retibus plena deceptionum, quas [2]) tendit adversum genus humanum ille, qui contra Dominum gigas venator Nemrod [3]) appellatur. Verus etenim gigas quis alius est nisi diabolus, qui etiam adversus Deum rebellat? Laquei ergo tentationum, et decipulae insidiarum, diaboli retia appellantur. Et quoniam haec retia ubique [4]) tetenderat inimicus, atque in ipsis pene omnes involverat, oportebat esse aliquem, qui fortior et eminentior fieret his, et contereret ea, ut sequentibus se viam posset aperire. Idcirco ergo et salvator, priusquam in conjugium et societatem veniret ecclesiae, tentatur a diabolo, ut vincens retia tentationum, per ipsa prospiceret, et per ipsa vocaret eam ad se, docens sine dubio, et ostendens ei, quod non per otium et delicias, sed per multas tribulationes et tentationes veniendum ipsi [5]) esset ad Christum. Nullus ergo alius fuit, qui retia ista superare potuerit. „Omnes [6]) enim peccaverunt:" sicut scriptum est. Et rursus, ut Scriptura dicit: „non [7]) est justus super terram, qui fecerit bonum, et non peccaverit." Et iterum: „nemo [8]) mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus." Solus ergo est Dominus et Salvator noster Jesus Christus, qui peccatum non fecit, sed peccatum eum pater fecit pro nobis, ut

1) Prov. I, 17. 2) Edd. M. „quae."
3) Edd. M. „Nembroth."
4) Edd. M. „ubi tetenderat."
5) Ed. Ruaei: sibi. 6) Rom. III, 23.
7) Ecclesiast. VII, 20.
8) Edd. M. „et nemo" etc. — Cfr. Psalm. XIV, 3.

in similitudine carnis peccati de peccato damnaret peccatum. Venit ergo ad ista retia, sed involvi in iis solus ipse non potuit: quin immo diruptis iis, et contritis dat ecclesiae suae fiduciam, ut audeat jam cassare laqueos, et transire per retia, et cum omni alacritate dicere: „anima [1]) nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, et nos liberati sumus.“ Quis autem contrivit laqueos, nisi ille, qui solus in iis teneri non potuit? Quamvis [2]) et ipse in morte fuerit voluntarie, et non ut nos necessitate peccati. Solus est enim, qui fuit inter mortuos liber. Et quia liber inter mortuos fuit, idcirco devicto eo, qui habuit mortis imperium, abstraxit captivitatem, quae tenebatur in mortem [3]). Et non solum semet ipsum resuscitavit a mortuis, sed et eos, qui tenebantur in morte, simul excitavit [4]), simulque sedere in coelestibus fecit. Adscendens [5]) enim in altum, captivam duxit captivitatem, non solum animas educens, sed et [6]) corpora eorum resuscitans, sicut testatur evangelium [7]), quod multa corpora sanctorum resuscitata sunt, et apparuerunt multis, et introierunt in sanctam civitatem Dei viventis Hierusalem. Haec nobis expositio de retibus secundo in loco assumta est. Sit sane legentis judicium, quae earum mysticis dignius aptari possit eloquiis.

---

[1]) Psalm. CXXIV, 7. — Desunt verba: „sicut passer,“ in edd. M.

[2]) Edd. M. „Quamvis ipse et in“ etc.

[3]) Edd. M. „morte.“ [4]) Cfr. Ephes. II, 5. 6.

[5]) Cfr. Ephes. IV, 8. coll. Psalm. LXVIII, 18.

[6]) Deest „et“ in edd. M.

[7]) Cfr. Matth. XXVII, 52. 53.

ORIGENIS IN CANTICUM CANTICORUM

LIBER QUARTUS.

„Surge [1]), veni proxima mea, speciosa mea, columba mea: quoniam ecce hiems transiit, pluvia abiit et recessit sibi [2]): flores visi sunt in terra, tempus putationis advenit, vox turturis audita est in terra nostra. Arbor fici produxit germina sua, vites florentes dederunt odorem suum." Quid contineat ordo dramatis, jam supra descripsimus; nunc vero, quid vel sermo Dei ad animam se dignam, sibique aptam, vel quid Christus ad ecclesiam dicere intelligendus sit, advertamus. Sed interim primus sermo Dei loquatur ad hanc speciosam decoramque animam, cui per sensus corporeos, id est, per intuitum lectionis, et per auditum doctrinae, quasi per fenestras apparuit, proceritatemque suae magnitudinis demonstravit, ita ut in superioribus ei loqueretur incumbens, atque inde evocans eam, ut procedat foras, et extra sensus jam corporeos effecta desinat esse in carne, ut merito audiat: „vos [3]) autem non estis in carne, sed in spiritu." Non enim taliter diceret eam verbum Dei proximam sibi, nisi conjungeret se ei, et fieret cum eo unus spiritus, nec diceret eam speciosam, nisi videret imaginem ejus renovari de die in diem: et nisi videret eam capacem spiritus sancti, qui in specie columbae descendit in Jordane super Jesum, non ei diceret: „columba [4]) mea." Conceperat enim amorem verbi Dei, et cupiebat ad ipsum vo-

---

[1]) Cantic. II, 10—13. [2]) Deest „sibi" in edd. M.
[3]) Rom. VIII, 9. [4]) Cantic. II, 10.

latu celeri pervenire, dicens: „quis [1]) mihi dabit pennas sicut columbae [2]), et volabo, et requiescam?" Volabo sensibus, volabo intellectibus spiritualibus, et requiescam, cum apprehendero sapientiae et scientiae [3]) ejus thesauros. Puto enim, quia [4]), sicut qui mortem Christi recipiunt, et mortificant membra sua super terram, consortes efficiuntur [5]) similitudinis mortis ejus: ita et hi, qui virtutem Spiritus sancti recipiunt, et sanctificantur ex eo, et donis ejus replentur, quia ipse in specie columbae apparuit, etiam [6]) ipsi columbae fiant, ut de terrenis et corporeis locis evolent, ad coelestia pennis sancti Spiritus sublevati. Quod sit [7]) autem tempus opportunum, quo haec fieri possint, consequenter inseruit: „quia [8]) ecce hiems, inquit, transiit, pluvia abiit." Non enim ante anima verbo Dei jungitur et sociatur, nisi omnis ex ea hiems perturbationum ac vitiorum procella discesserit, et ultra jam non fluctuet, et circumferatur omni vento doctrinae. Ubi ergo ex anima haec cuncta discesserint, desideriorumque ab eadem tempestas effugerit [9]), tunc incipient in ea flores vernare virtutum, tunc ejus menti et tempus [10]) putationis adveniet, et si quid superfluum [11]) et minus utile fuerit in ejus sensibus vel intellectibus, resecabitur, et ad gemmas spiritualis intelligentiae revo-

[1]) Cfr. Psalm. LV, 6.

[2]) Edd. M. omissis reliquis: „columbae? et volabo: et requiescam: cum apprehendero" etc.

[3]) Edd. M. „scientiae thesaurum."

[4]) Edd. M. „quia hi qui" etc.

[5]) Edd. M. „efficiantur."

[6]) Edd. M. „ut etiam" etc. [7]) Ed. Ruaei: si.

[8]) Cantic. II, 11. [9]) Edd. M. „defuerit."

[10]) Procopius ex Origene: „*Τομῆς καιρὸς*," *ὁ τῆς τῶν περιττῶν ἀποθέσεως.* Ruaeus.

[11]) Edd. M. „superfluum: seu quid minus" etc.

cabitur. Tunc [1]) etiam vocem turturis audiet, illius sine dubio sapientiae, quam dispensator verbi loquitur inter perfectos, sapientiae Dei altioris, quae abscondita est in mysterio. Hoc namque indicat appellatio turturis. Haec namque avis in secretioribus, et remotis a multitudine locis vitam transigit, aut deserta montium diligens, aut secreta sylvarum, procul semper a multitudine posita, et [2]) a turbis aliena. Quid autem est aliud, quod opportunitati temporis hujus, amoenitatique conveniat? „Ficus [3]), inquit, produxit germina sua.“ Notandum quidem fructus ipsius spiritus, qui sunt gaudium, caritas, pax, et cetera. Sed jam tamen germina eorum proferre incipit spiritus hominis, qui in ipso est singulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in ecclesia diversae arbores singulae quaeque animae credentium intelliguntur, de quibus dicitur [4]): „omnis [5]) arbor, quam non plantavit pater meus coelestis, eradicabitur.“ Et iterum Paulus, qui se dicit adjutorem Dei esse in agricultura Dei, ait etiam ipse: „ego [6]) plantavi, Apollo rigavit.“ Sed et Dominus in evangeliis: „aut [7]) facite arborem bonam, et fructum ejus bonum: aut arborem malam, et fructum ejus malum.“ Sicut [8]) ergo generaliter in ecclesia singuli quique credentium diversae arbores intelliguntur: ita et in unaquaque anima diversae virtutes efficacia ejus diversae arbores intelliguntur. Est ergo et in anima ficus

---

[1]) Procopius ex Origene: „*Φωνὴ τῆς τρυγόνος.*“ *Ἡ καὶ „τρυγόνος“ λέγει, τῆς ἀποῤῥήτου καὶ ἀγνώστου σοφίας· φιλέρημον γὰρ τὸ ζῶον· ἧς ἡ φωνὴ ἀκούεται τοῖς ἔτι ἐπιγήϊνον σῶμα περικειμένοις.* Ruaeus.

[2]) Edd. M. „aut.“ [3]) Cantic. II, 13.

[4]) Edd. M. „ait.“ [5]) Matth. XV, 13.

[6]) I Cor. III, 6. [7]) Matth. XII, 33.

[8]) Edd. M. omissis reliquis: „Sicut ergo generaliter, ita singuli quique — intelliguntur. Est ergo“ etc.

quaedam, quae producit germen suum: est [1]) et vitis, quae floreat, et reddat odorem suum. Cujus vitis palmites purgat pater coelestis agricola, ut fructum plurimum afferant. Sed [2]) haec vitis primo per odoris suavitatem, quae ex flore redditur, laetificat odoratum, secundum eum, qui dicebat: „quoniam [3]) Christi bonus odor sumus Deo in omni loco." Haec ergo initia virtutum videns sermo Dei in anima, vocat eam ad [4]) semet ipsum, ut festinet et exeat: et abjiciens cuncta [5]) corpora, venit ad eum, ut perfectionis ejus particeps fiat. Idcirco igitur quasi adhuc jacenti, et in rebus corporeis incumbenti primo dicit: „exsurge [6]):" et quasi quae statim obedierit, et obsecuta sit vocanti [7]), collaudatur ab eo, et audit: „proxima [8]) mea, et columba mea." Et post haec, ne ad tentationum turbines trepidaret, annuntiat ei, quod hiems discesserit [9]), et pluvia transierit, et abierit sibi. Bene autem vitiorum et peccatorum naturam uno miro sermone prolato significavit, ut hujusmodi diceret hiemem et pluviam, quae ex vitiorum delicto tempestateque descendat, sibi abiisse indicans, et per hoc nullam esse substantiam peccatorum. Non enim decidentia de homine vitia ad aliquam aliam substantiam peccatorum [10]) congregantur, sed sibi abeunt, et in semet ipsa resoluta evanescunt, atque in nihilum rediguntur. Ed ideo dixit [11]): „quia abiit sibi." Fit [12]) ergo tranquillitas animae appa-

---

[1]) Edd. M. „et est vitis" etc.
[2]) Edd, M. „Sed haec primum per" etc.
[3]) II Cor. II, 15.
[4]) Edd. M. „ad semet ipsum."
[5]) Edd. M. „cuncta corporea veniat" etc.
[6]) Cantic. II, 10. [7]) Edd. M. „voluntati."
[8]) Cantic. II. 10. [9]) Edd. M. „discessit."
[10]) Deest „peccatorum" in edd. M.
[11]) Edd. M. „dicit." — Cantic. II, 11.
[12]) Edd. M. „Sic ergo" etc.

rente ei verbo Dei, et cessante peccato: et ita demum florente vinea, incipient [1]) virtutes atque arbusta bonorum [2]) operum fructum germinare. Sed nunc iterum Christus haec loquitur ad ecclesiam, et in anni circulum omne praesentis saeculi [3]) spatium ponit. Et per hiemem quidem illud indicat tempus, in quo vel Aegyptios grando et turbines ac reliqua decem plagarum verbera flagellabant: vel cum diversa bella perferebat Israel: vel etiam cum [4]) ipsi Salvatori restitit, et incrudelitatis turbine correptus [5]), naufragio fidei submersus est. Ubi ergo illorum delicto salus gentibus facta est, vocat nunc ad se ecclesiam, dicitque ei: exsurge, et veni ad me, quia jam hiems, quae submersit incredulos, et vos in ignorantia reprimebat, abscessit. Sed et pluvia pertransiit, id est, jam non mandabo nubibus, prophetis scilicet, ut pluant pluviam verbi super terras: sed ipsa vox turturis, hoc est, ipsa Dei sapientia loquetur in terris, et dicet: „ipse [6]), qui loquebar, adsum.“ Flores ergo credentium populorum, et orientium ecclesiarum apparuerunt in terra. Sed [7]) et putationis tempus per fidem meae passionis et

---

[1]) Edd. M. „incipit.“

[2]) Edd. M. „id est bonorum“ etc.

[3]) Edd. M. „vitae.“

[4]) Edd. M. „cum coram ipso Salvatore restitit.“

[5]) Edd. M. „correptus est, et naufragio fidei submersus. Ubi“ etc.

[6]) Jesai. LII, 6.

[7]) Procopius ex Origene: *Οὗτος δέ ἐστιν ὁ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ἐν ᾧ δεῖ τὰ σωματικὰ τοῦ νόμου, καὶ τῆς ἐν τοῖς προφήταις ἱστορίας περιπεφυκότα τοῖς πνευματικοῖς περιτέμνεσθαι, καὶ μεῖναι τὰ κρείττονα. Καιρὸς δὲ πάλιν καὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκοπῆς καὶ ἀφέσεως διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. Καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ ὁ νυμφίος ὡς περὶ ἑτέρου λέγει τοῦ τρυγόνος. Πολλαχοῦ γὰρ τοῦτο τῆς γραφῆς ἔθος ἐστίν.* Ruaeus.

resurrectionis advenit. Amputantur enim et execantur ab hominibus peccata, cum in baptismo donatur remissio peccatorum. Vox quidem turturis, ut diximus, jam non per diversos prophetas, sed per os ipsius sapientiae Dei auditur in terris. Et ficulnea germinat, quae potest in fructibus sancti Spiritus accipi, qui nunc primum aperiuntur, et demonstrantur ecclesiae: vel etiam in litera legis, quae ante adventum Christi clausa erat et constricta, et indumento quodam intelligentiae carnalis obtecta. Ex praesentia vero ejus et adventu prolatum est ex ea germen spiritualis intelligentiae, et sensus viridis et vitalis, qui in ea tegebatur, apparuit: ut [1]) ecclesia, quae tegebatur a Christo in ficulnea, id est, in lege, non appareat [2]) arida, nec occidentem literam sequi, sed florentem, et vivificantem spiritum. Sed et vites florere dicuntur, et dedisse odorem suum. Possunt quidem et diversae ecclesiae, quae per orbem terrae habentur, vites [3]) dici florentes, aut vineae. „Vinea [4]) enim Domini Sabaoth domus Israel est, et domus Juda dilecta novella." Istae ergo vineae, cum primo accedunt ad fidem, florere dicuntur: cum vero per religionem operum suorum suavitate adornantur, odorem suum dedisse dicuntur. Non [5]) sine causa puto, quod non dixerit: „odorem [6]) dederunt:" sed „odorem suum:" ut ostenderet, inesse unicuique animae vim possibilitatis, et arbitrii libertatem, qua possit agere omne quod bonum est. Sed quia hoc naturae bonum praevaricationis occasione decerptum, vel ad ignominiam, vel ad [7]) lasciviam fuerat inflexum, ubi per gratiam reparatur, et per doctrinam verbi Dei restituitur,

---

[1]) Edd. M. „et ecclesia." [2]) Edd. M. „apparuit."
[3]) Edd. M. „vites dici, et florere ut vineae. Vinea domini" etc.
[4]) Jesai. V, 7. [5]) Edd. M. „Et non sine" etc.
[6]) Cantic. II, 13. [7]) Deest „ad" in ed. Ruaei.

odorem reddit sine dubio illum, quem primus conditor Deus indiderat, sed peccati culpa subtraxerat. Possunt autem et vites vel vineae intelligi virtutes coelestes et angelicae, quae hominibus largiuntur odorem suum, id est, doctrinae et institutionis bonum, quo instruunt [1]) et imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, et incipiant capaces fieri Dei. Sicut et Apostolus ad Hebraeos scribens, dicit: „nonne [2]) omnes sunt ministeriales spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis?" Et ideo dicuntur ab ipsis quasi primum florem et odorem bonorum operum capere homines [3]): ipsos vero fructus vitis ab eo sperare, qui dixit: „non [4]) bibam de generatione vitis hujus, donec bibam illud vobiscum novum in regno patris mei." Illi ergo perfecti flores et fructus ab ipso sperandi sunt: initia vero, et, ut ita dicam, proficiendi suavitas potest a coelestibus virtutibus ministrari, vel certe per eos, qui dicebant, ut supra diximus: „quoniam [5]) Christi bonus odor sumus Deo in omni loco." Sed et alio modo possumus adhuc intelligere haec, quae habentur in manibus, ut dicamus, veluti prophetiam quandam videri ad ecclesiam factam, per quam vocetur ad repromissiones futuras, ut quasi post consummationem saeculi, cum tempus resurrectionis advenerit, dicatur ei: „exsurge [6])." Et quia sermo hic statim opus resurrectionis designat, tanquam ex resurrectione clarior et splendidior effecta, invitatur ad regnum, et dicitur ei: „veni [7]) proxima mea, speciosa mea, columba mea, quia hiems transiit:" hiemem sine dubio hujus praesentis vitae procellas et turbines nominans, quibus humana vita ten-

1) Edd. M. „introducunt." 2) Hebr. 1, 14.
3) Edd. M. „homines nunc: fructus ipsos vitis" etc.
4) Matth. XXVI, 29.
5) II Cor. II, 15. — Deest „Christi" in edd. M.
6) Cantic. II, 10. 7) Cantic. II, 10.

tationum procellis agitatur. Transiit ergo hiems ista cum pluviis suis, abiit sibi. Sibi enim [1]) unusquisque egit in hac vita omne, quod egit; principium vero repromissionum futurarum flores. Securim ad radicem arboris positam in consummationem saeculi, ut excidat omnem arborem, non facientem fructum bonum, tempus putationis intellige. Vocem vero turturis, quae in literis repromissionis auditur, quam mansueti in haereditate suscipient, Christi personam facie ad faciem, et non jam per speculum et [2]) in aenigmate docentis adverte. Ficulnea vero, quae germen suum producit [3]), totius congregationis justorum fructus habeatur. Istae vero et sanctae et beatae angelicae virtutes, quibus electi quique et beati ex resurrectione sociabuntur, qui erunt sicut angeli Dei, ipsae sunt vites [4]) et florentes vineae, quae odorem suum unicuique animae, et gratiam, quam a conditore suscepit prius, et nunc iterum perditam recuperavit, impertiunt, suavitateque coelestis odoris foetorem tandem abjectae ab iis mortalitatis corruptionisque depellunt.

„Surge [5]), et veni proxima mea, columba mea, in velaminibus petrae juxta promurale. Ostende mihi faciem tuam, et auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua suavis est, et facies tua speciosa." Secundum propositi dramatis ordinem sponsus, qui saliens super montes, et exsiliens super colles ad sponsam venerat [6]), prospiciens eam, et intuens per fenestras, secundo jam loco dicit ad eam: „surge [7]), veni proxima mea, speciosa mea, columba mea." Nunc vero addit etiam hoc, ut ostenderet ei locum, ad quem venire debeat, qui locus sub velamento et

---

[1]) Deest „enim" in ed. Ruaei.

[2]) Deest „et" in edd. M. [3]) Edd. M. „produxit."

[4]) Edd. M. „vites florentes et vineae" etc.

[5]) Cantic. II, 13. 14. [6]) Edd. M. „venerit."

[7]) Cantic. II, 13.

tegmine saxi sit positus. Sit autem idem locus non tam juxta murum, quam juxta promurale quoddam. Promurale autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt civitatem, alius ducitur murus, et est murus ante murum. Tum deinde, quasi si [1]) reverentiae causa ipsa sponsa obtecta sit et velata, petit ipse sponsus, ut veniens ad illum locum, quem supra ostendit, utpote secretiorem, ibi ei quasi rejecto velamine ostendat faciem suam. Et quia pro multa reverentia taceret sponsa, desiderat sponsus aliquando etiam vocem ejus audire, et delectari in verbis ejus, et dicit, ut auditam sibi faciat vocem suam. Videtur tamen, quod non ei penitus incognita sit facies ejus, neque vocis ejus ignarus sit, sed quia intercesserit aliquid, in quo nec faciem ejus viderit, nec vocem audierit. Iste sit propositi dramatis textus. Cui et hoc additur, quod veris tempus agi videatur, cum et flores apparuisse memorantur in terra, et vox turturis personare, et germen arbores produxisse. Propter hoc velut opportuno tempore progredi provocat sponsam, quae sine dubio hiemem totam intra domus claustra resederit. Sed haec nullam mihi videntur, quantum ad historicam narrationem pertinet, utilitatem conferre legentibus, aut aliquam saltem narrationis ipsius servare consequentiam, sicut in ceteris Scripturae historiis invenimus. Unde necesse est, cuncta ad spiritualem transferre intelligentiam. Primo ergo intellige mihi animae hiemem, cum adhuc passionum fluctibus jactatur, et vitiorum procellis, ac duris malignorum spirituum flatibus verberatur. In his positam non hortatur eam sermo Dei foras exire, sed intra semet ipsam colligi, et uniri [2]) undique, atque contegi contra perniciosos malignorum spirituum flatus. Nulli tunc [3]) in di-

[1]) Deest „si“ in edd. M.

[2]) Edd. M. rectius, ut videtur: „muniri.“

[3]) Edd. M. „nunc.“

vinis literis studiorum flores apud eam, nec profundioris sapientiae secreta, et recondita mysteria quasi per vocem turturis resonant. Sed neque odoratus ejus gratiae aliquid quasi ex vineae floribus recipit, neque visus ejus tanquam in ficulneae germine delectatur, sed sufficit, ut in tempestatibus tentationum a lapsu peccati tuta ac munita permaneat. Quod si obtinuerit, ut illaesa perduret, hiems [1]) ei transit, et venit ei ver. Ver namque ei est, cum quies animo datur, tranquillitas menti. Tunc [2]) ad eam venit verbum Dei, tunc eam vocat ad se, et hortatur, ut exeat, non solum extra domum, sed extra civitatem: id est, non solum extra carnis vitia efficiatur, sed extra omne, quidquid corporeum et visibile continetur in mundo. Namque figuraliter in lege civitatem jam in superioribus evidenter ostendimus. Evocatur ergo anima extra murum, et usque ad promurale perducitur, cum abjiciens et relinquens ea, quae videntur, et temporalia sunt, contendit ad ea, quae non videntur, et aeterna sunt. Ostenditur ergo ei iter

---

[1]) Edd. M. „et hiems transiit, et venit“ etc.

[2]) Procopius ex Origene: *Βούλεται τὴν ψυχὴν ὑπερβῆναι τὰ αἰσθητά. Ὡς ἐπὶ πόλεως δὲ τεῖχος καὶ προτείχισμα τὸν αἰσθητὸν κόσμον καλεῖ. Δεῖ οὖν τὴν τῷ λόγῳ κοινωνήσουσαν ψυχὴν ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας, οὐ μόνον ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ προτειχίσματος γενέσθαι· ὡς πλησίον γενομένην ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτρίζεσθαι, πειθομένην τῷ λέγοντι· „δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου.“ Ἐπιθυμεῖ δὲ καὶ διαλεγομένης ἀκοῦσαι τὴν φωνήν, ὡς ἡδεῖαν θαυμάζων. Προτείχισμα δέ ἐστιν, ὅπερ Ἡσαΐας περίτειχος ὀνομάζει, λέγων· „θήσει τεῖχος καὶ περίτειχος.“ Βούλεται τοίνυν τῶν σωματικῶν ἐξελθοῦσαν, οὐ μόνον ἐν τῷ τείχει γενέσθαι· — ὅπερ εἶναι τὸν περὶ τοῦ νόμου λόγον νομίζω· — ἀλλὰ καὶ ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· ὡς λόγος μέν ἐστι τελευταῖος τῶν σωματικῶν, ἀρχὴ δὲ τῶν ἀσωμάτων.* Ruaeus.

istud sub velamine petrae agendum, non sub aëre nudo, neque ut patiatur solis ardores, ne iterum fusca fiat, ne iterum dicat: „despexit[1]) me sol:" propterea sub velamine petrae agit hoc iter. Hoc autem ipsum velamen non vult ex frondibus esse[2]) aut linteis, aut pellibus, sed petram vult ei esse velamen, id est, firma et solida Christi dogmata. Ipsum namque esse petram, Paulus pronuntiat, dicens: „petra[3]) autem erat Christus." Christi ergo doctrina[4]) et fide si obtegatur anima, et veletur, tuto potest ad illud pervenire secretum, ubi revelata facie gloriam Domini contempletur. Merito autem velamen istud petrae tutum creditur, quia et Salomon de ea dicit in Proverbiis, quod vestigia serpentis non possunt deprehendi super petram. Sic enim ait: „tria[5]) sunt, quae impossibile est mihi intelligere, et quartum, quod ignoro: vestigia aquilae volantis, et viam serpentis super petram, et semitas navis in pelago, et vias viri in juventute." Serpentis ergo, id[6]) est, signa aliqua peccati, in hac petra, quae est Christus, inveniri non possunt, quia solus est, qui peccatum non fecit. Hujus ergo petrae vero velamine anima tuto[7]) pervenit ad promuralem locum, id est, ad contemplandum incorporalia et aeterna. De hac eadem petra alia verbi specie David in[8]) XXXIX. psalmo dicit: „et[9]) statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus[10]) meos." Nec mireris, si apud David petra haec quasi fundamentum et crepido est animae, per quam pergit ad Deum, et apud Salomonem velamen est animae, ad mystica sapientiae secreta tendentis: cum et ipse Christus

---

1) Cantic. 1, 6. 2) Edd. M. „ei esse."
3) 1 Cor. X, 4. 4) Edd. M. „doctrina fidei si" etc.
5) Prov. XXX, 18. 19.
6) Edd. M. „id est diaboli: vestigia, id est signa" etc.
7) Edd. M. „tute." 8) Edd. M. „in XVII. psalmo" etc.
9) Psalm. XL, 2. (XXXIX.)
10) Edd. M. „semitas meas."

nunc via dicatur, per quam [1]) credentes incedunt, nunc etiam praecursor, sicut ait Paulus: „in [2]) quod praecursor introivit pro nobis Jesus." Simile est et illud [3]), quod per Mosen dicitur a Deo: „ecce [4]), posui te in foramine petrae, et videbis posteriora mea." Igitur petra ista, quae Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen. Foramen vero est petrae, qui revelat et innotescere facit hominibus Deum. Nemo ergo videt [5]) patrem, nisi filius: nemo ergo videt [6]) postrema Dei, id est, quae in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petrae, scilicet cum ea, Christo revelante, didicerit. Et hic ergo sub velamine petrae animam proximam sibi effectam, invitat sermo Dei ad promuralem [7]) locum [8]), sicut supra jam [9]) diximus, ad contemplanda ea, quae non videntur, et aeterna sunt, et ibi dicit ad eam: „ostende [10]) mihi faciem tuam:" profecto [11]) ut videat, si non [12]) aliquid in vultu ejus veteris adhuc velaminis habeat, sed possit intrepidis obtutibus gloriam Domini speculari, ut haec ipsa dicat: „et [13]) vidimus gloriam ejus, gloriam [14]) tanquam unigeniti a patre, plenam gratiae et veritatis." Sed et cum digna fuerit, ut de ipsa dicatur, sicut et de Mose dictum est, quia Moses loquebatur, et Dominus respondebat ei, tunc completur in ea, quod ait: „auditam [15]) fac mihi vocem tuam." Ingens vero laus ejus ostenditur in eo, quod dicitur: „vox [16]) tua suavis."

---

1) Edd. M. „quem." 2) Hebr. VI, 20.
3) Edd. M. „istud." 4) Cfr. Exod. XXXIII, 22. 23.
5) Cfr. ev. Joann. VI. 6) Edd. M. „vidit."
7) Ed. R. perperam: primoralem.
8) Edd. M. „jam locum."
9) Deest „jam" in edd. M.
10) Cantic. II, 14. 11) Ed. Ruaei: perfecto.
12) Deest „non" in edd. M. 13) Ev. Joann. I, 14.
14) Deest „gloriam" in ed. R.
15) Cantic. II, 14. 16) Cantic. II, 14.

Sic [1]) enim sapientissimus propheta David dicebat: „suavis [2]) sit ei disputatio mea.“ Suavis est [3]) vox animae, cum [4]) verbum Dei, quod loquitur, cum fide et dogmatibus veritatis exponit, cum dispensationes Dei et judicia ejus explanat. Si vero aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut vanitas de ore ejus procedunt, aut verbum otiosum, de quo reddenda sit ratio in die judicii, insuavis et injucunda vox ista est. Ab hac voce Christus avertit auditum suum. Et ideo quaeque perfecta anima ponit ori suo custodiam, et ostium circumstantiae labiis suis, ut talem semper sermonem proferat, qui sale conditus, det gratiam audientibus, et dicat de ea verbum Dei: „quia [5]) vox tua suavis.“ Sed „et [6]) facies tua, inquit, speciosa.“ Si intelligas illam faciem, de qua Paulus dicit: „nos [7]) autem omnes revelata facie:“ et item, cum dicit: „tunc [8]) autem facie ad faciem:“ tunc videbis, quae sit animae facies, quae laudetur a verbo Dei, et speciosa esse dicatur. Illa sine dubio, quae quotidie renovatur ad imaginem ejus, qui creavit eam, quae non habet in se maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed est [9]) sancta et immaculata: qualem et ipse sibi exhibuit Christus ecclesiam, animas scilicet, quae ad perfectionem venerunt, quae omnes simul efficiunt corpus ecclesiae. Quod corpus utique pulchrum videbitur et decorum, si animae, ex quibus corpus illud efficitur, in omni perfectionis decore permanserint. Sicut enim, cum anima in iracundia est, turbatum et ferum reddit corporis vultum: cum vero in mansuetudine et tranquillitate persistit, placidum mitem-

[1]) Edd. M. „Sicut enim“ etc.

[2]) Psalm. CIV, 34. [3]) Edd. M. „autem est.“

[4]) Edd. M. „cum verbum Dei loquitur cum fide: cum dogmata veritatis“ etc.

[5]) Cantic. II, 14. [6]) Cantic. II, 14.

[7]) II Cor. III, 18. [8]) 1 Cor. XIII, 12.

[9]) Ed. Ruaei: et.

que reddit adspectum: ita et [1]) ecclesiae facies pro virtutibus et moribus [2]) credentium, aut decora pronuntiatur, aut turpis, secundum quod et scriptum legimus: „vestigium [3]) cordis in bonis vultus hilaris." Et item alibi: „cordis [4]) laeti facies florida, in tristitiis autem positi moestus est vultus." Cor ergo laetum est, cum habet in se spiritum Dei: cujus primus fructus caritas est, secundus gaudium est. Ex his puto quosdam sapientes saeculi assumsisse illam sententiam, quae dicit, quia solus sapiens speciosus est, omnis autem nequam turpis est. Superest nobis, ut aliquid apertius etiam de nomine promuralis dicamus. Quod, sicut supra diximus, indicat, murum esse ante murum, quod etiam in Esaia hoc modo dicitur: „ponet [5]) murum et circa murum." Murus munimentum civitatis est. Alius vero murus ante murum, vel circa murum, majora et validiora munimenta designat. Per quod ostenditur, quia evocans sermo Dei animam, et educens eam a corporalibus negotiis et corporeis sensibus, docere eam de futuri saeculi mysteriis cupit, et inde ei munimenta conquirere, ut spe futurorum munita et circumdata in nullo possit vel illecebris vinci, vel tribulationibus fatigari. Nunc etiam videamus, quomodo haec a Christo ad ecclesiam dicantur [6]), quae est proxima ei et speciosa: speciosa autem nulli alii nisi soli ipsi. Hoc enim significat, cum dicit: „speciosa [7]) mea." Hanc ergo exsuscitat Christus, et ipsi evangelium resurrectionis annuntiat, et ideo dicit: „exsurge [8]), veni proxima mea, speciosa mea." Quia autem dedit et ei pennas columbae [9]),

---

[1]) Deest „et" in ed. Ruaei. [2]) Edd. M. „motibus."
[3]) Sap. Sirac. XIII, 26. (Ecclesiastic.) [4]) Prov. XV, 13.
[5]) Edd. M. „ponit," ed. Ruaei: „pone." — Cfr. Jesai. XXVI, 1. [6]) Ed. Ruaei: dicatur.
[7]) Cantic. II, 13. [8]) Cantic. II, 13.
[9]) Edd. M. „columbae postea quae dormivit in medio fortium" etc.

posteaquam dormivit in medio sortium: media autem inter duas vocationes Israelis ecclesia vocata est, quia primo Israel vocatus est, post haec, ubi ipse offendit et cecidit [1]), vocata est ecclesia gentium: cum autem [2]) plenitudo gentium introierit, tum iterum omnis Israel vocatus salvabitur: in medio ergo harum [3]) duarum sortium dormit ecclesia. Et propter hoc dedit ei „pennas [4]) columbae deargentatas:" quod significat rationabiles pennas in sancti Spiritus donis. „Et [5]) posteriora dorsi ejus," vel „in viriditate auri," ut quidam legunt, vel, ut alii scriptum habent: „in pallore auri." Quod ostendere potest, quia posterior illa vocatio, quam ex Israel futuram dicit Apostolus, non erit in observantia legis, sed in pretiositate fidei. Auri namque viriditatis [6]) gerit speciem, fides virtutibus florens. Potest autem dici in medio [7]) earum sortium dormire, vel quiescere ecclesia, in medio duorum testamentorum: et pennae ejus deargentatae ex sensibus legis. Aurum in posterioribus dorsi ejus, intelligi evangelici muneris donum potest. Ad hanc ergo ecclesiam dicit Christus: veni, tu columba mea, et veni, in operimento petrae: docens eam, ut operta veniat, ne quid patiatur ab incursantibus eam tentationibus, sed sub umbra petrae incedat obtecta, dicens: „spiritus [8]) vultus nostri Christus Dominus, cui diximus: in umbra ejus vivemus in gentibus." Obtecta autem incedit et adoperta, quia debet potestatem habere super caput propter angelos. Cum

---

1) Edd. M. „occidit."

2) Deest „autem" in edd. M. — Cfr. Rom. XI, 25. 26.

3) Deest „harum" in edd. M.

4) Psalm. LXVIII, 13. 5) Psalm. LXVIII, 13.

6) Edd. M. „viriditas gerit speciem. Fides autem virtutibus" etc.

7) Edd. M. perperam: „medio fortium dormire." — Cfr. Psalm. LXVIII, 13.

8) Thren. IV, 20.

autem venerit [1]) ad promuralem locum, id est, ad futuri saeculi statum, ibi ad eam dicit: „ostende [2]) mihi faciem tuam, et auditam fac [3]) mihi vocem tuam, quia vox tua suavis est.“ Auditam vult fieri vocem ecclesiae suae, quia, qui eum confessus fuerit coram hominibus, et ipse confitebitur eum coram patre suo, qui in coelis est. „Quia [4]) vox tua suavis est.“ Et quis non fatetur, suavem vocem ecclesiae catholicae fidem veram confitentis, insuavem vero et injucundam esse haereticorum vocem, qui non dogmata veritatis, sed blasphemias in Deum, et iniquitatem in excelsum loquuntur? Sic et facies ecclesiae speciosa est: haereticorum vero turpis et foeda: si quis est tamen, qui bene noverit pulchritudinem vultus probare, id est, si quis spiritualis est, qui scit examinare omnia. Nam apud imperitos et animales homines pulchriora videntur mendacii sophismata, quam dogmata veritatis. Possumus autem adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale sinus [5]) sit patris, in quo positus unigenitus filius, enarrat omnia, et enuntiat ecclesiae suae, quaecunque in secretis et in absconditis patris sinibus continentur. Unde et quidam ab eo edoctus, dicebat: „Deum [6]) nemo vidit unquam [7]). Unigenitus Dei filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.“ Illuc ergo evocat sponsam suam Christus, ut [8]) et de omnibus eam, quae apud patrem habentur, edoceat et dicat: „quia [9]) omnia vobis nota feci, quae audivi a patre meo:“ et ut iterum dicat: „Pater [10]) volo, ut, ubi ego sum, illic sit et minister meus.“

---

[1]) Edd. M. „pervenerit.“ [2]) Cantic. II, 14.
[3]) Edd. M. „mihi fac.“ [4]) Cantic. II, 14.
[5]) Deest „sinus“ in edd. M. [6]) Ev. Joann. I, 18.
[7]) Edd. M. „unquam: nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris: et cui ipse enarravit.“
[8]) Ed. Ruaei: et ut de etc. [9]) Ev. Joann. XV, 15.
[10]) Cfr. ev. Joann. XVII, 24. coll. XII, 26.

„Capite [1]) nobis vulpes pusillas exterminantes vineas: et vineae nostrae florebunt.“ Secundum dramatis ordinem mutata est persona; non enim jam ad sponsam, sed [2]) ad sodales loquitur sponsus, et ipsis dicit, ut capiant vulpes pusillas, quae insidiantur vineis, ubi primum germen ostenderint, nec sinunt eas pervenire ad florem. Capi ergo eas praecepit, saluti et utilitati consulens vinearum. Sed haec, ut coepimus, spirituali expositione discutienda sunt. Et puto, quod si de anima haec, quae se verbo Dei conjungit, advertas, vulpes contrariae potestates et nequitiae daemonum intelligi debeant, per cogitationes pravas et intelligentiam perversam exterminantes in anima virtutum florem, et fructum fidei perimentes. Provisio igitur verbi Dei, qui est Dominus virtutum, mandat angelis suis, qui ad ministerium missi sunt propter eos, qui haereditatem capiunt salutis, ut capiant ex unaquaque anima hujusmodi cogitationes a daemonibus im-

---

[1]) Cfr. Cantic. II, 15.

[2]) Procopius ex Origene: *Ταῦτα τοῖς φίλοις ὁ νυμφίος ἤτοι ἀγγέλοις, ἢ ἀνδράσιν ἁγίοις, ὅσοι τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι. Ὑπὲρ σωτηρίας δὲ τῶν ἀμπελώνων ἡ προτροπὴ, ἵνα τῶν πανούργων συλλαμβανομένων δυνάμεων, αἳ διαφθείρουσι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκφύσεως τοῦ καρποῦ, δυνηθῶσιν αἱ ἄμπελοι προκόψαι ἀπὸ τοῦ κυπρίζειν μέχρι τῆς τοῦ καρποῦ τελειώσεως, ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεωργούμεναι· διὰ δὲ τὸ αὐτεξούσιον δυνάμεναι ἐνέγκαι καρπόν τε καὶ μή. Ἢ τάχα καὶ ἄνθρωποι ἀλώπεκές τινες, δι᾽ ἑτεροδόξου δριμύτητος ἐμποδίζοντες τοῖς ἀρξαμένοις τρέχειν καλῶς· οὓς ἔτι μικροὺς ὄντας βούλεται συλληφθῆναι, πρὶν ἐπὶ πλέον ἀσεβείας προκόπτωσι. Μέγας γὰρ ἀλώπηξ γενόμενος, ἐκείνοις μὲν ἀνάλωτος· ὑπὸ μόνου δὲ τοῦ νυμφίου θηρεύεται. Ἀρχόμενοι γὰρ ἐνεργεῖν τὰ χείρονα, καὶ τοῖς φίλοις ἀνάλωτοι. Λέγει δ᾽ ἂν καὶ μικροὺς ἀμπελῶνας· οὐ δύνανται γὰρ κατὰ τῶν μεγάλων ἀλώπεκες.* Ruaeus.

missas, ut abjectis iis possint florem virtutis afferre. Capiunt [1]) autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti, non esse eas a Deo, sed esse a maligno spiritu, et dant animae discretionem spirituum, ut intelligat, quae sit cogitatio secundum Deum, et quae sit ex diabolo. Ut autem scias esse cogitationes, quas immittit diabolus in cor hominum, vide in Evangelio quod scriptum est: „cum [2]) autem immisisset, inquit, diabolus in cor Judae Ischariotis, ut traderet eum.“ Sunt ergo hujusmodi cogitationes, quae a daemonibus injiciuntur in cordibus hominum. Sed quia non deest divina providentia, ne forte per hujusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrii, et non esset justa causa judicii, idcirco benignis angelis et amicis potestatibus hominum cura mandatur, ut, cum deceptores quasi vulpes incursare coeperint hominem, dextris eum auxiliis sublevent. Et ideo dicitur: „capite [3]) nobis vulpes pusillas.“ Competenter sane, cum adhuc pusillae sunt, capi eas mandat et comprehendi. Dum enim cogitatio mala in initiis est, facile potest abjici a corde. Nam si frequenter iteretur, et diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum: et post consensum intra cor suum confirmatum, certum est, quia ad peccati tendat affectum [4]). Dum ergo in initiis est, et pusilla est, capi debet et abjici, ne, si adulta fuerit et inveterata, jam non possit expelli. Denique et Judas initium mali habuit in amore pecuniae, et haec fuit illi vulpes pusilla. Sed et [5]) ab hac cum videret Dominus Judae animam quasi florentem vineam laedi, capere eam volens, et abjicere ex eo, commisit ei pecuniae loculos, ut possidens, quod amabat, a cupiditate cessaret. Sed ille, utpote habens sui arbitrii libertatem, non est am-

---

[1]) Ed. Ruaei: Capiant autem etc.

[2]) Ev. Joann. XIII, 2. [3]) Cantic. II, 15.

[4]) Edd. M. „effectum.“ [5]) Deest „et“ in edd. M.

plexus medici sapientiam, sed indulsit semet ipsum illi magis consilio, quo exterminabatur anima sua, quam quo sanabatur. Si vero haec de Christo et ecclesia intelligamus, sermo videbitur ad [1]) ecclesiae doctores dirigi, et mandari iis de captione vulpium exterminantium vineas. Vulpes autem perversos doctores haereticorum dogmatum possumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem seducunt corda innocentium, et vineam Domini exterminant, ne floreat in fide recta. Datur ergo praeceptum doctoribus catholicis, ut, dum adhuc pusillae sunt istae vulpes, et nondum plures animas deceperunt, sed initium habet prava doctrina, arguere hos et refraenare festinent, et verbo veritatis contradicentes revincere, et capere hos assertionibus veris. Si enim permanserint in principiis, et indulserint, sermo eorum sicut cancer serpit, et fiet insanabilis: ut multi inveniantur, qui decepti ab iis, pugnare jam pro ipsis incipiant, et defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignum est vulpes capere, et dolosa haereticorum sophismata in ipsis statim initiis veris assertionibus confutare. Ut autem utriusque expositionis nostrae evidentior clarescat assertio, congregemus ex divinis voluminibus, sicubi animalis hujus mentio facta est. Invenimus ergo in sexagesimo secundo psalmo de impiis ita dici: „ipsi [2]) vero in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.“ Sed et in evangelio secundum Matthaeum salvator ad scribam, qui dicebat ei: „magister [3]), sequar te, quocunque ieris:“ respondit: „vulpes [4]) foveas habent, et volucres coeli nidos, ubi requiescant; filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet.“ Similiter autem et in Evangelio secundum Lucam ad eos,

[1]) Edd. M. „ad doctores ecclesiae dirigi.“
[2]) Psalm. LXIII, 9. 10. (LXII.)
[3]) Matth. VIII, 19. [4]) Matth. VIII, 20.

qui dixerunt Domino: „exi [1]), et vade hinc, quia Herodes vult te occidere:" respondit Jesus: „euntes [2]) dicite vulpi huic: ecce ego ejicio daemonia, et sanitates perficio hodie et crastina, et in die tertia consummabor." In libro quoque Judicum Samson, cum uxor, quae erat ex genere Philistinorum, ei fuisset ablata, ait ad patrem ejus: „innocens [3]) sum ego hac vice ab Allophylis, quia faciam vobiscum mala. Et abiit Samson, et accepit trecentas vulpes, et accepit lampades, et ligavit caudam ad caudam, et posuit lampadem unam inter duas caudas vulpium: et accendit ignem in lampadibus, et emisit eas [4]) per messes Allophylorum, et incendit omnes messes eorum, et stipulas eorum, et vineas eorum, et oliveta eorum." Adhuc autem [5]) in secundo libro Esdrae, ubi Tobias [6]) Ammonites impedivit aedificationem eorum, qui de captivitate redierant, ut aedificarent templum et murum, ait ad Allophylos: „numquid [7]) isti sacrificabunt, aut comedent immolata in hoc loco? Nonne adscendent [8]) vulpes, et destruent murum ipsorum, quem ex lapidibus aedificant?" Haec sunt interim quae ad praesens nobis ex scripturis divinis occurrere potuerunt, in quibus animalis hujus memoria facta est, ut ex his sapiens quisque lector prudenter possit conjicere, si apta usi sumus expositione in his, quae proposita sunt nobis, ad explanandum id, quod ait: „capite [9]) nobis vulpes pusillas." Et quamvis operosum sit singula, quae exempli causa assumsimus, explanare, tamen, quae poterimus, breviter contingemus [10]). Et primo de sexagesimo secundo psalmo videamus, ubi, cum justi

---

1) Luc. XIII, 31. 2) Luc. XIII, 32.
3) Cfr. Judic. XV, 3. 4. 5. 4) Deest „eas" in edd. M.
5) Edd. M. „etiam." 6) Edd. M. „Tobias Ammanites."
7) Cfr. II Esdr. IV, 3. — Ed. Ruaei: comedunt.
8) Ed. Ruaei: adscendunt. 9) Cantic. II, 15.
10) Edd. M. „conjungemus."

animam persequerentur impii, ille psallebat, dicens: „ipsi [1]) autem in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.“ In quo utique ostenditur, quod vanis et inanibus verbis pravi doctores decipere volentes animam justi, introire dicuntur in inferiora terrae, terram utpote sapientes, et de terra loquentes, atque in inferiora ejus, id est, in profundum stultitiae descendentes. Puto enim, quod hi, qui carnaliter vivunt, quia sibi ipsis tantummodo nocent, terra esse et in terra habitare dicuntur. Hi vero, qui terrenis et carnalibus sensibus Scripturas intelligunt, et alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso, quod argutias quasdam et argumenta carnalis et terrenae sapientiae confingant, in inferiora terrae dicuntur ingredi: vel certe, quia gravius delinquunt, qui terrena docent, quam qui ita vivunt, iis futura poena etiam gravior imminet: iidemque ipsi in manus gladii tradendi prophetantur, illius fortassis flammei et versatilis. Quomodo autem et partes vulpium fiant, videamus. Omnis anima aut pars est Dei, aut pars est cujuscunque, qui accepit potestatem super homines. Nam „cum [2]) divideret altissimus gentes, et dispergeret filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei: et facta est portio Domini [3]) Jacob.“ Cum ergo constet, unamquamque animam aut in parte Dei, aut in parte esse alterius cujuslibet, quoniam quidem per arbitrii libertatem possibile est, unumquemque ex parte alterius transire, vel ad partem Dei, si melius, ipso juvante, elegerit, vel si nequius, ad daemonum portionem, hinc horum mentio habetur in psalmo: qui [4]) in vanum quaesierunt animam justi, partes erunt vulpium: veluti si diceret: et pessimorum et nequissimorum daemonum partes

---

[1]) Psalm. LXIII, 9. 10. (LXII.)

[2]) Cfr. Deut. XXXII, 8. 9. [3]) Edd. M. „domui Jacob.“

[4]) Cfr. Psalm. LXIII, 9. 10. (LXII.)

erunt: ut unaquaeque maligna virtus et dolosa, per quam deceptiones et fraudes falsae scientiae introductae sunt, figuraliter vulpes appellentur: et [1]) hi, qui in hunc errorem deducuntur, et nolunt acquiescere sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et doctrinae, quae secundum pietatem est, sed decipi se patiuntur a talibus, isti talium partes vulpium fient, et introibunt cum iis in inferiora terrae. Ipsi sunt et illi, in quibus secundum Evangelium vulpes istae, quas supra memoravimus, foveas habere dicuntur [2]), in quibus filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Herodem quoque vulpem nominatum pro fallaci calliditate credendum est. Nam [3]) de Samson, qui trecentas vulpes cepisse, et colligasse per caudas, atque interjecisse lampades ardentes in medio caudarum, atque immisisse per messes Allophylorum, et incendisse eas cum stipulis et olivetis vineisque memoratur, valde mihi difficilis formae hujus vel figurae videtur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulsare pro viribus, et ponamus, sicut expositio nostra in superioribus continet, vulpes esse fallaces, perversosque doctores. Hos Samson, qui veri et fidelis imaginem tenet doctoris, capiens verbo veritatis, caudam ad caudam colliget, id est, adversantes sibi, et [4]) diversa a se invicem sentientes docentesque confutet, atque ex ipsorum verbis propositiones collectionesque accipiens, in Allophylorum segetem ignem conclusionis emittat, et ex propriis eorum argumentis omnes eorum fructus atque vineas et oliveta pessimae generationis incendat. Sed et ipse numerus trecentarum vulpium, quae a semet ipsis diversae et dissonantes erant, triplicem formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in verbo, aut in consensu mentis

---

1) Deest „et" in edd. M. 2) Cfr. Matth. VIII, 20.
3) Edd. M. „Nam si Samson trecentas" etc.
4) Edd. M. „et adversus se invicem" etc.

admittitur. Verum ne illud quidem, quod in secundo libro Esdrae scriptum diximus, penitus omittendum est: ubi, cum aedificarentur sancta sanctorum, id est, cum fides Christi et sanctorum ejus mysteria conderentur, inimici veritatis, fideique contrarii, qui sunt sapientes hujus saeculi, videntes absque arte [1]) grammatica et peritia philosophica consurgere muros Evangelii, velut cum irrisione quadam dicunt, perfacile hoc posse destrui calliditate sermonum per astutas fallacias et argumenta dialectica. Haec interim, quantum brevitas potuit pati, de assumtis exemplis dicta sufficiant. Nunc jam ad propositum revertamur. Videtur ergo in Cantico Canticorum praeceptum dari ab sponso amicis sibi virtutibus, ut capiant et arguant contrarias potestates, quae insidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, floremque virtutum sub specie secretae alicujus et occultae sapientiae, quae quasi vulpes in foveis, ita in his hominibus, qui semet ipsos ad haec sectanda praebuerint, delitescunt. Et quo facilius confutari possint et argui, dum pravae sint vulpes ipsae, et initia habent pessimae persuasionis, capi jubentur. Nam si forte creverint, et majores fuerint vulpes effectae, jam nequeant ab amicis [2]) sponsi, sed ab ipso fortassis sponso solo capi poterunt. Sed et sancti quique doctores et magistri ecclesiae, sicut acceperunt [3]) potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, ita accipiunt potestatem etiam capiendi vulpes. Sic enim data est potestas iis super omnem virtutem inimici. Una [4]) sine dubio ex ceteris inimicis virtutibus est vulpes, quae exterminat vineas florentes [5]), quaeque, cum adhuc parva est, capi jubetur, sicut et in centesimo trigesimo septimo psalmo beatus dici-

---

[1]) Deest „arte" in edd. M.

[2]) Ed. Ruaei sola: inimicis. [3]) Cfr. Luc. X, 19.

[4]) Edd. M. „Una autem sine — inimici virtutibus" etc.

[5]) Deest „florentes" in edd. M.

tur [1]), qui tenet et allidit parvulos Babylonis ad petram, nec permittit sensum Babylonium [2]) crescere in semet ipso et augeri, sed [3]) cum est in initiis, allidit eum, et tenet ad petram: tunc enim facile perimitur. Sic ergo [4]) ordo explanationis percurrat [5]): „capite [6]) vulpes nobis pusillas, quae vulpes exterminant vineas florentes.“ Quod autem dicit: „nobis,“ hoc est, mihi sponso et sponsae: vel certe mihi et vobis, qui estis sodales mei. Potest autem et ita accipi: „capite [7]) nobis vulpes:“ et post distinctionem dici: „pusillas [8]) exterminantes vineas:“ ut „pusillas“ non tam ad vulpes, quam ad vineas referamus: ut videantur pusillae quidem vineae exterminari posse, id est, parvae quaeque animae, et initia habentes, non firmae et robustae laedi posse a contrariis potestatibus. Sicut in evangelio dicitur: „si [9]) quis scandalizaverit unum de pusillis istis.“ In quo ostenditur, quia scandalizari non potest grandis et perfecta, sed pusilla et rudis anima, sicut in psalmo dicitur: „pax [10]) multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scandalum.“ Simili ergo exemplo potest videri, quod pusilla quaeque vinea, incipiens videlicet anima, possit a vulpibus, id est, malignis cogitationibus, vel pravis doctoribus laedi, perfecta vero et valida non possit. Sed si capiantur a bonis doctoribus vulpes istae, et abjiciantur ex anima, tunc proficiet in virtutibus, et florebit in fide [11]). Amen!

---

[1]) Psalm. CXXXVII, 9. [2]) Edd. M. „babylonicum.“
[3]) Edd. M. „sed et in initiis.“ [4]) Edd. M. „enim.“
[5]) Edd. M. „percurratur.“ [6]) Cantic. II, 15.
[7]) Cantic. II, 15. [8]) Cantic. II, 15.
[9]) Matth. XVIII, 6. [10]) Psalm. CXIX, 165.
[11]) Edd. M. haec addunt verba: „Per dominum nostrum Jesum Christum: cui sit honor et gloria in saeculorum saecula.“

SERIES PROCOPIANORUM
EXCERPTORUM EX ORIGENE
IN CANTICUM CANTICORUM.

Κεφάλαιον δεύτερον.

„Ἀδελφιδός[1]) μου ἐμοὶ κἀγὼ αὐτῷ.“ Ἡ νύμφη πρὸς τοὺς ἑταίρους τοῦ νυμφίου φησὶν, ὡς οὐδεμίαν ἔχουσα πρὸς τοὺς ἀλώπεκας κοινωνίαν. Ἐκοινώνησε γὰρ ἡμῖν, φησὶν, αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ ἡμεῖς αὐτῷ τῆς ἀφθαρσίας.

„Ἀπόστρεψον[2]), ὁμοιώθητι σὺ ἀδελφιδέ μου δορκάδι.“ Τὰ πρότερα πρὸς τὰς νεάνιδας εἶπεν ἡ νύμφη, τὸ δὲ νῦν πρὸς τὸν νυμφίον· ὥστε τῷ παρόντι καιρῷ ἁρμόττουσαν ἀναλαβεῖν ὁμοιότητα, πρὸς μὲν τὸν δόρκωνα διὰ τὸ διορατικὸν, πρὸς δὲ νεβρὸν ἐλάφων, δι᾽ ἀφανισμὸν τοῦ τῶν ὄφεων γένους. Ταῦτα δὲ ποιεῖ ἐν τοῖς ὄρεσι τῶν κοιλωμάτων, ἀπόστρεψον, λέγουσα, ἐκ τοῦ ἐν μορφῇ ὑπάρχειν θεοῦ· καὶ ἀνάλαβε ταῦτα, διὰ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς ἐμὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδημῶν, ὧν οἱ πλείους διὰ τὴν κακίαν ἐν κοιλώμασι διατρίβουσιν. Ὄρη δὲ κοιλωμάτων οἱ τῶν κακῶν ὑπερανέχοντες δίκαιοι. Ἀποστρέψας οὖν ὁ λόγος ὁμοιοῦται, ἐν μὲν

---

[1]) Cantic. II, 16. [2]) Cantic. II, 17.

τοῖς ἀνακειμένοις τῇ θεωρίᾳ, δόρκωνι· ἐν δὲ τοῖς πρακτικωτέροις καὶ καθαιρετικοῖς τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ἐλάφων νεβρῷ. Τὸ δέ· „ἢ[1]*) νεβρῷ·“ παραδιαζευκτικόν. Ὁ δὲ Θεοδοτίων εἶπεν· „ἐπὶ τὰ ὄρη θυμιαμάτων.“ Οὐδὲν ἧττον· „καὶ ἀπόστρεψον*[2]*)“ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων.*

Κεφάλαιον τρίτον.

„Ἐπὶ[3]*) τὴν κοίτην μου ἐν νυξίν.“ Περὶ τῶν πρὸ τοῦ γάμου μυστηρίων εἰπὼν, νῦν αὐτὸν διὰ νυκτὸς ἐπὶ τὴν κοίτην καλεῖ, τῶν ἀποῤῥητοτέρων ἐθέλων κοινωνεῖν, καὶ τῆς τελειοτέρας μετασχεῖν ἀναπαύσεως. Τοῦτο γὰρ ἡ κοίτη. Τὸ δέ· „ἐν*[4]*) νυκτί·“ ἐν ἡσυχίας καιρῷ, καὶ πόῤῥω τῆς ὄψεως τῶν μὴ τὰ τοιαῦτα θεωρεῖν δυναμένων. Δεῖ δὲ ἀγάπῃ τὴν ψυχὴν προτετρῶσθαι τοῦ ἐπὶ τὴν κοίτην ζητοῦντος τὰ τοῦ θείου λόγου βαθύτερα. Περιμένει δὲ τῆς ποθούσης ἀνάστασιν ὁ ποθούμενος, ὡς ἂν ἐπιτείνας τὸν ἔρωτα, κατὰ καιρὸν ἑαυτὸν ἐμφανίσειε τῇ καμούσῃ πλεῖστα περὶ τὴν ζήτησιν τὴν αὐτοῦ. Εἰποῦσα γὰρ, ὅτι „ἐπὶ*[5]*) κοίτην μου ἐν νυξὶν ἐζήτησα ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου·“ καὶ ὅτι „ἐζήτησα*[6]*) αὐτὸν, καὶ οὐχ εὗρον·“ ἐπάγει· „ἀναστήσομαι*[7]*) δὴ καὶ κυκλώσω.“ Οὐκοῦν ὑπτιασμὸν καὶ τὴν κατάμυσιν ἀποθέμενοι, διαναστῶμεν πειθόμενοι τῷ λέγοντι· „ἔγειρε*[8]*) δὴ ὁ καθεύδων.“ Ὅλος δὲ ὁ κόσμος, ἡ πόλις, ὃν ἐκπεριελθεῖν δεῖ τῇ περὶ αὐτοῦ θεωρίᾳ, γενόμενον ἐν ταῖς σοφαῖς διδασκαλίαις· — αὗται γὰρ αἱ ἀγοραί· —*

---

[1]) Cantic. II. 17. [2]) Ed. Ruaei: *ἀπότρεψον.*
[3]) Cantic. III, 1. [4]) Cfr. Cantic. III, 1.
[5]) Cantic. III, 1. [6]) Cantic. III. 1.
[7]) Cantic. III, 2. [8]) Ephes. V, 14.

ὅθεν τι χρήσιμόν ἐστι λαβεῖν· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πλατείαις· „σοφία[1]) γὰρ ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατείαις παῤῥησίαν[2]) ἄγει.“ Κεκελεύσμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας ἡμῶν γράψαι. Μείζονα δὲ ζητοῦσα ἢ κατ᾽ ἀγορὰς καὶ πλατείας, μὴ εὑρηκέναι φησί. Πλὴν ὁδεύει πάλιν ἐπὶ τὴν εὕρεσιν εὑρισκομένη ὑπὸ τῶν τηρούντων τὴν πόλιν, καὶ κυκλούντων αὐτήν. Εἶεν ἂν τὰ λειτουργικὰ[3]) πνεύματα· „οὗτοί[4]) εἰσιν, οὓς ἀπέστειλε κύριος περιοδεῦσαι τὴν γῆν·“ ὧν δὴ περὶ τοῦ ποθουμένου πυνθάνεται. Οὐκ ἀναγέγραπται δὲ ἡ τούτων ἀπόκρισις. Διδασκόμεθα δὲ, εἰ μέλλοιμεν εὑρεῖν τὸν ποθούμενον, ὀλίγον τι περιελθεῖν, καὶ κρείττους γενέσθαι τῶν τοιούτων ἀγγέλων· περὶ ὧν ἔοικεν ἐν ἐπιστολῇ λέγειν ὁ Πέτρος, διδάσκων τὴν ὑπεροχὴν τῶν τοῖς τελείοις ἀποκειμένων, εἰς[5]) „ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.“ Ἀγαπητὸν δὲ βραχύ τι τοὺς τοιούτους παρενεγκεῖν, ἵν᾽ εὑρεθῇ τὸ ποθούμενον, καὶ εὑρεθὲν κρατηθῇ, καὶ κρατηθὲν νοηθῇ· ἀνόνητος γὰρ ἡ κράτησις, εἰ μὴ τὸ νοηθὲν συνεχὴς μελέτη κρατήσειε. Διό φησιν· „οὐκ[6]) ἀφῆκα αὐτὸν, ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον μητρός μου·“ ἵνα καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον εἰσέλθοι σὺν αὐτῷ εἰς τὸν οἶκον τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ἔνθα εἰσάγει τὰ κοινότερα τῶν τοῦ λόγου θεωρήματα· τὰ δὲ ἀποῤῥητότερα εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς συλλαβούσης τὴν νύμφην. Ἡ αὐτὴ δὲ μήτηρ καὶ συλλαβοῦσα δηλοῦται, διὰ τὸ ἐν τῇ συλλήψει τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως εἶναι· μήτηρ δὲ λεγομένη μετὰ τὴν μόρφωσιν, καὶ τὴν τοῦ συλληφθέντος τελείωσιν.

„Τίς[7]) αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα;“ Καλὴ λίαν ἡ ἀναβαίνουσα βίῳ καὶ λόγῳ ψυχὴ, φυγοῦσα τὰ παρὰ τοῖς

---

1) Prov. I, 20. 2) Ed. Ruaei: *παρουσίαν*.
3) Cfr. Hebr. I, 14. 4) Zachar. I, 10.
5) I Petr. I, 12. 6) Cantic. III, 4.
7) Cantic. III, 6.

πολλοῖς ἁμαρτήματα, ὥσπερ ἐξ[1]) ἐρήμου λέγεται ἀναβαίνειν. Τὸ δὲ τὸν δίκαιον εἶναι[2]) Χριστοῦ εὐωδίαν ἐν παντὶ τόπῳ τοῖς σωζομένοις, τεθυμιαμένη νοεῖται. Παραπλησίως γὰρ ἔχουσι καπνὸν ἡδὺν ἀναπέμπουσιν, εὐφραίνοντα τὰς τῶν μακαριζόντων ἀναπνοάς.

Κεφάλαιον τέταρτον.

„Ἅπασαι[3]) διδυμεύουσαι.“ Διὰ τὸ διττὸν τῆς νοήσεως τῆς τε ῥητῆς καὶ τῆς πνευματικῆς.

„Ὡς[4]) σπαρτίον κόκκινον χείλη σου.“ Ἤγουν ἔστω διὰ πυρὸς ἡ τοῦ λόγου παρασκευὴ, ὡς κερδῆσαι τὸν ἀκροατὴν δυναμένη. Ἢ καὶ τὸ ἔναιμον καὶ ζωτικὸν δηλοῖ τῶν διὰ τοῦ χείλους ἐξιόντων ῥημάτων, οἱονεὶ βαπτομένων ἐν τῇ ἀληθινῇ πόσει τοῦ αἵματος Χριστοῦ.

„Ἐκτὸς[5]) τῆς σιωπήσεώς σου.“ Προστίθησι τῷ τῆς σωφροσύνης ἐπαίνῳ τὸν ἀπὸ τῆς σιωπῆς, ἐπισταμένης τῆς νύμφης καιροὺς λαλιᾶς ὡραίας καὶ ἐπαινουμένης σιγῆς. Καὶ ἐπεὶ „πιστὸς[6]) πνοῇ κρύπτει πράγματα,“ καὶ ἡ νύμφη ἐν τῷ βάθει κρύπτει τὰ θεωρήματα, τοὺς οἱονεὶ κόκκους τῆς ῥόας[7])· ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι σεσωματοποιημένον ἐν τῷ ἡγεμονικῷ· διὸ ἐπήγαγεν· „ἐκτὸς[8]) τῆς σιωπήσεώς σου·“ δηλῶν τὰ σιωπώμενα δόγματα, ὡς κόκκους ῥόας ὑπὸ τὸ λέπυρον αὐτῆς.

„Ὁ[9]) ᾠκοδομημένος εἰς Θαλπιώθ.“ „Ἀκύλας τό· „θαλπιώθ·“ „ἐπάλξεις“ ἐκδέδωκεν· ὁ δὲ Σύμμαχος·

---

[1]) Cfr. Cantic. III, 6. [2]) Cfr. II. Cor. II, 15.
[3]) Cfr. Cantic. IV, 2. [4]) Cantic. IV, 3.
[5]) Cantic. IV, 3. [6]) Prov. XI, 12.
[7]) Ed. R. constanter: ῥοᾶς.
[8]) Cantic. IV, 3. [9]) Cantic. IV, 4.

„ὕψη·“ ᾧ ἀκολουθεῖ τὸν ὑπὲρ τὰς ἐπάλξεις πύργον εἶναι τὴν σοφίαν, ἧς ὁμοίως ἤρτηνται, θυρεοὶ[1]) μὲν, τὰ πεπιστευμένα δόγματα, ἅπερ εἶπεν ἑνικῶς ὁ ἀπόστολος „θυρεὸν[2]) πίστεως·“ „βολίδες[3]) δὲ τῶν δυνατῶν,“ οἱ δυνατῶς ἀνατρέποντες λόγοι τῶν ἐναντίων τῆς ἀληθείας τὴν πιθανότητα. Ἀντὶ δὲ τοῦ· „ἐπάλξεις·“ „ἐντολὰς“ ἐκδέδωκεν ἡ πέμπτη ἔκδοσις, τὸν νοῦν μᾶλλον ἢ τὴν λέξιν ἑρμηνεύουσα. Μὴ προαποκειμένων γὰρ ἐντολῶν, οἰκοδομηθῆναι τὴν ψευδῆ γνῶσιν ἀδύνατον.

„Δύο[4]) μαστοί σου ὡς δύο νεβροί.“ Τὸ ἡγεμονικὸν ὡς ἐπὶ νύμφης μαστοί· ὅπερ ἐστὶν ὀξυδερκέστατον. Διόπερ εἴκασε δύο νεβροῖς δορκάδος νεμομένοις ἐν ὡραίοις τόποις καὶ εὐώδεσι, σημαίνων τά τε νοητὰ καὶ αἰσθητά. Νεβροὺς δέ· ἐπειδὴ νῦν „ἐκ[5]) μέρους γινώσκομεν,“ ὅταν δὲ τὸ τέλος ἔλθῃ, καταργοῦμεν τὴν νηπιότητα· ὅταν ὁ καύσων τοῦ παρόντος βίου παύσηται, καὶ καιρὸς τῆς ἀναψύξεως ἐπιστῇ, λυομένης καὶ τῆς σκιᾶς. Σκιὰ γάρ ἐστιν ὁ παρὼν βίος. Τότε γὰρ ὡς τέλειοι, ἀλλ' οὐχ ὡς νεβροὶ νεμηθησόμεθα.

„Ἐν[6]) μιᾷ ἐνθέματι τραχήλου σου.“ Τὸ „ἔνθεμα“ εἴρηται παρὰ τὸ ἐντίθεσθαι καὶ ἐναρμῶσθαι τῷ τραχήλῳ τῆς νύμφης. Εἰ δὲ ὡς δύο νεβροὶ δορκάδος ἔμειναν οἱ μαστοὶ τῆς νύμφης, τό· „τί[7]) ἐκαλλιώθησαν·“ οὐκ ἂν ἐῤῥήθη θαυμαστικῶς περὶ τοῦ, ὡς ἔφην, διανοητικοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ διπλοῦν τοῦ θαύματος τὴν αὔξησιν τοῦ κάλλους ὑπέδειξεν· ὁποῖον τό· „ἐκαρδίωσας[8]).“ ἐκ δευτέρου ῥηθέν. Ἱμάτια δὲ τῆς νύμφης, οἱ ἐνδεδυμένοι[9]) Χριστὸν Ἰησοῦν, σπλάγχνα[10]) οἰκτιρμοῦ, καὶ χρηστότητα καὶ

---

[1]) Cfr. Cantic. IV, 4. [2]) Cfr. Ephes. VI, 16.
[3]) Cfr. Cantic. IV, 4. [4]) Cantic. IV, 5.
[5]) I Cor. XIII, 9. [6]) Cfr. Cantic. IV, 9.
[7]) Cantic. IV, 10. [8]) Cantic. IV, 9.
[9]) Cfr. Rom. XIII, 12. [10]) Coloss III, 14.

ταπεινοφροσύνην. Χείλη[1]) *δὲ οἱ διδάσκαλοι· καὶ κηρία μέλιτος, λόγοι καλοί. Εἰργάσαντο δὲ κηρίον καὶ μέλι προφῆται καὶ ἀπόστολοι.*

„Καὶ[2]) *ὀσμὴ ἱματίων σου, ὡς ὀσμὴ Λιβάνου." Ἤγουν κεκόσμησαι θεολογίας πνέουσιν ἱματίοις· ἐπείπερ οὐ μονοειδής τίς ἐστιν, οὐδὲ μονότροπος ἡ κατ' ἀρετὴν πολιτεία· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῆς τῶν ὑφασμάτων κατασκευῆς διὰ πολλῶν νημάτων ἡ ὑφαντικὴ τέχνη*[3]) *τὴν ἐσθῆτα ποιεῖ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐναρέτου ζωῆς πολλὰ χρὴ συνδραμεῖν, δι' ὧν ὁ ἀστεῖος ἐξυφαίνεται βίος· ἅπερ καὶ ἀπαριθμεῖται ὁ θεῖος ἀπόστολος, χαρὰν*[4]), *εἰρήνην, μακροθυμίαν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τούτου χάριν ἀποδέχεται τὸν ἐν ἐσθῆτι κόσμον τῆς νύμφης, ὡς τῷ Λιβάνῳ κατὰ τὴν ὀσμὴν ὁμοιούμενον, καί φησιν· ὅτι σοὶ, ὦ νύμφη, τῶν ἀρετῶν ἡ περιβολὴ τὴν θείαν μιμεῖται μακαριότητα, διὰ καθαρότητος καὶ ἀπαθείας τῇ ἀπροσίτῳ φύσει ὁμοιουμένη. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν σῶν ἱματίων ὀσμὴ, ὡς πρὸς τὸν Λίβανον ἐμφερῶς ἔχειν, τὸν ἀνακείμενον εἰς τὴν τοῦ θεοῦ τιμήν.*

„Κῆπος[5]) *κεκλεισμένος ἡ ἀδελφή μου." Δεύτερον τό· „κῆπος κεκλεισμένος·" ἐῤῥέθη· τὸ μὲν ἐπὶ προκόπτοντος, τὸ δὲ ἐπὶ τελείου· ὅτε τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ καθορᾳθὲν, τῇ τῆς θεολογίας γραφίδι τετύπωται. Ἢ καὶ νῦν μὲν ἡ νύμφη, κῆπός ἐστι κεκλεισμένος μόνον, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι, διὰ τὴν τελειότητα καὶ τὸ βέβαιον, καὶ πηγή*[6]) *ἐστιν ἐσφραγισμένη· παντὶ*[7]) *γὰρ τῷ ἔχοντι δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται. Νῦν μὲν οὖν ἡ γραφὴ κῆπον εἶπεν ἁπλῶς· ἀλλαχοῦ δὲ ὡς περὶ ἑτέρου, καὶ τὸ λαχανείας προστίθησιν.*

„Ἐξεγέρθητι[8]) *βοῤῥᾶ." Ἔοικεν ἐπιτιμᾷν ἡ νύμφη*

---

[1]) Cfr. Cantic. IV, 11. [2]) Cantic. IV, 11.
[3]) Ed. R. perperam: *τέχνην.* [4]) Galat. V, 22.
[5]) Cantic. IV, 12. [6]) Cantic. IV, 12.
[7]) Cfr. Matth. XIII, 12. [8]) Cantic. IV, 16.

τῷ βοῤῥέᾳ, τὴν ἐξουσίαν λαβοῦσα παρὰ τοῦ ἐπιτιμήσαντος τῷ ἀνέμῳ νυμφίου. Διὸ παρὰ τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς ἐπιτιμηθῆναι τῷ ἀνέμῳ εἴρηται· οἱ δὲ ἄνεμοι ἁπλῶς ὑπακούουσιν αὐτῷ. Χριστὸς οὖν ἐξωθουμένου τοῦ διαβόλου εἰσοικίζεται ταῖς ψυχαῖς· περὶ οὗ τό· „ὁ[1]) θεὸς ἀπὸ θαιμὰν ἥξει·“ τουτέστιν, ἐκ νότου.

Κεφάλαιον πέμπτον.

„Καταβήτω[2]) ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ.“ Πεπαῤῥησιασμένης φωνῆς. Τῷ πᾶσι τοῖς οὖσι τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς ἐπιῤῥέοντι, ἡ νύμφη προστίθησι τράπεζαν, κῆπον ἴδια τῶν ἐμψύχων δένδρων πεφυτευμένον. Ἡμεῖς δὲ δένδρα, εἴπερ δὴ καὶ ἡμεῖς οἱ τὴν τροφὴν αὐτῷ προτιθέντες, τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν, κατὰ τό· „ἐμὸν[3]) βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου.“ Καρπὸς δὲ ἡμῶν ἡ προαίρεσις. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἡμᾶς ἄλλως ἀναληφθῆναι πρὸς τὸν ὕψιστον, εἰ μὴ πρὸς τὸ χθαμαλώτερον[4]) ἐπικλιθείη „ὁ[5]) ἀναλαμβάνων πραεῖς κύριος,“ εὐκτικῶς τό· „καταβήτω[6])·“ φησὶν, ἐπιδεικνυμένη τῷ θεῷ τῶν τῆς ἀρετῆς ἀκροδρύων τὴν εὐφορίαν.

„Ἄνοιξόν[7]) μοι ἀδελφή μου.“ Ἀναγκαίως ἡ τοῦ· „μοί·“ προσθήκη τοῦ· „ἄνοιξον.“ Ἔστι γὰρ καὶ ἀντικειμέναις δυνάμεσιν ἀνοῖξαι. Ὡς περὶ ὀχληρᾶς δὲ τῆς δρόσου λέγειν δοκεῖ, ὡς καὶ περὶ τῶν τῆς νυκτὸς ψεκάδων· ἀνάπαυλαν γὰρ ἔοικεν ἀπὸ τούτων ἐπιζητεῖν. Ἀκόλουθα ταῦτα τοῖς πρώτοις. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν εἰσῆλθε τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ καλεῖ τὸν Θωμᾶν, καὶ

---

[1]) Cfr. Habac. III, 3. [2]) Cantic. V, 1.
[3]) Ev. Joann. IV, 34.
[4]) Ed. R. perperam: θαμαλώτερον.
[5]) Psalm. CXLVII, 6. (CXLVI.)
[6]) Cantic. V, 1. [7]) Cantic. V, 2.

δι᾽ αὐτοῦ πᾶσαν ἄπιστον ψυχὴν, ἀνοῖξαι τὴν ἰδίαν καρδίαν, καὶ τὴν τῆς ἀναστάσεως χωρῆσαι πληροφορίαν. Καλεῖ δὲ αὐτὸν τελείαν[1]) *εἰπόντα· „ὁ*[2]) *κύριός μου καὶ ὁ θεός μου.“ Ἡ δρόσος*[3]) *δὲ δηλοῖ τὴν κατὰ τὸν ὄρθρον ἀνάστασιν, ὅτε κάτεισι δρόσος.*

„Ἐπὶ[4]) *χεῖρας τοῦ κλείθρου ἤνοιξα ἐγώ.“ Ἡνίκα ἔφθασεν ἡ νύμφη τὸ κλεῖθρον, ὥστε τὴν ψυχὴν ἀναπετάσαι τῷ λόγῳ, τότε μόνην τὴν χεῖρα, καί τινας ἑαυτοῦ δείξας πράξεις παρελήλυθεν, ὡς μηδέπω τὸ πλέον εἰς θέαν χωρούσης τῆς νύμφης. Ἅμα δὲ καὶ ᾠκονόμει πλέον αὐτῆς ἐπιτεῖναι τὸν ἔρωτα. Ἐξέρχεται καὶ ἐκδημεῖ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ, διὰ τὸν τοῦ νυμφίου λόγον ἔχουσα ἐν οὐρανῷ*[5]) *πολίτευμα.*

„Ἐζήτησα[6]) *αὐτὸν καὶ οὐχ εὗρον.“ Συνεχῶς ἡ ψυχὴ τὸν νυμφίον λόγον ἐπιζητεῖ· καὶ εὑροῦσα, πάλιν ἑτέροις ἀποροῦσα ζητεῖ· κἀκεῖνο θεωρήσασα ποθεῖ τὴν ἑτέρων ἀποκάλυψιν· καὶ τυχοῦσα τούτων, ἐπ᾽ ἄλλοις εὔχεται τὸν νυμφίον ἐπιδημεῖν.*

„Ἀδελφιδός[7]) *μου λευκὸς καὶ πυῤῥός.“ „Λευκὸς,“ ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἀληθινός· „πυῤῥὸς“ δὲ διὰ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας χυθέν.*

„Βόστρυχοι[8]) *αὐτοῦ ἐλάται.“ Οἱ βόστρυχοι διὰ τὴν πυκνότητα παραβάλλονται ταῖς τῶν φοινίκων ἐλάταις, ἅς φασιν ἀντὶ σπέρματος εἶναι ταῖς θηλείαις φοίνιξιν, ὥστε καρπὸν φέρειν ἐδώδιμον· διὰ δὲ τὴν βαθύτητα τῶν ὥσπερ ἐκφυέντων ἀντὶ τριχῶν λογισμῶν, μέλανες*[9]) *ἐπαινετῶς ὀνομάζονται, τῷ τοῦ νυμφίου συμβαλλόμεναι κάλλει. Τὸ δέ· „ὡς*[10]) *κόραξ·“ οὐχ ἁπλῶς οἶμαι διὰ τὸ χρῶμα, σύμβολον δὲ τῶν βαθυτά-*

---

1) Cfr. Cantic. V, 2. 2) Ev. Joann. XX, 28.
3) Cfr. Cantic. V, 2. 4) Cantic. V, 5. 6.
5) Cfr. Philipp. III, 20. 6) Cantic. V, 6.
7) Cantic. V, 10. 8) Cantic. V, 11.
9) Cfr. Cantic. V, 11. 10) Cantic. V, 11.

των εἶναι καὶ πεπληρωμένων σκοτεινοῦ[1]) ὕδατος ἐν νεφέλαις ἀέρων. Περὶ ὧν εἶπεν ὁ Ἰώβ· „τίς[2]) δὲ ἡτοίμασε κόρακι βοράν· νεοσσοὶ δὲ αὐτοῦ πρὸς κύριον κεκράξονται.“ Ἡτοίμασε γὰρ τοῖς βαθυτέροις τὸν νοῦν πολλὴν τροφὴν ὁ θεός· ὧν οἱ μαθηταὶ νεοσσοὶ, εὐχαῖς σχολάζοντες πρὸς κύριον κεκράγασι, πλανώμενοι καὶ ζητοῦντες τὰ τοῖς ἐπαπορουμένοις ὑπ' αὐτῶν σῖτα.

„Σιαγόνες[3]) αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος.“ Σιαγόνας Χριστοῦ, τοὺς διακονουμένους λόγῳ θεοῦ καὶ τροφῇ πνευματικῇ νοητέον· διὰ μὲν τὴν πληρότητα τῆς εὐωδίας τῶν καλῶν ἔργων καὶ λόγων ἐοικότας φιάλαις τοῦ ἀρώματος· διὰ δὲ τὸ ἐῤῥιζωμένον ἐν αὐταῖς, ποικίλον ἐν πάσῃ συνθέσει γραφῆς λόγον ἀεὶ καρποφοροῦντας μυρεψικόν.

„Κοιλία[4]) αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον.“ Κοιλία ἐστὶ τοῦ λόγου οἱ χωρητικοὶ τῶν μυστηρίων, τουτέστιν οἱ κοῖλοι πρὸς ὑποδοχήν· πυξίον οἱ πρὸς διατήρησιν ἐπιτήδειοι. Κατὰ τὸ λαμπρὸν καὶ σαφὲς, ἐλεφάντινον[5]) εἶναι λέγεται. Ἡ δὲ τοιαύτη κοιλία τὸ πυξίον τὸ ἐλεφάντινον, ἐπιβέβληκε λίθῳ σαπφείρῳ, ὅς ἐστι Χριστός. Ὅσοι οὖν εἰσι κοιλία τοῦ λόγου, οὗτοι ἀπὸ τοῦ φόβου κυρίου ἐν γαστρὶ λαμβάνουσι[6]), καὶ τίκτουσι πνεῦμα σωτηρίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοιλία τῆς θυσίας ἐν τῷ Λευιτικῷ[7]) πλύνεται, ὡς μηδὲν ἔχειν κοπρῶδες.

„Καλὴ[8]) εἶ ἡ πλησίον μου ὡς εὐδοκία.“ Ὅσον πλησίον γίνεται τοῦ νυμφίου, κρείττοσιν ἀπεικάζεται. Τῷ γάρ· „καλὴ[9]), καὶ ὡραία, καὶ πλησίον·“ προσέθηκε τό· „ὡς Ἱερουσαλήμ.“ Καὶ καταπληκτικὴν δὲ τὴν τετελειωμένην φησὶν ἐκκλησίαν· πῇ μὲν ταῖς ἀντι-

---

1) Cfr. Psalm. XVIII, 11. (XVII.)
2) Cfr. Job. XXXVIII, 41. 3) Cantic. V, 13.
4) Cantic. V, 14. 5) Cfr. Cantic. V, 14.
6) Cfr. Jesai. XXVI, 18. 7) Cfr. Levit. VIII, 21.
8) Cantic. VI, 3. 9) Cfr. Cantic. VI, 3.

κειμέναις δυνάμεσιν, οὐ δυναμέναις ἐνατενίζειν τῷ κάλλει τοῦ προσώπου αὐτῆς· πῆ δὲ καὶ ταῖς ὑποδεεστέραις αὐτῆς ἐοικυίαις ταῖς τεταγμέναις ἐν τῷ παντὶ καταστάσεσιν. Ὁ δὲ Σύμμαχος· „ὡς τεταγμέναι παρατάξεις.“ Θάμβος γάρ εἰσιν ὡς τάγματα παρεμβολῶν τοὺς πολεμίους ἐκπλήττοντα.

Κεφάλαιον ἕκτον.

„Ἀπόστρεψον[1]*) τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπέναντι μου.“ Ἡ ἐκκλησία τῇ ὡραιότητι καὶ τῷ κάλλει ἐνορᾷ τοῦ Χριστοῦ, δυναμένη τῇ πλείονι προκοπῇ κατανοεῖν αὐτοῦ τὴν θεότητα, καθὸ πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο. Εὐφραινόμενος δὲ ἐπὶ τῇ δυνάμει τῶν ὀφθαλμῶν τῆς εἴτε ἐκκλησίας, εἴτε νύμφης τοῦ λόγου ψυχῆς, πτεροῖς αὐτὴν λογικοῖς ἀποστραφῆναι κελεύει πρὸς τὸ μετέωρον, ὡς ἂν ἐπ᾽ ἄκρον ἔλθοι τῆς τελειότητος· ὡς ἂν κἀκείνη βλέπῃ τοῦτον ἐπτερωμένον, καὶ μηκέτι συγκαταβαίνοντα δι᾽ αὐτήν, καὶ δύνηται λέγειν· „εἰ*[2]*) καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.“ Τῇ σῇ τοίνυν συνανέβην προκοπῇ, φησὶ, χωρησάσης σου ἐνορᾷν καὶ μηκέτι περαιτέρω τῆς οἰκονομίας ζητεῖν.*

„Τρίχωμά[3]*) σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν.“ Εἴρηται δεύτερον ταῦτα τῇ νύμφῃ· πρότερον, οἶμαι, τῇ αὐτῇ φανείσῃ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον, ἡνίκα ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐτύγχανε· δεύτερον, ὁπότε ἦλθεν ἐπὶ τὴν τελειότητα. Διὸ καὶ νῦν μόνον παρῃνίξατο· „ὀδόντες*[4]*) σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων·“ κατὰ δὲ τὸν Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον· „ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν προβάτων,“ ἢ „τῶν ἀμνάδων.“ Καὶ ἔπρεπεν εἰρῆσθαι ταῦτα ἐπὶ*

---

[1]) Cfr. Cantic. VI, 4. [2]) II Cor. V, 16.
[3]) Cantic. VI, 4. [4]) Cantic. VI, 5.

τῆς τελειότητος, ὡς εἶναι τό· „ἀπὸ[1]) τοῦ λουτροῦ·“ οὐκέτι προτέρου, ἀλλὰ τοῦ δευτέρου. „Διδυμεύουσαι[2])“ δὲ τάχα ὡς τρεφόμεναι τῇ τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν θεωρίᾳ, καὶ ὡς μηδὲ μίαν ἄγονον τῆς περὶ οὑτινοσοῦν λόγου τροφῆς.

„Καὶ[3]) νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός.“ Αἱ νεάνιδες ἀριθμὸν οὐκ ἔχουσιν, οὐ τῷ μὴ ὑποπίπτειν ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῷ μὴ ἀξίας αὐτὰς εἶναι ἀριθμηθῆναι. Καὶ τάχα τῆς αὐτῆς διανοίας ἔχεται τῇ ἐνταῦθα διαφορᾷ νεανίδων τῶν κοινωνουμένων ὑπὸ Χριστοῦ, καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ λεγόμενα — περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν λέγω — τάγματα φάσκοντι· „ἐπειδὴ[4]) γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.“ Ὁ γὰρ ἑκάστου βίος καὶ λόγος καὶ διάθεσις ποιήσει προκριθῆναι ἕκαστον κατ' ἀξίαν ἔν τινι τῶν νεανίδων.

Μὴ θαύμαζε, εἰ ὁ νυμφίος ἣν ἔχων καλὴν νύμφην, καὶ τάχα δευτέραν, καὶ τρίτην, καὶ πλείονας. Ἐὰν νοήσῃς αὐτοῦ καὶ τὰς νύμφας, οὐ φοβηθήσῃ λέγειν ἀπὸ τοῦ ᾄσματος· „ἑξήκοντά[5]) εἰσι βασίλισσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ, καὶ[6]) νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Μία δέ ἐστι περιστερά μου.“ Λόγος ἐστὶν ὁ νυμφίος· λογικὸν ζῶον ἡ νύμφη, ἐὰν νοήσῃ ψυχὴ, καὶ λάβῃ ὁ νυμφίος τὴν νύμφην. Ἀλλ' ἐπεί ἐστιν ὁ λόγος οὗτος οὐ μιᾷ ψυχῇ κοινωνῶν, ἀλλὰ πλείοσι καὶ διαφόροις, τιμῇ τις βασιλικῇ καὶ διαφερούσῃ λέγεται „τελεία περιστερά.“ Ταῖς δὲ βασιλικαῖς μὲν, ὑποδεεστέραις δὲ, διὰ τοῦτο ἑξήκοντα βασίλισσαι· ἑτέραις δὲ ψυχαῖς κοινωνεῖ παιδαγωγουμέναις φόβῳ θεοῦ. Αὗταί εἰσιν καὶ

---

1) Cantic. VI, 5. 2) Cantic. VI, 5.
3) Cantic. VI, 7. 4) I Cor. XV, 21—23.
5) Cantic. VI, 7. 8. 6) Deest *καί* in ed. R.

παλλακίδες. Εἰσί τινες καὶ ἄλλαι ψυχαὶ ὑποδεέστεραι, ἔλαττον φόβον ἔχουσαι· αὗταί εἰσιν αἱ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Ὁ νυμφίος τοίνυν, τῷ καὶ ἐνθάδε καλὰς καὶ δυναμένας αὐτῷ εἶναι καὶ κοινωνοὺς, ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ παστοῦ ἐπουρανίου, κοινωνῶν ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις· αἵτινές εἰσι νύμφαι τοῦ λόγου, καὶ θρόνοι καὶ κυριότητες.

„Εἰς [1]) κῆπον καρύας κατέβην.“ Κατά τι παράδειγμα οἱ δίκαιοι κάρυαί εἰσι, φέροντες καρπὸν διὰ τὴν πρὸς θεὸν θεραπείαν ἱερατικὸν, διὰ τὸ ἔρκος ἔχειν περὶ αὐτά· ὃ μέντοι πικρὸν καὶ χολῶδες· ἕτερον δέ τε σκληρόν. Ἐν τοῖς δὲ περιέχεται ὁ τοῦ δικαίου καρπὸς, διὰ τὸ πικρὸν καὶ σκληρὸν τῶν πειρασμῶν. Ἀλλὰ καὶ χειμάῤῥους ὁ πειρασμὸς λέγοιτο κατὰ τό· „χειμάῤῥουν [2]) διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν.“ Ἠβουλήθη τοίνυν ἡ νύμφη καταβᾶσα εἰς τὸν κῆπον τῆς καρύας, τουτέστιν, ἐκπεσοῦσα τοῦ παραδείσου πρὸς τὴν ἐπίμοχθον ταύτην ζωὴν, ἰδεῖν παράδοξόν τι γέννημα τοῦ χειμῶνος ῥέοντος λάβρου ποταμοῦ. Ἢ κατὰ Σύμμαχον· „κατέβη καταμαθεῖν, εἰ ἡ φάραγξ τοῦ βίου ὀπώρας ἔχει.“ Ἀλλὰ καὶ „ἰδεῖν [3]), εἰ ἤνθησεν ἡ ἄμπελος·“ διαφυγοῦσα τὸν χειμῶνα, καὶ τὸ ἔαρ φθάσασα, τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα καὶ τῆς τῶν ἀζύμων ἑορτῆς. Τότε γὰρ φιλεῖ ἀνθεῖν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἡ ἄμπελος. Καὶ „εἰ [4]) ἤνθησαν αἱ ῥοαὶ,“ ὧν ὁ καρπὸς πολὺς καὶ τάξει περιειλημμένος ὑπὸ τοῦ λέπους, ᾧ ὡμοίωται τὸ μῆλον τῆς νύμφης. „Ἐκεῖ [5])“ δὲ, φησὶ, „δώσω σοι τοὺς μαστούς μου,“ τουτέστι, τὸ ἡγεμονικόν· ἀλλ' ἠγνόησε [6]), φησὶν, ἡ ψυχή μου· καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἔψευσται, μὴ δυναμένη ἀφ' ἑαυτῆς τι ποιεῖν. Ἀλλ' οὐ κατελείφθην [7]) ἐν τούτοις. Ὁ γὰρ

[1]) Cantic. VI, 10. [2]) Psalm. CXXIV, 4. (CXXIII.)
[3]) Cantic. VI, 10. [4]) Cfr. Cantic. VI, 10.
[5]) Cantic. VI, 11. [6]) Cantic. VI, 11.
[7]) Ed. Ruaei: *κατελείφθη ἐκ τούτοις.*

πατὴρ τοῦ Ναασσών, ὁ ἄρχων τοῦ λαοῦ μου „Ἀμιναδάβ[1]) ἔθετό με ἑαυτῷ εἶναι ἅρματα.“ Ναασσὼν δὲ ὀφιώδης ἑρμηνεύεται ὁ ἄρχων τοῦ λαοῦ τῆς νύμφης. Ἀμιναδὰβ δὲ οὗτος ὁ ἐν Ἀριθμοῖς[2]) πατὴρ τοῦ ἄρχοντος τῆς φυλῆς Ἰούδα Ναασσών, ὃς μεταλαμβάνεται εἰς τὸν Χριστόν· διὰ τὸ „καθὼς[3]) Μωυσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ,“ οὕτως, φησὶν, ἅρματά[4]) με ἔθετο ἑαυτῷ, ἡνιοχῶν μου τοὺς λογισμούς.

Κεφάλαιον ἕβδομον.

„Ῥυθμοὶ[5]) μηρῶν σου ὅμοιοι ὁρμίσκοις.“ Πολλαχοῦ τάττει τοὺς μηροὺς ἐπὶ τῆς γεννήσεως ἡ γραφή. Δηλοῖ τοίνυν ἐνταῦθα τῆς νύμφης τὸ τεταγμένον ἐν τῷ τῆς γενέσεως χωρίῳ, καὶ εὔρυθμον, ὅμοιον περιτραχηλίοις κατεσκευασμένοις τῇ ἀρετῇ.

„Ὀμφαλός[6]) σου κρατὴρ τορευτός.“ Ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν δὲ, τὸν κρατῆρα, ἡ σοφία συγκαλεῖ λέγουσα· „δεῦτε[7]), πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν·“ καὶ δηλοῖ τὸ πνευματικὸν πόμα. Καὶ προσέθηκε· „καὶ[8]) θημονία σίτου·“ ἵνα τὴν πνευματικὴν τροφὴν σημαίνῃ. Τὸ γάρ· „θημονία·“ ἀντὶ τοῦ· συναγωγὴ ἀρετῶν πλήθους εἰς ἓν τῇ ἁρμονίᾳ συντεταγμένη.

„Πεφραγμένη[9]) ἐν κρίνοις.“ Κρῖνα δ᾽ ἂν εἴη τὰ ἄνθη τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, ἃ συνελέξατο ἀπὸ μέσου τῶν τοῦ βίου ἀκανθῶν.

„Τράχηλός[10]) σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος.“ Πύρ-

---

[1]) Cfr. Cantic. VI, 11. [2]) Cfr. Num. I, 7.
[3]) Ev. Joann. III, 14. [4]) Cantic. VI, 11.
[5]) Cantic. VII, 1. [6]) Cantic. VII, 2.
[7]) Cfr. Prov. IX, 5. [8]) Cantic. VII, 2.
[9]) Cantic. VII, 2. [10]) Cant. VII, 4.

γοι δὲ ἐκλήθησαν, οἱ τὰ ἀρεστὰ τῷ νυμφίῳ ποιοῦντες, σκοπευτήριον ἔχοντες τὴν θεωρητικὴν ψυχὴν, ἐκ μετεώρου σκοπεύουσαν ἅπαντα. Ἐλεφάντινον δὲ, διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ λεῖον· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ κακίας τραχὺ ἐν τῷ τῆς νύμφης τραχήλῳ. Οὐκέτι δὲ περὶ τῶν νεκρῶν εἶπεν· „οἱ [1]) νεμόμενοι ἐν κρίνοις·" ὑπεράνω γὰρ ἐγεγόνεισαν κρίνων, τῶν ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Βούλεται δὲ ἡμᾶς καὶ φιλομαθεῖς ὄντας πολλῶν ἔχειν τὴν ψυχὴν θυγατέρα σοφῶν, καὶ ἐν εἰσαγωγαῖς γενέσθαι μαθημάτων πολλῶν, ἃς ἐκάλεσε πύλας. Τοσοῦτον, φησὶ, γνώσεως τοῖς ἐν σοὶ διδασκάλοις περίεστι χάρις, ὡς μὴ μόνον τοὺς παρὰ σοὶ ἀπολαύειν αὐτῶν τῆς παιδεύσεως, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ οἱ ἔξωθεν τῆς καὶ πόῤῥωθεν αὐτῶν ἀπολαύειν ὠφελείας.

„Μυκτὴρ [2]) σου ὡς πύργος τοῦ Λιβάνου." Ὁ δὲ καθαρὰν ἔχων τὴν διαπνοὴν, καὶ διὰ τῆς αἰσθήσεως τοῦ θείου λόγου δυνάμενος ὀπίσω αὐτοῦ εἰς ὀσμὴν μύρων τῶν αὐτοῦ δραμεῖν, μυκτήρ ἐστιν αἰσθανόμενος εὐωδίας πνευματικῆς· σκοπεύων [3]), εἴ τι ἐπιφανὲς ἐν ἔθνεσι δόγμα δοκεῖ. „Δαμασκὸς" γὰρ τὰ ἔθνη παρίστησι· τοῦ δὲ ἐπιφανοῦς καὶ καλοῦ τὸ „πρόσωπον" σύμβολον· ὁ δὲ Λίβανος ἀναφέρεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ „Κάρμηλος [4])" ἐπίγνωσις περιτομῆς ἑρμηνεύεται. Γινώσκει δὲ περιτομὴν ὁ μετὰ παῤῥησίας λέγειν δυνάμενος· „ἡμεῖς [5]) ἐσμεν ἡ περιτομή." Ἀπὸ δὲ τῆς κεφαλῆς, τοῦ Χριστοῦ, ἐπίγνωσις πνευματικῆς ἐγενήθη περιτομῆς.

„Τί [6]) ὡραιώθης, καὶ τί ἡδύνθης." Ἔτι ταῦτά φησιν ὁ νυμφίος, ἀποθαυμάζων αὐτῆς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν. Ὡς γὰρ ἡ τῶν στοιχείων εὐκρασία σωμάτων ὑγείαν ἐμποιεῖ, οὕτως ἐκ τῶν ὁρμῶν καὶ ἐκ-

[1]) Cantic. IV, 5. [2]) Cantic. VII, 4.
[3]) Cfr. Cantic. VII, 4. [4]) Cantic. VII, 5.
[5]) Philipp. III, 3. [6]) Cantic. VII, 6.

βλύσεων ὑγεία πως καὶ κάλλος ἐπιγίνεται τῇ ψυχῇ. Ὡς δὲ αἰσχρά τις οὖσα διὰ κακίαν ἡ νύμφη, μετέβαλεν εἰς ἀρετῆς ὡραιότητα, οὕτως οὖσα πικρὰ, γέγονεν ἡδίστη τε αὐτῷ καὶ γλυκεῖα. Φησὶ τοίνυν, ὥσπερ ἐν ταῖς σωματικαῖς τρυφαῖς ἡ πολυτελὴς εὐωχία περιπόθητος, οὕτω τοῖς τὴν πνευματικὴν τρυφῶσι τρυφὴν ἡ ἀγάπη. Τῆς δέ· „σοῦ[1])·“ ἀντωνυμίας κειμένης παρὰ τοῖς ἄλλοις, λέγοι ἄν· τῇ ἀγάπῃ ἐντρυφᾷς πλέον τῶν ἄλλων τοῦ πνεύματος καρπῶν, ὡς πάντα δι' αὐτὴν στέγειν[2]), πάντα ὑπομένειν. Ὥσπερ δὲ σωμάτων ἐστὶ βραχύ τι καὶ μεγέθους ὑστεροῦν, οὕτως καὶ ψυχῆς ἀναλόγως οἷς διαπράττεται.

„Καὶ[3]) οἱ μαστοί σου τοῖς βότρυσιν.“ Ἤγουν τὰ νοήματά σου, φησὶν, τρόφιμά τε καὶ πότιμα, καὶ οὐδαμῶς ὀμφακίζοντα.

„Ἀναβήσομαι[4]) ἐπὶ τῷ φοίνικι.“ Ἀπεικασθεῖσα φοίνικι, φοίνικα τὸν νυμφίον καλεῖ, τὸ ὕψος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ λόγου νοήσασα· ἐφ' ἃ καὶ ἤλπισεν ἀνελθεῖν ἐπὶ τέλει τῶν ᾀσμάτων, ὅτε τελεία ἐστὶν ἡ νύμφη, ὅτε καὶ ἀντιλήψεται τῶν τοῦ νυμφίου μαστῶν δηλούντων τὰ ὑψώματα. Διὸ καὶ ἀμπέλου βότρυσιν ἀπεικάζονται, περὶ ἧς εἶπεν ὁ Σωτήρ· „ἐγώ[5]) εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή.“ Τὰ δὲ ἐκ τῶν τοῦ λόγου κρυπτῶν ἐκπορευόμενα, τὴν τὸν ἀγαθὸν τοῦτον οἶνον χωροῦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἰθύνει τε καὶ εὐφραίνει, ὥστε λέγειν ὅτε δεῖ, καὶ οἷς δεῖ, καὶ ὅσον δεῖ. Τὰ μὲν γὰρ χείλη, τὸν λόγον· οἱ δὲ ὀδόντες, τὴν ἐχεμυθίαν ἐμφαίνουσι, κατὰ τό· „τῷ[6]) στόματί σου ποίησον θύραν καὶ μοχλὸν,

---

[1]) Cantic. VII, 6.
[2]) Ed. Ruaei: στένειν. — Cfr. I Cor. XIII, 7.
[3]) Cantic. VII, 7.
[4]) Cantic. VII, 8.
[5]) Ev. Joann. XV, 1.
[6]) Cfr. Sap. Sirac. XXVIII, 25.

καὶ τοῖς λόγοις σου μέτρον καὶ σταθμόν.“ Τῶν δὲ τοιούτων οὐ μόνον ἀσφαλῆ τὰ νοήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ χείλη αἰσθήσει δέδεται. Οἶνος δὲ ἀγαθὸς, ὁ ἐξ ἀγαθοῦ θησαυροῦ καρδίας προσφερόμενος.

„Ἐγὼ[1]) τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ.“ Τελειωθείσης ὁ λόγος, ὅτι μηδαμοῦ παντοδαπῇ ἀνάπαυσιν εὑρήσει ὑπὸ ἑαυτὸν ἐπιστρέψας, ὡς παρ' ἐμοί.

„Ἐλθὲ[2]) ἀδελφιδέ μου.“ Περὶ τῶν ὑποδεεστέρων ἡ νύμφη παρακαλεῖ, ὡς ἐκ τῶν ἐνδοτάτων καὶ μακαρίων διατριβῶν, εἰς τὴν τούτων ἐπισκοπὴν ἐξελθεῖν. Οὗτοι γὰρ ἀγρὸς καὶ κῶμαι, καὶ ἀμπελῶνες καὶ ῥοαί.

Κεφάλαιον ὄγδοον.

„Εὑροῦσά[3]) σε ἔξω φιλήσω σε.“ Ἤγουν ἔξω Ἱερουσαλὴμ, ὅπου ἐσταυρώθη.

„Ὥρκισα[4]) ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ.“ Ἤδη δεύτερον ὥρκισεν, ἀλλ' ἀμφιβαλοῦσα προσετίθει τό· „ἐάν[5])·“ νῦν δὲ ὡς διδάξασα, τὸ εἶδος τῆς ἐγέρσεως καὶ τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς ἀγάπης οἱονεὶ παρίστησιν· ὅτι ὁρκοῦσα ὑμᾶς κατὰ τῶνδε ὥρκισα, τί ἐγείρητε, καὶ τί ἐξεγείρητε.

„Θές[6]) με ὡς σφραγῖδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου.“ Προτρέπεται αὐτὴν ὁ νυμφίος πᾶν νόημα καὶ πρᾶξιν μορφῶσαι τῷ ἑαυτοῦ χαρακτῆρι. Ποιεῖν δὲ ταῦτά φησι τὴν ὡς θάνατον κραταιὰν ἀγάπην. „Πάντα[7]) γὰρ

---

[1]) Cantic. VII, 10.
[2]) Cantic. VII, 11.
[3]) Cantic. VIII, 1.
[4]) Cantic. VIII, 4.
[5]) Cfr. Cantic. II, 7. coll. VIII, 4.
[6]) Cantic. VIII, 6. [7]) Cfr. I Cor. XIII, 7.

στέγει, πάντα ὑπομένει.“ Διὸ καὶ κραταιὰ κατὰ θάνατον τὸν νεκροῦντα τὴν ἁμαρτίαν. Ἤγουν ἐπειδὴ πάντων ἐκράτησεν[1]) ὁ θάνατος, διὰ τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντας ἀποθνήσκειν, καὶ ὁ ᾅδης ὁμοίως, τοιαύτη, φησὶν, ἡ ἀγάπη, καὶ ὁ ζῆλος, ὃν δεῖ ζηλοῦν τῷ θεῷ, σκληρὸς κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων ὑπάρχων, ὡς ὁ τοῦ Ἠλίου καὶ τοῦ Φινεές. Ἢ τοῦτο λέγει ὁ νυμφίος πρὸς αὐτήν· „θές[2]) με ὡς σφραγῖδα·“ πρὸς τὸ σφραγίζειν τὰς ἐνθυμήσεις σου καὶ τὰς πράξεις. „Καὶ[3]) ἕως θανάτου ἀγώνιζε ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.“ Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ δὲ Χριστὸν ἐζήλωσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὑποφθείραντες τοὺς στρατιώτας.

„Ἀδελφὴ[4]) ἡμῶν μικρὰ, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει.“ Ἔτι μικρὰ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, καὶ ἐπὶ γῆς ἔτι ἐπισκευαζομένη τοῦ θεοῦ ἐκκλησία, καὶ νοήματα· — τοῦτο γὰρ οἱ μαστοί· — μήπω ἔχουσα, ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος βίου καὶ νοημάτων, ἐπὰν τρανώσῃ τὰ νοήματα καὶ προφητικὰ θεωρήματα, ἢ τὴν σύμπνοιάν τε καὶ συνεργίαν χωρήσῃ δυνάμεων, αἳ καὶ ταῦτά φασι μετά τε προφητῶν καὶ δικαίων πνευμάτων.

„Ὁ[5]) καθήμενος ἐν κήποις.“ Εἶδεν ἡ νύμφη τὸν νυμφίον ἀναπαυόμενον ἐν τοῖς κήποις, καὶ τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ προσέχοντας αὐτοῦ τῇ φωνῇ, ἧς ἤκουσεν αὕτη, καὶ βούλεται αὐτὸν ὀξέως καὶ διορατικῶς ὁρῶντα ἀπὸ τῶν τῇδε πραγμάτων ἐκκλῖναι τάχει μὲν καὶ ὀξυδερκίᾳ ὡμοιωμένον δορκάδι· νεβρῷ δὲ, τῷ τῶν πολεμίων ὡς ὄφεων καὶ σκορπίων καταφρονητικῶς ἔχειν, καὶ ἀνελθεῖν πρὸς τοὺς ἀνεστηκότας ὡς ὄρη, καὶ πάσης πνέοντας εὐωδίας· περὶ ὧν τό· „οἱ[6]) θεμέλιοι αὐτῶν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις.“ Καὶ ταῦτα κατὰ τοὺς

---

[1]) Cfr. Rom. V, 14. [2]) Cantic. VIII, 6.
[3]) Cfr. Sap. Sirac. IV, 28. (Ecclesiastic.)
[4]) Cantic. VIII, 8. [5]) Cantic. VIII, 13.
[6]) Cfr. Psalm. LXXXVII, 1. (LXXXVI.)

Ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίωνα καὶ τὴν πέμπτην ἔκδοσιν. Ὁ μέντοι Ἀκύλας· „ὁ [1]) καθήμενος ἐν κήποις·“ ἐξέδωκεν· ὁ δὲ Σύμμαχος· „καθημένη·“ ὡς λέγεσθαι τὰ πρῶτα πρὸς τὴν νύμφην, καθημένην παρὰ τοῖς ἰδίοις καρποῖς, καὶ τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ προσεκτικῶς αὐτῆς ἀκροᾶσθαι χαίροντας.

---

[1]) Cfr. Cantic. VIII, 13.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ
ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ
ΟΜΙΛΙΑΙ.

Ὁμιλία πρώτη.

„Τὸ[1]) ῥῆμα τοῦ θεοῦ, ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

1. Ὁ Θεὸς εἰς ἀγαθοποιΐαν πρόχειρός ἐστιν, εἰς δὲ τὸ κολάσαι τοὺς ἀξίους κολάσεως μελλητής. Δυνάμενος γοῦν ἐπάγειν τὴν κόλασιν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις μετὰ σιωπῆς, μετὰ τοῦ μὴ προδιαμαρτύρασθαι, οὐδαμῶς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ κἂν καταδικάζῃ, προλέγει[2]) αὐτῷ τὸ προκείμενον, ἐπὶ τῷ ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῆς καταδίκης τὸν καταδικασθησόμενον. Τούτων μὲν παραδείγματά ἐστιν ἀπὸ τῶν γραφῶν λαβεῖν πολλά· ὀλίγα δὲ προσάξω μόνον τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποπίπτοντα, ἵνα ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὸν σκοπὸν τῶν προκειμένων ἀναγνωσμάτων. Οἱ Νινευίται γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνεισαν, καὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ· „ἔτι[3]) τρεῖς ἡμέ-

[1]) Jerem. I, 1. — Cfr. Prolegomena.

[2]) Legisse videtur Hieronymus: προλέγει ἀεὶ τὸ προκείμενον. R.

[3]) Jon. III, 4.

ραι, καὶ ἔμελλε Νινευὴ κατασκάπτεσθαι.“ Οὐκ ἐθέλων εἶπεν ὁ θεὸς καταδικάσαι αὐτήν· ἀλλὰ διδοὺς αὐτοῖς τόπον μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς, ἔπεμψεν ἑβραῖον προφήτην, ἵνα εἰπόντος αὐτοῦ· „ἔτι[1]) τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται·“ οἱ καταδεδικασμένοι μὴ καταδικασθῶσιν, ἀλλὰ μετανοήσαντες τύχωσι τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ. Οἱ ἐν Σοδόμοις καὶ Γομόῤῥοις ἦσαν καταδεδικασμένοι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ τῶν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ἀλλ' ὅμως τὰ αὐτῶν πεποίηκαν οἱ ἄγγελοι, θέλοντες σώζεσθαι τοὺς μὴ θέλοντας σώζεσθαι, λέγοντες τῷ Λώτ· „εἰσί[2]) τινές σοι ὧδε γαμβροὶ, ἢ υἱοὶ, ἢ θυγατέρες;“ οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅτι οὐχ ἕπονται ἐκεῖνοι τῷ Λώτ, ἀλλὰ ποιοῦντες τὰ τῆς τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας.

2. *Τὸ ὅμοιον εὑρήσετε καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἱερεμίαν· ἀναγέγραπται ὁ χρόνος τῆς προφητείας αὐτοῦ, πότε ἤρξατο, καὶ μέχρι πότε προεφήτευσεν. Εἶτα ὁ ἐντυγχάνων, ἐὰν[3]) μὴ προσέχῃ τῇ ἀναγνώσει, μηδὲ ἐξετάζῃ τὸ βούλημα τῶν γεγραμμένων ἀναγνωσμάτων, ἐρεῖ, ὅτι ἱστορία ἐστὶ, καὶ γέγραπται, πότε ἤρξατο προφητεύειν Ἱερεμίας, καὶ μέχρι πόσου προφητεύσας χρόνου κατέληξε προφητεύων. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ αὕτη ἡ ἱστορία; Ἀνέγνων ἔμαθον, ὅτι ἤρξατο προφητεύειν ἐν ἡμέραις Ἰωσίου, υἱοῦ Ἀμὼς, βασιλέως Ἰούδα, ἕως ἔτους τρισκαιδεκάτου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· εἶτα ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακεὶμ, υἱοῦ Ἰωσίου, βασιλέως Ἰούδα, προφητεύων ἕως τῆς συντελείας τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους Σεδεκίου, υἱοῦ Ἰωσίου, βασιλέως Ἰούδα. Καὶ ἔμαθον, ὅτι κατὰ τρεῖς βασιλεῖς ἡ προφητεία αὐτοῦ συνεξέτεινεν,*

---

[1]) Jon. III, 4. coll. pag. 109. not. 3.

[2]) Genes. XIX, 12.

[3]) Ruaeus, Huetio duce, in notis: „Negativam particulam *μή* non agnoscit Hieronymus, et sic legit: *ἐὰν προσέχῃ τῇ ἀναγνώσει, καὶ ἐξετάζῃ*. Optime. Sic enim in fine periochae hujus: *ἐὰν προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει;*“

ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ πέμπτῳ μηνί. Τί οὖν διὰ τούτων διδασκόμεθα, ἐὰν προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει;

3. Κατεδίκασεν ὁ θεὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς, καὶ ἦσαν κριθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἐγκαταλειφθῆναι. Ὅμως ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἐνεστηκότος τοῦ καιροῦ πέμπει καὶ τοῦτον τὸν προφήτην ἀνωτέρω τρίτης βασιλείας τῆς ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐδίδου γὰρ ἀνοχὴν ὁ μακρόθυμος θεὸς, καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, τῆς αἰχμαλωσίας, προτρέπων μετανοεῖν τοὺς ἀκούοντας, ἵνα παύσηται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλὴμ, προεφήτευσεν Ἱερεμίας ἕως τοῦ πέμπτου μηνός [1]). Ἤρξατο ἡ αἰχμαλωσία, καὶ ἔτι προεφήτευεν, οἷον λέγων· αἰχμάλωτοι γεγόνατε, κἂν οὕτω μετανοήσατε· μετανοησάντων γὰρ ὑμῶν οὐ προκόψει τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ ἐπισταθήσεται ὑμῖν. Ἔχομεν οὖν χρήσιμον ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς ἐχούσης τοὺς χρόνους τῆς προφητείας, ὅτι προτρέπει κατὰ φιλανθρωπίαν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς τοὺς ἀκούοντας μὴ παθεῖν τὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστιν· ἐὰν ἁμαρτάνωμεν, αἰχμάλωτοι καὶ ἡμεῖς μέλλομεν γίνεσθαι. Τὸ γὰρ παραδοῦναι [2]) τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ, οὐδὲν διαφέρει τοῦ παραδοῦναι τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ τῷ Ναβουχοδονόσορ [3])· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παραδέδονται διὰ τῆς ἁμαρτίας Τῷ [4]) Ναβουχοδονόσορ, καὶ „οὓς [5]) παρέδωκε τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν,“ φησὶ περὶ ἄλλων ἁμαρτωλῶν ὁ ἀπόστολος.

---

[1]) Edd. Huet. in margine: „fortasse legendum: μηνὸς, ὅτε ἤρξατο.“

[2]) Cfr. I Cor. V, 5.

[3]) Edd. H. constanter: Ναβουχοδονόσωρ.

[4]) Edd. H. „ὄντι Ναβουχοδονόσωρ**, καὶ οὓς“ κτλ.

[5]) Cfr. I Tim. 20.

4. Ὅρα οὖν, πηλίκον κακόν ἐστι τὸ ἁμαρτάνειν, ἵνα παραδοθῶσι τῷ σατανᾷ, αἰχμαλωτίζοντι τὰς ψυχὰς τῶν ἐγκαταλειπομένων ὑπὸ θεοῦ· οὐκ ἀναιτίως δὲ κἀκρίτως ἐγκαταλιπόντος θεοῦ, οὓς ἐγκαταλέλοιπε. Ἐὰν γὰρ πέμψῃ τὸν ὑετὸν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, ὁ δὲ ἀμπελὼν φέρῃ ἀντὶ σταφυλῆς ἀκάνθας, τί ποιήσει ὁ θεὸς, ἢ ταῖς νεφέλαις ἐντελεῖται τοῦ μὴ βρέξαι ὑετὸν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα; Ἐπίκειται οὖν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἡμῖν αἰχμαλωσία, καὶ μέλλομεν παραδίδοσθαι, ἐὰν μὴ μετανοῶμεν, τῷ Ναβουχοδονόσορ καὶ τοῖς Βαβυλωνίοις, ἵνα ἡμᾶς σπαράξωσιν οἱ νοητοὶ Βαβυλώνιοι. Ἐπικειμένων τούτων, οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, οἱ λόγοι τοῦ νόμου, οἱ λόγοι τῶν ἀποστόλων, οἱ λόγοι τοῦ κυρίου, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγουσιν ἡμῖν περὶ μετανοίας, παρακαλοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἐπιστροφήν· ἐὰν ἀκούσωμεν, πιστεύωμεν τῷ εἰρηκότι· „μετανοήσω [1]) κἀγὼ περὶ πάντων τῶν κακῶν, ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς.“ Ταῦτα μὲν εἰς τὸ προοίμιον.

5. Μετὰ δὲ τὸ προοίμιον γέγραπται, ὅτι „ἐγένετο [2]) λόγος κυρίου πρὸς αὐτὸν,“ δῆλον, ὅτι τὸν Ἱερεμίαν. Τί δὲ λέγει ὁ λόγος τοῦ κυρίου πρὸς αὐτόν; Ἐξαίρετον παρὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τοὺς λοιποὺς προφήτας. Τοῦτο γὰρ πρὸς οὐδένα εὕρομεν τῶν προφητῶν εἰρημένον. Ἀβραὰμ προφήτης ἐχρημάτισεν ἐν τῷ· „προφήτης [3]) ἐστὶ, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ·“ καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεός· „πρὸ [4]) τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε.“ Ἀλλὰ ὕστερόν ποτε ἡγιάσθη ὁ Ἀβραὰμ, ὅτε ἐξῆλθεν [5]) ἐκ γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐξ ἐπαγγελίας γεγέννηται ὁ Ἰσαὰκ, καὶ οὐχ εὕρομεν οὐδὲ

---

[1]) Cfr. Jerem. XVIII, 8. [2]) Cfr. Jerem. I, 2.
[3]) Gen. XX, 7. [4]) Jerem. I, 5.
[5]) Cfr. Gen. XII, 1.

πρὸς αὐτὸν τοῦτον λεγόμενον τὸν λόγον. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν περὶ τῶν ἑξῆς; Ἱερεμίας ἐξαιρέτου εἶχε δωρεᾶς, τῆς· „πρὸ[1] *τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε.“*

6. *Οὐκ ἀγνοοῦμεν, ὅτι ταῦτα ἀναφέρουσί τινες, ὡς μείζονα Ἱερεμίου, ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν· καὶ ἰστέον, ὅτι τὰ μὲν πολλὰ αὐτῷ συνᾴδει, καὶ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα, ἃ παραθήσομαι· ὀλίγα δέ τινα πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐφαρμόσαι τῷ σωτῆρι. Τίνα οὖν ἐστι τὰ ἐφαρμόζοντα τῷ σωτῆρι; „πρὸς*[2] *πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ· καὶ κατὰ πάντα, ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι, λαλήσεις. Μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος.“ Οὔπω ταῦτα ἐναργῶς πρὸς τὸν σωτῆρα δόξει ἂν ἀναφέρεσθαι, τὰ ἑξῆς δέ· „καὶ*[3] *ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς μὲ, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς μέ· ἰδοὺ, δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ, καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν.“ Ἱερεμίας ποῖα ἔθνη ἐξεῤῥίζωσε; Ποίας κατέστρεψε βασιλείας; Γέγραπται γάρ· „ἰδοὺ*[4]*, καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν.“ Ποίαν δὲ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ Ἱερεμίας εἰς τὸ ἀπολλύειν*[5]*; ὅπερ εἴρηται ὡς πρὸς Ἱερεμίαν ἐν τῷ καὶ ἀπολλύειν. Τίνας δὲ τοσούτους ᾠκοδόμησεν Ἱερεμίας, ἵνα λέγηται καὶ ἀνοικοδομεῖν*[6]*; Ἱερεμίας φησίν· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς. Πῶς οὖν δέδοται αὐτῷ τὸ οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν; Πῶς ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἐφαρμόσει τὸ καταφυτεύειν; Ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναφερόμενα οὐ θλίβει τὸν ἑρμηνεύοντα· ὅτι ὁ Ἱερεμίας*

---

[1]) Jerem. I, 5. [2]) Jerem. I, 7. 8.
[3]) Jerem. I, 9. 10. [4]) Jerem. I, 10.
[5]) Cfr. Jerem. I, 10. [6]) Cfr. Jerem. I, 10.

ἐν τούτοις σύμβολον τοῦ σωτῆρός ἐστι· τὰ δὲ παρατεθησόμενα πάνυ θλίβει καὶ τὸν πάνυ συνετὸν βουλόμενον δεῖξαι, πῶς καὶ ταῦτα δύναται ἁρμόσαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα· „καὶ[1]) εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ, οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν·“ ὅστις ἐστὶ σοφία, ὅστις ἐστὶ δύναμις θεοῦ. ὃς ἤνεγκεν ἡμῖν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατῴκησεν[2]) ἐν αὐτῷ σωματικῶς. Πῶς οὖν δύναται ἁρμόζειν τό· „οὐκ[3]) ἐπίσταμαι λαλεῖν·“ τῷ σωτῆρι; Ἀλλὰ καὶ τό· „νεώτερος[4]) ἐγώ εἰμι·“ ἀπαγορεύεται πρὸς τὸν σωτῆρα, ὡς λέγοντα αὐτὸν οὐ καλῶς. Εἰ γὰρ αὐτῷ λέγει ὁ κύριος· „μὴ λέγε τόδε·“ δῆλον ὅτι οὐ καλῶς λεγόμενον ἀπαγορεύει αὐτόν. Οὐχ ἁρμόζει οὖν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα. Ἐκεῖνα δοκεῖ δυσωπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα. Εἰπεῖν δὲ, ὅτι ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφέρεται, ἐκεῖνα δὲ ἐπὶ τὸν σωτῆρα, οὐ χαλεπόν. Ὁ μέντοι εὐγνώμων πάνυ θλιβήσεται ἐν τῷ τόπῳ, ὁρῶν, ὅτι τὸ διακόψαι ἐν εἱρμῷ λόγων λόγους εἰρημένους εἴτε πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα. Καίτοι λέγειν ταῦτα οὐ τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ τῷ Ἱερεμίᾳ ἁρμόζειν· καὶ ταῦτα, ἐπεὶ μείζονά ἐστιν Ἱερεμίου, οὐ τῷ Ἱερεμίᾳ, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ ἁρμόζειν, ἀγνωμόνων ἐστίν. Ὅλον οὖν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφερέσθω, καὶ ταῦτα τὰ δοκοῦντα εἶναι μείζονα Ἱερεμίου ἑρμηνευέσθω.

7. *Πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ, καὶ ἔχων τὴν χάριν τῶν οὐρανίων λόγων, ἔλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. Ἀλλὰ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐὰν λέγηται ἐκριζοῦν πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ, μὴ σωματικῶς μοι νόει τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, ἀλλὰ κατανοήσας τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς βασιλευομένας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· „μὴ[5]) οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι·“ βλέπων δὲ καὶ τὰ πολλὰ εἴδη*

---

[1]) Jerem. I, 6. [2]) Cfr. Coloss. II, 9.
[3]) Jerem. I, 6. [4]) Jerem. I, 6. [5]) Rom. VI, 12.

τῶν ἁμαρτημάτων, τροπολόγει καὶ τὰ ἔθνη, καὶ τὰς βασιλείας, κατὰ[1]) φαῦλα τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὄντα, ἅτινα ἐκριζοῦται καὶ κατασκάπτεται ὑπὸ τῶν δεδομένων εἴτε Ἱερεμίᾳ, εἴτε ᾡτινιοῦν λόγων τοῦ θεοῦ. Καὶ δύναται καὶ τὰ πρῶτα, τὰ θλίβοντα ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ, καὶ τὰ δεύτερα ὁμοίως τῷ εἰδότι τροπολογεῖν ἐφαρμόσαι τῷ αὐτῷ. Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκουόντων· γύμνασον καὶ τὸν ἄλλον λόγον, καὶ ὅλα πειράθητι παραστῆσαι τὰ γεγραμμένα ἁρμόζοντα τῷ σωτῆρι. Περὶ τῶν δευτέρων μὴ ἀγωνία· φαίνεται γὰρ, ὅτι ὁ σωτὴρ ἐξεῤῥίζωσε τὰς διαβόλων βασιλείας, καὶ τὰ ἔθνη κατέσκαψε, τὸν[2]) ἐθνικὸν βίον καθελών. Ἐνταῦθα, κατὰ τὸ δοκοῦν, δύσφημον[3]), ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, γύμνασόν πως τὸν λόγον· πῶς δύναται λέγειν ὁ σωτήρ· „οὐκ[4]) ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι," καὶ τὰ ἑξῆς; Ὁρᾷς, ὅτι ὁ λόγος στενοχωρεῖται; Τὸν σωτῆρα οἴδαμεν κύριον. Ζητοῦμεν κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου, καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν· μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς γραφάς. Ἀμάρτυροι γὰρ αἱ ἐπιβολαὶ ἡμῶν καὶ αἱ ἐξηγήσεις ἄπιστοί εἰσιν. „Ἐπὶ[5]) στόματι δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα·" μᾶλλον ἁρμόζει ἐπὶ τῶν διηγήσεων, ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἵνα στήσω τὰ ῥήματα τῆς ἑρμηνείας, λαβὼν μάρτυρας δύο ἀπὸ καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης· λαβὼν μάρτυρας τρεῖς ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου, ἀπὸ ἀποστόλου. Οὕτως γὰρ σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. Πῶς οὖν δυνάμεθα ταῦτα

---

1) Edd. H. et R. in textu: „καὶ τὰ φαῦλα"; H. tamen ad marginem: „scrib. κατὰ τὰ φαῦλα." Idem in notis: „Hieronymus legerat: κατὰ τὰ φαῦλα. Sed κατά a ταχυγράφοις contractum vel Corderio, vel librario fraudi fuit."

2) Edd. Huet. „τὸ ἐθνικὸν βίον."

3) Edd. H. perperam: δίοσφημον.

4) Jerem. I, 6. 5) Cfr. Matth. XVIII, 16.

ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν; Φέρε μάρτυρα παλαιὰν διαθήκην· „διότι[1]) πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν.“ Καὶ ἄντικρυς ταῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ λέλεκται· „ἰδοὺ[2]), ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.“ Καὶ ἐκεῖ ἐπιφέρεται· „πρὶν[3]) ἢ γνῶναι τὸ παιδίον.“ Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ εὐαγγελίου δεῖ λαμβάνειν παράδειγμα, Ἰησοῦς οὐκ ἀνὴρ γενόμενος, ἀλλ᾽ ἔτι παιδίον ὢν, ἐπεὶ ἐκένωσεν ἑαυτὸν, προέκοπτεν· — οὐδεὶς γὰρ προκόπτει τετελειωμένος, ἀλλὰ προκόπτει δεόμενος προκοπῆς· — οὐκοῦν προέκοπτεν[4]) ἡλικίᾳ, προέκοπτε σοφίᾳ, προέκοπτε χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Εἰ γὰρ ἐκένωσεν ἑαυτὸν καταβαίνων ἐνταῦθα, καὶ κενώσας ἑαυτὸν, ἐλάμβανε πάλιν ταῦτα ἀφ᾽ ὧν ἐκένωσεν ἑαυτὸν, ἑκὼν κενώσας ἑαυτόν· τί ἄτοπον αὐτὸν καὶ προκεκοφέναι σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις, καὶ ἀληθεύεσθαι περὶ αὐτὸν τό· „πρὶν[5]) ἢ γνῶναι αὐτὸν καλὸν ἢ πονηρὸν, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἀπειθεῖ πονηρίᾳ;“ Τοῦτο παρεθέμην ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

8. *Ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις· εἰ δύνασαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν τό· „οὐκ[6]) οἶδα·“ καὶ δύνασαι λέγειν ἐπὶ τὸν σωτῆρα τὸ τοιοῦτο, καὶ παιδίον αὐτὸν λαμβάνειν· οὐ προσκόπτει σοι ταῦτα λέγειν περὶ τοῦ μονογενοῦς, περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, περὶ τοῦ πρὶν συλλήψεως εὐαγγελισθέντος, κατὰ τό· „πνεῦμα[7]) ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι·“ καὶ[8]) λέγει· „οὐκ[9]) ἐπίσταμαι λαλεῖν;“ Ὅρα, εἰ δύνα-*

---

1) Jesai. VII, 16. 2) Cfr. Jesai. VII, 14.
3) Jesai. VII, 16. 4) Cfr. Luc. II, 52.
5) Cfr. Jesai. VII, 16. 6) Cfr. Jerem. I, 6.
7) Luc. I, 35.
8) Edd. H. et R. „*καὶ λέγει.*“ — Hieronymus: „et audes dicere“ etc.
9) Jerem. I, 6.

σαί τι ἀξιόλογον καὶ μέγα περὶ τὸν σωτῆρα ἐν τῷ τόπῳ ἰδεῖν· ὅτι τινὰ μὴ ἐπιστάμενος, μείζων ἐστὶ μὴ ἐπιστάμενος, ἢ ἐπιστάμενος αὐτά. Καὶ χρῶμαι αὐτοῦ τῇ φωνῇ μαρτυροῦντος, ὅτι τινὰ οὐκ ἐπίσταται. Λέγει γοῦν τοῖς φάσκουσιν αὐτῷ· „οὐ[1]) τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;“ „Ἀποχωρεῖτε[2]) ἀπ᾽ ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς.“ Ἆρα τό· „οὐδέποτε[3]) ἔγνων ὑμᾶς·“ ἐκεῖ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, οὐκ ἐλάττονα τὴν δύναμιν αὐτοῦ παρίστησιν, ἀλλὰ μείζονα καὶ θαυμασιωτέραν, διότι τοὺς χείρονας καὶ τοὺς ἀπολλυμένους οὐκ ἔγνω; Ἔγνω γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ κρείττονα, καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. Καὶ „εἴ[4]) τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖται.“ Οὐκοῦν ὁ ἁμαρτωλὸς ἀγνοεῖται ὑπὸ[5]) τοῦ θεοῦ. Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκροατῶν· ἔδειξας, ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἁμαρτωλούς, ἔδειξας, ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. — Οὐ γὰρ ἄξιοί εἰσι τῆς γνώσεως αὐτοῦ. — Πῶς δὲ παραστήσεις μέγα καὶ ἔνδοξον εἶναι τό· „οὐκ[6]) ἐπίσταμαι λαλεῖν·“ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος; Τὸ λαλεῖν, ἀνθρώπινόν ἐστι. Τὸ λαλεῖν, διαλέκτῳ χρήσασθαί ἐστιν, ὥστε εἰπεῖν ἑβραίων, φέρε εἰπεῖν, φωνὴν, ἢ ἑλλήνων τινῶν. Ἐὰν ἀναβῇς ἐπὶ τὸν σωτῆρα, καὶ εἴδῃς αὐτὸν λόγον ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, ὄψει, ὅτι οὐκ ἐπίσταται λαλεῖν. Ἐὰν δὲ καὶ ἀγγέλων γλώσσας συγκρίνῃς ἀνθρώπων γλώσσαις, καὶ εἴδῃς, ὅτι οὗτος μείζων ἐστὶ καὶ ἀγγέλων, ὡς ἐμαρτύρησεν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ ἀπόστολος ἐπιστολῇ[7]), ἐρεῖς, ὅτι καὶ τῆς ἀγγέλων γλώσσης μείζων ἦν, ὅτε θεὸς ἦν λόγος πρὸς τὸν πατέρα. Μανθάνει οὖν, καὶ οἱονεὶ ἀναλαμβάνει ἐπιστήμην οὐ μεγάλων, ἀλλ᾽ ὑποδεεστέρων, καὶ μικροτέρων. Καὶ ὥσπερ

---

[1]) Cfr. Matth. VII, 22. [2]) Cfr. Matth. VII, 23.
[3]) Matth. VII, 23. [4]) Cfr. I Cor. XIV, 38.
[5]) Edd. H. et R. „ὑπὸ τοῦ θεοῦ; Ἐρεῖ“ κτλ.
[6]) Jerem. I, 6. [7]) Cfr. Hebr. I, 4. 5.

μανθάνω, βιαζόμενος ἐμαυτὸν ψελλίζειν, ὅτε παιδίοις διαλέγομαι· — οὐ γὰρ ἐπιστάμενος παιδιστὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, λαλεῖν, βιάζομαι τέλειος ὤν· — οὕτως καὶ ἐν τῇ μεγαλειότητι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ τυγχάνων, οὐ λαλεῖ ἀνθρώπινα, οὐκ οἶδε φθέγγεσθαι τοῖς κάτω. Ὅτε δὲ ἔρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον, λέγει κατὰ τὰς ἀρχάς· „οὐκ[1]) ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι·" νεώτερος δὲ διὰ τὴν γένεσιν τὴν σωματικὴν, πρεσβύτερος δὲ κατὰ τό· „πρωτότοκος[2]) πάσης τῆς κτίσεως·" νεώτερος, ὅτι ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἦλθε, καὶ ὕστερον τῷ βίῳ ἐπιδεδήμηκε. Λέγει οὖν τό· „οὐκ[3]) ἐπίσταμαι λαλεῖν·" οἶδά τινα μείζονα τοῦ λαλεῖν, οἶδά τινα μείζονα τοῦ φθόγγου τούτου τοῦ ἀνθρωπίνου. Θέλεις με λαλεῖν ἀνθρώποις; Οὔπω διάλεκτον ἀνθρωπίνην ἀνείληφα, ἔχω διάλεκτόν σου τοῦ[4]) θεοῦ, λόγος εἰμί σου τοῦ θεοῦ, σοὶ οἶδα προσδιαλέγεσθαι, ἀνθρώποις „οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερός εἰμι."

9. „Καὶ[5]) λέγει κύριος· μὴ λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ." Οὕτως ἐκτείνει τὴν χεῖρα, ἅπτεται τοῦ στόματος αὐτοῦ, δίδωσιν αὐτῷ λόγους, καὶ δίδωσιν αὐτῷ λόγους διὰ τὰς βασιλείας, ἵν' ἐκριζώσῃ. Οὐ χρείαν δὲ εἶχεν ἐκριζούντων λόγων, ὅτε ἦν ἐν πατρὶ, οὐ χρείαν εἶχε κατασκαπτόντων λόγων, καὶ καθαιρούντων τὰ χείρονα· οὐδὲν γὰρ ἦν ἄξιον κατασκαφῆς ἐκεῖ, οὐδὲν ἦν ἄξιον ἐκριζώσεως. Μέγα οὖν ἐστιν, ὡς τό· „οὐκ[6]) οἶδα ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστε ἀνομίας·" οὕτως ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λεγόμενον, διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ·

---

[1]) Jerem. I, 6. [2]) Cfr. Coloss. I, 15.

[3]) Jerem. I, 6.

[4]) Huet. non absque jure in notis: „Eradendum videtur hoc et quod statim sequitur: τοῦ θεοῦ, utpote peregrinum, quodque Hieronymus non agnoscit."

[5]) Cfr. Jerem. I, 7. [6]) Cfr. Luc. XIII, 27.

ἴσον γοῦν δυνάμενον τῷ· „οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν ἀνθρώπινα·“ τό· „οὐκ[1]) *ἐπίσταμαι λαλεῖν.“*

10. *Εἴτε δὲ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα λέγεται· „πρὸ*[2]) *τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε·“ ἀναγνοὺς τὴν γένεσιν, καὶ τηρήσας τὰ εἰρημένα περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, εὑρήσεις, ὅτι ἡ γραφὴ πάνυ διαλεκτικώτατα οὐκ εἶπεν· „ὅτι*[3]) *πρὸ τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε.“ Ὅτε μὲν γὰρ ὁ κατ᾽ εἰκόνα ἐκτίζετο, εἶπεν ὁ θεός· „ποιήσωμεν*[4]) *ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν.“ Οὐκ εἶπε· „πλάσωμεν.“ Ὅτε δὲ ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, οὐ πεποίηκε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ „ἔπλασε*[5]) *τὸν ἄνθρωπον,“ καὶ ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν, ἐργάζεσθαι αὐτὸν, καὶ φυλάσσειν. Εἰ δύνασαι, ὅρα διαφορὰν ποιήσεως, ὅτι ὁ λέγων κύριος πρὸς τὸν εἴτε Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα, οὐκ εἶπε· „πρὸ*[6]) *τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε·“ τὸ γὰρ ποιούμενον, οὐκ ἐν κοιλίᾳ γίνεται, ἀλλὰ τὸ πλασσόμενον ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς, τοῦτο ἐν κοιλίᾳ κτίζεται. „Πρὸ*[7]) *τοῦ με πλάσαι σε ἐκ κοιλίας, ἐπίσταμαί σε.“ Εἰ πάντας ἠπίστατο ὁ κύριος, πῶς λέγει τό· „ἐπίσταμαί*[8]) *σε“ ἐπεὶ πάντας ἠπίστατο ὁ κύριος; Λεκτέον γὰρ ὡς ἂν ὥς τι ἐξαίρετον ἔλεγε τῷ Ἱερεμίᾳ τό· „ἐπίσταμαί*[9]) *σε.“ Οὐκοῦν ὡς διαφέροντας ἐπί-*

---

1) Jerem. I, 6. 2) Jerem. I, 5.
3) Cfr. Jerem. I, 5. 4) Cfr. Gen. I, 26.
5) Cfr. Gen. II, 7. 6) Cfr. Jerem. I, 5.
7) Jerem. I, 5.
8) Edd. H. et R. in textu: „*οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν,*“ H. tamen in notis: „et Hieronymus, et sententia ipsa reclamant huic lectioni. Lege: *ἐπίσταμαί σε.*“ Idem ad marginem, R. in notis: „lege cum Hieronymo: *ἐπίσταμαί σε.*“ — Cfr. Jerem. I, 5.
9) Edd. H. et R. in textu: „*καὶ ἐπίσταμαί σε,*“ H. tamen ad marginem: „scrib. *ἐπίσταμαί σε.*“ — Cfr. Jerem. I, 5.

σταται ὁ θεὸς, τοὺς ἀξίους τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ θεὸς, καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, τοὺς δὲ ἀναξίους οὐκ ἐπίσταται ὁ θεὸς, ὡς οὐδὲ ὁ σωτὴρ, λέγων· „οὐδέποτε[1]) ἔγνων ὑμᾶς." Ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες, ὅσον προκόπτομεν, κρίνομέν τινα, ἄξια ὄντα τοῦ ἐπίστασθαι ἡμᾶς αὐτά. Καί τινα οὐδὲ ἀκούειν θέλομεν, ἵνα μὴ αὐτὰ ἐπιστώμεθα, μηδὲ εἰδῶμεν· τινὰ δὲ θέλομεν ἐπίστασθαι. Εἰ δὲ τῶν ὅλων θεὸς οὐ θέλει ἐπίστασθαι τὸν Φαραὼ, οὐ θέλει ἐπίστασθαι τοὺς Αἰγυπτίους, οὐκ εἰσιν ἄξιοι τῆς ἐπιστήμης τοῦ θεοῦ. Μωυσῆς δὲ ἄξιος, καὶ[2]) ἐκτὸς τῶν προφητῶν τηλικοῦτος. Πολλά σε δεῖ κατορθῶσαι, ἵνα ὁ θεὸς ἀξιοῖ σε ἐπίστασθαι. Τὸν μὲν γὰρ Ἱερεμίαν πρὸ τοῦ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ ἐπίστατο· ἄλλον δὲ ἄρχεται ἐπίστασθαι τριάκοντα ἔτη γεγονότα, ἄλλον[3]) τεσσαράκοντα ἔτη γεγονότα. Λόγοι θεοῦ εἰσιν ἀπόῤῥητοι· περὶ μὲν οὖν τοῦ σωτῆρος οὐ ζητούμενοι, περὶ δὲ τοῦ Ἱερεμίου τοῖς ὦτα ἔχουσιν ἐπιστάσεως δεόμενοι.

11. Πῶς λέγει· „πρὸ[4]) τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε;" Ὁ θεὸς ἑαυτῷ ἁγιάζει[5]) τινάς. Τοῦτον οὐ περιέμεινεν, ἵνα ἐλθόντα εἰς γένεσιν ἁγιάσῃ, ἀλλὰ πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἤδη ἡγίασεν. Ἐὰν ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναφέρῃς, οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν, ὅτι πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίασται.

12. „Προφήτην[6]) εἰς ἔθνη τέθεικά σε." Τήρησον ἐν τοῖς ἑξῆς, ὅτι κελεύεται προφητεῦσαι ἐπὶ πάντα τὰ

---

[1]) Matth. VII, 23.

[2]) Legebat Hieronymus: *καὶ εἴ τις τῶν προφητῶν κτλ.*, quae lectio hodierna potior videtur. Ruaeus.

[3]) Deest „*ἄλλον*" in edd. H. et R., R. tamen in notis: „ante *τεσσαράκοντα* librariorum incuria omissa est vox *ἄλλον*, quae necessaria est."

[4]) Jerem. I, 5. [5]) Ed. Ruaei: *ἁγιάσει*.

[6]) Jerem. I, 5.

ἔθνη, τῇ Αἰλὰμ, τῇ Δαμάσκῳ, τῇ Μωάβ. Καὶ ἔχομεν, ὅτι προεφήτευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὡς πρὸς τὸ ῥητόν· „ὅτι [1]) προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε·“ πρὸς ἐκεῖνον· ἕως δὲ πρὸς ἀναγωγὴν, ἐὰν μὲν ἐπὶ τὸν Ἰερεμίαν, προειρήκαμεν. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, τί δεῖ καὶ λέγειν; Οὗτος ἀληθῶς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη προεφήτευσεν· ἔστι γὰρ ὥσπερ ἄλλα μυρία, οὕτως καὶ προφήτης. Ὡς ἔστιν ἀρχιερεὺς, ὡς ἔστι σωτὴρ, ὡς ἔστιν ἰατρὸς, οὕτως καὶ προφήτης. Μωσῆς γοῦν προφητεύων περὶ αὐτοῦ, οὐχὶ προφήτην μόνον, ἀλλὰ ἐξαιρέτως εἶπεν εἰπών· „προφήτην [2]) ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς, ὡς ἐμὲ, αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἔσται, ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.“ Οὗτος οὖν ἐστιν, ὃς προφήτης εἰς ἔθνη τεθειμένος, καὶ ἔλαβε χάριν ἀπὸ θεοῦ ἐκχυθεῖσαν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ μόνον, ὅτε παρῆν τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε πάρεστι δυνάμει, καὶ τῷ πνεύματι προφητεύῃ [3]) ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὥστε ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀνύειν αὐτοῦ τὴν προφητείαν, καὶ ἕλκειν ἀνθρώπους ἐπὶ σωτηρίαν.

13. „Καὶ [4]) εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ, οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. Καὶ εἶπε κύριος πρὸς μέ· μὴ λέγε, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ.“ Πολλάκις εἴπομεν, ὅτι ἔστι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κἂν ἐν γεροντικῇ τις ᾖ ἡλικίᾳ σώματος· ἔστι δέ ποτε κατὰ τὸν ἔξω ἄνθρωπον, εἶναι παιδίον· κατὰ δὲ τὸν ἔσω ἄνδρα, γέροντα. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἱερεμίας, ἤδη ἔχων τὴν χάριν ἀπὸ θεοῦ ἔτι ὢν ἐν τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ κατὰ τὸ σῶμα. Διό φησιν αὐτῷ ὁ κύριος· „μὴ [5]) λέγε, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι.“ Σημεῖον δὲ [6]) τοῦ μὴ

---

[1]) Jerem. I, 5. [2]) Deut. XVIII, 15. coll. 19. 20.
[3]) Edd. Huet. „προφητεύει.“ [4]) Cfr. Jerem. I, 6. 7.
[5]) Jerem. I, 7. [6]) Edd. Huet. „καὶ τοῦ.“

εἶναι αὐτὸν νεώτερον, ἀλλ' ἄνδρα τέλειον, τό· „πρὸς[1]) πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ· καὶ κατὰ πάντα, ὅσα ἂν ἐντείλωμαί σοι, λαλήσεις. Μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν.“ Οἶδεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὅτι οἱ πρεσβεύοντες τὸν λόγον κινδυνεύουσιν ἐν τοῖς ἀκούουσιν. Ἐλεγχόμενοι γὰρ μισοῦσιν αὐτοὺς, ἐπιπλησσόμενοι διώκουσι. Πᾶν ὁτιοῦν πάσχουσιν οἱ προφῆται· „οὐκ[2]) ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.“ Καὶ[3]) πρώην ἐμνημονεύομεν· οἶδεν οὐ μόνον θεὸς πέμπων τὸν προφήτην, ὅσους κινδύνους ἀναδέξεται, ἀλλὰ καὶ λέγει αὐτῷ· „μὴ[4]) φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι, τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος.“ Ἃ πέπονθεν Ἱερεμίας, ἀναγέγραπται. Εἰς λάκκον βορβόρου βέβληται, ἔμεινεν ἐκεῖ, μόλις ἄρτον ἐσθίων πολλὰς ἡμέρας, καὶ ὕδωρ μόνον πίνων. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία, ἃ πέπονθεν, ἡ προφητεία αὐτοῦ δεδήλωκεν. „Τίνα[5]) τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν;“ εἴρηται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς θέλοντας ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, πάντως ὑπὸ δυνάμεων ἀντικειμένων, δι' ὧν εὑρίσκουσι, σκευῶν διώκεσθαι. Διὰ τοῦτο μὴ ξενιζόμενοι οἱ διωκόμενοι πάντα πραττέτωσαν, μόνον εὐχόμενοι, ἵνα ἀδίκως διώκωνται[6]), καὶ μὴ δικαίως, μὴ δι' ἀδικίαν, μὴ δι' ἁμαρτίαν, μὴ διὰ πλεονεξίαν. Ἐὰν δὲ διώκηταί ποτέ τις διὰ δικαιοσύνην, καὶ ἀκουέτω τοῦ· „μακάριοί[7]) ἐστε, ὅταν ὀνειδίζωσιν ὑμᾶς, καὶ διώκωσι. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.“

---

1) Jerem. I, 7. 8. 2) Cfr. Marc. VI, 4.

3) H. et R. in notis: „legebat Hieronymus: *οὗ καὶ πρώην ἐμνημονεύομεν·* quod verum est.“

4) Jerem. I, 8. 5) Act. VII, 52.

6) Edd. Huet. „*διώκονται*.“ 7) Cfr. Matth. V, 11. 12.

14. „Ὅτι [1]) μετὰ σοῦ εἰμι, τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος. Καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς μὲ, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς μέ.“ Τήρει διαφορὰς Ἱερεμίου καὶ Ἡσαΐου. Ὁ Ἡσαΐας φησίν· „ἀκάθαρτα [2]) χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ· καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου.“ Καὶ ἐπεὶ ἐξωμολογήσατο οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα, ἀλλὰ μόνον ῥημάτια· — μέχρι γὰρ τούτου ἁμαρτωλὸς ἦν —· οὐκ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ. Τὸ [3]) δὲ ἓν τῶν Σεραφὶμ ἥψατο τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· „ἰδοὺ [4]), ἀφήρηκα τὰς ἀνομίας σου.“ Ἐπειδὴ οὗτος ἡγιάσθη ἐκ μήτρας, οὐ λαβὶς αὐτῷ πέμπεται, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἄνθραξ· — οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον τοῦ πυρός· — ἀλλ' αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου ἥψατο αὐτοῦ. Διὸ λέγει· „ἐξέτεινε [5]) κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς μὲ, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου. Καὶ εἶπε κύριος πρὸς μέ· ἰδοὺ, δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. Ἰδοὺ, καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν.“ Τίς [6]) οὕτως μακάριός ἐστιν, ὡς τὰς βασιλείας πολλὰς οὔσας, ἃς δείκνυσιν ὁ διάβολος, βασιλείας οὔσας δυνάμεων ἀντικειμένων, βασιλείας κατὰ τὰς ἁμαρτίας, ἐκριζοῦν τοῖς διδομένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγοις; Γέγραπται γάρ· „ἰδοὺ [7]), δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. Ἰδοὺ, καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν [8]).“ Ὥσπερ δὲ βασιλεῖαί εἰσιν, οὕτως

---

[1]) Cfr. Jerem. I, 8. 9. [2]) Jesai. VI, 5.

[3]) Edd. H. et R. in notis: „legebat Hieronymus: μηδὲ ἓν τῶν Σεραφίμ. Quod verum est, et ex Jesai. VI, 6. satis constat.“ — Equidem lectionem non turbarim.

[4]) Cfr. Jesai. VI, 7. [5]) Jerem. I, 9. 10.

[6]) Edd. H. et R. in textu: „Τίς οὗτος μακάριός ἐστιν, ὃς τάς“ κτλ., eaedem tamen in notis: „lege: Τίς οὕτως μακάριός ἐστιν, ὡς τάς“ κτλ.

[7]) Cfr. Jerem. I, 9. 10.

[8]) Deest „ἐκριζοῦν“ in edd. H. et R.

καὶ ἔθνη· οἷον, βασιλεία ἐστὶ τῆς πορνείας, ἔθνη τῆς πορνείας. Ἑκάστη πορνεία μία βασιλεία ἐστίν· αὐτογενικὸν ἁμάρτημα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀποστερήσεως. Καί εἰσι πολλαὶ βασιλεῖαι μὲν τοῖς πολλὰ εἴδη ἔχουσιν ἁμαρτημάτων. Εἶτα καθ' ἕκαστον τῶν ἁμαρτωλῶν νόει μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὴν βασιλείαν, ὡς εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν ἀποστέρησιν, τῆς κατὰ τὴν καταλαλίαν, τῆς κατὰ τὴν ὀργήν. Ἔργον ἐστὶ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐξαποσταλέντων ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. Ἐκριζοῦν τινα ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· „πᾶσα[1]) φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται.“ Ἔστι τινὰ ἔνδον ταῖς[2]) ψυχαῖς, ἃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος· πάντες γάρ οἱ διαλογισμοὶ οἱ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι, φυτεῖαί εἰσι πεφυτευμέναι οὐχ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου πατρός. Εἰ θέλεις δὲ ἰδεῖν, τίνος εἰσὶ φυτεία[3]) οἱ τοιοῦτοι διαλογισμοὶ, ἄκουε, ὅτι ὁ ἐχθρὸς[4]) ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν, ὁ ἐπισπείρας τὰ ζιζάνια μέσον[5]) τοῦ σίτου. Ἐφέστηκεν οὖν ὁ θεὸς ἔχων τὰ σπέρματα, καὶ ὁ διάβολος. Ἐὰν δίδωμεν τόπον τῷ διαβόλῳ, ὁ ἐχθρὸς ἐπισπείρει φυτείαν, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, πάντως ἐκριζωθησομένην· ἐὰν μὴ δίδωμεν[6]) τόπον τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ δίδωμεν τόπον τῷ θεῷ, χαίρων ὁ θεὸς σπείρει τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν. Μὴ νόμιζε τοίνυν τὸν Ἱερεμίαν σκυθρωπόν τι εἰληφέναι δῶρον ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ὅτι κα-

---

1) Matth. XV, 13.

2) H. et R. in textu: „*ταῖς ψυχαῖς*,“ iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: *τῆς ψυχῆς.*“

3) Edd. Huet. „*φυτεῖαι.*“ 4) Cfr. Matth. XIII, 25.

5) H. et R. in textu: „*μέσον*,“ iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: *ἀνὰ μέσον.*“ — Cfr. Matth. XIII, 25.

6) Ed. Ruaei: *δίδομεν*.

θίσταται ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας[1]), ἐκριζοῦν. Ἀγαθὸς ὁ θεός ἐστι διὰ τῶν λόγων ἐκριζοῦν τὰ φαῦλα, τὰς ἐχθρὰς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῇ βασιλείᾳ, τὰ πολεμικὰ ἔθνη τῷ ἔθνει τῷ τοῦ θεοῦ ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν.

15. Ἔστι τις οἰκοδομὴ διαβόλου· ἔστι τις οἰκοδομὴ τοῦ θεοῦ. Ἡ ἐπὶ τὴν ἄμμον, οἰκοδομὴ τοῦ διαβόλου ἐστίν· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐστήρικται ἑδραίῳ καὶ βεβαίῳ καὶ ἡνωμένῳ. Ἡ δὲ[2]) οἰκοδομὴ ἡ ἐπὶ τὴν πέτραν, τοῦ θεοῦ ἐστιν. Ὅρα, τί λέγεται τοῖς τοῦ θεοῦ· „θεοῦ[3]) γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.“ Οἱ λόγοι τοίνυν τοῦ θεοῦ „ἐπὶ[4]) ἔθνη καὶ βασιλείας εἰσιν, ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν.“ Ἐὰν ἐκριζωθῇ μὲν, μὴ ἀπόληται δὲ τὸ ἐκριζωθέν. Ἐὰν κατασκαφῇ μὲν, οἱ[5]) δὲ λίθοι τῆς κατασκαφῆς μὴ ἀπόλωνται, ἐστὶ τὸ κατασκαφέν. Ἔργον οὖν ἐστι τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ, μετὰ τὸ ἐκριζῶσαι ἀπολέσαι τὸ ἐξεῤῥιζωμένον· μετὰ τὸ καθελεῖν ἀπολέσαι τὸ καθῃρημένον. Ἀνάγνωθι ἐπιμελῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολλυμένων καὶ ἐκριζωμένων, πῶς ἀπόλλυνται τὰ τοιαῦτα· „τὸ[6]) δὲ ἄχυρον κατακαύσατε πυρὶ ἀσβέστῳ.“ Καί· „δήσατε[7]) δέσμας τὰ ζιζάνια, καὶ παράδοτε αὐτὰ πυρί.“ Οὕτως μετὰ τὸ ἐκριζοῦσθαι ἀπόλλυται. Εἰ θέλῃς ἰδεῖν καὶ μετὰ καθαίρεσιν τὰ ἀπολλύμενα τῆς οἰκοδομῆς τῆς ὕλης τῆς φαύλης· χοῦς γίνεται ἡ οἰκία ἐκείνη, ἡ διὰ τὴν λέπραν[8]) καθῃρημένη, καὶ ἐκβάλλεται χοῦς γενομένη ἔξω τῆς πόλεως,

---

[1]) Edd. Huet. male: *βασιλείας, ἐκριζοῦν ἀγαθὸς ὁ θεός. Ἔστι διὰ τῶν κτλ.*

[2]) Edd. Huetii: *καί.* [3]) Cfr. I Cor. III, 9.

[4]) Cfr. Jerem. I, 10. — Edd. H. et R. constanter: *ἀπολλύειν.*

[5]) H. et R. in textu: „*οἱ λίθοι,*“ iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: *οἱ δὲ λίθοι.*“

[6]) Cfr. Matth. III, 12. [7]) Cfr. Matth. XIII, 30.

[8]) Cfr. Levitic. XIV, 32. seqq.

ἵνα μηδὲ λίθος ᾖ μένων· ὁμοίως τῷ [1]) „ὡς [2]) πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς.“ Δεῖ γὰρ μηδαμῶς συνεστάναι τὰ χείρονα· κατεσκάφη δὲ, ἵνα μὴ οἱ λίθοι ἔστωσαν χρήσιμοι πρὸς τὴν ἄλλην οἰκοδομὴν, ἣν δύναται οἰκοδομεῖν ὁ πονηρός· ἐξεῤῥιζώθη, μὴ πάλιν ἐκ τῶν ἐξεῤῥιζωμένων εὕρῃ σπέρματα, ἵνα ἐπισπείρῃ πάλιν τὰ ζιζάνια. Πάντως γὰρ ἔχων τὰ σπέρματα τῶν ζιζανίων, ἐπέσπειρεν αὐτά. Διὰ τοῦτο δήσατε [3]) τὰ ζιζάνια, καὶ κατακαύσατε αὐτὰ πυρὶ, ἵνα μετὰ τὸ ἐκριζωθῆναι ἀπόληται, καὶ μετὰ τὸ κατασκαφῆναι ἡ τοῦ διαβόλου οἰκοδομὴ ἀπόληται.

16. *Ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τούτοις ἵστανται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τῷ ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν· ἔστω γὰρ ἐξεῤῥιζωμένα ἀπ᾽ ἐμοῦ τὰ φαῦλα, κατασκαφέντα τὰ χείρονα, τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τῶν ἐκριζωθέντων καταφυτευθῇ τὰ κρείττονα; Τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τούτων ἀνοικοδομηθῇ τὰ διαφέροντα; Διὰ τοῦτο οἱ τοῦ θεοῦ λόγοι ποιοῦσι πρῶτον ἀναγκαῖα, τὸ ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν τὰ φαῦλα. Μεθ᾽ ἃ καὶ καταφυτεύουσι τὰ κρείττονα. Καὶ ἀεὶ ἐν τῇ γραφῇ τετηρήκαμεν τὰ σκυθρωποφανῆ, ἵν᾽ οὕτως ὀνομάσω, πρῶτα ὀνομαζόμενα, εἶτα τὰ δοκοῦντα εἶναι ἱλαρὰ, δεύτερα λεγόμενα. „Ἐγὼ [4]) ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω.“ Τίνα ἀποκτενῶ; Παῦλον τὸν προδότην, Παῦλον τὸν διώκτην. „Καὶ [5]) ζῆν ποιήσω·“ ἵνα γένηται Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα εἰ νενοήκεισαν οἱ ταλαίπωροι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, οὐκ ἂν αὐτὰ συνεχῶς προέφερον ἡμῖν λέγοντες· ὁρᾷς θεὸν [6]) τὸν τοῦ νόμου, πῶς ἐστιν ἄγριος καὶ*

---

[1]) H. et R. in textu: „τό,“ iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „lege: τῷ.“

[2]) Psalm. XVIII, 42. (XVII.)

[3]) Cfr. Matth. XIII, 30.

[4]) Deut. XXXII, 39. [5]) Deut. XXXII, 39.

[6]) Edd. Huet. „τὸν θεὸν τοῦ νόμου.“

ἀπάνθρωπος, καὶ λέγει· „ἐγὼ[1]) ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω;“ Οὐ βλέπεις ἐν ταῖς γραφαῖς ἀπαγγελίαν ἀναστάσεως νεκρῶν; Ἢ οὐχ ὁρᾷς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἤδη προοιμιαζομένην καθ' ἕκαστον; Συνετάφημεν[2]) τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. Οὐκοῦν ἀπὸ σκυθρωποτέρων μὲν φωνῶν, ἀναγκαίων δὲ ἄρχεται, οἷον[3])· „ἀποκτενῶ[4])·“ εἶτα ἀποκτείνας· „καὶ[5]) ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι·“ „ὃν[6]) γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται.“ Πρῶτον πατάσσει, καὶ μετὰ τοῦτο ἰᾶται· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν. Οὕτω δὲ καὶ ἐνθάδε· „καθέστακά[7]) σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν.“ Πλὴν πρῶτόν ἐστιν ἐκεῖνα τὰ φαῦλα ἀφηρηθῆναι[8]) ἀφ' ἡμῶν· οὐ δύναται εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς τῆς φαύλης οἰκοδομεῖν ὁ θεός. „Τίς[9]) γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;“ Δεῖ τὴν κακίαν ἐκ βάθρων ἐκριζωθῆναι· δεῖ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κακίας καταναλωθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα μετὰ ταῦτα οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ οἰκοδομηθῶσιν. Οὐ δύναμαι γὰρ ὅλως νοῆσαι τὰ γεγραμμένα. „Ἰδοὺ[10]), δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου.“ Τί ποιοῦσιν οἱ λόγοι; „Ἐκριζοῦν[11]), καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν.“ Λόγοι

---

[1]) Cfr. Deut. XXXII, 39.

[2]) Cfr. Rom. VI, 4. coll. Coloss. II, 12.

[3]) Edd. H. constanter: οἷγε.

[4]) Cfr. Deut. XXXII, 39. [5]) Cfr. Deut. XXXII, 39.

[6]) Hebr. XII, 6. [7]) Jerem. I, 10.

[8]) H. et R. in textu: „ῥηθῆναι,“ iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „legendum: ἀφηρηθῆναι.“

[9]) Cfr. II Cor. VI, 14. [10]) Jerem. I, 9.

[11]) Jerem. I, 10.

ἐκριζοῦσιν ἔθνη, λόγοι κατασκάπτουσι βασιλείας ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς, ἀξίας[1]) *λόγων κατασκαπτόντων, ἀξίας*[2]) *λόγων ἐκριζούντων. Νόει τὰ ἐκριζούμενα ὑπὸ λόγων, τὰ κατασκαπτόμενα ὑπὸ λόγων. Ἄρα*[3]) *ἄρτι ἐν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἔστι δύναμις, ἐὰν μὴ ὁ θεὸς διδῷ, κατὰ τό· „κύριος*[4]) *δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ.“ Δύναμις ἐκριζοῦσα, εἴ τις ἀπιστία, εἴ τις ὑπόκρισις, εἴ τις πονηρία, εἴ τις ἀκολασία. Ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ που εἰδωλεῖον ᾠκοδόμηται εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα ἐκείνου κατασκαφέντος οἰκοδομηθῇ ναὸς τοῦ θεοῦ, καὶ δόξα τοῦ θεοῦ εὑρεθῇ ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ναῷ, καὶ γένηται οὐκ ἄλσος, ἀλλὰ φυτεία παράδεισος*[5]) *τοῦ θεοῦ, ὅπου ναὸς*[6]) *τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Ὁμιλία δευτέρα[7]).

Εἰς τό· „πῶς[8]) *ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; Ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἔναντι ἐμοῦ, λέγει κύριος.“*

1. „*Ὁ*[9]) *Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐν ἀπωλείᾳ ζώντων. Ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ*

---

[1]) Huet. ad marginem: „scrib. *ἀξίως*.“

[2]) Huet. ad marginem: „scrib. *ἀξίως*.“

[3]) Edd. H. et R. „*Ἆρα ἄρτι κτλ.*“

[4]) Psalm. LXVIII, 11. (LXVII.)

[5]) H. et R. in textu: „*παράδεισος*,“ iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „lege: *παραδείσου*.“

[6]) Edd. Huet. „*ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ*.“

[7]) H. et R., uncis adjectis: juxta Hieronymum XIII.

[8]) Cfr. Jerem. II, 21. 22.

[9]) Cfr. Sap. Salom. I, 13. 14.

πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὐδὲ ᾅδου βασίλειον ἐπὶ γῆς.“ Εἶτα ὀλίγον ὑπερβὰς τὸ ῥητὸν ἐρῶ [1]*). Πόθεν οὖν θάνατος εἰσῆλθε; „Φθόνῳ* [2]*) δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.“ Εἴ* [3]*) τι οὖν περὶ ἡμᾶς ἄριστον, πεποίηκεν ὁ θεὸς, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς ἐκτίσαμεν* [4]*) τὴν κακίαν καὶ τὰς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνθάδε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνώσματος ἡ ἐν τῷ προφήτῃ οἷον ἐπαπορητικῶς ἔλεγεν πρὸς τοὺς πικρότητα ἐσχηκότας ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίαν τῇ γλυκύτητι, ἣν ὁ θεὸς κατεσκεύασεν αὐτῇ· „πῶς* [5]*) ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία;“ ὡσεὶ ἔλεγε· χωλότητα οὐκ ἐποίησεν ὁ θεὸς, ἀλλ᾽ ἀρτίποδας πεποίηκε πάντας· τίς αἰτία δὲ γεγένηται τοῦ χωλανθῆναι τοὺς κεχωλωμένους; Καὶ πεποίηκεν ὁ θεὸς τὰ μέλη πάντα προηγουμένως ὑγιαίνοντα· γέγονε δὲ τίς αἰτία τοῦ παθεῖν τινα; Τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ οὐ τοῦ πρώτου μόνου γέγονε κατ᾽ εἰκόνα, ἀλλὰ παντὸς ἀνθρώπου. Τὸ γάρ· „ποιήσωμεν* [6]*) ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν ἡμετέραν·“ φθάνει ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους. Καὶ ἔστι πρεσβύτερον, ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἐκεῖνο ὃ οἱ πολλοὶ νοοῦσι τὸ κατ᾽ εἰκόνα, τοῦ προσειλημμένου αὐτῷ, ὅτε ἐφόρεσε διὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ· οὐ-*

---

[1]) Huet. ad marginem: „scrib. *εὑρίσκω πόθεν οὖν*“ *κτλ.*, R. in notis: „legebat Hieronymus: *εὑρίσκω πόθεν ὁ θάνατος*“ *κτλ.* [2]) Sap. Salom. II, 24.

[3]) Ita legitur in fragmento Origenis apud Ghislerium Tom. I. catenae graecae in Jerem. pag. 192. Corrupta est lectio Cod. Scorialensis: *Εἶτι οὖν ἀρετὴν περὶ ἡμᾶς ὁ θεὸς πεποίηκεν.* Ruaeus. — Edd. Huet. lectionem Cod. Scorialensis exhibent.

[4]) H. et R. in textu: „*ἐκτίσαμεν,*“ H. tamen ad marginem: „scrib. *ἑλκήσαμεν.*“ — Ruaeus in notis: „Huetius Hieronymi interpretatione motus pro: *ἐκτίσαμεν*, legit: *ἑλκήσαμεν;* mihi vero aeque placet *ἐκτίσαμεν*, quod etiam apud Ghislerium exstat.“

[5]) Jerem. II, 21. [6]) Gen. I, 26.

τως ἐν πᾶσι πρεσβύτερον τὸ κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ, τῆς εἰκόνος τοῦ[1]) *χείρονος. Ἐφορέσαμεν ἁμαρτωλοὶ ὄντες τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν μετανοοῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Πλὴν*[2]) *ἡ κτίσις γέγονε κατ᾽ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Ἀπορεῖ οὖν ἐνθάδε πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐλεγκτικῶς λέγων ὁ λόγος· „πῶς*[3]) *ἐστράφης εἰς πικρίαν ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; Ἐγὼ γὰρ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν.“ Ἐν τοῖς πρὸ τούτων λέλεκται, καὶ ἐπαναλαβὼν ὀλίγα πείσω ὑμᾶς, ὅτι θεὸς μὲν*[4]) *καλὴν ἄμπελον ἐφύτευσε τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἕκαστος δὲ στραφεὶς γέγονεν ἐναντίος τῷ βουλήματι τοῦ κτίσαντος. Ἐγὼ*[5]) *δὲ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν, οὐκ ἐκ μέρους, ἀληθινήν· οὐδὲ τὴν μὲν ἀληθινὴν, τὴν δὲ ψευδῆ, ἀλλ᾽ „ἐγὼ*[6]) *ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν·“ „πῶς*[7]) *ἐστράφης“ ἐμοῦ κτίσαντός σε πᾶσαν ἀληθινὴν ἄμπελον; σὺ „πῶς*[8]) *ἐστράφης εἰς πικρίαν, καὶ γέγονας ἀλλοτρία ἄμπελος;“*

2. *Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν*[9]) *τό· „ἐὰν*[10]) *ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος.“ Ἆρα ᾤετό τις ἁμαρτήσασα ψυχὴ νίτρον λαβοῦσα, καὶ ἀποπλυναμένη νίτρῳ αἰσθητῷ, ὅτι πέπαυται*[11]) *τῆς κηλῖδος, καὶ παύεται τῆς ἁμαρτίας, ὑπελάμβανε δέ τις, πόαν ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ γῆς λαβὼν, καὶ ἀποπλυνά-*

---

[1]) H. et R. in textu: „τῆς,“ iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „lege: *τοῦ χείρονος.*“

[2]) Ruaeus, H. duce, in notis: mutari velim „*Πλὴν*“ in „*καθ᾽ ἣν,*“ et expungi sequentia: „*κατ᾽ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου,*“ quae superflua videntur et adulterina.

[3]) Cfr. Jerem. II, 21. [4]) Edd. Huetii: *μήν.*

[5]) Cfr. Jerem. II, 21. [6]) Jerem. II, 21.

[7]) Jerem. II, 21. [8]) Jerem. II, 21.

[9]) Edd. H. perperam: *ἴδομεν.*

[10]) Jerem. II, 22. [11]) Edd. Huet. „*παύεται.*“

μενος, καὶ ἀποσμηξάμενος, ̓καθαρθῆναι τὴν ψυχήν; Ὅτι λέγει ἐνταῦθα ὁ λόγος τῇ στραφείσῃ εἰς πικρίαν, καὶ γενομένῃ ἀλλοτρίᾳ ἀμπέλῳ· „ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος.“ Ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὡς ὁ λόγος πᾶσαν δύναμιν ἔχει· οὕτως ὁ λόγος ἔχει παντὸς φαρμάκου δύναμιν, καὶ παντὸς τοῦ καθαρίζοντος δύναμίς ἐστι, καὶ σμηκτικώτατος· „ζῶν[1]) γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον.“ Καὶ ὃ ἐὰν εἴπῃς, οὗ ἐστι χρεία, τοῦτό ἐστιν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ λόγου. Ἔστιν οὖν τις λόγος νίτρον, καὶ ἔστι τις λόγος πόα, ὅστις τοὺς τοιούτους ῥύπους καθαίρει λαληθείς. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ τοιούτου λόγου, ὅστις ἐστὶ νίτρον, καὶ ἀπὸ τοῦ τοιούτου δὲ λόγου, ὅς[2]) ἐστι πόα, οὐ πᾶσα ἁμαρτία θεραπεύεται· ἀλλ' ἔστιν ἁμαρτήματα, οὐ δεόμενα νίτρου, οὐδὲ πόας. Λέγεται πρὸς τὴν οἰομένην ἁμαρτήματα ἔχειν, ὡς δυνάμενα ἀποπλυθῆναι ἐν νίτρῳ καὶ πόᾳ, τό· „ἐὰν[3]) ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου, λέγει κύριος.“ Καὶ ὥσπερ τῶν τραυμάτων τινά ἐστιν, ἃ μαλάγματι θεραπεύεται, καὶ ἄλλα ἐλαίῳ θεραπεύεται, καὶ ἄλλα δεῖται καταδέσμου, καὶ οὕτως ὑγιάζεται· ἄλλα δέ ἐστι τραύματα, ἐφ' οἷς λέγεται· „οὐκ[4]) ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους· ἀλλὰ ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι·“ οὕτως ἐστί τινα ἁμαρτήματα, ἃ ῥυποῖ τὴν ψυχὴν, καὶ δεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τούτοις τοῖς ἁμαρτήμασι λόγου νίτρου, λόγου πόας. Ἔστι δέ τινα ἁμαρτήματα, ἃ οὐχ οὕτως θεραπεύεται. Οὐδὲ γὰρ ῥύπῳ παραβάλλεται. Διὰ τοῦτο τὰς διαφορὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἐπισταμε-

[1]) Hebr. IV, 12.
[2]) Ed. R. sola: ὅ ἐστι πόα.
[3]) Jerem. II, 22.
[4]) Cfr. Jesai. I, 6. 7.

νος ὁ[1]) *ἐν τῷ Ἠσαΐα κύριος ὅρα πῶς λέγει τό· „ἐκπλυνεῖ*[2]) *κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών· καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως, καὶ πνεύματι καύσεως.“ Εἰ πρὸς θάνατον ἥμαρτες, πλὴν ἥμαρτες ἐν ῥύπῳ, ἐκπλυνεῖ οὖν ὁ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν. Εἶτα ἀνταπόδοσις πρὸς μὲν τὸν ῥύπον πνεύματι κρίσεως· καὶ δεόμεθα οἱ πολλοί, ὅταν χείρονα ἁμάρτωμεν, οὐ νίτρου, οὐδὲ τοῦ πλυνθῆναι πόαν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τῆς καύσεως.*

3. *Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς βαπτίζει*[3]), — *τάχα νῦν εὑρίσκω τὸν λόγον,* — *ἐν*[4]) *πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· οὐχ*[5]) *ὅτι τὸν αὐτὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί, ἀλλὰ τὸν μὲν ἅγιον ἐν τῷ πνεύματι ἁγίῳ· τὸν δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι ἁγίου πνεύματος, πάλιν ἡμαρτηκότα, λούει ἐν πυρί· ὡς μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι βαπτιζόμενον ὑπὸ Ἰησοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. Μακάριος οὖν ὁ βαπτιζόμενος ἐν ἁγίῳ πνεύματι, καὶ μὴ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός. Τρισάθλιος δὲ*[6]) *ἐκεῖνος, ὅστις χρείαν ἔχει βαπτίσασθαι τῷ πυρί. Πλὴν ἀμφότερα ἔχει ὁ Ἰησοῦς. „Ἐξελεύσεται*[7]) *γὰρ ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται.“ Ῥάβδος ἐπὶ τοὺς κολαζομένους. Οὕτως ὁ θεὸς πῦρ*[8]) *καταναλίσκον ἐστί. Καὶ ὁ θεὸς φῶς*[9]) *ἐστι·*

---

[1]) Deest „ὁ“ in edd. H.

[2]) Cfr. Jesai. IV, 4. [3]) Cfr. Luc. III, 16.

[4]) Edd. Huetii: *ἐν τῷ πνεύματι.*

[5]) Desiderantur verba: „*οὐχ ὅτι τὸν αὐτὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί,*“ in textu edd. Huetii, eaedem tamen in notis: „ista per typographorum incuriam omissa sunt, sine quibus sensus constare non potest.“

[6]) Edd. Huetii: *καί.*

[7]) Jesai. XI, 1. — Edd. Huetii male: *Ἐξελεύσεσθαι γάρ κτλ.*

[8]) Cfr. Hebr. XII, 29. [9]) Cfr. I Joann. I, 5.

πῦρ καταναλίσκον τοῖς ἁμαρτωλοῖς, φῶς τοῖς δικαίοις καὶ ἁγίοις. Καὶ μακάριος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ὁ τηρήσας τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου πνεύματος. Τίς ἐστιν ὁ ἐν ἑτέρᾳ σωζόμενος ἀναστάσει; Ὁ δεόμενος βαπτίσματος, ὅταν ἔλθῃ ἐπὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καὶ τὸ πῦρ αὐτὸν δοκιμάζῃ, καὶ εὕρῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο ξύλα, χόρτον, καὶ καλάμην, ὥστε αὐτὰ κατακαῦσαι. Διὰ τοῦτο τούτων λεγομένων, ὅση δύναμις συναγαγόντες τοὺς λόγους τοὺς τῶν γραφῶν, εἰς τὴν καρδίαν ἀποτιθώμεθα[1]) αὐτούς, καὶ κατ' αὐτοὺς πειραθῶμεν ζῆν, ἵνα δυνηθῶμεν πρὸ τῆς ἐξόδου καθαροὶ γενέσθαι, καὶ ἑτοιμάσαντες εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα ἡμῶν, ἐξελθόντες ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγαθοῖς παραληφθῆναι, καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωθῆναι, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

Ὁμιλία τρίτη.

Εἰς τό· „μὴ[2]) ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη;“ καὶ τὰ ἑξῆς.

1. Φησὶν ὁ κύριος ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγνωσθέντων περὶ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἔρημος αὐτῷ οὐκ ἐγένετο, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη. Τίς οὖν γενόμενος ἐν τῷ τόπῳ, οὐκ[3]) ἂν ζητήσαι ἐξετάζων τὸ βούλημα τοῦ γεγραμμένου; Ἔστω, ὁ θεὸς ἐν τῷ Ἰσραὴλ οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐ γέγονεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ γῆ κεχερσωμένη· ἆρα οὖν ἔρημος

---

[1]) Edd. Huet. „ἀποτιθέμεθα.“
[2]) Jerem. II, 31.
[3]) Sic habet Cod. Vaticanus: at Cod. Scorialensis (itemque edd. H. in textu): „οὐκ αἰτήσῃ ἐξετάζων.“ Ruaeus.

γέγονεν ὁ κύριος τῷ [1]) Ἰσραὴλ σήμερον, ἢ γῆ κεχερσωμένη νῦν αὐτῷ ἐστιν; Ὅτι δὲ ὅτε τῷ Ἰσραὴλ ἦν οὐκ ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσιν ἦν ἔρημος, καὶ γῆ κεχερσωμένη· εἰ [2]) γὰρ πᾶσιν ἀεὶ οὐκ ἔρημός ἐστι, καὶ πᾶσιν ἀεί ἐστιν οὐ γῆ κεχερσωμένη· τίς χρεία τοῦτο ἰδίως πρὸς τὸν Ἰσραὴλ κατ' ἐξαίρετον λεχθῆναι· „μὴ [3]) ἔρημος ἐγενόμην τῷ [4]) οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη;“ Ἀλλ' ἔστιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ· εἶτα μετὰ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ [5]) ἐπὶ τὰς ἰδικὰς καταβαίνειν.

2. Οὐδενὶ ἔρημός ἐστιν ὁ θεὸς, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς, καὶ ἀγαθούς· οὐδενὶ κεχερσωμένη γῆ [6]) ἐστι, βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Πῶς ἔρημος, ἀνατέλλων ἡμέραν, καὶ νύκτα εἰς ἀνάπαυσιν ποιῶν; Πῶς ἔρημος τὴν γῆν ποιῶν καρποφορεῖν; Πῶς ἔρημος ἕκαστον οἰκονομῶν κατὰ τὴν ψυχὴν, ἵνα λογικὸς ᾖ, ἵνα ἐπιστήμην ἀναλαμβάνῃ, ἵνα γυμνάζηται τὸ [7]) συνετὸν αὐτοῦ κατὰ τὰ αἰσθητήρια; Ἔστιν οὖν οὐδενὶ ἔρημος ὡς πρὸς τὸν καθόλου λόγον ὁ θεός· ὡς [8]) δὲ πρὸς τὸν ἰδικὸν,

---

[1]) H. et R. in textu: „τῷ,“ „iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἐν τῷ.“

[2]) H. in notis: „verba: εἰ γὰρ — ἔρημός ἐστι, καὶ — οὐ γῆ κεχερσωμένη, in ed. Ghislerii per incuriam praetermissa sunt;“ R. vero in notis: „omisit haec verba Cod. Vaticanus.“ [3]) Jerem. II, 31.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐν τῷ.“

[5]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vaticano desunt verba αὐτοῦ et καταβαίνειν.“

[6]) R. in notis: „Cod. Scorialensis (itemq. edd. H. in textu): γῆ ἐπιβρέχων,“ H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: γῆ ἐστι, βρέχων.“ — Cfr. Matth. V, 45.

[7]) R. in notis: „Cod. Scorialensis (itemq. edd. H. in textu): τὸ συντελὲς αὐτοῦ κατὰ τὰ αἰσθητήρια,“ Huet. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τὸ συνετὸν αὐτοῦ κατὰ τὰ κεχερσωμένα αἰσθητήρια.“

[8]) H. ad marg., R. in notis: „male Cod. Vaticanus: ὡς δὲ ὡς τὸν ἰδικὸν, ἔρχομαι ἐκ προσώπου τοῦ Ἰσραὴλ πραγμάτων.“

ἔρχομαι ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ πράγματα, καὶ λέγω· οὔτε ἔρημος, οὔτε γῆ κεχερσωμένη ἦν, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ ἐποίει τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα τῷ λαῷ. Εἰ[1]) δέ τις καιρὸς γέγονεν, ὅτε ἐγκατελείφθησαν, οἱονεὶ ἔρημος αὐτοῖς, οὐδὲ καὶ τοῦτο μάτην, αὐτοῖς ἐγένετο. Ὅτε μέντοι οὐκ ἦν τῷ Ἰσραὴλ ὁ θεὸς ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη· τότε ἔθνεσι κατὰ τὸν δίκαιον λόγον ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη ἦν. Ὅτε δὲ ἀπέστραφη τὸν Ἰσραὴλ, καὶ γέγονε τῷ Ἰσραὴλ ἐκείνῳ ἔρημος[2]) καὶ γῆ κεχερσωμένη, τότε ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ[3]) γέγονεν ἐν ἡμῖν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐκ ἔρημος, ἀλλὰ πλήρης, καὶ οὐ γῆ κεχερσωμένη, ἀλλὰ καρποφοροῦσα· „πολλὰ[4]) γὰρ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.“ Καὶ ἀπειλεῖ αὐτοῖς, οἷς οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, λέγων[5])· ἐγὼ μὲν οὐ γέγονα ὑμῖν ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, ὑμεῖς δὲ εἰρήκατε· „οὐ[6]) κυριευθησόμεθα, οὐχ ἥξομεν πρὸς σὲ ἔτι.“ Ἄρα[7]) εἰρήκα-

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: εἰ μή τις καιρὸς γέγονεν, ὅτε ἐγκατελείφθησαν, οἱονεὶ ἔρημος αὐτοῖς, οὐκ ἔρημος ὢν αὐτοῖς ἐγένετο. Ὅτε μέντοι ἦν τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἔρημος, οὐδὲ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσι κατὰ τὸν ἰδικὸν λόγον ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη ἦν. Ὅτε δὲ ἀπεστράφη“ κτλ.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: καὶ ἔρημος.“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: καὶ γέγονε νῦν ἡμῖν.“

[4]) Jesai. LIV, 1. coll. Galat. IV, 27.

[5]) R. in notis: „Cod. Scorialensis (itemq. edd. H.) omittunt verba: λέγων· ἐγὼ μὲν οὐ γέγονα ὑμῖν ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη. — Cfr. Jerem. II, 31.

[6]) Jerem. II, 31.

[7]) R. in notis: „Cod. Scorialensis (itemq. edd. H. in textu): Ἀλλ᾽ εἴρηκαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· ἀπονενόημεν ὡς κατὰ τὴν λέξιν,“ H. ad marginem: „Cod. Vaticanus:

σιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπονενοημένως κατὰ τὴν λέξιν· „οὐ[1]) κυριευθησόμεθα."

Ὁμιλία τετάρτη[2]).

Εἰς τό· „καὶ[3]) εἶπεν ὁ κύριος πρὸς μὲ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου," καὶ τὰ ἑξῆς.

1. *Αὐτὸ τὸ ῥητὸν τῆς ἀναγνωσθείσης λέξεως ἔχει τι ἀσαφὲς, ὅπερ πρότερον νοηθήτω· καὶ μετὰ τοῦτο, ἐὰν ὁ θεὸς διδῷ, εἰσόμεθα τὸ βούλημα αὐτοῦ τὸ μυστικόν. Οὐκοῦν θέλει ἡμᾶς εἰδέναι ἐν τούτοις, ὅτι, ὡς ἐν ταῖς Βασιλείαις γέγραπται, διῃρέθη ὁ λαὸς ἐν τοῖς χρόνοις Ῥοβοὰμ εἰς τὴν ὑπὸ Ἱεροβοὰμ βασιλείαν τῶν δέκα φυλῶν, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Ῥοβοὰμ δύο φυλῶν· καὶ ἐκλήθησαν[4]) οἱ μὲν ὑπὸ τῷ Ἱεροβοὰμ Ἰσραὴλ, Ἰούδα δὲ οἱ ὑπὸ τῷ Ῥοβοάμ. Καὶ ἔμεινεν αὕτη ἡ διαίρεσις τοῦ λαοῦ, ὅσον ἐπὶ τὴν ἱστορίαν, μέχρι τοῦ δεῦρο. Οὐκ οἴδαμεν γὰρ ἱστορίαν συνάγουσαν τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδαν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἥμαρτεν οὖν πρῶτον[5]) Ἰσραὴλ πλείονα ὁ ὑπὸ τῷ Ἱεροβοὰμ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ. Καὶ τοσαῦτα ἥμαρτε παρὰ τὸν Ἰούδαν, ὥστε αὐτοὺς καταδικασθῆναι ὑπὸ τῆς προνοίας γενέσθαι αἰχμαλώτους εἰς Ἀσσυρίους, ὡς λέγει ἡ γραφὴ, μέχρι τῆς σήμερον. Μετὰ τοῦτο ἥμαρτον καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ κατεδικάσθησαν*

"Ἄρα εἰρήκασιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπονενοημένως κατὰ τὴν λέξιν."

[1]) Jerem. II, 31.

[2]) Ruaeus, uncis inclusis: juxta Hieronymum XIV.

[3]) Jerem. III, 6.

[4]) Edd. Huetii male: *ἐκλύθησαν.*

[5]) H. et R. in textu: „*πρὸς τὸν Ἰσραήλ,*" R tamen in notis: „legebat Hieronymus *πρῶτον Ἰσραήλ*, aut *πρῶτος Ἰσραήλ*, quae vera lectio est."

αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, περὶ ὧν ὁ Ἱερεμίας προεφήτευσεν, περὶ ὧν ἐμνήσθη καὶ ὁ Δανιήλ. Εἰ νοοῦμεν ταῦτα ὡς πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον τὸν τότε· ἴδε τὰς λέξεις τοῦ προφήτου, εἰ μὴ τοιοῦτό τι δηλοῦσι. Κατηγορεῖ γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς λόγον, καί φησιν· ὅτι τοσούτων ἁμαρτημάτων γεγενημένων τῷ Ἰσραὴλ, ἀκούσασα ἡ Ἰούδα συναγωγὴ τὰ ἐκείνων πταίσματα, καὶ τίνα τρόπον πεποίηκα αὐτοὺς γενέσθαι ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οὐκ ἐπαιδεύθη, ἀλλὰ προσέθηκε ταῖς ἁμαρτίαις, ὥστε διὰ τὴν προσθήκην τῶν ἁμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ Ἰσραὴλ, δικαιοσύνην εὑρῆσθαι ἐν τῷ Ἰσραὴλ, παρὰ τὸν Ἰούδαν. Εἶτα ἐπὶ τούτοις κελεύεται προφήτης προφητεῦσαι, ὡς χείρονος γενομένου τοῦ Ἰούδα παρὰ τὸν Ἰσραήλ· εἶτα ἵνα μετὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐπιστρέψῃ, μετὰ τὴν προφητείαν οὖν τὴν πρὸς Ἰσραὴλ κελεύουσαν ἐπιστρέψαι αὐτὸν, προφητεύει ὁ προφήτης, ὅτι μέλλουσιν ἅμα γίνεσθαι Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδας, καὶ γίνεσθαί ποτε μίαν ἀμφοτέρων βασιλείαν. Ὧδε γοῦν λαβέτω τὰ ῥήματα τῆς ὅλης σήμερον ἀναγνώσεως, καὶ τότε ὄψεται τὰ νοήματα δεδηλῶσθαι.

„Καὶ [1]) εἶπε κύριος πρὸς μὲ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως· εἶδες, ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ;“ Οὐκ „Ἰούδα,“ ἀλλὰ τοῦ „Ἰσραήλ.“ Πρῶτον „ἐπορεύθη [2]) ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἐπόρνευσε. Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν πάντα ταῦτα· ἀνάστρεψον πρὸς μέ. Καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. Καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς“ τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς „ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα. Καὶ εἶδον“ οἱ ἀπὸ Ἰούδα, διότι „περὶ πάντων ὧν

---

[1]) Jerem. III, 6. — Edd. H. perperam: „*ἐποίησά μοι*.“

[2]) Cfr. Jerem. III, 6. 7. 8.

κατελήφθη[1]), *ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου.“ Δέον παιδευθῆναι τὸν Ἰούδαν. Ἐξαπέστειλα γὰρ τὴν συναγωγὴν Ἰσραὴλ, ἐξήνεγκον αὐτοὺς εἰς Ἀσσυρίους· „καὶ*[2]) *ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου*[3]) *εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα.“ Μετὰ τοσαῦτα δὲ, ἃ ἐποίησε τῷ Ἰσραὴλ, ἐξαποστείλας αὐτὸν, δοὺς βιβλίον ἀποστασίου*[4]), *δέον παιδευθῆναι τὴν Ἰούδα συναγωγὴν ἐξ ὧν πεπόνθασιν ἐκεῖνοι· οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπαιδεύθησαν, ἀλλὰ προσέθηκαν τοῖς ἁμαρτήμασιν· ὥστε τὰ ἁμαρτήματα τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς, συγκρίσει τῶν ἁμαρτημάτων τῆς συναγωγῆς τοῦ Ἰούδα, δικαιοσύνην εἶναι δοκεῖν. „Καὶ*[5]) *ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα“ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς, καὶ „ἐπορεύθη, καὶ ἐπόρνευσε καὶ αὐτὴ, καὶ ἐγένετο αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία. Καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον· καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρὸς μὲ ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει“ ἐπέστρεψε πρὸς μέ. Οὐκ*[6]) *ἔδεισάν με ἐξ ὧν ἐποίησα τῷ Ἰσραὴλ, ἵνα τελείως ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ δέον αὐτὴν ἐπιστρέφειν ἐν ἀληθείᾳ· ἡ δὲ ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρὸς μὲ ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. „Καὶ*[7]) *εἶπε κύριος πρὸς μέ·*

---

[1]) Edd. Huetii: *κατελείφθη.*

[2]) Cfr. Jerem. III, 8.

[3]) H. et R. in textu: „*ἀποστάσεως,*“ iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „lege: *ἀποστασίου.*“

[4]) H. et R. in textu: „*ἀποστάσεως,*“ iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „lege: *ἀποστασίου.*“

[5]) Cfr. Jerem. III, 8. 9. 10.

[6]) H. et R. in textu: „*Οὐκ ἤδεσάν με,*“ iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: *Οὐκ ἔδεισάν με.*“

[7]) Jerem. III, 11.

ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτῆς Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου Ἰούδα.“ Τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Ἰσραὴλ συγκρινόμενα τοῖς πταίσμασιν Ἰούδα, γέγονε δικαίωσις τῆς ψυχῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς.

2. *„Πορεύου*[1]*), καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βοῤῥᾶν.“ Εἰ νενόηται τὸ ῥητὸν, ἴδωμεν, τί βούλεται ἐν τούτοις δηλοῦσθαι. Κλῆσις τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν ἔσχεν ἐκ τοῦ παραπτώματος τοῦ Ἰσραὴλ, λέγουσιν οἱ ἀπόστολοι κηρύξαντες ταῖς τῶν Ἰουδαίων συναγωγαῖς, ὅτι „ὑμῖν*[2]*) ἦν ἐξαπεσταλμένος ὁ λόγος τῆς σωτηρίας· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ, στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.“ Καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ τούτων εἰδὼς, ἃ οἶδε, λέγει· „τῷ*[3]*) αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς.“ Οὐκοῦν αἱ πολλαὶ ἁμαρτίαι ἐκείνου τοῦ λαοῦ πεποιήκασιν αὐτὸν ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ ἡμᾶς ἥκειν ἐπὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, τοὺς ἀλλοτρίους τῶν εὐαγγελιῶν. Πόθεν γὰρ ἐμοὶ ὁπουποτοῦν γενομένῳ ξένῳ τῆς λεγομένης ἁγίας γῆς, νῦν περὶ τῶν εὐαγγελίων διαλέγεσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ πιστεύειν εἰς τὸν θεὸν τῶν πατριαρχῶν, Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν προκεκηρυγμένον ὑπὸ τῶν προφητῶν χάριτι θεοῦ παραδέχεσθαι; Εἰ νοεῖς τοὺς δύο τούτους λαοὺς, τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐκείνου τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ περὶ ἐκείνου νόει μοι γεγράφθαι· „ἐξαπέσταλκα*[4]*) αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου.“ Ἐξαπέστειλε γὰρ τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὁ θεὸς, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ βιβλίον ἀποστασίου. Ὅπερ τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ τῶν γεγαμηκότων. Ἐὰν δυσάρεστος ᾖ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, λέγει ὁ Μωσέως νόμος, βιβλίον ἀποστασίου ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐγίνετο,*

---

[1]) Edd. H. et R. *„Πόρευον οὖν, καὶ ἀνάγνωθι“ κτλ.*
[2]) Cfr. Act. XIII, 46. [3]) Rom. XI, 11.
[4]) Cfr. Jerem. III, 8.

καὶ ἐξαπεστέλλετο ἡ γυνή. Καὶ ἐξῆν τῷ ἀποστείλαντι τὴν προτέραν γυναῖκα, διὰ τὸ δοκεῖν ἠσχημονηκέναι, γαμεῖν ἑτέραν γυναῖκα· οὕτως τῷ λόγῳ ἴδε ἐκείνους λαμβάνοντας βιβλίον ἀποστασίου. Καὶ ἐπεὶ ἔλαβον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου, διὰ τοῦτο ἐγκατελείφθησαν πάντη. Ποῦ γὰρ προφῆται ἔτι παρ' αὐτοῖς; Ποῦ σημεῖα ἔτι παρ' αὐτοῖς; Ποῦ ἐπιφάνεια θεοῦ; Ποῦ ἡ λατρεία; Ὁ ναὸς, αἱ θυσίαι ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ τόπου ἑαυτῶν· ἔδωκεν οὖν τῷ Ἰσραὴλ βιβλίον ἀποστασίου. Εἶτα ἡμεῖς[1]) *Ἰούδα· — Ἰούδα δὲ διὰ τὸν σωτῆρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατείλαντα· πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν· — ἐπεστρέψαμεν πρὸς κύριον, καὶ τὰ τελευταῖα ἡμῶν, ἅπερ εἴθε μὴ ἤδη εἴη, παραπλήσια ἔοικε γίνεσθαι τοῖς ἐκείνων τελευταίοις, εἰ μὴ ἄρα καὶ χείρονα.*

3. *Ὅτι γὰρ τοιαῦτα τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου ἔσται, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐν εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένων, ἐν οἷς φησι· „διὰ*[2]) *τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.“ Καὶ „ποιήσει*[3]) *σημεῖα καὶ τέρατα ὁ ἐλευσόμενος, ὥστε ἀποπλανᾶσθαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.“ Καὶ τοιαῦτά ἐστι τὰ καθ' ἡμᾶς, ὥστε τὸν σωτῆρα λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιδημίας, ὡς ἐκ τῶν τοσούτων ἐκκλησιῶν πιστοῦ ταχέως μὴ εὑρισκομένου· „πλὴν*[4]) *ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Καὶ ἀληθῶς ἐὰν κρίνωμεν τὰ πράγματα ἀληθείᾳ, καὶ μὴ ὄχλοις, καὶ κρίνωμεν τὰ πράγματα προαιρέσει, καὶ μὴ τῷ βλέπειν πολλοὺς συναρμένους, ὀψόμεθα νῦν, ὡς οὐκ ἐσμὲν πιστοί· ἀλλὰ τότε ἦσαν πιστοὶ, ὅτε τὰ μαρτύρια τῇ γενεᾷ ἐγίνοντο, ὅτε ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων προπέμψαντες τοὺς μάρτυρας, ἠρχόμεθα ἐπὶ τὰς συνα-*

---

[1]) Edd. Huetii: *ὑμεῖς*. [2]) Matth. XXIV, 12. 13.
[3]) Cfr. Matth. XXIV, 24. [4]) Cfr. Luc. XVIII, 8.

γωγὰς, καὶ ὅλη ἡ ἐκκλησία μὴ ἐκτηκομένη παρεγίνετο, καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις κακηχοῦντο, καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν μέχρι θανάτου, μὴ πειρώμενοι μηδὲ ταρασσόμενοι ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν. Τότε οἴδαμεν καὶ σημεῖα ἑωρακότας παράδοξα καὶ τεράστια· τότε ἦσαν πιστοὶ ὀλίγοι μὲν, πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδεύοντες ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωήν. Νῦν δὲ, ὅτε γεγόναμεν πολλοὶ, ἐπεὶ οὐ δυνατὸν εἶναι πολλοὺς ἐκλεκτούς· — οὐ γὰρ ψεύδεται ὁ εἰπὼν Ἰησοῦς· „πολλοὶ[1]) οἱ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί·“ — ἐκ[2]) τοῦ πλήθους τῶν ἐπαγγελλομένων θεοσέβειαν σφόδρα εἰσὶν ὀλίγοι, οἱ καταντῶντες ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μακαριότητα.

4. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὡς[3]) πρὸς τό· ἐξαπέστειλα διὰ τὰ ἁμαρτήματα τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐξαπέστειλα εἰς μετοικίαν αὐτόν· ὁ δὲ Ἰούδα ἀκούων τὰ γενόμενα τῷ Ἰσραὴλ, οὐκ ἐπέστρεψε· λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ὅτε ἀναγινώσκονται τὰ τῷ Ἰσραὴλ συμβεβηκότα. Εἶτα πταίσματα περὶ ἐκεῖνον τὸν λαὸν δέον ἡμᾶς φοβεῖσθαι, καὶ λέγειν· εἰ[4]) τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον οὐδὲ ἡμῶν φείσεται; εἰ ἐκείνους τοὺς αὐχοῦντας εἶναι καλλιέλαιον τοὺς ἐῤῥιζωμένους εἰς τὴν ῥίζαν τῶν πατριαρχῶν, Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, μὴ φεισάμενος ὁ χρηστὸς ἅμα καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ἐξέκοψεν, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; „Ἴδε[5]) χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ.“ Οὐ γὰρ χρηστὸς μὲν, οὐκ ἀπότομος δέ· οὐδὲ ἀπότομος μὲν, χρηστὸς δὲ οὔ. Εἰ γὰρ χρηστὸς μόνον ἦν, ἀπότομος

---

[1]) Cfr. Matth. XX, 16.

[2]) Edd. Huetii: ἐκ γὰρ τοῦ πλήθους.

[3]) R. in notis: „legebat Hieronymus: πρῶτον ἐξαπέστειλα.“

[4]) Cfr. Rom. XI, 21. [5]) Rom. XI, 22.

δὲ μὴ ἦν, ἐπὶ πλεῖον ἂν κατεφρονήσαμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. Εἰ ἀπότομος μὲν ἦν, χρηστὸς δὲ μὴ ἦν, τάχα ἂν κατέγνωμεν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Νῦν δὲ ὡς θεὸς ἀμφότερον ἔχει. Χρήζομεν γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦντες τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἐμμένοντες δὲ ταῖς ἁμαρτίαις τῆς ἀποτομίας· καὶ [1]) χρηστός ἐστι καὶ ἀπότομος ὁ θεὸς, καὶ λαλεῖ ἡμῖν διὰ τῶν προφητῶν, καὶ λέγει· „εἶδες [2]), ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ [3]) Ἰσραήλ;“ Τὸν Ἰσραὴλ τὸν λαόν μοι νόει ἐκεῖνον, ὃς „ἐπορεύθη [4]) ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου κατασκίου.“ Ἐὰν ἴδῃς τὸν Φαρισαῖον εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαίνοντα ἀλαζονικῶς, καὶ μὴ τύπτοντα ἑαυτοῦ τὸ στῆθος, μηδὲ κηδόμενον τῶν ἰδίων κακῶν, ἀλλὰ λέγοντα· „εὐχαριστῶ [5]) σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. Νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ τὰ ὑπάρχοντά μου·“ ὄψει, ὅτι ἀναβέβηκεν ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν ψεκτῶς, καὶ ἀγαπήσας μεγαλοφροσύνην, καὶ κατὰ τὴν ὑπερηφανίαν. Ὃς δὲ ἀναβέβηκε ἐπὶ πάντα βουνὸν ὑψηλὸν, καὶ γέγονεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου, οὐ καρπίμου, ἀλλ' ἀλσώδους· ἄλλο γὰρ τὸ ἀλσῶδες ξύλον, ἄλλο τὸ καρποφόρον. Εἰς ἄλση ὅταν φυτεύωσι, ξύλα φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ συκῆν, οὐδὲ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα ξύλα. Τοιούτους εὑρήσεις τοὺς λόγους τῶν ἑτεροδόξων, καὶ τὰ κάλλη τῶν πιθανοτήτων αὐτῶν, οὐκ ἐπιστρεφόντων τοὺς ἀκούοντας. Ὅταν οὖν τοῖς τοιούτοις λόγοις τις ἑαυτὸν ἐπιδῷ, πεπόρευται ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους. Οὐκ εἴρηκε· „παντὸς ξύλου,“ καὶ σεσιώπηκεν· οὐδὲ πάλιν προσέθηκε παντὸς ξύλου τοῦ καρπίμου, ἀλλ' εἴρηκεν·

---

[1]) H. et R. in textu: „εἰ χρηστός ἐστι,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: καὶ χρηστός ἐστι.“

[2]) Jerem. III, 6. [3]) Edd. H. male: τῶν.

[4]) Cfr. Jerem. III, 6. [5]) Cfr. Luc. XVIII, 11. 12.

„ὑποκάτω [1]) παντὸς ξύλου ἀλσώδους.“ Διὰ τοῦτο νοήσεις, τί δήποτε ὁ νομοθέτης λέγει· „οὐ [2]) φυτεύσεις πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος.“ Ἔχεις γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλσους ἀπηγορευμένον.

5. „Καὶ [3]) ἐπόρνευσεν ἐκεῖ. Καὶ εἶπα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· πρὸς μὲ ἀνάστρεψον. Καὶ οὐκ ἀνέστρεψε· καὶ εἶδε τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα.“ Λελοιδορήμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγω οἱ ἁμαρτάνοντες, καὶ μὴ τηροῦντες τὰς συνθήκας τοῦ θεοῦ, μηδὲ βλέποντες, ὅτι ἀπολωλέκασιν ἐκεῖνοι τὴν διαθήκην, εὐγενεῖς ὄντες ἐξ Ἀβραὰμ ὄντες, ἐπαγγελίαν λαβόντες. Δέον οὖν ἡμᾶς λογίζεσθαι, ὅτι ἐκπεπτώκασιν ἐκεῖνοι τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν, καὶ οὐδὲν ὤνησεν αὐτοὺς τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν πατέρων· πόσῳ πλέον ἡμεῖς ἁμαρτάνοντες ἐγκαταλειφθησόμεθα. „Εἰ [4]) ἦτε τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἂν ἐποιεῖτε·“ λέγει αὐτοῖς ὁ σωτήρ. Καὶ πάλιν ὁ Ἰωάννης· „μὴ [5]) ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ·“ λίθους αἰνισσόμενος ἡμᾶς, τοὺς [6]) σκληρὰν καὶ λιθίνην ἔχοντας τὴν καρδίαν, καὶ ἐσκληρωμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἀληθῶς ὁ δυνατὸς θεὸς ἤγειρε τέκνα τῷ Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν λίθων, ἐὰν μείνωμεν ἐν τῇ τεκνογονίᾳ, καὶ τηρήσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας. Εἶδεν οὖν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς τῆς κατοικίας τοῦ Ἰσραὴλ ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, ἡ μὴ τηρήσασα τὰς συνθήκας τὰς πρὸς

---

[1]) Jerem. III, 6. [2]) Cfr. Deut. XVI, 21.

[3]) Jerem. III, 6. 7.

[4]) Cfr. ev. Joann. VIII, 39.

[5]) Luc. III, 8.

[6]) Huet. in notis: „ita emendo, vel sic: τοὺς λιθίνην, cum prae se ferat ed. Corderiana· τοὺς σκληθίνην.“

θεὸν, καὶ εἶδεν[1]), *ὅτι περὶ πάντων, ὧν ἐμοιχᾶτο*[2]), *κατελήφθη ἐκείνη. Ταῦτα γὰρ πάντα ἡμεῖς βλέπομεν οἱ Ἰούδα· ἀναγινώσκομεν τὴν γραφὴν, ὅτι*[3]) *περὶ πάντων ὧν κατελήφθη ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο, ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ὁ θεὸς, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. Καὶ δέον ἡμᾶς παιδευθῆναι ἐξ ὧν ἐκείνοις ἐποίησε, κρίνας αὐτοὺς κατὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἐγκαταλιπὼν, καὶ παραδοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ παραδοὺς εἰς φόνον, καὶ παραδοὺς τοῖς πολεμίοις· δέον ἐκ τούτων ἡμᾶς ἐπιστρέψαι, καὶ ἕκαστον ἡμῶν λογίσασθαι, ὅτι, εἰ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; Εἰ τοὺς ἀπὸ τῶν πατέρων οὕτως ἐξέωσε γενομένους ἁμαρτωλοὺς, τί ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες πεισόμεθα; Ἡμεῖς οὐδὲν τούτων ἐλογισάμεθα κληθέντες, ἵνα παραζηλώσῃ ἐκεῖνος ὁ λαὸς ὁρῶν τὸν δοῦλον τετιμημένον, βλέπων τὸν ἀγενῆ προσεληλυθότα. Εἰ ἤδη τοσαῦτα ἐκεῖνοι πεπόνθασι, πόσῳ πλέον, ἐὰν ἁμαρτάνωμεν, ἡμεῖς ἐγκαταλειφθησόμεθα*[4]); *Ἐν*[5]) *οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, ἃ πεποίηκα*[6]) *τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. Οὐκ ἐφοβήθη ἐκ τῶν ἐκείνοις γεγενημένων. Εἰσῆλθέ τις εἰς οἰκίαν οἰκοδεσπότου, νεώνητός ἐστι, πυνθάνεταί τινα προτέρων*[7]) *οἰκετῶν, ἂν*

---

[1]) Edd. Huetii: *εἶδον*. — Cfr. Jerem. III, 8.

[2]) Deest „*ἐμοιχᾶτο*“ in edd. H.

[3]) Cfr. Jerem. III, 8.

[4]) Edd. Huetii: *ἐγκαταληφθησόμεθα*.

[5]) Cfr. Jerem. III, 8.

[6]) H. ad marginem: „scribe: *πεποίηκεν ἡ κατοικία*,“ R. in notis: „legebat Hieronymus: *πεποίηκεν ἡ κατοικία*.“

[7]) Edd. Huetii: *τῶν προτέρων*.

ὁ οἰκοδεσπότης τινὰς ἠτίμασε τῶν οἰκετῶν, καὶ διὰ τί; Κατανοήσας, εἰ βούλεται εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότου, φυλάσσεσθαι[1]) τούτοις περιπεσεῖν, ἃ πεποίηκαν οἱ πρότεροι δοῦλοι, καὶ ἡμαρτηκότες, καὶ ἐκβεβλημένοι, καὶ κολάσει παραδεδομένοι. Εἶτα μαθὼν τίνα πεποιήκασιν[2]) οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ εὐδοκιμηκότες, καὶ ἐπὶ ποταποῖς ἐλευθερίας τετυχήκασι, ζηλοῖ ἐκείνους. Καὶ ἡμεῖς δὲ οὐκ ἦμεν δοῦλοι τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων, ἐθνικοὶ, χθὲς καὶ πρώην προσεληλύθαμεν τῷ θεῷ, ἀναγινώσκωμεν[3]) τὴν γραφήν. Ἴδωμεν, τίς ἐδικαιώθη, τίς κατεδικάσθη, μιμησώμεθα τοὺς δικαιωθέντας, φυλασσώμεθα περιπεσεῖν τούτοις, οἷς περιπέπτωκαν οἱ αἰχμαλωτευθέντες, οἱ ἐκβληθέντες ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

6. „Καὶ[4]) οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἐπορεύθη, καὶ ἐπόρνευσεν καὶ[5]) αὐτή.“ Πρότερον πορνεύσαντος τοῦ Ἰσραὴλ, πεπόρνευκεν ὕστερον καὶ Ἰούδα. „Καὶ[6]) ἐγένετο εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία αὐτῆς, καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον.“ Ὅταν ἁμαρτάνωμεν, οὐδὲν ἄλλο ποιοῦμεν· καὶ λιθοκάρδιοι γινόμενοι μοιχεύομεν τὸν λίθον. Ὅταν ἁμαρτάνωμεν, καὶ[7]) πορνεύωμεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἡμεῖς μοιχεύομεν τὸ ξύλον. „Καὶ[8]) οὐκ ἐπεστράφη πρὸς μὲ ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς,

---

[1]) R. non male in notis: „lege: φυλάσσεται.“

[2]) H. et R. in textu: „πεποιηκέναι,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „legendum vel πεποιήκασιν, vel πεποιηκότες.“

[3]) H. et R. in textu: „ἀναγινώσκομεν,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: ἀναγινώσκωμεν.“

[4]) Jerem. III, 8.

[5]) Huet. in textu quidem: „καὶ αὐτῇ,“ ad marginem vero: „scrib. καὶ αὐτή.“

[6]) Jerem. III, 9.

[7]) R. in notis: „lege: καὶ πορνεύομεν.“

[8]) Cfr. Jerem. III, 10.

ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει." Εἰ ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὸν θεὸν, ἐλλιπῶς δὲ ἐγκαλούμεθα ὡς οὐκ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπιστρέψαντες· διὸ οὐκ εἶπε· „καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ [1]) ἔστη·" ἀλλά· „καὶ [2]) οὐκ ἐπεστράφη πρὸς μὲ ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε." Ἡ οὖν ἀληθῶς ἐπιστροφή ἐστιν ἀναγνῶναι τὰ παλαιὰ, εἰδέναι τοὺς δικαιωθέντας, μιμήσασθαι αὐτοὺς, ἀναγνῶναι ἐκεῖνα, ἰδεῖν τοὺς μεμφθέντας, φυλάξασθαι περιπεσεῖν ταῖς μέμψεσιν ἐκείναις, ἀναγνῶναι τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης, τῶν ἀποστόλων τοὺς λόγους, μετὰ τὸ ἀναγνῶναι γράψαι ταῦτα πάντα εἰς τὴν καρδίαν, βιῶσαι κατ' αὐτα, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν δοθῇ βιβλίον ἀποστασίου, ἀλλὰ δυνηθῶμεν ἡμεῖς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν τὴν ἁγίαν μετὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἐθνῶν σωθέντος, δυνηθῇ καὶ τότε ὁ Ἰσραὴλ εἰσελθεῖν· ἐὰν [3]) γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καὶ γενήσονται [4]) μία ποίμνη, καὶ εἷς ποιμὴν, διδάσκων δοξάζειν τὸν παντοκράτορα ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁμιλία πέμπτη.

Εἰς τό· „ἐπιστράφητε [5]) υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν·" μέχρι τοῦ· „περιζώσασθε [6]) σάκκους."

1. Σαφῶς μὲν ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων γέγραπται Πράξεσιν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι εἰσῄεσαν πρῶτον εἰς τὴν

---

[1]) H. et R. in textu: „καὶ ἔστη," H. tamen ad marginem: „scribe: καὶ ἐσίγησε," R. in notis: „legebat Hieronymus: καὶ ἐσίγησε."

[2]) Cfr. Jerem. III, 10. [3]) Cfr. Rom. XI, 25.

[4]) Edd. Huetii: „γεννήσονται." — Cfr. ev. Joann. X, 16.

[5]) Jerem. III, 21. [6]) Jerem. IV, 8.

τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν, καταγγέλλοντες αὐτοῖς, ὡς συγγενέσι διὰ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, τὰ [1]) περὶ τῆς παρουσίας Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτε δὲ ἐκείνων τὰ λεγόμενα μὴ δεχομένων ἔδει ἑτέρους εἶναι τοὺς ἀκροατὰς τῶν λεγομένων, τότε ἀπολογησάμενοι ἐκείνοις κατελίμπανον [2]) αὐτούς· γέγραπται [3]) γὰρ, ὅτι ὑμῖν ἔδει καταγγελθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ, στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. Τοῦτο δὲ σαφῶς εἰρημένον ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων, δυνάμει πολλαχοῦ καὶ τῶν προφητῶν λέλεκται· καὶ γὰρ προηγουμένως μὲν λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν προφητῶν τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκείνου. Εἰ δέ ποτε μετὰ τὸ πολλὰ εἰρηκέναι, οὐκ ἠκούσθη, προφητεύει τὸν [4]) λόγον τὸν κηρυσσόμενον τοῖς ἔθνεσι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ σήμερον ἀναγνώσματος γεγένηται, ἐπειδήπερ πρὸ μὲν τοῦ αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται τό· „πατέρα [5]) με καλέσετε, καὶ ἀπ᾽ ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήσεσθε. Πλὴν ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνόντα αὐτῇ, οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, λέγει κύριος." Καὶ ὅτε προηγουμένως ταῦτα εἴρηται τὰ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι „ἠδίκησαν [6]) ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ἐπελάθοντο θεοῦ ἁγίου αὐτῶν·" ἑξῆς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μετατίθησι τὸν λόγον ἐφ᾽ ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, καί φησιν· „ἐπιστράφητε [7]) υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: τῶν γεγραμμένων τὰ περὶ τῆς" κτλ.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: κατέλιπον."

[3]) Cfr. Act. XIII, 46.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. desunt verba: τὸν λόγον."

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: εἰς πατέρα με καλέσεις, καὶ ἀπ᾽ ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήσῃ. Πλὴν ὡς ἀθετεῖ" κτλ. — Cfr. Jerem. III, 19. 20.

[6]) Jerem. III, 21. [7]) Jerem. III, 22.

τὰ συντρίμματα ὑμῶν.“ Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν οἱ πεπληρωμένοι συντριμμάτων [1]), ἕκαστος εἴποι ἄν, εἰ καὶ νῦν κεκαθάρισται, καὶ ἴαται ἀπὸ τῶν συντριμμάτων· „ἦμεν [2]) γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους. Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἐπέχεε τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐφ᾽ ἡμᾶς.“ Καί [3]) τοί γε κἀκεῖνο τὸ ἀποστολικόν, ἅπαξ μνησθείς, σαφέστερον πειράσομαι παραστῆσαι. Οὐ γὰρ εἴρηκεν· „ἦμεν [4]) γάρ ποτε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς·“ ἀλλὰ Παῦλος ὁ [5]) ἀπόστολος, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, ὁ κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γενόμενος ἄμεμπτος, λέγει· „ἦμεν [6]) γὰρ καὶ ἡμεῖς ποτε, — οἱ ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, — ἀπειθεῖς, ἀνόητοι.“ Ἀλλ᾽ οὐ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνόητοι ἦσαν, οὐδὲ μόνοι οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπειθεῖς, οὐδὲ μόνοι ἐκεῖνοι ἁμαρτωλοί, καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ τὸν νόμον δεδιδαγμένοι, τοιοῦτοι ἐτυγχάνομεν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Λέγεται οὖν μετὰ τὰ εἰρημένα τῷ Ἰσραὴλ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· „ἐπιστράφητε [7]) υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν.“

2. Ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις· ταῦτα εἴρηται πρὸς τὸν Ἰσραήλ, σὺ δὲ αὐτὰ ἕλκεις ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Θέλομεν

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorialensis (itemq. edd. Huet. in textu): συντρίμματα.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: συντριμμάτων.“

[2]) Cfr. Tit. III, 3. 4. 5. 6.

[3]) R. in notis: „Cod. Scorialensis (itemq. edd. H. in textu): Καίτοι κἀκεῖνο.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: Καίτοι γε κἀκεῖνο.“

[4]) Cfr. Tit. III, 3.

[5]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): ὁ αὐτὸς ὁ ἀπὸ τοῦ“ κτλ. — H. ad marginem „Cod. Vaticanus: ὁ ἀπόστολος ὁ ἀπὸ τοῦ“ κτλ.

[6]) Cfr. Tit. III, 3. [7]) Jerem. III, 22.

παραστῆσαι, ὅτι οὐ[1]) μετὰ πολλὰ, ἀλλ' εὐθὺς, ὅπου βούλεται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγειν τὰ περὶ ἐπιστροφῆς, προστίθησι τὸ τοῦ Ἰσραὴλ ὄνομα. Ἑξῆς γοῦν λέγεται· „ἐὰν[2]) ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος, πρὸς μὲ, ἐπιστραφήσεται[3])· καὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ· ζῇ κύριος· μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη.“ Τὰ πρῶτα τοίνυν εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· εἶτ' ἐπεὶ[4]) ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, κατὰ τὰ εἰρημένα παρὰ[5]) τῷ ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. Πρόσχες τίνα τρόπον ὁ μὲν θεὸς προτρέπει ἡμᾶς ἐπιστρέφοντας τελείως ἐπιστρέφειν, ἐπαγγελλόμενος, ὅτι ἐὰν ἐπιστρέφοντες ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτὸν, ἰάσεται ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ συντρίμματα· ἡμεῖς δὲ ἀποκρινόμενοι, οἱ μὴ μέλλοντες, μηδὲ βραδύνοντες περὶ τῆς σωτηρίας, ὡς ἐκεῖνος ὁ Ἰσραὴλ, φαμέν· „ἰδοὺ[6]), δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι.“ Ὁ μὲν θεὸς εἶπεν· „ἐπιστράφητε[7]) υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν·“ οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· „δοῦλοι[8]) ἐσόμεθα ἡμεῖς,“ οὐ πρότερον ὄντες, σοὶ, ἀλλὰ δαιμόνων ὄντες, ἀλλὰ δυνάμεων ἀντικειμένων τυγχάνοντες. Ὅτε γὰρ

---

[1]) H. et R. in textu: „οὐ μετ' οὐ πολλά,“ H. tamen in notis: „ita et Cod. Vaticanus. Lege: οὐ μετὰ πολλά.“

[2]) Jerem. IV, 1. 2.

[3]) Huet. ad marginem: „Cod. Vaticanus: καὶ ἐπιστραφήσεται.“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: ἐάν.“

[5]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: παρά.“ — Cfr. Rom. XI, 25. 26.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus (itemque, H. teste, Ghislerius): οἱ δὲ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι.“ — Cfr. Jerem. III, 22.

[7]) Jerem. III, 22. [8]) Jerem. III, 22.

διεμέριζεν[1] *ὁ ὕψιστος ἔθνη, ἐγενήθημεν ἡμεῖς οὐ μερίς*[2] *σου, οὐδὲ μετὰ τοῦ λαοῦ Ἰακὼβ σχοίνισμα κληρονομίας*[3] *σου, ἀλλὰ γεγόναμεν ἄλλων μερίδες· ὅμως δὲ ἡμεῖς, οἱ γενόμενοι ἄλλων ποτὲ*[4] *μερίδες, σοῦ εἰπόντος ἡμῖν· „ἐπιστράφητε*[5] *υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν·" ἀποκρινόμεθα*[6]*· μερίδες σου ἡμεῖς. Καὶ γὰρ περιεμένομεν τὴν κλῆσιν μόνον. Οὐχ ὡς ἐκεῖνοι ἐκλήθησαν καὶ παρῃτήσαντο, οὕτω καὶ ἡμεῖς καλούμενοι παραιτούμεθα. Ἔχομεν γὰρ ἐν ταῖς τοῦ εὐαγγελίου παραβολαῖς, ὅτι τινῶν κεκλημένων προηγουμένως, ὁ μέν τις ἔλεγε· „γυναῖκα*[7] *ἔγημα, ἔχε με παρῃτημένον·" ὁ δέ τις· „ζεύγη*[8] *βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔχε με παρῃτημένον." Οὐχ οὕτως οὖν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκλήθημεν, καὶ παραιτούμεθα*[9]. *Διὰ τί; Περὶ ποῖον γὰρ ἀγρὸν, ἵνα καταγενώμεθα; Περὶ ποίαν γυναῖκα σοφήν; Ἀλλὰ καὶ*[10] *περὶ τί ἄλλο ἀσχοληθῶμεν; Εἴρηκεν οὖν ὁ θεὸς*

---

1) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *διεμέριζες*."

2) H. et R. in textu, ille: „*μερὶς αὐτοῦ*," hic: „*μερίς σου*," iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *μερίς σου*."

3) H. et R. in textu, ille: „*κληρονομίας αὐτοῦ*," hic: „*κληρονομίας σου*," iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *κληρονομίας σου*."

4) H. et R. in textu, ille: „*ποτὲ, εἰπόντος ἡμῖν*," hic: „*ποτὲ μερίδες, σοῦ εἰπόντος ἡμῖν*," iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ποτὲ μερίδες σου εἰπόντος ἡμῖν*."

5) Jerem. III, 22.

6) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἀποκρινόμεθα ἡμεῖς· τοῦτο γὰρ περιμένομεν τὴν κλῆσιν μόνον*."

7) Cfr. Luc. XIV, 20.

8) H. et R. „*ζεῦγα*." — Cfr. Luc. XIV, 19.

9) H. in textu: „*παραιτούμεθα. Περὶ ποῖον*" κτλ., idem tamen ad marginem, R. in notis: „Cod. Vaticanus: *παραιτούμεθα. Διὰ τί; Περὶ ποῖον*" κτλ.

10) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: *καί*."

ἡμῖν· „ἐπιστράφητε[1]) υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν·“ καὶ βλέποντες ἑαυτῶν τὰ συντρίμματα, καὶ περὶ τῆς ἰάσεως ἐπαγγελίαν[2]), εὐθέως ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα, καὶ λέγομεν· „ἰδοὺ[3]), ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.“ Ὑπακούσαντες[4]) οὖν καὶ εἰπόντες· „ἐσόμεθά[5]) σοι·“ μνημονεύωμεν, ὅτι ὑπεσχόμεθα θεῷ, λέγοντες αὐτῷ[6]) τό· „δοῦλοι[7]) ἐσόμεθά σοι·“ καὶ εἰπόντες αὐτῷ τό· „ἐσόμεθά[8]) σοι·“ μηδενὸς ἄλλου γενώμεθα, μὴ πνεύματος ὀργῆς, μὴ πνεύματος λύπης, μὴ πνεύματος ἐπιθυμίας. Μὴ[9]) τοῦ διαβόλου γενώμεθα, μὴ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀλλὰ κληθέντες, καὶ εἰπόντες· „ἰδοὺ[10]), ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι·“ δείξωμεν τοῖς ἔργοις, ὅτι ἐπαγγειλάμενοι γενέσθαι αὐτοῦ, οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν, καὶ λέγομεν· „ὅτι[11]) σὺ, κύριε, ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ.“ Οὐδένα γὰρ θεὸν ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν· οὐ τὴν κοιλίαν, ὡς οἱ γαστρίμαργοι, ὧν[12]) „ὁ θεὸς ἡ κοιλία·“ οὐ τὸ ἀργύριον, ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρία[13])· οὐδὲ ἄλλο τι ἐκθεοῦμεν, καὶ θεοποιοῦμεν,

---

[1]) H. et R. hoc loco: „ἐπιστρέφητε.“ — Cfr. Jerem. III, 22.

[2]) H. et R. in textu: „ἐπαγγελίας,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἐπαγγελίαν.“

[3]) Cfr. Jerem. III, 22.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: Ἐπακούσαντες οὖν“ κτλ. [5]) Jerem. III, 22.

[6]) Ita (H. quoque ad marg. idem attestante) Cod. Vaticanus. At Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): „αὐτό.“ Ruaeus.

[7]) Jerem. III, 22. [8]) Jerem. III, 22.

[9]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): μὴ τῶν τοῦ.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: μὴ τοῦ.“

[10]) Jerem. III, 22. [11]) Cfr. Jerem. III, 22.

[12]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ὧν θεός.“ — Cfr. Philipp. III, 19.

[13]) Cfr. Ephes. V, 5.

ὡς[1]) οἱ πολλοὶ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ[2]) ἡμῖν ὁ ἐπὶ πᾶσιν, ὁ διὰ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι θεός ἐστι, καὶ ἠρτήμεθα τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεόν· — ἡ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ· — λέγομεν· „ἰδοὺ[3]), ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.“

3. *Εἶτα καταγνόντες τῶν προτέρων ἡμῶν κακῶν*, ὅτε μεγάλα μὲν ἐνομίζομεν, καὶ ὑψηλὰ τὰ εἴδωλα, προσεκυνοῦμεν, καὶ θαυμαστὰ ἐνομίζομεν οἷς ἐλατρεύομεν. Νῦν δὲ κατέγνωμεν, ὅτι ἐκεῖνα πάντα ψευδῆ ἦν, καὶ οὐδὲν ἐτύγχανεν· λέγομεν ἐπιστρέφοντες· „ὄντως[4]) εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί.“ Καὶ ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων ὑψηλῶν, καὶ τῶν προτέρων θαυμασίων, καὶ τάχα ἐὰν φιλοτεχνῶμεν, εὑρήσομεν τὴν διαφορὰν τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι βουνῶν καὶ ὀρέων· ἅτινα καταλιπόντες, οἱ[5]) εἰπόντες· „ἰδοὺ[6]), δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ·“ κατηγοροῦσιν αὐτῶν ὡς ψευδῶν, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ τῶν ὀρέων. Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀρέων καὶ βουνῶν, ὧν κατεγνωκότες λέγομεν· „ὄντως[7]) εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων;“ Τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων· τὰ προσκυνούμενα παρὰ τοῖς ἔθνεσι, τὰ μὲν προσκυνεῖται ὡς θεοί, τὰ δὲ ὡς[8]) ἥρωες. Ὁμολογοῦσι γὰρ καὐτοὶ περί[9]) τινων, ὅτι

---

[1]) Edd. Huetii: ὧν.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ὁ ἐπὶ πᾶσι θεὸς, ὁ ἐπὶ πάντων, ὁ διὰ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι θεός ἐστι.“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἰδοὺ οἵδε ἡμεῖς.“ — Cfr. Jerem. III, 22.

[4]) Jerem. III, 23.

[5]) Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): „εἰπόντες· ἰδοὺ ἡμεῖς.“ Ruaeus. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οἱ εἰπόντες· ἰδοὺ δοῦλοι ἡμεῖς.“

[6]) Jerem. III, 22. [7]) Jerem. III, 23.

[8]) H ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. omittit ὡς.“

[9]) H. et R. in textu, ille: „περί τινων πρότερον

πρότερον θνητοὶ ἦσαν, καὶ ἀπεθεώθησαν. Ἡρακλέα προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς γεγεννημένον[1]) θεὸν[2]), ἀλλὰ ὡς ἐξ ἀνθρώπου εἰς θεὸν μεταβληθέντα· Ἀσκλήπιον προσκυνοῦσιν ὡς ἐξ ἀνθρώπων δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβηκότα. Ὅταν δὲ προσκυνοῦσι τοὺς πατέρας τούτων ὀνομαζομένους παρ' αὐτοῖς θεούς, προσκυνοῦσιν, οὐχ ὡς μεταβληθέντας[3]) ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεούς, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνοι οἴονται, θεοὺς ἀρχῆθεν ὄντας. Ἔσονται μὲν οὖν οἱ[4]) ἀρχῆθεν μὲν θεοὶ νομιζόμενοι τοῖς ἔθνεσι τὰ ὄρη, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων· οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν μὲν εἶναι θεοί, πρότερον δὲ ἄνθρωποι γεγονέναι, οὗτοί εἰσιν οἱ βουνοί. Ἐγνωκότες οὖν ἀμφότερα προσκυνούμενα τάγματα, φασίν[5])· „ὄντως[6]) εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων.“ Νῦν[7]) γὰρ ὑπολαμβάνουσιν[8]) οἱ αὐτὰ λατρεύοντες, ὅτι ψευδῆ

ἦσαν,“ hic: „περί τινων ὅτι πρότερον θνητοὶ ἦσαν.“ Iidem in notis, ille: „Cod. Vatic. habet: περί τινων ἦσαν. Legendum conjicit Ghislerius: περί τινων ὅτι θνητοὶ πρότερον ἦσαν,“ hic vero: „Cod. Scorialensis: περί τινων πρότερον ἦσαν.“

1) Edd. Huetii: γεγενημένον.

2) H. in textu: „θεόν, ἀλλ' ὥσπερ ἄνθρωπον δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβηκότα· ὅταν“ κτλ., H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: θεόν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπου εἰς θεὸν μεταβληθέντα. Ἀσκλήπιον προσκυνοῦσιν ὡς ἐξ ἀνθρώπων δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβηκότα. Ὅταν“ κτλ.

3) H. et R. in textu, ille: „μεταβληθέντας ἐξ ἀνθρώπων θεούς,“ hic: „μεταβληθέντας ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεούς,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: μεταβάλλοντας ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεούς.“

4) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): ἀρχῆθεν.“ Idem in notis, H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οἱ ἀρχῆθεν.“

5) Edd. H. perperam: φησίν. 6) Jerem. III, 23.

7) R. in notis: „lege: Οὐ γάρ.“

8) H. in notis: „frustra hunc locum sollicitat Ghislerius, et legendum putat: ὑπολαμβάνοντες αὐτὰ θεῷ λατρεύοντες· locus enim sanus est et integer.“

ἐστι ταῦτα. Διόπερ οἴονται τοὺς χρησμοὺς καὶ τὰς θεραπείας ἀληθινὰς εἶναι θεραπείας, οὐχ ὁρῶντες διαφορὰν πάσης δυνάμεως, καὶ σημείων, καὶ τεράτων ψεύδους, ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις γινομένων, πρὸς πᾶσαν δύναμιν σημείων καὶ τεράτων ἀληθείας[1]*· ἃ μὲν γὰρ ἐποίει Χριστὸς Ἰησοῦς, ταῦτα ἦν σημεῖα ἀληθείας. Καὶ πρὸ αὐτοῦ μὲν ἃ ἐποίει Μωσῆς, δύναμις ἦν ἀληθείας· ἃ δὲ ἐποίουν οἱ Αἰγύπτιοι, σημεῖα*[2] *ἦν καὶ τέρατα ψεύδους. Οὕτω δὲ καὶ ἃ ἐποίει Σίμων μετὰ τὸν Ἰησοῦν ὁ μάγος, ὥστε ἀποπλανᾷν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, καὶ νομίζεσθαι αὐτὸν εἶναι δύναμιν θεοῦ· καὶ αὐτὰ ἦν σημεῖα καὶ τέρατα ψεύδους. Ὅταν οὖν καταγνῶμεν ἐκείνων, λέγομεν οἱ κατεγνωκότες· „ὄντως*[3] *εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων."*

4. *Εἶτα*[4] *ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἴσμεν, ὅτι τῷ παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ὁδὸν ἐλάβομεν σωτηρίας, καὶ ἐκεῖνοι ἔξω εἰσὶν ἐκβεβλημένοι, μέχρι τὸ πλήρωμα ἡμῶν εἰσέλθῃ· ἴσμεν δὲ, ὅτι ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, μετὰ τοῦτο πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· διὰ τοῦτό φαμεν πρῶτον μὲν τό· „ὄντως*[5] *εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων·" δεύτερον δὲ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ*[6] *σωθησομένου μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν· „πλὴν*[7] *διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ." Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἐμνήσθημεν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ λέγοντος, ὅτι τῷ παραπτώματι, ᾧ παρέπεσεν ὁ*

---

[1] H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἀληθοῦς.*"

[2] H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *σημεῖα μὲν ἦν.*" [3] Jerem. III, 23.

[4] Edd. Huetii: *Εἶτα ἐπεὶ ἡμεῖς κτλ.*

[5] Jerem. III, 23.

[6] R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *Ἰσραὴλ, αὐτὸν σωθησόμενον μετά*" *κτλ.* — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *Ἰσραὴλ σωθησομένου μετά*" *κτλ.* [7] Jerem. III, 23.

Ἰσραὴλ, ἡ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσι, καὶ ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, ἔξω μένοντος τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· φέρε, τὰ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ἀναπτύξωμεν. Ἦν Ἰσραὴλ σωζόμενος. Ἐξέπεσεν ὁ πολὺς Ἰσραήλ· ἀλλὰ „λεῖμμα[1]) κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονε.“ Περὶ οὗ λείμματος μυστικῶς ἐν Ἠλίᾳ λέλεκται· „κατέλιπον[2]) ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ.“ Καὶ ἑρμηνεύων περὶ τοῦ λείμματος τούτου ὁ ἀπόστολός φησιν· „ἄρ'[3]) οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν.“ Οὐκοῦν[4]) τοῦ Ἰσραὴλ λεῖμμα, σωζόμενον καταλειφθέντος τοῦ Ἰσραήλ. Ταῦτα δὲ δύο τάγματα, εἰ δυνατὸς εἶ, μετάγαγέ μοι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Οὐ γὰρ εἶπεν· ὅταν πάντα τὰ ἔθνη σωθῇ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· ἀλλ' „ὅταν[5]) τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.“ Οὔ τις Ἰσραὴλ σωθήσεται μετὰ πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν. Εἴ τις δύναται, τὸ λοιπὸν, ὥσπερ εὗρε τὸν Ἰσραὴλ σωζόμενον μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, διαβὰς τῷ λόγῳ, κατανοησάτω ὅτι[6]) ποτὲ πάντες δουλεύσουσιν, κατὰ τὰ ἐν τῷ Σοφονίᾳ[7]) εἰρημένα, τῷ θεῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα, καὶ ἐκ περάτων Αἰθιοπίας οἴσουσιν θυσίας αὐτῷ· ὅτι, ὡς ἐν ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ

---

[1]) Rom. XI, 5.

[2]) Cfr. Rom. XI, 4. coll. I Regg. XIX, 18. (III Regg.)

[3]) Cfr. Rom. XI, 5.

[4]) H. et R. in textu, ille: „Οὐκ ἦν τοῦ Ἰσραὴλ λεῖμμα σωζόμενον“ κτλ., hic: „Οὐκοῦν τοῦ Ἰσραὴλ λεῖμμα, σωζόμενον“ κτλ., iidem tamen, H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: Οὐκοῦν Ἰσραὴλ, κἂν λεῖμμα σωζόμενον“ κτλ.

[5]) Cfr. Rom. XI, 26.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest ὅτι.“

[7]) Cfr. Zephan. III, 9.

λέγεται[1]) *ψαλμῷ· „Αἰθιοπία*[2]) *προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ·“ καὶ ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς προστάσσει ὁ λόγος λέγων· „ᾄσατε*[3]) *τῷ κυρίῳ, ψάλατε τῷ θεῷ Ἰακώβ.“*

5. *Οὐκοῦν λέγομεν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν περὶ μὲν ἑαυτῶν μετανοοῦντες ἐπὶ τοῖς ψευδέσιν, ἃ ἐνομίζομεν εἶναι ἀληθῆ· „ὄντως*[4]) *εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων·“ περὶ*[5]) *δὲ τοῦ μεθ' ἡμᾶς σωθησομένου Ἰσραήλ· „πλὴν*[6]) *διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ.“ Εἶτα ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν οἷς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν γεγόνασι, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰδωλολατροῦντές φαμεν· „ἡ*[7]) *δὲ αἰσχύνη κατηνάλωσε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς βόας αὐτῶν, καὶ*[8]) *τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν*[9]). *Οὐκοῦν εἰ μέλλει καταναλίσκεσθαι*[10]) *ὁ μοχθηρὸς μόχθος, καὶ τὸ ψεῦδος ἔργον τῶν πατέρων, αἰσχύνην δεῖ γενέσθαι· πρὶν γὰρ αἰσχύνης οὐ*

---

1) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *λέλεκται.*“

2) Cfr. Psalm. LXVIII, 31. (LXVII.)

3) Cfr. Psalm. LXVIII, 32. (LXVII.)

4) Jerem. III, 23.

5) Cod. Scorialensis (itemq. edd. H. in textu): „*πρὸς δὲ τοῦ μεθ' ἡμᾶς σωθησομένου Ἰσραήλ. Πλὴν διὰ κυρίου Ἰησοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ.*“ Cod. vero Vaticanus (itemq. edd. H. ad marginem): „*περὶ δὲ τοῦ μεθ' ὑμᾶς σωθησομένου Ἰσραήλ· πλὴν διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ οἴκου Ἰσραήλ.*“ In nostro textu modo Cod. Vaticanum, modo Cod. Scorial. sequimur. Ruaeus.

6) Cfr. Jerem. III, 23. 7) Cfr. Jerem. III, 24.

8) R. in notis: „in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) deest *καί.*“ — Huet. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ τούς.*“

9) H. ad marg., R. in notis: „post *αὐτῶν* Cod. Vatican. addit haec: *ἡ αἰσχύνη κατηνάλωσε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τάδε τὰ εἰρημένα. Οὐκοῦν*“ *κτλ.*

10) Edd. Huetii: *καταναλίσκεται.*

καταναλίσκεται ὁ μόχθος τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα. Διὰ τοῦτο κατανοήσωμεν[1]) *ἁμαρτανόντων διαφοράς. Εἰσὶν ἁμαρτάνοντες, καὶ οὐκ αἰσχυνόμενοι, οὐδὲ αἰδούμενοι ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν, οὐδὲ ἐρυθριῶντες. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἀπηλγηκότες*[2]), *καὶ ἑαυτοὺς παραδόντες πάσῃ ἀσελγείᾳ, καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ. Βλέπεις γὰρ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τίνα τρόπον ὡς ἀριστείας ἔσθ᾽ ὅτε καταλέγουσι τὰς πορνείας καὶ τὰς μοιχείας ἑαυτῶν, οὐδὲ αἰδούμενοι ὁμολογεῖν τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι. Καὶ οὐ λέγουσιν αὐτὰ ἁμαρτήματα, ὅσον οὐκ αἰσχύνονται, οὐκ ἀναλίσκονται αὐτῶν οἱ μόχθοι, οὐκ ἀναλίσκεται αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα. Ἀρχὴ ἀγαθῶν ἐστι, τὸ αἰσχυνθῆναί τινα ἃ οὐκ ᾐσχύνετο. Διὰ τοῦτο ἐγὼ οὐ κατάραν νομίζω ἐν τοῖς προφήταις λέγεσθαι ἐν τῷ· „αἰσχυνθήτωσαν*[3]), *καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες οἱ μισοῦντες Σιών.“ Εὔχεται*[4]) *γὰρ τοὺς ἀναισθήτους τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων, εἰς συναίσθησιν ἔρχεσθαι, ἵνα αἰσχυνθέντες δυνηθῶσιν ἀναλῶσαι τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν.*

9. *Τὰ δὲ ἄλογα τῶν πατέρων κινήματα πρόβατα*[5]) *εἶπε καὶ μόσχους. Οὐ γὰρ πάντα τὰ ἄλογα ἐπαινετά· ἀλλ᾽ ἔστιν ἄλογά τινα ψεκτά, ὥσπερ τὰ πρόβατα τῶν*[6]) *πατέρων τῶν ἡμαρτηκότων· ἔστι δέ τινα ἄλογα ἐπαινετά, οἷον· „τὰ*[7]) *ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι.“ Πρόβατα ἦν καὶ ταῦτα, οἷς ἀνάλογον ἔχομεν*

---

[1]) Edd. Huetii: *κατανοήσομεν.*

[2]) Cfr. Ephes. IV, 19. [3]) Cfr. Psalm. CXXIX, 5.

[4]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *Ἔχεται γὰρ τοὺς ἀναισθήτους τῆς αἰσχύνης, ἔργων*“ *κτλ.* — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *Εὔχεται γὰρ τοὺς ἀναισθήτους τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων,*“ *κτλ.*

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *πρόβατα τῶν πατέρων εἶπε*“ *κτλ.*

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatican. omittit verba: *τῶν πατέρων.*“

[7]) Cfr. ev. Joann. X, 27.

τὸν λόγον, ἔχοντες τὸν ποιμένα τὸν καλὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ἐπὰν γὰρ λέγει ὁ σωτήρ· „ἐγώ[1]) εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός·“ οὐκ ἀκούω μόνον καθολικῶς, ὡς πάντες ἀκούουσιν, ὅτι ποιμήν ἐστι τῶν πιστευόντων — καὶ τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ὑγιὲς καὶ ἀληθές· — ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ ὀφείλω ἔχειν ἔνδον μου τὸν Χριστὸν, ἔνδον μου τὸν καλὸν ποιμένα, ποιμαίνοντα τὰ ἐν ἐμοὶ ἄλογα κινήματα, ἵνα μηκέτι ἐπὶ τὴν νομὴν, ὡς ἔτυχεν, ἐξέρχηται, ἀλλ' ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιμένος, ταῦτα[2]) τὰ ἀλλότριά ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ, ἴδια γενέσθαι[3]) αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο νῦν ἐὰν ποιμὴν ᾖ ἐν ἐμοὶ, ὅς[4]) ἄρχει μου τῶν αἰσθήσεων, οὐκέτι εἰσὶν ὑπὸ νοῦν ἀλλότριον, ἢ ὑπὸ Φαραὼ, ἢ ὑπὸ Ναβουχοδονόσωρ, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα.

7. „Καὶ[5]) αἰσχύνη οὖν[6]) κατηνάλωσε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν, καὶ τοὺς βόας αὐτῶν.“ Ἔστιν ἐν ἡμῖν γεωργοῦν ἡμᾶς, ἤτοι[7]) δὲ κακῶς γεωργοῦν, εἴγε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ[8]) τοῦ γεωργοῦντος, ἢ καλῶς γεωργοῦν.

---

[1]) Ev. Joann. X, 11.

[2]) H. in notis: „ita et Cod. Vaticanus. Legendum conjicit Ghislerius: ὥστε ταῦτα κτλ. Malim: ταῦτα τὰ ἀλλότριά ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ, ἴδια γένηται αὐτοῦ.“

[3]) R. in notis non male: „lege: γένηται.“ — Cfr. pag. huj. not. 2.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. omittit articulum ὅς.“

[5]) Cfr. Jerem. III, 24.

[6]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): συγκατηνάλωσε.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὖν κατηνάλωσε.“

[7]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): ἤτοι καλῶς ἢ κακῶς, εἴγε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ τοῦ γεωργοῦντος ἢ καλῶς· εἰ μέν“ κτλ. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἤτοι δὲ κακῶς γεωργοῦν, εἴ τι δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ τοῦ γεωργοῦντος, ἢ καλῶς γεωργοῦν. Εἰ μέν“ κτλ.

[8]) Ed. Ruaei sola: „ἐστὶ τοῦ“ κτλ.

Εἰ μὲν οὖν[1]) *κακῶς γεωργεῖ, μόχθος ἐστὶ τῶν πατέρων, καταναλισκόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν· εἰ δὲ καλῶς γεωργεῖ, οὐκ ἔστι τῶν πατέρων μόχθος· ἀλλὰ μόχθος ἐστὶν ἀφ' ὧν τὰ πρωτότοκα ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θεοῦ. „Τοὺς*[2]) *υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν·" λέγουσιν οὗτοι. Τίνων αὐτῶν; Ἡ*[3]) *τῶν πατέρων υἱοὶ ἀναλίσκονται ὑπὸ*[4]) *τῆς αἰσχύνης αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες; Πολλάκις εἴπομεν τὰ τῆς ψυχῆς γεννήματα, ὅτι τὰ νοήματα μέν εἰσιν υἱοὶ, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ τοῦ σώματος θυγατέρες. Ἐπεὶ οὖν ἐστί τινα νοήματα μοχθηρὰ, ὁποῖα ἐνόησαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἔστι δὲ καὶ ἔργα μοχθηρά· διὰ τοῦτο υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἀναλίσκονται ὑπὸ τῶν πεποιηκότων, ἐὰν αἰσχύνη αὐτοῖς ἐγγένηται*[5]) *περὶ τῶν ἡμαρτημένων. Ἡμᾶς*[6]) *δὲ ἀπείη ποιεῖν υἱοὺς καὶ θυγατέρας δεομένους ἀναλώσεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχύνης.*

8. *Μετὰ ταῦτα λέγουσιν οὗτοι οἱ ἐξομολογούμενοι τό· „ἐκοιμήθημεν*[7]) *ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν·" καὶ μετὰ τοῦτό φασι· „καὶ*[8]) *ἐπεκάλυψεν*[9]) *ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν." Περὶ τοῦ καλύμματος πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τοῦ ἐπικειμένου τῷ προσώπῳ τῶν μὴ ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον. Δι'*[10]) *ὃ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται Μωσῆς,*

---

[1]) H. in textu: „*οὖν τις κακῶς*," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *οὖν κακῶς*."

[2]) Jerem. III, 24.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *Οἱ τῶν πατέρων*" *κτλ.*

[4]) H. et R. hoc loco: *ἀπό*. [5]) Edd. Huetii: *ἐγένηται*.

[6]) H. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἡμᾶς δὲ εἴη ποιεῖν*. Ibi Ghislerius: *μή* supplendum patet ex re ipsa: et habetur in fragmento hujus homiliae, quod est in Catena graeca Vaticana."

[7]) Jerem. III, 25. [8]) Jerem. III, 25.

[9]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἐπεκάλυψε, φησὶν, ἡ ἀτιμία ἡμῶν.*"

[10]) Edd. H. constanter: *Διό*.

ὁ ἁμαρτωλὸς οὐ νοεῖ αὐτόν· κάλυμμα γὰρ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ κεῖται. Δι' ὃ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται ἡ παλαιὰ διαθήκη, οὐ[1]) *συνήσει ἀκούων. Δι' ὃ κάλυμμα καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον. Ἐλέγομεν τοίνυν περὶ τοῦ καλύμματος, ὅτι ἡ αἰσχύνη ἐστὶ τὸ κάλυμμα. Ὅσον γὰρ ἔχομεν τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης, δῆλον ὅτι ἔχομεν τὸ κάλυμμα, κατὰ τὸ εἰρημένον που ἐν μ' καὶ γ' ψαλμῷ· „καὶ*[2]) *ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με." Παρεθέμην, ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχύνης ἔργα, οὐκ ἔχει κάλυμμα· ὁποῖος ἦν ὁ Παῦλος λέγων· „ἡμεῖς*[3]) *δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα." Παῦλος οὖν ἀνακεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον· οὐ γὰρ ἔχει αἰσχύνης ἔργα*[4]). *Ὡς οὖν ἐκεῖ· „ἡ*[5]) *αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με·" εἴρηται ἐν μ' καὶ γ' ψαλμῷ· τὸν αὐτὸν τρόπον εἴρηται ἐνθάδε· „ἐκάλυψεν*[6]) *ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν." Ὅσον ἀτιμίας ἔργα ἐργαζόμεθα, κάλυμμα ἔχομεν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν κείμενον. Εἰ θέλομεν τὸ κάλυμμα τὸ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ἀποθέσθαι, ἐπὶ τὰ τῆς τιμῆς ἔργα καταντήσωμεν, καὶ νοήσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένον· „ἵνα*[7]) *πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα." Νοήσωμεν καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον· „διὰ*[8]) *τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν*

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *οὐ συνήσεις.*" — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *οὐ συνήσει.*"

[2]) Psalm. XLIV, 15. (XLIII.)

[3]) Cfr. II Cor. III, 18.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. post *ἔργα* addit haec: *ὃς μὴ ὡς Παῦλος ἀνακεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον.*"

[5]) Psalm. XLIV, 15. (XLIII.)

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἐκάλυψε, φησὶν, ἡμᾶς*" *κτλ.*

[7]) Ev. Joann. V, 23. [8]) Rom. II, 23.

ἀτιμάζεις.“ Ὁ δίκαιος ὡς τιμᾷ τὸν πατέρα, τιμᾷ τὸν υἱόν. Ἡ ἀτιμία, ὅταν ἀτιμάζω τὸν υἱὸν, αὐτὴ καθ' ἣν ἀτιμάζω τὸν πατέρα, ἐπικάλυμμα γίνεται τοῦ προσώπου μου, καὶ λέγω· „ἐπεκάλυψεν [1]) ἡμᾶς ἡ ἀτιμία.“ Διὰ τοῦτο νοήσαντες τὸ κάλυμμα, τὸ ἐπικείμενον ἀπὸ τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων, ἀπὸ τῶν τῆς ἀτιμίας πράξεων περιελώμεθα τὸ κάλυμμα. Ἐφ' ἡμῖν ἐστι περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, οὐδενὸς ἄλλου ἐστίν. „Ἡνίκα [2]) γὰρ ἐπέστρεψε πρὸς κύριον Μωσῆς, περιῃρεῖτο τὸ κάλυμμα.“ Ὁρᾷς ὡς Μωσῆς [3]) ποτε λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ὅσον οὐκ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον, σύμβολον ὢν [4]) τοῦ λαοῦ τοῦ μὴ ἐπιστρέφοντος πρὸς κύριον, κάλυμμα εἶχεν ἐπικείμενον αὐτοῦ τῷ προσώπῳ· ὅτε δὲ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον, σύμβολον γενόμενος τῶν ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον, τότε [5]) περιῃρεῖτο τὸ κάλυμμα, καὶ [6]) οὐχ οἷον ὁ θεὸς αὐτῷ ἐκέλευε [7]). Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς Μωσῆν· περίθου τὸ κάλυμμα· ἀλλ' ἰδὼν Μωσῆς, ὅτι οὐ δύναται ὁ λαὸς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε ἐπετίθει τὸ κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον. Καὶ οὐ περιέ-

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *καὶ ἐπεκάλυψεν.*“ — Cfr. Jerem. III, 25.

[2]) Cfr. Exod. XXXIV, 34.

[3]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *Μωσῆς ποτε τοῦτο.*“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *Μωσῆς ποτε.*“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἦν τοῦ λαοῦ.*“

[5]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest *τότε.*“

[6]) H. et R. ut nos in textu, iidem tamen in notis, ille: „ita Cod. Vaticanus. At Ghislerius legit: *καὶ οὐχὶ ὁ θεός,*“ hic: „ita Codd. Scorial. et Vaticanus, at Ghislerius“ etc.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἐκέλευε· περίθου τὸ κάλυμμα. Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος τῷ Μωυσῇ· περίθου*“ *κτλ.*

μεινε[1]) *θεὸν λέγοντα· περιελοῦ τὸ κάλυμμα· ἡνίκα ἂν ἐπέστρεψε πρὸς κύριον.*

9. *Τοῦτο οὖν γέγραπται, ἵνα καὶ σὺ τὸ κάλυμμα ἐπιτιθείς σου τῷ προσώπῳ διὰ τῶν τῆς ἀτιμίας, καὶ τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων, αὐτὸς ἐργάσῃ καὶ τὸ περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα. Ἐὰν ἐπιστρέψῃς πρὸς κύριον, τότε περιαιρεῖς τὸ κάλυμμα, καὶ οὐκέτι ἐρεῖς τό· „ἐπεκάλυψεν*[2]) *ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν.“ Οἷον ὀργὴ ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ ἡμῶν κατά τινος, ἐπίκειται κάλυμμα ἡμῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον. Διὰ τοῦτο εἰ θέλομεν προσευχόμενοι εἰπεῖν· „ἐσημειώθη*[3]) *ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε·“ περιαίρωμεν τὸ κάλυμμα, καὶ ποιήσωμεν τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο τό· „βούλομαι*[4]) *οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν.“ Ἐὰν περιέλωμεν τὴν ὀργὴν, περιέλωμεν τὸ κάλυμμα· ὡσαύτως*[5]), *ἐὰν τὰ πάθη πάντα. Ὅσον δὲ ταῦτά ἐστιν ἐν τῷ νῷ ἡμῶν, ἐν τῷ λογισμῷ ἡμῶν, ἐπίκειται τῷ ἔνδον προσώπῳ ἡγεμονικῷ*[6]) *ἡμῶν τὸ κάλυμμα καὶ ἡ ἀτιμία, τοῦ μὴ βλέπειν ἡμᾶς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ λάμπουσαν. Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς ὁ ἀποκρύπτων αὐτοῦ τὴν δόξαν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς*[7]) *τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κακίας ἐπιτιθέντες*[8]) *τῷ ἡγεμονικῷ.*

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *περιέμενε.*“

[2]) Jerem. III, 25. [3]) Psalm. IV, 6.

[4]) Cfr. I Tim. II, 8.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest *ὡσαύτως.*“

[6]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ῷ ἡγεμονικῷ,*“ R. in notis: „Cod. Vaticanus: *τῷ ἡγεμονικῷ.*“

[7]) Ed. Ruaei: *ἡμῖν.*

[8]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *ἀποτιθέντες.*“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐπιτιθέντες.*“

10. „Διότι[1]) ἔναντι τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν.“ Εἴθε καὶ ἡμεῖς λέγωμεν, ὡς οὗτοι κατὰ τὴν προσωποποιΐαν τοῦ προφήτου· „ἡμάρτομεν.“ Οὐ[2]) ταὐτόν ἐστι τό· „ἡμάρτομεν·“ τῷ· „ἁμαρτάνομεν·“ ὁ μὲν γὰρ ἔτι ἐν ἁμαρτίᾳ ὢν, μὴ λεγέτω· „ἡμάρτομεν·“ ὁ δὲ προαμαρτήσας, ἀκριβῶς δὲ μετανοήσας, λεγέτω· „ἡμάρτομεν·“ ὡς καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται ἐξομολόγησις τῶν μηκέτι ἁμαρτανόντων, λεγόντων· „ἡμάρτομεν[3]), ἠνομήσαμεν·“ καὶ ἐν ψαλμοῖς· „μὴ[4]) μνησθῇς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων·“ φησὶν ὁ προφήτης. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐξομολογησώμεθα τὰς ἁμαρτίας, εἴθε μὴ χθιζὰς, εἴθε μὴ τριημερινὰς, ἀλλ᾽ εἴθε ἐξομολογούμενοι ἐξομολογησώμεθα περὶ ἁμαρτημάτων πρὸ πέντε καὶ δέκα ἐτῶν γεγενημένων, τῷ[5]) μηκέτι ἁμαρτίαν ἔχειν μετ᾽ ἐκεῖνα ἐπὶ πέντε καὶ δέκα ἔτη. Εἰ δὲ χθὲς ἡμάρτομεν, οὔπω[6]) ἀξιόπιστοί ἐσμεν ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν· οὐδὲ χώραν ἔχει ἀπαλειφθῆναι τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ταῦτα. „Διότι[7]) ἡμάρτομεν ἡμεῖς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀπὸ νεότητος ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης.“ Ἐκεῖνα μὲν ἄλλως λελέχθω εἰς διδασκαλίαν τὴν[8]) περὶ τρόπου ἀρίστου ἐξομολογήσεως. Ταῦτα δέ ἐστι κατηγορία τοῦ ἐκ πολλοῦ ἁμαρτάνειν. „Ἀπὸ[9]) νεότητος, φησὶν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν τῆς[10]) φωνῆς κυ-

---

[1]) Jerem. III, 25.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus male: *Οὐκ αὐτόν.*“

[3]) Cfr. Dan. IX, 5.

[4]) Dan. LXXIX, 8. (LXXVIII.)

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. perperam: τὸ μηκέτι.“

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. corrupte: οὕτω.“ [7]) Cfr. Jerem. III, 25.

[8]) Ed. R. sola: τῆς. [9]) Cfr. Jerem. III, 25.

[10]) Desunt in Cod. Scorial. (itemq. in edd. Huetii)

ρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν· „ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν ἕως τοῦ παρόντος. Εἶτα ἐπιστρέψαντες, καὶ ἀρχὴν ἔχοντες ἐπιστροφῆς, λέγουσι τό· „ἡμάρτομεν[1]), *καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν.“ Οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ θέλειν ὑπακοῦσαι, εὐθέως*[2]) *ὑπακούομεν· καὶ γὰρ ἐπιχρόνου δεῖ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τραυμάτων πρὸς τὴν ἴασιν, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ τελείως καὶ καθαρῶς ἐπιστρέψαι πρὸς τὸν θεόν.*

11. *Ἐπὶ τούτοις περὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγει θεός*[3])· „*ἐὰν*[4]) *ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ πρὸς μὲ, λέγει κύριος, καὶ ἐπιστραφήσεται·“ τουτέστιν*[5]), *ἐὰν τελείως ἐπιστρέψῃ, καὶ ἐπιστραφήσεται ἐπιστροφῇ, οἱονεὶ ἄρξηται ἐπιστρέφειν. Εἶτά φησι· „καὶ*[6]) *ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ· ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη.“ Ἐὰν*[7]) *τάδε ποιήσωσιν, εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. Τίνα δὲ τάδε ποιήσωσιν, ἵνα εὐλογήσωσιν ἐν*[8]) *αὐτῷ ἔθνη; „Ἐὰν*[9]) *περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.“ Τί δὲ τὸ περιελεῖν τὰ βδελύγματα*

---

verba: „*τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν.*“ Ruaeus.

[1]) Cfr. Jerem. III, 25.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἤδη εὐθέως.*“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ὁ θεός.*“

[4]) Cfr. Jerem. IV, 1.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *τουτέστι τελείως ἐπιστρέψῃ.*“

[6]) Cfr. Jerem. IV, 1. 2.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „omissa sunt in Cod. Vatic. verba: *Ἐὰν τάδε ποιήσωσιν, εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη.*“

[8]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἔθνη ἐν αὐτῷ; Ἐάν*“ *κτλ.*

[9]) Jerem. IV, 1.

ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ [1]); Ὅσα κακῶς λέγομεν, βδελύγματά εἰσιν ἐν τῷ στόματι ἡμῶν. Περιέλωμεν τοίνυν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν, περιαιροῦντες καταλαλίας, λόγους ματαίους, ἀργοὺς, καὶ μέλλοντας ἡμᾶς ποιεῖν ἐγκαλεῖσθαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· „ἐκ [2]) γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ [3]), καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.“ Εἴπερ οὖν θέλομεν ἀπαντῆσαι ἡμῖν τό· „καὶ [4]) εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσι τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ·“ ποιήσωμεν τὰ ἀπ᾽ ἀρχῆς εἰρημένα. Ποῖον δὲ πρῶτον; Περιελεῖν [5]) τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν. Ἑξῆς ἐστι καὶ τό· „ἀπὸ [6]) τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθήσῃ.“ Δεύτερον τοῦτο ποιήσωμεν, οὐχ ἁπλῶς, ἵνα εὐλαβηθῶμεν. Τάχα γάρ ἐστιν εὐλάβεια γινομένη, οὐκ ἀπὸ προσώπου δὲ τοῦ θεοῦ. Οἱ γοῦν οὐκ ἐπιστημόνως φοβούμενοι, προτιθέμενοι δὲ φοβεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβοῦνται· ὅσοι δὲ μετ᾽ ἐπιστήμης εὐλαβοῦνται, τῷ [7]) ἀεὶ βλέπειν, καὶ ἀναζωγραφεῖν ἑαυτοῖς „τὸ [8]) πρόσωπον τοῦ θεοῦ, γινόμενον ἐπὶ τοὺς ποιοῦντας τὰ κακὰ, τοῦ ἐξολοθρευθῆναι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν·“ οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβούμενοι.

12. „Ἐὰν [9]) περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ,

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „deest *αὐτοῦ* in Cod. Vaticano.“

[2]) Matth. XII, 37.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. perperam: *δικασθήσῃ*.“

[4]) Jerem. IV, 2. [5]) Cfr. Jerem. IV, 1.

[6]) Cfr. Jerem. IV, 1. coll. pag. 164. not. 6.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *τοῦ ἀεί*“ *κτλ.*

[8]) Cfr. Psalm. XXXIV, 16. (XXXIII.)

[9]) Jerem. IV, 1. 2.

καὶ ὀμόσῃ· ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ.“ Ἴδωμεν[1]) *ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ ὀμνύοντες, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὀμνύομεν, ἀλλ᾽ ἀκρίτως, ὥστε γενέσθαι ἡμῶν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. Συναρπαζόμεθα γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησί· „καὶ*[2]) *ἐὰν ὀμόσῃ· ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ.“ Οἴδαμεν*[3]) *ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς· „ἐγὼ*[4]) *δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως.“ Ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ ἐὰν διδῷ θεὸς, συνεξετασθήσεται τὰ ἀμφότερα. Τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὀμόσαι ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο προκόψας τις, ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως, ἀλλ᾽ ἔχῃ ναί, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι τὸ ναί· καὶ ἔχῃ οὔ, μὴ*[5]) *δεόμενον μαρτύρων τοῦ*[6]) *εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς οὔ. „Καὶ*[7]) *ὀμόσῃ οὖν· ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ.“ Ἐν τῷ ὀμνύοντι πρῶτον ζητῶ τὸ μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς, ἵνα μετὰ ἀληθείας ὀμόσῃ· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ ἐπιορκοῦμεν. Ἀλλ᾽ ἔστω μετὰ ἀληθείας, οὐδὲ καλῶς ὅρκος γίνεται*[8]), *ἀλλ᾽ ἐν κρίσει. Δεδόσθω*[9]) *δὲ, ἔθει ὀμνύω ἐν κρίσει, εἰ*[10]) *δέον παραλαμβάνειν εἰς τὸν τοι-*

---

[1]) H. ad marginem: „scribendum: *οἴδαμεν.*“

[2]) Cfr. Jerem. IV, 2.

[3]) H. ad marginem: „scribe: *οἶδα μέν.*“

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐγὼ δὲ ὑμῖν ὀμόσαι ὅλως,*“ R. vero in notis: „in Cod. Vatic. male omissae sunt voces: *λέγω ὑμῖν μή.*“ — Cfr. Matth. V, 34.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *μὴ δεόμενον τοῦ εἶναι τὸ οὔ· καὶ ἔχῃ τὸ οὔ.*“

[6]) R. in notis: „Cod. Vaticanus: *τῷ εἶναι.*“

[7]) Cfr. Jerem. IV, 2.

[8]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *γένηται.*“

[9]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *δεδόσθω γάρ.*“

[10]) H. ad. marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *εἰ δέοι.*“

οὕτον ὅρκον[1]) τὸν θεὸν τὸν τοῦ παντὸς, καὶ[2]) τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ἐπὶ τόδε τὸ πρᾶγμα; Πηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἵνα τὰ γόνατα θῶ καὶ ὀμόσω; Πρὸς[3]) ἣν ἀπιστίαν γενομένην ἔν τισι περὶ τοῦ λόγου μου θεραπεύων τοῦτο ποιήσαιμί ποτε; Εἰ δὲ ὡς ἔτυχεν, οὕτως ὀμνύοιμι, ἁμάρτοιμι[4]) ἄν; „Ἐὰν[5]) οὖν ὀμόσῃ· ζῇ κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει," μὴ ἀκρίτως, καὶ „ἐν δικαιοσύνῃ," μὴ ἀδίκως· „καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη." Ἥνωσεν ἀμφότερα, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ τὸν Ἰσραήλ. Εἶπε περὶ τῶν ἐθνῶν, εἶπε καὶ περὶ τοῦ Ἰσραήλ.

13. Ἐπιφέρει· „καὶ[6]) εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλήμ· ὅτι τάδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ." Εἴρηκε τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, εἴρηκε καὶ τοῖς ἀπὸ Ἰσραὴλ, λέγει τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰούδα. Μέμνημαι τῶν πρώην[7]) εἰρημένων περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλὴμ τροπολογιῶν[8]). Κατοικοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἐὰν ὁ θεὸς διδῷ, ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ· ἐπεὶ „ὅπου[9]) ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία." Ἐὰν θησαυρίζωμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔχωμεν τὴν καρδίαν

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cad. Vaticanus: ὅρκον τὸν τοῦ παντός."

[2]) H. et R. ut nos in textu, R. tamen in notis: „Cod. Vaticanus: τὸν Χριστόν."

[3]) H. et R. in notis, ille: „ita Cod. Vaticanus," hic: „ita Codd. Vatic. et Scorialensis." Iidem ibidem: „Ghislerius legi vult: πρὸς τὴν ἀπιστίαν."

[4]) H. in notis: „videntur haec legenda citra interrogationem."

[5]) Cfr. Jerem. IV, 2. [6]) Jerem. IV, 2. 3.

[7]) Cfr. Homilia IV.

[8]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): τροπολογικῶς. Cod. vero Vaticanus (H. quoque teste): τροπολογιῶν."

[9]) Cfr. Matth. VI, 21.

ἐν Ἱερουσαλὴμ τῇ ἄνω, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολός φησιν· „ἡ [1]) δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, ὡς γέγραπται," καὶ τὰ ἑξῆς. „Τάδε [2]) οὖν λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις." Ὁ λόγος οὗτος μάλιστα τοῖς διδάσκουσι λέγεται, ἵνα μὴ πρότερον ἐμπιστεύσωσι τὰ λεγόμενα τοῖς ἀκροαταῖς, πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. Ὅταν γὰρ ἀρότρῳ ἐπιβαλόντες τὴν χεῖρα, νεώματα ποιήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς κατὰ τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν τούτων ἀκουόντων, τότε σπείροντες οὐ σπείρουσιν ἐπ' ἀκάνθαις. Ἐὰν δὲ πρὸ τοῦ ἀρότρου, καὶ πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀκουόντων, λάβῃ τις τὰ σπέρματα τὰ ἅγια, τὸν περὶ τοῦ πατρὸς λόγον, τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ, τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναστάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ κολάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναπαύσεως, τὸν περὶ νόμου, τὸν περὶ προφητῶν, καὶ ἁπαξαπλῶς ἑκάστου τῶν γεγραμμένων, καὶ σπείρῃ, παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολὴν πρῶτον· „νεώσατε [3]) ἑαυτοῖς νεώματα·" δεύτερον· „καὶ [4]) μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις." Ἀλλὰ ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων· ἐγὼ οὐ διδάσκω, οὐχ ὑπόκειμαι ταύτῃ τῇ ἐντολῇ. Καὶ σὺ [5]) γεωργὸς γενοῦ σεαυτοῦ, καὶ μὴ σπείρῃς ἐπ' ἀκάνθαις, ἀλλὰ νέωμα ποίησόν μοι τὸ χωρίον, ὃ πεπίστευκέ σοι ὁ θεὸς τῶν ὅλων. Κατανόησον τὸ χωρίον, ἴδε ποῦ εἰσιν ἄκανθαι, ποῦ μέριμναι βιωτικαὶ καὶ πλούτου φιληδονία. Καὶ κατανοήσας τὰς ἀκάνθας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ σου, ζήτησον τὸ λογικὸν ἄροτρον, περὶ οὗ Ἰησοῦς φησι

---

[1]) Cfr. Galat. IV, 26. [2]) Jerem. IV, 3.
[3]) Jerem. IV, 3. [4]) Jerem. IV, 3.
[5]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu) male: σοῦ γεωργός" κτλ. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: σὺ γεωργός" κτλ.

τό· „οὐδεὶς[1]) βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστι τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.“ Ζητήσας αὐτὸ, καὶ εὑρὼν, ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγὼν τοὺς βοῦς, τοὺς ἐργάτας τοὺς καθαροὺς, ἀροτρίασον καὶ νέωσον τὴν γῆν, καὶ ἵνα μηκέτι ᾖ παλαιὰ, ποίησον αὐτὴν νέαν. Ἐκδυσάμενος[2]) τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν, ποιήσεις σεαυτῷ νέωμα. Καὶ ἐὰν ποιήσῃς τὸ νέωμα, λάβε σπέρματα ἀπὸ τῶν διδασκόντων, λάβε σπέρματα ἀπὸ τοῦ νόμου, λάβε ἀπὸ τῶν προφητῶν, ἀπὸ εὐαγγελικῶν γραφῶν, ἀποστολικῶν λόγων, καὶ λαβὼν ταῦτα τὰ σπέρματα, σπεῖρον τὴν[3]) ψυχὴν διὰ τῆς μνήμης καὶ τῆς μελέτης. Αὐτόματα ταῦτα δόξει[4]) ἀνατέλλειν, τὸ ἀληθῶς δὲ οὐκ αὐτὰ ἀνατέλλει μετὰ τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὰ αὔξει· „ἐγὼ[5]) ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ηὔξησε.“ Καὶ εἴ τίς γε δεδύνηται κατανοῆσαι τὰς γραφὰς, οὗτος πεποίηκε νέωμα· καὶ ποιήσας νέωμα, ἔσπειρεν οὐκ ἐν ἀκάνθαις. Ταῦτα τὰ σπέρματα οἰκονομεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οὐκ αἰφνίδιον γενέσθαι στάχυς, ἀλλ'[6]) ὡς ἐν τῷ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίῳ,

---

1) Cfr. Luc. IX, 62. 2) Cfr. Coloss. III, 9. 10.

3) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: τῇ ψυχῇ.“

4) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): δοξῇ μὲν ἀναστέλλειν, τὸ ἀληθῶς δὲ οὐκ αὐτὰ ἀναστέλλεις μετὰ τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ θεὸς ηὔξησε. Καὶ εἴ τίς γε δεδύνηται“ κτλ. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: δόξει ἀνατέλλειν, τὸ ἀληθῶς οὐκ αὐτὰ ἀνατέλλει μετὰ μὲν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὰ αὔξει· ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ηὔξησε. Καὶ εἴ τίς γε δεδύνηται“ κτλ.

5) Cfr. I Cor. III, 6.

6) H. ad marg., R. in notis: „deest ἀλλ' in Cod. Vaticano.“

πρῶτον[1]) χόρτος, εἶτα στάχυς, εἶτα ἕτοιμον γίνεται πρὸς θερισμόν. Ὅταν γένηται ἕτοιμον πρὸς θερισμὸν, ἐλεύσονται οἱ ἐπὶ τὸν θερισμὸν ἐξαποστελλόμενοι, ὅταν[2]) γένηται ἕτοιμον πρὸς τὸν θερισμὸν, ἐλεύσονται πρὸς οὓς ὁ λόγος φησίν· „ἐπάρατε[3]) τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσατε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.“ Φησὶν οὖν ἡμῖν· „νεώσατε[4]) ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις.“ Ἐὰν δὲ πρὶν[5]) καθάρῃς σου τὴν ψυχὴν, ἔχων ἀκάνθας προΐῃς τῷ[6]) διδάσκειν ἢ δυναμένῳ, ἢ νομιζομένῳ, ἢ ἐπαγγελλομένῳ, καὶ αἰτῇς[7]) μαθήματα καὶ σπέρματα πνευματικὰ, παραβαίνεις τὴν λέγουσαν ἐντολήν· „μὴ[8]) σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις.“

14. Καὶ ἑξῆς τοῦτο[9]) λέγεται· „περιτμήθητε[10]) τῷ[11]) θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς[12]) καρδίας ὑμῶν.“ Ὅπου ἀναγκαίως πρόσκειται

---

[1]) Cfr. Marc. IV, 28.

[2]) R. in notis: „in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) desunt verba: ὅταν γένηται ἕτοιμον πρὸς τὸν θερισμὸν, ἐλεύσονται.“ — H. ad marginem: „exstant haec verba in Cod. Vaticano.“

[3]) Cfr. ev. Joann. IV, 35. [4]) Jerem. IV, 3.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „πρὶν καθαρίσαι τὴν ψυχὴν, ἔτι ἔχων.“

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. male: τό.“

[7]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): αἰτεῖς. Ghislerius perperam legendum putat (H. quoque teste): ἐνθῇς.“ — H. ad marginem: „scribe: αἰτῇς.“

[8]) Jerem. IV, 3.

[9]) R. in notis: „Cod. Vaticanus: τούτῳ.“

[10]) Cfr. Jerem. IV, 4.

[11]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: τῷ θεῷ, καὶ περιτέμεσθε.“

[12]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: τῆς καρδίας ὑμῶν. Περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν. Ἀναγκαίως πρόσκειται τό· περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν. Νοήσεις“ κτλ.

τό· „τῷ[1]) *θεῷ ὑμῶν.“ Νοήσεις δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ αἰσθητοῦ· περιτέμνονται, κατὰ τὸ αἰσθητὸν λέγω, οὐ μόνον οἱ ἐκ περιτομῆς κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ἀλλὰ*[2]) *καὶ ἄλλοι πολλοί. Τῶν Αἰγυπτίων εἰδώλοις οἱ ἱερεῖς περιτέμνονται· ἀλλ᾽ ἐκείνη ἡ περιτομὴ εἰδώλοις περιτομή ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι τῷ θεῷ γινομένη περιτομή· ἡ δὲ Ἰουδαίων τάχα πάντως τότε τῷ θεῷ ἐγίνετο. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ λόγος· „περιτμήθητε*[3]) *τῷ θεῷ ὑμῶν·“ νοήσας τὸ ῥητὸν, μετάβηθι καὶ ἐπὶ τὴν τροπολογίαν, ἵνα εὕρῃς, πῶς τῶν περιτεμνομένων τροπολογικῶς, ὥστ᾽ ἂν εἰπεῖν*[4]) *τάχα τινὰς αὐτῶν· ἡμεῖς ἐσμεν ἡ περιτομή· οἱ μὲν περιτέμνονται τῷ θεῷ, οἱ δὲ περιτέμνονται μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι παρὰ*[5]) *τὸν λόγον τὸν τῆς ἀληθείας, παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἐκκλησίας. Περιτέμνονται τὰ ἤθη, καὶ τὴν καρδίαν, ὥστε εἰπεῖν, σωφρονίζουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες, σωφρονίζουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, καὶ γίνεται αὐτοῖς περιτομή· ἀλλὰ περιτομὴ μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ. Περιτομὴ γὰρ λόγῳ ψευδεῖ παρ᾽ ἐκείνοις γίνεται. Ὅταν δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κάνονα, κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας κοινωνικὸς*[6]) *ᾖς,*

---

[1]) Jerem. IV, 4.

[2]) H. in textu: „*ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Αἰγυπτίων. Εἰδώλοις*“ *κτλ.*, in notis: „haec cum seqq. in Cod. Vatic. cohaerebant; quae ita distinguebat Ghislerius: *ὡς οἱ τῶν Αἰγυπτίων εἰδώλοις ἱερεῖς κτλ.* Lego: *ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί. Τῶν Αἰγυπτίων εἰδώλοις οἱ ἱερεῖς*“ *κτλ.*

[3]) Jerem. IV, 4.

[4]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *εἰπεῖν τάχα τινές.*“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *εἰπεῖν τάχα τινάς.*“

[5]) Verba: „*παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἀληθείας,*“ omissa sunt in edd. Huetii incuria typographi, si quidem habentur cum in Cod. Vaticano, tum in Cod. Scorialensi. Ruaeus.

[6]) Excidit vox: „*κοινωνικός,*“ in edd. Huetii, licet

οὐ περιτέτμησαι μόνον, ἀλλὰ καὶ περιτέτμησαι τῷ θεῷ. „Περιτμήθητε[1]) *οὖν τῷ θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν.“ Τίς ταῦτα οὐ παρέρχεται ὡς σαφῆ; Οὐκοῦν*[2]) *ἐστί τις ἀκροβυστία τῆς καρδίας, καὶ ταύτην δεῖ περιτέμνεσθαι. Ὁ ἀκριβώσας τὸν λόγον, τοιαῦτα ζητῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐξετάσει· ἡ ἀκροβυστία συγγεννᾶται, ἡ περιτομὴ ἐπίκτητός ἐστι, καὶ ὅπερ ἐκ γενέσεως ἐλήλυθε, τοῦτο περιαιρεῖ ἡ περιτομή. Εἰ τοίνυν περιαιρεῖσθαι κελεύει ὁ λόγος τὴν ἀκροβυστίαν*[3]) *τῆς καρδίας, ὀφείλει τι εἶναι συγγεγεννημένον τῇ καρδίᾳ, ὃ λέγει ἀκροβυστίαν, ὅπερ περιαιρεθῆναι δεῖ, ἵνα τις περιτέτμηται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας. Ἐάν τις νοήσῃ*[4]) *τό· „ἤμεθα*[5]) *τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί·“ ἐάν τις νοήσῃ τὸ σῶμα*[6]) *τῆς ταπεινώσεως, ἐν ᾧ γεγεννήμεθα· ἐάν τις νοήσῃ τό· „οὐδεὶς*[7]) *καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδὲ εἰ μία ἡμέρα εἴη ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ἀριθμητοὶ δὲ μῆνες αὐτοῦ·“ ὄψεται τίνα τρόπον γεγεννήμεθα μετὰ ἀκαθαρσίας καὶ ἀκροβυστίας τῆς καρδίας ἡμῶν.*

15. *Ἵνα δὲ κατὰ τὸ ἁπλούστερον παράδειγμα λεχθῇ,*

---

habentur in utroque Cod. Mscr., Vaticano scil. et Scorialensi. Ruaeus.

[1]) Cfr. Jerem. IV, 4.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. male: *Οὐκ ἄν ἐστί τις.*“

[3]) R. in notis: „ita quidem recte habet Cod. Vaticanus; sed in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. Huetii) haec leguntur: *ἀκροβυστίαν, τί δήποτε περιαιρεθῆναι δεῖ, ἵνα τις περιτέτμηται*“ *κτλ.* — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας, ὀφείλει καὶ εἶναι συγγεγεννημένον τῇ καρδίᾳ, ὃ λέγει ἀκροβυστίαν, ὅπερ περιαιρεθῆναι δεῖ, ἵνα τις περιτέτμηται*“ *κτλ.*

[4]) R. ut nos in textu, in notis vero: „Cod. Vatic. (H. quoque teste): *νοήσῃ τό· ἤμεν κτλ.* Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *νοήσῃ· ἤμεθα*“ *κτλ.*

[5]) Cfr. Ephes. II, 3.

[6]) Cfr. Philipp. III, 21. [7]) Cfr. Job. XXV, 4.

δυνάμενον προσαγαγεῖν ὑμᾶς[1]) *τῷ ἰδεῖν τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας, παραθήσομαι, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ψευδοδοξίαι πάντως γίνονται ἐν τῇ ψυχῇ· οὐ γάρ οἷόν τέ ἐστιν ἀρχῆθεν ἀληθῆ δόγματα καὶ*[2]) *καθαρὰ λαβεῖν*[3]) *τὸν ἄνθρωπον, προενοήσατο δὲ ὁ θεὸς λόγον*[4]) *ἱστορίας καὶ γραφῆς τῆς κατὰ τὸ ῥητὸν, ἵνα θρέψῃ τὸν κατὰ σάρκα γεγεννημένον τῷ Ἀβραὰμ, ἐν τοῖς κατὰ σάρκα πρῶτον λόγοις, καὶ γένηται πρῶτος ὁ ἐκ τῆς παιδίσκης, εἰς τὸ δυνηθῆναι μετὰ τοῦτον γεννηθῆναι τὸν τῆς ἐλευθέρας, καὶ τὸν διὰ τῆς ἐπαγγελίας. Εἰ νενόηται τοῦτο διὰ τί παρελήφθη, δύναται νοεῖσθαι ἡ ἀκροβυστία τῆς καρδίας προγινομένη τῆς περιτομῆς· Χρεία οὖν ἡμῖν τὸν λόγον παραλαβεῖν τὸν καθαίροντα τὰ δόγματα, καὶ περιαιροῦντα πάντα τὰ γενόμενα κατὰ ψευδοδοξίαν ἐν ἡμῖν. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ ἀποθέσθαι τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ἡμῶν. Ἡ*[5]) *γὰρ καρδία ἐστὶν ἔχουσα καθ' ἡμᾶς τὸ ἡγεμονικὸν, ἔνθα ἐστὶ τὰ νοήματα, ὅθεν οἱ διαλογισμοὶ ἐξέρχονται οἱ πονηροί. Ὁ περιαιρούμενος τοὺς διαλογισμοὺς τοὺς πονηροὺς, τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας περιαιρεῖται· ὁ ἀποτιθέμενος τὴν ψευδοδοξίαν, περιτέτμηται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ γίνεται ἀνὴρ Ἰούδα, καὶ κατοικῶν Ἱερουσαλὴμ, καθαρῶς περιτεμνόμενος. Ἐὰν δέ τις μὴ ἀπόθηται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἴδωμεν τί ἀπειλεῖ αὐτῷ ὁ λόγος· „μή*[6]) *πως ἐξέλθῃ, φη-*

---

1) H. ad marg, R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἡμᾶς*."

2) R. in notis: „in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) deest: *καὶ*." — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ καθαρά*."

3) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *λαλεῖν*."

4) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *λόγος*."

5) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *εἰ γάρ*." — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἡ γάρ*."

6) Jerem. IV, 4.

σὶν, ὡς πῦρ ὁ θυμός μου, καὶ ἐκκαυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων." Ἐξέρχεται οὖν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς τοῦ κυρίου ἐπὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῷ θεῷ, ἐπὶ τοὺς μὴ ἀποθεμένους τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ οὐκ [1]) ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν [2]). Τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὕλην ἔχει τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν [3]). Ὅπου οὐκ ἔστι πονηρία ἐπιτηδευμάτων, οὐκ ἔχει τὸ πῦρ ὅπου νεμηθῇ. Ὅτι δὲ ἡ ὕλη ἐκείνου τοῦ πυρὸς ἡ πονηρία ἐστὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· „καὶ [4]) οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν [5]). Ἀναγγείλατε ἐν τῷ Ἰούδᾳ, καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀκουσθήτω· εἴπατε [6]), ἀναγγείλατε, σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κράξατε μέγα." Ταῦτα, φησὶ, τὰ ἀπαγγελλόμενα [7]) εἴπατε ἐν τῷ Ἰούδᾳ, τοῖς ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ Χριστοῦ. Πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν [8]).

16. „Σημάνατε [9]) σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς." Ὁ λόγος ὁ ὑψηλὸς, ὁ διεγείρων τὸν ἀκροατὴν, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν παθῶν, εἰς τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντικειμένων

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: οὐκ ἔστιν."

[2]) Edd. H. perperam: αὐτῷ.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἡμῶν, ὅπου οὐκ ἔνι πονηρία."

[4]) Cfr. Jerem. IV, 4. 5.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἡμῶν."

[6]) Edd. R. perperam: εἴσατε.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἐπαγγελλόμενα."

[8]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): ὑμῶν." — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἡμῶν."

[9]) Jerem. IV, 5.

δυνάμεων[1]), ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς[2]) τὰς οὐρανίους ἑορτὰς, — εἰς ἀμφότερα γὰρ ταῦτα λέγεται —, παραλαμβάνεται[3]) σάλπιγξ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς. Ὁ τοιοῦτος[4]) λόγος σάλπιγξ ἐστὶν, οἷον ἐμοὶ κελεύει ὁ λόγος, καὶ εἴ τινι ἄλλῳ· δέδοται δὲ τῷ βουλομένῳ καὶ ζητήσαντι τὸν νοῦν τῶν γραφῶν. Κελεύει ποιῆσαι σάλπιγγας ἀργυρᾶς ἐλατάς. Οὕτω φησὶν ὁ λόγος· „σημάνατε[5]) σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κράξατε μέγα. Εἴπατε· συνάχθητε, καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις.“ Εἰς ἀτείχιστον πόλιν οὐ βούλεται ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀλλ' εἰς τετειχισμένην. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος θεοῦ τετειχισμένη ὑπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ λόγου. Οὗτος[6]) γάρ ἐστι τὸ τεῖχος, ὡς ἐν τῷ ιζ' κεῖται ψαλμῷ, ὅτι καὶ τεῖχός ἐστιν ὁ θεός. „Αναλαβόντες[7]) φεύγετε εἰς Σιών.“ Ὅσοι ἐστὲ ἔξω τῆς Σιὼν, ἀναλαβόντες[8]) „φεύγετε εἰς Σιών· σπεύσατε, μὴ στῆτε.“ Οἱ ἐν τῇ προκοπῇ, σπεύσατε ἐπὶ τὸ σκοπευτήριον, ὅτι[9]) „κακὰ ἐγὼ ἐπάγω ἀπὸ Βοῤῥᾶ, καὶ συντριβὴν μεγάλην“ τῶν ἐπαγομένων κακῶν ἀπὸ Βοῤῥᾶ, Βοῤῥᾶ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς πολλάκις λέλεκται. Ὃς ἐὰν εὑρεθῇ μὴ σπεύσας, μηδὲ εἰσελθὼν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις, μὴ γενόμενος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔξω ἑστηκὼς, αὐτὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων καταλη-

---

1) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: δυνάμεων.“

2) Edd. Huetii: „εἰς τὰς ἑορτὰς τὰς οὐρανίους.“

3) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: καὶ παραλαμβάνεται.“

4) Ed. Ruaei sola: τοῦτος. 5) Cfr. Jerem. IV, 5.

6) R. in notis: „in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd H.) deest ὡς et κεῖται.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὗτος γὰρ ὡς ἔστι τὸ τεῖχος.“ — Cfr. Psalm. XVIII, 2. (XVII.)

7) Jerem. IV, 6. 8) Jerem. IV, 6.

9) Jerem. IV, 6.

φθεὶς ἀναιρεθήσεται. Τίς[1]) *ἐστιν ὁ πολέμιος, ἴδωμεν ἐκ τῶν ἑξῆς τίνα τρόπον λέγεται.* „*Ἀνέβη*[2]) *λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρεν.*" *Οὗτός ἐστιν ὁ πολέμιος, ὃν δεῖ ἡμᾶς φυγεῖν. Λέων ἡμᾶς καταδιώκει. Τίς οὗτος; Πέτρος ἡμᾶς διδάσκει, λέγων·* „*ὁ*[3]) *ἀντίδικος ὑμῶν*[4]) *διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν*[5]) *τίνα καταπίῃ· ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ ἐν τῇ πίστει·*" *καὶ, κατὰ τὸν θ' ψαλμόν·* „*ἐνεδρεύει*[6]) *ἐν ἀποκρύφῳ, ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ.*" *Καὶ ἐνεδρεύει οὗτος ὁ λέων οὐχ ἡμέρᾳ*[7]), *ἀλλ' ἐπὰν γένηται νύξ. Κατὰ γὰρ τὸν ργ' ψαλμόν·* „*ἔθου*[8]) *σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ. Ἐν αὐτῇ*[9]) *διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ*[10]) *ἁρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς.*"

17. „*Ἀνέβη*[11]) *οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ.*" *Ποῦ; Πότε; Κάτω ἐστὶ πεσὼν, εἰς*[12]) *τὰ κατώτατα τῆς γῆς κατελήλυθεν.* „*Ἀνέβη*[13]) *λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ.*" *Ἄνθρωπος*[14]) *εἶ, ἀνωτέρω εἶ τοῦ διαβόλου·*

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *Τίς δέ ἐστιν.*"

[2]) Jerem. IV, 7. [3]) Cfr. I Petr. V, 8. 9.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἡμῶν.*"

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ζητῶν τινα καταπιεῖν· ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει.*"

[6]) Psalm. X, 9. (IX.)

[7]) R. in notis: Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *ἡμέρας.*" — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἡμέρᾳ.*"

[8]) Cfr. Psalm. CIV, 20. 21. (CIII.)

[9]) Ed. Ruaei sola: *ἐνδιελεύσονται*, omisso voc. *αὐτῇ.*

[10]) R. in notis: „in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) deest: *τοῦ.*" — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τοῦ ἁρπάσαι.*"

[11]) Jerem. IV, 7.

[12]) Edd. Huetii: „*εἴς τέ,*" ed. Ruaei: „*εἴς τό.*"

[13]) Jerem. IV, 7.

[14]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in

κρείττων γάρ εἶ αὐτοῦ, ὁποῖος ἐὰν ᾖς· ἐκεῖνος διὰ τὴν κακίαν κάτω ἐστίν. Ἀνέβη[1]) *οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύειν ἔθνη· ἐξῆρεν ἀναβὰς ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, τόπου τοῦ οἰκείου τῇ κολάσει ἑαυτοῦ*[2]). „*Ἐξολοθρεύων*[3]) *ἔθνη ἐξῆρεν· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, θεῖναι τὴν γῆν σου εἰς ἐρήμωσιν.*" *Βούλεται εἰσελθεῖν σου εἰς τὴν γῆν, περὶ ἧς βραχέως*[4]) *ἐλέγομεν. Ἕκαστον ἡμῶν βούλεται νεμηθῆναι. Ἔρχεται οὖν, τοῦ θεῖναι τὴν γῆν σου εἰς*[5]) *ἐρήμωσιν, ἵνα καταπατήσῃ τὰ σπέρματα ὁ λέων, ἵνα ποιήσῃ ἔρημόν σου τὴν γῆν.* „*Καὶ*[6]) *πόλεις σου καθαιρεθήσονται, παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι αὐτάς. Ἐπὶ τούτοις περιζώσασθε σάκκους.*" *Ἐπεὶ οὖν ἀνέβη λέων, καὶ ἀπειλεῖ*[7]) *σοι λέων, καὶ βούλεταί σου ἀφανίσαι τὴν γῆν, περίζωσαι σάκκον, κλαῖε καὶ πένθει, διὰ τῶν εὐχῶν παρακάλει τὸν θεὸν, ἵνα τοῦτον τὸν λέοντα ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ σοῦ, καὶ μὴ ἐμπέσῃς αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα.* „*Ὃν*[8]) *τρόπον γὰρ ὅταν ἐκσπάσῃ ὁ ποιμὴν ἐκ στόματος λέοντος δύο σκέλη, ἢ λοβὸν ὠτίου*" *οὕτως ὁ λέων ζητεῖ τῶν ὤτων σε λαβεῖν, ἵνα διὰ τῆς λιχνείας*[9]) *σου λόγους ψευδεῖς σοι παραβαλὼν, ἐκστήσῃ σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Βούλεταί σου*

textu): „*Ἄνθρωπος ἀνωτέρω τοῦ διαβόλου, κρείττων*" *κτλ.* — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἄνθρωπος εἶ, ἀνωτέρω εἶ τοῦ*" *κτλ.*

[1]) Cfr. Jerem. IV, 7.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *αὐτοῦ.*"

[3]) Cfr. Jerem. IV, 7.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *πρὸ βραχέως.*"

[5]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *ἐρήμωσιν.*" — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *εἰς ἐρήμωσιν.*"

[6]) Cfr. Jerem. IV, 7. 8.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἀπειλεῖ σοῦ λέων.*"

[8]) Cfr. Amos. III, 12.

[9]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. male: *λυχνίας.*"

ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἁρπάσαι τοὺς πόδας, καὶ καταφαγεῖν· ἀλλὰ σὺ περίζωσαι σάκκους, καὶ κόπτου, καὶ κλαῖε, καὶ ἀλάλαζε[1]) *βλέπων τὸν πολέμιον τὸν*[2]) *ἐνεστηκότα, ἵνα ἀποστραφῇ θυμὸς ὀργῆς κυρίου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀποστραφέντος τοῦ θυμοῦ, δυνηθῇς ἐν ἀμεριμνίᾳ γενόμενος, μηκέτι τοῦ λέοντος ὑπεισερχομένου σοι, τῷ σε εἰσεληλυθέναι εἰς τὴν τειχήρη πόλιν, δοξάζειν τὸν ῥυόμενόν σε θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Ὁμιλία ἕκτη.

Εἰς τό· „κύριε[3]), *οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν,“ καὶ τὰ ἑξῆς.*

1. „*Κύριε*[4]), *φησὶν, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν.*“ *Ὡς* „*οἱ*[5]) *ὀφθαλμοὶ*[6]) *κυρίου ἐπὶ δικαίους·*“ — *ἀπὸ γὰρ ἀδίκων ἀποστρέφει αὐτούς· οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ*[7]) *κυρίου εἰς πίστιν. Ἀπὸ γὰρ ἀπιστίας ἀποστρέφει αὐτούς. Διὸ καλῶς λέλεκται ὑπὸ τοῦ νοοῦντος, τί λέγει ἐν τῇ εὐχῇ τό·* „*κύριε*[8]), *οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς*[9]) *πίστιν.*“

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *ἀλάλασε*. Legendum videtur: *ὀλόλυξε*.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἀλάλαζε*. Ghislerius: *ὀλόλυζε*.“ — Cfr. Jerem. IV, 8.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „deest *τόν* in Cod. Vaticano.“

[3]) Jerem. V, 3. [4]) Jerem. V, 3.

[5]) Psalm. XXXIV, 15. (XXXIII.)

[6]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu) male: *ὀφθαλμοὶ ἦν ἐπί*“ *κτλ.* — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπί*“ *κτλ.*

[7]) R. in notis: „in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) male legitur: *ὀφθαλμοὶ ἦν εἰς πίστιν.*“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν.*“

[8]) Jerem. V, 3.

[9]) R. ut nos in textu, in notis: „Cod. Scorial. (itemq.

Τὸ μὲν οὖν ἐνταῦθα γεγραμμένον ἐστί· ,,κύριε[1]), οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν.“ Ἐπεὶ δὲ ,,λόγον[2]) σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν, καὶ ἐπ᾽ αὐτὸν προσθήσει·“ ὅρα πόσα ἐστὶ ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ· ,,κύριε[3]), οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν.“ Φησὶν ὁ Παῦλος· ,,νυνὶ[4]) δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.“ Ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἐλπίδα, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην. Ἐπεὶ δέ ἐστι πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ, ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην, οὕτως ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς δύναμιν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς σωφρονισμὸν, ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαιοσύνην, οὕτως ἐπὶ πάσας ἀρετὰς ὀφθαλμοὶ κυρίου. Εἰ οὖν βούλει καὶ σὺ τὰς ἀκτῖνας τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ φθάνειν ἐπὶ σὲ, ἀνάλαβε τὰς ἀρετάς. Καὶ ἔσται ὡς τό· ,,κύριε[5]), οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς[6]) πίστιν·“ οὕτω, κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς ἕκαστον ὧν ἐὰν κτήσῃ ἀγαθῶν. Καὶ ἐὰν τηλικοῦτος ᾖς, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς κυρίου ἐλλάμπειν σοι, ἐρεῖς· ,,ἐσημειώθη[7]) ἐφ᾽ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε.“

2. *Εἶτα περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἴδωμεν τὸ λεγόμενον· ,,ἐμαστίγωσας[8]) αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν.“ Αὗται*

---

edd. H. in textu) habet: *εἰς πίστιν· ἐπειδὴ λόγον σοφόν“ κτλ.*, sicque nonnulla omissit, quae e Cod. Vatic. (H. quoque idem ad marg. attestante) cum supplentur, tum emendantur.“

[1]) Jerem. V, 3.

[2]) Sap. Sirac. XXI, 15. (Ecclesiastic.)

[3]) Jerem. V, 3. [4]) Cfr. I Cor. XIII, 13.

[5]) Jerem. V, 3.

[6]) R. in notis: ,,in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) luxatus est hic locus, omissis his verbis: *εἰς πίστιν· οὕτω κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου.*“ — H. ad marginem: ,,Cod. Vaticanus: *ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν· οὕτω κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς ἕκαστον*“ *κτλ.*

[7]) Psalm. IV, 6. [8]) Jerem. V, 3.

αἱ αἰσθηταὶ μάστιγες ζῶσι προσφερόμεναι [1]) σώμασιν, εἴτε βούλονται, εἴτε μὴ βούλονται οἱ μαστιγούμενοι, πόνον ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς· αἱ δὲ τοῦ θεοῦ μάστιγες τοιαῦταί εἰσιν, ὥς τινας μὲν τῶν μαστιγουμένων πονεῖν, τινὰς δὲ τῶν μαστιγουμένων μὴ πονεῖν. Ἴδωμεν εἰ δυνάμεθα διηγήσασθαι, τί ἐστι τὸ πονεῖν ἀπὸ μαστίγων θεοῦ, καὶ τί τὸ μὴ πονεῖν, καὶ ὅτι κακοδαίμονες οἱ μὴ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ, μακάριοι δὲ οἱ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ. Φησὶ γὰρ ἡ σοφία· „τίς [2]) δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγῖδα πανοῦργον [3]), ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασί μου μὴ φείσωνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι μου μὴ ἀπολέσωσί με;“ Πρόσχες τῷ· „τίς [4]) δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας;“ Οὐκοῦν εἰσι μάστιγες τὸ διανόημα μαστιγοῦσαι. Αἱ μάστιγες τοῦ θεοῦ τὸ διανόημα μαστιγοῦσι. Λόγος γὰρ καταπτόμενος τῆς ψυχῆς, καὶ εἰς σύνεσιν αὐτὴν ἄγων τῶν ἡμαρτημένων, μαστιγοῖ· μαστιγοῖ δὲ τὸν μὲν μακάριον πονοῦντα ἐπὶ ταῖς μάστιξι. Καθικνεῖται γὰρ αὐτοῦ [5]) τὰ λεγόμενα, καὶ οὐκ ἐξευτελίζει τὸν ἐλέγχοντα ἀπ' αὐτοῦ. Ἐὰν δέ τις εὑρεθῇ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἀναίσθητος, λεχθήσεται περὶ αὐτοῦ· „ἐμαστίγωσας [6]) αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν.“ Τοῦ αὐτοῦ λόγου λεγομένου ἐλεγκτικῶς, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ [7]) καθίκεσθαι [8]) διανοίας τοῦ

[1]) Edd. Huetii: προφερόμεναι.

[2]) Cfr. Sap. Sirac. XXIII, 2. (Ecclesiastic.)

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: πανοῦργων.“

[4]) Cfr. Sap. Sirac. XXIII, 2. (Ecclesiastic.)

[5]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): αὐτῷ.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: αὐτοῦ.“

[6]) Jerem. V, 3.

[7]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): τῷ μὴ καθίκεσθαι.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τῷ καθίκεσθαι.“

[8]) H. et R. constanter: καθίκεσθαι.

τὴν συνείδησιν μεμολυσμένου ἐπί τινι ἁμαρτίᾳ, τὸ λεγόμενον, ἐὰν ὁ μέν τις τῶν ἀκουόντων ἀλγήσῃ[1]), ὥστε λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ· ἑώρακας, ὡς κατενύγη ὁ δεῖνα· ὁ δέ τις τῶν ἀκουόντων μὴ ἀλγήσῃ, ἀλλὰ ἀναισθητεῖ τῶν ἐλεγχόντων· δῆλον, ὅτι λεχθήσεται περὶ τοῦ μηδ' αἰσθανομένου· „ἐμαστίγωσας[2]) αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν." Μία[3]) μὲν διήγησις αὕτη περὶ τοῦ· „οὐκ ἐπόνησαν·" καί· „ἐπόνησαν·" Ἴδωμεν δὲ, εἰ ἔχομεν καὶ ἑτέραν ἀνάπτυξιν[4]). Γίνονταί τινες ἐν τοῖς σώμασι μερῶν τινων νεκρότητες καὶ ξηρότητες· καὶ πολλάκις τοιαῦτα πάσχει τὰ νενεκρωμένα μέλη παρὰ τὰ ζῶντα, ὥστε προσαγομένων μὲν τῶν πόνον[5]) ποιῆσαι δυναμένων τῷ ζῶντι μέλει, ἀλγεῖν ἐκεῖνον ᾧ προσάγεται τὸ ποιοῦν πονεῖν, προσαγομένων δὲ τῶν ποιούντων πονεῖν τῷ μέλει τῷ ἀναισθήτῳ, οὐκ αἰσθάνεται ἐκεῖνος, ὅταν ἡ νεκρότης περὶ αὐτόν. Ταῦτα εἴπερ ἴδῃς ἐπὶ τοῦ σώματος, μετάθες ἐπὶ τὴν ψυχήν· καὶ ὅρα, ὅτι ἐστί τις καὶ ψυχὴ νεκρουμένη τὰ μέλη, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τῶν μαστίγων, κἂν ἐπίπονα προσφέρηταί τινα. Διαπρισθήσεται[6]), ἀλλ' οὐκ αἰσθανθήσεται ἡ δεῖνα ψυχή. Ἄλλη δὲ αἰσθανθήσεται, καὶ τάχα ὡσπερεὶ[7]) λυπεῖται μᾶλλον ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἤπερ

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): „μὴ ἀλγήσῃ." — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀλγήσῃ." [2]) Jerem. V, 3.

[3]) R. in notis: „desunt in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) verba: μία μὲν διήγησις αὕτη περὶ τοῦ· οὐκ ἐπόνησαν, καὶ, ἐπόνησαν." — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐποίησαν. Μιὰ μὲν διήγησις αὕτη περὶ τοῦ· οὐκ ἐπόνησαν, ἢ ἐπόνησαν."

[4]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest vox ἀνάπτυξιν, quae et abesse potest sine sensus dispendio."

[5]) Edd. Huetii: πόνων.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: διαπροσφέρεται." — H. insuper ad marginem: „Ghislerius: δεινὰ πρισθήσεται."

[7]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in

ἐπὶ τῷ αἰσθάνεσθαι, ὁ μὴ αἰσθανόμενος ἀπὸ πόνων αὐτῷ προσφερομένων, εὐχόμενος μᾶλλον πονεῖν εἰ προσάγοιτο τὰ ἐπίπονα, — ἐπεὶ σημεῖόν ἐστι τοῦτο τοῦ ζῆν αὐτὸν, — ἀηδιζόμενος δὲ ἐπὶ τῷ [1]) μὴ αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐπιπόνοις. Ὥσπερ δὴ τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῶν σωμάτων, οὕτω νομίζω ἐν τῷ· „θελήσωσιν [2]), εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι·“ τοιοῦτόν τι δηλοῦσθαι· οἷον, τοῦ πυρὸς προσφερομένου τινὶ, καὶ μὴ αἰσθανομένου τοῦ καιομένου, θελήσωσιν ἐκεῖνοι καταλαβόντες [3]) σύγκρισιν μὴ αἰσθανομένων ἐπὶ ταῖς ἀλγηδόσι καὶ αἰσθανομένων, μᾶλλον αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τῷ πυρὶ, ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι· καὶ εὔξαιτο ἄν τις, προσαγομένου [4]) τοῦ κεκριμένου πυρὸς ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, αἰσθάνεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. Ταῦτα διὰ τό· „ἐμαστίγωσας [5]) αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν· συνετέλεσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν.“ Ὅτε [6]) τὰ καθαρτικὰ ποιεῖ ὁ προνοῶν τῶν ὅλων θεὸς ἐπὶ ψυχῆς σωτηρίᾳ, τότε [7]) αὐτὴν συνετέλεσε. Νοήσεις δέ· „συνετέλεσας [8]) αὐτοὺς,

---

textu): ὡς περιλυπεῖται μᾶλλον — εἴπερ ἐπὶ τῷ“ κτλ. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὡσπερεὶ λυπεῖται μᾶλλον — ἤπερ ἐπὶ τῷ“ κτλ.

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): τοῦ.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τῷ.“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: θελήσουσιν.“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: καταλαβόντα.“

[4]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): προσαγομένου κἀκείνου τοῦ συγκεκρυμμένου πυρὸς ἐπὶ τούς“ κτλ. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: προσαγομένου τοῦ κεκριμένου πυρὸς ἐπὶ τούς“ κτλ.

[5]) Jerem. V, 3.

[6]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): ὅτε καθαρτικά“ κτλ. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὅτε τὰ καθαρτικά“ κτλ.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ συνετέλεσε.“

[8]) Jerem. V, 3.

καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν·" ἀπὸ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὸν παραδιδόντα τὴν ἐπιστήμην, καὶ τὸν μὴ βουλόμενον παραλαβεῖν τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τοῦ παραδιδόντος. Πάντα γὰρ τὰ παρ' [1]) *αὐτῷ ποιείτω ὁ διδάσκαλος, καὶ συντελείτω πάντα εἰς παράδοσιν ἐπιστήμης, ἐκεῖνος δὲ μὴ παραδεχέσθω τὰ λεγόμενα· εἴποιμ' ἂν περὶ τοῦ τοιούτου τῷ* [2]) *διδασκάλῳ· συνετέλεσας* [3]) *τόνδε, καὶ οὐκ ἠθέλησε δέξασθαι παιδείαν. Ἐπὰν οὖν τὰ ἀπὸ τῆς προνοίας γίγνηται πάντα εἰς ἡμᾶς, ἵνα συντελεσθῶμεν, καὶ τελειωθῶμεν, ἡμεῖς δὲ μὴ παραδεχώμεθα τὰ τῆς προνοίας τῆς ἐπὶ τελειότητα ἡμᾶς ἑλκούσης, λεχθείη ἂν ὑπὸ τοῦ νοοῦντος τῷ θεῷ· „κύριε* [4]), *συνετέλεσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν."*

3. *„Ἐστερέωσαν* [5]) *τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν." Νοήσεις καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν σωματικωτέρων τῶν ἁμαρτανόντων. Οἱ μὲν ἀκούοντες λόγους ἐλεγκτικοὺς, ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐρυθριῶσι, καὶ καταδύονται, καὶ ὑποπίπτουσιν ἁπτομένου τοῦ λόγου τοῦ ἐλεγκτικοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ τοιοῦτοί εἰσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀνερυθριάστους εἶναι, μὴ αἰδουμένους ἐφ' οἷς ἐλέγχονται, ἐφ' οἷς ἡμαρτήκασιν. Εἴποις ἂν οὖν περὶ τούτων, οἳ οὐκ αἰδοῦνται· „ἐστερέωσαν* [6]) *τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν." Εἰ νενόηκας ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτὸ, μετάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν* [7]) *ψυχὴν, νοήσας πρόσωπον, περὶ οὗ λέγεται· „τότε* [8]) *δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον." Καὶ ὅρα ψυχὴν στερεὰν, ὁποία ἦν ἡ καρδία Φαραὼ ἐσκλη-*

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *παρ' αὐτόν.*"

[2]) H. et R. in notis: „legebat Corderius: *τοῦ διδασκάλου.*"

[3]) Cfr. Jerem. V, 3. [4]) Jerem. V, 3.

[5]) Jerem. V, 3. [6]) Jerem. V, 3.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *τῆς ψυχῆς.*"

[8]) I Cor. XIII, 12.

ρυμμένη [1]), ὥστε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς ἀπαγγελλομένοις ἑστάναι ἀντίτυπον, καὶ ὥσπερ ἀποβάλλουσαν τὰ λεγόμενα, μὴ μορφουμένην κατὰ τὰ ἀπαγγελλόμενα. Ἐκεῖ [2]) γὰρ εὑρήσεις, ὅτι ἁρμόζει τό· „ἐστερέωσαν [3]) τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. Κἀγὼ εἶπα· ἴσως πτωχοί εἰσιν, ὅτι οὐκ ἠθέλησαν γνῶναι ὁδὸν κυρίου, καὶ κρίσιν θεοῦ. Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἁδρούς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς." Ταῦτα νοήσας περὶ τῶν μὴ θελόντων παιδευθῆναι, μὴ νοούντων ἐπὶ ταῖς μάστιξι τοῦ θεοῦ, φησὶ νενοηκὼς τὸ τούτων αἴτιον· πτωχή ἐστιν αὐτῶν ἡ ψυχή. „Κἀγὼ [4]) εἶπα· ἴσως πτωχοί εἰσι, διότι οὐκ ἠδυνήθησαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν κυρίου, καὶ κρίσιν θεοῦ. Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἁδρούς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς." Οἱ ἁδροὶ ταῖς ψυχαῖς ἐν ἐπαίνῳ λέγονται. Καὶ παρ' Ἕλλησι γὰρ τὸ ἁδρὸν συνεχῶς ὀνομάζεται, κατὰ [5]) τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ὅταν γάρ τις μεγάλοις ἐπιβάλλῃ πράγμασι, καὶ προθέσεις ἔχῃ ἀξιολόγους, καὶ σκοπεῖ ἀεὶ τὰ δέοντα, πῶς βιώσῃ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπεινὸν καὶ μικρὸν θέλων, μηδὲ ὁρῶν, ὁ τοιοῦτος τὸ ἁδρὸν καὶ τὸ μεγαλεῖον ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ. Οὗτοι οὖν, ἐπεὶ ἦσαν πτωχοί, οἱ πρότεροι οὓς ἔψεξεν ὁ λόγος, οὐκ ἤκουσαν, φησὶν ὁ προφήτης. Διὰ τοῦτο οὐκ ἤκουσαν, ἐπεὶ [6]) πτωχοί εἰσι. „Πορεύσομαι [7]) πρὸς τοὺς ἁδρούς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς." Καὶ εἰ ἔστι μακάριον εἶναι ἐπὶ τῷ λέγειν εἰς ὦτα ἀκουόντων, μακάριόν ἐστιν ἐὰν πορεύσῃ τις ἁδροῦ, καὶ μεγάλου ἀκροατοῦ. Διὰ τοῦτο τούτων

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἐσκληρημένη, ὥστε αὐτὴν ἐπὶ τὸν ἀπαγγελόμενα ἑστάναι."

[2]) H. ad marginem: „scribe: ἐκείνη."

[3]) Jerem. V, 3. 4. 5. [4]) Cfr. Jerem. V, 4. 5.

[5]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): καὶ τό." — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: κατὰ τό."

[6]) Jerem. V, 4. [7]) Jerem. V, 5.

οὕτω λεγομένων, εἰδότες ὅτι οὐ ζημία τοῖς λέγουσιν, ὅσον τοῖς ἀκούουσίν ἐστι, τὸ μὴ παραδέχεσθαι τὰ ἀπαγγελλόμενα· — διὸ[1]) καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ νοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς διανοίας· — παρακαλέσωμεν ἀπὸ[2]) τοῦ θεοῦ λαβεῖν αὔξοντος τοῦ λόγου ἐν ἡμῖν ἁδρότητα καὶ μεγαλειότητα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἀκοῦσαι τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων λόγων δυνηθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁμιλία ἑβδόμη.

Εἰς τό· „καὶ[3]) ἔσται ἐν ταῖς[4]) ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ θεός σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν·“ μέχρι τοῦ· „οὕτως[5]) δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐχ ὑμῶν.“

1. Ὁ κρίνων κατὰ βραχὺ θεὸς τοὺς κολαζομένους, δίδωσι τόπον μετανοίας, καὶ οὐχ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι κολάζων, φέρει τὴν συντέλειαν τῆς κολάσεως ἐπὶ τὸν ἡμαρτηκότα. Διὰ τοῦτο κατὰ βραχὺ κολάζων[6]) κολάζει. Καὶ τούτου[7]) τὸ παράδειγμά ἐστιν ἐν Λευιτικῷ· ἐν γὰρ ταῖς τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον ἀραῖς ἀναγέγραπται μετὰ τὰς κολάσεις τὰς προτέρας· καὶ[8]) ἔσται,

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. omittitur: διό.“

[2]) R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἀπὸ τοῦ θεοῦ λαλεῖν. In Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) deest: θεοῦ.“ — H. in textu: „ἀπὸ τοῦ λαβεῖν,“ in margine: „Cod. Vaticanus: ἀπὸ τοῦ θεοῦ λαβεῖν.“

[3]) Cfr. Jerem. V, 18.

[4]) Deest „ταῖς“ in ed. Ruaei. [5]) Jerem. V, 19.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: κολάζων.“

[7]) R. in notis: „Cod. Vatic. (itemq. edd. H. in textu): τοῦτο.“ — H. ad marginem: „scribe: τούτου.“

[8]) Cfr. Levit. XXVI, 21.

ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε, λέγει κύριος, προσθήσω ὑμῖν κἀγὼ πληγὰς ἑπτά." Καὶ πάλιν διηγεῖται ἄλλην κόλασιν· „καὶ[1]*) ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε, ἀλλὰ πορεύσησθε πρὸς μὲ πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν θυμῷ πλαγίῳ." Καὶ εὑρήσεις τὸν θεὸν ἐπιμετροῦντα κολάσεις μετὰ φειδοῦς, ὡς*[2]*) βουλόμενον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ οὐκ ἀθρόως πάσας*[3]*) ἀποδιδόντα. Τοιαῦτα οὖν ὅσον*[4]*) ἐπὶ τῷ ῥητῷ ἐγεγόνει περὶ τὸν λαὸν, καὶ ἀπειλῶν αὐτοῖς ὁ λόγος ἃ πείσονται, μετ' ἐκεῖνά φησι· „καὶ*[5]*) ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ θεός σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν." Ταῦτα*[6]*) μάλιστα φθάνει καὶ ἐπὶ τὰς μελλούσας κολάσεις. Εἰ δὲ μὴ, ὁ δυνάμενος ἀπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ συμβεβηκότων περὶ τὸν λαὸν, μεταβάτω καὶ ἐπ' ἐκείνας· ἐγὼ γὰρ πειθόμενος εἴποιμι, ὅτι ὡς „ὑποδείγματι*[7]*) καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων," οὕτως ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ τῶν ἀληθινῶν κολάσεων ἐκολάσθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν· ὡς εἶναι πᾶσαν κόλασιν, τὴν κατὰ νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἀναγεγραμμένην περὶ τὸν λαὸν, περιέχουσαν σκιὰν κολάσεων ἀληθινῶν. Ὥσπερ*[8]*) οὖν ἐκείνοις συντέλεια ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις*

---

[1]) Cfr. Levit. XXVI, 23. 24.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *εἰ βούλεται εἰς" κτλ.*

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatic. omittit: *πάσας.*"

[4]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *ὅσα.*" — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὅσον.*"

[5]) Cfr. Jerem. V, 18.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *εἰ δὲ ταῦτα" κτλ.*

[7]) Ed. Ruaei: *ὑποδείγμασι.* — Cfr. Hebr. VIII, 5.

[8]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *εἴπερ οὖν.*"

οὔπω[1]) *γέγονεν, ἀλλ' ἐπὶ τέλει ποτέ· οὕτω μήποτε ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐπὶ τοὺς ἡμαρτηκότας κόλασις. Συντέλεια δὲ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὅτε καὶ ἡ αἰχμαλωσία ἦν*[2]) *τοῦ Ναβουχοδονόσωρ. Καὶ τότε ἐρεῖ τις, ὅτι οὐδὲ τότε συντέλεια· ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς Μακκαβαϊκοῖς· ἀλλὰ συντέλεια τῷ λαῷ ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Ὅσον γὰρ οὐκ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ σωτήρ· „ἰδοὺ*[3]), *ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος*[4])·" *οὐκ ἠφίετο· ὅτε δὲ ἔκλαυσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, λέγων· „Ἱερουσαλὴμ*[5]), *Ἱερουσαλὴμ, ἡ τοὺς προφήτας ἀποκτείνουσα, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἰδοὺ, ἀφίεται*[6]) *ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος." Ἀφέθη ὁ οἶκος, κεκύκλωται ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ· ὡς ἀφεθέντος τοῦ οἴκου, καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. Εἶτα μετὰ τὸ ἐκείνων παράπτωμα ἦλθεν*[7]) *ἡ σωτηρία ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν. Ἐκολάζοντο οὖν ἐκεῖνοι, καὶ συντέλεια οὐκ ἔφθανεν ἐπ' αὐτοὺς, ἕως τῆς τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μου ἐπιδημίας.*[8])

2. *Σκοπῶ δὲ μήποτε καὶ περὶ ἡμᾶς τοιαῦτά ἐστι, καὶ κολάσεις τινὲς γίνονται, ὥστε τοὺς μὲν μὴ πεῖραν*

---

1) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *οὐ γέγονεν.*"

2) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἐστὶν ἡ Ναβουχοδονόσωρ.*"

3) Matth. XXIII, 38.

4) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: *ἔρημος.*"

5) Cfr. Matth. XXIII, 37. 38.

6) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἀφίεται ὑμῶν ὁ οἶκος ἔρημος.*"

7) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *εἰσῆλθεν.*"

8) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἀποδημίας.*"

ἔχειν δευτέρων κολάσεων, ἀλλὰ ἀρκεσθῆναι ταῖς προτέραις· ἄλλους δὲ ἥκειν καὶ ἐπὶ τὰς δευτέρας, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τὰς τρίτας· ἄλλους δὲ ἐλεύσεσθαι καὶ ἐπὶ τὰς τετάρτας. Τὸ γάρ· „προσθήσω[1]) πληγὰς ἑπτά·“ ὅ, τίποτε μυστήριον δηλοῖ μιᾶς πληγῆς γινομένης, καὶ δευτέρας, καὶ τρίτης, μέχρι τῶν εἰρημένων ἑπτὰ[2]) ἐπί τινας. Οὐ πάντες δὲ ἑπτὰ πληγὰς πλήσσονται· ἀλλ' οἶμαί τινας πληγήσεσθαι πληγὰς ἕξ, ἄλλους πέντε, ἄλλους τέσσαρας, ἄλλους τρεῖς, ἢ δύο, τοὺς δὲ πάντων ὑποδεεστέρους ἐν κολάσεσι πληγὴν νομίζω πληγήσεσθαι μίαν. Οἶδεν οὖν ὁ θεὸς καὶ τὰ περὶ τῶν πληγῶν. Διὸ γέγραπται ἐνθάδε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνώσματος· „καὶ[3]) ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις,“ — ταῖς περὶ τῶν εἰρημένων, — „οὐ μὴ ποιήσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν.“ Ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συντέλεια. Εἰσὶ γάρ τινες ἡμέραι, ὅτε ποιήσει οὓς ποιήσει συντέλειαν.

3. „Καὶ[4]) ἔσται ὅταν εἴπητε· τίνος ἕνεκεν ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς ἡμῖν πάντα[5]) ταῦτα; καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ με, καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἑτέροις ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, οὕτως δουλεύσετε ἀλλότριοι[6]) ἐν γῇ οὐχ ὑμῶν.“ Τὸ ῥητὸν νοηθήτω, καὶ ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ὑπόμνησιν τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐκ τοῦ ῥητοῦ παραστῆσαι. Οὐκοῦν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ἁγίαν γῆν, τὸν ναὸν εἶχον τὸν[7]) οἶκον τῆς προσευχῆς. Ἔδει αὐτοὺς λατρεύειν τῷ θεῷ. Παρα-

---

[1]) Levit. XXVI, 21.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: ἑπτά.“

[3]) Cfr. Jerem. V, 18. [4]) Cfr. Jerem. V, 19.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἅπαντα τὰ κακὰ ταῦτα.“

[6]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: ἀλλότριοι.“

[7]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. desunt verba: τὸν οἶκον.“

βαίνοντες δὲ τὰς θείας ἐντολάς, καὶ εἰδωλολάτρουν, καὶ τὰ εἴδωλα παρελάμβανον[1]) *Δαμάσκου, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς Βασιλείαις, καὶ ἄλλα εἴδωλα παρελάμβανον τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν. Δι' ὧν παρελάμβανον τῶν ἐθνῶν εἰδώλων, ἀξίους ἑαυτοὺς ἐποίουν καταβληθῆναι εἰς τὴν τῶν εἰδώλων γῆν, καταγενέσθαι ἐκεῖ, ὅπου προσεκύνουν τὰ εἴδωλα. Φησὶν οὖν ὁ λόγος αὐτοῖς κατὰ τὸ ῥητόν· „ἀνθ'*[2]) *ὧν ἐγκατελίπετέ με, καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἀλλοτρίοις ἐν*[3]) *γῇ ὑμῶν, οὕτως*[4]) *δουλεύσετε θεοῖς ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐχ ὑμῶν.“ Πᾶς δὲ ὁ θεοποιῶν τι, δουλεύει θεοῖς ἀλλοτρίοις. Ἐκθειάζεις τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα; θεός σού ἐστιν ἡ κοιλία. Τιμᾷς τὸ ἀργύριον ὡς μέγα ἀγαθὸν, καὶ τὸν πλοῦτον τὸν*[5]) *κάτω; θεός σού ἐστιν ὁ μαμωνᾶς καὶ κύριος. Ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν εἶπε κύριον τῶν φιλαργύρων, φάσκων· „οὐ*[6]) *δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ· οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.“ Οὐκοῦν ὁ τιμῶν τὸ ἀργύριον, καὶ θαυμάζων τὸν πλοῦτον, καὶ νομίζων ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς πλουσίους ὡς θεοὺς, τοὺς δὲ πένητας ὡς μὴ ἔχοντας τὸν θεὸν αὐτῶν ἐξουθενῶν, οὗτος θεοποιεῖ τὸ ἀργύριον. Ἐάν τις ἐν τῇ γῇ τοῦ θεοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ,*

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *παρελάμβανον τῶν ἐθνῶν, εἰδώλων ἀξίους κτλ.*, sicque nonnulla omissa sunt, quae hic supplentur e Cod. Vaticano.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *παρελάμβανον Δαμάσκου, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς βασιλείαις, καὶ ἄλλα εἴδωλα ἀνελάμβανον τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν· δι' ὧν παρελάμβανον τῶν“ κτλ.*

[2]) Cfr. Jerem. V, 19. coll. pag. 188. not. 6.

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐν τῇ γῇ.*“

[4]) R. in notis: „Verba: *οὕτως δουλεύσετε θεοῖς ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐχ ὑμῶν*, in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) omissa, Cod. Vatic. (H. quoque ad marg. idem attestante) restituit.“

[5]) H. ad marginem: „deest *τόν* in Cod. Vaticano.“

[6]) Cfr. Matth. VI, 24.

τυγχάνων προσκυνήσῃ[1]) θεοῖς ἀλλοτρίοις, θεοποιῶν τὰ μὴ θεοποιεῖσθαι ἄξια, ἐκβληθήσεται εἰς γῆν ἀλλοτρίαν, καὶ προσκυνείτω τοὺς θεοὺς, οὓς ἔνδον προσεκύνησε γενόμενος. Ἔξω φιλάργυρος ἔστω ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβληθείς· γαστρίμαργος ὁμοίως[2]) ἔξω ἔστω τῆς ἐκκλησίας γενόμενος. Ταῦτα κατὰ μίαν τροπολογίαν, ἵνα μὴ νῦν περιεργάζωμαι τὰ ὑπὲρ ἐμαυτὸν, καὶ περὶ τῆς γῆς, περὶ ἧς εἶπε σωτήρ· „τὸ ἡμέτερον τίς δώσει ὑμῖν;“ Καὶ ὅτι γενομένης προσκυνήσεως ἐν τῇ γῇ τινος ἀλλοτρίου[3]), οὕτως ὁ θεὸς ᾠκονόμησεν ἐκβληθῆναί τινας ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, περὶ ἧς γέγραπται· „ἄκουε[4]) Ἰσραήλ· τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; Συνελογίσθης μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς ᾅδου. Ἐγκατέλιπες πηγὴν ζωῆς, τὸν κύριον. Τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκησας[5]) ἂν ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα[6]).“ Νῦν οὖν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ ἐσμὲν, καὶ εὐχόμεθα τὸ ἐναντίον ποιῆσαι, ὡς ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ. Ἐκεῖνοι[7]) μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ ἐποίησαν, ἀλλοτρίοις προσεκύνησαν·

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in textu): *προσκυνήσει.*“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *προσκυνήσῃ.*“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: *ὁμοίως.*“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest: *ἀλλοτρίου.*“

[4]) Cfr. Baruch. III, 9—13.

[5]) H. in textu: „*κατῴκει*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *κατῴκησας.*“ — R. in textu: „*κατῳκήσει*,“ in notis: „Cod. Scorialensis: *κατῴκει.*“

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *αἰῶνα χρόνον. Νῦν*“ *κτλ.*

[7]) H. in textu: „*ἐκεῖνοι μὲν — τῇ ἁγίᾳ, ἀλλοτρίοις*“ *κτλ.*, in notis: „consentit Cod. Vaticanus. Ghislerius *παρέλκειν* putat *τὰ ἀλλότρια.* Corderius videtur legisse: *ἐκεῖνοι μὲν — τῇ ἁγίᾳ ἐποίησαν, ἀλλοτρίοις κτλ.* Existimet lector, utra potior sit emendatio.“ — R. ut nos in textu.

ἡμεῖς δὲ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ τὸν ἀλλότριον τῆς γῆς προσκυνοῦμεν θεὸν, ἀλλότριον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων· ἄρχει μὲν γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐνθάδε, καὶ ἀλλότριος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐστιν ὁ θεός. Ἀλλότριον δὲ ἂν εἴπω[1]), οὐ τοῦτο λέγω, οὐ κτίσαντα τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἀλλότριον τοῦ κυρίου τῆς κακίας, ἀλλότριον τῶν παρόντων ἁμαρτημάτων. Καί τοί γε καὶ θέλοντες τὸν ἀλλότριον τῶν τῆς ἁμαρτίας πραγμάτων προσκυνεῖν θεὸν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς κακώσεως, τί ποιοῦμεν ἴδωμεν. Οὐ λέγομεν· „πῶς[2]) ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;“ Ἀλλὰ[3]) πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Τούτου[4]) τόπον ζητοῦμεν τοῦ ᾄδειν τὴν ᾠδὴν κυρίου, τόπον τοῦ προσκυνεῖν κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας[5]). Τίς οὖν ὁ τόπος; Εὗρον τοῦτον· ἦλθεν ἐπὶ ταύτην γῆν φορέσας σῶμα τὸ σῶσαν, ἀναλαβὼν τὸ σῶμα τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, ἵν' ἐν τούτῳ τῷ[6]) τόπῳ διὰ τὸν ἐπιδημήσαντα Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ καταργήσαντα τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ καταργήσαντα τὴν ἁμαρτίαν, δυνηθῶ προσκυνῆσαι τὸν θεὸν ἐνθάδε, καὶ μετὰ τοῦτο προσκυνήσω ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ. Εἰ γὰρ προσκυνήσας τις τὰ εἴδωλα ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ, ἀπελήλυθεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀλλοτρίαν, προσκυνήσας

---

[1]) R. in notis: „Cod. Scorial. (itemq. edd. H. in in textu): εἰπών.“ — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: εἴπω.“

[2]) Psalm. CXXXVII, 4. (CXXXVI.)

[3]) R. in notis: „verba: ἀλλὰ πῶς — οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) omissa, Cod. Vatic. (H. idem in marg. attestante) restituit.“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „scribendum videtur: τοῦτον.“

[5]) H. ad marginem: „Ghislerius: οὐκ ἀλλοτρίας,“ R. in notis: „lego cum Ghislerio: οὐκ ἀλλοτρίας, vel ut supra: οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας.“

[6]) Deest „τῷ“ in ed. R.

τις τὸν θεὸν ἐν τῇ γῇ τῇ ἀλλοτρίᾳ, ἀπελεύσεται ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ὁμιλία ὀγδόη [1]).

Εἰς τό· „κύριος [2]) ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ·“ μέχρι τοῦ· „ἐμωράνθη [3]) πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.“

1. Τρεῖς οἱονεὶ ἀρετὰς παραλαβὼν ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ, ἰσχὺν αὐτοῦ, καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, ἑκάστῃ αὐτῶν οἰκεῖόν τι ἔργον, τῇ μὲν ἰσχύϊ τὴν γῆν· „ὁ [4]) ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ·“ τῇ δὲ σοφίᾳ τὴν οἰκουμένην· „ὁ [5]) ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ·“ τῇ [6]) φρονήσει τὸν οὐρανόν· „καὶ [7]) τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν.“ Καὶ ἡμεῖς δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν· — λέλεκται γὰρ πρὸς τὸν Ἀδάμ· „γῆ εἶ·“ — χρείαν ἔχομεν τῆς ἰσχύος τοῦ θεοῦ. Χωρὶς δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν ἐπιτελέσαι ταῦτα, ὅσα οὐ κατὰ τὸ φρόνημά ἐστι τῆς σαρκός. Νεκρωθέντων δὲ τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται τὸ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ πνεύματος· ἐπεὶ τῷ πνεύματι αἱ πράξεις τῆς σαρκὸς κατὰ τὸν ἀπόστολον θανατοῦνται. „Κύριος [8]) οὖν ὁ ποιήσας τὴν γῆν.“ Εἰ δύνασαι ἰδεῖν τὸ ἐν τῷ Ἰὼβ [9]) γεγραμμένον, ὡς ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις εὕρομεν, ὅτι ἔστησεν αὐτὴν ἐπ' οὐδενὶ, ὄψῃ ὅτι ἰσχύϊ

---

[1]) Edd. H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum V.
[2]) Jerem. X, 12. [3]) Jerem. X, 14.
[4]) Jerem. X, 12. [5]) Jerem. X, 12.
[6]) Desunt verba: „τῇ φρονήσει τὸν οὐρανόν,“ in edd. H. [7]) Jerem. X, 12.
[8]) Jerem. X, 12. [9]) Cfr. Job. XXVI, 7.

θεοῦ κατὰ τὸ μεσώτατον κεῖται. Ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὴν οἰκουμένην. Οἶδα ψυχὴν οἰκουμένην. Οἶδα ψυχὴν ἔρημον. Εἰ γὰρ οὐκ ἔχει τὸν θεὸν, οὐκ ἔχει τὸν Χριστὸν, τὸν εἰπόντα· „ἐγὼ[1]) *καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα·" εἰ οὐκ ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ψυχὴ, ἔρημός ἐστιν. Οἰκουμένη δέ ἐστιν, ὅτε πεπλήρωται θεοῦ, ὅτε ἔχει τὸν Χριστὸν, ὅτε πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν αὐτῇ. Ταῦτα δὲ ποικίλως καὶ διαφόρως ἐν ταῖς γραφαῖς λέγεται, τὸ εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ. Ὁ γοῦν Δαβὶδ ἐν τῷ ψαλμῷ τῆς ἐξομολογήσεως περὶ τούτων τῶν πνευμάτων αἰτεῖ τὸν πατέρα, λέγων· „πνεύματι*[2]) *ἡγεμονικῷ στήριξόν με·" „πνεῦμα*[3]) *εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου·" „καὶ*[4]) *τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ." Τίνα τὰ τρία πνεύματα ταῦτα; Τὸ ἡγεμονικὸν ὁ πατὴρ, τὸ εὐθὲς ὁ Χριστὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ*[5]) *πνεῦμα ἅγιον. Ταῦτα εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν οἰκουμένην οὐκ ἄλλως γινομένην ἢ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ· „ἡ*[6]) *γὰρ σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας, τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει." „Σοφίαν*[7]) *δὲ καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν, ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ, καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ ἀνόνητοι*[8])*, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτοῦ," φησὶν ἡ σοφία, ἡ ἐπιγε-*

---

[1]) Cfr. ev. Joann. XIV, 23.

[2]) Psalm. LI, 12. (L.) [3]) Psalm. LI, 10. (L.)

[4]) Psalm. LI, 11. (L.)

[5]) Desunt verba: „*τὸ πνεῦμα ἅγιον,*" in textu edd. H. et R., H. tamen ad marginem: „scribe," R. in notis: „sensus postulat addi haec verba: *καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον.* Legebat etiam Hieronymus" etc.

[6]) Ecclesiast. VII, 19. [7]) Sap. Salom. III, 11.

[8]) H. et R. in textu: „*ἀνόητοι,*" H. tamen ad marginem: „scribe," R. in notis: „scribendum videtur: *ἀνόνητοι.*"

γραμμένη Σολομῶντος. Διὰ τοῦτο ὅση δύναμις, ἐπεὶ ἀνορθοῦται ἡ οἰκουμένη ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, βουλόμεθα δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνορθωθῆναι ἡμῶν τὴν οἰκουμένην τάχα πεσοῦσαν· πέπτωκε γὰρ αὕτη ἡ οἰκουμένη, ἡνίκα ἡμάρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν, καὶ δέεται ἀνορθώσεως. Θεὸς οὖν ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐστίν. Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον λαμβάνεις τό· „ἀνορθώσας[1]) τὴν οἰκουμένην·" ἀλλὰ κοινότερον νοήσας τὴν οἰκουμένην, ζήτει πόθεν ἀνορθώσας ἐστὶ τὴν οἰκουμένην. Ζήτει τῆς οἰκουμένης πτῶσιν, ἵνα εὑρὼν αὐτῆς τὴν πτῶσιν, ἴδῃς αὐτῆς τὴν ἀνόρθωσιν. Εἴ τις οὖν ἐστιν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ταύτῃ· — ἐὰν οὕτως νοήσεις τὴν οἰκουμένην· — δῆλον, ὅτι δεῖται τῆς ἀνορθώσεως. Οὐδεὶς δὲ μὴ πεσὼν δεῖται τῆς ἀνορθώσεως. Δῆλον, ὅτι πέπτωκεν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπὸ ἁμαρτίας. Καὶ κύριός ἐστιν ὁ ἀνορθῶν τοὺς κατεῤῥαγμένους, καὶ ὑποστηρίζει πάντας τοὺς καταπίπτοντας. Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, καὶ οὕτως πέπτωκεν ἡ οἰκουμένη, καὶ δεῖται ἀνορθώσεως, ἵνα ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθῶσιν· ὥστε διχῶς ἀποδέδωκα τὰ περὶ τῆς οἰκουμένης· πὴ μὲν ἐπὶ ἕνα ἕκαστον δεικνύς, πῶς ἑκάστη ψυχὴ ἤτοι οἰκουμένη ἐστὶν, ἢ ἔρημος· πὴ δὲ ἐπ' αὐτῆς στήσας τὸν λόγον τῆς οἰκουμένης.

2. „Καὶ[2]) ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν." Οὐ συντυχικῶς τὴν φρόνησιν παρέλαβον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ· εὑρήσεις γὰρ ἐν ταῖς Παροιμίαις λεχθέν· „ὁ[3]) θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει." Ἔστιν οὖν τις φρόνησις θεοῦ, ἥν μοι ζήτει ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πάντα γὰρ ὅσα τοῦ θεοῦ, τοιαῦτα ἐν αὐτῷ ἐστιν· ὁ Χριστός ἐστι σοφία τοῦ θεοῦ, αὐτὸς δύναμις θεοῦ, αὐτὸς δικαιοσύνη θεοῦ, αὐτὸς ἁγιασμός, αὐτὸς ἀπολύτρωσις, αὐτὸς φρόνησίς

---

1) Jerem. X, 12. 2) Jerem. X, 12.
3) Prov. III, 19.

ἐστι θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὑποκείμενον ἕν ἐστι, ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων ἐστί. Καὶ οὐ ταὐτὸν νοεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτε νοεῖς αὐτὸν σοφίαν, καὶ ὅτε νοεῖς αὐτὸν δικαιοσύνην. Ὅτε μὲν γὰρ σοφίαν, τὴν ἐπιστήμην λαμβάνεις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων· ὅτε δὲ δικαιοσύνην, τὴν τοῦ κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὴν δύναμιν ἐν τῷ παντί· καὶ ὅτε ἁγιασμὸν, τὸν περιποιητικὸν τοῦ ἁγίους γενέσθαι τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακειμένους τῷ θεῷ. Οὕτως οὖν καὶ φρόνησιν αὐτὸν νοήσεις, ὅτι ἐπιστήμη ἐστὶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων. Ἐπεὶ οὖν χωρίζεται τοῖς ἐν οὐρανῷ κατοικοῦσιν, ἢ τοῖς τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦσι, χωρίσαντος τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἵνα μηκέτι μολύνηται ἐκεῖνος ὁ οὐρανὸς διὰ τὸ τῇ φρονήσει τοῦ θεοῦ ἐκτετάσθαι τὸν οὐρανόν· μήτε ὁ δίκαιος, ὢν οὐρανός· — ἔστι γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὐρανὸς, ὡς παραστήσω· — εἴρηται· „καὶ[1]) ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν τῇ φρονήσει αὐτοῦ.“ Πῶς οὖν ἐκτείνεται ὁ οὐρανὸς, ἐκτεινούσης αὐτὸν τῆς σοφίας; Δηλοῦται δὲ, ὡς ἡ σοφία ἐκτείνει ἐν τῷ· „ἐπειδὴ[2]) ἐξέτεινον λόγους, καὶ οὐ προσείχετε.“ Καὶ λέγει ἔκτασίν τινα εἶναι λόγων· οὕτως ἐκτείνεται ὁ οὐρανός. Καὶ ἐν τῷ ργ' λέγεται ψαλμῷ· „ἐκτείνων[3]) τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέῤῥιν.“ Ἐκτείνεται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρότερον συνεσταμένη[4]), ἵνα δυνηθῇ χωρῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Ἐλέγομεν περὶ τοῦ τὸν οὐρανὸν ἐν φρονήσει γεγονέναι. Καί φαμεν, ὅτι οἱ τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦντες, καὶ αὐτοί εἰσιν οὐρανός. Εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἁμαρτάνοντα λέγεται· „γῆ[5]) εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ·“ πρὸς τὸν δίκαιον οὐκ ἂν λεχθείη, οὗ ἐστιν

---

[1]) Jerem. X, 12. [2]) Prov. I, 24.
[3]) Psalm. CIV, 2. (CIII.)
[4]) H. ad marg. R. in notis: „scribendum: *συνεσταλμένη.*“ [5]) Genes. III, 19.

ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; Ἢ διὰ μὲν τὸν χοϊκὸν λεχθήσεται τῷ φοροῦντι τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ· „γῆ[1]) *εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.“ Διὰ δὲ τὸν οὐράνιον, ἐπὰν φορέσῃς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οὐκέτι ἁρμόσει λέγεσθαι· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; Ἕκαστος οὖν ἡμῶν ἔχει ἔργα οὐράνια καὶ*[2]) *ἐπίγεια. Ἐπίγειά ἐστιν ἔργα, ἃ ἐπὶ τὴν συγγενῆ αὐτοῖς γῆν κατάγει τὸν θησαυρίζοντα αὐτὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μὴ θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ. Πάλιν εἰς*[3]) *τὰ συγγενῆ τοῖς ἔργοις χωρία, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀνάγει τὸν θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ, τὸν φορέσαντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, τὰ πραττόμενα κατ' ἀρετήν.*

3. *„Καὶ*[4]) *ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς·“ ἅπερ χρεία ἐστὶν ἐπαναλαβεῖν, τοῖς μὲν εἰδόσιν εἰς ἐπιτράνωσιν καὶ ὑπόμνησιν τῶν εἰρημένων· τοῖς δὲ ἐπιλαθομένοις ἢ μὴ παρατετυχηκόσιν, εἰς σαφήνειαν τούτου, εἴτε ἀποκαμπτομένου, καὶ φανεροῦ γενομένου, εἴτε οὐ πώποτε νοουμένου. Λέγομεν δὲ τοὺς ἁγίους εἶναι νεφέλας. Τὸ γάρ· „ἡ*[5]) *ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν·“ οὐ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὰς ἀψύχους νεφέλας· ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἕως τῶν νεφελῶν ἐστιν, αἵτινες ἀκούουσιν ἐντολῆς θεοῦ, καὶ οἴδασιν, ποῦ ἐκπέμπουσιν ὑετὸν, καὶ ἀπὸ τίνων κομίσωσιν*[6])*· ὡς οὐσῶν γὰρ νεφελῶν, αἷς ἐντέλλεται ὁ θεὸς μὴ βρέχειν,*

---

[1]) Desunt verba: „*γῆ εἶ,*“ in edd. H. — Cfr. Gen. III, 19.

[2]) Edd. Huetii: *καὶ ἐπίγειά ἐστιν ἔργα.*

[3]) H. et R. in textu: „*ἐπεὶ τά*“ *κτλ.*, H. tamen ad marg., R. in notis: „legendum: *εἰς τά*“ *κτλ.*

[4]) Jerem. X, 13. coll. Psalm. CXXXV, 7. (CXXXIV.)

[5]) Psalm. XXXVI, 5. (XXXV.)

[6]) H. et R. in textu: „*κωμίσωσιν,*“ H. tamen ad marginem: „scribe,“ R. in notis: „legebat Hieronymus: *κρεμάσωσιν.*“

ἢ βρέχειν, γέγραπται· „ταῖς[1]) νεφέλαις ἐντελοῦμαι, τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ᾽ αὐτὸν ὑετόν. Ἐπὶ μὲν οὖν τούτων νεφελῶν, ἐὰν μὴ ὑετὸς ᾖ, οὐκ ἐντέλλεται ὁ θεὸς ταῖς νεφέλαις, τοῦ μὴ βρέχειν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἢ τὴν χώραν ὑετὸν, ἀλλά[2]) που ὅλως οὐ φαίνεται νεφέλη, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν[3]) γέγραπται· ὅταν παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀβροχίας νεφέλη οὐκ ἐφαίνετο· ἡνίκα δὲ κατὰ τὸν λόγον τῆς προφητείας τοῦ Ἠλίου ἔμελλεν ὁ ὑετὸς γίνεσθαι, ἴχνος[4]) ἐφάνη νεφέλης ὡς ἴχνος ἀνδρὸς, καὶ ἐγένετο νεφέλη ποιοῦσα τὸν ὑετόν· ὡς δὲ ὑπαρχουσῶν μὲν τῶν νεφελῶν, κελευομένων δὲ μὴ ὕειν, ὅταν ἀναξία ἡ ψυχὴ τοῦ ὑετοῦ τυγχάνῃ, λέγεται τό· „ταῖς[5]) νεφέλαις ἐντελοῦμαι, τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ᾽ αὐτὸν ὑετόν.“ Οὐκοῦν ἕκαστος τῶν ἁγίων νεφέλη ἐστί. Μωσῆς νεφέλη ἦν, καὶ ὡς νεφέλη ἔλεγε· „πρόσεχε[6]) οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα στόματός μου. Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου, καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου.“ Ὡς νεφέλη λέγει· „ὡσεὶ[7]) ὄμβρος ἐπ᾽ ἄγρωστιν, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα.“ Οὕτως ὡς νεφέλη καὶ Ἡσαΐας λέγει· „ἄκουε[8]) οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησε.“ Καὶ ἐπειδήπερ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγε δὲ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῶν[9]), καί φησι προφητεύων· „ταῖς[10]) νεφέλαις ἐντελοῦμαι, τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν.“

---

[1]) Jesai. V, 6.

[2]) H. et R. in textu: „ἀλλὰ τοῦ,“ H. tamen ad marginem: „scribe: ἀλλά που,“ R. in notis: „legendum videtur: ἀλλά που, vel: ἀλλαχοῦ.“

[3]) Cfr. I Regg. XVIII. (III Regg.)

[4]) Cfr. I Regg. XVIII, 44. (III Regg.)

[5]) Jesai. V, 6. [6]) Deut. XXXII, 1. 2.

[7]) Deut. XXXII, 2. 3. [8]) Jesai. I, 2.

[9]) H. et R. in textu: „αὐτῶν,“ R. tamen in notis: „scribendum: αὐτῷ.“ [10]) Jesai. V, 6.

4. *Εἰ δὲ νενόηται ἡμῖν, τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ θεὸς ἀνάγων ἐστὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. Πῶς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς; Φησὶν ὁ σωτήρ· „ὁ*[1] *θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος.“ Ἐτήρησε*[2] *ταύτην τὴν ἐντολὴν Παῦλος, καὶ ἦν ἔσχατος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. Διό φησι· „δοκῶ*[3] *γὰρ, ὅτι θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις.“ Εἴ τις οὖν ἐστι τηρῶν τὴν τοῦ σωτῆρος ἐντολὴν, καὶ γενόμενος ἔσχατος ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦτον, οὗτος γίνεται νεφέλη, καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ θεὸς, οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ὑπατικῶν ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων· „μακάριοι*[4] *γὰρ οἱ πτωχοὶ, ὅτι ὑμετέρα*[5] *ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.“ Ὁρᾷς πῶς ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀνάγει ὁ θεὸς, καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; Διὰ τοῦτο εἰ βουλόμεθα γενέσθαι νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ, ἔσχατοι πάντων γενώμεθα, καὶ εἴπωμεν ἔργοις καὶ διαθέσει τό· „δοκῶ*[6] *γὰρ, ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξε·“ κἂν μὴ ἀποστόλῳ, ἀλλ' ἔξεστί μοι γενέσθαι ἐσχάτῳ, ἵνα ὁ θεὸς ἀνάγων νεφέλας ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἀναγάγῃ με. „Καὶ*[7] *ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε.“ Λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ τῶν*[8] *νεφελῶν γίνεται ἀλλήλαις προστριβομένων· ὅπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυροβόλους λίθους ἐπὶ γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρου-*

---

[1]) Cfr. Marc. IX, 35.

[2]) H. et R. in notis: „ita legit Hieronymus; at Corderius: *ἐστήριξε*, vertit enim: confirmavit; ejus editio habebat: *ἐστήρησε*.“

[3]) I Cor. IV, 9. [4]) Luc. VI, 20.

[5]) Edd. Huetii: *ἡμετέρα*. [6]) I Cor. IV, 9.

[7]) Jerem. X, 13. coll. Psalm. CXXXV, 7. (CXXXIV.)

[8]) Deest „*τῶν*“ in ed. R.

σάντων πῦρ γενηθῇ, τοῦτο γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν φασι· προσκρουομένων τῶν νεφελῶν κατὰ τοὺς χειμῶνας γίνεται ἡ ἀστραπή· διὸ ὡς ἐπίπαν ἡ ἀστραπὴ ἅμα βροντῇ γίνεται, τῆς μὲν βροντῆς ἐμφαινούσης τὸν ἦχον τοῦ συγκρουσμοῦ τῶν νεφελῶν, τῆς δὲ ἀστραπῆς γεννώσης τὸ φῶς.

5. *Εἰ νενόηκας τὸ παράδειγμα, ἴδε μοι καὶ τὴν νοητὴν νεφέλην. Μωσῆς νεφέλη ἦν· Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ νεφέλη ἦν. Αὗται δὴ ὁμιλοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων αὐτῶν ἀστραπὴ γίνεται. Ἱερεμίας νεφέλη ἦν· Βαροὺχ νεφέλη ἦν. Διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ἦλθεν ἡ ἀστραπὴ ἀπὸ τῶν λόγων Ἱερεμίου καὶ τῶν λόγων Βαρούχ. Οὕτως εἰ δύνασαι, συνάγαγε ἀπὸ τῶν γραφῶν τίνα τρόπον ἀστραπὴ ἔρχεται. Καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ Παῦλος καὶ Σιλουανὸς δύο νεφέλαι ἦσαν. Ἦλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ, γέγονεν ἡ τῆς ἐπιστολῆς ἀστραπή. „Ἀστραπὰς*[1] *οὖν ὁ θεὸς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.“ Ὅρα ὡς οὗτοι οἱ ἄνεμοι ἐν θησαυροῖς εἰσιν. Ἢ*[2] *οὐχὶ φαίνεται ἡ τούτων φύσις πνεόντων ἐπὶ γῆς τίνα τρόπον ὑφίσταται; Ἀλλ' εἰσί τινες ἀνέμων θησαυροὶ, πνευμάτων θησαυροὶ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου θεοῦ, πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ. Καὶ δύνασαι αὐτὸς ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγεῖν τοὺς ἀνέμους τούτους. Τὰ πνεύματα ταῦτα ἐν θησαυροῖς ἐστιν· οἱ θησαυροὶ τίνες εἰσίν; Ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι; Οὗτοι οἱ θησαυροὶ ἐν Χριστῷ εἰσιν. Ἐκεῖθεν οὖν ἔρχονται οἱ ἄνεμοι οὗτοι, τὰ πνεύματα ταῦτα, ἵν' ὁ μέν τις ᾖ σοφὸς, ὁ δὲ πιστὸς, ὁ δέ τις ᾖ ἔχων γνῶσιν,*

---

[1]) Cfr. Jerem. X, 13. coll. Psalm. CXXXV, 7. (CXXXIV.)

[2]) H. ad marginem: „scribe: *καί*.“

ὁ δέ τις ὅ, τίποτοῦν ἀναλαβὼν χάρισμα θεοῦ· „ᾧ[1]) μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.“

6. „Ἀνήγαγεν[2]) οὖν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.“ Καὶ ἡμεῖς διὰ τὸν θεὸν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐλπίζομεν καταντήσεσθαι. Καὶ εἰσίν τινες πολλοὶ θησαυροί· τάχα κατὰ τάγματα τῶν ἀνισταμένων ἔσονται ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ θεοῦ. Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν. Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐν τάγμασι γίνεται. Φησὶ γὰρ ἀπόστολος· „ἕκαστος[3]) δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.“ Καὶ ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχε συμφύρεται[4]) τὰ τάγματα, τόδε τὸ τάγμα ἔσται ἔν τινι θησαυρῷ θεοῦ, καὶ τόδε τὸ τάγμα ἐν ἑτέρῳ θησαυρῷ θεοῦ, καὶ τρίτον ἕτερον τάγμα ἔσται ἐν ἄλλῳ θησαυρῷ. Οὗτοι μέντοι γε πάντες οἱ θησαυροὶ ἕνα ἔχουσι θησαυρόν, ἐν ᾧ κατοικοῦσι. Διὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λέλεκται· „ἐν[5]) ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.“ Καὶ ὥσπερ κτῶμαι τὸν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην διὰ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν, οὕτως ἔρχομαι ἐπὶ τὸν θησαυρὸν τῶν θησαυρῶν, τὸν κύριον τῶν κυρίων, τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων, ἐπὰν γένωμαι ἄξιος τῶν πνευμάτων τῶν ἀπὸ θησαυρῶν τοῦ θεοῦ. „Ἐξήγαγε[6]) γὰρ ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.“

7. „Ἐμωράνθη[7]) πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.“

---

1) Cfr. I Cor. XII, 8. 9.

2) Cfr. Jerem. X, 13. coll. Psalm. CXXXV, 7. (CXXXIV.)

3) I Cor. XV, 23.

4) Edd. Huetii: συμφέρεται.

5) Coloss. II, 3.

6) Cfr. Jerem. X, 13. coll. Psalm. CXXXV, 7. (CXXXIV.)

7) Jerem. X, 14.

Εἰ πᾶς ἄνθρωπος ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως, ἐκ[1]*) μέρους γινώσκων, καὶ ἐκ μέρους προφητεύων, ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως, δι' ἐσόπτρου*[2]*) βλέπων ἐν αἰνίγματι, βλέπων πολλοστημόριον, καὶ, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, ἀπειροστημόριον βλέπων καὶ καταλαμβάνων τῶν πραγμάτων. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ νοήσεις τό· „ἐμωράνθη*[3]*) πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.“ Ἔστιν ἁμαρτήματα τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἁμαρτήματα καὶ Σοδόμων, ἀλλὰ συγκρίσει τῶν χειρόνων ἁμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλὴμ, δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα· „ἐδικαιώθη γὰρ, φησὶ, Σόδομα ἐκ σοῦ.“ Ὥσπερ οὖν οὐχὶ δικαιοσύνη τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἀδικία, ὡς πρὸς τὴν πλείονα δὲ ἀδικίαν δικαιοσύνη ἐστίν· οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου γνῶσις ἡ οὖσα Παύλῳ γνῶσις, ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκείνην τὴν οὖσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς πρὸς τὴν τελείαν γνῶσιν, μωρία ἐστί. Διὰ τοῦτο „ἐμωράνθη*[4]*) πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.“ Τοιοῦτόν τι, οἶμαι, καταλαμβάνων ὁ ἐκκλησιαστὴς ἔλεγεν· „εἶπα*[5]*)· σοφισθήσομαι. Καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν. Καὶ βαθὺ βάθος, τίς εὑρήσει αὐτό;“*

8. *Μέλλει τι ἐπιτολμᾷν ὁ λόγος, καὶ λέγειν· ὅτι τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ ἐκένωσεν ἑαυτὸν, ἵνα τῷ κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσμος. Εἰ δὲ ἐκένωσεν ἐκεῖνο τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κένωμα σοφία ἦν· „ὅτι*[6]*) τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν.“ Εἰ ἐγὼ εἰρήκειν τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, πῶς ἂν οἱ φιλαίτιοι ἐκάλεσάν μοι; Πῶς ἂν ἐμέμψαντό*[7]*) μοι; Πῶς ἂν χιλίων μὲν εἰρημένων τῶν νομιζομένων καὶ αὐτοῖς καλῶν, τούτου δὲ, ὡς οἴονται, οὐ καλῶς εἰρημένου κατηγορήθην, διότι εἶπον τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ;*

---

[1]) Cfr. I Cor. XIII, 9. [2]) Cfr. I Cor. XIII, 12.
[3]) Jerem. X, 14. [4]) Jerem. X, 14.
[5]) Ecclesiast. VII, 23. 24. [6]) I Cor. I, 25.
[7]) Edd. H. male: *ἐπέμψαντό μοι.*

Νῦν δὲ Παῦλος ὡς σοφὸς, καὶ ἐξουσίαν ἔχων ἀποστολικὴν, ἐτόλμησεν εἰπεῖν, πᾶσαν τὴν ἐπὶ γῆς σοφίαν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν ἐν Πέτρῳ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις, πᾶσαν τὴν ἐπιδημήσασαν τῷ κόσμῳ εἶναι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ. Ὡς γὰρ πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν τὴν ὑπερουράνιον, τὴν ὑπερκόσμιον, τοῦτο τὸ ἐπιδημῆσαν μωρὸν τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο „τὸ [1]) μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.“ Ποίων ἀνθρώπων; Οὐ τῶν μωρῶν λέγω, ἀλλὰ σοφώτερόν ἐστι καὶ τῶν σοφῶν ἀνθρώπων· κἂν τοὺς σοφοὺς εἴπῃς τοῦ αἰῶνος τούτου, εἴτε ἄρχοντας, εἴτε προφήτας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, ὃ διηγησάμην, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.

9. *Παράδοξόν τι μέλλει λέγειν ὁ λόγος, ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστι, καὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου. Ἄρα ἐν σοφίᾳ ἐμώρανε τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου. Καὶ [2]) δύνασαι χωχῆσαι τὴν σοφίαν, ἵν' ἐλεγχθῇ μωρὰ εἶναι ἡ τοῦ κόσμου σοφία· ἀγωνίζεται γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐλεγχθῇ πρὸς αὐτήν. Ἀλλ' ὀλίγου τινὸς χρεία ἐστιν· ὅπερ ὀλίγον μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἵνα τούτῳ τῷ βραχεῖ μωρῷ τοῦ θεοῦ μωρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου, καὶ ἐλεγχθῇ. Οὐ γὰρ ἔφερεν ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ· οἷον ἐπὶ παραδείγματος, ἵνα νοήσῃς, ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου· διδόσθω με ἀγωνίζεσθαι, δοκοῦντά με εἰδέναι πολλὰ καὶ πλείονα, πρός τινα ἀνόητον, καὶ ἀπαίδευτον, καὶ μηδὲν συνιέντα, καὶ μὴ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ λόγων γενναίων ὁποίων δήποτε. Ἆρα χρείαν ἔχω διαλεκτικῆς πρὸς ἐκεῖνον, ἢ θεωρημάτων βαθυτέρων; Ἐὰν ᾖ μωρὰ αὐτοῦ τὰ νοή-*

---

[1]) Cfr. I Cor. I, 25.

[2]) H. ad marginem: „scribe: *καὶ οὐ δύναται,*“ R. in notis: „legebat Hieronymus: *καὶ οὐ δύναται.*“

ματα, εἶθ᾽ [1]) ἑνός μοι λεξειδίου χρεία ἐστὶν ὀλίγου δριμυτέρου παρὰ τὴν ἐκείνου μωρίαν; Οὕτως ἵνα μωρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, οὐ χρεία τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ ἀγωνιζομένης πρὸς αὐτόν· αὕτη γὰρ κάτω ἐστίν· ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, ὅτι [2]) „τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί·" καὶ πάντα τὰ ἐναντία ὁ σωτήρ μου καὶ ὁ κύριος ἀνείληφεν, ἵνα τοῖς ἐναντίοις λύσῃ τὰ ἐναντία, καὶ ἡμεῖς ἰσχυροποιηθῶμεν ἀπὸ τῆς ἀσθενείας Ἰησοῦ, καὶ σοφισθῶμεν ἀπὸ τοῦ μωροῦ τοῦ θεοῦ, καὶ εἰσαχθέντες ἐν τούτοις δυνηθῶμεν ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν σοφίαν, ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ θεοῦ, Χριστὸν Ἰησοῦν· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ὁμιλία ἐννάτη. [3]).

Εἰς τό· „ὁ [4]) λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου, λέγων· ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης·" μέχρι τοῦ· „ἐπεστράφησαν [5]) ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων."

1. *Κατὰ μὲν τὴν ἱστορουμένην παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, γέγονεν αὐτῷ [6]) ἡ ἐπιδημία σωματικῶς καθολική τις καὶ ἐπιλάμψασα ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ὅτε „ὁ [7]) λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν·" „ἦν [8]) γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ἐν τῷ*

---

[1]) Ed. Ruaei: *ἦθ᾽ ἑνός.* [2]) I Cor. I, 25.
[3]) H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum VI.
[4]) Jerem. XI, 1. 2. [5]) Jerem. XI, 10.
[6]) Edd. Huetii: *αὐτοῦ.* [7]) Ev. Joann. I, 14.
[8]) Cfr. ev. Joann. I, 9. 10. 11.

κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.“ Χρὴ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι καὶ πρότερον ἐπεδήμει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ὡς ἐν ἑκάστῳ τῶν ἁγίων· καὶ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ταύτην τὴν βλεπομένην πάλιν ἡμῖν ἐπιδημεῖ. Καὶ εἰ βούλει τούτων ἀπόδειξιν λαβεῖν, πρόσεχε τῷ· „ὁ [1]) λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου, λέγων· ἀκούσατε,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Τίς γάρ ἐστιν ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου εἴτε πρὸς Ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς Ἠσαΐαν, εἴτε πρὸς Ἰεζεκιὴλ, εἴτε πρὸς ὁνδήποτε; Ὁ [2]) ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. Ἐγὼ οὐκ οἶδα ἄλλον λόγον κυρίου, ἢ τοῦτον, περὶ οὗ εἴρηκεν ὁ εὐαγγελιστὴς τό· „ἐν [3]) ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.“ Καὶ ταῦτα δὲ ἡμᾶς εἰδέναι χρὴ, ὅτι οὓς μάλιστά ἐστιν ἑνοῦσθαι, πρὸς ἕκαστον ἐπιδημία ἐστὶ τοῦ λόγου. Τί γάρ μοι ὄφελος, εἰ ἐπιδεδήμηκεν ὁ λόγος τῷ κόσμῳ, ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ ἔγνων [4]); Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ μηδέπω ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐπιδεδήμηκε, δός δέ με γεγονέναι κατὰ τοὺς προφήτας, ἐγὼ ἔχω τὸν λόγον, καὶ εἴποιμι ἂν, ὅτι ὁ Χριστὸς γέγονε πρὸς Μωσέα, πρὸς Ἱερεμίαν, πρὸς Ἠσαΐαν, πρὸς ἕκαστον τῶν δικαίων, καὶ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· „ἰδοὺ [5]), ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος·“ ἔργῳ ἐσώζετο, καὶ ἐγίνετο καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ· ἦν γὰρ μετὰ Μωσέως, καὶ ἦν μετὰ Ἠσαΐου, καὶ μεθ' ἑκάστου τῶν ἁγίων. Πῶς δύνανται ἐκεῖνοι λόγον θεοῦ λελαληκέναι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ μὴ ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς; Ταῦτα δὲ μά-

---

[1]) Jerem. XI, 1. 2.

[2]) Cfr. ev. Joann. I, 1. [3]) Ev. Joann. I, 1.

[4]) H. ad marginem: „scribe: ἔχω,“ R. in notis: „legebat Hieronymus: ἔχω.“

[5]) Matth. XXVIII, 20.

λιστα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι γινώσκεσθαι, οἵτινες θέλομεν τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν νόμου καὶ εὐαγγελίου, τὸν αὐτὸν Χριστὸν, καὶ τότε καὶ νῦν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἔσονται οἱ διακόπτοντες τὴν θεότητα τὴν πρεσβυτέραν τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος, ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ὑπολήψει, ἀπὸ τῆς θεότητος τῆς ἐπαγγελλομένης ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ ἕνα οἴδαμεν θεὸν καὶ τότε, καὶ νῦν· ἕνα Χριστὸν καὶ τότε, καὶ νῦν. Ταῦτα διὰ τό· „ὁ[1]) λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου, λέγων.“ Τί οὖν καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν; „Ἀκούσατε[2]) τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης· καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ.“ Ἄνδρες Ἰούδα ἡμεῖς ἐσμεν διὰ τὸν Χριστόν. Πρόδηλον γάρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰούδα ἐὰν παραστήσω, καὶ[3]) τὴν ἀπογραφὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἀναφερόμενον, ἄνδρες Ἰούδα οἱ ἀπιστοῦντες τῷ Χριστῷ Ἰουδαῖοι οὐκ ἔσονται, ἀλλ' ἡμεῖς, ὅσοι πιστεύομεν ἐπὶ τὸν Χριστόν. „Ἰούδα[4]), σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου.“ „Σὲ[5]) αἰνέσαισαν.“ Οὐκ ἐκεῖνον τὸν Ἰούδαν, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακὼβ, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ᾔνεσαν. Τοῦτον δὲ τὸν Ἰούδαν αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί· ἐπεί φησιν οὗτος ὁ Ἰούδας· „διηγήσομαι[6]) τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.“ Οὐ[7]) λέγεται πρὸς ἐκεῖνον τὸν Ἰούδαν· „αἱ[8]) χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν

---

[1]) Jerem. XI, 1. [2]) Cfr. Jerem. XI, 1. 2.

[3]) R. in notis: „legebat Hieronymus: *κατὰ τὴν γραφήν.*“

[4]) Genes. XLIX, 8. [5]) Genes. XLIX, 8.

[6]) Psalm. XXI, 22.

[7]) H. et R. in textu: „*οὐ λέγεται,*“ H. tamen recte, ut videtur, ad marginem: „scribe: *λέγεται,*“ idem porro itemque R. in notis: „*οὐ* illud in Hieronymo non comparet, et plane adulterinum est.“

[8]) Gen. XLIX, 8.

ἐχθρῶν σου." Ποῦ εὑρίσκεται ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας ἐκεῖνος ὁ Ἰούδας ἐπιτιθείς; Ἡ ἱστορία οὐδὲν τοιοῦτον ἀνέγραψε περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ νοήσῃς τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ καταργοῦντος[1]) τὸν διάβολον, ἀπεκδυομένου τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ δειγματίζοντος, καὶ θριαμβεύοντος ἐν τῷ ξύλῳ, ὁρᾷς πῶς ἐπὶ τοῦτον τὸν Ἰούδαν πεπλήρωται ἡ λέγουσα προφητεία· „αἱ[2]) χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου." Εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, λέγει δὲ ὁ λόγος νῦν πρὸς ἄνδρα Ἰούδα, πρὸς τίνας ἂν λέγοι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ τὸν Χριστὸν, διὰ τὴν φυλὴν Ἰούδα λεγόμενόν πως καὶ Ἰούδας;

2. Πρὸς ἄνδρας Ἰούδα λέγεται ὁ λόγος, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. Αὕτη ἐστὶν ἐκκλησία· ἐστὶ γὰρ ἡ πόλις τοῦ θεοῦ ἡ ἐκκλησία, ἡ ὅρασις τῆς εἰρήνης· ἐν αὐτῇ ἐστιν ἡ εἰρήνη, ἣν ἤγαγεν ἡμῖν· Εἴγε ἐσμὲν τέκνα εἰρήνης, πληθύνεται καὶ ὁρᾶται. „Ἀκούσατε[3]) οὖν τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα, καὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ. Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν." Τίς μάλιστα ἀκούει τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν; Ἆρά γε οἱ πιστεύοντες ἐπ' αὐτὸν, ἢ οἱ μηδαμῶς[4]) πιστεύειν ἀποδεικνύμενοι, ἐκ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι ἐπὶ τὸν κύριον; Φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ πρὸς ἐκείνους· „εἰ[5]) ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ

---

[1]) Cfr. I Cor. XV, 24. coll. Coloss. II, 15.

[2]) Gen. XLIX, 8. [3]) Cfr. Jerem. XI, 2. 3. 4.

[4]) H. ad marginem: „scribe: Μωσεῖ," R. in notis: „legebat Hieronymus: Μωσεῖ."

[5]) Ev. Joann. V, 46. 47.

πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;“ Οὐκοῦν ἐκεῖνοι εἰς Μωσέα οὐ πεπιστεύκασιν. Ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν, πιστεύομεν τῇ διαθήκῃ τῇ διὰ Μωσέως, καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγεται, ἵνα μὴ κατάρατοι γενώμεθα· „ἐπικατάρατος[1]) ὁ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν.“ Ἐκεῖνοι οὖν ἔχουσι τὸ ἐπικατάρατοι εἶναι. Οὐ γὰρ ἤκουσαν τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν. „Ἐν[2]) ἡμέρᾳ, φησὶν, ᾗ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς.“ Καὶ ἡμᾶς ἐξήγαγεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς, μάλιστα κατὰ τὸν νοήσαντα τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ ἀποκαλύψει Ἰωάννου, ὅτι ὁ τόπος, ὅπου ὁ κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη, καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα, καὶ Αἴγυπτος. Εἰ γὰρ πνευματικῶς καλεῖται Αἴγυπτος· οὐκ ἔστι δὲ αὕτη ἡ Αἴγυπτος ἡ πνευματικῶς καλουμένη Αἴγυπτος· αἰσθητὴ γάρ· δῆλον, ὅτι ἐὰν νοήσῃς τὴν πνευματικῶς καλουμένην Αἴγυπτον, καὶ ἐξέλθῃς ἀπ' αὐτῆς· σὺ εἶ ὁ ἐξελθὼν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς, καὶ λέγεται πρὸς σέ· „ἀκούσατε[3]) τῆς[4]) φωνῆς μου, καὶ ποιήσατε κατὰ[5]) πάντα ὅσα ἐὰν ἐνετειλάμην ὑμῖν.“ Ἥ τε ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ ἐστι πρὸς τοὺς ἀκούοντας, ἐὰν ποιήσωσιν ἃ ἐντέταλται, λέγουσα· „καὶ[6]) ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν, κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν.“ Οὐ πᾶς ὁ λέγων ὁ λαὸς εἶναι θεοῦ, λαός ἐστι θεοῦ. Ἐκεῖνοι οὖν οἱ ἐπαγγειλάμενοι εἶναι λαὸς θεοῦ, οὐ λαός μου ὑμεῖς ἤκουσαν ἐν τῷ· „διότι οὐ λαός μου ὑμεῖς.“ Καὶ ἐῤῥήθη πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον·

---

[1]) Jerem. XI, 3. 4. [2]) Jerem. XI, 4.

[3]) Jerem. XI, 4.

[4]) Desunt verba: „τῆς φωνῆς μου, καὶ ποιήσατε,“ in ed. Ruaei.

[5]) Edd. Huetii: κατὰ πάντα ταῦτα ὅσα κτλ.

[6]) Jerem. XI, 4.

„οὐ λαός μου.“ Καὶ πάλιν· „οὗτος ὁ λαὸς ἐκλήθη οὐ[1]) λαός.“ „Αὐτοὶ[2]) γὰρ παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ θεοῦ.“ Περὶ ἐκείνων δὲ λέγει· „παρώργισάν[3]) με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς ἐπ' οὐκ ἔθνει· ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ αὐτούς.“

3. Γεγόναμεν οὖν ἡμεῖς τῷ θεῷ εἰς λαὸν, καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ ἀναγγέλλεται τῷ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Οὗτος γὰρ ὁ λαὸς τίκτεται ἀθρόως. Καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ εἴρηται· „εἰ ἐτέχθη ἔθνος εἰς[4]) ἅπαξ·“ ἐτέχθη δὲ ἔθνος εἰς ἅπαξ, ὅτε ἐπιδεδήμηκεν ὁ σωτὴρ, καὶ ἐπίστευσαν[5]) ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ χιλιάδες πέντε, καὶ προσετέθησαν ἄλλῃ ἡμέρᾳ χιλιάδες τρεῖς. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὅλον λαὸν τικτόμενον λόγῳ θεοῦ, καὶ ἀθρόως τίκτουσαν τὴν στεῖραν, τὴν πρότερον οὐ τεκοῦσαν, πρὸς ἣν λέγεται· „εὐφράνθητι[6]) στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.“ Ἔρημος αὕτη νόμου, ἔρημος αὕτη θεοῦ ἦν. Ἔχουσα δὲ ἄνδρα τὸν νόμον, ἐκείνη ἡ συναγωγὴ λέλεκται. Τί οὖν μοι ἐπαγγέλλεται ὁ θεός; „Ἔσεσθε[7]) μοι εἰς λαὸν, κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν.“ Οὐκ ἔστι πάντων θεὸς, ἀλλ' ἢ ἐκείνων, οἷς χαρίζεται ἑαυτόν· ὥσπερ ἐχαρίσατο ἑαυτὸν τῷ πατριάρχῃ ἐκείνῳ, ᾧ εἶπεν· „ἐγὼ[8]) θεὸς σός.“ Καὶ πάλιν ἄλλῳ· „ἐγὼ[9]) ἔσομαί σου θεός.“ Καὶ περὶ ἑτέρων· „ἔσομαι[10]) αὐτῶν θεός.“ Πότε οὖν ἄρα ἡμεῖς ἐπιτυγχάνομεν, ὃ καθ' ἕκαστον λέγω, εἰς τὸ τὸν θεὸν εἶναι ἡμῶν θεόν; Εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν, τίνων ἐστὶν ὁ θεὸς, καὶ τίνι χαρίζεται τὴν ἑαυτοῦ ἐπίκλησιν·

---

1) R. in notis: „οὐ illud in Hieronymo non comparet.“
2) Deut. XXXII, 21. 3) Deut. XXXII, 21.
4) Deest „εἰς“ in edd. H. 5) Cfr. Act. IV, 4. sqq.
6) Galat. IV, 27. coll. Jesai. LIV.
7) Jerem. XI, 4. 8) Cfr. Genes. XVII, 1.
9) Cfr. Gen. XVII, 1. coll. Jerem. XI, 4.
10) Exod. XXIX, 45.

„ἐγὼ [1]), φησὶ, θεὸς Ἀβραὰμ, θεὸς Ἰσαὰκ, θεὸς Ἰακώβ.“ Καὶ διηγούμενος τὸ τοιοῦτον ὁ σωτήρ φησιν· „ὁ [2]) θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.“ Τίς ὁ νεκρός; Ὁ ἁμαρτωλὸς, ὁ μὴ ἔχων τὸν εἰπόντα· „ἐγώ [3]) εἰμι ἡ ζωή·“ ὁ ἔχων νεκρὰ ἔργα, μηδέπω μετανοήσας ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος· „μὴ [4]) πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων.“ Εἰ τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν θεὸς, ἀλλὰ ζώντων, καὶ οἴδαμεν, τίς ἐστιν ὁ ζῶν, ὅτι ὁ πολιτευόμενος κατὰ Χριστὸν, καὶ μένων μετ' αὐτοῦ· εἰ βουλόμεθα, ἵνα ἡμῶν ᾖ ὁ θεὸς, ἀποταξώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς νεκρότητος, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ πληρώσῃ τὴν λέγουσαν· „καὶ [5]) ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεὸν, ὅπως στήσω τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι.“ Τήρει γὰρ, ὅτι λέγει· „στήσω [6]) τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι.“ Αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γῆ, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι· ἀλλ' ἐκείνη, περὶ ἧς ἐδίδασκεν ὁ σωτὴρ, λέγων· „μακάριοι [7]) οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.“

4. Εἶτα πρὸς τὰ προειρημένα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποκρίνεται ὁ προφήτης, πρὸς τό· „ἐπικατάρατος [8]) ὁ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ταύτης·“ καί φησι· „καὶ [9]) ἀπεκρίθην, καὶ εἶπα· γένοιτο κύριε.“ Τί· „γένοιτο [10]) κύριε;“ Ἐπικατάρατος [11]), ὃς οὐκ ἐμμένει τοῖς λόγοις τῆς διαθήκης ταύτης. „Καὶ [12]) εἶπε κύριος πρὸς μέ· ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους ἐν

---

1) Cfr. Exod. III, 6. 2) Luc. XX, 38.
3) Ev. Joann. XI, 25. 4) Hebr. VI, 1.
5) Jerem. XI, 4. 5. 6) Jerem. XI, 5.
7) Matth. V, 5. 8) Jerem. XI, 3.
9) Jerem. XI, 5. 10) Jerem. XI, 5.
11) Cfr. Jerem. XI, 3. 12) Jerem. XI, 6.

πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἔξωθεν Ἱερουσαλήμ." Καὶ τοῖς ἔξω ἀναγινώσκομεν τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ, προσκαλούμενοι αὐτοὺς ἐπὶ σωτηρίαν, τοὺς[1]) „λόγους τῆς διαθήκης ταύτης· καὶ ποιήσατε αὐτούς. Καὶ οὐκ ἐποίησαν." „Καὶ[2]) εἶπε κύριος πρὸς μέ· εὑρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ." Οὐκοῦν σπουδάσωμεν μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἁμαρτήμασι περὶ ἀνδρῶν Ἰούδα, εἰδότες ὅτι ἐσμὲν οἱ ἄνδρες Ἰούδα, διὰ τὸν Χριστὸν Ἰούδα προφητευθέντα, καὶ λεχθέντα· μήποτε γὰρ ἐπεὶ ἐν ἡμῖν εἰσιν ἁμαρτωλοί τινες, καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττοντες, διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· „εὑρέθη[3]) σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ." Ὅταν γὰρ εὑρεθῇ ἔν τισι, — ὡς χρηματίζουσιν οἱ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας —, σύνδεσμος ἀδικίας, καὶ σύνδεσμος τῶν ἁμαρτημάτων, — ὡς ἂν ἐφαρμόσαι ἐπὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τό· „σειραῖς[4]) δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται·" — λέγει ὁ θεός· „εὑρέθη[5]) σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα." Ἀλλὰ μὴ εὑρεθείη σύνδεσμος ἐν ἡμῖν. Πῶς δὲ οὐχ εὑρίσκεται σύνδεσμος ἐν ἡμῖν, ἢ[6]) καὶ μέχρι τοῦ δεῦρό ἐστι σύνδεσμος ἔν τισι; „λύε[7]) πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλίας βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα. Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου." Εὑρέθη[8]) οὖν σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. „Ἐπεστράφησαν[9]) ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων." „Ἐπεστράφησαν[10])

---

[1]) Jerem. XI, 6—8. [2]) Jerem. XI, 9.

[3]) Jerem. XI, 9. [4]) Prov. V, 22.

[5]) Jerem. XI, 9.

[6]) Legebat Hieronymus: „εἰ καί." Ruaeus.

[7]) Cfr. Jesai. LVIII, 6. 7. — Edd. H. et R. „διάτρυπτε."

[8]) Cfr. Jerem. XI, 9. [9]) Jerem. XI, 10.

[10]) Jerem. XI, 10.

ἐπὶ τὰς ἀδικίας.“ Τίνων λέγει ἁπλῶς τῶν πατέρων; Τίς ἡ προσθήκη· „ἐπεστράφησαν[1]) ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων;“ Ἐλέγομεν ταῦτα λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντας. Πῶς οὖν οἱ ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντες, ἐπεστράφησαν οὐκ ἐπὶ τὰς[2]) ἀδικίας τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν πατέρων τῶν προτέρων; Μήποτε οὖν διττοί εἰσιν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔστι μὲν ἐν ἡμῖν εἶδος πατέρων τὸ χεῖρον. Πρὶν πιστεῦσαι γὰρ, υἱοὶ ἦμεν, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ διαβόλου, οὓς δείκνυσιν ὁ λόγος ὁ εὐαγγελικὸς, λέγων· „ὑμεῖς[3]) ἐκ τοῦ[4]) πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ.“ Ὅτε δὲ πεπιστεύκαμεν, γεγόναμεν υἱοὶ θεοῦ. Ἐπὰν οὖν ἁμαρτάνωμεν, ἐπιστρέφομεν ἐπὶ τὰς ἀδικίας οὐχ ἁπαξαπλῶς τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν προτέρων πατέρων. Εἰς δὲ τὸ παραστῆσαι, ὅτι διττοὶ ἡμῶν εἰσιν οἱ πατέρες, χρήσομαι ῥητοῖς ἀπὸ τοῦ μδ' ψαλμοῦ, οὕτως ἔχουσιν· „ἄκουσον[5]) θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.“ Πατὴρ λέγει· „ἐπιλάθου[6]) τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.“ Ὡς γὰρ πατὴρ λέγει· „ἄκουσον[7]) θύγατερ.“ Οὐκοῦν διττοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν εἰσι. Ἀλλὰ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου τοῦ προτέρου. Ἐὰν ἐπιλαθόμενός σου τοῦ οἴκου τοῦ προτέρου, πάλιν ἐπιστρέψῃς ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα, οὐ[8]) πεποίηκας τὰ λεγόμενα ἐνθάδε ἁμαρτήματα. „Ἐπεστράφησαν[9]) ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων.“ Ἔλεγον, ὅτι καὶ ὁ διάβολος πρότερον ἦν ἡμῶν

---

[1]) Jerem. XI, 10. [2]) Edd. Huetii: *ταῖς ἀδικίαις.*
[3]) Ev. Joann. VIII, 44.
[4]) Desunt verba: „*τοῦ πατρός,*“ in ed. R.
[5]) Cfr. Psalm. XLV, 10. (XLIV.)
[6]) Psalm. XLV, 10. (XLIV.)
[7]) Psalm. XLV, 10. (XLIV.)
[8]) Legebat Hieronymus: „*πέπτωκας εἰς τά*“ *κτλ.* R.
[9]) Jerem. XI, 10.

πατὴρ, πρὶν γένηται ἡμῶν ὁ θεὸς πατήρ· εἴ γε καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῶν ὁ διάβολος πατήρ· ὅπερ παραστήσομεν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ γέγραπται· „πᾶς[1]) ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται.“ Εἰ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται, οἱονεὶ τοσαυτάκις ἐκ τοῦ διαβόλου γεγενήμεθα, ὁσάκις ἁμαρτάνομεν. Ταλαίπωρος οὖν οὗτός ἐστιν, ὃς ἀεὶ γεννᾶται ἐκ τοῦ διαβόλου· ὥσπερ πάλιν μακάριος ὁ ἀεὶ γεννώμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Οὐ γὰρ ἅπαξ ἐρῶ τὸν δίκαιον γεγεννῆσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἀεὶ γεννᾶσθαι καθ' ἑκάστην πρᾶξιν ἀγαθὴν, ἐν ᾗ γεννᾷ τὸν δίκαιον ὁ θεός. Ἐὰν οὖν ἐπιστήσω σοι ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, ὅτι οὐχὶ ἐγέννησεν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ πατὴρ ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀεὶ γεννᾷ αὐτὸν, παραστήσω καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου παραπλήσιον. Ἴδωμεν δὲ, τίς ἡμῶν ἐστιν ὁ σωτήρ. Ἀπαύγασμα δόξης. Τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης οὐχὶ[2]) ἅπαξ γεγέννηται, καὶ οὐχὶ γεννᾶται· ἀλλὰ ὅσον ἐστὶ τὸ φῶς ποιητικὸν τοῦ ἀπαυγάσματος, ἐπὶ τοσοῦτον γεννᾶται τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. Ὁ σωτὴρ ἡμῶν σοφία ἐστὶ τοῦ θεοῦ. Ἔστι δὲ ἡ σοφία ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου. Εἰ οὖν ὁ σωτὴρ ἀεὶ γεννᾶται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· „πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με·“ οὐχὶ δέ· „πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεγέννηκέ με·“ ἀλλά· „πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾷ με·“ καὶ ἀεὶ γεννᾶται ὁ σωτὴρ ὑπὸ τοῦ πατρός. Οὕτως καὶ σὺ ἐὰν ἔχῃς τὸ τῆς υἱοθεσίας πνεῦμα, ἀεὶ γεννᾷ σε ἐν αὐτῷ ὁ θεὸς, καθ' ἕκαστον ἔργον, καθ' ἕκαστον διανόημα, καὶ γεννώμενος οὕτως γίνῃ ἀεὶ γεννώμενος υἱὸς θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

---

[1]) Cfr. I Joann. III, 8. [2]) Edd. Huetii: οὐχ ἅπαξ.

Ὁμιλία δεκάτη [1]).

Εἰς τό· „γνώρισόν [2]) μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι·“ μέχρι τοῦ· „συνάξατε [3]) πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν καταφαγεῖν αὐτοῦ.“

1. *Εἰ θεοῦ λόγιά ἐστιν ἐν νόμῳ, καὶ προφήταις, εὐαγγελίοις τε καὶ ἀποστόλοις, δεήσει τὸν μαθητευόμενον θεοῦ λογίοις διδάσκαλον ἐπιγράφεσθαι θεόν· ὁ γὰρ διδάσκων [4]) ἄνθρωπον γνῶσιν, ὁ θεός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν ψαλμοῖς γέγραπται. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ μὴ δεῖν ἐπιγράφεσθαί τινα διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς, λέγων· „καὶ [5]) ὑμεῖς μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.“ Διδάσκει οὗτος ἤτοι καθ' αὐτὸν, ἢ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἢ διὰ Παύλου, φέρ' εἰπεῖν, ἢ διὰ Πέτρου, ἢ διά τινος τῶν ἄλλων ἁγίων, μόνον θεοῦ πνεῦμα καὶ θεοῦ λόγος ἐπιδημείτω, καὶ διδασκέτω. Ταῦτά μοι πρὸς τί εἴρηται; Ἐπειδήπερ φησὶν ὁ προφήτης· „γνώρισόν [6]) μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι.“ Οὐ γὰρ γνώσομαι, ἐὰν μὴ σύ μοι γνωρίσῃς. Ἐὰν δὲ γνωρίζοντός σου ἐμοὶ γνῷ, τότε ὄψομαι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν, καὶ νοήσω ὃ ἕκαστος πράττει, καὶ ποίας ἐστὶ προαιρέσεως. Ταῦτα ὁ προφήτης. Εἰ δὲ ὁ σωτὴρ ἐν τῷ προφήτῃ, ἴδωμεν τίνα λέγει· „ἐγὼ [7]) ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων. Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν, λέγοντες· δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν [8]) ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων. Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ*

---

[1]) Edd. H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum VIII.
[2]) Jerem. XI, 18.
[3]) Cfr. Jerem. XII, 9. — Edd. H. „καταφαγῆναι.“
[4]) Psalm. XCIV, 10. (XCIII.)
[5]) Cfr. Matth. XXIII, 9.   [6]) Jerem. XI, 18.
[7]) Cfr. Jerem. XI, 19.   [8]) Edd. H. „ἐκβάλωμεν.“

μνησθῇ ἔτι.“ Ὡς φησὶ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, Χριστὸς „ὡς [1]) πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.“ Ἐκεῖ μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ Ἡσαΐας λέγει· ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς περὶ αὐτοῦ. „Ἐγὼ [2]), φησὶν, ὡς ἀρνίον ἄκακον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον τοῦ θύσεσθαι, οὐκ ἔγνων.“ Οὐκ εἶπε τί οὐκ ἔγνω. Οὐ γὰρ εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων κακά. Οὐκ εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων ἀγαθά. Οὔτε εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ ἁπλῶς· „οὐκ [3]) ἔγνων.“ Σοὶ οὖν καταλέλοιπεν ἐξετάζειν τί οὐκ ἔγνω· καὶ μάνθανε τί οὐκ ἔγνω ἀπὸ τοῦ· „τὸν [4]) μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε·“ γνῶναι γὰρ ἁμαρτίαν ἁμαρτῆσαί ἐστιν· ὡς γνῶναι δικαιοσύνην δικαιοπραγῆσαί ἐστιν. Ὁ γοῦν ἀπαγγέλλων τὰ περὶ δικαιοσύνης, καὶ μὴ δικαιοπραγῶν, οὐκ ἔγνω δικαιοσύνην.

2. „Ἐπ’ [5]) ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν πονηρὸν, λέγοντες· δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.“ Ὅτι μὲν ἐσταύρωσαν αὐτὸν Ἰουδαῖοι, δῆλον τοῦτό ἐστι, καὶ παῤῥησίᾳ τοῦτο κηρύσσομεν. Πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ· „ἐλογίσαντο [6]) ἐπ’ ἐμὲ λογισμὸν, λέγοντες· δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ·“ ἔργον ἐστὶ νοῆσαι. Ὁ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν, ἐν ᾧ τρεφόμεθα. Ἐπεὶ τοίνυν διδάσκοντος αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ ἠθέλησαν τὸ σκάνδαλον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ προσθεῖναι, διὰ τοῦ σταυρῶσαι αὐτὸν, εἶπον· „βάλωμεν [7]) ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.“ Ὅταν γὰρ τῷ λόγῳ τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας προσάπτηται τὸ [8]) σταυρῶσαι τὸν διδάσκαλον, εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ξύλον

---

1) Jesai. LIII, 7.
2) Cfr. Jerem. XI, 19. coll. Jesai. LIII, 7.
3) Jerem. XI, 19. 4) II Cor. V, 21.
5) Jerem. XI, 19. 6) Jerem. XI, 19.
7) Jerem. XI, 19. 8) Edd. H. „τὸ ἐσταυρῶσαι.“

ἐμβέβληται. Ἐκεῖνοι μὲν ἐξ ἐπιβουλῆς βουλευσάμενοι λεγέτωσαν· „δεῦτε[1]), καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ·“ ἐγὼ δὲ παραδοξότερον ἐρῶ. Τὸ ξύλον ἐμβληθὲν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, κρείττονα τὸν ἄρτον πεποίηκε. Παράδειγμα λαμβάνω ἀπὸ τοῦ Μωσέως νόμου· τὸ ξύλον βληθὲν εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ, ἐποίησεν αὐτὸ γλυκύ. Οὕτως τὸ ξύλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλθὸν εἰς τὸν λόγον, πεποίηκε τὸν ἄρτον αὐτοῦ γλυκύτερον. Πρὶν ἔλθῃ γοῦν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ τὸ ξύλον, ὅτε ἄρτος μόνος ἦν, καὶ ξύλον οὐκ ἦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν οὐκ ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπεὶ προσέλαβε δύναμιν ὁ ἄρτος διὰ τοῦ ξύλου τοῦ βληθέντος εἰς αὐτὸν, διὰ τοῦτο ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ νενέμηται ὅλην[2]) τὴν οἰκουμένην, καὶ τότε τὸ ξύλον, ὃ σύμβολον ἦν τοῦ πάθους Ἰησοῦ, δι' οὗ τὸ πικρὸν ὕδωρ γλυκὺ γίνεται. Ἐγὼ γὰρ λέγω, ὅτι ὁ νόμος μὴ νοούμενος πικρὸν ὕδωρ ἐστίν. Ἐὰν δὲ ἔλθῃ τὸ ξύλον Ἰησοῦ, καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σωτῆρός μου ἐπιδημήσῃ, γλυκάζεται, καὶ ἥδιστος γίνεται ὁ Μωσέως νόμος ἀναγινωσκόμενος καὶ γινωσκόμενος. Εἶπον οὖν· „δεῦτε[3]), καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.“

3. *Λέγουσι δὲ καὶ τό· „ἐκτρίψωμεν[4]) αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι.“ Οὕτως αὐτὸν ἀπέκτειναν, ὡς ἐξαφανίζοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ Ἰησοῦς οἶδε, πῶς ἀποθνήσκει, καὶ διὰ τί. Διό φησιν· „ἐὰν[5]) μὴ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει·“ ὥστε ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ στάχυς σίτου γίνεται, ποιῶν πολλαπλασίονα καὶ πολύχουν τὸ ἐσπαρμένον. Ὡσεὶ καθ' ὑπόθεσιν μὴ ἐσταύ-*

---

[1]) Jerem. XI, 19.

[2]) H. ad marg. (R. quoque teste): „scribe: *δι' ὅλην.*“

[3]) Jerem. XI, 19. [4]) Jerem. XI, 19.

[5]) Ev. Joann. XII, 24.

ρωτο, μηδὲ τεθνήκει, ἔμεινεν ἂν μόνος ὁ κόκκος τοῦ σίτου, καὶ πολλοὶ οὐκ ἐγίνοντο ἐξ αὐτοῦ. Πρόσχες οὖν αὐτοῦ τῇ λέξει, εἰ μὴ τοῦτο βεβούληται λέγων· „ὁ [1]) κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν μὴ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.“ Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ τούτους πάντας ἐκαρποφόρησεν. Εἰ δὲ ὁ θάνατος τούτους ἐκαρποφόρησε, πόσους καρποφορήσει ἡ ἀνάστασις;

4. Κύριε [2]) τῶν δυνάμεων, κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν.“ Προφητικῶς ταῦτα εὔχεται ἰδεῖν, τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν· κεκύκλωται γὰρ ὑπὸ στρατοπέδων ἡ Ἰερουσαλὴμ, καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς, καὶ εἴρηται αὐτῇ· „ἰδοὺ [3]), ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.“ „Ἴδοιμι [4]) οὖν τὴν [5]) παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐν αὐτοῖς, ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμά μου. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς ἄνδρας Ἀναθὼθ, τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχήν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προφητεύσῃς ἐν ὀνόματι κυρίου, εἰ δὲ μὴ, ἀποθάνῃ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ᾽ αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσι λιμῷ. Καὶ ἐγκατάλειμμα οὐκ ἔσται αὐτῶν· ὅτι ἐπάξω κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθὼθ, ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν.“ Προσχήματος ἕνεκεν τὸ ὄνομα τῆς Ἀναθὼθ ἐνθάδε λαμβάνεται. Ὅλον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν μυστήριον τροπικῶς ἐν αὐτῇ εἴρηται· ἑρμηνεύεται γὰρ Ἀναθὼθ, ἐπακουσμὸς τοῦ θεοῦ. Ἐν ἐκείνῳ ἦν τῷ λαῷ ὡς καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τό· „ἀρθήσεται [6]) ἀφ᾽ ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς

---

[1]) Ev. Joann. XII, 24. [2]) Jerem. XI, 20.
[3]) Matth. XXIII, 38. [4]) Cfr. Jerem. XI, 20—23.
[5]) Deest „τήν“ in ed. R. [6]) Matth. XXI, 43.

καρπούς αὐτῆς.“ Κατὰ τοῦτο γέγονε καὶ τὸ, τοὺς ἄνδρας Ἀναθὼθ, τοὺς ὄντας ἐν τῷ ἐπακουσμῷ, ζητεῖν τὴν ψυχὴν οὐχ Ἱερεμίου· οὐδὲ γὰρ ἡ ἱστορία λέγει, ὅτι ἄνδρες Ἀναθὼθ ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν Ἱερεμίου. Ἔχομεν τὰς Βασιλείας. Μέμνηται ἡ γραφὴ ἐκεῖ τοῦ Ἱερεμίου. Οὐδὲν τοιοῦτον ἐν αὐταῖς εἴρηται, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐν ταῖς Παραλειπομέναις. Ἔχομεν γὰρ αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ προφήτου· οὐδὲν εἰρήκασιν οἱ ἄνδρες Ἀναθώθ. Ἀλλὰ ταῦτα λέγεται περὶ Χριστοῦ· „τοὺς[1]) ζητοῦντας τὴν ψυχήν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προφητεύσεις ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου.“ Ἐκώλυσαν Ἰουδαῖοι διδάσκειν Ἰησοῦν. „Εἰ[2]) δὲ μὴ, ἀποθάνῃ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ᾽ αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσιν ἐν λιμῷ.“ Οὐ τότε τετελευτήκασιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν πόρθησιν. Νῦν λιμὸς[3]) ἦλθεν ἐπ᾽ αὐτοὺς, οὐ λιμὸς ἄρτου, οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλ᾽ ὁ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. Οὐκ ἔτι γάρ· „τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ·“ λέγεται παρ᾽ αὐτοῖς. Ἐν[4]) αὐτῇ ὁ λιμὸς, ἵνα ἡ προφητεία μηκέτι ᾖ, καὶ, τί λέγω προφητεία; οὐδὲ διδασκαλία. Κἂν μυριάκις χρηματίζωσιν παρ᾽ αὐτοῖς σοφοὶ, οὐκ ἔστι λόγος κυρίου ἔτι ἐν αὐτοῖς, ἐπεὶ ἐπεπλήρωτο τό· „ἀφελεῖ[5]) κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα, καὶ ἰσχύοντα, καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν, καὶ δικαστὴν, καὶ προφήτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ πεντηκόνταρχον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν.“ Οὐκέτι ἔστι παρ᾽ αὐτοῖς δυνάμενος εἰπεῖν· „ὡς[6]) σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα.“

[1]) Jerem. XI, 21. [2]) Jerem. XI, 21. 22.
[3]) Cfr. Amos. VIII, 11.
[4]) Edd. Huetii: αὕτη ὁ λιμός κτλ.
[5]) Cfr. Jesai. III, 1—3. [6]) I Cor. III, 10.

Μετέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες, ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἔθηκαν τὸν θεμέλιον Ἰησοῦν Χριστόν. Τούτῳ ἐπῳκοδομοῦσι καὶ οἱ μετ᾽ ἐκείνους.

5. *Ἐν λιμῷ οὖν ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐγκαταλελειμμένοι εἰσίν· „ἐπάξω*[1]*) γὰρ ἐπ᾽ αὐτοὺς κακά, ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Αναθὼθ, ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν.“ „Δίκαιος*[2]*) εἶ, κύριε, ὅτι ἀπολογήσομαι πρὸς σέ. Πλὴν κρίματά μου λαλήσω πρὸς σέ. Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; Ἐὐθήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα;“ Ἔτι ζητοῦμεν, εἰ ἀγαθὸς ὁ θεός ἐστιν, τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκὼς, ὁρῶντες, ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται, καὶ οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς. „Εὐθήνησαν*[3]*) πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα;“ Αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λέγοντες, δυσφημοῦντες αὐτὸν εὐθήνησαν*[4]*), ἐφυτεύθησαν, καὶ ἐῤῥιζώθησαν, ἐτεκνοποίησαν, καὶ*[5]*) ἐποίησαν καρπόν. Πόσος καρπὸς Μαρκίωντος τεκνοποιήσαντος, πόσος Βασιλείδου, πόσος Οὐαλεντίνου; Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ περὶ τῶν ἀσεβῶν προφητευόμενον καὶ λεγόμενον ἐν τῷ· „ἐτεκνοποίησαν*[6]*), καὶ ἐποίησαν καρπόν.“ „Ἐγγὺς*[7]*) εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν, πόῤῥω δὲ ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν.“ Ὀνομάζουσι τὸ Ἰησοῦ ὄνομα, οὐκ ἔχουσι δὲ τὸν Ἰησοῦν. Οὐ γὰρ ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ὡς*[8]*) χρή. „Καὶ*[9]*) σὺ, κύριε, γινώσκεις με. Εἶδές με, ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐναντίον σου. Ἅγνισον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν.“ Τί ποιήσω, ἵνα ταῦτα σαφηνίσω; Τὰς κολάσεις ἁγνισμὸν*

---

[1]) Jerem. XI, 23. [2]) Jerem. XII, 1.

[3]) Jerem. XII, 1. [4]) Cfr. Jerem. XII, 1. 2.

[5]) Desunt in textu edd. H. et R. verba: „*καὶ ἐποίησαν*,“ R. tamen in notis: „post *ἐτεκνοποίησαν* addendum est ut infra: *καὶ ἐποίησαν*.“ — Cfr. pag. huj. not. 6.

[6]) Cfr. Jerem. XII, 2. coll. pag. huj. not. 5.

[7]) Jerem. XII, 2.

[8]) Edd. Huetii: „*ὡς Χριστόν. Καὶ σύ*“ *κτλ.*

[9]) Jerem. XII, 3.

λέγει τῶν κολαζομένων· „ἄγνισον[1]) γὰρ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν, φησὶ, σφαγῆς αὐτῶν.“ Διὰ τοῦ σφαγῆναι αὐτοὺς ἄγνισον αὐτούς· „ὃν[2]) γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.“

6. *„Ἕως[3]) πότε πενθήσει ἡ γῆ, καὶ ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ;“ Ὥσπερ εἰ ἐμψύχου τῆς γῆς, καὶ ἐνταῦθα διαλέγεται ὁ προφήτης, λέγων τὴν γῆν πενθεῖν διὰ τὴν κακίαν τῶν ἐπιβαινόντων ἐπ' αὐτήν. Καθ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν ἡ γῆ ἤτοι πενθεῖ, ἢ εὐφραίνεται· ἢ γὰρ πενθεῖ ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ, ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ χρηστότητος. Ἐφ' ἑκάστου οὖν ἡμῶν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ἢ εὐφραίνεται, ἢ πενθεῖ. Εἰ δὲ ἡ γῆ, τάχα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. Ὁμοίως ἐρῶ· καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τεταγμένος ἄγγελος, ἵνα διηγήσωμαι καὶ τὴν γῆν πενθοῦσαν· οὐ γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα, ἡ γῆ πενθεῖ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ νόει μοι πρὸς τῇ διατάξει τοῦ παντὸς τεταγμένον τινὰ ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄλλον τεταγμένον ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος, καὶ τέταρτον ἐπὶ τοῦ πυρός. Οὕτως ἀνάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν διάταξιν πᾶσαν τὴν ἐν ζώοις, τὴν ἐν φυτοῖς, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἄστροις, ἄγγελός τις τέτακται, καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης, ἄλλος καὶ ἐπὶ τῶν ἄστρων· οὗτοι δὴ οἱ ἄγγελοι μεθ' ὧν ἐσμεν, ὅσον ἐσμὲν ἐπὶ γῆς, ἤτοι εὐφραίνονται, ἢ πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν, ὅταν ἁμαρτάνωμεν. „Πενθεῖ[4]), φησὶν, ἡ γῆ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ.“ Ὁμωνύμως εἶπε τὸν ἄγγελον τὴν[5]) γῆν αὐτῇ τῇ γῇ. Ὥσπερ γὰρ τὸ χειροποίητον ἐπικατάρατον αὐτὸ τὸ ἄψυχον, ἀλλ' εἴρηται χειροποίητον τὸ προσκαθεζόμενον τῷ ἀψύχῳ ἀγάλματι, καὶ χρηματίζον ἐκείνῳ τῷ ὀνό-*

---

1) Jerem. XII, 3. 2) Hebr. XII, 6.
3) Jerem. XII, 4. 4) Cfr. Jerem. XII, 4.
5) Deest „τήν“ in ed. R.

ματι· οὕτως δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι τὸν ἐπὶ γῆς τεταγμένον ἄγγελον, καὶ ὕδωρ λέγεσθαι τὸν ἐπὶ ὕδατος τεταγμένον ἄγγελον, καθ᾿ ὃ λέλεκται· „εἴδοσάν[1] *σε ὕδατα ὁ θεὸς, εἴδοσάν σε ὕδατα, καὶ ἐφοβήθησαν, καὶ ἐταράχθησαν ἄβυσσοι. Πλῆθος ἤχους ὑδάτων, φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι· καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται.“*

7. „*Ἐγκαταλέλοιπα*[2] *τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς.“ Ἴδε μοι τὸν ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχοντα ὄντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἴδε αὐτοῦ τὸν οἶκον ὑπερουράνιον. Εἰ βούλει καὶ ὑψηλότερον ἰδεῖν, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί· ἴδε αὐτοῦ οἶκον ὄντα τὸν θεόν. Καταλείπει τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔρχεται εἰς τὸν περίγειον τόπον, καί φησιν· „ἐγκαταλέλοιπα*[3] *τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου.“ Ἐκείνη γὰρ ἦν ἡ κληρονομία αὐτοῦ, τὰ χωρία τὰ μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἡ τάξις ἡ μετὰ τῶν ἁγίων δυνάμεων. „Ἔδωκα*[4] *τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς.“ Παρέδωκεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ψυχῆς, εἰς χεῖρας Ἰουδαίων τῶν ἀποκτεινάντων αὐτὸν, εἰς χεῖρας ἀρχόντων συναχθέντων κατ᾿ αὐτοῦ, εἰς χεῖρας βασιλέων· ὅτε „παρέστησαν*[5] *οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.“*

8. „*Ἐγενήθη*[6] *ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ.“ Αὕτη ἐπὶ γῆς κληρονομία αὐτοῦ, ἣν κεκληρονόμηκεν, ἐπεθηριώθη πρὸς αὐτὸν, καὶ γέγονεν ἡ κληρονομία Ἰουδαῖοι, ἐξαγριωθέντες*[7] *κατ᾿ αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῷ. Οὐ θαυμαστὸν, εἰ τότε ἐγένετο ἡ κληρονομία*

---

1) Psalm. LXXVII, 16. 17. (LXXVI.)
2) Jerem. XII, 7. 3) Jerem. XII, 7.
4) Jerem. XII, 7. 5) Psalm. II, 2.
6) Jerem. XII, 8. 7) Edd. H. et R. „*ἐξαγριωθέντης*.“

αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῷ. Νῦν ἔτι ἐν δρυμῷ λέοντές εἰσι, καταθεματίζειν θέλοντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ δυσφημοῦντες αὐτὸν, καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. „Ἐγενήθη[1]*) οὖν ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ. Ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν. Μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί*[2]*);“ Προφητεύει*[3]*) περὶ τῆς κληρονομίας ταύτης· ἡ κληρονομία μου μήτι σπήλαιον ὑαίνης τῆς ἀγριωτάτης, τῆς νεκροβόρου, τῆς περὶ τὰ μνημεῖα, τῆς ἐσθιούσης τὰ θνησιμαῖα σώματα; „Μὴ*[4]*) σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί; Ὡς σπήλαιον, ἐπ' αὐτὴν κύκλῳ αὐτῆς βαδίζετε.“ Ἐπεὶ τοιοῦτοι γεγόνασι, κελεύω ὑμῖν, τοῖς ἀγγέλοις, ἵνα βαδίζητε, καὶ συναγάγητε τὰ θηρία, καὶ παραδῶτε αὐτοὺς τοῖς θηρίοις. „Βαδίζετε*[5]*), καὶ συναγάγετε τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν.“ Ἐλήλυθεν τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ διεσθίειν τὸν λαὸν ἐκεῖνον. Βλέπετε αὐτῶν τὰς καρδίας διεσθιομένας ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων. Εἰ ἐκείνων ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ εἶπε· „βαδίζετε*[6]*), συναγάγετε τὰ θηρία·“ πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; Ἐὰν μὴ ποιῶμεν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, ἐρεῖ πάλιν· „βαδίσατε*[7]*), συναγάγετε τὰ θηρία, καὶ παράδοτε αὐτήν.“ Ἀλλ' ἡμεῖς παῤῥησίαν ἔχωμεν*[8]*), ἵνα εἴπωμεν ἐν*

---

[1]) Jerem. XII, 8. 9. [2]) Deest „*ἐμοί*“ in edd. H. et R.

[3]) Verbis: „*ἡ κληρονομία μου ἐμοί; προφητεύει,*“ insertum erat in Cod. Scorialensi, quidquid homilia sequenti post haec verba: „*καὶ δεδιωκέναι δικαίους,*“ ad illa usque: „*προσέχωμεν τῷ γεγραμμένῳ,*“ continetur; ea nos Hieronymi vestigia secuti, suo loco restituimus. Huetius. — Cfr. pag. 223. not. 1. coll. p. 224. not. 5.

[4]) Cfr. Jerem. XII, 9. [5]) Cfr. Jerem. XII, 9.

[6]) Jerem. XII, 9. — Ed. R. „*συνάγετε.*“

[7]) Cfr. Jerem. XII, 9.

[8]) H. et R. in textu: „*ἔχομεν,*“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: *ἔχωμεν.*“

ταῖς εὐχαῖς· „μὴ[1]) *παραδῷς*[2]) *τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην*[3]) *σοι.“ Ἐξομολογησώμεθα περὶ τῶν παραπτωμάτων μετανοοῦντες, καὶ τοῖς θηρίοις οὐ παραδοθησόμεθα, ἀλλ' ἀγγέλοις ἁγίοις τιθηνοῖς ἐσομένοις, ἐπὶ κόλπων βαστάζουσι, μεταβιβάζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστι τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!*

Ὁμιλία ἑνδεκάτη[4]).

Εἰς τό· „δι'[5]) *ἐμὲ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ·“ καὶ εἰς τό· „περίζωμα*[6]).“

1. *Τίς ἐστιν ὁ λέγων· „δι'*[7]) *ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῷ πᾶσα ἡ γῆ;“ Ὁ Χριστὸς ταῦτά*[8]) *φησιν, οὗ πρὸ τῆς ἐπιδημίας πολλὰ μὲν γεγένηται ἁμαρτήματα τῷ λαῷ, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα, ὥστε αὐτοὺς πάντα ἐγκαταλειφθῆναι*[9]), *καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν πολυχρόνιον παραδοθῆναι. Ὅτε δὲ ἐπλήρωσαν*[10]) *τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ προσέθηκαν*[11]) *τοῦ*[12]) *ἀνῃρηκέναι τοὺς*

---

[1]) Psalm. LXXIV, 19. (LXXIII.)

[2]) H. ad marg., R. in notis: „lege: *παραδός.*“

[3]) Edd. H. „*ἐξομολογουμένην σου.*“

[4]) Edd. H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum VII.

[5]) Jerem. XII, 11. [6]) Jerem. XIII, 1.

[7]) Jerem. XII, 11.

[8]) H. in textu: „*ταῦτά φησιν οὐ πρὸ τῆς ἐπιδημίας· πολλὰ μέν*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „scribe: *ταῦτά φησιν, οὗ πρὸ τῆς ἐπιδημίας πολλὰ μέν*“ *κτλ.*

[9]) Edd. H. „*ἐγκαταλειφῆναι.*“

[10]) Ed. R. „*πλήρωσαν.*“ [11]) Edd. H. „*προστέθηκαν.*“

[12]) H. et R. in textu, ille: „*τοῦ ἀνῃρηκέναι,*“ hic: „*ἀνῃρηκέναι,*“ R. in notis: „lego: *τῷ ἀνῃρηκέναι.*“

προφήτας, καὶ[1]) *δεδιωκέναι τοὺς δικαίους, τοῦ*[2]) *ἀποκτεῖναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, τότε γεγένηται τό· „ἀφίεται*[3]) *ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν." Καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα πεπόνθασι, καὶ „ἀφανισμῷ*[4]) *ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ."*

2. *Εἰ δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀκοῦσαι βούλει τοῦ· „δι'*[5]) *ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῷ πᾶσα ἡ γῆ·" ἴδε τὴν ἐν σοὶ γῆν, τίνα τρόπον ἠφανίσθη ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ. Ἠφανίσθη γὰρ νεκρωθέντων τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ οὐκέτι ἡ γῆ ἐργάζεται τὰ ἑαυτῆς· οὐκέτι γίνεται παρὰ τῷ δικαίῳ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, οἷς ἔθαλεν ἡ σάρξ· οὐκέτι πορνεία, οὐκέτι ἀκαθαρσία, οὐκ ἀσέλγεια, οὐκ εἰδωλολατρία, οὐ φαρμακεία, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ λέγει· „μὴ*[6]) *νομίζητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν." Ἀληθῶς γὰρ πρὶν μὲν ἔλθῃ, μάχαιρα οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲ ἡ σὰρξ ἐπεθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος, οὐδὲ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ὅτε δὲ ἦλθε, καὶ δεδιδάγμεθα τίνα μέν ἐστι τῆς σαρκὸς, τίνα δὲ τοῦ πνεύματος, ἡ διδασκαλία ὥσπερ μάχαιρα γεγενημένη ἐν γῇ διεῖλε τὴν σάρκα καὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ πνεύματος· καὶ ἠφανίσθη*[7]) *μὲν ἡ γῆ, ὅτε*[8]) *τὴν νέκρωσιν Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρομεν, καὶ οὐκέτι ζῶμεν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ πάντα εἰς τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ θερίσωμεν*[9]) *φθορὰν ἐκ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος ζωὴν αἰώνιον.*

---

1) Cfr. pag. 221. not. 3.

2) R. in notis: „lego: *τὸ ἀποκτεῖναι.*"

3) Matth. XXIII, 38. 4) Jerem. XII, 11.

5) Jerem. XII, 11.

6) Cfr. Matth. X, 34. — H. ad marginem: „scribe: *τί νομίζητε*" *κτλ.*, R. in notis: „legebat Hieronymus: *τί νομίζητε*" *κτλ.*

7) Cfr. Jerem. XII, 11.

8) H. ad marginem: „scribe: *ὅτι,*" R. in notis: „Hieronym. legebat: *ὅτι.*" — Cfr. II Cor. IV, 10.

9) Cfr. Gal. VI, 8.

3. *Λέγεται δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσι· „σπείρατε[1]) πυροὺς, καὶ ἀκάνθας θερίζετε·“ κἂν γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις τοῦ θεοῦ ὁμιλῶσιν, οἱ μὴ καλῶς αὐτοῖς ὁμιλοῦντες, μηδὲ ὃν δεῖ τρόπον βιοῦντες, μηδὲ πιστεύοντες, σπείρουσι πυροὺς, καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας· μάλιστα δὲ ἔστι κατανοῆσαι ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς, καὶ ἀκάνθας οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπινοιῶν θεριζόντων. „Οἱ[2]) κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς.“ Ταῦτα καὶ πρὸ ἡμῶν ἄλλοι διηγήσαντο. Καὶ ἐπειδὴ οὐκ[3]) ἀποδοκιμάζομεν αὐτῶν τὴν διήγησιν, εὐγνωμόνως φέρομεν αὐτὴν εἰς μέσον, οὐχ ὡς εὑρόντες[4]), ἀλλ' ὡς μεμαθηκότες καλὸν μάθημα. Οὗτος ὁ λόγος ὠφελήσει καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς, ἐὰν προσέχωμεν[5]) τῷ γεγραμμένῳ, οἳ δοκοῦμεν εἶναι ἀπὸ κλήρου τινὸς[6]) προκαθεζόμενοι ὑμῶν, ὥστε τινὰς θέλειν ἥκειν ἐπὶ τὸν κλῆρον τοῦτον. Ἴστε δὲ, ὅτι οὐ πάντως ὁ κλῆρος σώζει. Πολλοὶ γὰρ καὶ πρεσβύτεροι ἀπολοῦνται, πολλοὶ καὶ λαϊκοὶ μακάριοι ἀποδειχθήσονται. Ἐπεὶ οὖν τινές εἰσιν ἐν κλήρῳ οὐχ οὕτως βιοῦντες, ὥστε ὠφεληθῆναι καὶ κοσμῆσαι τὸν κλῆρον· διὰ τοῦτο, φασὶν οἱ διηγησάμενοι, γέγραπται· „οἱ[7]) κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς·“ τὸ γὰρ ὠφελοῦν οὐκ αὐτὸ τὸ καθέζεσθαι[8]) ἐν πρεσβυτερείῳ ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ βιοῦν*

---

[1]) H. ad marginem: „scribe: *σπείρετε*,“ R. in notis: „Hieronymus: *σπείρετε*.“ — Cfr. Jerem. XII, 13.

[2]) Jerem. XII, 13.

[3]) H. et R. in textu: „*τοῦτ' ἀποδοκιμάζομεν*“ *κτλ.*, H. tamen ad marginem: „scribe: *οὐκ ἀποδοκιμάζομεν*“ *κτλ.*, R. in notis: „lege cum Hieronymo: *οὐκ ἀποδοκιμάζομεν*.“

[4]) H. et R. in textu: „*ἱερεύοντες*,“ H. tamen ad marginem: „scribe: *εὑρόντες*,“ R. in notis: „lege cum Hieronymo: *εὑρόντες*.“

[5]) Cfr. pag. 221. not. 3.

[6]) H. ad marginem: „scribe: *τινές*.“

[7]) Jerem. XII, 13. [8]) Ed. R. „*καθέσεσθαι*.“

ἀξίως τοῦ τόπου, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος. Ἀπαιτεῖ καὶ ὑμᾶς βιοῦν ὁ λόγος καλῶς, καὶ ἡμᾶς· ἀλλ' εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν· „δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται." Πλεῖον ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν διάκονον, πλεῖον ὁ διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν. Ὁ δὲ τὴν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἐπὶ πλεῖον ἀπαιτεῖται. Διὰ τοῦτο ὁ πεπιστευμένος τὰ μεγάλα ὁ ἀπόστολος, ἀκούετε, φησίν· „οὕτως[1]) ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ, καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. Ὃ δὲ λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ." Καὶ οὕτως σπάνιόν ἐστιν εὑρεθῆναι οἰκονόμον πιστὸν, καὶ καλόν. Ἰησοῦς ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, λέγει· „τίς[2]) ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τοῖς δούλοις αὐτοῦ;" Εἶτα μέμφεταί τινας οἰκονόμους, καὶ λέγει· „ἐὰν[3]) δὲ ἄρξηται ὁ κακὸς δοῦλος λέγειν· χρονίζει μου ὁ κύριος ἔρχεσθαι· καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν, καὶ μεθύσκεσθαι· ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει." Ταῦτα μὲν εἰς τό· „οἱ[4]) κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς."

4. Ἴδωμεν δὲ καὶ ἑξῆς ἐπίπληξιν ἀναγκαίαν, ἣν καλὸν εἰς τὸν ἠθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν λέγουσαν· „αἰσχύνθητε[5]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἀπὸ ὀνειδισμοῦ ἐναντίον κυρίου." Ἔστι τινὰ, ἐν οἷς καυχώμεθα διὰ τὴν ἄνοιαν, οὐκ οὖσιν καυχήσεως ἀξίοις· οἷον ἐὰν καυχήσηταί τις, ὅτι πλούσιός ἐστι, καὶ πολλὰ κέκτηται, λέ-

---

[1]) I Cor. IV, 1. 2. — Edd. H. et R. „ὁ δὲ λοιπόν."
[2]) Cfr. Luc. XII, 42. [3]) Cfr. Luc. XII, 45. 46.
[4]) Jerem. XII, 13. [5]) Jerem. XII, 13.

γοιτ' ἂν πρὸς αὐτόν· „αἰσχύνθητε [1]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.“ Ἐὰν καυχήσηταί τις ἐπὶ εὐγενείᾳ ταύτῃ τῇ ἐκτὸς, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· „αἰσχύνθητε [2]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.“ Ἐὰν καυχήσηταί τις ἐπὶ πολυτελείᾳ ἱματίων, ἐπὶ οἰκοδομῇ οἰκίας πλουσίως κατεσκευασμένης, ἀλλοτρία ἐστὶν ἡ καύχησις καυχήσεως ἁγίων· διὸ λεχθήσεται πρὸς τὸν τοιοῦτον· „αἰσχύνθητε [3]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.“ Ἄκουε τοῦ λόγου τοῦ προφήτου Ἱερεμίου κελεύοντος ἡμᾶς μὴ καυχᾶσθαι· „μηδὲ [4]) ὁ σοφὸς ἐπὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συνιεῖν καὶ γινώσκειν, ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος.“ Θέλεις καυχᾶσθαι, καὶ καυχώμενος μὴ ἀκοῦσαι· „αἰσχύνθητε [5]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν;“ Καύχησαι ὡς ἀπόστολος, καὶ εἰπέ· „ἐμοὶ [6]) δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Θέλεις καυχᾶσθαι, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇς· „αἰσχύνθητε [7]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.“ Ἄκουε Παύλου καυχωμένου, καὶ μάνθανε, ὅταν λέγῃ· „ἥδιστα [8]) οὖν καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ.“ Ἄκουε οἷα καυχᾶται καυχήματα· „ἐν [9]) κόποις περισσοτέρως.“ Τίς δύναται ἡμῶν τοῦτο εἰπεῖν· „ἐν [10]) φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον· τρὶς ἐραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα;“ Μανθάνο-

[1]) Jerem. XII, 13. [2]) Jerem. XII, 13.
[3]) Jerem. XII, 13. [4]) Cfr. Jerem. IX, 23. 24.
[5]) Jerem. XII, 13. [6]) Gal. VI, 14.
[7]) Jerem. XII, 13.
[8]) II Cor. XII, 9.
[9]) II Cor. XI, 23.
[10]) Cfr. II Cor. XI, 23. 24. 25.

μεν[1]) *οὖν καὶ καυχήσεων*[2]) *εἶναι διαφοράς· ὥς τινας μὲν καυχήσεις εἶναι αἰσχύνης ἀξίας, ἐφ' οἷς λέγοιτ' ἂν ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν· „καὶ*[3]) *ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν·" ἐφ' οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις οἴονται δοξάζεσθαι.*

5. *Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὰ περὶ τοῦ περιζώματος. „Τάδε*[4]) *γὰρ λέγει κύριος· βάδιζε, καὶ κτῆσαι σεαυτῷ περίζωμα λινοῦν, καὶ περίθου*[5]) *περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἐν ὕδατι οὐ*[6]) *διελεύσῃ. Καὶ ἐκτησάμην τὸ περίζωμα κατὰ τὸν λόγον κυρίου, καὶ περιέθηκα περὶ τὴν ὀσφύν μου. Καὶ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς μὲ, λέγων· λάβε τὸ περίζωμα τὸ περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἀνάστηθι, καὶ βάδισον ἐπὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ κατάκρυψον αὐτὸ ἐκεῖ ἐν τῇ τρυμαλιᾷ τῆς πέτρας." Μετὰ ἡμέρας τινὰς ἔρχεται ἐκεῖ, καὶ εὑρίσκει διασεσηπὸς τοῦτο τὸ περίζωμα. Καὶ ἐπιφέρει ὁ κύριος διδοὺς ἀφορμὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ περιζώματος, λέγων· „καθάπερ*[7]) *κολλᾶται τὸ περίζωμα πρὸς τὴν ὀσφὺν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἐμαυτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, φησὶν ὁ κύριος· τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστὸν, καὶ εἰς καύχημα, καὶ εἰς δόξαν, καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου." Οὐκοῦν ὁ προφήτης ἀντὶ τοῦ θεοῦ περιλαμβάνεται περιζωννὺς περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ τὸ περίζωμα τὸ λινοῦν, ὡς ὁ θεὸς τὸν λαόν· ἐκόλλησα*[8]) *γὰρ πρὸς ἐμαυτὸν, φησὶ, τοῦτον τὸν λαὸν, φησὶν ὁ θεὸς, καὶ οἱονεὶ περίζωμα ὁ λαὸς γίνεται τοῦ θεοῦ. Διὰ τί δὲ περίζωμα*

---

[1]) H. ad marginem: „scribe: *μανθάνωμεν*," R. in notis: „legebat Hieronymus: *μανθάνωμεν*."

[2]) Edd. H. „*καυχήσεως*." [3]) Philipp. III, 19.

[4]) Cfr. Jerem. XIII, 1—4.

[5]) Edd. H. „*περιέθου*."

[6]) H. et R. in textu: „*διελεύσῃ*," H. tamen ad marginem, R. in notis: „scribe: *οὐ διελεύσῃ*."

[7]) Cfr. Jerem. XIII, 11. [8]) Cfr. Jerem. XIII, 11.

γίνεται τοῦ θεοῦ περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ὁ δυνάμενος ἀναγινώσκειν[1]) *τὸν Ἰεζεκιὴλ, καὶ ὁρῶν τὸν θεὸν τῷ λόγῳ οἱονεὶ σωματοποιούμενον, καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τῆς ὀσφύος κάτω ἐστὶ πῦρ, τάδε ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω ἐστὶν ἤλεκτρον, ἐρευνησάτω*[2]) *τὸν λόγον, διὰ τί τὸ κάτω τοῦ θεοῦ πῦρ ἐστι τὰ ἀπὸ ὀσφύος καὶ γενέσεως πράγματα. Ταῦτα πῦρ ἐστι. Πάντα γὰρ τὰ ἐν γενέσει χρήζει τοῦ καθαρσίου τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρός· πάντα τὰ ἐν γενέσει, χρήζει τῆς κολάσεως. Τὰ δὲ ἀνωτέρω τῆς ὀσφύος ὑπερβεβηκότα τὴν γένεσιν, ταῦτά ἐστιν ὕλη ὡς ἐν κόσμῳ καταρρωτάτη καὶ τιμιωτάτη· λέγεται γὰρ τὸ ἤλεκτρον χρυσοῦ εἶναι τιμαλφέστερον. Ἐπεὶ*[3]) *οὖν παραδείγμασι χρῆται ἡ γραφὴ, ἵνα διδάξῃ τοῦ θεοῦ τὸ σῶμα τῷ ἀνωτέρω εἶναι τιμιώτερον, καὶ τὸ σῶμα τῷ κατωτέρω εἶναι ὑποδεέστερον, διὰ τοῦτο εἰσήγαγε τὸν θεὸν ἐκ πυρὸς καὶ ἠλέκτρου συνεστηκότα. Καὶ ὅτι σῶμα τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸ ἐν γενέσει, πῦρ ἐστιν, ἕκαστος ἡμῶν οὐκ ἔσμεν τὸ ἤλεκτρον· ἐὰν δὲ ἀναβαίνωμεν, καὶ προκόπτωμεν· — δυνατὸν γὰρ μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ σήμερον εἶναι ἐν τοῖς κατωτέρω, ὥστε γενέσθαι τοῦ θεοῦ σῶμα τὸ ἀνωτέρω· — ἐσόμεθα, διαβάντες τὸ πῦρ, ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ τὸ ὑψηλότερον.*

6. *Κολλᾷ*[4]) *οὖν περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ τὸ περίζωμα τὸ λινοῦν. Ἵνα τί; Ἵνα δηλωθῇ, ὅτι ὁ λαὸς οἱονεὶ σκέπη ἐστὶ τοῦ θεοῦ· πρὸς γὰρ τοὺς βουλομένους κατηγορεῖν τοῦ θεοῦ ἵσταται ὁ λαὸς, καὶ ὡσπερεὶ ὑπερασπίζει αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐᾷ τι ἄτοπον λέγεσθαι ἐν τοῖς περὶ τοῦ θεοῦ. Ἐπὰν δὲ ἁμαρτήσωμεν, τὸ περίζωμα*

---

[1]) Edd. H. „*ἀναγινώσκων.*" — Cfr. Ezech. I, 27.

[2]) H. et R. in textu: „*ἐρευνήσατο.*" R. tamen in notis: „legendum: *ἐρευνησάτω.*"

[3]) R. in notis: „legebat Hieronymus: *τί οὖν.*"

[4]) Cfr. Jerem. XIII, 1.

τοῦτό ἀποτίθεται, ὡς ὁ προφήτης, καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαρῇ· οὕτως ὁ ἁμαρτάνων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὀσφύος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκβληθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, τὸν τῆς Μεσοποταμίας ποταμὸν, ὅπου οἱ Ἀσσύριοι ἐχθροὶ τῷ Ἰσραὴλ, ὅπου οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ διαφθείρεται. Ὄντων γὰρ τοσαύτων ποταμῶν, πέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, πραγματεύσασθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περιζωμάτιον λινοῦν. Διὰ τί δὲ καὶ λινοῦν; Ὅτι τὴν γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς· φυτὸν γάρ ἐστιν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μετὰ τὸ γεωργηθῆναι ξαινόμενον, καὶ πλυνόμενον, καὶ σμηχόμενον, καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον, ἵνα γένηται τοιοῦτον, ὥστε γενέσθαι περίζωμα, ἢ ὅ, τι δήποτε. Καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες τὴν γένεσιν ἔχομεν ὡς περίζωμα τοῦ θεοῦ. Καὶ ἔχοντες τὴν γένεσιν ἀπὸ τῆς πολλῆς κατασκευῆς, χρήζομεν ἵνα ξανθῶμεν, ἵνα πλυνθῶμεν, ἵνα τὸ χρῶμα τῆς γῆς ἀποβάλωμεν· ἄλλο γὰρ τὸ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χρῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας. Τὸ μὲν γὰρ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χρῶμα μελανότερόν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐργασίας γίνεται λαμπρότατον. Τοιοῦτον οὖν τι καὶ ἐπὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν γενέσει φθάνει. Μέλανές ἐσμεν κατὰ τὴν ἐν τῷ πιστεύειν ἀρχήν. Διὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ ᾄσματος τῶν ᾀσμάτων λέγεται· „μέλαινά [1]) εἰμι, καὶ καλή.“ Καὶ Αἰθίοψιν ἡμεῖς κατ᾽ ἀρχὰς τὴν ψυχὴν ἐοίκαμεν, εἶτα ἀποσμηχόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενώμεθα, κατὰ τό· „τίς [2]) αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη;“ καὶ γενώμεθα λινοῦν λαμπρὸν καὶ καθαρόν. Εἶτα καὶ πλεκόμεθα ἐπὶ τὸ περίζωμα τοῦ θεοῦ, ὅταν ἀξιῶμεν κολλᾶσθαι τῷ θεῷ. Οὐκ ἀποτίθεται ἡμᾶς ὁ θεός. Ἀπέθετο τὸν πρῶτον λαὸν, πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, καὶ τὸν οἶκον Ἱερουσαλήμ. Ἐγένετο εἰς τὸ μὴ πρησθῆναι ἔτι· οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς περιζώννυται.

---

[1]) Cantic. I, 5. [2]) Cantic. VIII, 5.

Ἡμᾶς ἀντὶ ἐκείνων περιεζώσατο ὁ θεός· οὐ γὰρ ἀποβαλὼν τὸ περίζωμα, ἔμεινε γυμνὸς, ἀλλὰ ἄλλο περίζωμα ἑαυτῷ ὕφανε. Τοῦτο τὸ[1]) περίζωμα ἡ ἐκκλησία ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἥτις ἴστω, ὅτι εἰ τῶν προτέρων οὐκ ἐφείσατο ὁ θεὸς, πόσῳ πλέον οὐδὲ αὐτῆς ἁμαρτανούσης φείσεται, ἐὰν μὴ ᾖ ἀξία τῆς ὀσφύος τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἕν πνεῦμά ἐστιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

Ὁμιλία δωδεκάτη[2]).

Εἰς τό· „καὶ[3]) ἐρεῖς πρὸς τὸν λαόν· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ· πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου·“ μέχρι τοῦ· „καὶ[4]) κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου.“

1. *Ὃ προστάσσεται ὁ προφήτης λέγειν ἀπὸ θεοῦ, ὀφείλει ἄξιον εἶναι τοῦ θεοῦ. Οὐ φαίνεται δὲ, ὅτι τοῦτ᾽ ἄξιόν ἐστι τοῦ θεοῦ, μενόντων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γράμματος· ὥστε εἰπεῖν ἄλλον τινὰ ἀκούσαντα τοῦ γράμματος, μωρία ἐστὶ ταῦτα τὰ γράμματα. Τοῦτο δὲ ἐρεῖ ψυχικός· „ψυχικὸς[5]) γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν.“ Ὅρα οὖν τὴν λέξιν τί φησι. „Καὶ[6]) ἐρεῖς πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ.“ Ἄξιον ἔστω κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραήλ· „πᾶς[7]) ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. Καὶ ἔσται, ἐὰν εἴπωσι πρὸς σέ· μὴ γνόντες οὐ γνωσό-*

---

[1]) Deest „τό“ in ed. R.

[2]) H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum IX.

[3]) Cfr. Jerem. XIII, 12. [4]) Jerem. XIII, 17.

[5]) Cfr. I Cor. II, 14. [6]) Cfr. Jerem. XIII, 12.

[7]) Jerem. XIII, 12.

μεθα, ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου;“ Καὶ οἱ ἀποκρινόμενοι, ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ ἑστῶτες, ταῦτά φασι, καὶ λέγουσιν ἐγνωκέναι, ὅτι „πᾶς[1]) *ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου.“ Εἰσὶν οὖν ἀσκοὶ ἐλαίου πληρούμενοι, ἢ ἄλλης ὑγρᾶς οὐσίας. Ψεύδονται ἄρα· οὐ γὰρ πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. Ὅπερ διηγήσεως κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν τοιᾶσδε τεύξεται, ἐὰν εἰδῶμεν τὰς τῶν οἴνων διαφορὰς, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῶν. Καὶ ἀκολούθως αὐτοῖς περὶ τῶν ἀσκῶν ὀψόμεθα, ὅτι ἀληθές ἐστι τό· „πᾶς*[2]) *ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου.“ Εἴτε γάρ ἀγαθός τίς ἐστιν, ἵν᾽ οὕτως ὀνομάσωμεν, ἐν ἀσκοῖς ἀσκὸς, πληρωθήσεται οἴνου κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα. Εἴτε ἐστὶν, ὡς ἐν συγκρίσει ἀσκῶν, καὶ τῇ κρίσει τῇ περὶ αὐτῶν, μοχθηρὸς, καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ πληρωθήσεται οἴνου μοχθηροῦ. Πῶς οὖν ἐστιν ἀπὸ τῆς γραφῆς λαβεῖν περὶ τῶν διαφόρων οἴνων; Περὶ μὲν τῶν χειρόνων τοιαῦτα γέγραπται· „ἐκ*[3]) *γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόῤῥας. Ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος.“ Περὶ δὲ τῶν κρειττόνων· „τὸ*[4]) *ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον.“ Καὶ ἡ σοφία συγκαλεῖ ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς κρατῆρα, λέγουσα· „ἔλθετε*[5]), *φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν.“ Ἔστιν οὖν οἶνος ἀπὸ Σοδόμων, καὶ ἔστιν οἶνος, ὃν ἡ σοφία κίρνησι. Καὶ πάλιν· „ἄμπελος*[6]) *ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι,“ πεφυτευμένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡ καλουμένη ἄμπελος Σωρὴκ, ἐκλεκτή τις οὖσα καὶ θαυμαστή. Ἔστι δέ τις καὶ ἄμπελος Αἰγυπτίων, ἣν πατάσσει ὁ*

---

[1]) Jerem. XIII, 12. [2]) Jerem. XIII, 12.
[3]) Cfr. Deut. XXXII, 32. 33.
[4]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.)
[5]) Cfr. Prov. IX, 5. [6]) Jesai. V, 1.

θεὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι „ἐπάταξεν [1]) ὁ θεὸς ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν πάχνῃ.

2. Κατανόησον οὖν μοι πάντας ἀνθρώπους εἶναι τροπικῶς νῦν χωρητικοὺς οἴνου. Καὶ ὀνομάζω αὐτοὺς κατὰ τοῦτο ἀσκοὺς καὶ [2]) λέγω, ὅτι ὁ μὲν φαῦλος πεπλήρωται οἴνου ἀμπέλων Σοδόμων, πεπλήρωται οἴνου Αἰγυπτίου, καὶ οἴνου τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ· ὁ δὲ ἅγιος, καὶ ὠφελημένος πεπλήρωται οἴνου ἀπὸ ἀμπέλου Σωρὴκ, καὶ οἴνου, περὶ οὗ γέγραπται· „τὸ [3]) ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κράτιστον.“ Καὶ πάλιν πεπλήρωται οἴνου ὁ ἅγιος, ἀφ᾽ οὗ ἐκέρασεν ἡ σοφία. Ταῦτα μὲν οὖν νοείσθω μοι κατὰ τὴν κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν, ἵνα θεωρηθῇ τό· „πᾶς [4]) ἀσκὸς οἴνου πληροῦται.“ Εἰ δὲ δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰς διὰ τὴν κακίαν καὶ δι᾽ ἀρετὴν, κολάσεις μὲν τὰς διὰ τὴν κακίαν, εὐλογίας δὲ καὶ ἐπαγγελίας τὰς διὰ τὴν ἀρετήν· παραστήσωμεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, τίνα τρόπον αἱ κολάσεις, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι οἱονεὶ [5]) λέγεται· „λάβε [6]) τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου τούτου, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη, πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς.“ Ἱερεμίας ταῦτα λέγει, ᾧ ἐπιφέρει· „καὶ [7]) πίονται, καὶ ἐξεμέσονται, καὶ ἐκμανήσονται, καὶ πεσοῦνται.“ Οὐκοῦν τὰς κολάσεις ὠνόμασεν ἐνταῦθα οἶνον ἄκρατον, ὃν πίνουσιν οἱ ἀκράτου οἴνου, τουτέστιν, ἀκράτου κολάσεως ἄξιοι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι οἱ πίνοντες κόλασιν οὐκ ἄκρατον, ἀλλὰ κεκερασμένην· „ποτήριον [8]) γὰρ ἐν χειρὶ κυρίου, οἴ-

---

[1]) Cfr. Psalm. LXXVIII, 47. (LXXVII.)
[2]) Deest „καί“ in ed. R.
[3]) Psalm. XXIII, 5. (XXII.)
[4]) Cfr. Jerem. XIII, 12.
[5]) R. in notis non male: „lege: οἶνος.“
[6]) Cfr. Jerem. XXV, 15.
[7]) Cfr. Jerem. XXV, 16.
[8]) Cfr. Psalm. LXXV, 8. (LXXIV.)

νου[1]) ἀκράτου πλῆρες κεράσματος· ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη, πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς.“ Εἰ θέλεις καὶ ποτήριον εὐλογίας ἰδεῖν, ὃ πίνουσιν οἱ δίκαιοι, ἤρκει μὲν οὖν καὶ τὸ τῆς σοφίας, ἐφ᾽ ᾧ ἔλεγε· „πίετε[2]) οἶνον, ὃν ἐκέρασα ὑμῖν.“ Ἴδε δέ μοι καὶ τὸν σωτῆρα πρὸς τὸ πάσχα ἀναβαίνοντα εἰς ἀνώγαιον μέγα ἐστρωμένον, καὶ κεκοσμημένον καὶ ἑορτάζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ διδόντα αὐτοῖς τὸ ποτήριον, περὶ οὗ γέγραπται, οὐχ ὅτι ἐκέρασεν· ὁ Ἰησοῦς γὰρ εὐφραίνων τοὺς μαθητὰς ἀκράτῳ εὐφραίνει, καὶ λέγει αὐτοῖς· „λάβετε[3]), πίετε, τοῦτό μου ἔστι τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.“ Καὶ „ἀμὴν[4]) λέγω ὑμῖν· οὐ μὴ πίω αὐτὸ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕως αὐτὸ πίω μεθ᾽ ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.“ Ὁρᾷς τὴν ἐπαγγελίαν, τὸ ποτήριον τῆς καινῆς διαθήκης οὖσαν; Ὁρᾷς τὰς κολάσεις ποτήριον οἴνου ἀκράτου; Καὶ ἄλλο εἶδος κολάσεως ποτήριον κεκερασμένον, ὥστε ἑκάστῳ κιρνᾶσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν χρηστῆς πράξεως ἀναμεμιγμένης μοχθηρᾷ πράξει ἃ πίεται. Νόει δέ μοι τοὺς μὲν πάντη ἀλλοτρίους τῆς θεοσεβείας, καὶ μηδαμῶς προσέχοντας αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ὡς ἔτυχε ζῶντας, πίνοντας τὸν ἄκρατον οἶνον, περὶ οὗ παρεθέμεθα τὰ ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου· τοὺς δὲ μὴ πάντη ἀποστάντας, καὶ ἁμαρτωλούς, ἀλλ᾽[5]) ἀξίους τοῦ ποτηρίου τῆς καινῆς διαθή-

---

[1]) Deest „οἴνου“ in ed. R. [2]) Prov. IX, 5.

[3]) Cfr. Matth. XXVI, 27. 28. coll. I Cor. XI, 25.

[4]) Cfr. Matth. XXVI, 29.

[5]) Edd. H. et R. in textu quidem: „ἀλλ᾽ ἀξίους,“ H. tamen ad marginem: „scribe: ἀναξίους.“ Idem in notis accuratius: „omnino legendum: ἀναξίους, ut innuit Hieronymus, et sensus postulat; tres enim calices proponit, meracum, mixtum, et novi testamenti; et priorem quidem impiis, postremum sanctis, mixtum iis, qui in via virtutis titubant, et incerto passu progrediuntur.“

κης, ποιοῦντας ὁτὲ μὲν χρηστοτέρας, ὁτὲ δὲ ἐναντίας πράξεις [1]), *οἶνον πίνοντας ἀκράτου κεράσματος. „Ἔκλινε* [2]) *γὰρ ὁ θεὸς ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη.“ Νόει μοι τὸ ποτήριον τῶν ἀγαθῶν σου ἔργων ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ. Εἰ δὲ βούλῃ τολμηρότερόν με εἰπεῖν· ἔστω ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ τὸ ποτήριόν σου* [3]) *τῶν χρηστῶν ἔργων, ἐν τῇ ἀριστερᾷ δὲ χειρὶ τοῦ θεοῦ τὸ ποτήριόν σου τῶν ἁμαρτημάτων. Ὅταν οὖν μέλλῃς κολάζεσθαι* [4]) *διὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἐπεὶ καὶ χρηστότερά σοι ἔργα γεγένηται, ποτήριον* [5]) *ἐν χειρὶ κυρίου ἐστὶν οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος· „καὶ* [6]) *ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο,“ ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰς τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ. Οὔτε γὰρ μόνον δύνασαι πιεῖν τὸ τῶν ἀγαθῶν ποτήριον, ὡς οὐ μόνον ἀγαθὰ ἔργα πεποιηκώς· οὔτε δύνασαι πιεῖν μόνον τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ποτήριον, χρηστὰ γάρ σοι πέπρακταί τινα. Διὰ τοῦτο „ἔκλινεν* [7]) *ἐκ τούτου εἰς τοῦτο.“ Κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἔργων σου κιρνᾶταί σοι ὁ θυμὸς, καὶ ἡ κόλασις, ἵνα ἤτοι ὑδαρέστερον τὸ τῆς κολάσεως ᾖ σοι, ἢ δριμύτερον* [8]) *καὶ ἐπιπινώτερον* [9]) *κατὰ τὴν ἀναλογίαν γὰρ, ὡς προεῖπον, τῶν ἁμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἀγαθοῖς ἀμβλύνεταί πως, ἢ οὐκ ἀμβλύνεται ὁ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς ποσῶς* [10]) *δι-*

---

[1]) Deest „*πράξεις*“ in edd. H.

[2]) Psalm. LXXV, 8. (LXXIV.)

[3]) Deest „*σου*“ in ed. R.

[4]) Edd. H. „*κολάσεσθαι.*“

[5]) Cfr. Psalm. LXXV, 8. (LXXIV.)

[6]) Psalm. LXXV, 8. (LXXIV.)

[7]) Psalm. LXXV, 8. (LXXIV.)

[8]) Edd. H. „*δριμότερον.*“

[9]) H. ad marg., R. in notis: „forte legendum: *ἐπιπονώτερον.*“

[10]) H. ad marg., R. in notis: „forte legendum: *πότος διδομένης.*“

δομένης ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐὰν δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἦς ὅλος, λέγεις· „ποτήριον[1]) σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι.“ Πᾶς οὖν ἀσκὸς, εἴτε καλὸς, εἴτε μοχθηρὸς πληρωθήσεται οἴνου, καὶ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ἀσκοῦ οἶνος βληθήσεται εἰς τὸν ἀσκὸν κατὰ τὸν λόγον τῶν ἐνταῦθα ὀνομαζομένων ἀσκῶν. Ἔλαιον οὖν οὐ βάλλεται εἰς τοὺς ἀσκοὺς, οὐδὲ ἄλλη τις ὑγρὰ ὕλη, ἀλλὰ πάντα ἀσκὸν δεῖ οἴνου πληρωθῆναι.

3. Εἶτα διδάσκει διὰ τοὺς ἁμαρτήσαντας, ὅσον κατὰ τὸ ῥητὸν, ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ τότε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ποταποῦ οἴνου μέλλει πληροῦν ὁ θεὸς τοὺς ἀσκοὺς τούτους τοὺς ἁμαρτωλούς. Γέγραπται γάρ· „ἐὰν[2]) εἴπωσι πρὸς σέ· μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα, ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου; Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος· ἰδοὺ, ἐγὼ πληρῶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ταύτην, καὶ τοὺς βασιλεῖς τοὺς καθημένους υἱοὺς τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἱερεῖς.“ Οὐδενὸς φείδεται ὁ μέλλων κολάζειν. Οὐκ ἐπεὶ προφήτης τις ἐχρημάτισεν, ἔχει δὲ ἁμαρτήματα, οὐ πληρωθήσεται τῶν λεγομένων ἀπειλῶν. Οὐκ ἐπεὶ ἱερεύς τις ἐχρημάτισε, καὶ ἔδοξεν ὑπεροχὴν ὀνόματος ἔχειν τιμιωτέραν παρὰ τὸν ὅλον, φείδεται αὐτοῦ ὁ θεὸς, ὥστε αὐτὸν μὴ κολασθῆναι ἁμαρτήσαντα. Τὰ δὲ περὶ ἐκείνων ἀναγεγραμμένα, φησὶν[3]) ὁ ἀπόστολος, ἐγράφη δι' ἡμᾶς, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. Εἴ τις οὖν καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἱερεῦσι· — δείκνυμι δὲ τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς· — ἢ ἐν τούτοις τοῖς περιεστηκόσι τὸν λαὸν λευΐταις· — λέγω δὲ τοὺς διακόνους· — ἁμαρτάνει, ἕξει ταύτην τὴν κόλασιν· ὡς πάλιν εὐλογίαι τινές εἰσιν ἱερατικαὶ, περὶ ὧν θεοῦ διδόντος οὐ μακρὰν, ἀλλὰ μετὰ

---

1) Psalm. CXVI, 13. (CXV.)
2) Cfr. Jerem. XIII, 12. 13.
3) Cfr. I Cor. X, 11.

τὴν ἐξέτασιν τοῦ λόγου τοῦ προφητικοῦ, εἰσόμεθα ἀναγινωσκομένων τῶν ἀριθμῶν. Περὶ γὰρ ἱερέων ἐκεῖ τινα μέλλει λέγεσθαι· „καὶ[1]) *τοὺς ἱερεῖς οὖν, καὶ τοὺς προφήτας, καὶ τὸν Ἰούδαν, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλὴμ, φησὶν ὁ Θεὸς, πληρῶ μεθύσματος· καὶ διασκορπιῶ αὐτοὺς, ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ." Καὶ ταῦτα δὲ οὕτω νοήσομεν*[2])· *τοὺς μὲν δικαίους συνάγει ὁ θεὸς, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς διασκορπίζει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡνίκα μὲν οὐκ ἐκινοῦντο ἀπὸ ἀνατολῶν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ ἐσκόρπισεν αὐτοὺς ὁ Θεός· ὅτε δὲ ἐκίνησαν ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ*[3]) *„εἶπεν ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν, καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ·" φησὶν ὁ Θεὸς περὶ τούτων· „δεῦτε*[4])*, καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν·" καὶ συγχεῖται ἕκαστος, καὶ ἐπί τινα τῆς γῆς τόπον διασκορπίζεται. Καὶ ὁ λαὸς δὲ ὁ τοῦ Ἰσραὴλ μὴ ἁμαρτάνων μὲν, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν· ἁμαρτήσας δὲ διασκορπίζεται ἔπειτα ἀπὸ τῆς οἰκουμένης, καὶ διασπείρεται πανταχοῦ. Τοιοῦτόν τί μοι νόει καὶ περὶ πάντων ἡμῶν. Ἔστι τις ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ὅπου Σιὼν ὄρος, καὶ πόλις θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουράνιος. Οἱ μακάριοι ἐκεῖ συναχθήσονται, ἵνα ὁμοῦ ὦσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κολάζονται, τοῦ μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων οἱ ἁμαρτωλοί. Οἶδά τινας ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὑπὲρ κολάσεως βουλομένους νήσῳ τινὶ παραδοῦναι τοὺς οἰκείους τῶν λυπησάντων τὴν βασιλείαν, καὶ διασκορπίσαντας ἐνταῦθα μὲν τὴν γυναῖκα, ἐνταῦθα δὲ τὸν ἕνα υἱὸν, εἶτα ἀλλαχοῦ τὸν ἕτερον, ἵνα μηδὲ ἐν τῇ συμφορᾷ ἀπολαύσωσιν ἡ μήτηρ τοῦ υἱοῦ,*

---

[1]) Cfr. Jerem. XIII, 13. 14.

[2]) Edd. H. „*νοήσωμεν.*"

[3]) Cfr. Gen. XI, 3. 4. [4]) Gen. XI, 7.

ἢ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ. Τοιοῦτόν τι νόει καὶ ἐπὶ τῶν ἀδίκων. Πικρότερόν τινος γεύσασθαί σε δεῖ τὸν ἁμαρτωλὸν διοικονομούμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα παιδευθεὶς σωθῇς. Ὥσπερ δὲ οὐχὶ βασανίσαι ἁπλῶς θέλων τὸν κολαζόμενον ὑπὸ σοῦ οἰκέτην ἢ υἱὸν κολάζεις, ἀλλ' ἵνα τοῖς πόνοις αὐτὸν ἐπιστρέψῃς· οὕτως καὶ ὁ θεὸς τοὺς μὴ ἐπιστρέφοντας τῷ λόγῳ, τοὺς μὴ θεραπευθέντας παιδεύσει, τοῖς ἀπὸ μαθημάτων πόνοις, ἐπεὶ παιδεία περιβάλλει ἃ περιβάλλει, κατὰ τὸ εἰρημένον· „διὰ παντὸς πόνῳ καὶ μάστιγι παιδευθήσῃ Ἱερουσαλήμ.“ Ἵν' οὖν αὐξήσῃ ὁ παιδεύων πόνος, διασκορπίζονται οἱ πονοῦντες ἀπ' ἀλλήλων, ὡς μὴ εἶναι ἅμα τόνδε καὶ τόνδε. Ἐλύετο γὰρ ἂν τὸ σφοδρὸν τοῦ πόνου διὰ τῆς παραμυθίας ἑνὸς ἑκάστου πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου.

4. Εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ ἄλλην αἰτίαν τοῦ διασκορπίζεσθαι, καὶ τοῦτο παραθήσομαι. Κακοὶ συνόντες ἀλλήλοις τὰ κακὰ σκοποῦσι καὶ αὔξουσιν· ὥσπερ οἱ ἀγαθοὶ συνόντες ἀγαθοῖς περὶ ἀγαθῶν σκέπτονται, καὶ καταλέγονται. Καὶ διαιρεῖται ἡ κακὴ βουλὴ ἰσχύσασα κἂν μετὰ τῶν [1]) ὁμοίων, ὅτε διασκορπίζονται ἀλλήλων οἱ μοχθηροί. Διὰ τοῦτο οἰκονομεῖ ὁ θεὸς, μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων τοὺς φαύλους· τάχα καὶ αὐτῶν προνοῶν, ἵνα μὴ συναυξήσῃ αὐτῶν ἡ κακία, ἀλλὰ μειωθῇ διαλελυμένη. Ταῦτα διὰ τό· „σκορπιῶ [2]) αὐτοὺς, ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, λέγει κύριος· οὐκ ἐπιποθήσω, καὶ οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν.“

5. Τοῖς τοιούτοις ῥητοῖς ἐπιβαίνουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, λέγοντες· ὁρᾷς τὸν δημιουργὸν, οἷός ἐστι, καὶ τὸν τῶν προφητῶν θεὸν, ὅς φησιν· „οὐ [3]) φείσομαι,

---

[1]) Deest „τῶν“ in ed. R.

[2]) Cfr. Jerem. XIII, 14. [3]) Jerem. XIII, 14.

καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν;“ Πῶς δύναται οὗτος εἶναι ἀγαθός; Ἐὰν δὲ λάβω παράδειγμα τὸν ἐπὶ καλῷ τῷ κοινῷ οὐκ οἰκτειροῦντα κριτὴν, δυνήσομαι ἀπὸ τοῦ παραδείγματος πεῖσαι, ὅτι πολλῶν φειδόμενος, οὐ φείδεται ἑνὸς ὁ θεός. Λήψομαι[1]) δὲ παράδειγμα καὶ ἰατρικὸν[2]) δεικνὺς, ὅτι φειδόμενος τοῦ ὅλου σώματος, οὐ φείδεται μέλους ἑνός. Οἷον· ἔστω δικαστῇ τὸ προκείμενον τοῦτο τὴν εἰρήνην δημιουργῆσαι, καὶ κατασκευάσαι τῷ ὑπ' αὐτὸν ἔθνει τὰ συμφέροντα. Προσεληλυθέτω δέ τις προσαγόμενος φονεὺς ὡραῖος τὴν ὄψιν, καὶ καλὸς ἰδέσθαι. Μήτηρ προσεληλυθέτω ἐλεεινοὺς προσφέρουσα λόγους τῷ δικαστῇ, ἵνα ἐλεηθῇ αὐτῆς τὸ γῆρας. Ἡ γυνὴ τούτου τοῦ ἀναξίου ἐλεηθῆναι παρακαλείτω περὶ αὐτοῦ, τέκνα περιεστηκότα δεέσθω. Ἐπὶ τούτοις τί συμφέρει τῷ κοινῷ; Ἆρα ἐλεηθῆναι τοῦτον, ἢ μὴ ἐλεηθῆναι; Ἀλλὰ ἐλεηθεὶς μὲν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐπανελεύσεται· μὴ ἐλεηθεὶς δὲ αὐτὸς μὲν ἀποθανεῖται, τὸ δὲ κοινὸν βελτιωθήσεται. Οὕτως ὁ θεὸς ἐὰν φείσηται τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἐλεήσῃ αὐτὸν, καὶ οἰκτειρήσῃ ὡς μὴ κολάσαι αὐτόν· τίς[3]) οὖν ἐπιτριβήσεται τῶν φαύλων, καὶ διὰ τοὺς φόβους τῶν κολαστηρίων παυόμενος τῶν ἁμαρτημάτων οὐκ ἐπιτριβήσεται, οὐ χείρων ἔσται; Τοιαῦτα καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενά ἐστιν ἰδεῖν· ἥμαρτέ τις, ἐδεήθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περὶ κοινωνίας. Ἐὰν τάχιον ἐλεηθῇ, ἐπιτρίβεται τὸ κοινὸν, αὔξεται ἡ ἁμαρτία ἑτέρων. Ἐὰν δὲ λογισμῷ οὐχ ὡς ἀνελεήμων, οὐδ' ὡς ὠμὸς δικαστὴς, ἀλλ' ὡς προνοούμενος καὶ τοῦ ἑνὸς, πλεῖον δὲ προνοούμενος τῶν πολλῶν παρὰ τὸν ἕνα, σκοπήσῃ τὴν ἐσομένην ζημίαν τῷ κοινῷ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς συγχωρήσεως τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ· δῆλον ὅτι ποι-

---

1) Edd. H. „λείψομαι.“

2) H. ad marg., R. in notis: „lege: ἰατρόν.“

3) R. in notis: „lego: τίς οὐκ.“

ήσει ἐκβαλεῖν τὸν ἕνα, ἵνα σώζῃ τοὺς πολλούς. Ἴδε μοι καὶ ἰατρόν. Ἐὰν φεισόμενος ᾖ τοῦ τέμνειν ὅτε χρὴ τέμνειν, ἐὰν φεισόμενος τοῦ καυτηριάζειν διὰ τοὺς πόνους τοὺς ἐπακολουθοῦντας τοῖς τοιούτοις βοηθήμασι, τινὰ τρόπον ἡ νόσος αὔξεται, καὶ χείρων γίνεται. Ἐὰν δὲ τολμηρότερον οἷον προσέλθῃ τῇ τομῇ καὶ τῇ καύσει, θεραπεύσει διὰ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι, διὰ τοῦ δοκεῖν μὴ οἰκτείρειν, ἐκεῖνον τὸν καυτηριαζόμενον, καὶ τὸν τεμνόμενον. Οὕτως καὶ ὁ θεὸς οὐχ ἕνα ἄνθρωπον οἰκονομεῖ, ἀλλ᾽ ὅλον τὸν κόσμον οἰκονομεῖ, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, τὰ ἐν τῇ γῇ πανταχοῦ διοικεῖ. Σκοπεῖ[1]) οὖν, τί συμφέρει ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ πᾶσι τοῖς οὖσι κατὰ τὸ δυνατόν. Σκοπεῖ καὶ τὸ συμφέρον τῷ ἑνὶ, οὐ μέντοι ἵνα γένηται ἐπιζημία τοῦ κόσμου τὸ τοῦ ἑνὸς συμφέρον. Διὰ τοῦτο καὶ πῦρ αἰώνιον ἡτοιμάσθη,[2]) διὰ τοῦτο καὶ γέεννα ηὐτρέπισται, διὰ τοῦτό ἐστί τι καὶ σκότος ἐξώτερον, ὧν χρεία οὐ μόνον διὰ τὸν κολαζόμενον, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὸ κοινόν.

6. Εἰ δὲ θέλεις τὴν γραφὴν μάρτυρα λαβεῖν, ὅτι καὶ εἰς ἑτέρων παίδευσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ κολάζονται, κἂν οὗτοί ποτε ἀπεγνωσμένοι ὦσι περὶ θεραπείας· ἄκουε Σολομῶντος ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγοντος· „λοιμοῦ[3]) μαστιγουμένου ἄφρων πανουργότερος ἔσται.“ Οὐκ αὐτὸν τὸν μαστιγούμενον εἶπεν ἔσεσθαι πανουργότερον καὶ φρονιμώτερον διὰ τὰς μάστιγας, ἀλλὰ τὸν ἄφρονά φησι μεταβάλλειν ἀπὸ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν διὰ τὰς προαγομένας τῷ λοιμῷ μάστιγας· τοῦτο γὰρ σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐνταῦθα τῆς πανουργίας. Καὶ μεταβάλλει διὰ τοῦ βλέπειν ἑτέρους μαστιγουμένους ὁ ἄφρων. Οὐκοῦν συμφέρει ἡμῖν, ἐάν γε σωτηρίας ἄξιοι γενώμεθα δι᾽ ἄλλων κολαζομένων, καὶ[4]) ἡ ἄλλων κό-

---

[1]) Edd. H. hoc loco et seq. male: σκόπει.

[2]) Edd. H. „ἡτοιμάσθη.“ [3]) Cfr. Prov. XIX, 25.

[4]) Deest „καί“ in edd H.

λασις. Καὶ ὡς συνήνεγκε τὸ παράπτωμα τοῦ Ἰσραὴλ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν, οὕτως συνοίσει ἡ κόλασις τῇ ἑτέρων σωτηρίᾳ. Διὰ τοῦτο ἀγαθὸς ὢν ὁ θεός φησιν· „οὐ[1]) φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν.“

7. Περιγεγραμμένου δὲ[2]) τοῦ ἑνὸς κεφαλαίου, ἴδωμεν καὶ ἕτερον τί ἡμᾶς διδάσκει· „ἀκούσατε,[3]) καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι κύριος ἐλάλησε. Δότε τῷ κυρίῳ θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, καὶ πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ᾽ ὄρη σκοτεινά· καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. Καὶ ἐκεῖ σκιὰ θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως, καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, διότι συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου.“ Τούτους αὐτοὺς βούλεται ἀκοῦσαι, καὶ ἐνωτίσασθαι, οὐκ ἀρκούμενος,[4]) οὔτε τῷ ἀκούειν αὐτοὺς μόνον, οὔτε τῷ ἐνωτίζεσθαι. Διό φησιν· „ἀκούσατε,[5]) καὶ ἐνωτίζεσθε.“ Εἶτα μετὰ τοῦτο προστάσσει αὐτοῖς μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ διδάσκει ὃ ποιητέον. Τί οὖν τὸ ἀκοῦσαι, καὶ τί τὸ ἐνωτίσασθαι ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς λέξεως κατανοήσωμεν. Τὸ „ἐνωτίσασθε“ εἰς τὰ ὦτα δέξασθε· καὶ τὸ „ἀκούσατε“ πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τοῦ· ἐνωτίσασθε, μήποτέ ἐστιν, εἰς τὴν διάνοιαν δέξασθε. Καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων ἐν ταῖς γραφαῖς, ἃ μέν ἐστιν ἀποῤῥητότερα καὶ μυστικώτερα· ἃ δὲ αὐτόθεν χρήσιμα τοῖς νοοῦσι. Περὶ μὲν τῶν ἀποῤῥητοτέρων, οἶμαι, λέγεται τό· „ἀκούσατε·“[6]) περὶ δὲ τῶν αὐτόθεν χρησίμων, καὶ χωρὶς ἑρμηνείας δυναμένων ὠφελῆσαι τὸν ἀκούοντα, τό· „ἐνωτίσασθε.“[7])

---

[1]) Jerem. XIII, 14. [2]) Edd. H. „δή.“

[3]) Jerem. XIII, 15. 16. 17.

[4]) H. et R. in textu: „ἀρκουμένους,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: ἀρκούμενος.“

[5]) Jerem. XIII, 15. [6]) Jerem. XIII, 15.

[7]) Jerem. XIII, 15.

Ὅλην οὖν τὴν γραφὴν ἐὰν ἐξετάσωμεν, ἐροῦμεν δόκιμοι γενόμενοι τραπεζῖται· τοῦτο μὲν „ἀκούσατε[1])," τοῦτο δὲ „ἐνωτίσασθε" δέχεται[2]). Ἐπὰν ἐπακούσωμεν, καὶ ἐνωτισώμεθα, προστάσσει[3]) ἡμῖν· „καὶ[4]) μὴ ἐπαίρεσθε·" „πᾶς[5]) γὰρ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται." Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ἐν τῷ λέγειν· „μάθετε[6]) ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραΰς εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·" διδάσκει ἡμᾶς τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι. Μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα πολὺ ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὁτὲ μὲν γὰρ πάνυ ἀλόγως ἐπαιρομένοις, καὶ ἐφ' ὧν οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν ἐπαίρεσθαι χρὴ, ὁτὲ μὲν μετὰ πιθανότητος, ὅτι εὔλογον τὸ ἐφ' ὃ ἐπαιρόμεθα, οὐ μὴν ὑγιὲς καὶ ἐπ' ἐκεῖνο τὸ ἐπαίρεσθαι.

8. Ὃ δὲ λέγω οὕτως ἔσται σαφές· εἰσί τινες ἐπαιρόμενοι, ὅτι εἰσὶν υἱοὶ ἡγεμόνων, καὶ ὅτι γένους εἰσὶ τῶν ἀπὸ κοσμικῶν ἀξιωμάτων μεγάλων. Οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ ἀπροαιρέτῳ καὶ πράγματι ἀδιαφόρῳ ἐπαιρόμενοι, οὐδὲ πιθανότητα εὔλογον ἔχουσι τὴν παραβαλλομένην αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἐπαίρεσθαι. Εἰσὶν ἐπαιρόμενοι, ὅτι εἰλήφασι τὴν παρ' αὐτοῖς καλουμένην προκοπὴν τοιαύτην, ὥστε ἀποτελεῖν ἀνθρώπων κεφαλάς. Ἡ δόξα τῶν τοιούτων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν ἐστιν. Ἄλλοι ἐπὶ πλούτῳ ἐπαίρονται οὐκ ἀληθινῷ, ἀλλὰ τῷ κάτω. Καὶ ἄλλοι ἐπαίρονται, φέρ' εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ οἰκίαν ἔχειν καλὴν, ἢ ἀγροὺς πολλούς. Οὐδὲν τούτων ἐστὶ λόγου ἄξιον. Οὐ χρὴ ἐπαίρεσθαι ἐπί τινι τούτων. Τὸ πιθανὸν δὲ περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις ἐπαίρηται ὅτι σοφός ἐστι, καὶ ἐπαίρηται συνειδὼς ἑαυτῷ, ὅτι ἤδη ἀπὸ δέκα ἐτῶν οὐχ

---

[1]) Jerem. XIII, 15. [2]) Edd. H. „δέχηται."

[3]) H. in notis: Ita correximus, cum habeat Corderiana editio: „προστάσει," et legerit ipse Corderius: „προσθήσει."

[4]) Jerem. XIII, 15. [5]) Luc. XVIII, 14.

[6]) Matth. XI, 29.

ἥψατο ἀφροδισίων, ἢ καὶ ἐκ παίδων οὐχ ἥψατο. Καὶ πάλιν ἄλλος ἐπαίρεται, ὅτι δεσμοὺς ἐφόρεσε τοὺς περὶ Χριστοῦ· πιθανότης μέν ἐστιν ἐνταῦθα ὑποβάλλουσα, ὅτι εὐλόγως τις ἐπαίρεται· πλὴν οὕτως οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἐπὶ τούτοις εὐλόγως ἐπαίρεσθαι. Παῦλος εἶχε τὴν ὕλην τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν διὰ τὰς ὀπτασίας, διὰ τὰ ὁράματα, καὶ διὰ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα, διὰ τοὺς καμάτους, οὓς ἔκαμεν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὰς ἐκκλησίας, ἃς ἔπηξε φιλοτιμούμενος, ὅπου μὴ ὠνομάσθη Χριστὸς θέμενος ἐκκλησίαν. Ταῦτα πάντα ὕλην τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν εἶχε λέγειν [1]) μετὰ πιθανότητος τῆς περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅτι καλῶς ἂν ἔδοξέ τισιν ἐπαίρεσθαι αὐτόν. Ἀλλ᾽ ὅμως ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίρεσθαι ἀκίνδυνόν ἐστι· ὁ χρηστὸς πατὴρ, ὅς [2]) ἐδωρήσατο αὐτῷ ὀπτασίας καὶ ὁράματα, οὗτος [3]) αὐτῷ ἐν χαρίσματος μοίρᾳ ἔδωκεν [4]) ἄγγελον σατᾶν, ἵνα αὐτὸν κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. Καὶ περὶ τούτου τρὶς [5]) τὸν κύριον παρεκάλεσεν, ἵνα ἀποστῇ ἀπ᾽ αὐτοῦ ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, ὁ κατ᾽ οἰκονομίαν, ἵνα μὴ ἐπαίρηται, δοθεὶς αὐτῷ. Καὶ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ κύριος· — ἄξιος γὰρ ἦν ἀποκρίσεως κυρίου ὁ Παῦλος· — καὶ εἶπεν αὐτῷ· „ἀρκεῖ [6]) σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.“ Ἐπ᾽ οὐδενὶ οὖν δεῖ ἐπαίρεσθαι· ἀκολουθεῖ γὰρ πεσεῖν τῷ ἐπαίρεσθαι, κατὰ τό· „πρὸ [7]) συντριβῆς ὑψοῦται καρδία ἀνδρὸς, καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται.“ Ταῦτα μὲν εἰς τό· „ἀκούσατε [8]), καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· ὅτι κύριος ἐλάλησεν.“

9. Ἴδωμεν δὲ καὶ τίνα κελεύει ἡμᾶς μετὰ ταῦτα

---

[1]) H. ad marg., R. in notis non male: „lege: καὶ λέγειν.“
[2]) H. ad marg., R. in notis: „lege: ὡς.“
[3]) H. ad marg., R. in notis: „lege: οὕτως.“
[4]) Cfr. II Cor. XII, 7. [5]) Cfr. II Cor. XII, 8.
[6]) II Cor. XII, 9. [7]) Prov. XVIII, 12.
[8]) Jerem. XIII, 15.

ποιεῖν· „δότε[1]), φησὶ, κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ᾽ ὄρη σκοτεινὰ, καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς.“ Τὸν διδόντα δόξαν τῷ θεῷ, θέλει διδόναι δόξαν τῷ θεῷ φωτὸς ὄντος· ὡς οὐ δυναμένης δόξης ἀπαγγέλλεσθαι τοῦ θεοῦ, ἐπὰν συσκοτάσῃ, καὶ γένηται σκότος. Πότε οὖν συσκοτάζει, καὶ πότε συσκοτασμὸς οὐ γίνεται; Ἐργάζεσθε ἕως[2]) οὗ τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστιν, ἐὰν ἔχῃς ἐν σοὶ τὸν εἰπόντα· „ἐγώ[3]) εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου.“ Ὅσον τοῦτό σοι ἀνατέλλει, δόξαζε τὸν θεόν· ἴσθι δὲ, ὅτι δύναται λέγεσθαι σκοτασμός τις, καὶ χρὴ μὴ μεῖναι τὸν σκοτασμὸν τοῦτον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ σκοτάσαι, τὴν δόξαν διδόναι τῷ θεῷ.

10. Τάχα νοήσομεν τὸ γεγραμμένον χρησάμενοι λέξει εὐαγγελικῇ εἰρημένῃ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, οὕτως ἐχούσῃ· „ἐργάζεσθε[4]) ἕως ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.“ Ἡμέραν ἐκεῖ ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον· ἀλλὰ ἀναγκαίως προσέθηκα τὸ „ἐκεῖ·“ οἶδα γὰρ ἐν ἄλλοις ἄλλα πάλιν δηλούμενα. Ἡμέραν οὖν ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον, σκότος δὲ καὶ νύκτα, τὴν συντέλειαν διὰ τὰς κολάσεις. „Ἵνα[5]) τί γὰρ ὑμῖν ἐπιθυμεῖν ἡμέραν κυρίου; Καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος, καὶ οὐ φῶς·“ φησὶν Ἀμὼς ὁ προφήτης. Ἐὰν ἴδῃς τι τὸ σκυθρωπὸν μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, τὸ ἐπακολουθοῦν, ὡς σχεδὸν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων κολαζομένων ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὄψει ὅτι συνεσκότασε τότε τὸ περιέχον, καὶ οὐκέτι οὐδεὶς δύναται δοξάζειν τὸν θεόν· εἴγε καὶ τοῖς δικαίοις προσέταξεν ὁ λόγος θεοῦ, λέγων· „βάδιζε[6]) λαός μου, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον,

[1]) Jerem. XIII, 16.
[2]) Desunt verba: „ἕως οὗ,“ in edd. H.
[3]) Ev. Joann. VIII, 12. [4]) Cfr. ev. Joann. IX, 4
[5]) Cfr. Amos. V, 18. [6]) Cfr. Jesai. XXVI, 20.

ἕως[1]) ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς μου.“ Ἅμα δὲ ἐν τούτοις, εἴ τις δύναται, τηρείτω ὅτι εἴρηκε· „μικρὸν[2]) ὅσον ὅσον.“ Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο τὸ μικρὸν, ὅσον μικρόν ἐστι θεοῦ, οὐκ ἔστι μικρὸν ἀνθρώπῳ· χρὴ γὰρ βλέπειν, ὅτι ἑκάστῳ ἐστί τι μικρὸν καὶ μέγα. Καὶ ἀπὸ παραδείγματος παραστήσω, ὅτι ἑκάστῳ ἐστί τι μικρὸν καὶ μέγα. Ἑκάστῳ ζώῳ μικρὰ τροφὴ ἣ τοσήδε, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς συστάσεως αὐτοῦ, καὶ πολλὴ τροφὴ τοσήδε, ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν πάλιν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. Καὶ οὕτως τὸ μικρὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλῳ ζώῳ μέγα ἐστί. Τὸ μικρὸν, φέρ᾽ εἰπεῖν, ἀνδρὶ, πολύ ἐστι παιδίου. Οὕτως μικρὸς χρόνος ἐστὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης πᾶς καὶ ὁ τοῦ πολυχρονίου ὡς πρὸς ὅλον τοῦ παντὸς ἐνεστηκότος αἰῶνος. Οὕτω δὴ καὶ τὸ μικρὸν τοῦ θεοῦ, πολύ ἐστιν ὡς πρὸς ἡμᾶς. Καὶ αἰών ἐστιν ὅλος τὸ μικρὸν τοῦ θεοῦ. Ἐὰν λέγηται οὖν· „βάδιζε[3]) λαός μου, εἴσελθε εἰς τὰ ταμιεῖά σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον·“ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο νομιστέον λέγεσθαι οὐ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ κελευομένου βαδίζειν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμιεῖα ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ αὐτὰ προστάσσοντος, ὃ μικρόν ἐστιν αὐτῷ, τὸ τούτῳ πολύ. Εἰ γὰρ ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ, δεῖ τινας εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμιεῖα ἑαυτοῦ, εἰσὶ δὲ, οἷς οὐκ ἀφίεται τὰ ἁμαρτήματα, οὐ μόνον παρ᾽ ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἀλλὰ καὶ παρ᾽ ὅλον τὸν μέλλοντα, δῆλον ὅτι τὸ μικρὸν τοῖς εἰρημένοις παρεκτείνεται.

11. „Δότε[4]) οὖν κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν[5]) δόξαν.“ Πῶς διδόαμεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν; Οὐκ ἐν φωναῖς καὶ λεξειδίοις ζητῶ τὸ διδόναι κυρίῳ τῷ θεῷ

---

1) Deest „ἕως“ in edd. H. et R.

2) Jesai. XXVI, 20.

3) Cfr. Jesai. XXVI, 20. coll. pag. 243. not. 6.

4) Jerem. XIII, 16. 5) Edd. H. et R. „ἡμῶν.“

ἡμῶν δόξαν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν. Ὁ διδοὺς δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ, δίδωσι δόξαν αὐτῷ ἐν σωφροσύνῃ δοξάζων τὸν θεὸν ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν εὐποιΐᾳ δοξάζων τὸν θεόν· δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ. Δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν εὐποιΐᾳ καὶ ὁσιότητι, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ οὕτω δοξάζει τις τὸν θεὸν, ἐὰν εἴπω τὰ ἐναντία, μὴ δόξητέ με βλασφημεῖν· μάρτυρα γὰρ παραστήσω κἀκείνου τὴν γραφήν. Ὁ σώφρων δοξάζει τὸν θεὸν, ὁ ἀκολασταίνων ἀτιμάζει τὸν θεόν. Τὸν γὰρ ναὸν τοῦ θεοῦ ὡς Ναβουχοδονόσωρ καταστρέφει, καὶ φθείρει τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ. Καὶ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζει [1]*· λέξις ἐστὶ καὶ αὕτη ἀποστολική. Οὐκοῦν ἀδοξίαν περιτίθησι τῷ θεῷ ὁ ἁμαρτωλός. Καὶ* [2] *τὰ περὶ προνοίας ζητεῖται, ὥς τινας διστάζειν, εἰ ἔστι πρόνοια· πρόνοια δι' οὐδὲν ἄλλο, ὡς διὰ τὴν κακίαν. Ἄνελε τὴν κακίαν, καὶ οὐ προσκόπτεις τῇ προνοίᾳ· ἄνω δὲ κάτω οἱ προσκόπτοντες τῇ προνοίᾳ, ταῦτα λέγουσι· διὰ τί τοσοῦτοι μοιχοὶ, καὶ τοσοῦτοι μαλακοί; Διὰ τί τοσοῦτοι ἄθεοι, καὶ τοσοῦτοι ἀσεβεῖς; Καί εἰσιν οἱ γεννήσαντες τὴν ἀδοξίαν τῇ προνοίᾳ, τὰ προσκόμματα τῷ θεῷ, τὴν βλασφημίαν τῷ* [3] *κτίσαντι τὸν κόσμον οἱ ἁμαρτάνοντες· διδόασι δὲ δόξαν τῷ θεῷ, οἱ τὰ ἐναντία τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ ποιοῦντες διὰ τῶν ἁμαρτημάτων.*

12. *„Δότε* [4] *δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν πρὸ τοῦ*

---

[1] Cfr. Rom. II, 23.

[2] H. et R. non male in notis: „haec ex Hieronymo ita restituenda sunt: *Καὶ τὰ περὶ προνοίας ζητεῖται, ὥς τινας διστάζειν, εἰ ἔστι πρόνοια, δι' οὐδὲν ἄλλο ὡς διὰ τὴν κακίαν. Ἄνελε τὴν κακίαν, καὶ οὐ προσκόπτεις τῇ προνοίᾳ ἄνω καὶ κάτω. Οἱ προσκόπτοντες τῇ" κτλ.*

[3] Edd. H. male: *„τῷ κτίσαντι· τῷ κόσμῳ οἱ ἁμαρτάνοντες διδόασι" κτλ.*

[4] Jerem. XIII, 16.

συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά." Ἔστι [1]) τινὰ ὄρη σκοτεινὰ, ἔστι τινὰ ὄρη φωτεινά. Πλὴν ἐπεὶ ὄρη ἑκάτερα μεγάλα, φωτεινὰ ὄρη οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, οἱ προφῆται, Μωσῆς ὁ θεράπων, οἱ ἀπόστολοι Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα πάντα ὄρη ἐστὶ φωτεινὰ, καὶ περὶ τούτων νομίζω λελέχθαι ἐν τοῖς ψαλμοῖς· „οἱ [2]) θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις." Ποῖα δὲ ὄρη σκοτεινά; Οἱ τὰ ὑψώματα ἐπαίροντες [3]) κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ· ὁ διάβολος ὄρος σκοτεινόν ἐστιν. Οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, οἱ καταργούμενοι, ὄρη εἰσὶ σκοτεινά· καὶ τὸ δαιμόνιον ὁ σεληνιασμὸς ὄρος ἦν· καὶ σκοτεινὸν ὄρος ἦν, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ σωτήρ· „ἐρεῖτε [4]) τῷ ὄρει τούτῳ." Περὶ γὰρ σεληνιασμοῦ τοῦ λόγου ζητουμένου, καὶ λεγόντων τῶν μαθητῶν· „διὰ [5]) τί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;" ἀποκρίνεται ὁ σωτήρ· „ὅτι [6]) ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ," — περὶ οὗ προσετείνατε, περὶ οὗ ἐζητήσατε, — „ἐρεῖτε [7]) τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται·" „ἔνθεν," ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου· „ἐκεῖ," ἐπὶ τὸν τόπον τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ. Οἱ οὖν προσκόπτοντες, οὐ προσκόπτουσιν ἐπὶ ὄρη φωτεινὰ, ἀλλ' ἐπὶ ὄρη σκοτεινά. Ὅταν [8]) γένωνται μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, τῶν σκοτεινῶν ὀρέων. „Καὶ [9]) ἀναμενεῖτε εἰς φῶς." Δύναται

[1]) H. et R. in textu: „Ἔστι τινὰ ὄρη σκοτεινά. Πλὴν ἐπεὶ ὄρη (edd. Huetii: ἐπ' ὄρη) ἑκάτερα μεγάλα, φωτεινὰ ὄρη" κτλ., R. tamen in notis: „lego cum Hieronymo: ἔστι τινὰ ὄρη σκοτεινὰ, ἔστι τινὰ ὄρη φωτεινά. Ἀλλ' ἐπεὶ ὄρη ἑκάτερα μεγάλα, φωτεινὰ ὄρη" κτλ.

[2]) Psalm. LXXXVII, 1. (LXXXVI.)

[3]) Cfr. II Cor. X, 5. [4]) Matth. XVII, 20.

[5]) Matth. XVII, 19. [6]) Cfr. Matth. XVII, 20.

[7]) Deest „ἐρεῖτε" in edd. H.

[8]) H. in textu: „ὅταν γένωμαι," ad marginem „scribe: ὅταν γένωνται."

[9]) Jerem. XIII, 16.

μέντοι συνάπτεσθαι τῷ· „δότε[1]) κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπὶ ὄρη σκοτεινά·“ δῆλον ὅτι, κἂν συσκοτάσῃ, ἀναμενεῖτε τὸ φῶς, καὶ τὸ φῶς ὑμᾶς διαδέξεται. Ἄλλος δὲ εἴποι ἄν· — οὐκ οἶδα πότερον ὑγιῶς νοῶν, ἢ μή· — ὅτι καὶ οἱ προσκόπτοντες ἐπ' ὄρη σκοτεινά, ἀναμένουσι παρὰ τοῖς ὄρεσι τοῖς σκοτεινοῖς, ἀναμένοντες τὸ τοῦ ἐλέου φῶς. Τοῦτο γὰρ εἶναι δόξει τό· „καὶ[2]) ἀναμενεῖτε εἰς φῶς.“ Ἐὰν δὲ ἔλθητε ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ σκοτεινά, ἴδωμεν τί ἐστιν ἐκεῖ. „Σκιὰ[3]) θανάτου.“ Ὅπου τὰ σκοτεινὰ ὄρη, ἐκεῖ σκιὰ θανάτου ἀπ' αὐτῶν σκοτεινῶν ὀρέων γενομένη.

13. „Καὶ[4]) τεθήσονται εἰς σκότος. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως“ τῶν[5]) ἀκουόντων. Οἱ μὲν κεκρυμμένως ἀκούουσιν, οἱ δὲ κἂν ἀκούσωσιν, οὐ κεκρυμμένως ἀκούουσιν. Τί οὖν ἐστι τὸ κεκρυμμένως ἀκούειν, ἢ τό· „ἀλλὰ[6]) λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν;“ Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγεται, ὅτι „τὰ[7]) πλείονα τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ ἐστιν ἐν ἀποκρύφοις.“ Ἐὰν ἀκούω τοῦ νόμου, ἤτοι κεκρυμμένως ἀκούω, ἢ οὐκ ἀκούω κεκρυμμένως. Ὁ Ἰουδαῖος οὐκ ἀκούει κεκρυμμένως τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο φανερῶς περιτέμνεται, οὐκ εἰδὼς ὅτι καὶ ἄλλη, οὐχ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή. Ὁ[8]) δὲ ἀκούων τῆς περι-

1) Jerem. XIII, 16.
2) Jerem. XIII, 16. 3) Jerem. XIII, 16.
4) Cfr. Jerem. XIII, 16. 17.
5) Legerim: „Τῶν ἀκουόντων οἱ μὲν κεκρυμμένως“ κτλ. 6) I Cor. II, 7.
7) Sap. Sirac. XVI, 21. (Ecclesiastic.)
8) H. in textu: „Οὐδὲ ἀκούων“ κτλ., ad marginem: „scribe: Ὁ δὲ ἀκούων“ κτλ.

τομῆς κεκρυμμένως, ἐν κρυπτῷ περιτμηθήσεται· ὁ ἀκούων τῶν περὶ τοῦ πάσχα νενομοθετημένων, κεκρυμμένως ἐσθίει ἀπὸ τοῦ προβάτου Χριστοῦ· „τὸ [1]) γὰρ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός.“ Καὶ εἰδὼς τὴν σάρκα τοῦ λόγου ὁποία ἐστὶ, καὶ εἰδὼς, ὅτι ἀληθής ἐστι βρῶσις, μεταλαμβάνει ταύτης· κεκρυμμένως γὰρ ἤκουσε τοῦ πάσχα. Ὁ δὲ πολὺς [2]) οὗτος Ἰουδαῖος διὰ τοῦτο τὸν κύριον Ἰησοῦν ἀπέκτεινε, καὶ ἔνοχος καὶ σήμερόν ἐστι τῷ φόνῳ Ἰησοῦ, ἐπεὶ μὴ κεκρυμμένως μήτε τοῦ νόμου, μήτε τῶν προφητῶν ἤκουσεν. Ἐὰν ἀναγινώσκῃς περὶ τῶν ἀζύμων, ἔστιν ἀκοῦσαι κεκρυμμένως, ἔστιν ἀκοῦσαι φανερῶς τῆς [3]) ἐντολῆς. Ὅσοι ἐν ὑμῖν· — ἐγγὺς γάρ ἐστι τὸ πάσχα· — ἄζυμα ἄγετε, τὰ ἄζυμα τὰ σωματικὰ, οὐκ ἀκούετε τῆς λεγούσης ἐντολῆς· „ἐὰν [4]) μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.“ Καὶ περὶ σαββάτου γυναῖκες μὴ ἀκούσασαι τοῦ προφήτου, οὐκ ἀκούουσι κεκρυμμένως, ἀλλὰ ἀκούουσι φανερῶς. Οὐ λούονται τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἐπανέρχονται ἐπὶ τὰ πτωχὰ καὶ ἀσθενῆ στοιχεῖα, ὡς Χριστοῦ μὴ ἐπιδεδημηκότος, τοῦ τελειοῦντος ἡμᾶς, καὶ διαβιβάζοντος ἀπὸ τῶν νομικῶν στοιχείων ἐπὶ τὴν εὐαγγελικὴν τελειότητα. Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, μήποτε ὑποπέσωμεν τῇ λεγούσῃ προφητείᾳ· „ἐὰν [5]) δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν [6]) ἀπὸ προσώπου ὕβρεως.“

---

[1]) Cfr. I Cor. V, 7.

[2]) H. ad marginem: „scribe: πολύοικτος,“ in notis: „Hieronymus: *at vero miserabilis Judaeus*: quid si legamus: πολύοικτος?“

[3]) H. et R. in textu: „τῆς ἐντολῆς ὅσοι ἐν ἡμῖν· ἐγγὺς γάρ ἐστι τὸ πάσχα, ἄζυμα ἄγεται, τὰ ἄζυμα“ κτλ., iidem tamen in notis: „haec auctore Hieronymo sic distinguenda sunt: τῆς ἐντολῆς. Ὅσοι ἐν ὑμῖν — ἐγγὺς γάρ ἐστι τὸ πάσχα — ἄζυμα ἄγετε, τὰ ἄζυμα“ κτλ.

[4]) Jerem. XIII, 17. [5]) Jerem. XIII, 17.

[6]) H. et R. hoc loco perperam: „ἡμῶν.“

Ὅσοι τὴν νηστείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν, ὡς μὴ νοοῦσαι τὴν τοῦ ἱλασμοῦ ἡμέραν, τηρεῖτε μετὰ τὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, οὐκ ἠκούσατε τοῦ ἱλασμοῦ κεκρυμμένως, ἀλλὰ φανερῶς μόνον· τὸ γὰρ κεκρυμμένως ἀκοῦσαι τοῦ ἱλασμοῦ, ἔστιν ἀκοῦσαι, πῶς προέθετο ὁ θεὸς ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν Ἰησοῦν, καὶ ὅτι „αὐτὸς[1]) ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.“ Κἂν παραβολαὶ εὐαγγελικαὶ ἀναγινώσκωνται, καὶ ὁ ἀκροατὴς αὐτῶν ἔξω, οὐ κεκρυμμένως αὐτῶν ἀκούσεται. Ἐὰν δὲ ἀκροατὴς ἀπόστολος ᾖν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν Ἰησοῦ, προσέρχεται τῷ Ἰησοῦ· πυνθάνεται καὶ περὶ τῆς ἀσαφείας τῆς παραβολῆς, καὶ ἑρμηνεύει αὐτὴν Ἰησοῦς, καὶ γίνεται ἐκεῖνος ὁ ἀκροατὴς τοῦ εὐαγγελίου ἀκούων αὐτοῦ κεκρυμμένως, ἵνα μὴ κλαύσῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· τῶν γὰρ μὴ ἀκουόντων κεκρυμμένως κλαίει ἡ ψυχή. Τί θαυμασίως οὐκ εἶπε· „κλαύσεσθε[2]), ἐὰν μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως·“ ἀλλά· „ἡ[3]) ψυχὴ ὑμῶν κλαύσεται;“ Ἔστι τις κλαυθμὸς μόνης ψυχῆς κλαιούσης. Καὶ τάχα ἐκεῖνον τὸν κλαυθμὸν διδάσκει ἡμᾶς σωτὴρ, λέγων· „ἐκεῖ[4]) ἔσται ὁ κλαυθμός.“ Κἂν λέγῃ· „οὐαὶ[5]) οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε·“ περὶ ἐκείνου τοῦ κλαυθμοῦ λέγει, οὗ ἀπειλεῖ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης λέγων· „ἐὰν[6]) δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως.“ Ὅταν γὰρ ὑβρίζησθε, τότε κλαύσεσθε, καὶ[7]) „κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου.“ Ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ Ἰουδαϊκὰ, καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὄψεται τίνα τρόπον

---

[1]) I Joann. II, 2. [2]) Cfr. Jerem. XIII, 17.
[3]) Jerem. XIII, 17.
[4]) Cfr. Matth. VIII, 12. coll. XIII, 42. 50.
[5]) Cfr. Luc. VI, 25. [6]) Jerem. XIII, 17.
[7]) Jerem. XIII, 17.

συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. Ἦν γὰρ τοῦτό ποτε ποίμνιον κυρίου, καὶ ἐπεὶ ἀναξίους ἔκριναν ἑαυτοὺς, ἐστράφη ὁ λόγος εἰς τὰ ἔθνη. Εἰ οὖν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον συνετρίβη τοῦ κυρίου, ἡμεῖς ἡ ἀγριέλαιος[1]), *ἡ παρὰ φύσιν ἑαυτῆς ἐγκεντριζομένη εἰς τὴν καλλιέλαιον τῶν πατέρων, οὐ πλέον ὀφείλομεν φοβεῖσθαι, μήποτε συντριβῇ καὶ τοῦτο τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου· μέλλει γὰρ συντρίβεσθαί ποτε κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, ὅταν „διὰ*[2]) *τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.“ Περὶ τίνων γὰρ ὁ λόγος; Οὐ περὶ Χριστιανῶν λεγομένων τό· „ψυγήσεται*[3]) *ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν·“ εἴρηται; Περὶ τίνων ὁ λόγος, ὅτι „πλὴν*[4]) *ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Οὐ περὶ ἡμῶν ἐστι; Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἑαυτοῖς πάντα πράττοντες, ἵνα ὁσήμεραι τοῦτο τὸ ποίμνιον τοῦ θεοῦ βελτιῶται, ὑγιάζηται, θεραπεύηται, καὶ πᾶσα συντριβὴ ἀποστῇ ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειωθῶμεν, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!*

Ὁμιλία τρισκαιδεκάτη[5]).

Εἰς τό· „τίς[6]) *φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ;“ καὶ τὰ ἑξῆς.*

Τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς νοῆσαι θέλομεν, οὕτως ἔχοντα· „τίς[7]) *φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; ἢ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς*

---

1) Cfr. Rom. XI, 24.
2) Cfr. Matth. XXIV, 12. 3) Matth. XXIV, 12.
4) Cfr. Luc. XVIII, 8.
5) H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum X.
6) Jerem. XV, 5. — Edd. H. „*τίς φείσεταί σοι*“ *κτλ.*
7) Cfr. Jerem. XV, 5. 6. 7.

ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σου; Σὺ ἀπεστράφης με, λέγει κύριος. Ὀπίσω πορεύσῃ, καὶ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σὲ, καὶ διαφθερῶ σε, καὶ οὐκέτι ἀνήσω σε, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν διασπορᾷ. Εἶπα· ἠτεκνώθην, ἀπορία κατέσχε με.“ Παράδειγμα λαμβάνω, πολέμιόν τινα ἀποδειχθέντα τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι τῷ τοιούτῳ οὐδὲ μεταδιδόναι ἐλέου ἔξεστιν, ἵνα μὴ δοκῇ τις προσκρούειν τῷ καταδικάσαντι βασιλεῖ. Καὶ οὐκ ἔξεστι τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ἐλεῆσαι προσεπιτείνοντάς[1]) τινας, οὐδὲ σκυθρωπάζοντας ἐπ' αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐπὶ τῷ σκυθρωπάζειν δοκῶσι δυσαρεστεῖσθαι τῷ κριθέντι ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Εἰ νενόηκας τοῦτο, ἴδε μοι τὸν καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τὰς πολλὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ ὅρα τὸν τοιοῦτον, καὶ τῶν βλεπόντων ἀγγέλων τῶν τεταγμένων ἐπὶ τὸ βοηθεῖν τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, ὑπὸ μηδενὸς ἐλεούμενον. Ἕκαστος γὰρ τῶν ἀγγέλων ἰδὼν τὸν καταδικάσαντα, ὅτι θεός ἐστι, τὸν ἀποστραφέντα, ὅτι δημιουργός ἐστι, τὴν φύσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅτι τοιαύτη, ὥστε τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἀναγκασθῆναι, — ἵν' οὕτως εἴποιμι, — αὐτὴν τὴν ψῆφον ἀγαγεῖν κατὰ τοῦ ἡμαρτηκότος, ἕκαστος τῶν ὁρώντων οὐ φείδεται, οὐ[2]) σκυθρωπάζει, οὐκ ἐλεεῖ, οὐκ ἐπανέρχεται, ὥστε παρακαλέσαι περὶ τῆς πρὸς τὸν τοιοῦτον εἰρήνης. Ἡ Ἱερουσαλὴμ τοίνυν αὕτη· — οὕτω γὰρ λέλεκται[3]) διὰ τὸ γράμμα ἡμαρτηκέναι μου εἰς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοιαῦτα πεποιηκέναι, ἵνα εἴπῃ περὶ αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς· „Ἱερουσαλὴμ[4]), Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς

---

1) H. et R. in textu: „προσεπιτείνοντές τινες οὐδὲ σκυθρωπάζοντες“ κτλ., H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: προσεπιτείνοντάς τινας, οὐδὲ σκυθρωπάζοντας“ κτλ.

2) Deest „οὐ“ in ed. Ruaei.

3) Edd. H. et R. in textu: „λελέξεται,“ caedem tamen, illa ad marginem, haec in notis: „lege: λέλεκται.“

4) Cfr. Matth. XXIII, 37. 38. coll. Luc. XIII, 34. 35.

αὐτὴν, ὁσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος·“ καταλιπέσθω αὕτη ἡ Ἱερουσαλὴμ, ὡς καταλέλειπται. Οἱ ἄγγελοι, οἱ ἀεὶ βοηθοῦντες τῇ Ἱερουσαλὴμ, δι᾽ ὧν διετάγη καὶ ὁ Μωσέως νόμος, διαταγεὶς[1]) *δι᾽ ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου, καταλιπέτωσαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ λεγέτωσαν· τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς μεγάλα γέγονε, τὸν*[2]) *Ἰησοῦν ἀπέκτειναν, ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὰς χεῖρας ἐπιβεβλήκασιν. Ὅσον*[3]) *ἔτι μικρότερα ἦν τὰ ἁμαρτήματα, ἐδυνάμεθα ἔτι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦν, καὶ παρακαλεῖν, ἐδυνάμεθα φείδεσθαι τῆς Ἱερουσαλὴμ· τίς ἐπὶ τούτῳ φείσεται; Ἐὰν ἁμαρτάνων ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξεται περὶ αὐτοῦ. „Ἁμαρτίαν*[4]) *ἥμαρτεν Ἱερουσαλὴμ, διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο·“ καὶ λέγεται πρὸς αὐτὴν ταύτην πρῶτον· „τίς*[5]) *φείσεται ἐπὶ σὲ Ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;“ Ἡμεῖς οὐ σκυθρωπάζομεν ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ταῖς συμφοραῖς αὐτῆς, καὶ τοῖς γενομένοις παντὶ τῷ λαῷ ἐκείνῳ· τῷ γὰρ ἐκείνων παραπτώματι*[6]) *ἡ σωτηρία ἡμῶν γέγονεν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς. Καὶ τὸ παράπτωμα αὐτῶν τηλικαύτη γέγονεν ἁμαρτία· „τίς*[7]) *οὖν φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλὴμ;“ Λέγω πρὸς αὐτήν· ἀπέκτεινάς μου τὸν Ἰησοῦν· καὶ λέγω· „τίς*[8]) *φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;“*

2. *Μεταβαίνω ἀπὸ τοῦ γράμματος καὶ τότε ὁδὸν ἐσχηκότος, ἣν ἔδωκεν ὁ λόγος, ἐπὶ ἑκάστην ψυχὴν ἤδη*

---

[1]) Galat. III, 19.

[2]) H. et R. in textu: „*τὸν Ἰσραὴλ*,“ iidem tamen in notis: „lege: *τὸν Ἰησοῦν*.“

[3]) Edd. H. perperam: *Ὅσου ἔτι κτλ.*

[4]) Thren. I, 8. [5]) Cfr. Jerem. XV, 5.

[6]) Cfr. Rom. XI, 11. [7]) Jerem. XV, 5.

[8]) Cfr. Jerem. XV, 5.

ἀξιωθεῖσαν τοῦ ὁρᾷν τὴν εἰρήνην· μετὰ γὰρ τὰ μαθήματα τὰ θεῖα γέγονας Ἱερουσαλὴμ, τὸ πρότερον οὖσα [1]) Ἰεβούς. Δεύτερον δὲ μετέβαλε τὸ ὄνομα, καὶ γέγονεν Ἱερουσαλήμ. Ἰεβοὺς, φασὶν Ἑβραίων παῖδες, ὅτι ἑρμηνεύεται, πεπατημένη. Ἰεβοὺς οὖν, ἡ πεπατημένη ὑπὸ δυνάμεων ἀντικειμένων ψυχὴ μεταβέβληται, καὶ γέγονεν Ἱερουσαλὴμ „ὅρασις εἰρήνης." Εἰ οὖν, ὅτε μεταβέβληκας ἀπὸ Ἰεβοὺς, εἰς τὸ γενέσθαι Ἱερουσαλὴμ, ἥμαρτες, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπεπάτηκας, καὶ τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης κοινὸν ὡς ἐκείνη καὶ σὺ ἡγήσω, καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γέγονας χαλεποῖς, λεχθήσεται καὶ περὶ σοῦ· „τίς [2]) φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;" Ἐὰν γένῃ τοιοῦτος, ὡς προδοῦναι τὸν Ἰησοῦν. Ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων, καὶ μάλιστα εἰ μείζονα, εἰς Ἰησοῦν ἁμαρτάνει. Ἐὰν δὲ καὶ ἀποστάτης ᾖς, ἔτι μάλιστα ταῦτα ποιεῖς τῷ Ἰησοῦ πνευματικῶς, [3]) ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ Ἱερουσαλὴμ σωματικῶς. Διὸ „πόσῳ [4]) δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;" Εἰ κατεπάτησας τὸν υἱὸν θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας, τίς [5]) „φείσεται ἐπὶ σοί; τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι τὰ εἰς εἰρήνην σου;" Αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἐρωτήσαντα τὰ εἰς εἰρήνην προέδωκεν ἡ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχή· τίς δύναται παρακαλέσαι ἀνακάμψας πάλιν περὶ τῆς εἰρήνης; Γινώσκοντες οὖν, ὅτι „ἀδύνατον [6]) τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσα-

---

[1]) Edd. H. perperam: οὖσαν.

[2]) Cfr. Jerem. XV, 5.

[3]) H. et R. in textu: „πνεύματι," R. tamen in notis: „lego cum Hieronymo: πνευματικῶς."

[4]) Hebr. X, 29. [5]) Cfr. Jerem. XV, 5.

[6]) Hebr. VI, 4. 5. 6.

μένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἐν ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας.“ πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται τό· „τίς[1]) φείσεται ἐπὶ σοὶ Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σοι;“

3. Καὶ πρὸς ἑκατέραν δὲ ἑρμηνείαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἁρμόσει καὶ τὸ ἑξῆς· „σύ[2]) ἀπεστράφης με, λέγει κύριος, ὀπίσω πορεύσῃ.“ Ὅτι ἀπεστράφης με τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὸ ἀπεστράφθαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀπεστράφης τὸν θεόν· τί δεῖ καὶ λέγειν; Καὶ ἐπειδὴ ἀπεστράφη ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν Χριστὸν ἀθετοῦσα, συνεκδοχικῶς πάντας τοὺς Ἰουδαίους σημαίνει, διὰ τοῦτο „ὀπίσω[3]) πορεύσῃ.“ Ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ὀπίσω ἐπορεύετο, ἀλλὰ ἔμπροσθεν· νῦν δὲ ὀπίσω πορεύσεται· καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις εἰς Αἴγυπτον, δῆλον ὅτι ἵνα ὀπίσω πορευθῶσι. Περὶ δὲ τοῦ τί ἐστι τό· „ὀπίσω[4]) πορεύσῃ·“ ἢ τί τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, οὕτω παραστήσωμεν. Ὁ δίκαιος τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθάνεται.[5]) Δῆλον ὅτι[6]) ὁ ἐναντίως τῷ δικαίῳ διακείμενος, τῶν ὀπίσω μέμνηται, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἐπεκτείνεται, τῶν δὲ ὀπίσω μεμνημένος, παρακούει τοῦ Ἰησοῦ διδάσκοντος καὶ λέγοντος· „μὴ[7]) στραφήτω εἰς τὰ ὀπίσω, ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.“ Παρακούει τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· „οὐδεὶς[8]) βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 5. [2]) Jerem. XV, 6.
[3]) Jerem. XV, 6. [4]) Jerem. XV, 6.
[5]) Cfr. Philipp. III, 13.
[6]) Edd. Huetii: ὅτι ἐναντίος τῷ κτλ.
[7]) Cfr. Marc. XIII, 16. [8]) Cfr. Luc. IX, 62.

τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστι τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.“ Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ γέγραπται, ὅτι εἶπον οἱ ἄγγελοι πρὸς τὸν ἐξελθόντα ἀπὸ Σοδόμων Λώτ· „μὴ[1]*) περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σώζου, μήποτε συμπαραληφθῇς.“ Καὶ τοῦτο δὲ ἔχει διάνοιαν ἀξίαν ἀγγελικοῦ πνεύματος· „μὴ*[2]*) περιβλέψῃς εἰς τὰ ὀπίσω·“ ἀεὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνου· καταλέλοιπας Σόδομα, μὴ στρέφου εἰς Σόδομα. Καταλέλοιπας τὴν κακίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἐπιστράφῃς πρὸς αὐτήν, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, καὶ τηρήσεις τὴν προτέραν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· „μὴ*[3]*) περιβλέψῃς εἰς τὰ ὀπίσω.“ Οὐκ ἀρκεῖ σοι πρὸς τὸ σωθῆναι, ἐὰν μὴ καὶ τῆς δευτέρας ἐντολῆς ἀκούσῃς, λεγούσης· „μηδὲ*[4]*) στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.“ Οὐ δεῖ γὰρ ἀρξάμενον προκόπτειν ἑστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων, εἰ καὶ Σόδομα διαβέβηκεν, ἀλλὰ διαβάντα ἀπὸ τοῦ ἑστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ, σώζεσθαι εἰς τὸ ὄρος, κατὰ τό· „μὴ*[5]*) περιβλέψῃς εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. Εἰς τὸ ὄρος σώζου, μήποτε συμπαραληφθῇς.“ Εἰ βούλει μὴ συμπαραληφθῆναι Σοδομίταις, μήποτε εἰς τὰ ὀπίσω στραφῇς, μήτε στῇς ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων, μηδὲ ἀλλαχοῦ γένῃ ἢ εἰς τὸ ὄρος. Ἐκεῖ γάρ ἐστι μόνον σωθῆναι. Ἔστι δὲ τὸ ὄρος κύριος Ἰησοῦς, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!*

---

[1]) Gen. XIX, 17. [2]) Gen. XIX, 17.
[3]) Gen. XIX, 17. [4]) Gen. XIX, 17.
[5]) Gen. XIX, 17.

Ὁμιλία τεσσαρακαιδεκάτη.[1])

Εἰς τό· „οἴμοι[2]) ἐγὼ μήτηρ·“ μέχρι τοῦ· „διὰ[3]) τοῦτο τάδε λέγει κύριος· ἐὰν ἐπιστραφῇς, καὶ ἀποκαταστήσω σε.“

1. Οἱ ἰατροὶ τῶν σωμάτων παρὰ τοὺς κάμνοντας γινόμενοι, καὶ ἀεὶ τῇ θεραπείᾳ τῶν καμνόντων ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες, κατὰ τὸ βούλημα τῆς τέχνης τῆς ἰατρικῆς, ὁρῶσί τινα, καὶ θιγγάνουσιν[4]) ἀηδιῶν,[5]) ἐπ᾽ ἀλλοτρίαις συμφοραῖς καρποῦνται ἰδίας λύπας, καὶ ἔστιν ἀεὶ ὁ βίος αὐτῶν ἐν περιστάσει· οὐδέποτε γάρ εἰσι μετὰ ὑγιαινόντων, ἀλλ᾽ ἀεὶ μετὰ τῶν τραυματιῶν,[6]) μετὰ τῶν νομὰς ἐχόντων, μετὰ τῶν πεπληρωμένων πύων, πυρετῶν, νόσων ποικίλων. Καὶ εἰ βούλεταί τις στείλασθαι τὴν ἰατρικὴν, οὐκ ἀγανακτήσει, οὐδὲ ἀμελήσει τοῦ βουλήματος τῆς τέχνης, ἧς ἀνείληφεν, ἐπὰν ᾖ μετὰ τῶν τοιούτων ὡς προειρήκαμεν. Τοῦτο δέ μοι τὸ προοίμιον λέλεκται, διὰ τὸ καὶ τοὺς προφήτας οἷον εἶναι ἰατροὺς ψυχῶν, καὶ ἀεὶ προσδιατρίβειν ὅπου οἱ δεόμενοι θεραπείας· „οὐ[7]) γὰρ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ᾽ οἱ κακῶς ἔχοντες.“ Ὅπερ δὲ πάσχουσιν ὑπὲρ τῶν ἀκολάστως καμνόντων ἰατροὶ, τοῦτο πάσχουσι καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑπὸ τῶν οὐ βουλομένων θεραπεύεσθαι. Ἐκεῖθεν γὰρ μισοῦνται, ὡς διατασσόμενοι παρὰ τὴν προαίρεσιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν

---

1) Edd. H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum XI.

2) Cfr. Jerem. XV, 10. 3) Cfr. Jerem. XV, 19.

4) Edd. H. et R. „θιγκάνουσιν.“

5) H. ad marg., R. in notis: „lege: ἀηδῶν.“

6) H. et R. in textu: „τραυμάτων,“ R. tamen in notis: „lego cum Hieronymo: τραυματιῶν.“

7) Luc. V, 31.

καμνόντων, ὡς κωλύοντες τρυφᾷν καὶ θρύπτεσθαι,[1]) τοὺς καὶ ἐν νόσοις βουλομένους μὴ τὰ ἄξια τῶν νόσων λαμβάνειν. Φεύγουσιν οὖν οἱ ἀκόλαστοι τῶν καμνόντων ἰατροὺς, πολλάκις αὐτοῖς καὶ λοιδορούμενοι καὶ κακολογοῦντες αὐτοὺς, καὶ πᾶν ὅ, τιποτοῦν ποιοῦντες ὃ ποιήσειεν ἂν ἐχθρὸς ἐχθρῶν. Ἐπιλανθάνονται γὰρ οὗτοι, ὅτι ὡς φίλοι προσέρχονται, ἀφορῶντες εἰς τὸ ἐπίπονον τῆς διαίτης, εἰς τὸ ἐπίπονον ἀπὸ σιδήρου ἰατρῶν πληγῆς, οὐκ εἰς τὸ τέλος τὸ μετὰ τὸν πόνον, καὶ μισοῦσιν ὡς πατέρας πόνων μόνον, οὐχὶ δὲ πόνων φερόντων ἐπὶ ὑγίειαν τοὺς ἰατρευομένους.

2. Ὁ λαὸς τοίνυν ἐκεῖνος, εἰ καὶ ποικίλαι νόσοι ἦσαν ἐν τῷ λαῷ τῷ χρηματίσαντι τοῦ θεοῦ, ἔπεμπεν αὐτοῖς ἰατροὺς ὁ θεὸς τοὺς προφήτας. Εἷς τῶν ἰατρῶν καὶ Ἱερεμίας ἦν. Ἤλεγχε τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἐπιστρέφειν βουλόμενος τοὺς κακῶς πράττοντας. Οἱ δὲ δέον ἀκούειν τῶν λεγομένων, κατηγόρουν τοῦ προφήτου, καὶ κατηγόρουν ἐπὶ δικαστοῦ παραπλησίου ἑαυτοῖς. Καὶ ἀεὶ ἐν δίκαις ἦν ὁ προφήτης ἐπὶ τῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ, θεραπευθέντων, διὰ δὲ τὴν ἰδίαν ἀπείθειαν μὴ θεραπευομένων. Ἐπὶ τούτοις ὁτὲ μὲν λέγει· „καὶ[2]) εἶπα· οὐ μὴ λαλήσω, οὐδὲ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου. Καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ πάρειμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν·“ ὁτὲ δέ φησιν, ὁρῶν ἑαυτὸν ἀεὶ δικαζόμενον, λοιδορούμενον, ἐγκαλούμενον, ψευδομαρτυρούμενον· „οἴμοι[3]) ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες, ἔλεγεν, ἄνδρα, οὐ δικάζοντα,[4]) ἀλλὰ δικαζόμενον, καὶ οὐ διακρίνοντα, ἀλλὰ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ;“ Καὶ ἐπεὶ οἱ κάμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτοῦ καλὰ συμβουλεύ-

[1]) H. et R. in textu: „ὕδεσθαι,“ H. tamen ad marginem, R. in notis: „lege: θρύπτεσθαι.“

[2]) Cfr. Jerem. XX, 9. [3]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[4]) Desunt verba: „δικάζοντα, ἀλλά,“ in ed. Ruaei.

οντος, καὶ [1]) ἰατρικῶς, φησίν· „οὐκ [2]) ὠφέλησα.“ Καὶ ἐπεὶ δανείζοντος αὐτοῦ τὰ πνευματικὰ ἀργύρια, οὐκ ἐβούλοντο ἀκούειν ἐκεῖνοι οἷς ἔλεγεν, ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐξ ὧν ἤκουσαν, φησίν· „οὐδὲ [3]) ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς, οὐδὲ ὠφέλησα.“

3. Ἀλλὰ προλαβὼν ταῦτα εἶπον, πρὶν διηγήσωμαι [4]) τό· „οὐκ [5]) ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδείς.“ Δισσὴ γάρ ἐστιν ἡ γραφή. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πλείστοις ἀντιγράφοις· „οὐκ [6]) ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς·“ ἐν δὲ τοῖς ἀκριβεστάτοις καὶ συμφωνοῦσι τοῖς ἑβραϊκοῖς· „οὐκ [7]) ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς.“ Δεῖ οὖν καὶ τὸ καθηρμηνευμένον καὶ φερόμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις διηγήσασθαι, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἑβραϊκῶν γραφῶν ἀδιήγητον μὴ καταλιπεῖν. Ἐκήρυσσε τοίνυν τὸν λόγον, οὐδεὶς προσίετο τὰ λεγόμενα· ὡς καὶ ἰατρὸς προσανήλισκε τὰ φάρμακα ἀκολάστων, καὶ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πληρούντων τῶν καμνόντων· ὡσεὶ καὶ ἐκεῖνος ἔλεγεν· „οὐκ [8]) ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς.“ Τάχα ἀντιπάθειά ἐστι διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ὠφεληθέντος πρὸς τὸν ὠφελήσαντα, ὥστε γεμέσθαι εἰς τὸ ὠφεληθῆναι καὶ τὸν λέγοντα, ἐπεὶ μακάριος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων. Οὕτως οὖν τὴν ὠφέλειαν ὠφελεθείη ἂν διδάσκαλος ἀπὸ ἀκροατῶν προκοπτόντων καὶ βελτιουμένων· [9]) ὠφεληθείη ἂν τῷ ἔχειν καρποὺς ἐν

---

[1]) H. et R. in textu: „καὶ ἰατρικῷ σφισιν οὐκ ὠφέλησαν,“ H. tamen ad marginem, R. in notis: „lege: καὶ ἰατρικῶς, φησὶν, οὐκ ὠφέλησα.“

[2]) Jerem. XV, 10.

[3]) Cfr. Jerem. XV, 10. — Edd. H. et R. hoc loco, cfr. sequentia: „ὠφείλησέ μοι.“

[4]) Edd. H. „διηγήσομαι.“

[5]) Jerem. XV, 10. coll. pag. huj. not. 3.

[6]) Jerem. XV, 10.

[7]) Cfr. Jerem. XV, 10. coll. pag. huj. not. 3.

[8]) Jerem. XV, 10. [9]) Edd. H. „βελτισμένων.“

αὐτοῖς· εἰ γὰρ καρπὸν δεῖ μὲν ἔχειν ἐν τοῖς ἀκροαταῖς τὸν λέγοντα, ὁ δὲ ἀκροώμενος παρεκδέχοιτο, καὶ ἔξω γίνοιτο τῶν λεγομένων, λέγεται τό· „οὐκ[1]) ὠφέλησέ με οὐδὲ εἷς·“ ἐπεὶ μὴ ὠφέληται ταύτην τὴν ὠφέλειαν, ἣν ὠφελήθη ἂν ἐκ τοῦ τὸν ἀκροατὴν ὠφεληθέντα, αἴτιον προκοπῆς καὶ μακαριότητος γενέσθαι τῷ ὠφελήσαντι. Καὶ ἄλλως δὲ, πᾶς ὁ διδάσκων, κατ' αὐτὸ τὸ διδάσκειν, ὅσῳ συνετώτερός ἐστιν ὁ μανθάνων, ὠφελεῖται εἰς ἃ διδάσκει, εἰς ἃ μανθάνει. Καὶ κρείττους γίνονται περὶ ἃ παραδιδόασι μαθήματα οἱ λέγοντες, ὅτε συνετοὶ ὄντες οἱ ἀκροαταὶ, καὶ οὐχ ἁπαξαπλῶς παραδέχονται, ἀλλὰ ἀντιβασανίζουσι, καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἐξετάζουσι τὸ βούλημα τῶν λεγομένων. „Οὔτ'[2]) οὖν ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέ με οὐδὲ εἷς.“

4. *Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλη διήγησις ἀναγκαία, διὰ τὰ ἀντίγραφα τὰ ἀκριβέστερα οὕτως ἔχοντα· „οὐκ[3]) ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς·“ διηγησώμεθα καὶ οὕτως ἔχον τὸ ῥητόν. Ὁ μὲν γὰρ πᾶσιν ἀποδιδοὺς[4]) „τὰς ὀφειλὰς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν·“ καὶ πᾶσι τὰ καθήκοντα ἀποδιδοὺς, ὡς μὴ ὀφείλειν τὰ καθήκοντα πρός τινας, τιμήσας τοὺς γονεῖς, ὡς γονεῖς· ἀδελφοὺς, ὡς ἀδελφούς· υἱοὺς, ὡς υἱούς· ἐπισκόπους, ὡς ἐπισκόπους· πρεσβυτέρους, ὡς πρεσβυτέρους· διακόνους, ὡς διακόνους· πιστοὺς, ὡς πιστούς· κατηχουμένους, ὡς κατηχουμένους· εἰ πάντα ἀποδίδωσι τὰ καθήκοντα, οὐκ ὠφείλησεν. Εἰ δὲ ὠφείλει μὲν ποιῆσαι καθῆκον, οὐ πεποίηκε δὲ, οὐ δύναται λέγειν· „οὐκ[5]) ὠφείλησα·“ ὀφείλων γὰρ οὐκ ἀποδέδωκε. Πῶς οὖν διηγήσομαι καὶ τό· „οὐδὲ[6]) ὠφείλησέ μοι οὐδείς;“ Ἐγὼ μὲν ἐδάνειζον, καὶ διδόναι ἐβου-*

[1]) Cfr. Jerem. XV, 10. [2]) Jerem. XV, 10.
[3]) Cfr. Jerem. XV, 10. [4]) Cfr. Rom. XIII, 7.
[5]) Cfr. Jerem. XV, 10. [6]) Cfr. Jerem. XV, 10.

λόμην τὰ πνευματικὰ χρήματα, οἱ δὲ ἀπεστρέφοντο ἀπὸ τῶν λεγομένων, καὶ οὐ παρεῖχον αὐτοὺς δεκτικοὺς ἵνα ὀφείλωσι. Διὰ τοῦτο οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς. Τίς γὰρ παρεδέξατο τὰ λεγόμενα, ἵνα ἐκ τοῦ παραδέχεσθαι ὀφειλέτης γένηται ὧν ἤκουσε, καὶ ἀπαιτηθῇ ὡς ὀφειλέτης τῶν λεγομένων τοὺς τόκους; Βέλτιον οὖν κατὰ τοῦτο λαβεῖν τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τοῦ λέγοντος λογικὰ ἀργύρια, καὶ ὀφείλειν, ἢ μὴ παραδεχόμενον, μηδὲ λαμβάνοντα, μηδὲ ὀφείλειν. Ὡς ἐν ἐγκλήμασι γὰρ κεῖται καὶ τό· „οὐκ¹) ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς."

5. *Τὸ δέ· „οἴμοι²) μήτηρ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;" Οὐκ οἶμαι τοῖς ἄλλοις οὕτως ἁρμόζειν προφήταις λέγειν, ὡς τῷ Ἱερεμίᾳ. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν προφητῶν μετά τινας χρόνους, μετὰ τὴν κακίαν, μετὰ τὰ ἁμαρτήματα μεταβαλόντες προφητεύειν ἤρξαντο· Ἱερεμίας δὲ ἐκ παίδων προφητεύει. Καὶ ἔστι παράδειγμα διδόναι ἀπὸ τῶν γεγραμμένων. Ἠσαΐας οὐκ ἤκουσε· „πρὸ³) τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε· προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε·" οὐδὲ εἶπεν· „οὐκ⁴) ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι·" ἀλλ' ὅτε εἶδε τὴν προφητείαν ἀναγεγραμμένην ἐν τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ, εἶδε, καὶ εἶπεν· „οἴμοι⁵) τάλας ἐγὼ, ὅτι ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου· καὶ ἀπεστάλη, φησὶ, πρὸς μὲ ἓν τῶν σεραφὶμ, καὶ ἥψατο τῶν χειλέων μου, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ, ἀφῄρηκα τὰς*

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 10. — Edd. H. hoc loco: *οὐκ ὠφείλησέ με" κτλ.*

[2]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[3]) Cfr. Jerem. I, 5. — Edd. H. et R. „*πρὸ τοῦ με πλάσαι ἐν κοιλίᾳ.*"

[4]) Jerem. I, 6. [5]) Cfr. Jesai. VI, 5. 6. 7.

ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου,“ ἃς δηλαδὴ πρότερον ἐποίησεν. Ὕστερον οὖν γέγονεν ἄξιος τοῦ ἁγίου πνεύματος Ἡσαΐας, καὶ ἐπροφήτευσε. Καὶ ἐπ᾽ ἄλλῳ τὸ παραπλήσιον εὕροις ἄν. Ἀλλ᾽ οὗτος ὁ Ἱερεμίας ἔτι ἐκ σπαργάνων τῷ πνεύματι τῷ προφητικῷ κοσμηθεὶς, ἐκ παίδων προεφήτευσε· διὸ ἔλεγε· — τὸ κοινὸν γὰρ πρῶτον διηγοῦμαι· — „οἴμοι[1]) ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ;“ Τῶν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τῷ τόπῳ λέγων, ὅτι ταῦτα ἔλεγεν οὐ πρὸς τὴν μητέρα τὴν σωματικὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα τὴν γεννῶσαν προφήτας. Τίς δὲ γεννᾷ προφήτας; Ἡ σοφία τοῦ θεοῦ. Ἔλεγεν οὖν τό· „οἴμοι[2]) ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ὦ σοφία;“ Τὰ δὲ τέκνα τῆς σοφίας καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ[3]) ἀναγέγραπται, καὶ „ἀποστέλλει ἡ σοφία τὰ τέκνα αὐτῆς.“ Εἴρηται οὖν· οἴμοι ἐγὼ μήτηρ ἐμὴ σοφία, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον; Τίς εἰμι ἐγὼ, ὅτι[4]) εἰς τοσοῦτον γεγέννημαι, ἵνα δικάζωμαι, ἵνα διακρίνωμαι διὰ τοὺς ἐλέγχους, διὰ τὰς ἐπιπλήξεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς; Ἐὰν ὁ Ἱερεμίας ταῦτα λέγῃ· „ὡς[5]) τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ;“ οὐκ ἔχω διηγήσασθαι τό· „πάσῃ[6]) τῇ γῇ.“ Οὐ γὰρ πάσῃ τῇ γῇ διεκρίνετο Ἱερεμίας. Ἢ βιασάμενοι ἐροῦμεν τό· „πάσῃ[7]) τῇ γῇ·“ ἀντὶ τοῦ· πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ. Οὐ γὰρ ἔφθανεν ἡ προφητεία αὐτοῦ προφητεύοντος τότε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Μήποτε δὲ ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴρηται,[8]) οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἐροῦμεν, ἐπεὶ ἐσημειωσάμην τό· „ἰδοὺ,[9])

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 10. [2]) Cfr. Jerem. XV, 10.
[3]) Cfr. Matth. XI, 19. coll. Luc. VII, 35.
[4]) Edd. H. „ὅτι τοσοῦτον.“ [5]) Jerem. XV, 10.
[6]) Jerem. XV, 10. [7]) Jerem. XV, 10.
[8]) Edd. H. „εἰρῆσθαι.“ [9]) Cfr. Jerem. I, 10.

τέθεικά σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ οἰκοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν.“ Τοῦτο οὐκ ἐποίησεν ὁ Ἱερεμίας. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς τὰς τῆς γῆς ἁμαρτίας βασιλείας ἐξεῤῥίζωσε, καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς κακίας κατέσκαψε, καὶ ἐποίησεν ἀντὶ ἐκείνων τῶν βασιλειῶν βασιλεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἀλήθειάν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ὥσπερ οὖν ἐκεῖνα ἐπὶ τὸν Χριστὸν μᾶλλον ἥρμοζεν ἀναφέρεσθαι, ἢ ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν· οὕτως ἡγοῦμαι καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ ταῦτα.

6. *Πρῶτον λεκτέον, περὶ τοῦ· „οἴμοι·“* [1]) *εἰ* [2]) *διὰ τὸ δυσφημοειδὲς δύναται ὁ σωτὴρ λέγειν, ὁ καὶ ταλανίζων ἑτέρους, τό· „οἴμοι.“ Παραστήσωμεν δὲ ἀπὸ ὁμολογουμένων λέξεων, αἵτινες οὐχ ἁρμόζουσιν ἄλλῳ ἢ τῷ σωτῆρι· τίνα τρόπον καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Κλαίοντος δὲ φωνή ἐστι τό· „οἴμοι.“* [3]) *Καὶ κεῖται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτι ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ εἶπεν· „Ἱερουσαλὴμ,* [4]) *Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Σαφῶς δὲ καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέλεκται ἐν τῷ· „οἴμοι,* [5]) *ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. Οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπώλεσεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. Πάντες εἰς αἵματα δικάζονται.“ Ἦλθε γὰρ ὡς συνάγων καλάμην εἰς ἀμητὸν ἵνα θερίσῃ· καὶ εὑρίσκει πολλοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ λέγει· „οἴμοι,* [6]) *ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ.“ Ἦλθε τρυγῆσαι καρπὸν ζωῆς ἐν τοῖς ἀνθρώποις· εὑρίσκει πολλὰ ἁμαρ-*

---

1) Jerem. XV, 10. 2) Deest „εἰ“ in cdd. H.
3) Jerem. XV, 10. 4) Matth. XXIII, 37.
5) Cfr. Mich. VII, 1. 2. 6) Mich. VII, 1.

τήματα ἐν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· „καὶ[1]) ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα.“ Φησὶ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ παραπλήσιον τούτοις πρὸς τὸν πατέρα λέγων· „τίς[2]) ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ[3]) καταβῆναί με εἰς διαφθοράν;“ Τί ὠφέλησε τηλικοῦτο τοὺς ἀνθρώπους; Τί ἄξιον τοῦ αἵματος, οὗ ἐξέχεα ὑπὲρ αὐτῶν, πεποιήκασι; Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματι, τῷ καταβῆναί με ἐξ οὐρανῶν; Καταβέβηκα, ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπέδωκα ἐμαυτὸν διαφθορᾷ, ἐφόρεσα σῶμα ἀνθρώπινον, τί αὐτῶν ἄξιον κατώρθωται τοῖς ἀνθρώποις; „Τίς[4]) ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθοράν; Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου;“ Τοιοῦτο οὖν ἐστι καὶ τὸ ἐνθάδε πρῶτον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λεγόμενον τό· „οἴμοι[5]) ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα;“ Οὐχὶ ὁ θεὸς ὁ σωτὴρ λέγει τό· „οἴμοι[6]) ἐγὼ μήτηρ·“ ἀλλ᾽[7]) ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ· „οἴμοι[8]) ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς.“ Ἡ δὲ ψυχὴ ἀνθρωπίνη ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ τετάρακται. Διὰ τοῦτο καὶ περίλυπος ἦν. Ὁ δὲ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, οὐ τετάρακται ἐκεῖνος, οὐκ ἂν λέγων τό· „οἴμοι.“ Οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος ἐπιδέχεται θάνατον, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ τοῦτο ἐπιδεξάμενον, ὡς πολλάκις παρεστήσαμεν.

7. *„Ὡς[9]) τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;“ Ἐὰν ἴδῃς μοι τοὺς πανταχοῦ μάρτυρας δικαζομένους, καθ᾽ ἑκάστην ἐκκλησίαν παρισταμένους τοῖς δικασταῖς, ὄψει τίνα τρόπον*

---

[1]) Cfr. Mich. VII, 1. [2]) Psalm. XXX, 9. (XXIX.)
[3]) Deest „τῷ“ in edd. H.
[4]) Psalm. XXX, 9. (XXIX.)
[5]) Cfr. Jerem. XV, 10. [6]) Cfr. Jerem. XV, 10.
[7]) Legerim: *ἀλλ᾽ ᾗ ἄνθρωπος.*
[8]) Mich. VII, 1. 2. [9]) Cfr. Jerem. XV, 10.

Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἑκάστῳ τῶν μαρτύρων δικάζεται. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐν τοῖς μάρτυσι τῇ ἀληθείᾳ δικαζόμενος· καὶ τοῦτο πεισθήσῃ παραδέξασθαι, βλέπων ὅτι οὐ σέ φησιν εἶναι ἐν φυλακῇ, ὅταν σὺ ᾖς ἐν φυλακῇ, ἀλλ' ἑαυτόν· οὐ σὲ πεινῶντα, ὅταν σὺ πεινᾷς, ἀλλ' ἑαυτόν· οὐ σὲ διψῶντα, ἀλλ' ἑαυτόν· „ἐν[1] *φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. Ἐπείνων, καὶ δεδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψων, καὶ ἐποτίσατέ με.“ Οὐκοῦν κἂν δικάζηται Χριστιανὸς, οὐ δι' ἄλλο τι, οὐ διὰ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, ἀλλ' ὅτι Χριστιανός ἐστι, Χριστός ἐστιν ὁ δικαζόμενος. Ἐν πάσῃ οὖν τῇ γῇ δικάζεται Χριστὸς Ἰησοῦς· καὶ ὁσάκις οὖν Χριστιανὸς δικάζεται, Χριστός ἐστιν ὁ δικαζόμενος, οὐ μόνον ἐπὶ τούτων τῶν δικαστηρίων· ἀλλὰ φέρε συκοφαντεῖσθαι Χριστιανὸν ἅ περί τινος ἐγκαλούμενον, καὶ τότε Χριστὸς ἀδίκως δικάζεται. „Ὡς*[2] *τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ.“*

8. *Καὶ*[3] *ἔτι δὲ οὕτως νοήσεις, πῶς δικάζεται καὶ διακρίνεται ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Τίς οὐ*[4] *δικάζει τὸν χριστιανὸν λόγον; Τίς τῶν ἐθνῶν, κἂν ἁπλῶς οὐκ ἐξετάζει αὐτόν; Τίς οὐ λέγει τῶν Ἰουδαίων τὰ περὶ Χριστιανῶν; Τίς τῶν Ἑλλήνων; Τίς τῶν φιλοσόφων; Τίς τῶν ἰδιωτῶν; Πανταχοῦ Ἰησοῦς δικάζεται καὶ κρίνεται· καὶ ὑφ' ὧν μὲν καταδικάζεται, ὑφ' ὧν δὲ οὐ καταδικάζεται. Ἐάν γε μὴ καταδικάζηται, παράδεκτος γίνεται. Ἀνοί-*

---

[1]) Cfr. Matth. XXV, 36. 35. — Edd. H. et R. „*καὶ ἐποτίσατε. Οὐκοῦν*“ *κτλ.*

[2]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[3]) Huetius in notis: „verba: *Καὶ ἔτι — νοήσεις, πῶς — τῇ γῇ*, Cod. Scorialensis infra post illa: *τίς τῶν ἰδιωτῶν;* transposita exhibebat, quae Hieronymum secutus suo ordine collocavi.“

[4]) H. et R. in textu: „*οὖν*,“ H. tamen ad marginem: „scrib. *οὐ*,“ R. in notis: „legebat Hieronymus: *τίς οὐ δικάζει*.“

γεις αὐτῷ τὰς θυρίδας, εἰσέρχεται πρὸς σέ· πιστεύεις[1]) *εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ μὴ παραδέξῃ περὶ Χριστιανισμοῦ ἀκούων, οὐδὲν ἄλλο πεποίηκας ἢ κατεδίκασας τὸν Ἰησοῦν ψευδόμενον, ὡς πλανήσαντα τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, διὰ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι τῷ λόγῳ ᾧ διδάσκει.* „*Ὡς*[2]) *τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;*“ *Ὅσοι μὲν τέλειον ἀπιστοῦσι, καταδικάζουσιν αὐτόν. Ὅσοι δὲ οὐκ ἀπιστοῦσιν, ἀλλὰ ἀμφιβάλλουσι περὶ αὐτοῦ, διακρίνονται περὶ αὐτοῦ. Δύο πάσχει ὁ Ἰησοῦς ἐν ἀνθρώποις· ἐπὶ μὲν τῶν ἀπίστων καταδικάζεται, ὑπὸ δὲ διψύχων διακρίνεται. Ἐὰν φορέσῃς*[3]) *τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἀποθέμενος τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, οὐκ εἶ γῆ καταδικάζουσα αὐτὸν, οὐδὲ εἶ γῆ, ἐν ᾗ καταδικάζεται· οὐκέτι γῆ εἴη διακρίνουσα αὐτόν.*

9. „*Ἡ*[4]) *ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με.*“ *Ὁ ἀπόστολος λέγει περὶ τοῦ σωτῆρος, ὅτι ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας. Καὶ ὁ προφήτης δὲ παραπλήσια τούτοις λέγει ἐν τῷ·* „*κύριε,*[5]) *τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Ἀνηγγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ.*[6]) *Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτῷ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ ἐν πόνῳ, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτε ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ ἀτιμίας, ἠτιμάσθη, καὶ*

---

1) Edd. H. et R. in notis: „Hieronymus: credis in Deum, vescetur tecum. Postrema haec desiderantur in Cod. Scorialensi.“

2) Jerem. XV, 10. 3) Cfr. I Cor. XV, 49.

4) Jerem. XV, 10. 5) Cfr. Jesai. LIII, 1—5.

6) H. ad marginem: „scribe,“ R. in notis: „post *διψώσῃ* Codex, quem secutus est Hieronymus, habebat: *οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα. Εἴδομεν*“ *κτλ.* — Cfr. Jesai. LIII, 2.

οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἀνομίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. Καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν· τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν.“ Οὐκοῦν ἀνέλαβε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν, καὶ ἐφόρεσεν ἡμᾶς, καὶ ἦλθε πρὸς τοὺς καταρωμένους αὐτὸν, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν καταρωμένων ἀπ' οὐρανῶν καταβαίνοντος. Ἅμα γὰρ ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, καὶ ἑαυτὸν ἐκένωσεν, ὡς ὁ ἀπόστολος εἶπεν, ὅτι „ἐκένωσεν[1]*) ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαβών.“ „Ἐξέλιπεν*[2]*) οὖν, φησὶν, ἡ ἰσχύς μου ἐν τοῖς καταρωμένοις με.“*

10. *Ἴδωμεν εἰ αὐτοῦ διδόντος τοῦ λόγου δυνάμεθα καὶ ἄλλο σαφέστερόν τι παρὰ τὰ εἰρημένα εἰπεῖν εἰς τό· „ἡ*[3]*) ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με.“ „Ἦν*[4]*) τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.“ Καὶ ὅς ἐστι λογικὸς, μετέχει τοῦ ἀληθινοῦ φωτός. Λογικὸς δέ ἐστι πᾶς ἄνθρωπος. Τῶν*[5]*) οὖν μετεχόντων λόγου πάντων ἀνθρώπων, ἔν τισι μὲν ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου ηὔξησεν, ἔν τισι δὲ ἐκλείπει. Ἐὰν δὲ ἴδῃς ψυχὴν ἐμπαθῆ, καὶ ἁμαρτωλὸν, ὄψει ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου ἐπιλείπουσαν. Ἐὰν δὲ ἴδῃς ψυχὴν ἁγίαν καὶ δικαίαν, ὄψει τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου ὁσημέραι καρποφοροῦσαν· καὶ τὸ εἰρημένον περὶ Ἰησοῦ ἐφαρμόσει τοῖς δικαίοις. Οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὸν μόνον ὁ Ἰησοῦς*[6]*) „προέκοπτεν ἐν τῇ σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ, καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Λέγει οὖν ὁ λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὢν, ἐν τῷ εἰπόντι· „οἴμοι*[7]*)*

---

[1]) Cfr. Philipp. II, 7. [2]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[3]) Jerem. XV, 10. [4]) Ev. Joann. I, 9.

[5]) H. et R. in textu: „*Τῷ νοῦν*“ *κτλ.*, H. tamen ad marginem, R. in notis: „lege: *Τῶν οὖν*“ *κτλ.*

[6]) Cfr. Luc. II, 52. [7]) Cfr. Jerem. XV, 10.

ἐγὼ μήτηρ," καὶ τὰ ἑξῆς, ὅτι ,,ἡ [1]) ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με." Ὃς ἂν καταράσηται τῷ λόγῳ, οὗτος εὐθέως λαμβάνει τὴν κόλασιν ἐπὶ τῷ καταράσασθαι τῷ λόγῳ, ἐπὶ τῷ μέμψασθαι τῇ διδασκαλίᾳ Ἰησοῦ. Ἡ γὰρ ἰσχὺς τοῦ Ἰησοῦ ἐκλείπει ἐν τῷ τοιούτῳ, καὶ οὐκ ἔστιν ἰσχὺς λόγου ἐν αὐτῷ· ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εὐλογήσῃς Ἰησοῦν, καὶ παραδέξῃ αὐτὸν, ἡ ἰσχὺς τὸ ἐναντίον πάσχει ὃ πέπονθεν ἐν τοῖς καταρωμένοις αὐτόν· ὡς γὰρ ἐκεῖ ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις, οὕτως ἐνταῦθα αὔξει ἐν τοῖς εὐλογοῦσι.

11. ,,Γένοιτο [2]) κύριε κατευθυνάντων αὐτῶν, εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν." Τί ,,γένοιτο [3]) κύριε;" Ὁ δυνάμενος ἀφ' ἑαυτοῦ συναγαγέτω τὸ τοιοῦτον τό· ,,γένοιτο [4]) δέσποτα κύριε κατευθυνάντων αὐτῶν," γένοιτο ἰσχὺς ἐκλείπουσα ἐν τοῖς καταρωμένοις, ὅταν μετὰ τὸ κακῶς με εἰπεῖν, τραπῶσι τὴν εὐθεῖαν, καὶ αὐτὴν ὁδεύσωσι. ,,Γένοιτο [5]) δέσποτα κατευθυνάντων αὐτῶν, εἰ μὴ παρέστην σοι." Εἶτα δικαιολογεῖται παρὰ τῶν κακολογούντων αὐτὸν, λέγων· ,,εἰ [6]) μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν." Παρέστη τῷ πατρὶ, ἱλασμὸς [7]) ὢν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ παρεκάλεσε περὶ αὐτῶν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῶν κακῶν ἡμῶν. Ἀλλ' ὄντων τῶν ἁμαρτωλῶν ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν. ,,Εἰ [8]) μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν, ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων αὐτῶν εἰς ἀγαθὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν." Καὶ ἐν τῷ καιρῷ [9]) τῆς θλίψεως αὐτῶν, φησὶ, τῆς πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ἐγὼ παρέστην σοι ὑπὲρ αὐτῶν. Τίς δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἢ ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος, ὃς ἔθλιψεν ἡμᾶς, καὶ σαφῶς ἐν

[1]) Jerem. XV, 10. [2]) Cfr. Jerem. XV, 11.
[3]) Jerem. XV, 11.
[4]) Cfr. Jerem. XV, 11. coll. pag. huj. not. 2.
[5]) Cfr. Jerem. XV, 11. [6]) Jerem. XV, 11.
[7]) Cfr. I Joann. II, 2. [8]) Cfr. Jerem. XV, 11.
[9]) Cfr. Jerem. XV, 11. coll. pag. huj. not. 8.

τῷ καιρῷ τῆς ἔχθρας ἐκείνου τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρέστη τῷ πατρὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ἐδεήθη περὶ τῆς ἡμετέρας αἰχμαλωσίας, ἵνα λυτρωθῶμεν, καὶ ῥυθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ταῦτα μὲν ὁ σωτὴρ ἢ ὁ προφήτης εἰρηκέτω. Καὶ γὰρ ὁ προφήτης δύναται τὰ τοιαῦτα εἰρηκέναι, καὶ ηὖχθαι περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν.

12. Ἐπὶ τούτοις τί ἀποκρίνεται ὁ θεὸς πρὸς τὸν λαὸν τὸν κατηγορηθέντα ὑπὸ τοῦ προφήτου, ἢ ὑπο τοῦ Χριστοῦ; Καὶ ταῦτα λέγει πρὸς αὐτόν· „σίδηρος[1]) καὶ περιβόλαιον χαλκοῦν ἡ ἰσχύς σου.“ Σκληρὰ, ἀνένδοτος, οὐκ ἐλαυνομένη, οἷον τμητική τις καὶ διαιροῦσα ἡ ἰσχύς σου, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ οὖσα ἰσχύς. „Καὶ[2]) θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω, ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου.“ Τίνας θησαυροὺς τῶν ἁμαρτανόντων δίδωσιν εἰς προνομὴν ὁ θεὸς, καὶ δίδωσιν αὐτοὺς ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν; Πότερόν ποτε τοὺς ἐπὶ γῆς θησαυριζομένους αὐτοῖς; Ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων θησαυρίζει· εἰ μὲν φαῦλός ἐστιν, ἐπὶ γῆς· εἰ δὲ ἀστεῖος, ἐν οὐρανῷ, ὡς ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. Ἢ λέγει τῷ λαῷ ἐκείνῳ, ὅτι μέλλω διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου τοὺς θησαυρούς σου διδόναι[3]) εἰς προνομήν. Ἦν δὲ εἷς τῶν θησαυρῶν Ἱερεμίας· ἄλλος θησαυρὸς Ἡσαΐας· θησαυρὸς ἦν καὶ Μωσῆς. Τούτους τοὺς θησαυροὺς ἔλαβεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνου τοῦ λαοῦ· καὶ διὰ Χριστοῦ εἰπόντος· „ἀρθήσεται[4]) ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς·“ καὶ ἔδωκεν ἡμῖν. „Δώσω[5]) οὖν διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τοὺς θησαυρούς σου εἰς προνομήν.“ Καὶ ἔδωκε τοὺς

---

[1]) Jerem. XV, 12. [2]) Jerem. XV, 13.
[3]) Edd. H. „διδόναι προνομήν.“
[4]) Matth. XXI, 43. [5]) Cfr. Jerem. XV, 13.

θησαυροὺς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἡμῖν· πρῶτον[1]) *γὰρ ἐκεῖνοι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ· εἶτα μετ᾽ ἐκείνους ἡμεῖς. Ἐπιστεύθημεν, ἀρθέντων τῶν λογίων τοῦ θεοῦ ἀπ᾽ ἐκείνων, καὶ δοθέντων ἡμῖν. Καὶ λέγομεν τό· „ἀρθήσεται*[2]) *ἀφ᾽ ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς·“ εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, καὶ πεπληρῶσθαι· οὐχ ὅτι ἤρθη ἀπ᾽ αὐτῶν ἡ γραφή· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι ἔχουσι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, τοῦ μὴ θεωρεῖν τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν. Ἔχουσι γὰρ τὰ βιβλία. Ἀλλὰ πῶς ἤρθη ἀπ᾽ αὐτῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ; ὁ νοῦς τῶν γραφῶν ἤρθη ἀπ᾽ αὐτῶν. Οὐκέτι σώζεται διήγησις παρ᾽ αὐτοῖς νομικὴ ἢ προφητική, ἀλλ᾽ εἰσὶν ἀναγινώσκοντες, καὶ μὴ νοοῦντες· πεπλήρωται γὰρ διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν τό· „εἶπον*[3]) *τῷ λαῷ ἐκείνῳ· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου.“ Πεπλήρωται καὶ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἠσαΐου, ὅτι „ἀφελεῖ*[4]) *κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ πολεμιστὴν ἄνθρωπον, δικαστὴν καὶ προφήτην, καὶ στοχαστήν, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν.“ Ταῦτα πάντα ἀφεῖλεν ὁ θεὸς ἀπ᾽ ἐκείνων, καὶ ἔδωκεν εὐαγγέλιον ἡμῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Ταῦτα διὰ τό· „καὶ*[5]) *τοὺς θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω, ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις σου·“ ὡσεὶ ἔλεγε διὰ τὰς ἁμαρτίας σου, τὰς ἐπὶ πάντα τὰ ὅριά σου ἐφθακυίας. Οὐδὲν γὰρ ὅριον ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἐστιν, ὃ ἁμαρτίας οὐ πεπλήρωται. Καὶ πῶς πᾶν ὅριον αὐτῶν οὐκ ἔμελλεν ἁμαρτίας πληροῦσθαι ἐπ᾽ αὐτοῖς, τὸ ὅσον ἐπ᾽ αὐ-*

---

1) Edd. H. „πρῶτοι.“ — Cfr. Rom. III, 2.
2) Matth. XXI, 43.
3) Jesai. VI, 9. 10. coll. Matth. XIII, 14. 15.
4) Cfr. Jesai. III, 1. 2. 3. 5) Jerem. XV, 13.

τοῖς ἀποκτεινάντων δικαιοσύνην, εἰ Χριστὸς δικαιοσύνη· ἀποκτεινάντων τὴν σοφίαν, εἰ Χριστὸς σοφία· ἀποκτεινάντων ἀλήθειαν, εἰ Χριστὸς ἀλήθεια. Διὰ γὰρ τοῦ καταδεδικακέναι ἐπὶ θανάτῳ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ταῦτα πάντα ἀπέβαλον, καὶ ἀπώλεσαν. Καὶ ἀναστάς μου ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν· οὐ γὰρ ἔχομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτὸν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς πιστεύουσιν ἐφάνη ἀναστὰς ἀπὸ νεκρῶν.

13. „Καὶ [1]) καταδουλώσω σε ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῇ ᾗ οὐκ ᾔδεις.“ Καταδεδούλωται ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ γέγονεν ἐν τῇ γῇ ᾗ οὐκ ᾔδει. „Ὅτι [2]) πῦρ ἐκκέκαυται ἐκ τοῦ θυμοῦ μου, ἐφ᾽ ὑμᾶς καυθήσεται.“ Μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀπειλῶν τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν λαὸν ἀνωτέρω εὐξάμενος συμπληροῖ τὴν εὐχὴν, καὶ „σὺ [3]) ἅπαντα, φησὶ τοῖς προειρημένοις, ταῦτα σὺ ἔγνως, κύριε, μνήσθητί μου, καὶ ἐπίσκεψαί με, καὶ ἀθῴωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με, μὴ εἰς μακροθυμίαν.“ Καὶ ὁ προφήτης λεγέτω ταῦτα διωκόμενος ὑπὸ τῶν ἐλεγχομένων, μισούμενος ὑπὸ τῶν τὴν ἀλήθειαν μὴ χωρούντων· ἐχθρὸς γὰρ γέγονε τοῖς ἀκούουσιν ἀληθεύων αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν λεγέτω, ὅστις καὶ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καί φησι· „μὴ [4]) εἰς μακροθυμίαν.“ Τί ἐστι τό· „μὴ [5]) εἰς μακροθυμίαν;“ Ἐμακροθύμησας ἀεὶ ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν· ἐπὶ δὲ τοῖς κατ᾽ ἐμοῦ τετολμημένοις μὴ μακροθυμήσῃς. Καὶ ἀληθῶς ὁ θεὸς οὐκ ἐμακροθύμησεν. Ἐὰν ἐξετάσῃς τοὺς χρόνους τοῦ πάθους καὶ τῆς πτώσεως Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατασκαφῆς τῆς πόλεως, καὶ τίνα τρόπον ἐγκατέλιπεν

---

[1]) Jerem. XV, 14. [2]) Jerem. XV, 14.

[3]) Cfr. Jerem. XV, 15. — Edd. H. perperam: „σὺν ἅπα, φησί“ κτλ.

[4]) Jerem. XV, 15. [5]) Jerem. XV, 15.

ὁ θεὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ἐπεὶ τὸν Χριστὸν ἀπέκτειναν, ὄψει ὅτι οὐκ εἰς μακροθυμίαν ἔτι ἐχρήσατο τῷ λαῷ. Εἰ δὲ θέλεις, ἄκουε, ἀπὸ πέντε καὶ δεκάτου ἔτους Τιβερίου Καίσαρος ἐπὶ τὴν κατασκαφὴν τοῦ ναοῦ, τεσσαράκοντα καὶ δύο πεπλήρωται ἔτη. Ἔδει γὰρ ὀλίγον τινὰ χρόνον συγχωρηθῆναι εἰς μετάνοιαν, μάλιστα διὰ τοὺς πιστεύειν μέλλοντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν σημείων, καὶ τῶν τεράτων τῶν ἐσομένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων.

14. „Γνῶθι,[1]) ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ ὀνειδισμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου.“ Ἔστιν ὁ προφήτης λέγων, καὶ ἐξουθενημένος ἐφ᾽ οἷς ἔλεγεν, ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀθετούμενος· φησὶ γάρ· „αὐτὸς[2]) διετέλεσα μυκτηριζόμενος.“ Ὠνειδίζετο οὖν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους τοὺς δι᾽ αὐτοῦ λαλουμένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ εὔχεται ἐπὶ τῷ ὠνειδίσθαι βοηθηθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγων· „γνῶθι,[3]) ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ ὀνειδισμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου. Συντέλεσον αὐτούς.“ Λεγέτω προφήτης. Ἀλλὰ μᾶλλον ἁρμόζει τό· „συντέλεσον[4]) αὐτούς·“ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος· συντέλεια γὰρ ἦλθε περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τῷ λαῷ, ἐπὶ τοῖς συνβεβηκόσι ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Μετὰ ταῦτα ἀναγκαῖον διὰ τὸ πολλὰ πεπονθέναι τοὺς προφήτας ἐλέγχοντας, καὶ τὸν λόγον πρεσβεύοντας, καὶ λαλοῦντας τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὑπομνῆσαι τοὺς ἀκροατὰς περὶ τοῦ βίου αὐτῶν, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως, ἵνα κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν, εἰ θέλομεν, μετὰ τῶν προφητῶν ζηλώσωμεν. Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστι· πολλάκις ἐν ταῖς εὐχαῖς λέγομεν· θεὲ παντοκράτορ τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν προφητῶν δός. Τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ σου δός, ἵνα εὑρεθῶμεν καὶ μετ᾽ αὐτοῦ τοῦ Χρι-

[1]) Jerem. XV, 15. 16. [2]) Cfr. Jerem. XX, 7.
[3]) Jerem. XV, 15. 16. [4]) Jerem. XV, 16.

στοῦ. Ταῦτα δὲ λέγοντες, οὐκ αἰσθανόμεθα τί εὐχόμεθα· δυνάμει γὰρ τοῦτό φαμεν· δὸς ἡμᾶς παθεῖν, ἃ πεπόνθασιν οἱ προφῆται· δὸς καὶ ἡμᾶς μισηθῆναι, ὡς ἐμισήθησαν οἱ προφῆται· λόγους τοιούτους δὸς, ἐφ' οἷς μισηθησόμεθα· δὸς τοσαύταις περιστάσεσι περιπεσεῖν, αἷς οἱ ἀπόστολοι. Τὸ γὰρ λέγειν· δός μοι μερίδα μετὰ τῶν προφητῶν· μὴ παθόντα τὰ τῶν προφητῶν, μηδὲ παθεῖν θέλοντα, ἄδικόν ἐστι. Τὸ λέγειν· δός μοι μερίδα μετὰ τῶν ἀποστόλων· μὴ θέλοντα ἀπὸ διαθέσεως Παύλου ἀληθεύοντα εἰπεῖν· „ἐν[1]) κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις," καὶ τὰ ἑξῆς, πάντων ἐστὶν ἀδικώτατον. Εἴπερ οὖν θέλεις μετὰ τῶν προφητῶν γενέσθαι, ὅρα τοὺς βίους τῶν προφητῶν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐλέγχειν, καὶ[2]) τοῦ ἐπιτιμᾷν, ἐκ τοῦ ἐπιπλήσσειν ἐδικάζοντο, διεκρίνοντο, κατεδικάζοντο. „Ἐλιθάσθησαν,[3]) ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον. Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι,[4]) ἐπ' ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς." Τί οὖν παράδοξον, εἰ θέλων τις ζηλοῦν τὸν βίον τὸν προφητικὸν, ἐλέγχων, ἐπιπλήσσων τὸν ἁμαρτάνοντα, κακολογεῖται, μισεῖται, ἐπιβουλεύεται; Ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔδει γενέσθαι τοιοῦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. Κατεγνώθη ὁ δεῖνα, ὅτι καθεζόμενος ἐποίει τάδε ἢ τάδε. Ἔδει γενέσθαι ἐκκλησιαστικὴν ἐκδικίαν, καὶ γέγονε. Πεποίηκεν ὁ ἐγκεχειρισμένος, τὸ ἔργον ὃ ἔδει αὐτὸν πεποιηκέναι. Περιέρχεται ἐκεῖνος λέγων κακῶς τὸν ἐκδικήσαντα τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μόνον ποιῶμεν, μὴ παρέχωμεν τὰς ἀκοὰς τοῖς διὰ τὸ ἐκβεβλῆσθαι λέγουσι κακῶς

[1]) II Cor. XI, 23. [2]) Edd. H. „ἐκ τοῦ" κτλ.
[3]) Cfr. Hebr. XI, 37. 38.
[4]) Ed. Ruaei: κακούμενοι, ἐπ' ἐρημίας κτλ.

τὸν ἐκβάλλοντα, ἢ τὸν σύμψηφον γενόμενον· καὶ γὰρ ἀδικίας ἐλεγχομένης, καὶ ἐκδικίας γεγενημένης, οἱ θαυμάσιοι ἀπόστολοι μυρία ὑβριζόμενοι διὰ τὴν ἀλήθειαν λέγουσιν· „εὐδοκῶ [1]) ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσι, καὶ ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, καὶ στενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ.“ Μόνον εἴη μοι ὑβριζομένῳ εἰδέναι, ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ὑβρίζομαι, ἢ διὰ Χριστὸν, ἐν ἀνάγκαις γενόμενον εἰδέναι, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀναγκαίων ὁ Χριστός ἐστιν. Εἴη με λοιδορούμενον εἰδέναι, ὅτι ἡ πρόφασις τῆς λοιδορίας οὐκ ἔστιν ἄλλη, ἢ ὅτι ἐκδικῶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ πρεσβεύω ὑπὲρ τῶν γεγραμμένων, ἵνα κατὰ λόγον θεοῦ πάντα γίνηται, καὶ διὰ τοῦτο βλασφημοῦμαι. Καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες, ὅση δύναμις, σπεύσωμεν ἐπὶ τὸν βίον προφητικὸν, ἐπὶ τὸν βίον τὸν ἀποστολικὸν, τὸν ὀχληρὸν μὴ φεύγοντες· ἀθλητὴς γὰρ ἂν φύγῃ τὸ τῆς ἀθλήσεως ὀχληρὸν, τὸ ἡδὺ τοῦ στεφάνου οὐκ ἀπολήψεται.

15. „Καὶ [2]) ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην.“ Οὐκ „ἔστι“ νῦν, ἀλλ' „ἔσται·“ ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς φυλακὰς, εἰς δίκας, εἰς πράγματα, εἰς δυσφημίας, εἰς πόνους, ἀλλὰ τὸ τέλος τούτων εὐφροσύνη ἐστί. „Καὶ [3]) ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καρδίας μου, ὅτι ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' ἐμὲ, κύριε παντοκράτορ.“ Κἂν Χριστὸς λέγῃ, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἐπικέκληται ἐπ' αὐτόν. „Οὐκ [4]) ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων. Εἴ ποτε ἑώρακε τὸ συνέδριον ὁ προφήτης οὐ σπουδαζόντων, ἀλλὰ παιζόντων, ἔφευγε μᾶλλον τὸ συνάγεσθαι, εἴπερ ἔσπευδεν ἐπὶ συναγωγὴν παιζόντων. Νοῆσαί σε οὖν δεῖ διαφορὰν συνεδρίου παιζόντων, καὶ σπουδαζόντων. Τὸ συνέδριον τοῦτο σπουδαῖόν ἐστι, καὶ πάντα ποιεῖ μετὰ σπουδῆς, καὶ σπουδῆς ἀξίας· καὶ,

---

[1]) Cfr. II Cor. XII, 10 [2]) Jerem. XV, 16.
[3]) Jerem. XV, 16. [4]) Jerem. XV, 17.

κατὰ τὸ λεγόμενον, σπουδὴ ὁ λόγος, σπουδὴ ὁ βίος, καὶ πάντη ἐστὶ τὸ συνέδριον οὐ παιζόντων, ἀλλὰ σπουδαζόντων. Ὅταν δὲ τὸ συνέδριον, καταλιπὸν τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰ ἀναγκαῖα, σχολάζῃ τοῖς παιγνίοις τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ παιγνίοις τοῖς ἀπὸ γῆς κακίας, γίνεται συνέδριον παιζόντων. Φησὶν οὖν οὗτος· „οὐκ[1]) ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου.“ Δύο προκειμένων, ἤγουν καθέζεσθαι ἐν συνεδρίῳ παιζόντων, καὶ σοὶ τῷ θεῷ προσκόπτειν, καὶ σοὶ μὴ ἀρέσκειν, ἢ ἐγείρεσθαι ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, καὶ ποιεῖν ταῦτα ἅ σοι φίλον ἦν· εἱλόμην μᾶλλον ἀνίστασθαι ἀπὸ τοῦ συνεδρίου παιζόντων, καὶ σοὶ φίλος εἶναι, ἤπερ τὸ ἐναντίον ποιῶν ἐχθρὸς γενέσθαι τῇ μακαριότητί σου. „Οὐκ[2]) ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου.“ Καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν οὐκ ἐκάθισεν ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' ἀπανέστη ἀπ' αὐτῶν. Καὶ σημεῖόν ἐστι τοῦ ἐγηγέρθαι τὸν σωτῆρα ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, τὸ εἰρηκέναι αὐτόν· „ἀφίεται[3]) ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.“ Καταλέλοιπε γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ τὸ Ἰουδαίων συνέδριον, καὶ ἄλλο συνέδριον καὶ ἐκκλησίαν ἑαυτῷ πεποίηκε τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

16. *„Κατὰ[4]) μόνας ἐκαθήμην.“ Καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα οἰκοδομεῖ· ὅταν πλῆθος ᾖ ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ φέρωσι τὸν δίκαιον βιοῦντα· καὶ ὡς οὐδὲν ἄτοπόν ἐστι, φεύγοντα τὸ[5]) συνέδριον τῆς κακίας μιμήσασθαι τὸν εἰπόντα· „κατὰ[6]) μόνας ἐκαθήμην·“ μιμήσασθαι καὶ τὸν λέγοντα Ἠλίαν· „κύριε,[7]) τοὺς προφήτας σου ἀπέ-*

---

[1]) Jerem. XV, 17. — Deest hoc loco „*χειρός*,“ in edd. H. et R.

[2]) Jerem. XV, 17. [3]) Matth. XXIII, 38.

[4]) Jerem. XV, 17. [5]) Deest „*τό*“ in ed. R.

[6]) Jerem. XV, 17.

[7]) Cfr. I Regg. XIX, 14 (III Regg.)

κτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, κἀγὼ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου λαβεῖν αὐτοῖς.“ Τάχα δὲ, κἂν βαθύτερον ἐξετάσῃς τό· „κατὰ[1]) μόνας ἐκαθήμην·“ εὑρήσεις τινὰ ἄξιον νοῦν βάθους προφητικοῦ. Ὅταν τὸν τῶν πολλῶν βίον μιμώμεθα, ὥστε μὴ εἶναι ἀνακεχωρηκότα αὐτὸν, καὶ κρείττονα καὶ ἐξαίρετον παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὐ δύναμαι λέγειν· „κατὰ[2]) μόνας ἐκαθήμην·“ ἀλλά· μετὰ πολλῶν ἐκαθήμην. Ἐπὰν δὲ ὁ βίος μου γένηται δυσμίμητος, ὥστε[3]) με τηλικοῦτον γενέσθαι, ὡς μηδένα παραπλήσιον εἶναί μου τῷ ἤθει, τῷ βίῳ, ταῖς πράξεσι, τῇ σοφίᾳ, τότε δύναμαι λέγειν, παρὰ τὸ μόνος εἶναι τοῖς ὧδε, καὶ μηδένα μιμήσασθαί με, τό· „κατὰ[4]) μόνας ἐκαθήμην.“ Ἔξεστιν οὖν καὶ μὴ ὄντα σε πρεσβύτερον, καὶ μὴ ὄντα σε ἐπίσκοπον, μηδέ τινι τιμῇ ἐκκλησιαστικῇ τετιμημένον, εἰπεῖν τοῦτο τό „κατὰ[5]) μόνας ἐκαθήμην·“ τοῦτον ζηλῶσαι, καὶ βίον ἀναλαβεῖν, ὥστε εἰπεῖν· „κατὰ[6]) μόνας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην.“ Εἰ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, δεῖ σε πικρίας ἐμπλησθῆναι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὐδενὸς δύνασαι γλυκέος[7]) ἀπολαῦσαι. Ἢ οὐκ οἶδας, ὅτι ἡ ἑορτή σου μετὰ πικρίδων γίνεται; Ὅταν γὰρ ἑορτάζῃς „ἄζυμα,[8]) φησὶν, ἐπὶ πικρίδων φάγεσαι.“ Τί βούλεται ὁ λόγος λέγων, ὅτι δεῖ τὸν ἑορτάζοντα τῷ θεῷ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἐσθίειν, κατανοητέον. Τὰ μὲν ἄζυμα διηγήσατο ὁ ἀπόστολος. Οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἡ ἑρμηνεία, τὸ δὲ ἀκόλουθον τῆς ἑρμηνείας ἀναγκαῖόν ἐστι παραπλήσιον εἶναι τῇ ἀποστολικῇ διηγήσει. Ὁ ἀπόστολος τὰ περὶ τῶν ἀζύμων διηγήσατο, λέγων· „ἑορτάζωμεν[9]) μὴ ἐν

---

[1]) Jerem. XV, 17. [2]) Jerem. XV, 17.
[3]) Edd. H. „*ἔστω με*“ *κτλ.* [4]) Jerem. XV, 17.
[5]) Jerem. XV, 17. [6]) Jerem. XV, 17.
[7]) H. et R. „*γλύκους.*“ [8]) Cfr. Exod. XII, 8.
[9]) I Cor. V, 8. — H. et R. hoc loco et seqq. „*εἰλικρινίας.*“

ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινίας καὶ ἀληθείας." Δέον ἐστὶν ἀποδοῦναι τὸν λόγον περὶ τῶν πικρίδων ἀκολούθως τῷ τὰ ἄζυμα εἶναι εἰλικρινίας καὶ ἀληθείας. Ἔχε δὲ εἰλικρινίαν καὶ ἀλήθειαν, καὶ πικρίδες ἔσονταί σοι, καὶ ἐσθίεις μετὰ πικρίδων τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρινίας καὶ ἀληθείας· οἷον Παῦλος, ἐπειδήπερ ἤσθιε τὰ ἄζυμα εἰλικρινίας καὶ ἀληθείας, καὶ πικρίδας ἤσθιε, πῶς πικρίδας ἤσθιε, λέγων· „ἐχθρὸς[1]) ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν" πῶς πικρίδας ἤσθιεν „ἐν[2]) κόπῳ καὶ μόχθῳ, καὶ ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, χωρὶς τῶν παρεκτός·" εἰ ταῦτα οὐκ ἦν ἀλήθεια μετὰ πικρίδων; Ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε. Καὶ οὐκ εἶπεν· ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε, ἕως ἐμπλησθῆτε· ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων λέλεκται· φάγεσθε, καὶ ἐμπλησθήσεσθε. Ὁ προφήτης προσεπιτείνει λέγων, οὐχ· ὅτι πικρίαν ἔφαγον· ἀλλά· „πικρίας[3]) ἐνεπλήσθην·" ὅση δύναμις τῶν πικρῶν μετελάμβανον πραγμάτων, ὥστε μετὰ πληρεστάτων πικρίδων μεταλαβεῖν.

17. „Ἵνα[4]) τί οἱ μισοῦντές με, κατισχύουσί με;" Πολλὰ ἔσχε πράγματα, ἔπασχεν ἀπὸ[5]) τῶν θελόντων ἀκούειν τὸ ἀληθές, καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ ἐκεῖνοι. Δυνατώτεροι δὲ ἐνταῦθα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κρειττόνων χωρίων, ὥς φησιν ὁ σωτήρ· „εἰ[6]) ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ βασιλεία ἡ ἐμή, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις·" οἱ λυποῦντες οὖν τὸν προφήτην κατίσχυον

1) Galat. IV, 16.
2) Cfr. II Cor. XI, 27. 28. 3) Jerem. XV, 17.
4) Jerem. XV, 18.
5) H. recte, ut videtur, ad marginem: „scribe: ἀπὸ τῶν μὴ θελόντων," R. in notis: „legebat Hieronymus: ἀπὸ τῶν μὴ θελόντων."
6) Cfr. ev. Joann. XVIII, 36.

αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ὅτι γὰρ ἰσχύουσι, βλέπετε τοὺς μάρτυρας. Ὁ δικαστὴς καθέζεται δικάζων, καὶ τρυφῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ. Ὁ Χριστιανὸς, ἐν ᾧ ἐστι Χριστὸς δικαζόμενος, πικρίας ἐνεπλήσθη, καὶ καταδεδυνάστευται ὑπὸ τοῦ ἀδίκου, καὶ καταδικάζεται.

18. „*Ἡ*[1]) *πληγή μου στερεά· πόθεν ἰαθήσομαι;*“ *Οἱ κατισχύοντές με πλήσσουσί*[2]) *με, καὶ ἡ πληγή μου ἐστὶ στερεά. Εἴτε προφητεύει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ· — στερεὰ γὰρ πληγή ἐστιν ὁ σταυρὸς, ὅσον ἐπὶ τοῖς σταυροῦσιν αὐτόν· — εἴτε περὶ πάντων τῶν δικαίων λέγεται, ἐν οἷς πληγὴν στερεὰν λαμβάνει· εἴτε καὶ ἐπὶ τοῦ προφήτου ἄκουσον τοῦτο. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πέπονθε τὰ ἀναγεγραμμένα ἐν τῇ προφητείᾳ, ταὐτὸν ἐπιδέχεται τὸν νοῦν κατὰ τὴν λέγουσαν λέξιν·* „*ἡ*[3]) *πληγή μου στερεά· πόθεν ἰαθήσομαι;*“ *Καὶ ὁ σωτὴρ λέγει·* „*πόθεν ἰαθήσομαι;*“ *Τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν προφητεύει μετὰ τὴν στερεὰν πληγήν· κἂν ἐπὶ τοῦ δικαίου δὲ λαμβάνηται,*[4]) *μετὰ τὰς πληγὰς γίνεται πάλιν ἴασις.* „*Γινομένη*[5]) *ἐγενήθη μοι ὡς*[6]) *ὕδωρ ψευδὲς, οὐκ ἔχον πίστιν.*“ *Οὐ γὰρ μένει ἡ πληγὴ, ἀλλὰ παρέρχεται.* „*Διὰ*[7]) *τοῦτο τάδε λέγει κύριος· ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε.*“ *Ταῦτα πάλιν λέγεται πρὸς ἕκαστον, ὃν παρακαλέσει ὁ θεὸς, ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν. Μυστήριον δέ μοι δοκεῖ ἐνταῦθα δηλοῦσθαι ἐν τῷ·* „*ἀποκαταστήσω*[8]) *σε*“ *Οὐδεὶς ἀποκαθίσταται εἴς τινα τόπον μηδαμῶς ποτε γενόμενος ἐκεῖ· ἀλλ' ἡ*

---

[1]) Jerem. XV, 18.

[2]) Desunt verba: „*πλήσσουσί με,*“ in ed. R.

[3]) Jerem. XV, 18. [4]) Edd. H. „*λαμβάνεται.*“

[5]) Jerem. XV, 18. — Deest „*Γινομένη*“ in ed. R.

[6]) Desunt in textu edd. H. et R. verba: „*ὡς ὕδωρ ψευδὲς,*“ H. tamen ad marginem: „scribe,“ R. in notis: „legebat Hieronymus:“ *ἐγενήθη μοι ὡς ὕδωρ ψευδὲς, οὐκ ἔχον*“ *κτλ.*

[7]) Jerem. XV, 19. [8]) Jerem. XV, 19.

ἀποκατάστασίς ἐστιν εἰς τὰ οἰκεῖα. Οἷον ἔξαρθρόν μου ἐὰν γένηται μέλος, ὁ ἰατρὸς πειρᾶται ἀποκατάστασιν ποιῆσαι τοῦ ἐξάρθρου. Ὅταν ἔξω τις γένηται τῆς πατρίδος εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀπολαμβάνῃ δὲ τὸ δύνασθαι πάλιν ἐν τῇ πατρίδι εἶναι κατὰ τοὺς νόμους, ἀπεκατέστη ἐπὶ τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτοῦ. Τὸ αὐτὸ νόει μοι καὶ ἐπὶ στρατιώτου, ἐκβληθέντος ἀπὸ τῆς ἰδίας παρατάξεως, ἀποκαθισταμένου. Λέγει οὖν ἐνθάδε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐπιστρέψαντας, ὅτι ἐὰν ἐπιστρέψωμεν, ἀποκαταστήσει ἡμᾶς. Καὶ γὰρ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται ἐν τῷ· „ἄχρι[1]) χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπ᾿ αἰῶνος προφητῶν“ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

Ὁμιλία πεντεκαιδεκάτη.

Εἰς τὸ[2]) αὐτό· „οἴμοι[3]) ἐγὼ μῆτερ·“ πάλιν ἄλλως, μέχρι τοῦ· „ἐπικατάρατος[4]) ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾿ ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ.“

1. Οἱ μακαρίζοντες τοὺς προφήτας, καὶ τῷ μακαρίζειν αὐτοὺς εὐχόμενοι τὴν μερίδα ἔχειν μετὰ τῶν προφητῶν, συνάγοντες[5]) ἀπὸ τῶν λόγων τῶν προφητι-

---

[1]) Cfr. Act. III, 21. [2]) Deest „τό“ in ed. R.

[3]) Cfr. Jerem. XV, 10. — Edd. H. et R. hoc loco et seqq. constanter: „οἴμοι ἐγὼ μῆτερ·“

[4]) Jerem. XVII, 5.

[5]) H. in textu: „συνιόντες,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: συνάγοντες.“ R. in textu: „συνάγοντες,“ in notis: „Cod. Scorialensis: συνιόντες.“

κῶν τὰ ἐξαίρετα τῆς προφητείας αὐτῶν· ζητοῦντες οὖν πεισθεῖεν, ἂν κατὰ τὰ αὐτὰ βιώσωσιν. Εἰ [1]) *καὶ σκληρὸν αὐτοῖς ἀπαντήσεται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μιμεῖσθαι* [2]) *τὸν βίον τὸν προφητικόν· ὅτι τεύξονται τῆς ἀναπαύσεως καὶ* [3]) *τῆς μακαριότητος μετὰ τῶν προφητῶν. Πολλαχόθεν μὲν οὖν ἐστι συναγαγεῖν τὰ ἐξαίρετα τῶν προφητῶν, τὸ ἐλεύθερον αὐτῶν, τὸ εὔτονον, τὸ ἐγρηγορὸς, τὸ διεγηγερμένον,* [4]) *ὅτι οὐκ ἐφρόντιζον ἐν ταῖς περιστάσεσι γινόμενοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν μόνον, ἵνα ἐλέγξωσιν, ἵνα ἐπιστρέψωσιν, ὡς οἱ προφῆται ἐκ τοῦ μετὰ παῤῥησίας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λέγειν ἐπιπληκτικῶς τῶν ἁμαρτανόντων, εἰ καὶ ἐδόκουν μεγάλα δύνασθαι οἱ ἐλεγχόμενοι. Πλὴν εἰ καὶ πανταχόθεν ἐστὶ τοῦτο ποιεῖν, ἴδωμεν καὶ* [5]) *ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων. Πολλοὺς ἤλεγξεν ὁ προφήτης, καὶ πρὸς πολλοὺς εἶπεν ὁ προφήτης· καὶ γὰρ γέγονε κατὰ ἁμαρτωλοὺς* [6]) *γενόμενος, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν γεγονέναι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ. Πολλοὺς ἐλέγξας, ὑπὸ πολλῶν κριθεὶς φθέγγεταί τινα τοιαῦτα.*

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *Καὶ εἰ σκληρὸν αὐτῶν*“ *κτλ.*

[2]) H. in textu: „*μιμείσθωσαν,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *μιμεῖσθαι,* Ghislerius: *μιμεῖτο.*“ R. in textu: „*μιμεῖσθαι,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *μιμείσθωσαν.*“ — Praeferenda esse videtur lectio Cod. Scorialensis.

[3]) H. in textu: „*αὐτῆς,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ τῆς.*“ R. in textu: „*καὶ τῆς,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *αὐτῆς.*“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *διεγερμένον.*“

[5]) H. in textu: „*καὶ τῶν,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ ἐκ τῶν.*“ R. in textu: „*καὶ ἐκ τῶν,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *καὶ τῶν.*“

[6]) H. in textu: „*ἁμαρτωλόν,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἁμαρτωλούς.*“ R. in textu: „*ἁμαρτωλούς,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *ἁμαρτωλόν.*“

2. *Πρῶτον*[1]) *κατὰ λέξιν τὰ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ λόγου ἴδωμεν. Εἶτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, ἐὰν πρότερον ἀναλάβωμεν εὐτονίαν, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ δύναμιν, καὶ παῤῥησίαν προφήτου· „οἴμοι*[2]) *ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα, δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;“ Ὦ μῆτερ, ὡς τί με γεγέννηκας ἄνδρα, δικαζόμενον πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διακρίνεσθαι πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς; Προέκειτο γὰρ τῷ προφήτῃ καὶ τούτῳ, καὶ τῷ Ἠσαΐᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ προφητικῶς*[3]) *διδάσκειν, ἐλέγχειν καὶ ἐπιστρέφειν. Προέκειτο τοιγαροῦν καὶ τούτῳ τῷ προφήτῃ διακρίναι, ἐλέγχειν, δικάζειν δυναμένῳ, καὶ δικάζεσθαι μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐλέγχειν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ. Καὶ ὅσα αὐτοῖς πεποιήκασιν οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, τί δεῖ καὶ λέγειν; Ἄλλον ἐλιθοβόλησαν, ἄλλον ἔπρισαν, ἄλλον ἀπέκτειναν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τοῦτον εἰς λάκκον βορβόρου ἔβαλον ἐλεγχόμενοι. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῦτο πεποίηκε καὶ κρεῖττον*[4]) *ἢ οὗτοι, ἅτε κύριος προφητῶν ὤν. Καὶ γὰρ εἴπερ αὐτὸς ἐμαστιγώθη καὶ*[5]) *ἐσταυρώθη καὶ παρεδόθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἢ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῶν Ἰουδαίων, καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ λαοῦ, εἶπεν· „οὐαὶ*[6])

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *Πρῶτον γὰρ ἀπὸ τοῦ*“ *κτλ.*

[2]) Jerem. XV, 10.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *προφητικόν.*“

[4]) H. in textu: „*κρεῖττον ὥστε εἰ οὗτοι,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *κρεῖττον ἢ οὗτοι.*“ R. in textu: „*κρεῖττον ἢ οὗτοι,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: „*κρεῖττον ὥστε εἰ οὗτοι.*“

[5]) Desunt in Cod. Scorial. (itemq, in textu edd. H.) verba: „*καὶ ἐσταυρώθη καὶ παρεδόθη.*“ R. — Edd. H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐμαστιγώθη καὶ ἐσταυρώθη καὶ παρεδόθη.*“

[6]) Matth. XXIII, 14.

ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί.“ Καὶ ἐπιλέγει καθ' ἕκαστον· „οὐαί·“ καὶ διὰ τοῦτο τόδε καὶ τόδε. Καὶ ἡμεῖς οὖν σπουδάζωμεν ἐπὶ τοὺς μακαρισμοὺς τῶν προφητῶν, ταῦτα ποιήσωμεν, ὥστε διὰ τὸ λέγειν, καὶ διὰ τὸ κριθῆναι πρὸς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰπεῖν· „οἴμοι[1]*) ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;“*

3. *Κυριώτερόν γε τοῦτο δύναται προφητικὸν εἶναι ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸν σωτῆρα. Ἔστω γὰρ τὸν προφήτην τοῦτο λέγειν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς τοῦτο ἐρεῖ, ἀλλὰ τάχα ὑπερβολικῶς· οὐ γὰρ διεκρίθη πρὸς πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐὰν δὲ ἔλθω πρὸς τὸν σωτῆρά μου καὶ κύριον, καὶ μάλιστα διὰ τό· „εἰς*[2]*) κρίσιν ἥξει·“ καί·*[3]*) „ὅπως*[4]*) ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε·“ ὄψομαι, ὅτι ὁ σωτήρ μου καὶ κύριος μέλλει ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἑστάναι, κρινόμενος μετὰ πάντων ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ κρίνεται μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Λέγω· κρίνεται, ἐξετάζεται καὶ αὐτὸς, καὶ ἔστη*[5]*) μὲν ἐκδικῶν τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ὡς κατήγορος δέ. „Οἴμοι*[6]*) ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;“ Οὐ δύναται προφήτης τό· „πάσῃ τῇ γῇ·“ λέγειν. Ἀλλὰ τὸν κύριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστὸν οἶδα φιλοῦντας, καὶ οὐ μόνον φιλοῦντας, ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶντας ἀγανακτεῖν, καὶ*[7]*) λέγοντας, ὅτι ὁ σω-*

---

[1]) Jerem. XV, 10. [2]) Cfr. ev. Joann. IX, 39.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *καὶ τό· ὅπως“ κτλ.*

[4]) Psalm. LI, 6. (L.)

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἕστηκεν ἐκδικῶν.“*

[6]) Jerem. XV, 10.

[7]) H. in textu: „*λέγοντας ὅτι ὁ σωτὴρ λέγει,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ λέγοντας ὅτι ὁ σωτὴρ οὐ λέγει.*“ R. in textu: „*καὶ λέγοντας ὅτι ὁ σωτὴρ οὐ*

τὴρ οὐ λέγει, ὅτι ἡ φωνὴ οὐκ ἔστι κατὰ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Δεῖ δὲ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀλλότριον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τό· „οἴμοι [1]) ἐγὼ μῆτερ·“ „περίλυπός [2]) ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου·“ καί· „ἡ [3]) ψυχή μου τετάρακται.“ Καὶ τῶν ἐν τοῖς προφήταις εἰρημένων ὁμοίως καὶ ἐνθάδε· „οἴμοι [4]) ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ;“ Ἢ ὅταν ἀπόλωλεν ἐπιφυλλὶς τοῦ εὑρεῖν βότρυν· „οἴμοι [5]) ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει.“ Τίς ἐκεῖ λέγει τό· „οἴμοι, [6]) ὅτι ἐγενήθην ὡς [7]) συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ;“ Ἆρα γὰρ ὁ προφήτης συνῆγε, [8]) καὶ θέλει συνάγειν; Ἆρα γὰρ ἀγρὸν ἔχει ὁ προφήτης; Ἀλλὰ οὐδενός ἐστι συνάγειν πάντα [9]) ἀπὸ τοῦ θερισμοῦ καὶ τῶν ἐσπαρμένων, εἰ μὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ πτώματα ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς νομιζομένοις εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας θρηνεῖ, καὶ πενθεῖ ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, λέγων· „οἴμοι [10]) ἐγὼ, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην.“ Ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἐξεταζέτω· ἆρα στάχυς ἐστίν; Ἆρα εὑρήσει ἐν αὐτῷ τρυγῆσαι ἢ θερίσαι ὁ υἱὸς τοῦ [11]) θεοῦ; Εὑρήσομεν ὅτι ἀνεμόφθοροί τι-

---

λέγει,“ in notis: „Cod. Scorialensis: λέγοντας ὅτι ὁ σωτὴρ λέγει.“

1) Jerem. XV, 10. 2) Matth. XXVI, 38.

3) Ev. Joann. XII, 27. 4) Cfr. Jerem. XV, 10.

5) Cfr. Mich. VII, 1. 2. 6) Mich. VII, 1.

7) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vatican. omittit ὡς.“

8) H. in textu: „συνῆτε,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: συνῆγε.“ R. in textu: „συνῆγε,“ in notis: „Cod. Scorialensis: συνῆτε.“

9) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: καὶ πάντα.“ 10) Mich. VII, 1.

11) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θεοῦ.“

νές ἐσμεν· ἐὰν ἄρα ὀλίγον[1]) *τι ἔχοντες*[2]) *ἐν ἑαυτοῖς,*[3]) *κόκκους δύο ἢ τρεῖς, αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν πολλαί εἰσιν ἐφ' ἡμῖν. Ὁρῶν οὖν καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς χρηματιζούσας, πεπληρωμένας ἁμαρτωλῶν, λέγει· „οἴμοι,*[4]) *ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ.“ Ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ ἀμπέλῳ· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν καταφυτεύεται καὶ ὡς ἄμπελος „ἐν*[5]) *τόπῳ πίονι.“ Καί· „ἄμπελον*[6]) *ἐξ Αἰγύπτου μετῆρεν.“ „Ἐγὼ*[7]) *δὲ κατεφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν.“ Ἔρχεται, ζητεῖ*[8]) *πῶς*[9]) *τρυγῆσαι· εὑρίσκει ἐπιφυλλίδα τινὰ καὶ βραχεῖς βότρυας, οὐκ εὐθαλεῖς, οὐδὲ πολλούς. Τίς ἡμῶν ἔχει βότρυας ἀρετῆς; Τίς ἡμῶν ἔχει γεννήματα τοῦ θεοῦ; „Κύριε*[10]) *ὁ θεὸς ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ;“*

4. *Ταῦτα ὡς ἐν παραβάσει μοι, τό· „οἴμοι*[11]) *ἐγὼ μῆτερ·“ ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστιν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θειότητος, καθορῶντος τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων. Νῦν*[12]) *τὸ λέγειν τό· „οἴμοι·“*[13]) *τοῦ σωτῆρος οὐχὶ*

---

[1]) H. in textu: „*ὀλίγον ἔτι,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὀλίγον τι.*“ R. in textu: „*ὀλίγον τι,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *ὀλίγον ἔτι.*“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Ghislerius: *ἔχομεν.*“

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *αὐτοῖς.*“

[4]) Mich. VII, 1. [5]) Jesai. V, 1.

[6]) Psalm. LXXX, 8. (LXXIX.)

[7]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐγὼ κατεφύτευσα*“ *κτλ.* — Cfr. Jerem. II, 21.

[8]) H. in textu: „*ζητῶν,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ζητεῖ.*“ R. in textu: „*ζητεῖ,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *ζητῶν.*“

[9]) Huetius: „*ζητῶν πως τρυγῆσαι.*“

[10]) Psalm. VIII, 1. (VII.) [11]) Jerem. XV, 10.

[12]) H. ad marginem: „Ghislerius: *Νῦν δὲ ὅτι λέγει τό· οἴμοι· ὁ σωτὴρ οὐχί*“ *κτλ.*, R. in notis: „lego cum Ghislerio“ etc.

[13]) Jerem. XV, 10.

ἡ θεός, ἀλλ' ἡ ἄνθρωπος, οὐχ ἡ σοφία, ἀλλ' ἡ ψυχή· ἐκεῖνο παρεθέμην προφητικόν· „οἴμοι[1]) *ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει.“ Ἦλθεν ἐπὶ τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον ἡ ψυχὴ ἡ μακαρία, ἀνέλαβε σῶμα ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων· ἐὰν ἴδῃ τὰ ἁμαρτήματα, λέγει πρὸς τὸν πατέρα· „τίς*[2]) *ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναί*[3]) *με εἰς διαφθοράν; Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς;“ Ἀλλὰ ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτω τό· „οἴμοι.“ Ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτωσαν οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν. Τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λέγοντος*[4]) *τό· „οἴμοι.“ καὶ*[5]) *αὐτοὶ ἐροῦσιν· „οἴμοι·“ οὐ γὰρ κρείττονές εἰσι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν τὰ πταίσματα βλέπουσιν. Ἀλλὰ μακάριοι ἐκεῖνοι, ἐφ' οἷς οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐροῦσι τό· „οἴμοι·“ ἀλλὰ μακαρίζονται· „χαρὰ*[6]) *γὰρ οὕτω*[7]) *ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενήκοντα ἐννέα, οἳ οὐ χρείαν ἔχουσι μετανοίας.“ Ταῦτα ἐν παραμυθίᾳ. „Οἴμοι*[8]) *ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες;“ Τίνα λέγει μητέρα;*[9]) *Ἆρ' οὐκ ἐν γυναιξὶ δύναται καὶ τὴν ψυχὴν λέγειν, καὶ τὴν Μαρίαν; Εἰ δέ τις παραδέχεται τό· „ἄρτι*[10]) *ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀνήνεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα*

---

[1]) Mich. VII, 1. 2. [2]) Psalm. XXX, 9.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *καταβαίνειν.*“

[4]) H. in textu: „*λέγοντες.*“ R. in textu: „*λέγοντος,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *λέγοντες.*“

[5]) H. in textu: „*ὅτε καὶ αὐτοί,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ αὐτοί.*“ R. in textu: „*καὶ αὐτοί,*“ in notis: „Cod. Scorialensis: *ὅτε καὶ αὐτοί.*“

[6]) Cfr. Luc. XV, 7. [7]) Deest „*οὕτω*“ in ed. R.

[8]) Jerem. XV, 10.

[9]) H. in margine, R. in notis: „Cod. Vaticanus: *μητέρα; οὐκ ἐν γυναιξί*“ *κτλ.*

[10]) H. et R. in notis: „Depromta haec sunt ex evan-

τὸ Ταβώρ,“ καὶ τὰ ἑξῆς· δύναται αὐτοῦ ἰδὼν[1]) *τὴν μητέρα λέγειν· „οἴμοι*[2]) *ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ*[3]) *τῇ γῇ;“ Δικάζεται πάσῃ τῇ γῇ καὶ διακρίνεται, καὶ μέλλει πρὸς ἕκαστον λέγειν· ἐγὼ πεποίηκα τάδε καὶ τάδε, καὶ ἡ οἰκονομία μου ἔπραξε τάδε, καὶ τάδε, καὶ τῇ σωτηρίᾳ σου ὑπέμεινα. Ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος, τί ποιήσωμεν; Μέλλει γὰρ διακρίνεσθαι ἐν πάσῃ τῇ γῇ.*

5. *Τὰ ἑξῆς θέλω ἰδεῖν. Δύναται καὶ ἐπὶ τὸν προφήτην κατὰ μίαν διήγησιν ἀναφέρεσθαι, καὶ*[4]) *ἐπὶ τὸν σωτῆρα. Ἴδωμεν καὶ τὰ ἑξῆς· „οὐκ*[5]) *ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ με οὐδείς.“ „Ἔρχεται*[6]) *ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, οὐκ ἔχει δὲ ἐν ἐμοὶ οὐδέν.“ Καὶ ἀληθῶς οὐκ ὠφείλησεν. Ἕκαστος δὲ ἡμῶν ὀφειλέτης ἐστὶ ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ ὀφειλέτης ἐστὶν ἔχων χειρόγραφον. Μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι αὐτοῦ τὸ χειρόγραφον ἕκαστος*[7]) *πόσα πεποιήκασι χειρόγραφα; „ὃς*[8]) *ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ,“ οὐκ ἐποίησε χειρόγραφον. Τί δὲ καὶ τό· „οὐκ*[9]) *ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς;“ Πῶς διηγησόμεθα ἐπὶ τοῦ σωτῆρος· „οὐκ*[10]) *ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς;“ Εἰ καὶ ἀνέγνωμεν οὕτως,*

---

gelio Hebraeorum, ut ex Orig. Tom. II. in Joannem discere licet.“ — Edd. Huetii: „*τὸ θαβώρ.*“

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἰδεῖν τὴν μητέρα, οἴμοι*“ *κτλ.*

[2]) Jerem. XV, 10.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *πάσῃ τῇ γῇ, καὶ διακρίνεται.*“

[4]) H. ad marginem: „Deest *καί* in Cod. Vaticano.“

[5]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[6]) Cfr. ev. Joann. XIV, 30.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. deest *ἕκαστος.*“

[8]) I Petr. II, 22. [9]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[10]) Cfr. Jerem. XV, 10.

ἀλλὰ καὶ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἀντιγράφων τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑβδομήκοντα οὐκ ἔχει οὕτως. Ὕστερον δὲ ἐπισκεψάμενοι καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις, ἔγνωμεν γραφικὸν εἶναι ἁμάρτημα. Καί τοί γε ἑκατέρως ἐστὶ διηγήσασθαι τὸν τόπον. Πῶς[1]) *μέντοι „οὐκ*[2]) *ὠφείλησέ*[3]) *μοι οὐδὲ εἷς;“ Πᾶσι τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν ἀφῆκεν. „Ἀνθρώπῳ*[4]) *δανειστῇ χρεωφειλέται ἦσαν δύο· εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. Μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο.“ Θέλεις ἰδεῖν τοὺς δύο χρεωφειλέτας, τὸν τὰ πεντακόσια ὀφείλοντα, καὶ τὸν τὰ πεντήκοντα; Ἀπὸ δύο λαῶν πεπιστεύκασιν εἰς τὸν θεὸν, ὁ ἐκ τῶν Ἰουδαίων λαὸς ἀπιστῶν εἰς τὸν Χριστὸν ὀφείλει τὰ πεντήκοντα, τάχα*[5]) *δὲ ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἱ πάντων ἀσεβέστεροι γεγενημένοι, τὰ πεντακόσια· ἐφ' οἷς καὶ λέγεται*[6]) *τὸ ἐπὶ τῇ πόρνῃ ἐκείνῃ τῇ μετανοούσῃ. Καί τοι εἴποι τις ἂν, πῶς τὰ πεντακόσια ἐπ' ἐκείνην ἀναφέρεται; Ἐκ τοῦ· „καὶ*[7]) *ποταπὴ ἡ γυνὴ ἡ ἁπτομένη αὐτοῦ;“ Πρὸς ὃ*[8]) *εἴρηκε τῷ Σίμωνι· „ἀνθρώπῳ*[9]) *δανειστῇ ἦσαν χρεωφειλέται δύο. Εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ ἕτερος πεντήκοντα,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα διὰ τό· „οὐκ*[10]) *ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφεί-*

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ὥστε οὐκ*“ *κτλ.* — H. insuper ad marginem: „Ghislerius: *πῶς τε κτλ.*

[2]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ὠφείλησεν αὐτῷ οὐδείς.*“

[4]) Cfr. Luc. VII, 41. 42.

[5]) H. in textu: „*τάχα ἡμεῖς,*“ ad marginem: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): *τάχα δὲ ἡμεῖς.*“

[6]) H. in textu: „*λέγεται ἐπὶ τῇ*“ *κτλ.*, ad marginem: „Cod. Vaticanus: *λέγεται τὸ ἐπὶ τῇ*“ *κτλ.*

[7]) Cfr. Luc. VII, 39.

[8]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὅν.*“

[9]) Cfr. Luc. VII, 41. [10]) Cfr. Jerem. XV, 10.

λησέ μοι οὐδείς·“ ὃ ἦν ἀναγκαῖον παραστῆσαι ὑμῖν. „Οὐκ[1]) ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ[2]) μοι οὐδείς. Ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με.“ Εἰ[3]) καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ.“

6. Εἶτα[4]) πολλῶν διελθόντων λόγων, ἦν μὲν καὶ περὶ ἑκάστου τῶν εἰρημένων εἰπεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐγχωρεῖ τοῦ χρόνου ἐπείγοντος. Εἴπωμεν οὖν εἰς τὸ ἑξῆς ἀναγνωσθὲν[5]) τό· „ἐπικατάρατος[6]) ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον·“ ἐκ τοῦ τοὺς νομίζοντας, ὅτι ἄνθρωπος μὲν[7]) τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς ἦν ὁ σωτήρ. Ἐτόλμησαν γὰρ μετὰ τῶν πολλῶν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς ὁ μονογενὴς ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως· „ἐπικατάρατος[8]) γάρ, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον.“ Δῆλον, ὅτι ἐπικατάρατοί εἰσιν οἱ ἐπ' ἄνθρωπον ἔχοντες τὴν ἐλπίδα. Ἐγὼ[9]) εἴποιμι, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄνθρωπον ἔχω τὴν ἐλπίδα, ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγὼ ἄνθρωπον οὐκ οἶδα. Οὐ μόνον ἄνθρωπον οὐκ οἶδα, ἀλλὰ σοφίαν οἶδα, τὴν αὐτοδικαιοσύνην, ἄνθρωπον, δι' οὗ „ἐκτίσθη[10]) τὰ

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 10.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὠφείλησέ μοι· ἡ ἰσχύς μου“ κτλ.

[3]) Cfr. II Cor. XIII, 4.

[4]) H. ad marginem: „desunt in Cod. Vatic. verba: Εἶτα πολλῶν.“

[5]) H. in textu: „ἀναναγνωσθέν,“ ad marg. vero: „scribe: ἀναγνωσθέν.“

[6]) Jerem. XVII, 5.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: μετὰ τοῦ θεοῦ.“

[8]) Jerem. XVII, 5.

[9]) Verba: „Ἐγὼ εἴποιμι, ὅτι — τὴν ἐλπίδα,“ in Cod. Scorial. (itemq. in textu edd. H.) omissa sunt. R. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: Ἐγὼ εἴποιμι, ὅτι — τὴν ἐλπίδα.“

[10]) Cfr. Coloss. I, 16.

πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι.“ „Ἐπικατάρατος[1]) ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ ἄνθρωπον.“ Κἂν γὰρ τηρῇ ὁ σωτὴρ, ὅτι ὃν[2]) ἐφόρεσεν, ἄνθρωπος ἦν· ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ νῦν οὐδαμῶς ἐστιν ἄνθρωπος. „Εἰ[3]) γὰρ ἔγνωμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν,“ φησὶν ὁ ἀπόστολος. Ἐγὼ δι᾽ αὐτὸν οὐκέτι εἰμὶ ἄνθρωπος, ἐὰν ἀκολουθῶ αὐτοῦ τοῖς λόγοις· ἀλλὰ λέγει· „ἐγὼ[4]) εἶπα· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.“ Οὐκοῦν ὡς „πρωτότοκός[5]) ἐστιν ἐκ τῶν νεκρῶν,“ οὕτω γέγονε πρωτότοκος πάντων ἀνθρώπων, εἰς θεὸν μεταβαλών. „Ἐπικατάρατος[6]) τοίνυν ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾽ ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ·“ ὅστις ἂν κυρώσῃ τὰ σάρκινα, ὅστις τὴν ἰσχὺν τὴν σωματικὴν ἐὰν κτήσηται, καὶ κατὰ[7]) σάρκα στρατεύηται. Ἀλλ᾽ ὁ ἅγιος οὐχ οὕτως ἐστίν. Οὐ γὰρ στηρίζει[8]) σάρκα βραχίονος αὐτοῦ· πάντοτε[9]) γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἔχει, καὶ νεκροῖ[10]) τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν. Νεκρώσας ταῦτα, οὐ στηρίζει[11]) σάρκα τοῦ βραχίονος αὐτοῦ. Ἐπικατάρατος,[12]) ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾽ ἄνθρωπον.“ Ἅμα δὲ πρὸς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ ἀξιώμασιν. Ὁ δεῖνά μου φίλος ἐστὶν ἑκατόνταρχος, ἐπίτροπός ἐστιν· ὁ δεῖνά μου φίλος καὶ πλούσιός ἐστι, καὶ παρέχεταί μοι. Ἔπειτα

[1]) Jerem. XVII, 5. [2]) Huetius: „ὃ ἐφόρεσεν.“

[3]) Cfr. II Cor. V, 16.

[4]) Psalm. LXXXII, 6. (LXXXI.)

[5]) Cfr. Coloss. I, 18. [6]) Jerem. XVII, 5.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: μετὰ σαρκός.“

[8]) Cfr. Jerem. XVII, 5. [9]) Cfr. II Cor. IV, 10.

[10]) Cfr. Coloss. III, 5. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: μέλη ἐπὶ τῆς“ κτλ.

[11]) Cfr. Jerem. XVII, 5. [12]) Cfr. Jerem. XVII. 5.

καὶ πρὸς τὸν τοιοῦτον λέγεται τοῦτο· „ἐπικατάρατος[1]) ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον.“ Πρὸς οὐδένα ἄνθρωπον ἐλπίζομεν,[2]) κἂν δοκῶσιν ἡμῶν εἶναι φίλοι. Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπὶ κύριον ἡμῶν ἐλπίζομεν, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

Ὁμιλία ἑκκαιδεκάτη.[3])

Εἰς τό· „ἰδοὺ[4]) ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλοὺς, λέγει κύριος,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἀναγέγραπται ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ σωτῆρ ἡμῶν ἐληλυθέναι παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἑωρακέναι „Σίμωνα,[5]) καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.“ Εἶτά φησιν ὁ λόγος, ὅτι ὁ σωτὴρ ἰδὼν εἶπε· „δεῦτε[6]) ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.“ Καὶ πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς αὐτοὺς ἔτι[7]) ἀναλαβεῖν τὸ ἁλιεύειν. Καὶ ἄλλους δὲ δύο ἀδελφοὺς[8]) εὗρεν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ πατρὸς καταρτίζοντας τὰ δίκτυα· καὶ τούτους ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν

---

[1]) Jerem. XVII, 5.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἐλπίζωμεν.*“

[3]) Edd. H. et R., uncis appositis: juxta Hieronymum XII.

[4]) Jerem. XVI, 16. [5]) Cfr. Matth. IV, 18.

[6]) Cfr. Matth. IV, 19. 20.

[7]) H. et R. in textu: „*ἐπὶ ἀναλαβεῖν τοῦ ἁλιεύειν,*“ H. tamen ad marginem, R. in notis: „lege: *ἔτι ἀναλαβεῖν τὸ ἁλιεύειν.*“ [8]) Cfr. Matth. IV, 21.

αὐτὴν ἐπιστήμην. Πεποίηκε δὲ κἀκείνους ἁλιεῖς ἀνθρώπων. Καὶ εἴ τίς γε κατενόησε τοὺς ἔχοντας ἀπὸ θεοῦ χάριν λόγου πεπληρωμένην ὡς δίκτυα, καὶ συγκειμένην ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν ὡς ἀμφίβληστρον, ὥστε περιβάλλεσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκροατῶν τὸ πλέγμα· κατανοήσῃ δὲ, καὶ τεχνικῶς τοῦτο γινόμενον κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ἣν ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς, ὄψει τίνα τρόπον οὐ μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ σωτὴρ ἡμῶν πέμπει ἁλιεῖς ἀνθρώπων, παιδεύσας αὐτοὺς, ἵνα δυνηθῶμεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνελθεῖν, καὶ φυγεῖν αὐτῆς τὰ πικρὰ κύματα. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἰχθύες οἱ ἄλογοι ἀνελθόντες ἐν ταῖς σαγήναις, καὶ ἐν τοῖς ἀμφιβλήστροις, καὶ ἐν τοῖς δικτύοις, ἢ ἐν τοῖς ἀγκίστροις, ἀποθνήσκουσι θάνατον, οὐχὶ διαδεχομένης ζωῆς τὸν θάνατον. Ὁ δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ, καὶ ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει, ἀποθνήσκει δὲ τῷ κόσμῳ, ἀποθνήσκει τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ζωοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, καὶ ἀναλαμβάνει ἄλλην ζωήν· ὡσεὶ [1]) ἐδύνω καθ' ὑπόθεσιν νοῆσαι τὴν τοῦ ἰχθύος ψυχὴν μεταβάλλουσαν μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθυϊκοῦ, καὶ γινομένην τι κρεῖττον παρ' ἰχθύν. Παράδειγμα ἔλαβον. Μὴ ἀφορμάς τις λαμβανέτω ὧν οὐκ ἤκουσε, τοιοῦτον δή τι νοήσῃ. Ἀνελήλυθας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὑποπεσὼν τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, ἐξελθὼν μεταβάλλεις τὴν ψυχὴν, οὐκέτι ἰχθὺς εἶ, διατρίβων τοῖς ἁλμυροῖς τῆς θαλάσσης κύμασιν. Ἀλλ' εὐθέως σου μεταβάλλει ἡ ψυχὴ, καὶ μεταμορφοῦται, καὶ γίνεται κρεῖττόν τι καὶ θειότερον παρ' ὃ ἦν τὸ πρότερον. Ὅτι δὲ μεταμορφοῦται καὶ μεταβάλλεται, ἄκουε Παύλου λέγοντος· „ἡμεῖς [2]) δὲ πάντες, ἀνακε-

---

[1]) H. et R. in notis: „Haec ita interpunxisse videtur Hieronymus: ὡσεὶ ἐδύνω — τοῦ ἰχθυϊκοῦ, καὶ γινομένην — παρ' ἰχθὺν, παράδειγμα ἔλαβον· μή" κτλ.

[2]) II Cor. III, 18.

καλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.“ Καὶ μεταμορφωθείς τε οὕτως ὁ ἰχθὺς ὁ ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ συλληφθεὶς, καταλιπὼν τὰς ἐν θαλάσσῃ διατριβὰς, διατριβὰς ποιεῖται ἐν ὄρεσιν, ὥστε αὐτὸν δεηθῆναι οὐκέτι ἁλιέων τῶν ἀναγόντων αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ δευτέρων τινῶν, οἷον ὀνομάζονται, θηρευτῶν, οἵτινες θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς ὄρους, καὶ ἀπὸ παντὸς βουνοῦ. Ἀναβὰς οὖν σὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ συλληφθεὶς τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, μετάβαλε[1]) ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπιλάθου αὐτῆς, ἧκε ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ τοὺς βουνοὺς, τοὺς δικαίους, καὶ ποιοῦ ἐκεῖ τὰς διατριβὰς, ἵνα μετὰ ταῦτα, ὅτε ὁ καιρός σοι τῆς ἐξόδου ἐπιστῇ, πεμφθῶσιν οἱ πολλοὶ θηρευταὶ, ἕτεροι παρὰ τοὺς ἁλιεῖς. Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, ἢ οἱ ἐπιτεταγμένοι ἐπὶ τοῦ παραλαμβάνειν τὰς ψυχὰς τὰς ἐν βουνοῖς, τὰς μὴ κάτω κειμένας; Καὶ ὅρα, εἰ μὴ κέκραγε μυστικῶς ταῦτα λέγων ὁ προφήτης, καὶ τοῦτον παριστὰς τὸν νοῦν ἐν τῷ· „ἰδοὺ,[2]) ἐγὼ ἀποστέλλω ἁλιεῖς πολλοὺς, λέγει κύριος, καὶ ἁλιεύσουσιν αὐτούς. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστελῶ πολλοὺς θηρευτὰς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω παντὸς βουνοῦ.“

2. Εἴπερ οὖν θέλεις συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὅρα μὴ τὰς διατριβὰς ποιήσῃ ἐν ταῖς κοιλᾶσι, μηδὲ κάτω που διατρίψῃς, ἀλλὰ ζήτει τὰ ὄρη, ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος, ὅπου Ἰησοῦς μετεμορφώθη, ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος, ἐφ' οὗ ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀναβέβηκεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, ἔνθα ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδαξε, λέγων· „μακάριοι[3]) οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύ-

---

[1]) Huetius: μετέβαλε. [2]) Cfr. Jerem. XVI, 16.
[3]) Matth. V, 3.

ματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·“ καὶ τοὺς ἑξῆς τούτων μακαρισμούς. Καὶ οὐκ ἔξεστί γε τούτοις τοῖς θηρευταῖς ἀλλαχόθεν συλλαβεῖν, ἢ ἀπὸ τῶν ὀρέων, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. Ταῦτα γὰρ τὰ τρία λέλεκται ἐν τῷ προφήτῃ· „ἀποστελῶ [1]) γὰρ πολλοὺς θηρευτὰς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω ἀπὸ παντὸς βουνοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν.“ Πόθεν οὖν νοήσω τὰς πέτρας, καὶ τὰς ἐν ταῖς πέτραις τρυμαλιάς; Ἔρχομαι ἐπὶ τὴν Ἔξοδον, ζητῶν ἴχνος εὑρεῖν διηγήσεως τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, εὑρίσκω Μωσέα ἐκεῖ βουλόμενον γνῶναι τὸν θεὸν, καὶ τὸν θεὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ, καὶ λέγοντα· „ἰδοὺ, [2]) θήσω σε εἰς ὀπὴν τῆς πέτρας, καὶ κατανοήσεις μου τὰ ὀπίσω· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί σοι.“ Ἐὰν νοήσῃς ἐκεῖ τὴν πέτραν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ τὴν ὀπὴν τῆς πέτρας, τίνα τρόπον ἐπὶ τῆς πέτρας ἱστὰς, καὶ τὴν ὀπὴν τὴν ἐν τῇ πέτρᾳ ἰδὼν, βλέπεις [3]) τὸν θεὸν διὰ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας, ὄψει τε καὶ τὰς πολλὰς πέτρας καὶ τρυμαλιὰς αὐτῶν. Τίς οὖν ἐκείνη ἡ πέτρα ἡ μία; Ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός. „Ἔπινον [4]) γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας.“ „Καὶ [5]) ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου·“ ἐν τῷ ἐννάτῳ καὶ τριακοστῷ λέγεται ψαλμῷ. Τίς ἡ ὀπὴ ἡ ἐν τῇ πέτρᾳ; Ἐὰν ἴδῃς τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ὅλον αὐτὸν νοήσας πέτραν, ὄψει τὴν ὀπὴν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ, δι᾽ ἧς ὀπῆς θεωρεῖται τὸ μετὰ τὸν θεόν. Τοιοῦτον γὰρ νοεῖται ἐν τῷ· „καὶ [6]) ὄψει τὰ ὀπίσω μου.“

3. *Ἀλλ᾽ εὗρον μίαν ὀπὴν μιᾶς πέτρας, μεταβαίνω*

---

[1]) Cfr. Jerem. XVI, 16. coll. pag. 291. not. 2.
[2]) Cfr. Exod. XXXIII, 22. 23.
[3]) Huetius: *βλέπει.* [4]) I Cor. X, 4.
[5]) Psalm. XL, 2. (XXXIX.)
[6]) Exod. XXXIII, 23.

τῷ λόγῳ ἀπὸ τῆς ὀπῆς ἐπὶ τὴν τρυμαλιὰν τῆς πέτρας, ζητῶ καὶ τὰς πολλὰς πέτρας. Ἐὰν ἔλθω ἐπὶ τὸν χορὸν εἴτε τῶν προφητῶν, εἴτε τῶν ἀποστόλων, εἴτε καὶ ἐπαναβεβηκότων ἁγίων ἀγγέλων, λέγω ὅτι πάντες οἱ Χριστοῦ μιμηταὶ, ὡς ἐκεῖνος πέτρα ἐστὶ, πέτρα γίνονται. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἔχει ὀπὴν, δι' ἧς κατανοεῖται τὰ ὀπίσω τοῦ θεοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστος ὁδὸν διδοὺς τοῦ νοεῖσθαι θεὸν, διὰ τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ, ποιεῖ ἐν αὐτῷ ὀπὴν, εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει ὀνομάσαι, τρυμαλιάν· ἀφ' ἧς ὀπῆς ἢ τρυμαλιᾶς ὄψει διὰ μὲν Μωσέως τὸν νόμον, διὰ δὲ Ἠσαΐου τὴν προφητείαν αὐτοῦ, διὰ δὲ Ἱερεμίου ἄλλους λόγους θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἄγγελος ἔσται λαλῶν, ὡς ἐλάλησε, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „ὁ [1]) λαλῶν ἐν ἐμοί·" κἀκεῖ ἵσταμαι ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου, καὶ βλέπων κἀκεῖ πέτραν, καὶ ὀπὴν πέτρας, καὶ βλέπων ἀγγελικῶς τὸν θεόν.

4. Ἀλλὰ παραδείγματός μοι χρεία, ἵνα παραστήσω, πῶς ἐστιν ἐλθόντα ἐπὶ ἄγγελον, καὶ δι' ἀγγέλου τὸν θεὸν ἰδεῖν. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ· „ὤφθη [2]) ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου τῷ Μωσεῖ. Καὶ ὁρᾷ Μωσῆς, ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρὶ, καὶ ὁ βάτος οὐ κατακαίεται." Καὶ οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, ὥσπερ εἶπε κατὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτι „ὤφθη ἄγγελος," οὕτως ἐνθάδε, ὅτι „ἄγγελος κυρίου·" ἀλλ'· „ἐγὼ [3]) θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ." Ἦν οὖν ἐκεῖ ὁ θεὸς ἐν τῷ ἀγγέλῳ θεωρούμενος, ὡς διὰ τῆς πέτρας θεὸς γινωσκόμενος, καὶ τῆς ὀπῆς τῆς ἐν αὐτῷ. Οὐκ οἶδας οὖν, πότε πέμπονται οἱ θηρευταί. Διὰ τοῦτο μηδέποτε ἀπὸ τῶν ὀρέων καταβῇς, μηδὲ καταλίπῃς τοὺς βουνούς· εἰ [4]) δὲ ἔξω εὑρεθῇς, λεχθήσεταί σοι ὡς ἔξω

---

[1]) Zachar. II, 3. [2]) Cfr. Exod. III, 2.

[3]) Cfr. Exod. VI, 3.

[4]) H. et R. in textu: „μηδὲ ἔξω," H. tamen ad

τυγχάνοντι, καὶ λέγοντι τὰ τῶν ἔξω· „ἄφρον,[1]) ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;“ Λεχθήσεται δέ σοι ταῦτα, ἐὰν φάσκῃς· „καθελῶ[2]) μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ, ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.“ Ὁρᾷς τὸν κάτω τῶν ὀρέων, τὸν κάτω τῶν βουνῶν, τὸν ἔξω τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν; Πῶς πλανᾶται καὶ ἐν τῇ περὶ ἀγαθῶν κρίσει, οἰόμενος ταῦτα εἶναι ἀγαθά! Διό φησι· „καὶ[3]) ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ, ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά.“ Τὸν σῖτον καὶ τὴν εὐφορίαν τῶν γηΐνων ἀγαθὰ εἶναι νενόμικεν. Οὐ γὰρ εἶδεν, ὅτι τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κατηραμένῃ γῇ, ἀλλὰ τὰ ἀληθῶς ἀγαθά ἐστιν ἐν οὐρανῷ. Ἐθησαύριζεν ἐπὶ γῆς, ἐπεὶ ᾤετο ἀγαθὰ εἶναι τὰ ἐπὶ γῆς. Ἐὰν δέ τις μεταβῇ ἀπὸ τῆς γῆς, ἵνα θησαυρίζῃ ἐν οὐρανῷ, οὐ λεχθήσεται αὐτῷ· „ἄφρον,[4]) ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ·“ ἀλλ' ἐλθόντες οἱ θηρευταὶ, ζητοῦντες οὐ τὰ κάτω, ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι ζῶα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν σκεπαζόμενα, συλλήψονται ταῦτα, καὶ ἀπάξουσιν αὐτὰ ἀπὸ τῆς θήρας ἐκείνης. Ὅπου; Ἐπὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. „Οἱ[5]) γὰρ ὀφθαλμοί μου, φησὶν, ἐπὶ πάσας τὰς ὁδοὺς αὐτῶν,“ τῶν τοιούτων τῶν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰς διατριβὰς ποιουμένων, καὶ ἐν τοῖς βουνοῖς, καὶ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν. Καὶ ἐπὶ τὰς ὁδοὺς πάσας ὁ θεὸς ἔχει τοὺς ὀφθαλμούς. „Καὶ[6]) οὐκ ἐκρύβησαν ἀπὸ προσώπου μου οἱ τοιοῦτοι.“ Οἱ γὰρ φαῦ-

---

marginem: „scribe: *εἰ δὲ ἔξω,*“ R. in notis: „legebat Hieronymus: *εἰ δὲ ἔξω.*“

[1]) Luc. XII, 20. [2]) Cfr. Luc. XII, 18. 19.

[3]) Luc. XII, 19. [4]) Luc. XII, 20.

[5]) Jerem. XVI, 17. [6]) Cfr. Jerem. XVI, 17.

λοι κρύπτονται ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. Ἤκουσεν Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν τὴν φωνὴν κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινὸν, καὶ ἐκρύβη· ὁ δὲ ἅγιος οὐ [1]) κέκρυπται, ἀλλ᾽ ἔχει καρδίαν μετὰ παῤῥησίας τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν πολιτείαν πρὸς τὸν θεόν. „Ἐὰν [2]) γὰρ ἡ συνείδησις ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ, ἔχομεν παῤῥησίαν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ὃ ἂν αἰτώμεθα, λαμβάνομεν παρ᾽ αὐτοῦ.“ Ὁ μὲν οὖν Ἀδὰμ εἰ καὶ ἥμαρτεν, οὐκ εἰς ὑπερβολὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν ἥμαρτε· διὰ τοῦτο ἐκρύβη ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ ἁμαρτωλότερος αὐτοῦ Κάϊν καὶ ἀσεβέστατος ὁ ἀδελφοκτόνος τί πεποίηκεν; „Ἐξῆλθεν [3]) ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ·“ ὥστε συγκρίσει κακῶν ἔλαττον εἶναι τὸ κρυβῆναι ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. Καὶ γὰρ οὗτος κρύπτεται, οὐκ ἀπερυθριῶν, ἀλλ᾽ αἰδούμενος τὸν θεόν. Οὐκ ἐκρύβησαν οὖν ἀπὸ προσώπου μου οὗτοι, οἱ ταῦτα ποιήσαντες ἐν ἁμαρτίαις τότε γεγόνασι, καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡλιεύθησαν.

5. Ἵν᾽ οὖν μὴ ὑπολαμβάνωσιν οἱ ἁλιευθέντες, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ὄρη ἐλθόντες, ὅτι ἐκ δικαιοσύνης αὐτοῖς ταῦτα γεγένηται, ὑπομιμνήσκει οὐ μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὁ λόγος τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων. Διὸ λέγεται μετὰ τὰς εὐεργεσίας· „καὶ [4]) οὐκ ἐκρύβη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου.“ Τὰ ἑξῆς ἀγῶνα μέλλει ἡμῖν ἐμποιεῖν. Εἴτε γὰρ ἁπλῶς νοοῦμεν, φροντίσομεν ἐπιμελῶς περὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἁμαρτημάτων. Εἰ δὲ δοκεῖ οὐκ ἀκόλουθα εἶναι τοῖς προαποδεδομένοις περὶ ἁλιευομένων καὶ θηρευομένων, καὶ οὕτως εἰς ἀγῶνα ἡμᾶς ἐμβάλλει οὐ τὸν τυχόντα. „Καὶ [5]) ἀνταποδώσω γάρ, φησὶ,

[1]) Edd. H. perperam: οὐκ ἔκρυπται.

[2]) Cfr. 1 Joann. III, 21. 22.

[3]) Gen. IV, 16. [4]) Jerem. XVI, 17.

[5]) Cfr. Jerem. XVI, 18. — Edd. H. et R. constanter: διπλάς.

πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐφ' αἷς ἐβεβήλωσαν τὴν γῆν μου, ἐν τοῖς θνησιμαίοις τῶν βδελυγμάτων καὶ ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν, ἐν αἷς ἔπλησαν τὴν κληρονομίαν μου.“ Τὸ „πρῶτον,“ εἴτε μὴ νοήσαντες ἐξεῖλόν[1] *τινες τὸ γεγραμμένον, εἴτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ Ἑβδομήκοντα, θεὸς ἂν εἰδείη. Ἡμεῖς μέντοι γε συγκρίνοντες ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν εὕρομεν κείμενον· „καὶ*[2] *ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν·“ ἵνα δηλωθῇ, ὅτι εἰ καὶ ἄξιοι διὰ τὰ δεύτερα αὐτῶν ἔργα μακαριότητος εἶεν, ἐπεὶ ἄνθρωποί εἰσι, καὶ ἐν ἁμαρτίαις γεγόνασι, πρῶτον δεῖ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Καὶ ὅρα, εἰ μὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθής· τίς οὐκ ἀπολήψεται τὰς ἁμαρτίας, ἢ ὁ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, καὶ*[3] *λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων, ὡς ἀκοῦσαι τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· „ἀφέωνταί*[4] *σοι αἱ ἁμαρτίαι, μηκέτι ἁμάρτανε;“ Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἁμαρτάνομεν, ὥσπερ ἡμεῖς οἱ πολλοί, οἱ μὴ τελειωθέντες ὡς οἱ ἀπόστολοι, μετὰ τὸ ἁμαρτάνειν δὲ, καὶ σὺν τῷ ἁμαρτάνειν τινὰ δεόντως πράττομεν, τί ἡμᾶς περιμένει κατανοητέον. Ἆρα ἐὰν ἐξέλθωμεν τὸν βίον ἔχοντες ἁμαρτήματα, ἔχοντες δὲ καὶ ἀνδραγαθήματα, σωθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα, ἀπολυθησόμεθα δὲ περὶ τῶν ἐν γνώσει ἡμαρτημένων; ἢ κολασθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἁμαρτήματα, οὐδαμοῦ δὲ μισθὸν ληψόμεθα τῶν ἀνδραγαθημάτων; Ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἕτερον· λέγω δὲ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ κρείττονα, μὴ ἀπολαβεῖν δὲ τὰ χείρονα, καθὰ*[5] *δίκαιόν ἐστι τὸν θεὸν καθαίρειν βουλόμενον, καὶ*

---

[1]) Huetius: *ἐξεῖλάν τινες.* [2]) Jerem. XVI. 18.

[3]) H. et R. in textu: „*καὶ λαβεῖν*,“ R. tamen in notis: „lego: *καὶ λαβών*.“

[4]) Matth. IX, 2. coll. ev. Joann. VIII, 11.

[5]) Huetius perperam: *κατά*.

ἐκκόπτειν τὴν κακίαν. Ἔστω γάρ σε ᾠκοδομηκέναι μετὰ τὸ θεμέλιον Χριστὸν Ἰησοῦν, ὃν δεδίδαξαι, οὐ μόνον χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ λίθον τίμιον. Ἔστω σε ἔχειν χρυσὸν, ἢ πολὺν χρυσὸν, ἢ ὀλίγον. Ἔστω σε ἔχειν ἄργυρον, λίθον τίμιον. Οὐ μόνα δέ φημι ταῦτα· ἀλλ᾽ ἔστω σε ἔχειν καὶ ξύλα, καὶ χόρτον, καὶ καλάμην, τί βούλει σοι γενέσθαι μετὰ τὴν ἔξοδον; Πότερόν ποτε εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἅγια μετὰ τοῦ ξύλου σου, καὶ μετὰ τοῦ χόρτου σου, καὶ τῆς καλάμης, ἵνα μιάνῃς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; Ἀλλὰ πάλιν ἀπομεῖναι θέλεις διὰ τὸν χόρτον, διὰ τὰ ξύλα, διὰ τὴν καλάμην ἐν τῷ πυρὶ, καὶ μηδὲν ἀπολαβεῖν περὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθου τιμίου; Οὐδὲ τοῦτο εὔλογον.

6. Τί οὖν πρῶτον ἀκολουθεῖ ἀπολαβεῖν διὰ τὰ ξύλα; Δῆλον, ὅτι τὸ πῦρ τὸ ἀναλίσκον τὰ ξύλα, καὶ τὸν χόρτον καὶ τὴν καλάμην. Ὁ θεὸς γὰρ ἡμῶν τῇ οὐσίᾳ λέγεται τοῖς συνιέναι δυναμένοις πῦρ εἶναι καταναλίσκον· καὶ ἐσιώπησε μὲν τὸ τί καταναλίσκον ὁ προφήτης, λέγων· „ὁ[1]) θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον.“ Ἡμῖν δὲ καταλέλοιπε νοεῖν, ὅτι εἶπεν· „ὁ[2]) θεὸς πῦρ ἐστι καταναλίσκον.“ Ἔστι τι τὸ καταναλισκόμενον. Τί οὖν ἐστι τὸ καταναλισκόμενον; Οὐ γὰρ τὸ κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἀναλίσκει, ἀλλὰ τὸν ἐποικοδομηθέντα χόρτον, τὰ ἐποικοδομηθέντα ξύλα, τὴν ἐποικοδομηθεῖσαν καλάμην. Ὁ τόπος ἦν δυσδιήγητος σφόδρα. Ἐπαγγελίαι ἦσαν, καὶ μετὰ τὰς ἐπαγγελίας λέγει· „καὶ[3]) ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν.“ Ἀναγκαίως πρόσκειται τὸ „πρῶτον.“ Πρῶτον γὰρ τὰ τῆς ἀδικίας, εἶτα τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδοται· οὐ γὰρ ἀνάπαλιν ὁ θεὸς ἀνταποδίδωσιν. Εἰ πρῶτον ἀπεδίδου τὰ ἀγαθὰ, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακὰ, νῦν δὲ ἀποδί-

---

[1]) Cfr. Deut. IV, 24. coll. Hebr. XII, 29.
[2]) Cfr. Deut. IV, 24. coll. Hebr. XII, 29.
[3]) Jerem. XVI, 18.

δωσι τὰ κακὰ, ἔδει λῆξαι τὰ ἀγαθὰ, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακὰ, ἵνα τέλος λάβῃ διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν κακῶν τὰ τῆς κολάσεως τῶν παθόντων, ἵνα μετὰ ταῦτα ἀποδῷ τὰ ἀγαθά. Διὸ εὑρήσεις ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς τὸν θεὸν λέγοντα πρῶτον τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπότερα, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ κρείττονα. „Ἐγὼ [1]) ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι." Αὐτὸς ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. Ἐπὶ τούτοις ἐστὶ τὸν νοοῦντα, καὶ διακείμενον πρὸς τὰ λεγόμενα εἰπεῖν· „κύριε, [2]) τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου; Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην· λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακὸν, καὶ ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ." Ἡμεῖς δὲ ὀνειδίζομεν καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, λεγούσης τῆς γραφῆς· „μὴ [3]) ὀνείδιζε ἄνθρωπον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας." „Ὀνειδισμὸν [4]) οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ· ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος, τοὺς δὲ φοβουμένους κύριον δοξάζει." Πάντες οὖν οἱ ἔχοντες ὕλην ἐκείνου τοῦ πυρὸς, πρῶτον ἀποληψόμεθα τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν.

7. Ἀλλ' ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων διηγῆσαι καί· „διπλᾶς." [5]) Ἔστω γὰρ ἀπολαμβάνειν με τὰς ἁμαρτίας πρῶτον, ἵνα ἐπὰν λάβω τὰς ἁμαρτίας, μετὰ τοῦτο πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον· „εἴ [6]) τινος

---

[1]) Cfr. Deut. XXXII, 39.

[2]) Cfr. Psalm. XV, 1—3. (XIV.)

[3]) Sap. Sirac. VIII, 5. (Ecclesiastic.)

[4]) Psalm. XV, 3. 4. (XIV.)

[5]) Jerem. XVI, 18.

[6]) 1 Cor. III, 15. — Edd. H. perperam: „ἔκ τινος τὸ ἔργον κατακαυήσεται."

τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός." Τί δήποτε διπλᾶς [1]) ἀπολαμβάνω τὰς ἁμαρτίας; Ἀλλὰ λεκτέον, ὅτι „δοῦλος [2]) ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου, καὶ μὴ ποιήσας κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται οὐκ ὀλίγας, ἀλλὰ πολλάς." Ἄξιον οὖν ἐστι τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἁμαρτάνοντας ἀπολαμβάνειν αὐτῶν ἁπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα, ἡμᾶς δὲ διπλᾶ ἡμῶν ἀπολαμβάνειν τὰ πταίσματα· „ἑκουσίως [3]) γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους." Προεφητεύθη τὰ περὶ τῶν ἁλιευομένων καὶ [4]) θηρευθησομένων, καὶ ἀποληψομένων πρῶτον διπλᾶς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα προφητεύεται ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν σαφέστερον, οὐχὶ καλουμένων, ἀλλὰ κεκλημένων, καὶ οὐχὶ εἰδότων τί ἐξομολογήσωνται, [5]) καὶ τί εὐχαριστήσωσιν, ἀλλ' ἤδη μεμαθηκότων. Ἐν γὰρ τοῖς προτέροις μανθάνομεν, ὅτι ἐκλήθησαν, ἡλιεύθησαν, ἐθηρεύθησαν, πείσονται δὲ ἐν τοῖς δευτέροις. Ἴδωμεν τί προφητεύει περὶ ἡμῶν, ἤδη μανθανόντων εὔχεσθαι, μᾶλλον δὲ μεμαθηκότων.

8. „Κύριε [6]) σὺ ἰσχύς μου, καὶ βοήθειά μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν· πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ [7]) οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα." Ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἦλθε τὰ ἔθνη πρὸς τὸν θεὸν, καὶ εἴρηκε τὰ ἔθνη· „ψευδῆ [8]) ἐκτήσαντο οἱ

---

[1]) Edd. H. et R. hoc loco: διπλᾶς.
[2]) Cfr. Luc. XII. 47. [3]) Hebr. X, 26. 27.
[4]) Desunt verba: „καὶ θηρευθησομένων," in ed. R.
[5]) Edd. H. „ἐξομολογήσονται."
[6]) Cfr. Jerem. XVI, 19.
[7]) Deest „καί" in edd. H. et R.
[8]) Jerem. XVI, 19.

πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ[1]) *οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα.“ Πῶς ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς; Εἰσί τινες τῆς γῆς πρῶτοι, καί εἰσί τινες τῆς γῆς ἔσχατοι. Τίνες πρῶτοι; Οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι, οἱ ἀξιωματικοί. Τίνες οἱ ἔσχατοι; Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεὸς, τὰ ἀγενῆ, τὰ ἐξουθενημένα, τὰ μὴ ὄντα. „Ἥξουσιν*[2]) *οὖν ἔθνη ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς·“ ὡσεὶ ἔλεγεν· ἀπὸ τελευταίων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, ἀπὸ μωρῶν, ἀπὸ ἀγενῶν, ἀπὸ ἐξουθενημένων. „Καὶ*[3]) *ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα·“ οὐχ ὅτι ἐστί τινα εἴδωλα ἀληθῆ, ὧν πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τὰ ψευδῆ, ἀλλὰ εἴδωλά τινα τῇ φύσει ἐστὶ ψευδῆ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα.*

9. „*Εἰ*[4]) *ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεούς.“ Οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἀγαλμάτων ποιοῦσιν ἑαυτοῖς ἄνθρωποι θεοὺς, ἀλλ' εὑρήσεις καὶ ἀπὸ τῶν ἀναπλασμάτων ποιοῦντας ἀνθρώπους ἑαυτοῖς θεούς· ὅσοι γὰρ δύνανται ἀναπλάσαι θεὸν ἕτερον, καὶ κοσμοποιΐαν ἄλλην παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀναγεγραμμένην, καὶ ἄλλην οἰκονομίαν κόσμου παρὰ τὴν ἀληθῆ, οὗτοι πάντες ἐποίησαν ἑαυτοῖς θεοὺς, καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν. Οἷον, νόησόν μοι εἴτε ἐν Ἕλλησι τοὺς γεννήσαντας δόγματα, φέρ' εἰπεῖν, τῆσδε τῆς φιλοσοφίας, ἢ τῆσδε εἴτε ἐν ταῖς εὑρέσεσι*[5]) *τοὺς γεννήσαντας πρώτους δόγματα, οὗτοι ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἴδωλα καὶ ἀναπλάσματα τῆς ψυχῆς, καὶ στραφέντες προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀποδεξάμενοι ὡς ἀλήθειαν τὰ ἴδια ἀναπλάσματα. Πάντας οὖν τοὺς αἰσθη-*

---

[1]) Legitur hoc loco, cfr. pag. 299. not. 7. „*καί*“ in edd. H. et R.

[2]) Cfr. Jerem. XVI, 19. [3]) Jerem. XVI, 19.

[4]) Jerem. XVI, 20.

[5]) Hieronymus legisse videtur: *αἱρέσεσι*.

τῶς, καὶ τοὺς νοητῶς ποιοῦντας ἑαυτοῖς θεοὺς διελέγχων ὁ λόγος φησίν· „εἰ[1]) ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεοὺς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοί· διὰ τοῦτο ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς τὴν χεῖρά μου ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ γνωριῶ αὐτοῖς καὶ τὴν δύναμίν μου.“ Ποίῳ καιρῷ, ἢ τούτῳ; Δεικνύων δὲ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου· „καὶ[2]) γνώσονται, φησὶν, ὅτι ὄνομά μοι κύριος.“

10. Εἶτα ἄλλη ἐστὶ προφητεία, ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα οὐχ εὕρομεν, εὕρομεν δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι, δηλονότι κειμένην ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, καὶ πεπλήρωται πραγμάτων ἀναγκαιοτάτων, δυναμένων, ἐὰν προσέχωμεν, ἐπιστρέψαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν. Οὕτως δὲ ἔχει τὰ ῥήματα· „ἁμαρτία[3]) Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφίῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν.“ Ἐπεὶ[4]) δυσχερέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι, καὶ εἰπεῖν, ὅτι περὶ τῶν Ἰουδαίων ταῦτα γέγραπται, ἡ ἁμαρτία αὐτῶν γέγραπται. Ἀλλ' ἐὰν ἴδῃς, ὡς πολλάκις ἐδείξαμεν, Ἰούδαν τροπικῶς λεγόμενον τὸν Χριστὸν, μήποτε ἁμαρτία Ἰούδα ἡμῶν ἐστι, τῶν πιστευόντων ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα. Εἰ δὲ δύνασαι καὶ ἄλλως ἀκοῦσαι μυστικώτερον, τάχα περὶ Ἰούδα προφητεύει τοῦ παραδόντος, ὡς εἶναι περὶ αὐτοῦ τὴν προφητείαν λέγουσαν· „ἁμαρτία[5]) Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφίῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν.“ Ἀλλὰ πάλιν οὐκ ἀκο-

---

[1]) Cfr. Jerem, XVI, 20. 21.

[2]) Jerem. XVI, 21. [3]) Cfr. Jerem. XVII, 1.

[4]) H. et R. in textu: „αὐτῶν, ἐπὶ τὸ εὐχερέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι· καὶ εἰπεῖν περὶ τῶν Ἰουδαίων ταῦτα γέγραπται, ὅτι ἡ ἁμαρτία αὐτῶν γέγραπται,“ in notis vero: „haec miserabiliter accepta sunt, quae sic emendari possunt ex Hieronymo: αὐτῶν. Ἐπεὶ δυσχερέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι, καὶ εἰπεῖν, ὅτι — ταῦτα γέγραπται, ἡ ἁμαρτία αὐτῶν γέγραπται.“

[5]) Cfr. Jerem. XVII, 1.

λουθεῖ ἐπ' ἐκείνου τό· „αὐτῶν.“ Μήποτε οὖν ἐφ' ἡμᾶς ἔλεγεν, ἐὰν γενώμεθα ἁμαρτωλοὶ, ταῦτα φθάνειν τὰ προφητευόμενα. Ἡμάρτομεν, καὶ ἡ ἁμαρτία ἡμῶν οὐκ ἔξω ἡμῶν γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, καὶ γράφεται ἐν σιδηρῷ γραφίῳ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ. Ὅτι δὲ τὰ ἁμαρτήματα, ἃ ἁμαρτάνομεν, ἐγγράφεται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν, παραστήσει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Οὐ συνῄδειν ἐμαυτῷ τόδε τὸ πρᾶγμα, ἢ τήνδε τὴν ἁμαρτίαν. Ποιήσας αὐτὴν, ἔχω τύπον αὐτῆς, καὶ οἱονεὶ γέγραπται ὁ τύπος αὐτῆς ἁμαρτίας μου τῆς ἡμαρτημένης ἐν τῇ ψυχῇ μου. Καὶ εἰ μὲν ἦν ἡ ἁμαρτία μου γεγραμμένη μέλανι, ἀπήλειψα αὐτήν· νῦν δὲ γέγραπται ἐν σιδηρῷ γραφίῳ, γέγραπται ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, γέγραπται ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας ἡμῶν, ἵνα ἔλθω ἐπὶ τὸ δικαστήριον, καὶ πληρωθῇ ἡ λέγουσα προφητεία· „οὐδὲν[1]) κρυπτὸν, ὃ οὐ φανερωθήσεται, καὶ οὐδὲν κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται.“ Ἐγυμνώθη μου τὸ στῆθος, καὶ ἡ καρδία ἔχουσα τὰ γράμματα ἐγγεγραμμένα τῆς ἁμαρτίας ἐν τῷ γραφίῳ τῷ σιδηρῷ, τῷ ὄνυχι τῷ ἀδαμαντίνῳ, καὶ πάντες ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ στήθει μου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοὺς τύπους μου τῶν ἁμαρτημάτων· „οὐδὲν[2]) γὰρ κρυπτὸν, ὃ οὐ φανερωθήσεται·“ ἀλλὰ „καὶ[3]) μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων.“ Καί· „μὴ[4]) πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν.“ Τίνι φανερώσει; Οὐχ ἑαυτῷ· αὐτὸς γὰρ οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τίνι φανερώσει; Πᾶσι τοῖς μέλλουσι βλέπειν διὰ τὴν αὐτῶν καθαρότητα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἡμαρτηκότος, ἵνα οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀναστῶσιν εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώ-

[1]) Cfr. Matth. X, 26. [2]) Cfr. Matth. X, 26.
[3]) Rom. II, 15. [4]) I Cor. IV, 5.

νιον· ἀφ' ὧν ῥύσεται ἡμᾶς ὁ τῶν ὅλων θεὸς, ἵν' εἰς δόξαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀναστῶμεν, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!

Ὁμιλία ἑπτακαιδεκάτη. [1])

Εἰς τό· „ἐφώνησε[2]) πέρδιξ·“ μέχρι τοῦ· „καὶ[3]) ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα.“

1. Ἐπὶ τὸ διαβόητον ζήτημα ἐληλύθαμεν, ἰδεῖν τί[4]) ἐστιν ὁ πέρδιξ, περὶ οὗ νῦν φησιν ἡ γραφή· „ἐφώνησε[5]) πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. Ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτὸν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων.“ Ἐκ τοῦ περὶ φύσεως ζώων δεῖ ἀναλαβεῖν, τίνα ἱστόρηται περὶ τοῦ πέρδικος, ἵνα εἰδῶμεν τὰ περὶ τὸ ζῶον μὲν πρότερον ἐπὶ κρείττονος τάξαι, νῦν δὲ λεγόμενον τὸν πέρδικα ἐπὶ χείρονος. Λέγεται[6]) δὴ τὸ

---

[1]) Edd. H. et R., uncis inclusis: juxta Hieronymum IV.
[2]) Jerem. XVII, 11. [3]) Jerem. XVII, 16.
[4]) Huetius: τίς ἐστιν. [5]) Jerem. XVII, 11.
[6]) H. et R. in notis: „Origenes in Catena graeca, quam Ghislerius suis in Jeremiam commentariis attexuit: Ἐν τῇ περὶ ζώων ἱστορίᾳ λέγεται κακοηθέστατος εἶναι ὁ πέρδιξ. Περὶ τοὺς πόδας γὰρ στρεφόμενος τοῦ θηρεύοντος, καὶ τοῦ ἁλοῦν ἐλπίδα διδοὺς, ἀποσπᾷ τῆς καλιᾶς ἑαυτὸν, καὶ ὅταν στοχάζηται πεφευγότας τοὺς νεοττοὺς, καὶ αὐτὸς αἰφνιδίως ἀφίπταται. Ἔστι δὲ καὶ ἀκάθαρτον (lege: ἀκάθαρτος), ὥστε θηρεύοντας (lege: χηρεύοντας) μονομαχεῖν ἀλλήλοις περὶ τῆς μίξεως, καὶ ἄῤῥενα μετὰ νίκην ἐπιβαίνειν τοῦ ἄῤῥενος. Quem locum ex ea ne, quam tractamus, Origenis homilia deprompserit Catenae consarcinator, et pro ejusmodi consarcina-

ζῶον εἶναι κακοηθέστατον, καὶ δόλιον, καὶ πανοῦργον, καὶ ἀπατᾶν βουλόμενον τοὺς θηρεύοντας, καὶ πολλάκις κυλιόμενον περὶ τοὺς πόδας τοῦ θηρεύοντος, ἵνα αὐτὸν περισπάσῃ, ὡς ἐγγὺς ὂν τὸ ζῶον πρὸς τὸ μὴ ἥκειν ἐπὶ τὴν καλιάν. Καὶ ἡνίκα ἐὰν στοχάσηται περιεσπακέναι τὸν θηρευτὴν, καὶ τὰ νεοττὰ πεφευγέναι, τότε καὶ αὐτὸς ἀφίπταται. Ἔστι δὲ τὸ ζῶον πάνυ ἀκάθαρτον, ὥστε τοὺς ἄῤῥενας μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς μίξεως, καὶ ἄῤῥενα ἄῤῥενα ἐπιβαίνειν. Εἰ οὖν καὶ κακόηθες, εἰ καὶ ἀκάθαρτον, εἰ καὶ πανοῦργον, εἰ καὶ ἀπατηλὸν τοῦτο τὸ ζῶόν ἐστι, δῆλον ὅτι τάξαι ἐπὶ κρείττονος αὐτὸ, καὶ εἰπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα δύνασθαι ἀναφέρεσθαι, ἀσεβὲς εἶναι φαίνεται. Δεῖ οὖν ἰδεῖν, ἂν θέλωμεν αὐτὸν ἑρμηνεῦσαι ἐπὶ τὸν ἀντικείμενον, εἰ ἀκολουθεῖ ἡμῖν ὅλη[1]) ἡ ἑρμηνεία.

2. *Ἀρξώμεθα δὴ ἀπὸ τοῦ· „ἐφώνησε[2]) πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν.“ Οὐκοῦν οὐ τὰ ἴδια κτίσματα συνάγει ὁ διάβολος, οὐχὶ ἃ ἐγέννησε συνάγει, ἀλλ᾽ ἐπὰν φωνήσῃ, συνάγει τὰ ἄλλου κτίσματα, καὶ ποιεῖ αὐτὰ ἴδια. Ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Οὐαλεντίνου· ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Μαρκίωνος· ἐφώνησε διὰ Βασιλείδου, διὰ πάντων τῶν ἑτεροδόξων. Οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἠδύνατο εἰπεῖν τὴν φωνὴν Ἰησοῦ· „τὰ[3]) ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσιν.“ Ἀλλ᾽ ἡ φωνὴ μὲν*

---

torum more recoxerit, an aliunde integrum transtulerit, incertum est. Id autem ex Aristotele petitum est lib. IX. histor. animal. cap. 8. *Ὅταν δέ τις θηρεύῃ περιπεσὼν τῇ νεοττιᾷ, προκυλινδεῖται ἡ πέρδιξ τοῦ θηρεύοντος, ὡς ἐπίληπτος οὖσα, καὶ ἐπισπᾶται, ὡς ληψόμενον, ἐφ᾽ ἑαυτὴν, ἕως ἂν διαδράσῃ τῶν νεοττῶν ἕκαστος. Κατὰ δὲ ταῦτα ἀναπτᾶσα αὐτὴ, ἀνακαλεῖται πάλιν.* Et mox: *Ὥσπερ δὲ εἴρηται, κακόηθες τὸ ὄρνεόν ἐστι, καὶ πανοῦργον.*“

[1]) Huetius: *ὅλῃ τῇ ἑρμηνείᾳ.*

[2]) Jerem. XVII, 11. [3]) Cfr. ev. Joann. X, 27.

τοῦ Ἰησοῦ ἐν Παύλῳ, καὶ Πέτρῳ. Διὸ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· „εἰ [1]) δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;“ Φωνὴ καὶ τοῦ συναγαγόντος ἃ οὐκ ἔτεκεν πέρδικος ἐν τοῖς ἀποπλανῶσι, καὶ ἀπατῶσι διὰ τὴν ἀκεραιότητα καὶ διὰ τὸ ἀπαρασκεύαστον τοὺς ἁπλουστέρους τῶν πιστευόντων. „Ἐφώνησεν [2]) οὖν πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν, ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως· ἐπλούτησεν ὁ πέρδιξ.“ Ἴδε πόσαι αὐτοῦ εἰσι μυριάδες· πολλαὶ τοῦ πέρδικος γεγόνασι τῆς δυνάμεως τῆς ἀντικειμένης, καὶ ἐποίησε πλοῦτον αὐτοῦ, οὐ μεριμνῶν κρίσεως, οὐδὲ κρίσιν ἔχων, ἀλλ' ἀκρίτως πράττων. Διὸ λέγεται, ὅτι „ποιῶν [3]) ἐστιν ὁ πέρδιξ πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως.“ Ὁ δὲ ἐμὸς σωτὴρ ποιεῖ πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, καὶ [4]) κεκριμένος ἐστὶν ὁ πλοῦτος καὶ ἐκλελεγμένος.

3. „Ἐν [5]) ἡμίσει δὲ ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν.“ Ἡμεῖς πάντες, οἱ γενόμενοί ποτε ὑπὸ τὸν πέρδικα τὸν φωνήσαντα. Ἐφώνησε γὰρ οὐ μόνον διὰ τῶν προειρημένων, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν ἀπατώντων, καὶ ὡς ἐπὶ εὐσέβειαν τὴν ἀθεότητα προκαλουμένων ἐπὶ δόγματα ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ. Ἀλλ' ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν· πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, αἱ ἡμέραι εἰσὶ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐπεὶ δὲ ἐξείλατο ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ Χριστὸς Ἰησοῦς, διὰ τοῦτο ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν· „καὶ [6]) ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων.“ Πότε γὰρ φρόνιμος ἦν, ἵν' ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ γένηται ἄφρων; Ἀλλὰ

---

1) Cfr. II Cor. XIII, 3. 2) Cfr. Jerem. XVII, 11.
3) Cfr. Jerem. XVII, 11.
4) R. in notis: „Pessime Hieronymus: exinanita est et deleta ejus opulentia: nisi forte legerit: ἐκκενούμενός ἐστιν ὁ πλοῦτος καὶ ἐξηλειμμένος.“
5) Jerem. XVII, 11. 6) Jerem. XVII, 11.

φήσομεν, ὅτι φρόνιμος ἦν· „ὁ[1]) γὰρ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός.“ Φρόνιμος ἦν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· „ἐπάξω[2]) γὰρ ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων. Εἶπε γάρ· τῇ ἰσχύϊ ποιήσω καὶ τῇ σοφίᾳ[3]) * * * intellectus auferam fines gentium, et virtutes eorum depascam, et commovebo civitates inhabitatas.“ Si quis potest, intelligat, quomodo novissimum ejus erit stultum. Iste ab eo, quod fuit sapiens male, sapientior erat omnibus bestiis super terram: fit e contrario eo, quod sapiens fuit, male insipiens. Intelliges vero, quid sit: „novissimum[4]) ejus erit insipiens:“ si scias, quomodo etiam tibi per Apostolum praecipiatur, ut pro salute tua insipientiam recipias: „si[5]) quis, inquit, videtur sibi sapiens esse in vobis in isto saeculo, stultus fiat.“ Solvit qui ante clamavit: stultus esto et fatuus, ut sapiens fias. Si itaque est quaedam sapientia culpabilis, juxta quam filii saeculi hujus sapientiores sunt filiis lucis in generatione ista, bonus est Deus, qui contrariis diversa subvertit, ut faciat compleri id, quod dictum est: „novissimum[6]) ejus erit insipiens.“ Quando novissimum ejus erit insipiens? Oportet Christum regnare, usque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus. Cum omnia ei subjecerit, novissimus inimicus destruetur mors; cum destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erunt, et novissimum ejus fiet insipiens. Haec de perdice.

4. Principium vero capituli secundi istud lectum est:

---

[1]) Gen. III, 1. [2]) Cfr. Jesai. X, 12. 13. 14.

[3]) Quum major sit lacuna subsequens, quam quae eo, qui prostat, modo in notis expleri possit, textui ipsi, asteriscis solummodo praefixis, Hieronymi versionem inserere placuit.

[4]) Jerem. XVII, 11. [5]) I Cor. III, 18.

[6]) Jerem. XVII, 11.

„thronus[1]) gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine, omnes qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitae, Dominum." Dixit Isaias beatus propheta, videns Dominum et regnum ejus: „vidi[2]) Dominum Sabaoth sedentem super sedem excelsam et elevatam." Vidit et Hieremias, quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum, ait: „thronus[3]) gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra." Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis: sive de Patre, non impie senties: est enim thronus gloriae excelsus, et a principio Salvator est. Thronus gloriae est, propter quod regnum ejus et sanctificatio nostra

ὁ Χριστός ἐστιν· „ὅ,[4]) τε γὰρ ὁ ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες." Ὑπομονὴ[5]) Ἰσραήλ." Ὥσπερ αὐτοδικαιοσύνη ἐστὶν ὁ σωτὴρ, αὐτοαλήθεια, αὐτοαγιασμὸς, οὕτως αὐτοϋπομονή. Καὶ οὐκ ἔστιν οὔτε δίκαιον εἶναι χωρὶς Χριστοῦ, οὔτε ἅγιον χωρὶς αὐτοῦ, οὔτε ὑπομένειν μὴ Χριστὸν ἔχοντα. Ὑπομονὴ γὰρ Ἰσραὴλ αὐτός ἐστι. Κἂν δὲ ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναφέρῃς, οὐδ' οὕτως ἀσεβήσεις. „Κύριε,[6]) πάντες οἱ καταλιπόντες σε καταισχυνθήτωσαν ἀφεστηκότες." Ἕκαστος ἡμῶν ὅτε ἁμαρτάνει, καταλείπει τὸν θεόν. Ἀδικῶν[7]) γὰρ καταλείπει τὸν θεὸν, καὶ βέβηλος γινόμενος καταλείπει ἁγιασμὸν, καὶ πολεμῶν καταλείπει εἰρήνην, καὶ ὑπὸ τῷ πολεμίῳ γινόμενος καταλείπει τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ ἔξω τῆς σοφίας ὢν τοῦ θεοῦ καταλείπει τὴν σοφίαν. Πᾶσιν οὖν τοῖς καταλείπουσι τὸν θεὸν ὁρᾶται ὁ προ-

---

1) Cfr. Jerem. XVII, 12. 13.

2) Jesai. VI, 1. 3) Jerem. XVII, 12.

4) Hebr. II, 11. — Edd. H. et R. „ὅτε γάρ" κτλ.

5) Jerem. XVII, 13. 6) Cfr. Jerem. XVII, 13.

7) Desunt verba: „Ἀδικῶν γὰρ καταλείπει τὸν θεόν," in ed. R.

φήτης, διδάσκων ἡμᾶς τὸ ἐσόμενον αὐτοῖς, λέγων τό· „πάντες[1]) οἱ καταλείποντές σε καταισχυνθήτωσαν.“ Ὅσον ἀφεστήκασι, τοσοῦτον „ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν.“ Πάντες ἄνθρωποι γράφονται· οἱ μὲν ἅγιοι ἐν οὐρανῷ, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Λέγεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· „χαίρετε,[2]) ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.“ Οὐκοῦν χαίρειν δεῖ, ἐὰν τοιοῦτός τις γένηται, ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγγράφηται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡς δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων ἐγγράφεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτως τῶν πολιτευομένων γηΐνως, τῶν οὐ πάνυ πορευομένων τὴν γῆν Ἐδώμ, ἀλλὰ τοὺς ἀγροὺς τῆς Ἐδώμ ἐχόντων καὶ τοὺς ἀμπελῶνας, γράφεται τὰ ὀνόματα, ὡς καταλειπόντων τὸν θεὸν, ἐπὶ τῆς γῆς. „Καταισχυνθήτωσαν[3]) γάρ, φησὶν, ἀφεστηκότες, ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν·“ καὶ[4]) γὰρ ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.“ Αἴτιος ἕκαστος ἑαυτῷ ἐσι τοῦ γραφῆναι. Εἰ ἐπὶ γῆς ζητεῖς, οὐ ζητεῖς τὰ οὐράνια. Εἰ νένευκέ σου ἡ ψυχὴ περὶ τὰ τῇδε πράγματα, σὺ σεαυτῷ αἴτιος γίνῃ, τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· „μὴ[5]) θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζουσι, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν· ἀλλὰ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς.“ Θησαυρίζεις ἐν οὐρανῷ; Σεαυτῷ αἴτιος εἶ τοῦ[6]) τὸ ὄνομά σου ἐγγράφεσθαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ταῦτα διὰ τό· „ἐπὶ[7]) τῆς γῆς γραφήτωσαν.“ Καὶ τὴν αἰτίαν λέγει· „ὅτι[8]) ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς, τὸν κύριον.“ Καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ αὐτὸς προφήτης ἔλεγεν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· „ἐμὲ[9]) ἐγκατέ-

---

[1]) Cfr. Jerem. XVII, 13. [2]) Cfr. Luc. X, 20.
[3]) Cfr. Jerem. XVII, 13. [4]) Cfr. Matth. VII, 2.
[5]) Cfr. Matth. VI, 19. 20.
[6]) Huetius: τοῦτο τό κτλ. [7]) Jerem. XVII, 13.
[8]) Jerem. XVII, 13. [9]) Jerem. II, 13.

λιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς·“ καὶ νῦν· „ἐγκατέλιπον[1]) πηγὴν ζωῆς, τὸν κύριον.“ Εἴπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, εἴπερ θέλομεν μὴ ἐγκαταλιπεῖν πηγὴν ζωῆς, τὸν κύριον, τὴν φωνὴν τῶν γνησίων Ἰησοῦ μαθητῶν, ἣν εἰρήκασι πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰπόντα αὐτοῖς· „μὴ[2]) καὶ ὑμεῖς θέλετε πορεύεσθαι;“ Τί οὖν εἴπωμεν; „καὶ[3]) πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις.“ Ἐνθάδε ἔληξε καὶ ἡ δευτέρα περικοπή.

5. Εἶτα πάλιν εὐχή ἐστιν, οὕτως ἔχουσα· „ἴασαί[4]) με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι· σῶσόν με, καὶ σωθήσομαι, ὅτι καύχημά μου σὺ εἶ. Ἰδοὺ, αὐτοὶ λέγουσι πρὸς μέ· ποῦ ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω. Ἐγὼ δέ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου, καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα· σὺ ἐπίστασαι.“ Μόνῳ τῷ ἐληλυθότι διὰ τοὺς κακῶς ἔχοντας ἰατρῷ, καὶ λέγοντι· „οὐ[5]) χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ᾽ οἱ κακῶς ἔχοντες·“[6]) χρὴ εἰπεῖν τεθαῤῥηκότως πάντα τὸν βουλόμενον θεραπευθῆναι ἀπὸ τοῦ νοσεῖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· „ἴασαί[7]) με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι.“ Εἰ δέ τις ἄλλος παρὰ τοῦτον ἐπαγγέλλεται τὴν τῶν ψυχῶν ἰατρικὴν, οὐκ ἂν λέγοις ἐκείνῳ ἀληθεύων· „ἴασαί[8]) με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι.“ Καὶ γὰρ ἐκείνη ἡ αἱμοῤῥοοῦσα[9]) ἐδαπάνησε τὰ παρ᾽ αὐτῆς πάντα εἰς τοὺς ἰατροὺς, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ὑπ᾽ οὐδενὸς αὐτῶν θεραπευθῆναι· πρὸς οὐδένα γὰρ ἐκείνων εὔλογον ἦν εἰπεῖν· „ἴασαί[10]) με,

---

[1]) Jerem. XVII, 13. [2]) Ev. Joann. VI, 68.

[3]) Cfr. ev. Joann. VI, 68.

[4]) Cfr. Jerem. XVII, 14. 15. 16.

[5]) Matth. IX, 12.

[6]) H. et R. in textu: „ἔχοντες· εἰπεῖν,“ H. tamen ad marginem, R. in notis: „legendum: ἔχοντες· χρὴ εἰπεῖν, vel: ἔχοντες· δεῖ εἰπεῖν.“

[7]) Jerem. XVII, 14. [8]) Jerem. XVII, 14.

[9]) Luc. VIII, 43. [10]) Jerem. XVII, 14.

κύριε, καὶ ἰαθήσομαι·“ ἢ πρὸς μόνον,[1]) οὐ̃ ἀρκεῖ ἅψασθαι τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου. Λέγω οὖν πρὸς τοῦτον· „ἴασαί[2]) με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι.“ Ἐὰν γὰρ ἰάσῃ, τὸ τέλος ἐπακολουθήσει τῇ ἀπὸ σοῦ ἰάσει ἡ θεραπεία, ὥς γε ἄν με σωθῆναι. Ὅσοι δὲ ἂν σώσουσιν, οὐ σωθήσομαι. Μόνη δὲ ἡ ἀληθῶς σωτηρία, ἐὰν σώσῃ Χριστὸς, ἐπεὶ τότε σωθήσομαι. „Ψευδὴς[3]) ἵππος εἰς σωτηρίαν.“ Ψευδῆ καὶ τὰ ἄλλα πάντα παρὰ τὸν θεὸν εἰς σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο αὐτῷ εἴποιμι ἄν· „σῶσόν[4]) με, κύριε, καὶ σωθήσομαι.“ Καὶ λέγω τοῦτο, ἐὰν καὶ τὸ ἑξῆς δυνηθῶ λέγειν, τὸ ἀποτετάχθαι παντὶ καυχήματι, ἵνα εἴπω· „ὅτι[5]) καύχημά μου εἶ σύ.“ Ἢ ὅτε πληρῶ τὴν λέγουσαν ἐντολήν· „μὴ[6]) καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ’ ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, τοῦ συνιεῖν καὶ γινώσκειν, ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος.“ Μακάριος οὖν ὁ ἀποταξάμενος πάσῃ τῇ κάτω καυχήσει, οἷον ἐπὶ καλουμένῃ εὐγενείᾳ, καὶ ἐπὶ κάλλει, καὶ τοῖς σωματικοῖς πράγμασιν, ἐπὶ πλούτῳ, ἐπὶ δόξῃ, καὶ ἀρκούμενος μιᾷ καυχήσει, ἵνα εἴπῃ· „ὅτι[7]) καύχημά μου εἶ σύ.“

6. „Ἰδοὺ[8]), αὐτοὶ λέγουσι πρὸς μέ· ποῦ ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; Ἐλθέτω. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου.“ Ὁ Ἰησοῦς σοι λέγει· „αἶρε[9]) τὸν σταυρόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι. Καὶ ἄφες πάντα, καὶ ἀκολούθει μοι.“ Καὶ „ὅστις[10]) οὐ καταλείψει τὸν

---

[1]) H. et R. in textu: μόνον, ἀρκεῖ,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: μόνον, οὐ ἀρκεῖ.“

[2]) Jerem. XVII, 14.

[3]) Psalm. XXXIII, 17. (XXXII.)

[4]) Jerem. XVII, 14. [5]) Jerem. XVII, 14.

[6]) Cfr. Jerem. IX, 23. 24. [7]) Jerem. XVII, 14.

[8]) Jerem. XVII, 15. 16.

[9]) Cfr. Matth. XVI, 24. — Huetius: αἴρει.

[10]) Cfr. Luc. XIV, 26.

πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής.“ Ἐὰν οὖν γένῃ τοιοῦτος, ὥστε πάντοτε ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἀκολουθήσεις, καὶ ὅσον ἀκολουθεῖς, οὐ κοπιάσεις. Οὐκ ἔστι γὰρ μόχθος ἐν Ἰακὼβ, οὐδὲ ὀφθήσεται πόνος ἐν Ἰσραήλ. Οὐκ ἔστι κόπος ἀκολουθοῦντι Ἰησοῦ. Αὐτὸ τὸ ἀκολουθεῖν περιαιρεῖ τὸν κόπον. Διὰ τοῦτο αὐτός φησιν, ἵνα μηκέτι κοπιῶμεν, κοπιάσαντες πρὸ τοῦ ἄρξασθαι αὐτῷ ἀκολουθεῖν· „δεῦτε [1]) πρός μὲ πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι· κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.“ Ἐὰν οὖν κοπιῶντες ἔλθωμεν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, ἐροῦμεν· „ἐγὼ [2]) δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου.“ Τούτῳ δὲ ἀκόλουθόν ἐστι εἰπεῖν ἡμᾶς καὶ τό· „ἡμέραν [3]) ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα.“ Ἔστι τις ἡμέρα ἀνθρώπου, ἔστι τις ἡμέρα τοῦ θεοῦ. Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τῶν ἁγίων ἐπιθυμησάτω ἕκαστος ἡμῶν, μὴ ἐκείνην, περὶ ἧς γέγραπται· „οὐαὶ [4]) οἱ ἐπιθυμοῦντες ἡμέραν κυρίου. Καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος, καὶ οὐ φῶς.“ Τίς ἐστιν ὁ λέγων· „καὶ [5]) ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα;“ Ἡ σαφήνεια τοῦ λόγου ἐλέγξει ἡμᾶς, ὅτι [6]) ἡμέραν ἀνθρώπου ἐπεθυμήσαμεν, πολλάκις νοσήσαντες, καὶ ἐν φαντασίᾳ θανάτου γενόμενοι, ἐπὶ τῆς ἐξόδου παρακαλοῦμεν τοὺς ἐπισκοποῦντάς ἡμᾶς ἀδελφοὺς, καί φαμεν· αἴτησαί μοι ἀνοχὴν, αἴτησαί μοι ἐπιμένειν τῷ βίῳ. Ταῦτα λέγοντες, οὐχ ἡμέραν ἐπιθυμοῦμεν ἁγίαν

[1]) Matth. XI, 28. [2]) Jerem. XVII, 16.
[3]) Jerem. XVII, 16. [4]) Cfr. Amos. V, 18.
[5]) Jerem. XVII, 16.
[6]) H. et R. in textu: „ὅτι ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθυμήσαμεν, πολλάκις νοήσαντες, καὶ — γενόμενοι, τῆς ἐξόδου“ κτλ., H. tamen ad marg., R. in notis: „legendum: ὅτι ἡμέραν ἀνθρώπου ἐπεθυμήσαμεν, πολλάκις νοσήσαντες, καὶ — γενόμενοι, ἐπὶ τῆς ἐξόδου“ κτλ.

θεοῦ, ἀλλ' ἡμέραν ἀνθρώπου. Διόπερ ἀποθέμενοι τὴν φιλοζωΐαν, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν ἀνθρωπίνην ἡμέραν, ζητήσωμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἰδεῖν, ἐν ᾗ τευξόμεθα τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαριότητος, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!

Ὁμιλία ὀκτωκαιδεκάτη.

Εἰς τό· „ὁ[1]) λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν λέγων· ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον κεραμέως·“ μέχρι τοῦ· „τάξαι[2]) τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν.“

1. *Δύο εἰσὶν ἑξῆς ὁράσεις αἱ ἀνεγνωσμέναι Ἱερεμίου· ὧν ἡ μὲν προτέρα περιέχει τὰ περὶ τοῦ ἐν τῇ χειρὶ κεραμέως πηλίνου σκεύους, ὅπερ ἐπιδέχεται μετὰ τὴν συντριβὴν ἐπανόρθωσιν· — ἀναπλάσασθαι γὰρ αὐτὸ δυνατόν ἐστιν· — ἡ δὲ ἑτέρα ὅρασις περιέχει τὰ περὶ τοῦ ὀστρακίνου βίκου,[3]) οὗ καταχυθέντος οὐκ ἔστι θεραπεία. Ὅτε μὲν γὰρ πήλινον ἦν, εἰ κατεάχθη,[4]) κἂν ἤδη μεμορφωμένον ᾖ,[5]) ἐπεὶ πήλινον ἦν, ἐνεδέχετο πάλιν εἶναι φύραμα δεύτερον, καὶ κτισθῆναι δεύτερον. Ὅτε δὲ μετὰ τὸ πήλινον γέγονεν ἤδη ὀστράκινον, καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐστόμωται, τότε οὐχ[6]) οἷόν*

---

[1]) Jerem. XVIII, 1. [2]) Jerem. XVIII, 16.

[3]) H. et R. in textu: „*κίκους*,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: *βικοῦ*.“ — H. insuper in notis: „Cod. Vatic. praetermisit vocem *κίκους*. Certe *κίκους* vox est nihili: lego *βικοῦ*. Vide Jerem. XIX, 1.“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *κατεάγη*.“

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἦν*.“

[6]) H. solus in textu: „*οὐχ οἷγε ἦν*,“ ad marg. vero „Cod. Vaticanus: *οὐχ οἷόν τε ἦν*.“

τε ἣν μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ ὀστρακίνου θεραπείαν γενέσθαι αὐτῷ. Τί οὖν βούλεται ταῦτα; Πρότερον ἐν περινοίᾳ κατανοήσωμεν. Εἶτα, ἐὰν δοθῇ, κατὰ λέξιν ἐξετάσωμεν. Ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μορφούμεθα, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, διὰ τὸ πήλινον ἡμῶν σκεῦος κεραμευτικῶς, καὶ μορφούμεθα ἤτοι κατὰ[1]) κακίαν, ἢ κατὰ ἀρετήν. Πλὴν οὕτως μορφούμεθα, ὡς ἐπιδέχεσθαι καὶ τὴν κακίαν ἡμῶν συντριβῆναι, ἵνα γένηται καινὸν κτίσμα βέλτιον, καὶ τὴν προκοπὴν ἡμῶν ἀναλυθῆναι, μετὰ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς, εἰς σκεῦος πήλινον. Ἐπὰν δὲ μετὰ τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα ἥκωμεν, πρὸς τῷ τέλει γενόμενοι τῆς ζωῆς, ἔπειτα πυρωθέντες, ἤτοι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν πεπυρωμένων τοῦ πονηροῦ βελῶν, γενέσθαι[2]) ὅ,[3]) τίποτ' ἂν γενώμεθα, ἢ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς, — ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ[4]) καταναλίσκον ἐστὶν —, ἐὰν γενώμεθα, φημὶ, ὑπὸ[5]) τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε πυρὸς, ὅ, τίποτ' ἂν γενώμεθα, ἐὰν συντριβῶμεν, εἴτε ἀπὸ τοῦ καλὰ σκεύη γεγονέναι[6]) εἰς σωτηρίαν, εἴτε ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰ σκεύη γεγονέναι[7]) εἰς ἀπώλειαν, οὐκ ἀνακτιζόμεθα,[8]) οὐδὲ ἐπιδέχεται ἡμῶν ἡ κατασκευὴ βελτίωσιν. Διὰ τοῦτο ὅσον ἐσμὲν ἐνθάδε οἱονεὶ ἐν χειρὶ τοῦ κεραμέως ὄντες, κἂν διαπέσῃ τὸ σκεῦος ἀπὸ

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: κατὰ κακίαν ἀρετήν."

[2]) H. in notis: „γενέσθαι videtur παρέλκειν."

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὁτιποτοῦν."

[4]) Cfr. Deut. IV, 24. coll. Hebr. XII, 29.

[5]) H. in textu: „ἀπό," in notis vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): ὑπό."

[6]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: γεγονέναι τρίβομεν, καὶ ἀπολώλαμεν, εἴτε ἀπὸ τοῦ" κτλ.

[7]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: γεγονέναι, οὐκ ἀναγκαζόμεθα" κτλ.

[8]) H. et R. in textu: „ἀναγκαζόμεθα," H. tamen ad marg., R. in notis: „Ghislerius: ἀνακτιζόμεθα." — Cfr. seqq.

τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐπιδέχεται θεραπείαν, καὶ τὸ ἀνακτισθῆναι. Ταῦτα μὲν ὁ λόγος κατὰ τὸ προχειρότερον, πρὶν τὸ [1]) λεῖπον ἐξετάσωμεν τῷ λόγῳ, εἰς τὰ δύο εἴδη τῶν ἀγγείων, τότε πήλινον, καὶ οὐδέπω ἀπωστρακισμένον, καὶ τὸ δεύτερον τὸ ἤδη ὄστρακον γεγενημένον λελέχθω.

2. Ἴδωμεν δὲ ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ πηλίνου ἀγγείου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως, καὶ πῶς αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προφήτῃ λόγος ὁ κύριος ὁ προφητεύων ἐν αὐτῷ, ἀφορμὰς δίδωσι καὶ ἄλλας οὐ βραχείας τῆς ἑρμηνείας τῶν κατὰ τὸ πλάσμα τὸ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως. „Ὁ [2]) λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου, λέγων· ἀνάστηθι, καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως.“ Ἄνω ἐστὶν ὁ Ἱερεμίας, ὑπεραναβέβηκε τὰ πήλινα σκεύη. Κάτω ἐστὶ τὰ πήλινα σκεύη, καὶ ἡ διοικοῦσα φύσις τὰ πήλινα σκεύη συγκαταβαίνουσα τοῖς διοικουμένοις, κάτω ἐστί· διὰ τοῦτο ὁ λεγόμενος λόγος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου φησὶν αὐτῷ· „ἀνάστηθι, [3]) καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ ἐκεῖ ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου.“ Μωσεῖ λέγεται· „ἀνάβηθι [4]) εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἄκουσον.“ Ἱερεμίᾳ λέγεται· „κατάβηθι [5]) εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ ἄκουσον·“ ἕκαστος γὰρ τῶν ἀκουόντων λόγον, [6]) ἤτοι περὶ τῶν ἀνωτέρω [7]) διδάσκεται, ἢ μανθάνει περὶ τῶν

[1]) Edd. Huetii: τὸ κατὰ τὸ λεῖπον κτλ.

[2]) Jerem. XVIII, 1. 2. [3]) Jerem. XVIII, 2.

[4]) Cfr. Exod. XIV, 12.

[5]) Cfr. Jerem. XVIII, 2. — H. et R. in textu: „κατάβηθι, καὶ ἄκουσον, εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον“ κτλ.

[6]) H. in textu: „λόγων,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: λόγον.“ R. in textu: „λόγον,“ in notis: „Cod. Scorialensis: λόγων.“

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἀνωτέρων.“

κατωτέρω.[1]) Διδάσκων μὲν καταβαίνω τῷ λόγῳ, ἵνα ἴδω τὰ κατώτερα. Εἰ δὲ τὰ ἀνώτερα μανθάνω, ἀναβαίνω τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἀνώτερα, ἵνα θεάσωμαι τὰ ἐκεῖ. Ἵνα δὲ πάντες, κατὰ τὸ δυνατὸν ἑαυτοῖς, παρακολουθήσωσι[2]) τῷ λεγομένῳ, χρήσομαι παραδείγματι καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς, καὶ πρὸς τῷ παραδείγματι καὶ σαφήνειαν προσάδουσαν[3]) τῇ δεδομένῃ ἑρμηνείᾳ παραστήσω. „Ἐν[4]) τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.[5]) Ἀμήν!“ Ἔστι δέ τις σοφία περὶ ἑκάστου τούτων· σοφία περὶ τῶν οὐρανίων, πῶς διατέτακται τὰ οὐράνια· σοφία περὶ τῶν καταχθονίων, ἐπεὶ σοφία θεοῦ ἐστι καὶ περὶ τῆς διατάξεως τῶν καταχθονίων, ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐπιγείων. Ἐὰν μέλλω χωρεῖν τὴν σοφίαν τὴν περὶ τῶν ἐπουρανίων, ἀναβαίνω ἐπὶ τὰ οὐράνια, ὡς Μωσῆς ἀναβέβηκεν[6]) ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἵνα ἀκουστὴ γένηται αὐτῷ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἔμελλε γὰρ διδάσκεσθαι λατρείας ἐπουρανίους· σκιὰν γὰρ καὶ ὑπόδειγμα[7]) ἐπουρανίων μυστηρίων ἐν τοῖς νόμοις τοῖς

---

[1]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: κατωτέρων.“

[2]) H. in textu: „παρακολουθήσητε,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: παρακολουθήσωσι.“ R. in textu: „παρακολουθήσωσι,“ in notis: „Cod. Scorialensis: παρακολουθήσητε.“

[3]) H. et R. in textu: „προσάγουσαν τῇ δεομένῃ“ κτλ., H. tamen ad marginem: „Ghislerius,“ R. in notis: „lego cum Ghislerio: προσάδουσαν τῇ δεδομένῃ“ κτλ.

[4]) Cfr. Philipp. II, 10. 11.

[5]) H. solus in textu: „πατρός. Ἔστι“ κτλ. Idem tamen ad marginem: „Cod. Vatican. (itemq. ed. R. in textu): πατρός. Ἀμήν. Ἔστι κτλ.

[6]) Cfr. Exod. XXIV, 13.

[7]) Huet. perperam: „ἀπόδειγμα.“

ἀναγεγραμμένοις ἐδίδασκεν [1]) ὁ ἀπόστολος, εἰπών· „οἵτινες [2]) ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων.“ Ὥσπερ οὖν μέλλων διδάσκεσθαι περὶ τῶν ἐπουρανίων ἀναβαίνω· οὕτως ἐὰν χρεία μοι ᾖ [3]) μανθάνειν περὶ τῶν καταχθονίων, κἂν προφήτης γένωμαι, καταβαίνω. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο Σαμουὴλ, ἡνίκα ἐδιδάχθη τὰ καταχθόνια, καταβέβηκε κάτω, καὶ γέγονεν ἐν ᾅδου, οὐ δικαζόμενος ἵνα ἐν ᾅδου γένηται, ἀλλ' ἵνα γένηται κατάσκοπος, καὶ θεωρητὴς τῶν μυστηρίων τῶν καταχθονίων. Δύναται τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ περὶ τῆς σοφίας λεγόμενα διαστελλόμενα, τῷ γνῶναι „τί [4]) τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος.“ Μέλλεις [5]) γινώσκειν ὕψος· ἀναβαίνεις τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ ὕψος. Μέλλεις [6]) γινώσκειν τὰ μεταξὺ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους, γινώσκεις τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος. Πανταχοῦ φθάνει ἀπὸ τοῦ λόγου ὁδηγούμενος [7]) τοῦ διδάσκοντος περὶ πάντων ὁ δυνάμενος ἀκολουθεῖν νοῦς τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. Ἀκολουθεῖ δὲ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ, καὶ αἴρων τὸν σταυρόν. Οὕτως γὰρ δύναται ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ, ὁ δυνάμενος εἰπεῖν· „ἐμοὶ [8]) κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ κόσμῳ.“ Ἔδει παραμυθήσασθαι τό· „κατάβηθι [9]) εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, κἀκεῖ ἀκού-

---

1) H. in textu: „ὡς ἐδίδασκεν,“ ad marginem: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): ἐδίδασκεν.“ — R. in notis: „Cod. Scorialensis: ὡς ἐδίδασκεν.“

2) Hebr. VIII, 5.

3) H. solus in textu: „ἦν.“ Idem vero ad marginem: „Cod. Vaticanus: ᾖ.“

4) Ephes. III, 18.

5) H. et R. h. loco et sequenti, ille ad marg., hic in notis: „Cod. Vaticanus: καὶ μέλλεις. Ghislerius: Εἰ μέλλεις.“

6) Cfr. pag. huj. not. 5.

7) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ὁ διηγούμενος.“

8) Galat. VI, 14. 9) Cfr. Jerem. XVIII, 2.

σεις τοὺς λόγους μου.“ Ἔδει γὰρ αὐτὸ συγκρίναι τῷ· „ἀνάβηθι,[1]) *καὶ ἀκούσεις τοὺς λόγους μου.“ Τῶν γὰρ ἀκουόντων οἱ μὲν ἀναβαίνουσιν, ἵνα διδαχθῶσιν. Ἀναβαίνουσιν οὐ πάντως σωματικῶς. Καταβαίνουσι δὲ, καὶ τὴν ψυχὴν ἔχουσιν ἄνω, ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν τὸν λόγον τὸν ἀνωτάτω περὶ τῶν κατωτάτω. Αὐτὸς ὁ κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναβέβηκε, καὶ καταβέβηκεν· „ὁ*[2]) *γὰρ ἀναβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς· αὐτός ἐστιν ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν.“ Ἐάν περ οὖν καὶ σὺ μέλλῃς τὸν ἀναβάντα ἀνωτάτω νοεῖν τὸν λόγον τὸν περὶ τῶν ἀνωτάτω, τὸν καταβάντα εἰς τὰ κατώτατα συνιέναι, τὸν περὶ τῶν κατωτάτω*[3]) *διδάσκοντα, μὴ*[4]) *„εἴπῃς· τίς ἀναβήσεται εἰς οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν. Ἤ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου·“ δι᾽ οὗ ἀναβαίνεις εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ*[5]) *περὶ τῶν ἀνωτάτω γινώσκεις. Ἐγγύς σου ἔστι τὸ ῥῆμα καὶ περὶ τῶν κατωτάτω· καὶ τί γὰρ ἄλλο*[6]) *ἢ τὸν λόγον τὸν πανταχοῦ ὁ ἅγιος δύναται ἔχειν ἐν ἑαυτῷ; „ἡ*[7]) *γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι.“*

3. *Καταβαίνει οὖν ὁ προφήτης εἰς τὸν τοῦ κεραμέως οἶκον, καὶ διηγεῖται ἃ ἐθεάσατο, λέγων· „καὶ*[8]) *ἰδοὺ, αὐτὸς ἐποίει ἔργον ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Καὶ διέπεσε τὸ ἀγγεῖον, ὃ αὐτὸς ἐποίει ἐν τῷ πηλῷ ἐν ταῖς*

---

[1]) Cfr. Exod. XXIV, 12. [2]) Cfr. Ephes. IV, 10.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *κατωτάτων.*“ [4]) Cfr. Rom. X, 6—8.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *καὶ περὶ τῆς ἀνόδου. Ἐγγύς σου ἔστι τὸ ῥῆμα καὶ περὶ τῶν κατωτάτω. Ἐγγύς σου ἔστι τὸ ῥῆμα. Καὶ τί γὰρ ἀλλ᾽ ἢ τόν*“ *κτλ.*

[6]) Edd. H. et R. „*ἄλλον.*“

[7]) Luc. XVII, 21. [8]) Cfr. Jerem. XVIII, 3. 4.

χερσὶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἕτερον ἀγγεῖον, καθὼς ἤρεσεν ἐναντίον αὐτοῦ ποιῆσαι.“ Ἀλλ' οὐκ οἶδα, τί ἑώρακεν ὁ προφήτης παρὰ τῷ κεραμεῖ γενόμενος. Εἶδε γὰρ ἐργαζόμενον τὸν κεραμέα. Πήλινον ἦν τὸ σκεῦος τὸ γεγενημένον. Διέπεσε τὸ[1]) σκεῦος. Τί ἀκριβῶς οὐκ εἶπεν· ἀφῆκε τὸ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ τῷ κεραμεῖ ἀνέθηκε τὴν αἰτίαν; Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος ἐστὶ περὶ ἐμψύχων σκευῶν, ἅτινα παρ' ἑαυτὰ διαπίπτει, διὰ τοῦτο εἴρηται· „διέπεσε[2]) τὸ σκεῦος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.“ Πρόσεχε οὖν καὶ σὺ σαυτῷ, μήποτε ἐν ταῖς χερσὶν ὢν τοῦ κεραμέως, καὶ ἐπιπλασσόμενος, παρὰ σαυτὸν διαπέσῃς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Οὐδεὶς[3]) μὲν γὰρ ἁρπάζει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, κατὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ. Οὐ μὴν γέγραπται, ὅτι ὡς οὐδεὶς ἁρπάζει, οὕτως οὐδεὶς διαπίπτει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· τὸ γὰρ αὐτεξούσιον ἐλεύθερόν ἐστι. Καί φημι· οὐδεὶς μὲν[4]) ἁρπάζει[5]) ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ποιμένος, ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς λαβεῖν· δυνάμεθα δὲ[6]) ἡμεῖς ἀμελήσαντες διαπεσεῖν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

4. Καὶ[7]) ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς μὲ, λέγων· εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ[8]) δυνήσομαι τοῦ ποιῆ-

---

[1]) H. in textu: „τὸ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ.“ ad marg. vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): τὸ σκεῦος. Τί ἀκριβῶς οὐκ εἶπεν· ἀφῆκε τὸ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ.“ — R. in notis: „desiderantur in Cod. Scorial. verba: Τί ἀκριβῶς οὐκ εἶπεν· ἀφῆκε τὸ σκεῦος.“ [2]) Cfr. Jerem. XVIII, 4.

[3]) H. ad marg., R. in notis: „desunt in Cod. Vatic. verba: Οὐδεὶς μὲν γὰρ ἁρπάζει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.“ — Cfr. ev. Joann. X, 29.

[4]) H. ad marginem: „Ghislerius: ἡμᾶς.“

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἁρπάσει.“

[6]) H. ad marginem: „deest δέ in Cod. Vaticano.

[7]) Cfr. Jerem. XVIII, 5. 6.

[8]) Deest „οὐ“ in ed. R.

σαι[1]) ὑμᾶς οἶκος Ἰσραήλ; φησὶ κύριος.“ Ἕκαστος κατὰ δύναμιν νοεῖ τὰ γεγραμμένα. Ὁ μὲν ἐπιπολαιότερον,[2]) οἷον ὡσεὶ ἐπὶ[3]) πίδακος πηγῆς λαμβάνων τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν· ὁ δὲ βαθύτερον ὡς ἀπὸ φρέατος ἀντιμῶν. Καὶ δύνανται ἀμφότεροι ὠφελεῖσθαι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τῷ μέν ἐστι πηγὴ, τῷ δὲ φρέαρ. Μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ἡνίκα διηγεῖται[4]) τὰ περὶ τῆς Σαμαρείτιδος. Ἐκεῖ γὰρ ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ πηγὴ καὶ φρέαρ. Καὶ ἀνὰ μέρος ποτὲ λέγεται πηγὴ, καί ποτε φρέαρ. Κατανοείτω δὲ ὁ δυνάμενος, ἵνα εἰδῇ, ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ὑποστάσει, τῷ μὲν ἐπιπολαίῳ πηγή ἐστι, τῷ δὲ βαθυτέρῳ φρέαρ ἐστί. Προοίμιόν μου τοῦτό ἐστι τῆς μελλούσης διηγήσεως διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ πήλινον, τὸ διαπεσὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ κεραμέως, καὶ αὖθις πλασθέν. Τινὲς ἐθεώρησαν ταῦτα ἁπλούστερον, καὶ ἐνόησαν. Παραθήσομαι ὑμῖν τὸν ἐκείνων λόγον καὶ τὴν διήγησιν. Μετὰ ταῦτα ἐάν τι ἔχωμεν βαθύτερον, καὶ τοῦτο διηγησόμεθα. Δύναται, φασὶν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως. Εἰ γὰρ τὸ πήλινον ἀγγεῖον διέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κεραμέως, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὕλης τοῦ πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ· δύναται ὁ κεραμεὺς θεὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς κατασκευῆς ἡμῶν, ἐπὰν διαπέσῃ τοῦτο, καὶ συντριβῇ καθ' οἵαν δήποτε αἰτίαν, ἀναλαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀνακαι-

---

[1]) H. in textu: „τοῦ ποιῆσαι,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: ποιῆσαι.“ R. in textu: „ποιῆσαι,“ in notis: „Cod. Scorialensis: τοῦ ποιῆσαι.“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „ἐπὶ παλαιότερον, οἷον ὡσεὶ ἐπιπέδου πηγῆς. Ghislerius legebat: οἱονεὶ ἐξ ἐπιπέδου.“

[3]) Praeferenda esse videtur Ghislerii lectio. Cfr. pag. huj. not. 2.

[4]) H. et R. in textu: „διηγεῖτο,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „lege: διηγεῖται.“

νῶσαι, καὶ ποιῆσαι αὐτὸ ὡραιότερον καὶ βέλτιον ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι. Ἐχέτω καὶ αὕτη διήγησις χάριν.

5. Αὐτοῦ δὲ ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου διηγουμένου καὶ λέγοντος· „εἰ [1]) καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραήλ; φησὶ κύριος.“ Ἰδού, ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως, οὕτως ὑμεῖς ἐστε ἐν χερσί μου. Πέρας λαλήσω ἐπ᾽ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξᾶραι αὐτούς, καὶ τοῦ ἀπολλύειν. Καὶ ἐπιστρέψει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν, ὧν ἐλάλησα πρὸς αὐτό, καὶ μετανοήσω ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ καταφυτεύειν. Καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου. Καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, φησὶ κύριος.“ Τοῦτο τὸ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως ὁρῶμεν ἀναφέρεσθαι, οὐκ ἐπί τινι τῶν καθ᾽ ἕνα, ἀλλ᾽ ἐπὶ δύο ἔθνη· λέγει γὰρ ἀρξάμενος μέλλει [2]) λέγειν περὶ ἐθνῶν, ἵνα τι ὑποβάλῃ τοῖς δυναμένοις ἀκούειν ἀποῤῥήτων μυστηρίων. „Πέρας [3]) λαλήσω ἐπὶ ἔθνος.“ Ζητεῖ καὶ τὸ πέρας [4]) καὶ τὸ πρότερον ἔθνος τῆς [5]) ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Καὶ λαλήσας τὰ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας, οὐδὲν ἧττον ἐπαγγέλλεται, ὅτι ἐὰν μετανοήσωσι, μετανοήσει περὶ τῶν κακῶν, ὧν ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πάλιν λαλεῖ ἐπ᾽ ἄλλο ἔθνος δεύτερον, τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι ὅλον

---

[1]) Cfr. Jerem. XVIII, 6—10. coll. pag. 319. not. 1.

[2]) H. et R. in notis non male: „supple: ὅτι.“ Iidem, ille ad marg., hic in notis: „Ghislerius: μέλλω.“

[3]) Jerem. XVIII, 9.

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Ghislerius: πέρας τὸ πρότερον ἔθνος, καὶ τὰ τῆς ἀπωλείας.“

[5]) H. et R. in textu, ille: „τὰ τῆς,“ hic: „τῆς.“ Idem H in margine: „Cod. Vaticanus: τὰ τῆς.“

ἔθνος· καὶ ἐπεὶ[1]) τοῦτο ἀνοικοδομούμενον καὶ καταφυτευόμενον ἔθνος ἐπαγγελίαν ἔχει καλὴν, δύναται δὲ ἁμαρτάνειν, φησὶ μετὰ τὸ λαλῆσαι ταῦτα· „ἐὰν[2]) ἀποστῶσι τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν,[3]) μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς." Τίνα οὖν τὰ δύο ἔθνη; Τὸ πρότερον ὀνομασθὲν, ᾧ ἀπειλεῖ ὁ λόγος· καὶ τὸ δεύτερον, ᾧ ἐπαγγέλλεται. Ἀπειλεῖ μέντοι γε, ὥστε, εἰ μετανοήσαι, μὴ ποιῆσαι τὰ τῆς ἀπειλῆς. Ἐπαγγέλλεται, ὥστε, εἰ μεταπέσοι, καὶ ἄξιον μὴ γένοιτο τὸ δεύτερον ἔθνος τῶν ἐπαγγελιῶν, μὴ τεύξεσθαι αὐτῶν. Περὶ δύο μάλιστα ἐθνῶν πρόκειται πᾶσα ἡ οἰκονομία τοῦ θεοῦ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώποις.[4]) Γέγονε πρῶτον ἔθνος ἐκεῖνος Ἰσραήλ· δεύτερον ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας τοῦτο τὸ ἔθνος. Τῷ προτέρῳ ἠπείλησεν ὁ θεὸς ἃ ἠπείλησε, καὶ βλέπομεν πεπληρωμένα[5]) τὰ τῆς ἀπειλῆς τοῦ προτέρου ἔθνους. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ γεγένηται, κατεσκάφη αὐτῶν ἡ πόλις, καθηρέθη τὸ ἁγίασμα, τὸ θυσιαστήριον καταβέβληται. Οὐδὲν ἔτι σώζεται τῶν πάλαι σεμνῶν παρ᾽ αὐτοῖς. Ἔλεγε γὰρ ἐκείνῳ τῷ ἔθνει ὁ θεός· μετανοήσατε· καὶ οὐ μετενόησαν. Μετὰ τὸ ἐκείνοις εἰρῆσθαι ταῦτα, λέγει τούτῳ τῷ δευτέρῳ ἔθνει ὁ θεὸς τὰ περὶ τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι αὐτό. Ὅρα δὲ, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος ἄνθρωποί εἰσι, δυνάμενοι πάλιν παραπεσεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τούτῳ

---

[1]) H. in textu: „ἐπί," ad marg. vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): ἐπεί."

[2]) Cfr. Jerem. XVIII, 10.

[3]) H. in textu: „ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς," ad marg. vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): ἀγαθῶν, μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς."

[4]) Edd. H. perperam: „ἀνθρώποις γέγονε· πρῶτον" κτλ.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „deest in Cod. Vaticano: πεπληρωμένα." — Edd. H. perperam: πεπληρωμένα· τὰ τῆς — ἔθνους ἐν — γεγένηται. Κατεσκάφη κτλ.

ἀπειλεῖ, καί φησιν· εἰ καὶ προεῖπον τὰ περὶ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τὰ περὶ τῆς καταφυτεύσεως, καὶ τῆς γεωργίας, μέλλει δὲ ἁμαρτάνειν καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος, καὶ τούτῳ ἁμαρτήσαντι συμβήσεται ταῦτα, ἅπερ εἴρηται ἐκείνοις διὰ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ πείσονται, ἐὰν μὴ μετανοήσωσι. Πᾶσαν ἐρεύνησον τὴν γραφὴν, καὶ εὑρήσεις τὰ πλεῖστα περὶ τῶν δύο τούτων τῶν ἐθνῶν λεγόμενα. Ἐξελέξατο ὁ θεὸς τοὺς πατέρας, ἐπαγγελίαν δέδωκεν αὐτοῖς· ἐξήγαγε λαὸν ἐκ[1]) *τοῦ γένους τῶν πατέρων ἀπὸ Αἰγύπτου· ἐμακροθύμησεν ἐν αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὡς πατὴρ, εἰσήγαγεν αὐτοὺς, ἔδωκεν αὐτοῖς γῆν ἐπαγγελίας· ἔπεμψεν αὐτοῖς προφήτας κατὰ*[2]) *καιροὺς, ἐπαίδευσε καὶ ἐπέστρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐμακροθύμησεν ἀεὶ πέμπων τοὺς θεραπεύοντας, μέχρις οὗ ἔλθῃ ὁ ἀρχίατρος, ὁ διαφέρων προφητῶν προφήτης, ὁ διαφέρων ἰατρῶν ἰατρός. Ἐληλυθότα τοῦτον προέδωκαν, καὶ ἀπέκτειναν· „αἶρε,*[3]) *αἶρε, λέγοντες, ἀπὸ τῆς γῆς τὸν*[4]) *τοιοῦτον· σταύρωσον αὐτόν.“ Εὐθέως ἦλθεν ἐπισκοπὴ ἐπὶ τὸ ἔθνος, ἠρημώθη ὁ τόπος, ἔνθα ἐσταύρωταί μου ὁ Ἰησοῦς· ἐξελέξατο ὁ θεὸς ἄλλο ἔθνος. Ὁ θερισμὸς ὁρᾶτε*[5]) *πῶς πολύς ἐστιν, εἰ καὶ οἱ ἐργάται ὀλίγοι εἰσί. Καὶ ἄλλως*[6]) *δὲ οἰκονομεῖ ὁ θεὸς τὴν σαγήνην, ἀεὶ βάλλεσθαι ἐπὶ τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τούτου, καὶ συν-*

---

[1]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἀπὸ τοῦ*.“

[2]) H. in textu: „*παρά*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *κατά*.“ R. in textu: „*κατά*,“ in notis: „Cod. Scorialensis: *παρά*.“

[3]) Cfr. ev. Joann. XIX, 15. coll. 6. — Edd. H. et R. „*αἶρε, αἶρε*.“

[4]) Edd. H. „*τὸν τοιοῦτον· σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν*.“

[5]) H. solus in textu: „*ὁρᾶται*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ὁρᾶτε*.“ — Cfr. Matth. IX, 37.

[6]) Huetius perperam: *ἄλλος*.

ἄγονται ἰχθύες παντοδαποὶ, ἀποστέλλει τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλοὺς, ἀποστέλλει τοὺς θηρευτὰς, τοὺς πολλοὺς θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς ὄρους, θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς βουνοῦ. Ὅρα πόση οἰκονομία περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐστι σωτηρίας. Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τὸ πρότερον ἔθνος καὶ πεσὸν ἀποτομία· ἐπὶ δὲ τὸ δεύτερον ἔθνος ἐπαγγελίαι καὶ χρηστότης, ἐὰν[1]) ἐπιμείνῃ τῇ χρηστότητι· εἰ δὲ μὴ, καὶ αὐτὸ ἐκκοπήσεται. Οὐ γὰρ ἡ ἀξίνη τότε μόνον πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων ἔκειτο. Ἑτοίμη[2]) καὶ νῦν πάλιν ἐστὶν ἐλθεῖν ἡ ἀξίνη· „ἡ[3]) γὰρ[4]) ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται," ἔλεγέ μου ὁ Ἰησοῦς τότε προφητεύων περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, παρ' ὃν ἡ ἀξίνη ἦν. Αὐτὸς ἦν ἡ ἀξίνη τοῦ ἀκάρπου δένδρου, καὶ[5]) ἔλεγεν· „ἤδη ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται." Ὅσα ἦν ἐκεῖ δένδρα μὴ ποιοῦντα καρπὸν, ἐξεκόπη, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐβλήθη, καὶ κεκόλασται. Νῦν δὲ ἄλλο γεώργιον γεγένηται ἀνάλογον τῷ προτέρῳ, περὶ οὗ εἴρηται· „εἰσαγαγὼν[6]) καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριόν σου." Εἰσήγαγεν αὐτοῦ τὸ ἔθνος ὁ θεὸς εἰς ὄρος κληρονομίας αὐτοῦ. Τὸ ὄρος ἐγὼ ζητῶ, οὐχ ὡς Ἰουδαῖοι, οὕτως ἐν ἀψύχοις ὕλαις. Τὸ ὄρος ὁ Χριστός ἐστιν. Ἐν τούτῳ κατεφυτεύθημεν,

---

[1]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι, ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ. Οὐ γὰρ ἡ ἀξίνη τότε μὲν πρὸς τὴν" κτλ.

[2]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: Ἑτοίμη πάλιν" κτλ.

[3]) Matth. III. 10. coll. Luc. III, 9.

[4]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: δέ."

[5]) H. in textu perperam: „καὶ ἔλεγεν ἤδη· ἡ ἀξίνη" κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: καὶ ἔλεγεν· ἤδη ἡ ἀξίνη" κτλ. — Cfr. Matth. III, 10. coll. Luc. III, 9.

[6]) Exod. XV, 17.

ἐπ' αὐτῷ ἐστηρήθημεν.[1]) *Ὁρᾶτε οὖν ἐὰν μακροθυμήσῃ, μήποτε ἐλθὼν ὁ οἰκοδεσπότης εἴπῃ· „ἤδη*[2]) *τρία ἔτη ἔρχομαι ἐπὶ τὴν συκῆν ταύτην, καὶ καρπὸν οὐκ ἤνεγκεν· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν*[3]) *γῆν καταργεῖ;“ Καταργεῖ γὰρ τὴν καλὴν γῆν, τὸν Χριστὸν, τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἐρχόμενος ἐπὶ συναγωγὴν, καὶ μὴ καρποφορῶν.*

6. *„Πέρας*[4]) *λαλήσω ἐπὶ ἔθνος, ἢ καὶ ἐπὶ βασιλείαν.“ Δόξει ἁπλῶς τὸ πέρας. Εἴρηται δὲ τοιοῦτον ἐν τῷ· „λαλήσω*[5]) *ἐπ' ἔθνος ἢ βασιλείαν.“ Τὸ πέρας τοιοῦτόν ἐστι. „Κατασκάψω,“*[6]) *λέγεται τῷ προτέρῳ ἔθνει· τὸ πέρας τῷ δευτέρῳ ἔθνει· „ἀνοικοδομήσω*[7]) *ὑμᾶς.“*[8]) *Καὶ πάλιν „ἐκριζώσω“*[9]) *τοῖς προτέροις λέγεται· καὶ „καταφυτεύσω“*[10]) *τοῖς δευτέροις. Ἆρ' οὖν ἐπεὶ εἴρηται τὸ πέρας, δεῖ γενέσθαι τὸ πέρας; Ὁ θεὸς, μὴ μετανοῶν, μετανοεῖν λέγεται κατὰ τὴν γραφήν. αὶ προσχῶμεν τῇ λέξει, ἵνα ἐὰν δυνηθῶμεν ἀπολογήσασθαι,*[11]) *πῶς ταῦτα λέγεται, εἰ παραδεξώμεθα τὸν λόγον· „πέρας*[12]) *λαλήσω, φησὶν, ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξᾶραι αὐτοὺς, καὶ ἀπολλύειν. Καὶ ἐὰν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν·*[13])

---

[1]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐτηρήθημεν.*“

[2]) Cfr. Luc. XIII, 7. [3]) Deest „*τήν*“ in ed. R.

[4]) Jerem. XVIII, 7. coll. 9.

[5]) Cfr. Jerem. XVIII, 7. coll. 9.

[6]) Cfr. Jerem. XVIII, 7. [7]) Cfr. Jerem. XVIII, 9.

[8]) H. ad marg., R. in notis: „deest in Cod. Vaticano: *ὑμᾶς.*“

[9]) Cfr. Jerem. XVIII, 7. [10]) Cfr. Jerem. XVIII, 9.

[11]) H. ad marg., R. in notis: „Ghislerius: *ἀπολογησώμεθα πῶς ταῦτα λέγεται, εἴπερ ἀπαιτούμεθα τὸν λόγον.*“ R. insuper in notis: „sed recepta lectio servari potest, modo ante *παραδεξώμεθα* deleatur *εἰ.*“

[12]) Cfr. Jerem. XVIII, 7—10.

[13]) H. ad marg., R. in notis: „*αὐτῶν, ὧν ἐλάλησα ἐπ' αὐτό· καὶ μετανοήσω*“ *κτλ.*

καὶ μετανοήσω περὶ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν, τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι, καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι. Καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον ἐμοῦ, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου· καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς.“ Περὶ τῆς μετανοίας τοῦ θεοῦ ἀπαιτούμεθα ἀπολογήσασθαι· δοκεῖ γὰρ ἐπίληπτον εἶναι καὶ ἀνάξιον, οὐ μόνον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ [1]) καὶ τοῦ σοφοῦ, τὸ μετανοεῖν. Οὐκ ἐπινοῶ [2]) γὰρ σοφὸν μετανοοῦντα, ἀλλ' ὁ μετανοῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ συνηθείᾳ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως, ἐπὶ τῷ [3]) μὴ καλῶς βεβουλεῦσθαι μετανοεῖ. Ὁ θεὸς δὲ, προγνώστης ὢν τῶν μελλόντων, οὐ δύναται μὴ καλῶς βεβουλεῦσθαι, καὶ παρὰ τοῦτο μετανοεῖν. Πῶς οὖν ἡ γραφὴ αὐτὸν εἰςήγαγε λέγοντα· „μετανοήσω;“ [4]) Οὔπω λέγω, ὅτι καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις εἴρηται ἐν τῷ· „μεταμεμέλημαι, [5]) ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα.“ Καὶ καθολικῶς περὶ αὐτοῦ λέλεκται καὶ μετανοεῖν [6]) „ἐπὶ ταῖς κακίαις.“ [7]) Ἀλλ' ὅρα, τί περὶ θεοῦ διδασκόμεθα καθολικῶς· [8]) ὅπου μὲν „οὐχ [9]) ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι, οὐδὲ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἀπειληθῆναι.“ Καὶ μανθάνομεν διὰ ταύτης τῆς λέξεως, ὅτι ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπος, διὰ δὲ ἄλλης, ὅτι ὁ θεὸς ὡς ἄνθρωπος,

---

[1]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀλλὰ τοῦ σοφοῦ.“

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἐπαινῶ.“

[3]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: τό.“

[4]) Cfr. Jerem. XVIII, 8. 10.

[5]) Cfr. I Sam. XV, 11. (I Regg.)

[6]) Cfr. Joel. II, 13.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: κακίαις ἀνθρώπων.“

[8]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: καθολικά.“

[9]) Num. XXIII, 19.

φασκούσης· „ὅτι[1]) ἐπαίδευσέ σε κύριος ὁ Θεός σου, ὡς εἴ τις παιδεύσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ.“ Καὶ πάλιν· „ἐτροποφόρησέ[2]) σε ὡς ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ.“ Οὐκοῦν ὅταν μὲν αἱ γραφαὶ θεολογῶσι τὸν Θεὸν κατ' αὐτὸν, καὶ μὴ ἐπιπλέκωσιν αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν τοῖς[3]) ἀνθρωπίνοις πράγμασι, λέγουσιν αὐτὸν εἶναι οὐχ ὡς ἄνθρωπος. „Τῆς[4]) γὰρ μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας.“ Καί· „φοβερός[5]) ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς.“ Καί· „αἰνεῖτε[6]) αὐτὸν πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς.“ Καὶ ἄλλα μυρία ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων[7]) εὕροις ἂν, οἷς ἐφαρμόσεις τό· „οὐχ[8]) ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός.“ Ὅταν δὲ ἐπιπλέκηται ἀνθρωπίνοις πράγμασιν ἡ θεία οἰκονομία, φέρει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ τρόπον, καὶ λέξιν. Καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐὰν διετεῖ[9]) παιδίῳ διαλεγώμεθα, ψελλίζομεν διὰ τὸ παιδίον· οὐ γάρ οἷόν τέ ἐστι τηροῦντας ἡμᾶς τὸ ἀξίωμα τῆς τελείου ἀνδρὸς ἡλικίας, καὶ λαλοῦντας τοῖς παιδίοις, μὴ συγκαταβαίνοντας αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ, νοῆσαι τὰ παιδία. Τοιοῦτόν τί μοι νόει καὶ περὶ τὸν Θεὸν, ὅταν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ μάλιστα τῶν[10])

---

[1]) Cfr. Prov. III, 12. — H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐπαίδευέ σε“ κτλ.

[2]) Cfr. Deut. I, 31. — H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐτροποφόρησεν ὡς ἄνθρωπος“ κτλ.

[3]) H. solus ad marginem: „Ghislerius: τὴν ἐν τοῖς.“

[4]) Psalm. CXLV, 3. (CXLIV.)

[5]) Psalm. XCVI. 4. (XCV.)

[6]) Cfr. Psalm. CXLVIII, 2. 3.

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: γραφῶν.“ [8]) Cfr. Num. XXIII, 19.

[9]) H. in textu perperam: „δι' ἔτει,“ ad marg. vero: „scribe διετεῖ.“

[10]) H. solus in textu: „τούτων,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τῶν.“

ἔτι [1]) νηπίων οἰκονομῇ. Ὅρα πῶς καὶ μεταποιοῦμεν τὰ ὀνόματα οἱ τέλειοι ἄνδρες πρὸς τὰ βρέφη. Καὶ τὸν μὲν ἄρτον ἰδίως [2]) ὀνομάζομεν αὐτοῖς, τὸ δὲ πιεῖν ἄλλῃ λέξει ὀνομάζομεν, τελείων οὐ χρώμενοι διαλέκτῳ, ᾗ χρώμεθα πρὸς τοὺς τελείους ὁμήλικας, ἀλλὰ [3]) λέξει τινὶ παιδικῇ καὶ βρεφώδει. Καὶ τὰ ἐνδύματα ἐὰν ὀνομάζωμεν τοῖς παιδίοις, ἄλλα ὀνόματα ἐπιτιθέαμεν αὐτοῖς, οἱονεὶ ὄνομα παιδικὸν πλάσσοντες. Ἆρ' οὖν τότε ἀτελεῖς ἐσμεν; Καὶ εἴ τις ἡμῶν ἀκούῃ παιδίοις διαλεγομένων, ἐρεῖ, ὅτι ἀνόητος γέγονεν ὁ γέρων οὗτος, ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπιλέλησται τοῦ γενείου αὐτοῦ, τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνδρός; Ἢ [4]) δέδοται κατὰ συμπεριφορὰν παιδίῳ ὁμιλοῦντα μὴ λαλῆσαι διαλέκτῳ πρεσβυτικῇ, μηδὲ ἐντελεῖ, ἀλλὰ παιδικῇ; Καὶ ὁ θεὸς δὴ λαλεῖ παιδίοις· „ἰδού, [5]) φησὶ καὶ ὁ σωτήρ, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.“ Λέγοιτο ἂν [6]) τῷ γέροντι τῷ λαλοῦντι πρὸς τὸ παιδίον παιδικῶς, ἢ ἵνα ἐμφατικώτερον εἴπω, βρεφώδως· ὅτι ἐτροποφόρησας τὸν υἱόν σου, καὶ τρόπον ἐφόρεσας τοῦ βρέφους, καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἀνείληφας. Οὕτως οὖν νόει μοι καὶ τὴν γραφὴν λέγουσαν· „ἐτροποφόρησέ [7]) σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις τροποφορήσει ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ.“ Καὶ ἐοίκασιν οἱ ἀπὸ ἑβραϊσμοῦ ἑρμηνεύσαντες, μὴ εὑρόντες τὴν λέξιν κειμένην παρ' Ἕλλησιν ἀναπεπλακέναι, ὡς

---

[1]) H. solus in textu: „ἐστὶ νηπίων οἰκονομή,“ ad marg. vero: „scribe: ἔτι νηπίων οἰκονομῇ.“

[2]) H. ad marg., R. in notis absque causa: „forte legendum: οὐκ ἰδίως.“

[3]) H. in textu: „ἀλλὰ ἄλλῃ λέξει,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀλλὰ λέξει.“ R. in textu: „ἀλλὰ λέξει,“ in notis: „Cod. Scorialensis: ἀλλὰ ἄλλῃ λέξει.“

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Ghislerius: εἰ δέδοται κατὰ συμπεριφορίας παιδίῳ“ κτλ.

[5]) Cfr. Jesai. VIII, 18. coll. Hebr. II, 13.

[6]) H. solus in textu: „αὐτῷ,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἂν τῷ.“ [7]) Cfr. Deut. I, 31.

ἐπ' ἄλλων πολλῶν, καὶ ταύτην, καὶ πεποιηκέναι τήν· „ἐτροποφόρησέ[1]) σε κύριος ὁ θεός σου·“ τουτέστι, τοὺς τρόπους σου ἐφόρεσεν· „ὡς εἴ τις τροποφορήσει ἄνθρωπος,“ — κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο[2]) ὃ εἴρηκα, — „τὸν υἱὸν αὐτοῦ.“ Ἐπεὶ τοίνυν ἡμεῖς μετανοοῦμεν, ὅταν ἡμῖν διαλέγηται μετανοοῦσιν ὁ θεὸς λέγει· „μετανοῶ·“[3]) καὶ ἀπειλῶν ἡμῖν οὐ προσποιεῖται προγνώστης εἶναι, ἀλλ' ὡς βρέφεσι λαλῶν ἀπειλεῖ. Οὐ προσποιεῖται, ὅτι προέγνω τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑποκρινόμενος τὸ βρέφος, προσποιεῖται μηδὲ εἰδέναι τὰ μέλλοντα. Καὶ ἀπειλεῖ γοῦν ἔθνει διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ λέγει· „ἐὰν[4]) μετανοήσῃ τὸ ἔθνος, κἀγὼ μετανοήσω.“ Ὦ θεέ· ἆρα ὅτε ἠπείλεις, οὐκ ᾔδεις πότερον μετανοήσει τὸ ἔθνος, ἢ οὐ μετανοήσει; Τί δὲ ὅτε ἐπηγγείλω, οὐκ ᾔδεις πότερον μένει ἄξιος τῶν ἐπαγγελιῶν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ ἔθνος, πρὸς[5]) ὃ ὁ λόγος, ἢ οὐ μένει; Ἀλλὰ[6]) προσποιεῖται. Καὶ τοιαῦτα πολλὰ εὕροις ἀνθρωπικὰ ἐν τῇ γραφῇ, ὡς καὶ τό· „λάλησον[7]) τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· ἴσως ἀκούσονται, καὶ[8]) μετανοήσουσι.“ Τοῦτο οὐχ ὁ θεὸς εἴρηκε τό· „ἴσως[9]) ἀκούσονται.“ Οὐ γὰρ διστάζει ὁ θεὸς, ἵνα λέγῃ τό· „ἴσως[10]) ἀκούσονται, καὶ μετανοήσουσιν.“ Ἀλλ' ἵνα ἐπὶ πολὺ ἐμφανῇ σου τὸ αὐτεξούσιον, καὶ μὴ εἴπῃς· εἰ προέγνω με ἀπολλύμενον, ἀπολέσθαι με δεῖ· εἰ προέγνω με σωθησόμενον, σωθή-

---

1) Cfr. Deut. I, 31.

2) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τοῦτο εἴρηκα.*“

3) Cfr. Jerem. XVIII, 8.

4) Cfr. Jerem. XVIII, 8. 5) H. et R. „*πρὸς ὅν.*“

6) H. solus in textu: „*ἀλλ' οὐ προσποιεῖται.*“

7) Cfr. Jerem. XXVI, 3.

8) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ μετανοήσουσιν. Ἀλλ' ἵνα ἐπὶ πολύ*“ *κτλ.*

9) Cfr. Jerem. XXVI, 3.

10) Cfr. Jerem. XXVI, 3.

σεσθαι πάντως με χρή. Οὐ προσποιεῖται οὖν τὸ περὶ τοῦ ἐπὶ σοὶ μέλλοντος εἰδέναι, ἵνα τηρήσῃ σου τὸ αὐτεξούσιον, τῷ μὴ προειληφέναι, μηδὲ προεγνωκέναι, πότερον μετανοήσεις, ἢ μή. Καὶ λέγει πρὸς τὸν προφήτην· „λάλησον,[1]) ἴσως μετανοήσωσι.“ Τοιαῦτα γὰρ ἄλλα μυρία εὑρήσεις λεγόμενα περὶ τοῦ θεοῦ τροποφοροῦντος τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν ἀκούσῃς θυμὸν θεοῦ, καὶ ὀργὴν[2]) αὐτοῦ, μὴ νόμιζε τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμὸν πάθη εἶναι θεοῦ. Οἰκονομίαι[3]) χρήσεως λέξεών εἰσι πρὸς τὸ βρέφος ἐπιστρέψαι καὶ βελτιωθῆναι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοῖς παιδίοις πρόσωπον ποιοῦμεν οὐκ ἀπὸ διαθέσεως, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν φοβερόν. Ἐὰν τηρήσωμεν τὸ ἵλεον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ βρέφος ἐν τῷ προσώπῳ ἡμῶν, καὶ τὴν φιλοστοργίαν, ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸ, ἐμφαίνωμεν,[4]) μὴ διαστρέψαντες ἑαυτοὺς, μηδὲ οἱονεὶ μεταβαλόντες πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπιστροφὴν, ἀπόλλυμεν αὐτὸ, καὶ χεῖρον ποιοῦμεν. Οὕτως οὖν ὁ θεὸς καὶ ὀργίζεσθαι λέγεται, καὶ θυμοῦσθαί φησιν, ἵνα ἐπιστρέψῃς, καὶ βελτιωθῇς. Καὶ ἀληθῶς οὐκ ὀργίζεται μὲν, οὐδὲ θυμοῦται· σὺ δὲ πείσῃ τὰ τῆς ὀργῆς, καὶ τὰ τοῦ θυμοῦ, γενόμενος ἐν δυσυπομονήτοις διὰ τὴν κακίαν πόνοις, ἐπὰν παιδεύῃ τῇ λεγομένῃ ὀργῇ τοῦ θεοῦ.

7. Ἑξῆς μετὰ τὸν περὶ τῶν δύο ἐθνῶν λόγον, τοῦ προτέρου, ᾧ ἀπειλὴ δίδοται, καὶ τοῦ δευτέρου, ᾧ ἡ ἐπαγγελία δίδοται, φησίν· — εἶπε δηλονότι τοῖς προτέροις· — „καὶ[5]) νῦν εἰπὸν πρὸς ἄνδρας[6]) Ἰούδα,

---

[1]) Cfr. Jerem. XXVI, 3.

[2]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὀργὴν, μὴ νόμιζε.“

[3]) H. solus ad marginem: „Cod. Vaticanus: οἰκονομία.“

[4]) H. solus in textu: „ἐμφήνωμεν.“

[5]) Cfr. Jerem. XVIII, 11.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἄνδρα.“

καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ· οὕτως λέγει κύριος· ἰδοὺ, ἐγὼ πλάσσω ἐφ᾽ ὑμᾶς κακά.“ Ὅτι ἐν τῇ χειρί μου ταῦτά ἐστιν ἃ πλάσσω, ἐφ᾽ ὑμᾶς δύναται διαπεσεῖν. Ποιήσατε ταῦτα διαπεσεῖν ἀπὸ τῆς χειρός μου, ἵνα ἃ πλάσσω ἐφ᾽ ὑμᾶς κακὰ μεταβάλω, καὶ ποιήσω ἀγαθά. Οὐκ ἂν εὕροις· „ἰδοὺ, πλάσσω ἐφ᾽ ὑμᾶς ἀγαθά·“ καὶ τὰ ἀνάλογον αὐτῶν λεγομένοις ἑξῆς, ἵνα μετὰ τοῦτο ἐμφαίνη,[1]) ὅτι ἃ πλάσσει ἀγαθὰ ἀπολύει ἀπὸ τῶν χειρῶν, ἵνα ποιήσῃ αὐτὰ κακά. Ἀλλὰ πλάσσει κακὰ κατὰ τὸ εἰρημένον παράδειγμα, καὶ πλάσσων κακὰ οἰκονομεῖ χωρὶς τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀποδεδομένης εἰς τό· „ἔπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν μου·“ ἵνα ἐὰν πέσῃ, καὶ τὸ τέλος τῶν πλασσομένων κακῶν οὐκ οἶδα ποταπὸν γένηται.

8. *„Ἀποστραφήτω[2]) δὴ ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν.“[3]) Ἔσθ᾽ ὅτε οἱ ἀκεραιότεροι λέγουσι· μακάριοι οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι, ὅτι ἤκουσαν τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· „καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς κύριος·“ καὶ, ὡς λέγει νῦν κύριος διὰ τῶν γεγραμμένων τό· „ἀποστραφήτωσαν[4]) ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς· αὐτὸς ὁ κύριος διαλέγεταί σοι φάσκων· „καὶ[5]) καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν.“ Ἀλλ᾽[6]) ἀπεκρίναντο οὗτοι, πρὸς οὓς οἱ προτρεπτικοὶ περὶ μετανοίας εἴρηνται λόγοι. Καὶ ἴδωμεν τί ἀπεκρίναντο, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα ἀποκρινώμεθα. Τί οὖν ἀποκρινόμενοι λέγουσιν; „Ἀνδρειού-*

---

[1]) Huetius: *ἐμφήνῃ.*

[2]) Jerem. XVIII, 11.

[3]) H. solus in textu: „*ἡμῶν.*“ Idem ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἡμῶν. Ἀλλ᾽ ἀπεκρίναντο οὗτοι.*“

[4]) Cfr. Jerem. XVIII, 11.

[5]) Jerem. XVIII, 11.

[6]) Cfr. pag. huj. not. 3.

μεθα,[1]) ὅτι ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν[2]) ἡμῶν πορευσόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν.“ Καὶ ἂν μὴ ταῖς λέξεσιν εἴπητε, ὁ δὲ βίος ὑμῶν τοιοῦτος ᾖ,[3]) ὡς ἁμαρτάνειν, δυνάμει λέγετε καὶ ὑμεῖς διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων, μετὰ τοὺς προτρεπτικοὺς λόγους τό· „ἀνδρειούμεθα,[4]) ὅτι ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν.“ Τί δὲ τό· „ὀπίσω[5]) τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα;“ Οἱ ἀρξάμενοι βάλλειν ἐπ᾽ ἄροτρον τὴν χεῖρα, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι ἐν τῷ ἀροτριᾷν, τῶν δὲ ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, ἀπεστράφησαν τὰ φαῦλα. Ἐπὰν οὖν τις βαλὼν ἐπ᾽ ἄροτρον τὴν χεῖρα, στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω, ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν αὐτοῦ πορεύσεται· ὀπίσω γὰρ πορεύεται[6]) καὶ ἐκείνων, ἃ ἀπεστράφη, καὶ παλινδρομεῖ ἐπ᾽ ἐκεῖνα, ἃ καταλέλοιπεν ἁμαρτήματα. Καὶ τῶν ἀκουόντων οὖν ταῦτα, εἴτε κατηχουμένων καταλιπόντων τὸν ἐθνικὸν βίον, εἴτε πιστῶν ἤδη προκεκοφότων ἐν τῷ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, εἰ βίος γένηται μοχθηρὸς, οὐδὲν ἄλλο λέγουσιν ἢ καὶ[7]) τό· „ὀπίσω[8]) τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ,“ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ „τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν.“[9]) Ἔστι γὰρ καρδία πονηρὰ, καὶ ἔστι καρδία ἀγαθή. Μηδεὶς οὖν ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἑαυτοῦ πορευέσθω, μηδὲ

---

[1]) Cfr. Jerem. XVIII, 12.

[2]) H. solus in textu: „ἐπιστροφῶν.“ Idem vero ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀποστροφῶν.“

[3]) Huetius: ἦν. [4]) Jerem. XVIII, 12.

[5]) Jerem. XVIII, 12.

[6]) H. in textu: „πορεύεται ἐκείνων,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: πορεύσεται ἐκείνων.“

[7]) H. ad marginem: „desunt verba: καὶ τό, in Cod. Vaticano.“ [8]) Jerem. XVIII, 12.

[9]) H. solus in textu: „ποιήσωμεν.“ Idem vero ad marginem: „Cod. Vaticanus: ποιήσομεν.“

τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιείτω. Διὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ταῦτα ἀποκρινομένους λέγει κύριος· „ἐρωτήσατε [1]) δὴ ἐν ἔθνεσι· τίς ἤκουσε τοιαῦτα φρικτά, ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ;“ Δόξει δὲ καὶ ταῦτα ἁπλῶς εἰρῆσθαι. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησία ὃν δεῖ [2]) τρόπον ἐπιστραφείη πρὸς τὸν θεόν, λεχθήσεται· [3]) „ἐρωτήσατε [4]) δὴ ἐν ἔθνεσι· ἀκούσατε ἃ ἐποίησε φρικτὰ σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ.“ Βίον γὰρ συγκρίνωμεν ἐκείνων τῶν ἡμαρτηκότων, τῷ βίῳ τῶν ἐπιστρεψάντων καὶ πιστευσάντων, καὶ ἰσόμεθα, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φρικτὰ πεποιήκασι, τὸν κύριον τῆς δόξης ἀποκτείναντες· οὗτοι δέ, ἐκείνων φρικτὰ ποιησάντων, ἐπέστρεψαν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τοῦ κόσμου ὑπ' ἐκείνων ἀναιρεθέντα καὶ ἀποθανόντα. „Ἐρωτήσατε [5]) οὖν ἐν ἔθνεσι· τίς ἤκουσε τοιαῦτα φρικτά, ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ;“

9. *„Μὴ [6]) ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μασθοί, [7]) ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου; Ἦ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον; Ὅτι ἐπελάθετό [8]) μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, σχοίνους αἰωνίους, τοῦ ἐπιβῆναι τρίβους οὐκ ἔχοντας ὁδὸν εἰς πορείαν, τοῦ τάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν, καὶ σύριγμα αἰώνιον.“ Διαφορὰς ὑδάτων ἐνταῦθα εἴρηκε. Πρῶτον μὲν ἐν τῷ· „μὴ [9]) ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί;“ Δεύτερον δέ· „ἢ [10]) χιὼν*

---

[1]) Jerem. XVIII, 13.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *δή*.“

[3]) H. ad marginem: „Ghislerius: *λεχθῇ*.“

[4]) Cfr. Jerem. XVIII, 13. [5]) Jerem. XVIII, 13.

[6]) Cfr. Jerem. XVIII, 14—16.

[7]) Edd. H. et R. „*μασθοί*.“

[8]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐπελάθετό μου, εἰς κενόν*“ *κτλ.*

[9]) Jerem. XVIII, 14. — Edd. H. et R. hoc loco, cfr. p. huj. not. 7. „*μαστοί*.“ [10]) Jerem. XVIII, 14.

ἀπὸ Λιβάνου;“ Τρίτον δὲ ἐν τῷ· „μὴ[1]) ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ[2]) φερόμενον;“ Ταῦτα τὰ τρία εἴδη τῶν ὑδάτων αἱ πηγαί εἰσι τῶν ὑδάτων, ἃς ἐπιποθεῖ ἡ ὡμοιωμένη τῇ[3]) ἐλάφῳ ψυχὴ τῶν δικαίων, ὥστ᾽[4]) ἂν ἕκαστον εἰπεῖν τό· „ὃν[5]) τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ θεός.“ Τίς οὖν ἔλαφος γεγένηται πολέμιος τῷ τῶν ὄφεων γένει, μηδὲν πάσχων ὑπὸ τοῦ ἰοῦ αὐτῶν, ὡς ἱστορεῖται περὶ τῆς ἐλάφου; Τίς οὕτως ἐδίψησε θεὸν, ὥστ᾽ ἂν εἰπεῖν· „ἐδίψησεν[6]) ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ζῶντα;“ Τίς οὕτως ἐδίψησε τοὺς μαστοὺς τῆς πέτρας; „Ἡ[7]) πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός.“ Τίς οὕτως ἐδίψησεν ἁγίου πνεύματος, ὥστ᾽ ἂν εἰπεῖν· „ὃν[8]) τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ θεός;“ Ἐὰν μὴ τὰς τρεῖς πηγὰς τῶν ὑδάτων διψήσωμεν,[9]) οὐδεμίαν πηγὴν τῶν ὑδάτων εὑρήσομεν. Ἔδοξαν δεδιψηκέναι μιᾶς πηγῆς τῶν ὑδάτων τοῦ θεοῦ Ἰουδαῖοι· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐδίψησαν τὸν Χριστὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἔχουσι πιεῖν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Ἔδοξαν δεδιψηκέναι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων Χριστὸν Ἰησοῦν· ἀλλ᾽ ἐπεὶ οὐκ ἐδίψησαν τὸν πατέρα, ὄντα νόμου καὶ προφητῶν θεὸν, διὰ τοῦτο οὐ πίνουσιν οὐδὲ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ ἕνα μὲν τηροῦντες θεὸν, ἐξουδενοῦντες δὲ τὰς προφητείας, οὐκ ἐδίψησαν τὸ πνεῦμα

---

[1]) Cfr. Jerem. XVIII, 14. coll. pag. 332. not. 6.
[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀεί.“
[3]) Huetius: „τῷ ἐλάφῳ.“
[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὡς ἂν“ κτλ.
[5]) Psalm. XLII, 1. (XLI.)
[6]) Psalm. XLII, 2. (XLI.) [7]) I Cor. X, 4.
[8]) Psalm. XLII, 1. (XLI.)
[9]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: εὑρήσωμεν.“

τὸ ἅγιον τὸ ἐν τοῖς προφήταις. Διὰ τοῦτο οὐ πίονται οὐδὲ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς πατρικῆς, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ κεκραγότος ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἰρηκότος· „ἐάν[1]) τις διψῇ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω.“ Οὐκ ἐκλείπουσιν[2]) οὖν ἀπὸ πέτρας μαστοί. Ἀλλ᾿ ἐκεῖνοι ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς. Οὐ πηγὴ ὕδατος ζωῆς ἐγκατέλιπεν αὐτούς. Καὶ γὰρ ἀπ᾿ οὐδενὸς θεὸς μακρύνει ἑαυτὸν, ἀλλ᾿ οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπ᾿ αὐτοῦ ἀπολοῦνται· ἐγγίζει μᾶλλον ὁ θεός[3]) τινων, καὶ ἀπαντᾷ τῷ ἐρχομένῳ πρὸς αὐτόν. Ἡνίκα γοῦν ὁ υἱὸς ὁ καταφαγὼν τὴν οὐσίαν ἐπανῆλθεν, ἀπήντησεν[4]) αὐτῷ ὁ πατήρ. Καὶ ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν προφητῶν λέγων· „ἐγγιῶ[5]) αὐτοῖς ὡς[6]) ὁ χιτὼν τοῦ χρωτὸς αὐτῶν.“[7]) „Θεὸς[8]) γὰρ, φησὶν, ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐχὶ θεὸς πόῤῥωθεν, λέγει κύριος.“ Οὐκ ἐκλείψουσιν οὖν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, τὰ ὕδατα τοῦ Ἰησοῦ, ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, τὰ ὕδατα τὰ πατρικά. Καὶ Λίβανος γὰρ τὸ θυμίαμα ἱερόν ἐστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ. Καὶ προσφέρεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον Λίβανος διαφανὴς, ἴσος ἴσῳ. Καὶ ὁμώνυμον τὸ ὄρος τοῦτο τῷ Λιβάνῳ, καὶ ἔστι χιὼν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου κατερχομένη, ὃν τρόπον τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύματος, περὶ οὗ λέγεται· „μὴ[9]) ἐκκλίνῃ[10]) ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον;“ Καὶ γὰρ ἀνέμῳ φέρεται, οὐκ ἐκκλινεῖ, οὐ φεύγει τὸ ὕδωρ τοῦ

---

[1]) Ev. Joann. VII, 37. — Edd. H. et R. „διψῇ.“

[2]) Ed. R. „ἐκλίπουσιν.“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: θεός τισι.“

[4]) Cfr. Luc. XV, 20. [5]) Cfr. Jerem. XIII, 11.

[6]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἤ.“

[7]) H. in textu: „αὐτοῦ,“ in margine: „Cod. Vaticanus: αὐτῶν.“ R. in textu: „αὐτῶν,“ in notis: „Cod. Scorialensis: αὐτοῦ.“

[8]) Cfr. Jerem. XXIII, 23. [9]) Jerem. XVIII, 14.

[10]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως φερόμενον· καὶ γὰρ ἄνω φέρεται.“

ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων αὐτὸς φυγὰς γίνεται τοῦ πιεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

10. „Ὅτι[1]) ἐπελάθετό μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν.“ Πᾶς μὲν[2]) ὁ ἁμαρτάνων ἐπιλέλησται τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ δίκαιος λέγει· „ταῦτα[3]) πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου, οὐδὲ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου.“ Κἀκεῖνος δὲ ὁ λαὸς ὄντως ἐπελάθετο τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς κενὸν ἐθυμίασε. Τί δὲ τό· „εἰς[4]) κενὸν ἐθυμίασαν·“ κατανοητέον. Τὰ πρώην εἰρημένα εἰς[5]) τὸν ψαλμὸν ἑκατοστὸν τεσσαρακοστὸν ἐὰν ἀναλαβῶμεν, νοήσομεν τί ἐστι τό· „εἰς[6]) κενὸν ἐθυμίασαν.“ Ἦν δὲ ἐν τῷ ψαλμῷ τοιοῦτόν τι εἰρημένον· „γενηθήτω[7]) ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν[8]) σου.“ Οὐκοῦν ἡ προσευχή μου σύνθετος λεπτῆς καρδίας, ὅτε μὴ παχύνεται ἡ καρδία ἡμῶν, ἀναπεμπομένη γίνεται ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Εἰ οὖν ἡ τοῦ δικαίου προσευχὴ θυμίαμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἡ τοῦ ἀδίκου προσευχὴ θυμίαμα μὲν, τοιοῦτον δὲ θυμίαμα, ὥστ' ἂν λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐχομένου ἀδίκου· „εἰς[9]) κενὸν ἐθυμίασαν·“ οἷον περὶ Ἰούδα

---

[1]) Cfr. Jerem. XVIII, 15.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: μὲν οὖν ὁ“ κτλ.

[3]) Psalm. XLIV, 17. (XLIII.)

[4]) Jerem. XVIII, 15.

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: εἰς ψαλμὸν ἐάν“ κτλ. [6]) Jerem. XVIII, 15.

[7]) Cfr. Psalm. CXLI, 2, (CXL.)

[8]) H. in textu: „ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Εἰ οὖν ἡ τοῦ δικαίου“ κτλ., ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐνώπιόν σου. Οὐκοῦν ἡ προσευχή μου σύνθετος λεπτῆς καρδίας, ὅτε μὴ ταχύνεται“ (Ghislerius: τραχύνεται) „ἡ καρδία ἡμῶν ἀναπεμπομένη γίνεται ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Εἰ οὖν ἡ τοῦ δικαίου“ κτλ. — R. ut nos in textu, in notis: „in Cod. Scorial. multa desunt.“

[9]) Jerem. XVIII, 15.

γέγραπται· „γενηθήτω[1]) ἡ προσευχὴ αὐτοῦ εἰς ἁμαρτίαν." Ἐκεῖνος κατὰ τὸ προσεύχεσθαι εἰς κενὸν ἐθυμίασε. Τίς δὲ ὁ εἰς κενὸν θυμιῶν, ἔτι μᾶλλον οὕτως κατανοήσωμεν. „Τρὶς[2]) τοῦ ἐνιαυτοῦ, φησὶν, ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου·" ᾧ εὐθέως ἐπιφέρεται· „οὐκ[3]) ὀφθήσῃ ἐνώπιόν μου κενός."[4]) Ὅθεν ὤφθη ὁ νοῦς τῆς γραφῆς τῷ ὀφθαλμῷ χωροῦντι τὴν σαφήνειαν τῶν ἱερῶν γραμμάτων. Ταῦτά μοι ἐν προοιμίῳ εἴρηται, διεγείροντι καὶ ἐγείροντι καὶ ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὸ προσέχειν τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, ἵν᾽ αἰτήσωμεν ἐλθεῖν Ἰησοῦν καὶ ἐπιφανῆσαι ἡμῖν, καὶ διδάσκοντα νῦν ἡμᾶς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα.

11. *Προεφήτευσεν Ἱερεμίας· „καὶ[5]) ἤκουσε Πασχὼρ υἱὸς Ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς τῶν λόγων τῆς προφητείας." Καὶ τοσούτων[6]) κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅσον ἐπὶ ψιλῇ τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς προφητείας, ἀκηκοότων Ἱερεμίου, οὐ ταχέως ἀναγέγραπται ἄλλος ἀκούσας εἰ μὴ Πασχώρ. Ἐμέλησε δὲ τῇ γραφῇ εἰπεῖν, καὶ τίνος υἱὸς ἦν, ὅτι Ἐμμὴρ,[7]) καὶ ὅτι ἐχρημάτιζεν ἱερεύς· καὶ ποίαν τάξιν εἶχεν ἐν τῷ λαῷ, ὅτι ἦν καθεσταμένος ἡγούμενος οἴκου κυρίου, κατὰ τὸν χρόνον Ἱερεμίου προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους. Καὶ ἀναγέγραπται, ὅτι ἀκούσας τῶν λόγων τῆς προφητείας ταύτης Πασχὼρ ἐπάταξε τὸν Ἱερεμίαν, καὶ οὐκ ἠρκέσθη τῷ αὐτὸν πεπαταχέναι, ἀλλὰ*

---

[1]) Psalm. CIX, 7. (CVIII.)

[2]) Cfr. Exod. XXIII, 17. [3]) Exod. XXIII, 15.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *κενός. Οὐκοῦν τῶν ἐρχομένων ὤφθη τοῦ νοῦ τῆς γραφῆς, ὅπερ ἐπιγίνεται ὀφθαλμῷ κτλ.* Ghislerius: *κενός. Οὐκοῦν ἀπὸ τῶν ἐρχομένων" κτλ.*

[5]) Cfr. Jerem. XX, 1.

[6]) H. solus in textu: „*τοσοῦτον*," ad marg. vero: „Ghislerius: *τοσούτων*." [7]) Cfr. Jerem. XX, 1.

καὶ ἔβαλλεν αὐτὸν εἴς τινα καταῤῥάκτην. Ἐμέλησε τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ ποῦ ἦν οὗτος ὁ καταῤῥάκτης, ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Βενιαμίν· καὶ ὅτι ὁ καταῤῥάκτης ἦν ἐν τόπῳ, ἔνθα ὑπερῷον ἦν· ὑπερῷον δὲ οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ οἴκου κυρίου. Ταῦτα ἀνέγραψεν ἐπὶ τῇ προφητείᾳ γεγονέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ Ἱερεμίᾳ· γεγονέναι δὲ ὑπὸ τοῦ Πασχώρ. Εἶτά φησι· „τῇ[1]) ἐπαύριον ὁ Πασχὼρ ἐξήγαγε τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταῤῥάκτου. Καὶ εἶπεν ἐξαχθεὶς ὁ Ἱερεμίας τῷ Πασχώρ· ὅτι οὐ κύριος τοῦτο ὄνομα ἐκάλεσέ σε τὸ Πασχώρ·" ἀλλὰ ὄνομά σοι τέθειται, ὡς τῷ Ἰακὼβ Ἰσραήλ, ὡς τῷ Ἄβραμ[2]) Ἀβραάμ, ὡς τῇ Σαρᾷ[3]) Σάῤῥα· οὕτως σοι ὄνομα τέθεικε· „μέτοικον."[4]) Καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσέ σε „μέτοικον," ἐπειδή περ „λέγει[5]) ὁ κύριος· ἰδού, ἐγὼ δίδωμί σε εἰς μετοικίαν σὺν[6]) πᾶσι." Τίσιν; Οὐχὶ γυναικί σου, καὶ υἱοῖς σου, καὶ θυγατράσι σου, ἀλλὰ σὺν „τοῖς[7]) φίλοις σου." Καὶ ἐπὰν δοθῇς[8]) εἰς μετοικίαν, πεσοῦνται[9]) οἱ φίλοι σου μαχαίρᾳ. Εἶτα ὡς διαφορᾶς οὔσης τοῖς πίπτουσιν ἀπὸ μαχαίρας, ἐὰν πέσωσιν ἀπὸ μαχαίρας ἐχθρῶν, ἢ ἀπὸ μαχαίρας ἄλλων, φησὶ πεσεῖσθαι τοὺς φίλους τοῦ βαλόντος τὸν Ἱερεμίαν εἰς τὸν καταῤῥάκτην εἰς μάχαιραν ἐχθρῶν αὐτοῦ. „Καὶ[10]) οἱ ὀφθαλμοί σου, φησὶν, ὄψονται" ταῦτα προφητευόμενα· „σὲ δὲ καὶ πάντα τὸν Ἰούδα δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος." Μετὰ τὸ παθεῖν ταῦτα τοὺς φίλους σου,

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 3.

[2]) Huetius: „Ἀβραὰμ Ἀβραάμ." — Cfr. Gen. XVII, 5.

[3]) Edd. H. et R. „Σαρᾷ Σαῤῥᾶ.

[4]) Jerem. XX, 3. [5]) Cfr. Jerem. XX, 4.

[6]) H. in textu: „σύμπασι," in marg. vero: „Cod. Vaticanus: σὺν πᾶσι." [7]) Jerem. XX, 4.

[8]) H. in textu: „δοθῇ," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: δοθῇς." [9]) Cfr. Jerem. XX, 4.

[10]) Cfr. Jerem. XX, 4.

καὶ „μετοικιοῦσιν [1]) αὐτοὺς" εἰς Βαβυλῶνα, καὶ „κατακόψουσιν αὐτούς." Τὸν γὰρ βασιλέα Ἰούδα, καὶ τοὺς ἀπὸ Ἰούδα „κατακόψουσιν [2]) ἐν μαχαίρᾳ." Καὶ οὐκέτι πρόσκειται [3]) τό· „ἐχθρῶν [4]) αὐτῶν·" ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων, οἳ εἴρηνται φίλοι εἶναι τοῦ Πασχώρ. Εἶτά φησι· „καὶ [5]) δώσω πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως Ἰούδα, καὶ πάντας τοὺς πόνους τῆς πόλεως ταύτης εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν," ἵνα οἱ ἐχθροὶ διαρπάσωσι τοὺς θησαυροὺς, καὶ λάβωσι τὰ προειρημένα, καὶ ἀγάγωσι τὸν Ἰούδαν, καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς, εἰς Βαβυλῶνα. „Σὺ [6]) δὲ, ὦ Πασχὼρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου, πορεύσεσθε [7]) ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῇ, καὶ [8]) ἐκεῖ ταφήσῃ σὺ καὶ πάντες οἱ φίλοι σου, οἷς προεφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ." Ἔδει ἐπιτέμνεσθαι τὴν περικοπὴν ὅλην, καὶ σαφηνίσαι [9]) οὐδέπω τὸ νόημα αὐτῆς τὸ βαθὺ, εἴγε χωροῦμεν αὐτό· ἀλλὰ [10]) τὴν λέξιν καὶ τὸ ῥητὸν αὐτοῦ, ὃν καὶ ὁ τυχὼν ἐπιστήσας ἐπιμελῶς τοῖς γράμμασι, καὶ μὴ ἐκ παρέργου δύναται κἂν οὕτως νοῆσαι. Τί οὖν βούλεται ταῦτα; Ἐνθάδε ὁ ἀγών ἐστι παραστῆσαι τὸ βούλημα τούτων τῶν γραμμάτων. Καὶ δὴ ὁμολογῶ κατ' ἐμαυ-

---

[1]) Ed. H. sola: „μετοικοῦσιν." — Cfr. Jerem. XX, 4.

[2]) Cfr. Jerem. XX, 4.

[3]) H. in textu: „πρόκειται," ad marg. vero: „Cod Vatic. (itemq. ed. R. in textu): πρόσκειται."

[4]) Cfr. Jerem. XX, 4. [5]) Cfr. Jerem. XX, 5.

[6]) Cfr. Jerem. XX, 6.

[7]) H. in textu: „πορεύεσθε," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: πορεύσεσθαι." — Scribendum forsan erat: „Cod. Vaticanus: πορεύσεσθε."

[8]) H. in textu: „ἐκεῖ," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: καὶ ἐκεῖ."

[9]) H. in textu: „σαφηνίσαι τὸ νόημα," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: σαφηνίσαι οὐδέπω τὸ νόημα."

[10]) H. ad marginem „Cod. Vaticanus: ἀλλ' ἤ."

τὸν μὴ δύνασθαι αὐτὰ διηγήσασθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι, ὡς προεῖπον, ἐπιφανείας τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ, καθ᾽ ὃ σοφία ἐστὶ, καθ᾽ ὃ λόγος, καθ᾽ ὃ ἀλήθεια, ἵνα ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ποιήσῃ φῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς ψυχῆς[1]) μου.

12. „Καὶ[2]) ἤκουσε Πασχὼρ ὁ υἱὸς Ἐμμὴρ ὁ ἱερεύς· — καὶ οὗτος ἦν καθεσταμένος ἡγούμενος οἴκου κυρίου· — τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους. Καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν," καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶχον καὶ οἱ ἐπαοιδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ῥάβδους, τὰς βουλομένας τὴν Μωϋσέως διαβαλεῖν, καὶ Ἀαρὼν, ὡς οὐκ οὔσας ἀπὸ θεοῦ.[3]) Ἀλλὰ ἀνατρέπουσι τὰς τῶν σοφιστῶν καὶ ἐπαοιδῶν αἱ ἀπὸ θεοῦ· κατέπιεν αὐτὰς ἡ τοῦ Ἀαρών. Ἤρκει γὰρ πρὸς τοῦτο[4]) αὐτὴ, καὶ χωρὶς τῆς Μωϋσέως ῥάβδου. Ἐπάταξε[5]) τοίνυν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην ὁ Πασχώρ. Καὶ[6]) μετὰ βρίθους πρόσκειται καὶ τό· „τὸν προφήτην." Ἐνθάδε μὲν οὖν ὁ πατάξας τὸν Ἱερεμίαν, τὸν προφήτην ἐπάταξεν. Ἀναγέγραπται δὲ, ὅτι ἐν ταῖς Πράξεσιν ἐπάταξέ τις τὸν Παῦλον ὑπὸ Ἀνανίου τοῦ ἀρχιερέως κελευσθείς. Διὸ εἴρηκεν ὁ Παῦλος· „τύπτειν[7]) σε μέλλει ὁ θεὸς, τοῖχε κεκονιασμένε."

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vatic., plurimis omissis: ψυχῆς μου. Εἶχον καὶ οἱ ἐπαοιδοί."

[2]) Cfr. Jerem. XX, 1. 2.

[3]) H. in textu: „θεοῦ. Κατέπιεν αὐτάς" κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): θεοῦ. Ἀλλὰ ἀνατρέπουσι τὰς τῶν σοφιστῶν καὶ ἐπαοιδῶν αἱ ἀπὸ θεοῦ· κατέπιεν αὐτάς" κτλ.

[4]) Ed. H. sola: τούτῳ. [5]) Cfr. Jerem. XX, 2.

[6]) H. in textu: „Καὶ μετὰ ἤθους πρόσκειται" κτλ. ad marginem: „Cod. Vaticanus: Καὶ μετὰ ἤθους καὶ ἐπάταξεν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην. Πρόσκειται" κτλ. Idem vero in notis: „Cod. Vaticanus: Καὶ μετὰ ἤθους πρόσκειται" κτλ. „Ghislerius legit: μετὰ βρίθους." — R. in textu: „καὶ μετὰ βρίθους. Πρόσκειται" κτλ.

[7]) Act. XXIII, 3. — H. et R. in textu: „κεκονιασμένε," H. insuper in margine: „Cod. Vaticanus: κεκονιαμένε."

Καὶ μέχρι νῦν ὑπὸ παρανόμου ἀρχιερέως λόγου προςτασσόμενοι Ἐβιωναῖοι τύπτουσι τὸν ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοις δυσφήμοις. Καὶ Παῦλός φησι πρὸς τὸν τοιοῦτον λόγον ἀρχιερέα[1]) *τό· „τύπτειν*[2]) *σε μέλλει ὁ θεός.“ Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀρχιερεὺς ἐξ ἐπιπολῆς ὡραῖος, καὶ τοῖχος κεκονιασμένος,*[3]) *ἔσωθεν γέμων ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Τί δὲ λέγω περὶ Παύλου καὶ Ἱερεμίου; Αὐτός μου ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός φησι· „τὸν*[4]) *νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων.“ Ταῦτα οἱ ἀκέραιοι ἴσασιν ἐπὶ τὸν τότε μόνον καιρὸν, ὅτε ἐμαστίγωσεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, ὅτε ἐβουλεύσαντο κατ᾽ αὐτοῦ Ἰουδαῖοι. Ἐγὼ δὲ βλέπω τὸν Ἰησοῦν καθ᾽ ἡμέραν διδόντα τὸν νῶτον αὐτοῦ εἰς μάστιγας. Εἴσελθε εἰς τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγὰς, καὶ ἴδε τὸν Ἰησοῦν ὑπ᾽ αὐτῶν τῇ γλώσσῃ τῆς βλασφημίας μαστιγούμενον. Ἴδε τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγομένους, βουλευομένους κατὰ Χριστιανῶν, τίνα τρόπον λαμβάνουσι τὸν Ἰησοῦν. Κἀκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ νῶτον δίδωσιν εἰς μάστιγας. Κατανόει ὑβριζόμενον τὸν τοῦ θεοῦ λόγον κακολογούμενον, μισούμενον ὑπὸ τῶν ἀπίστων. Ὅρα, ὅτι τὰς σιαγόνας ἔδωκεν εἰς ῥαπίσματα· καὶ διδάξας, ὅτι ἐὰν τύπτῃ*[5]) *τίς σε εἰς τὴν σιαγόνα, στρέψον καὶ τὴν ἄλλην, αὐτὸς αὐτὸ ποιεῖ. Τοσοῦτοι αὐτὸν ῥαπίζουσι, καὶ μαστιγοῦσι, καὶ σιωπᾷ, καὶ οὐ λαλεῖ. Ἀναγέγραπται γὰρ μὴ λαλῶν ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι. Καὶ τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ δεῦρο Ἰησοῦς οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. Τίς τῶν ἐξευτελιζόντων*

---

[1]) H. in textu: „*ἀρχιερέως*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἀρχιερέα*.“ [2]) Act. XXIII, 3.

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *κεκονιαμένος*.“

[4]) Jesai. L, 6.

[5]) Cfr. Luc. VI, 29.

τὴν διδασκαλίαν οὐχὶ οἱονεὶ ἐμπτύει μέχρι τοῦ δεῦρο τῷ Ἰησοῦ ἀνεχομένῳ;

13. Ἤδη[1]) ἀκολουθεῖ τῷ πεπατάχθαι τὸν προφήτην, διηγήσασθαι τοὺς παταχθέντας, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον, καὶ εἴ τις ἄλλος πεπάτακται, παραστῆσαι[2]) καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν. „Ἐπάταξεν[3]) οὖν Πασχὼρ τὸν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταῤῥάκτην, ὃς ἦν ἐν τῇ πύλῃ Βενιαμίν." Τοῦ ὑπερῴου τοῦ[4]) Βενιαμὶν ὁ καταῤῥάκτης ἦν· τοῦ Βενιαμὶν κληροδοσία ἐστὶν Ἱερουσαλὴμ, ἐν ᾗ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ τῶν θείων ἀναγνωσμάτων, ὡς[5]) εὑρήσεις ἐκ τῆς ἀναγεγραμμένης κληροδοσίας ἐν τῇ τοῦ Ναυῆ. Ἐπεὶ οὖν ὁ ναὸς ἦν ἐν τῇ κληροδοσίᾳ τοῦ Βενιαμὶν, ὃς ἑρμηνεύεται υἱὸς δεξιᾶς· — οὐδὲν γάρ ἐστιν ἀριστερὸν περὶ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ· — διὰ τοῦτο οὗτος βάλλει „εἰς[6]) τὸν καταῤῥάκτην, ὃς ἦν ἐν πύλῃ Βενιαμὶν τοῦ[7]) ὑπερῴου ἐν οἴκῳ κυρίου." Ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταῤῥάκτην. Καὶ ἡμεῖς παρακαλῶμεν, ἵνα λαβόντες νῦν τὸν Ἱερεμίαν εἰς τὸ ὑπερῷον ἀναβιβάσωμεν ἐν οἴκῳ κυρίου. Ὑπερῷον δὲ τὸν νοῦν ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον δείξω[8]) ἐκ τῆς γραφῆς, ὅτε μαρτυρεῖ

---

[1]) H. et R. in textu: „Ἢ ἀκολουθεῖ," H. tamen in margine: „scribe: Ἤδη ἀκολουθεῖ. Ghislerius: Εἰ ἀκολουθεῖ." — R. in notis: „lego: Ἤδη ἀκολουθεῖ."

[2]) H. ad marginem: „Ghislerius: παραστήσατε." R, in notis: „lego: καὶ παραστῆσαι τά."

[3]) Cfr. Jerem. XX, 2.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τοῦ Βενιαμὶν κληροδοσία ἐστίν" κτλ.

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: εὑρήσεις."

[6]) Cfr. Jerem. XX, 2.

[7]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τοῦ ὑπερῴου οἴκου κυρίου παρόντος ὑπερῴου ἐν οἴκῳ" κτλ.

[8]) H. et R. in textu: „δείξω τῆς γραφῆς," H. tamen ad marginem: „Ghislerius," R. in notis: „lego: ἐκ τῆς γραφῆς."

τοῖς ἁγίοις, ὅτι [1]) εἰς τὰ ὑπερῷα τοὺς προφήτας ὑπεδέξαντο. Ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ἀναγέγραπται χήρα ὑποδεξαμένη τὸν Ἠλίαν τὸν προφήτην ἐν Σαρεφθὰ [2]) τῆς Σιδωνίας, ἥτις εἰς τὸ ὑπερῷον αὐτῆς ἐξένισε τὸν προφήτην. Καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἡ τὸν Ἐλισσαῖον ὑποδεξαμένη, εὐτρέπισεν αὐτῷ οἶκον εἰς τὸ ὑπερῷον. Ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς Ὀχοζίας ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου. Καὶ σοὶ δὲ Ἰησοῦς ἐντέλλεται μὴ καταβαίνειν ἐκ τοῦ δώματος. Ὅταν γάρ, φησὶ, τάδε καὶ τάδε γένηται, τότε „ὁ [3]) ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.“ Ὁ ἐν τοῖς διωγμοῖς φεύγων, οὐχὶ [4]) εἰς δῶμα μὴ ἀναβαινέτω, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Καλὸν οὖν [5]) ἐν ὑπερῴοις εἶναι, καλὸν ἐν δώμασιν εἶναι, καὶ ἄνω που τυγχάνειν. Καὶ οἱ θαυμάσιοι δὲ ἀπόστολοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν [6]) ἀναγέγραπται αὐτῶν, ἡνίκα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄντων αὐτῶν ἐσχόλαζον ταῖς εὐχαῖς, καὶ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ἐν ὑπερῴῳ ἦσαν. Καὶ ἐπεὶ ἦσαν ἐν ὑπερῴῳ, οὐκ ἦσαν κάτω. Διὰ τοῦτο „ὤφθησαν [7]) αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός.“ Ἀλλὰ καὶ Πέτρος, ἡνίκα ἀνέπεμπε [8]) τὴν εὐχὴν τῷ θεῷ, ἀνέβη [9]) εἰς τὸ δῶμα· καὶ εἰ μὴ ἀνεβεβήκει εἰς τὸ δῶμα,

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὅτι τὰ ὑπερῷα“ κτλ.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀρέφθοις.“ — Cfr. I Regg. XVII, 9. seqq. (III Regg.)

[3]) Matth. XXIV, 17.

[4]) H. solus in textu: „οὐχὶ μὴ εἰς δῶμα μή“ κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): „οὐχὶ εἰς δῶμα μή“ κτλ.

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὖν ὑπερῴοις“ κτλ. [6]) Cfr. Act. I, 13. [7]) Act. II, 3.

[8]) Desiderantur verba: „ἀνέπεμπε τὴν εὐχὴν τῷ θεῷ,“ in ed. R.

[9]) Cfr. Act. X, 9.

οὐκ ἂν εἶδεν[1]) ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον σκεῦος ὡς ὀθόνην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ τὰς ἐλεημοσύνας ποιήσασα „Ταβιθὰ,[2]) ἥτις ἑρμηνευομένη λέγεται Δορκὰς," κάτω οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπερῴῳ, ὅπου ἀναβὰς Πέτρος ἀνέστησεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ταύτην τὴν ἑορτὴν, ἧς τὸ σύμβολον ποιοῦμεν τὸ πάσχα, μέλλων ἑορτάζειν μετὰ τῶν μαθητῶν, πυνθανομένων αὐτῶν· „ποῦ[3]) θέλεις ἑτοιμάσομέν σοι τὸ πάσχα;" εἶπε· „πορευομένοις[4]) ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων, ἐκείνῳ ἀκολουθήσατε. Ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγεον[5]) μέγα, ἐστρωμένον,[6]) σεσαρωμένον, ἕτοιμον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε." Οὐδεὶς[7]) οὖν τὸ πάσχα ποιῶν ὡς Ἰησοῦς βούλεται, κάτω ἐστὶ τοῦ ἀνωγέου. Ἀλλὰ εἴ τις ἑορτάζει μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄνω ἐστὶν ἐν ἀνωγέῳ μεγάλῳ, ἐν ἀνωγέῳ σεσαρωμένῳ, ἐν ἀνωγέῳ κεκοσμημένῳ καὶ ἑτοίμῳ.[8]) Ἐὰν δὲ ἀναβῇς μετ' αὐτοῦ, ἵνα ἑορτάσῃς τὸ πάσχα, δίδωσί σοι καὶ τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας τὸ σῶμα ἑαυτοῦ, καὶ τὸ αἷμα ἑαυτοῦ χαρίζεται. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀναβαίνετε εἰς ὕψος, αἴρετε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν.[9]) Κἀμοὶ δὲ, ἐὰν διδάσκω τὸν θεῖον λόγον, φησὶν ὁ λόγος· „ἐπ'[10])

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οἶδεν." — Cfr. Act. X, 11. [2]) Cfr. Act. IX, 36.

[3]) Cfr. Marc. XIV, 12. coll. Luc. XXII, 9.

[4]) H. in textu: „πορευομένων," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: πορευομένοις." — Cfr. Marc. XIV, 13. 15. coll. Luc. XXII, 10. 12.

[5]) H. in textu constanter: „ἀνάγαιον, ἀναγαίου, ἀναγαίῳ," in marg. vero: „Cod. Vaticanus (itemq. ed. R. in textu): ἀνώγεον, ἀνωγέου, ἀνωγέῳ."

[6]) Edd. H. et R. „ἐστρωμμένον."

[7]) Desunt in edd. H. verba: „Οὐδεὶς οὖν."

[8]) H. solus in textu: „ἐρήμῳ." Idem vero ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἑτοίμῳ."

[9]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἡμῶν."

[10]) Jesai. XL, 9.

ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. Ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε.“ Ταῦτα διὰ τὸν Πασχὼρ, ὅτι παρακειμένου ὑπερῴου ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, ἐν πύλῃ Βενιαμὶν, οὐκ εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνεβίβασε τὸν προφήτην, ἀλλὰ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταῤῥάκτην κάτω.

14. „Καὶ[1]) ἐγένετο τῇ ἐπαύριον, καὶ ἐξήγαγε Πασχὼρ τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταῤῥάκτου.“ Ὦ κύριε Ἰησοῦ πάλιν ἧκε, σαφήνιζέ μοι καὶ ταῦτα, καὶ τοῖς ἐληλυθόσιν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν. Πῶς τῇ ἐπαύριον ἐξάγει αὐτὸς τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταῤῥάκτου; Ὅσον μὲν γὰρ ἐνέστηκεν ἡ σήμερον ἡμέρα· — σήμερον δέ[2]) ἐστι πᾶς οὗτος ὁ αἰών·[3]) — εἰς τὸν καταῤῥάκτην κάτω βάλλει τὸν προφήτην ὁ ἁμαρτωλός· ἐὰν δὲ πέσηται[4]) ἡ ἐνεστῶσα ἡμέρα, καὶ ἡ αὔριον ἔλθῃ, τότε αὐτὸν ἐξάγει μετανοήσας ἀπὸ τοῦ καταῤῥάκτου. Εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ Ἱερεμίας, ἃ πείσεται ὁ Πασχώρ. Τί λέγει αὐτῷ; „Οὐ[5]) Πασχὼρ ἐκάλεσε τὸ ὄνομά σου, ἀλλ᾽ ἢ Μέτοικον. Διότι τάδε λέγει κύριος.“ Μέλλει μετοικίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Πασχὼρ οὗτος εἰς Βαβυλῶνα, οὐ μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ. Παραδίδοται γὰρ τῷ Ναβουχοδονόσορ,[6]) καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν ἄπεισι, καὶ κολάζεται ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτοῦ, ἐπεὶ ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταῤῥάκτην. Τίνες οὖν οἱ φίλοι

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 3.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *γάρ ἐστι πᾶς*“ *κτλ.*

[3]) H. in textu: „*αἰών. Ἐὰν εἰς τὸν καταῤῥάκτην κάτω βάλῃ τόν*“ *κτλ.*, ad marginem: „Ghislerius: *αἰών. Ἐὰν αἰὼν εἰς τὸν καταῤῥάκτην κάτω βάλλει*“ *κτλ.*

[4]) H. in textu: „*παίσηται*,“ ad marginem: „Ghislerius: *παύσηται.*“ [5]) Cfr. Jerem. XX, 3. 4.

[6]) Edd. H. constanter: *Ναβουχοδονόσωρ.*

τοῦ Πασχὼρ τοῦ ἐπωνύμου τῆς μελανίας τοῦ στόματος; Πάντες οἱ τοὺς λόγους αὐτοῦ παραδεξάμενοι συμμελανωθέντες τῷ στόματι αὐτοῦ τῷ μεμελανωμένῳ, οἱ δόγματα μελανότητος παραδεξάμενοι. „Καὶ [1]) *πεσοῦνται μαχαίρᾳ ἐχθρῶν αὐτῶν.“ Οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοι, οὗτοί εἰσιν οἱ τὰς μαχαίρας ἔχοντες, καὶ ποιοῦντες πίπτειν αὐτούς· περὶ ὧν ὁ λόγος προφητεύει, καί φησι· „καὶ* [2]) *οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται.“ Ταῦτα, φησὶ, τὰ προφητευόμενα „ὄψονταί* [3]) *σου οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ σὲ καὶ πάντα Ἰούδαν δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος.“ Ὃς ἐὰν καταληφθῇ τοῦ* [4]) *Ἰούδα οὕτως ἁμαρτωλὸς, ὡς ἄξιος εἶναι τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος,* [5]) *τουτέστι τῆς συγχύσεως, παραδοθήσεται αὐτῷ. Καὶ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος παραλαμβάνει τοὺς ἁμαρτάνοντας. Βασιλεὺς δὲ Βαβυλῶνος κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, Ναβουχοδονόσορ· κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν, ὁ πονηρός. Τούτῳ δὲ παραδίδοται ὁ ἁμαρτωλὸς, ἐπεί ἐστιν ἀμφότερα ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητής. Ὅτι δὲ αὐτῷ παραδίδοται ὁ ἁμαρτωλὸς, Παῦλός σε διδαξάτω, ὅπου μὲν λέγων περὶ Φυγέλλου καὶ Ἑρμογένους· „οὓς* [6]) *παρέδωκα, φησὶ,* [7]) *τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν·“ ὅπου δὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος· „συναχθέντων* [8]) *ὑμῶν, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ* [9]) *Χριστοῦ, κέκρικα παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα*

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 4. [2]) Jerem. XX, 4.

[3]) Cfr. Jerem. XX, 4. [4]) Deest „τοῦ“ in edd. H.

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *Βαβυλῶνος, τῆς συγχύσεως.*“

[6]) Cfr. 1 Tim. I, 20. coll. II Tim. I, 15.

[7]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: *φησί.*“

[8]) Cfr. 1 Cor. V, 4. 5. coll. 3.

[9]) H. in textu: „*Ἰησοῦ, κέκρικα,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *Ἰησοῦ Χριστοῦ, κέκρικα.*“

τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου[1]) ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ." Οὐκοῦν παραδίδοται ὁ Πασχὼρ οὗτος τῇ τοῦ στόματος μελανίᾳ εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τοῦ Βαβυλῶνος. „Καὶ[2]) μετοικιοῦσιν[3]) αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ κατακόψουσιν αὐτοὺς ἐν μαχαίρᾳ. Καὶ δώσω τὴν ἰσχὺν πᾶσαν τῆς πόλεως ταύτης." Εὐχερὲς[4]) εἰπεῖν, ὅτι προφητεύεται περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ταῦτα. Παραδέδοται γὰρ πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῆς, καὶ τὰ ἐπιφερόμενα, τότε τῷ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεῖ. Εὐχερὲς εἰπεῖν, ὅτι προφητεύεται ταῦτα περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τοῖς κατὰ τὸν σωτῆρα χρόνοις παραδοθείσης τοῖς πολεμίοις. Καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀναπεληλύθασιν οἱ υἱοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατεσκάφη ἡ πόλις. Ἐὰν δὲ ἐξετάσῃς τὰ πράγματα, καὶ πόλιν[5]) βλέπῃς, μὴ τοὺς λίθους, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὄψει, ὅτι κἀκείνη ἡ Ἱερουσαλὴμ, οἱ ἄνθρωποι παρεδόθησαν εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος διὰ τὴν ἐπὶ τῷ Χριστῷ ἀσέβειαν καὶ ἁμαρτίαν. Καὶ σὺ Ἱερουσαλὴμ εἶ νῦν. Ἐὰν οὖν ἀπειλῇ τῇ Ἱερουσαλὴμ νῦν ὁ λόγος, φοβήθητι, μήποτε σὺ, ἐὰν ἁμαρτάνῃς, Ἱερουσαλὴμ ἦς[6]) ἡ ἁμαρτωλὸς, καὶ παραδίδοσαι, ἵνα μηκέτι ἦς Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ Βαβυλὼν γίνῃ

---

[1]) H. in textu: „κυρίου Ἰησοῦ. Οὐκοῦν" κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐκοῦν" κτλ.

[2]) Cfr. Jerem. XX, 4. 5. — Edd. H. et R. „αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα."

[3]) H. solus in textu: „μετοικοῦσιν." Idem ad marginem: „Cod. Vaticanus: μετοικίζουσιν."

[4]) H. et R. in textu: „εὐχερῶς." H. tamen ad marginem: „Cod. Vaticanus: εὐχερῶς. Ghislerius: εὐχερές," R. in notis: „lege: εὐχερές."

[5]) H. et R. in textu: „πόλιν," iidem tamen, ille ad marg., hic in notis non male: „Cod. Vaticanus: πάλιν."

[6]) H. et R. in textu: „ἡ ἁμαρτωλός," H. tamen ad marginem: „Ghislerius," R. in notis: „lege: ἦς ἡ ἁμαρτωλός."

καὶ σύγχυσις, παραλαβόντος σε Ναβουχοδονόσορ τοῦ Βαβυλωνίων[1]) βασιλέως. „Καὶ[2]) πάντας τοὺς πόνους“ Ἱερουσαλὴμ παραδίδωσι. Πῶς πάντας τοὺς πόνους παραδίδωσιν; Ἐὰν μετὰ τὸ ἀθλῆσαι καὶ ἀγωνίσασθαι παραπέσῃς, καὶ ἁμάρτῃς, πάντες οἱ πόνοι σου ἐληλύθασιν εἰς τὰς χεῖρας Ναβουχοδονόσορ. Πῶς πάντες οἱ πόνοι σου ἀπαχθήσονταί[3]) σοι; Ἐὰν πέσῃς μετὰ τὸ πολλὰ καμεῖν ὑπὲρ ἀληθείας, τοσαῦτα ἐπάθετε[4]) εἰκῇ. Μάλιστα οἱ συνιδόντες ἑαυτοῖς πολλοὺς πόνους ἀνηντληκέναι ὑπὲρ ἀρετῆς, ὀφείλουσι φοβεῖσθαι, μήποτε τοὺς πόνους αὐτῶν[5]) τῶν γενομένων ἐν Ἱερουσαλὴμ, παραλάβῃ ἁμαρτίας τινὸς γενομένης Ναβουχοδονόσορ ὁ τῆς Βαβυλῶνος βασιλεύς. Ἵνα δὲ σαφέστερον ἴδῃς, πῶς τοὺς πόνους Ἱερουσαλὴμ ἁμαρτούσης παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ, συγχρήσομαι τοῖς ἐν[6]) τῷ Ἰεζεκιὴλ γεγραμμένοις, οὕτως ἔχουσιν· „ὁ[7]) δίκαιος ὥσπερ[8]) ἐὰν ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ, καὶ ποιήσῃ παράπτωμα, οὐ μὴ μνησθήσομαι τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε.“ Διὰ τί; Πάσας[9]) γὰρ

---

1) H. in textu: „Βαβυλώνων,“ ad marg. vero: „scribe: Βαβυλῶνος, vel Βαβυλωνίων, vel: Βαβυλωνῶν.“

2) Cfr. Jerem. XX, 5.

3) H. in textu: „ἀπεχθήσεταί σοι,“ ad marginem: „scribe: ἀπηχθήσεταί σοι. Cod. Vaticanus: λεχθήσεταί σοι.“ 4) Edd. H. perperam: ἐπάθητε.

5) H. et R. in textu, ille: „αὐτῶν, ἢ γενομένων Ἱερουσαλήμ,“ hic: „αὐτῶν, ἢ γενομένων Ἱερουσαλήμ.“ Iidem tamen, ille ad marginem: „Cod. Vaticanus: αὐτῶν, ἢ γενόμενον κτλ. Ghislerius: αὐτῶν γενομένους ἐν Ἱερουσαλήμ,“ hic in notis: „lego cum Ghislerio: αὐτῶν τῶν γενομένων ἐν Ἱερουσαλήμ.“

6) H. in textu: „ἐν γραφῇ Ἰεζεκιήλ,“ in margine: „Cod. Vaticanus: ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ.“ R. ut nos in textu, in notis: „Cod. Scorialensis: ἐν γραφῇ Ἰεζεκιήλ.“

7) Cfr. Ezech. XVIII, 24.

8) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: ὥσπερ.“

9) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: Τὰς γάρ“ κτλ.

δικαιοσύνας τὰς μετὰ πόνου γενομένας παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἀφανίσει [1]) Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ πᾶσαν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ παραλαμβάνει, ὅτε [2]) ἄνθρωπος γενόμενος ἐν τιμῇ ὑπὸ θεοῦ „καὶ [3]) ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε,“ καὶ ἥμαρτεν. Ἐὰν οὖν ἤδη [4]) ἐν τιμῇ ὢν καὶ κληθεὶς εἰς τὴν τιμὴν, πάλιν σεαυτὸν διὰ τῶν ἁμαρτημάτων ὑβρίσῃς, τὴν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ παραλαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος βασιλεύς. „Καὶ [5]) πάντας μὲν [6]) τοὺς θησαυροὺς βασιλέως Ἰούδα.“ Πλουτεῖ ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐὰν ἁμάρτῃ, τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς λαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος. „Καὶ [7]) διαρπῶνται [8]) αὐτοὺς, καὶ λήψονται αὐτοὺς, καὶ ἄξουσιν αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα. Καὶ σὺ Πασχὼρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου πορεύσεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, κἀκεῖ ἀποθανῇ, κἀκεῖ ταφήσῃ.“ Ὁ ἐν συγχύσει καταλαμβανόμενος, ἐν Βαβυλῶνι ἀποθνήσκει. Καὶ ὁ ἐναντίως διακείμενος τῷ συνθάπτεσθαι τῷ Χριστῷ, οὗτος [9]) ἐν Βαβυλῶνι θάπτεται. Ἔστι γὰρ καὶ ταφῆναι μετὰ Χριστοῦ καλῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, κατὰ τό· „συνετάφημεν [10]) τῷ Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ.“ Ὡς [11]) μυστήριόν ἐστι συντα-

---

[1]) Edd. Huetii: ἀφανίζει.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ὅτι.“

[3]) Cfr. Psalm. XLIX, 12. (XLVIII.)

[4]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: ἰδη, ἐν τιμῇ ὢν καὶ βληθείς.“ [5]) Jerem. XX, 5.

[6]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: μέν.“

[7]) Cfr. Jerem. XX, 5. 6.

[8]) H. ad marg., R. in notis: „Ghislerius: διαρπάζουσιν.“

[9]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὕτως. Ghislerius: οὐχ οὕτως.“ [10]) Cfr. Rom. XVI, 4.

[11]) H. in textu: „ὡς μυστήριόν ἐστι κατὰ ἀνομίαν γενόμενον ἐπὶ τὸν ἁμαρτωλὸν ὄντα“ κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ὡς μυστήριόν ἐστι συνταφῆναι τῷ

φῆναι τῷ Χριστῷ, οὕτω μυστήριόν ἐστι κατὰ ἀνομίαν γενόμενον ἐπὶ τῷ ἁμαρτωλὸν ὄντα ταφῆναι εἰς Βαβυλῶνα. „Καὶ [1]) *πάντες, φησὶν, οἱ φίλοι σου ἐκεῖ ἀπελεύσεσθε, οἷς ἐπροφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ. Ὁ διηγούμενος κακῶς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς προφητικοὺς λόγους βάλλων εἰς καταῤῥάκτην, προφητεύει μὲν οὗτος, προφητεύει δὲ ψευδῆ· διηγούμενος γάρ τις τοὺς προφητικοὺς λόγους, ἐὰν μὲν ἀληθεύῃ, καὶ αὐτὸς προφητεύει, καὶ προφητεύει ἀληθῆ. Εἰ δὲ ψεύδεται, ψευδοπροφήτης ἐστὶ, καταψευδόμενος* [2]) *τῶν λόγων τῶν προφητικῶν.*

15. *Καὶ δὴ τετέλεσται ἡ μία περικοπὴ, ἤδη δὲ καὶ τῆς δευτέρας ἀρξώμεθα. Καὶ γὰρ ἔχει πράγματα εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης λέξεως, οὐ τὰ τυχόντα.* [3]) *Καὶ προσέχοντες τῇ λέξει, πάλιν αἰτήσωμεν ἥκειν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιφανέστερόν τε καὶ λαμπρότερον ἥκειν αὐτὸν παρακαλῶμεν, ἵνα ἐλθὼν διδάξῃ πάντας ἡμᾶς, πότερον ἀληθεύων ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὡς πρέπει νοεῖν περὶ προφήτου, τὰ ἑξῆς, ἢ ψευδόμενος· ὃ οὐ θεμιτὸν λέγειν περὶ προφήτου ἁγίου. Λέγει δὲ πρὸς τὸν θεόν· „ἠπάτησάς* [4]) *με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης. Ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος· ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι ἀθεσίαν, καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι· ὅτι ἐγενήθη ὁ λόγος κυρίου εἰς ὀνειδισμὸν ἐμοὶ, καὶ χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν. Καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω* [5])

Χριστῷ, οὕτω μυστήριόν ἐστι κατὰ ἀνομίαν γενόμενον ἐπὶ τῷ ἁμαρτωλὸν ὄντα“ κτλ.

[1]) Cfr. Jerem. XX, 6.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ καταψευδόμενος.*“

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τυγχάνοντα.*“

[4]) Cfr. Jerem. XX, 7—10.

[5]) H. in textu: „*ὀνομάζω*,“ in margine vero: „Cod. Vaticanus: *ὀνομάσω.*“

τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ [1]) ὀνόματι αὐτοῦ. Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καῖον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. Καὶ παρεῖμαι πάντοθεν· καὶ οὐ δύναμαι φέρειν, ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροιζομένων κύκλωθεν," καὶ λεγόντων δηλονότι· „ἐπισύστητε, καὶ ἐπισυστῶμεν ἐπ' αὐτῷ ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ. Τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀπατηθήσεται. Καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ, καὶ ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ." Ἀλλὰ ταῦτα ἐκείνων λεγόντων φησὶν ὁ προφήτης· „καὶ [2]) κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων. Διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο· ἠσχύνθησαν [3]) σφόδρα, ὅτι οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, αἳ δι' αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται." Αὕτη ἡ περικοπὴ ἡ δευτέρα τοῦ ἀναγνώσματος. Πῶς οὖν λέγει ὁ προφήτης· „ἠπάτησάς [4]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην;" Θεὸς ἀπατᾷ; Πῶς οἰκονομήσω τὸν λόγον ἀπορῶ. Ἐὰν γὰρ διὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ βλέπω τι εἰς αὐτὸν, οἰκονομίας δεῖται γενναίας τὰ λεχθησόμενα. Παυσάμενος τοῦ ἀπατᾶσθαι λέγει ὁ προφήτης· „ἠπάτησάς [5]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην·" ὡς τῆς στοιχειώσεως καὶ εἰσαγωγῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐν ἀπάτῃ, καὶ μὴ δυναμένῳ αὐτῷ στοιχειωθῆναι καὶ εἰσαχθῆναι εἰς θεοσέβειαν, ἵνα ἥκῃ ὕστερον ἐπὶ τὸ συνησθῆναι τῆς ἀπάτης, ἐὰν μὴ πρότερον ἀπατηθῇ. Ἀρκεῖ δὲ μόνον παράδειγμά τι εἰπεῖν χρήσιμον [6]) εἰς τὰ προ-

---

[1]) Ed. R. perperam: τό.

[2]) H. in textu: „κύριος μετ' ἐμοῦ," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: καὶ κύριος μετ' ἐμοῦ." — Cfr. Jerem. XX, 11.

[3]) H. ad marginem: „scribe: ἰσχύνθησαν." R. in notis: „Corderius legebat: ἰσχύνθησαν." — Cfr. Jerem. XX, 11. [4]) Jerem. XX, 7.

[5]) Jerem. XX, 7.

[6]) Ed. H., reliquis omissis: „χρήσιμον εἰς τὰ παιδία, καὶ οὐχ ὡς τελείοις" κτλ.

κείμενα. Παιδίοις λαλοῦμεν ἄγοντες τὰ παιδία, καὶ οὐχ ὡς τελείοις λαλοῦμεν. Ἀλλ' ὡς παιδίοις δεομένοις τῆς[1]) παιδεύσεως λαλοῦμεν αὐτοῖς, καὶ ἀπατῶμεν τὰ παιδία φοβοῦντες τὰ παιδία, ἵνα παύσηται τῆς ἐν πασὶν ἀπαιδευσίας, καὶ φοβοῦμεν τὰ παιδία ἀπάτης λόγους λέγοντες διὰ τὸ ὑποκείμενον τῇ νηπιότητι αὐτῶν, ἵνα διὰ τῆς ἀπάτης ποιήσωμεν αὐτὰ φοβηθῆναι, καὶ διδασκάλους φοιτῆσαι, καὶ ἀπαγγεῖλαι, καὶ ποιῆσαι τὰ ἐπιβάλλοντα προκοπῇ παιδίων. Πάντες ἐσμὲν παιδία τῷ θεῷ, καὶ δεόμεθα ἀγωγῆς παιδίων. Διὰ τοῦτο ὁ θεὸς φειδόμενος ἡμῶν ἀπατᾷ ἡμᾶς, καὶ εἰ μὴ αἰσθανόμεθα τῆς ἀπάτης πρὸ καιροῦ, ἵνα μὴ ὡς ὑπερβεβηκότες τὸ νήπιον, μηκέτι δι' ἀπάτης παιδευώμεθα, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων. Ἄλλως[2]) τὸ παιδίον εἰς φόβον ἄγεται, ἄλλως[3]) τὸ προκόψαν τῇ ἡλικίᾳ, καὶ διαβεβηκὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Οὐ[4]) γὰρ δύναται δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγεῖσθαι, ἵνα εἴπῃ ὁ ἀπατῶν θεός· παιδεύσω αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν. Ἱστορίας παραθήσομαι, πῶς ὁ θεὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀπατᾷ, καὶ λέγει τινὰ, ἵνα παύσηται ὁ ἁμαρτωλὸς τοῦ ποιεῖν, ἃ ἐποίησεν ἂν, εἰ μὴ ἠκηκόει τῶνδε τινῶν τῶν λόγων. Ὁ λέγων· „ἔτι[5]) τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστρα-

---

[1]) H. in textu: „διὰ τῆς," in notis vero: „scribe: τῆς."

[2]) H. in textu: „ἀλλ' ὡς," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἄλλως."

[3]) H. in textu: „οὐχ ὡς," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἄλλως."

[4]) H. et R. in textu, ille: „εἰ γὰρ δύναμαι δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγῶν," hic: „εἰ γὰρ δύναμαι δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγεῖν," H. tamen ad marginem: „scribe: οὐ γὰρ δύναται," et: „Cod. Vaticanus: παιδαγωγεῖν." Idem in notis, R. quoque in notis eadem verba reddente: „corrupta haec sunt, quae iis sananda relinquimus, quibus κριτικωτέραν ῥῖνα largitus est Deus. Quid si legamus: Οὐ γὰρ δύναται δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγεῖσθαι."

[5]) Jon. III, 4.

φήσεται·" ἀληθεύων ἔλεγεν,[1]) ἢ οὐκ ἀληθεύων, ἢ ἀπατῶν ἀπάτην ἐπιστρέφουσαν· ἥτις ἐπιστροφὴ εἰ μὴ ἐγεγόνει, οὐκέτι ἀπάτη ἦν, ἀλλ' ἤδη ἀλήθεια τὸ λεγόμενον, καὶ[2]) ἦν ἂν ἀκολουθήσασα καταστροφὴ τῇ Νινευῇ. Ἦν[3]) ἐπὶ τοῖς ἀκούουσι, ἢ[4]) τοῖς ἀπατηθεῖσι, καὶ πιστεύσασι τοῖς λεγομένοις, ὡς ἀληθέσιν, εὐεργετηθῆναι, καὶ μὴ καταστραφῆναι· ἢ μὴ γινομένου ἀληθοῦς τοῦ εἰρημένου, καὶ μὴ ἀπατηθεῖσιν, ἀλλὰ καταλαβοῦσιν, ὅτι τὰ εἰρημένα οὐκ[5]) ἔσται, καταφρονῆσαι τῶν εἰρημένων ὡς ἀπάτης, καὶ[6]) παθεῖν, οὐχὶ τό· „ἔτι[7]) τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται." Ἀλλὰ τολμῶ καὶ λέγω πολλῷ χαλεπώτερα[8]) τοῦ· „ἔτι[9]) τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται." Τῇ γὰρ ὑποθέσει ἡμαρτηκότες εἰ μὴ μετενενοήκεισαν Νινευῖται, τάχα μέν· „ἔτι[10]) τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται·" ἐγίνετο. Ἀλλ' ἔστω, ὅτι οὐκ ἐγίνετο τόδε, τούτου χεῖρον ἐγίνετο, πυρὶ αἰωνίῳ παρεδίδοντο. Διὰ τοῦτο ἄλλη κόλασις κατὰ τὸν νόμον εἴρηται τοῖς ὡς παιδίοις παιδαγωγουμένοις· οἷς δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἄλλαι[11]) κολάσεις ἀναγεγραμμέναι εἰσίν. Σύγκρινον[12]) τὰς κατὰ τὸν νόμον κολάσεις

---

1) Desunt in ed. R. verba: ἔλεγεν, ἢ οὐκ ἀληθεύων.

2) H. in textu: „καὶ ἦν ἀκολουθήσασα," ad marginem: „Cod. Vaticanus: καὶ ἦν ἂν ἀκολουθήσασα."

3) H. et R. in textu: „ἦν ἐπὶ τοῖς" κτλ., H. vero ad marginem: „scribe: ἐπὶ τοῖς" κτλ.

4) H. solus in textu: „μὴ τοῖς," idem vero ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἢ τοῖς."

5) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὐκ ἔστι."

6) Deest in edd. H. „καί." 7) Jon. III, 4.

8) H. in textu: „χαλεπώτερα· τουτέστι τρεῖς" κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vatic. (itemq. ed. R. in textu): χαλεπώτερα τοῦ· ἔτι τρεῖς" κτλ.

9) Jon. III, 4. 10) Jon. III, 4.

11) Edd. H. sola: οὐ ἄλλαι.

12) H. in textu: „συγκρίναι," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: σύγκρινον."

ἁμαρτωλῶν ταῖς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον κολάσεσιν ἁμαρτωλῶν, ὄψει, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ὡς νήπιοι ἤκουσαν κολάσεων ἐκείνοις νηπίοις ἁρμοζουσῶν, ἡμεῖς δὲ ὡς τέλειοι τὴν ἡλικίαν ἀκούομεν κολάσεων χαλεπωτέρων. Μοιχὸς εἰ τότε γεγένηται, ἢ μοιχαλὶς, ἡ ἀπειλὴ, οὐ γεέννα, οὐ πῦρ αἰώνιον, ἀλλὰ λίθοις λιθοβοληθήσεται· „λιθοβολείτω, [1]) φησὶν, αὐτὸν πᾶσα ἡ συναγωγή.“ Ἐρεῖ ἀπελθὼν ὁ ἐν τούτοις εὑρεθεὶς μοιχὸς, ἢ ἐν τούτοις εὑρεθεῖσα μοιχαλίς· εἴθε καὶ ἐπ' ἐμοῦ ὁ λόγος ἐρεῖ· ὁ λαὸς λίθοις με ἔβαλλε, καὶ μὴ τετηρημένος ἤμην εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. Ἔνοχος [2]) γὰρ εἰς τὴν γεένναν τοῦ πυρὸς, οὐ μόνον ὁ μοιχὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· μωρέ. Εἰ [3]) δὲ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· μωρέ· ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γεένναν τοῦ πυρὸς, ὁ μοιχὸς τίνι ἔνοχος ἔσται; Μεῖζόν τι ζητῶ κολαστήριον τῆς γεέννης τοῦ πυρός. Καὶ τάχα εἴποιμι ἂν, ὅτι ἡ γεέννα τῶν ἀκουσίων, τῶν δυναμένων καθαρθῆναί ἐστιν. Ὥσπερ δὴ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν δικαίων· „ἐπὶ [4]) καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν·“ οὕτως ἃ [5]) ἡτοίμασε τοῖς ἁμαρτωλοῖς τῷ [6]) πορνεύειν, τῷ μοιχεύειν, ἐπὶ [7]) καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. Εἰ [8]) γὰρ ἔνοχος γίνεται ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ· δηλονότι μεῖζόν ἐστι τοῦ ἀναβαίνοντος

---

1) Cfr. Levit. XXIV, 14. — H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: φησίν.“

2) Cfr. Matth. V, 22. — „Edd. H. et R. hoc loco et seqq. γέενναν et γεένναν.“

3) H. ad marginem: „desunt in Cod. Vatic. verba: εἰ δὲ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ.“

4) I Cor. II, 9. 5) Deest „ἃ“ in edd. H.

6) H. in textu: „τὸ πορνεύειν, τὸ μοιχεύειν,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τῷ πορνεύειν, τῷ μοιχεύειν.“

7) H. ad marginem: „Ghislerius: ἃ ἐπί“ κτλ.

8) H. solus in textu: „εἰ γὰρ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν, ἔνοχος γίνεται, εἰπὼν τῷ“ κτλ.

ἐπὶ καρδίαν τὸ ἡμαρτημένον τοῖς τὰ χείρονα ἡμαρτηκόσιν. Οὐ δύναμαι δὲ νοῆσαι μεῖζόν τι γεέννης, ἀλλὰ μόνον πιστεύω, ὅτι μεῖζόν[1]) τί ἐστι γεέννης, τὸ ἡτοιμασμένον τοῖς μοιχεύουσιν. Οὕτως ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς τὰς κατὰ τὸν νόμον κολάσεις, καὶ λαμβάνω λέξιν ἀποστολικὴν συνᾴδουσαν τούτοις, καὶ σιωπήσασάν μου τὴν κόλασιν, ἐὰν ἁμάρτω. Ἐπειδὴ οὐ θέλω τό· „ἠπάτησάς[2]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην·“ παραδεξάμενος ἀπατηθῆναι καλῶς. Τί δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος; „ἀθετήσας[3]) τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας;“ Ὀνόμασον, ὦ Παῦλε, τὴν τιμωρίαν· εἰπὸν αὐτήν. Ἀλλ' οὐ λέγω αὐτήν, φησί· μεῖζόν ἐστι τῶν λεγομένων τὸ τῆς κολάσεως τῶν ἐν εὐαγγελίῳ ἁμαρτανόντων, μεῖζον τῶν[4]) ἀκουομένων, μεῖζον νοουμένων. Διὰ τοῦτο εἰσήχθη ὡς παιδίον ὁ προφήτης, ἀκούσας καὶ[5]) φοβηθεὶς καὶ παιδευθείς, καὶ μετὰ τοῦτο τελειωθεὶς λέγων· „ἠπάτησάς[6]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“ Καὶ σὺ ὅσον εἶ παιδίον, φοβήθητι[7]) τὰς ἀπειλάς, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς τὰς κολάσεις τὰς αἰωνίους, τὸ ἄσβεστον πῦρ, ἢ τάχα τι τούτου μεῖζον τὸ ἀποκείμενον τοῖς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπὶ πλεῖον βεβιωκόσιν· ὧν πάντων μηδαμῶς πειραθείημεν, ἀλλ' ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειούμενοι δικαιωθείημεν ἀξίως τῶν

---

1) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: μεῖζόν ἐστι.“

2) Jerem. XX, 7. 3) Hebr. X, 28. 29.

4) H. et R. ut nos in textu, H. tamen ad marginem: „Cod. Vaticanus: τῶν ἀκουομένων. Διὰ τοῦτο“ κτλ.

5) H. in textu: „καὶ φοβηθεὶς λέγων,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: καὶ φοβηθείς, καὶ παιδευθείς, καὶ μετὰ τοῦτο τελειωθείς, λέγων.“

6) Jerem. XX, 7.

7) H. in textu: „φοβηθικὸς ἀπειλάς,“ ad marg. vero: „scribe: φοβήθητι τὰς ἀπειλάς.“

ἑορτῶν τῶν ἐπουρανίων, καὶ πάσχα, τοῦ ἐκεῖ, ἐπὶ τὴν ᾽ναγωγὴν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

Ὁμιλία ἐννεακαιδεκάτη.

Εἰς τό· „ἠπάτησάς[1]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην·“ μέχρι τοῦ· „κύριε[2]) δοκιμάζων δίκαια.“

1. Πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα περὶ τοῦ θεοῦ, κἂν ἀπεμφαίνοντα[3]) αὐτόθεν ᾖ, χρὴ ἄξια νοῆσαι, οἶμαι, θεοῦ ἀγαθοῦ. Τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ ἀπεμφαίνοντα εἶναι ἀναφερόμενα[4]) ἐπὶ θεὸν τὸ ἔχειν αὐτὸν ὀργὴν, τὸ πρῆσθαι[5]) αὐτὸν θυμῷ, τὸ μεταμελεῖσθαι αὐτὸν, ἤδη[6]) δὲ καὶ τὸ ὑπνοῦν αὐτόν; Ἀλλ᾽ ἕκαστον τούτων παρὰ τῷ εἰδότι ἀκούειν σκοτεινῶν λόγων εὑρεθήσεται ἄξιον θεοῦ. Ἡ γὰρ ὀργὴ μὲν αὐτοῦ οὐκ ἄκαρπός ἐστιν, ἀλλ᾽ ὡς ὁ λόγος αὐτοῦ παιδεύει, οὕτως καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ·[7]) τοὺς γὰρ μὴ παιδευθέντας λόγῳ παιδεύει ὀργή.[8]) Καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν θεὸν πρῆσθαι τῇ καλουμένῃ ὀργῇ, ὡς χρῆται τῷ ὀνομαζομένῳ[9]) λόγῳ. Οὔτε γὰρ ὁ λόγος

---

[1]) Jerem. XX, 7. [2]) Jerem. XX, 12.

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀπεμφαίνωνται αὐτόθεν ᾖ χρὴ ἄξια νομίσαι.“

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀναφερόμενον.“

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: χρῆσθαι.“

[6]) H. in textu: „ἤδη δὲ τό,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἤδη δὲ καὶ τό.“

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: αὐτοῦ παιδεύει· τοὺς γάρ“ κτλ.

[8]) H. in textu: „ὀργῇ. Καὶ — ὀργῇ, ὡς χρῆται,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὀργῇ, ὡς χρῆται.“

[9]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὀνομασομένῳ.“

αὐτοῦ τοιοῦτός ἐστιν, ὁποῖος ὁ πάντων λόγος· οὐδενὸς γὰρ ὁ λόγος ζῶν, οὐδενὸς ὁ λόγος θεός· οὐδενὸς γὰρ ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς ἐκεῖνον ἦν, οὗ ὁ λόγος ἦν. Κἂν ἦν[1] *μόνος, ἀπό τινος ἦν*[2] *ἀρχῆς. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ, ὀργὴ οὐδενὸς, οὔ τινος ὀργή· καὶ ὥσπερ ξένον τι ἔχει ὁ λόγος τοῦ θεοῦ παρὰ πάντα τὸν οὐτινοσοῦν λόγον, καὶ ἔχει ξένον, τὸ εἶναι θεὸς, καὶ τὸ εἶναι λόγος,*[3] *ὢν ζῶν τὸ ἐφεστηκέναι καθ' ἑαυτὸ, τὸ ὑπηρετεῖν τῷ πατρί· οὕτως ἐπεὶ*[4] *ἅπαξ ὠνομάσθη θεοῦ, ἡ καλουμένη αὐτοῦ ὀργὴ, ξένον τι ἔχει καὶ ἀλλότριον πάσης τοῦ ὀργιζομένου ὀργῆς. Οὕτως καὶ ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἴδιόν τι ἔχει· ἔστι*[5] *γὰρ ὁ θυμὸς τῆς προθέσεως, τῆς τοῦ θυμῷ ἐλέγχοντος, βουλομένης τὸν ἐλεγχόμενον διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπιστρέφειν. Ἐλέγχει καὶ λόγος, ὡς παιδεύει*[6] *λόγος·*[7] *ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐλέγχει λόγος, ὡς ἐλέγχει θυμός. Οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐλέγχῳ μὴ ὠφεληθέντες, δεήσονται ἐλέγχου τοῦ ἀπὸ τοῦ θυμοῦ. Ἔλεγον*[8] *μέν τινα εἶναι καὶ μεταμέλειαν*

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *εἰ*. Ghislerius: *οὐ*."

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἦ*."

[3]) H. et R. ut nos in textu, H. tamen ad marg., R. in notis: „Ghislerius: *λόγος, ὢν ζωὴ τῷ ὑφεστηκέναι καθ' ἑαυτὸν, τῷ ὑπηρετεῖν.*" — R. insuper non male in notis: „lego: *λόγος ὁ ζῶν, τὸ ὑφεστηκέναι καθ' ἑαυτόν*" *κτλ.*

[4]) H. in textu: „*ἡ ἐπεί*," ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐπεί*."

[5]) H. et R. in textu: „*εἰ γάρ*," H. tamen ad marginem: „Ghislerius," R. in notis: „lego cum Ghislerio: *ἔστι γάρ*" *κτλ.*

[6]) H. ad marginem: „Ghislerius: *παιδεύει θυμός*," R. in notis: „Cod. Vaticanus: *παιδεύει θυμός*."

[7]) H. in textu: „*λόγος· οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ ἐλέγχου μή*" *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *λόγος, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐλέγχει λόγος, ὡς ἐλέγχει θυμός· οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐλέγχῳ μή*" *κτλ.* — Cfr. pag. huj not. 6.

[8]) H. et R. in textu: „*ἔλεγχον*," H. tamen ad mar-

θεοῦ αὐτόθεν ἀπεμφαίνουσαν, ἐπεὶ [1]) γέγραπται· „μεταμεμέλημαι, [2]) ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα.“ Ἀξίως δὲ ζητήσεις καὶ τὴν μεταμέλειαν· [3]) καὶ μὴ νομίσῃς συγγένειάν τινα ἔχειν τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ τῇ μεταμελείᾳ τῶν μεταμελουμένων. [4]) Ὡς γὰρ ἐξαίρετόν τι εἶχεν ὁ λόγος αὐτοῦ, ἐξαίρετόν [5]) τι ἡ ὀργὴ αὐτοῦ, ὑπερέχον τι ὁ θυμὸς αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν τούτοις συγγενὲς ἦν τοῖς [6]) ὁμωνύμοις· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ μεταμέλεια αὐτοῦ ὁμώνυμός [7]) ἐστι τῇ ἡμετέρᾳ μεταμελείᾳ· ὁμώνυμα γάρ [8]) ἐστιν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν. Ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα τῆς οὐσίας λόγος ἕτερος. Μόνον οὖν ὄνομα κοινὸν [9]) θυμοῦ θεοῦ καὶ θυμοῦ οὑτινοσοῦν, καὶ μόνον ὄνομα κοινὸν ὀργῆς οὑτινοσοῦν, καὶ ὀργῆς θεοῦ. Οὕτως καὶ ἐπὶ μεταμελείᾳ [10]) νοητέον. Καὶ ζητήσει ὁ δυνάμενος, τί μεταμέλεια ἐργάζεται [11]) θεοῦ, τί εἰργάσατο. Τὸν Σαοὺλ καθεῖλε βασιλεύοντα παρανόμως, ἀνέτειλε βασιλέα τῷ λαῷ τὸν κατὰ τὴν

---

ginem: „Ghislerius,“ R. in notis: „lege cum Ghislerio: ἔλεγον.“

[1]) H. in textu: „ἐπιγέγραπται,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἐπεὶ γέγραπται.“

[2]) Cfr. I Sam. XV, 11. (I Regg.)

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐπιμέλειαν.“

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: μεταμελομένων.“ [5]) Huetius: ἐξαίρετον ἡ ὀργὴ αὐτοῦ.

[6]) Deest „τοῖς“ in ed. R.

[7]) Huetius: ὁμώνυμόν ἐστι.

[8]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: δέ ἐστιν.“

[9]) H. in textu: „κοινὸν ὀργῆς οὑτινοσοῦν, καὶ ὀργῆς θεοῦ· οὕτως καί“ κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: κοινὸν θυμοῦ θεοῦ καὶ θυμοῦ οὑτινοσοῦν, καὶ μόνον ὄνομα κοινὸν ὀργῆς οὑτινοσοῦν, καὶ ὀργῆς θεοῦ. Οὕτως καί“ κτλ.

[10]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: μεταμελείας.“

[11]) H. in textu: „ἐργάσεται,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐργάζεται.“

καρδίαν τοῦ θεοῦ· εἶπε γὰρ διὰ τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην μεταμέλειαν· „εὗρον [1]) *ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ υἱὸν Ἰεσσαί.“ Ἀλλὰ ταῦτά μοι προοίμια πάντα* [2]) *ἐστὶ, διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου ἀναγνώσεως οὕτως* [3]) *ἔχειν· „ἠπάτησάς* [4]) *με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“*

2. *Ζητοῦμεν γάρ, μήποτε ὡς ὁ πάντων θυμὸς κακὸν, ὁ δὲ τοῦ θεοῦ ἐλεγκτικός. Καὶ πάντων μὲν ὀργὴ χαλεπὴ, ἡ δὲ καλουμένη τοῦ θεοῦ, παιδευτική. Καὶ πάντων μὲν ἡμῶν* [5]) *μεταμέλεια κατηγορεῖ ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ* [6]) *τοῦ πρὸ τῆς μεταμελείας· ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ οὐ τοῦ θεοῦ κατηγορεῖ ἡ μεταμέλεια αὐτοῦ, ἀλλὰ τῶν ἔξω πραγμάτων, ἐφ' οἷς ἡ μεταμέλεια λαμβάνεται. Οὕτω δεῖ νοῆσαι καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ θεοῦ, ἑτερογενῆ τυγχάνουσαν παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀπάτην, ἣν ἀπατῶμεν. Τίς οὖν ἡ παρὰ* [7]) *τοῦ θεοῦ ἀπάτη, ἥντινα νοήσας ὁ προφήτης, ὅτε ἐπαύσατο ἀπατώμενος, φησὶ, γνοὺς τὴν ὠφέλειαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἠπατῆσθαι,* [8]) *τό· „ἠπάτησάς* [9]) *με κύριε, καὶ ἠπατήθην;“ Καὶ πρῶτον χρήσομαι παραδόσει ἑβραϊκῇ, ἐληλυθυίᾳ εἰς ἡμᾶς διά τινος φυγόντος διὰ τὴν Χριστοῦ πίστιν, καὶ διὰ τὸ* [10]) *ἐπινενοηκέναι τὰ τοῦ λόγου, καὶ ἐληλυθότος ἔνθα δια-*

---

[1]) Cfr. Act. XIII, 22.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *παντί ἐστι διά τι τὴν ἀρχήν κτλ.* Ghislerius: *πάντως ἐστὶ διὰ τὴν ἀρχήν“ κτλ.*

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *οὐχώς.*“ (?)

[4]) Jerem. XX, 7. [5]) Edd. H. perperam: *ἠθῶν.*

[6]) Desunt in ed. R. verba: *λογισμοῦ τοῦ.*

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *παρὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἀπάτην.*“

[8]) H. in textu: „*ἀπατᾶσθαι,*“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἠπατῆσθαι.*“ [9]) Jerem. XX, 7.

[10]) H. et R. in textu: „*ἐπαναβεβηκέναι ἀπὸ τοῦ*“ *κτλ.*, H. tamen ad marginem: „Ghislerius,“ R. in notis: „lego cum Ghislerio: *ἐπινενοηκέναι τὰ τοῦ*“ *κτλ.*

τρίβομεν. Ἔλεγε δή τινα, εἴτε μῦθον φαινόμενον, εἴτε λόγον δυνάμενον προσάγειν τοὺς ἀκούοντας τῷ·[1]) „ἠπάτησάς[2]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“ Ἔλεγε δή τινα τοιαῦτα· ὁ θεὸς οὐ τυραννεῖ, ἀλλὰ βασιλεύει, καὶ βασιλεύων οὐ βιάζεται,[3]) ἀλλὰ πείθει, καὶ βούλεται ἑκουσίως παρέχειν ἑαυτοὺς τοὺς ἐπ᾽ αὐτῷ τῇ οἰκονομίᾳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν τινος ᾖ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑκούσιον αὐτοῦ. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος, ἔλεγεν[4]) ἐν τῇ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῇ τῷ Φιλήμονι περὶ τοῦ Ὀνησίμου· „ἵνα[5]) μὴ κατ᾽ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον.“ Ἠδύνατο τοίνυν ὁ τῶν ὅλων θεὸς ποιῆσαι νομιζόμενον ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἵνα ἐξ ἀνάγκης ἐλεημοσύνην[6]) δίδωμεν, καὶ ἐξ ἀνάγκης σωφρονῶμεν, ἀλλ᾽ οὐ βεβούληται. Διὸ μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης προστάσσει ἡμῖν ποιεῖν, ἃ ποιοῦμεν, ἵνα ἑκούσιον ᾖ τὸ γινόμενον.[7]) Ὁδὸν οὖν, ἵνα οὕτως εἴπω, ζητεῖ, πῶς ἂν ἑκουσίως[8]) τις ποιήσαι, ἃ ὁ θεὸς βούλεται. Ἔλεγεν οὖν[9]) μοι καὶ ἡ παράδοσις τοιοῦτόν τι· ἐβούλετο τὸν Ἱερεμίαν πέμψαι προφητεύσοντα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐθνῶν τῷ λαῷ. Ἐπεὶ[10]) δὲ αἱ προφητεῖαι σκυθρωπώτερόν

---

[1]) H. in textu: „τό,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τῷ.“

[2]) Jerem. XX, 7. [3]) Ed. R. sola: βιάσεται.

[4]) H. in textu: „ἔλεγε τῇ,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἔλεγεν ἐν τῇ.“

[5]) Ep. ad Philem. vers. 14.

[6]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐλεημοσύνας διδῶμεν.“

[7]) H. in textu: „τινόμενον,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: γινόμενον.“

[8]) H. in textu: „ἑκουσίως τι ποιῆσαι,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἑκουσίως τις ποιήσαι.“

[9]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὖν μοι ἡ παράδοσις, καὶ τοιοῦτόν τι ἐβούλετο.“

[10]) H. in textu: „ἐπειδή,“ ad marg. vero: „ἐπεὶ δέ.“

τι εἶχον·[1]) — *ἀπήγγελλον γὰρ κολάσεις, ὡς ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν κολασθήσεται· — καὶ ᾔδει τὴν προαίρεσιν τοῦ προφήτου, μὴ βουλομένου τὰ χείρονα προφητεῦσαι τῷ λαῷ Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο ᾠκονόμησεν εἰπεῖν· „λάβε*[2]) *τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη, πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς.“ Προσέταξεν οὖν ὁ θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ λαβεῖν ποτήριον· προτρεπόμενος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου, φησί· καὶ ἐξαποστελῶ σε πρὸς πάντα τὰ ἔθνη ἔχοντα τοῦτο τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἱερεμίας, ὅτι ἀποστέλλεται πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, διακονήσων*[3]) *αὐτοῖς*[4]) *ποτήριον ὀργῆς, ποτήριον κολάσεων,*[5]) *μὴ*[6]) *ὑπονοήσας, ὅτι Ἰσραὴλ μέλλει πίνειν ἀπὸ τοῦ τῆς κολάσεως ποτηρίου, ἀπατηθεὶς ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ ποτίσαι πάντα τὰ ἔθνη. Λαβὼν τὸ ποτήριον ἤκουσε· καὶ ποτιεῖς πρῶτον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐπεὶ δὲ ἄλλο μὲν προσεδόκησεν, ἄλλο δὲ αὐτῷ ἀπήντησεν, ἐπὶ τούτῳ δέ φησιν· „ἠπάτησάς*[7]) *με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“ Παραπλήσιον ταύτῃ τῇ διηγήσει ἀπεδίδου καὶ ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ· κἀκεῖνος γὰρ οὐκ εἰδώς, τί μέλλει προστάσσεσθαι λέγειν τῷ λαῷ, ἀκούει*[8]) *τοῦ θεοῦ κατὰ τὰ γεγραμμένα λέγοντος· „τίνα*[9]) *ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται κατὰ τὸν λαὸν τοῦτον;“*

---

1) H. in textu: „*εἶπον· ἀνήγγελλον*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *εἶχον, ἀπήγγελλον*“ *κτλ.*

2) Cfr. Jerem. XXV, 15.

3) H. et R. in textu: „*ὅτι διακονήσων,*“ H. tamen ad marginem: „scribe: *διακονήσων.*“

4) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *αὐτῆς.*“

5) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *κολάσεως, μὴ οἰκονομήσας, ὅτι καὶ Ἰσραήλ.*“

6) H. ad marginem: „Ghislerius: *μὴ νοήσας.*“

7) Jerem. XX, 7.

8) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἤκουε.*“

9) Cfr. Jesai. VI, 8.

Ὁ δὲ, φησὶν, ἀπεκρίνατο· „ἰδοὺ,[1]) ἐγώ εἰμι. Ἀπόστειλόν με.“ Ἀκούει· „πορεύθητι,[2]) καὶ εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε,[3]) καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐπεὶ οὖν μὴ εἰδὼς ὃ μέλλει προφητεύειν, καὶ ὅτι μέλλει ἀπειλεῖν τῷ[4]) λαῷ τοιάδε εἶπεν· „ἰδοὺ,[5]) ἐγώ εἰμι· ἀπόστειλόν με.“ Διὰ τοῦτό φησιν ἐν τοῖς ἑξῆς „φωνὴ[6]) λέγοντος· βόησον.“ Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο, ὡς πρόθυμος ποιῆσαι[7]) τὸ προστασσόμενον, ἀλλ' εἶπε· „τί[8]) βοήσω;“ Εὐλαβεῖτο[9]) γὰρ, μήποτε πάλιν ἀκούσῃ ὡς ἐπὶ τῆς προτέρας προφητείας· „πορεύθητι,[10]) καὶ εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε.“ „Τί[11]) οὖν βοήσω; Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐδὲν ἤκουσεν ἐν τούτοις κατὰ τοῦ[12]) Ἰσραήλ. Ταῦτ' ἔλεγεν ἡμῖν ἐκεῖνος παραδοὺς τό· „ἠπάτησάς[13]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“

3. Ἐγὼ δὲ εὔχομαι,[14]) ἃ λαμβάνω ἀπὸ τῶν δι-

---

1) Jesai. VI, 8. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἰδού εἰμι.“ 2) Cfr. Jesai. V, 9. 10.

3) Edd. H. et R. „βλέψητε.“

4) H. in textu: „τῷ λαῷ, διὰ τοῦτό φησιν“ κτλ., ad marginem: „Cod. Vaticanus: τῷ λαῷ τοιάδε εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ἀπόστειλόν με. Διὰ τοῦτό φησιν“ κτλ.

5) Jesai. VI, 8. 6) Jesai. XL, 6.

7) H. in textu: „ποιήσας τὸ ὑποτασσόμενον,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: ποιῆσαι τὸ προσταττόμενον.“ R. in textu: „ποιῆσαι τὸ ὑποτασσόμενον.“

8) Jesai. XL, 6.

9) R. in textu: „ἐβλαβεῖτο,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: εὐλαβεῖτο.“

10) Jesai. VI, 9. 11) Jesai. XL, 6.

12) H. in textu: „τόν,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τοῦ.“ 13) Jerem. XX, 7.

14) H. in textu: „ἔχομαι,“ ad marg. vero: „Cod Vaticanus: εὔχομαι.“

δόντων, μὴ τηρῆσαι μόνα, μηδὲ κατορύξαι τὸ τάλαντον[1]) *τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν, μηδὲ τὴν μνᾶν*[2]) *τῶν διδασκόντων τι χρήσιμον ἀποδῆσαι ἐν σουδαρίῳ, ἀλλὰ πλεονασμὸν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων, ὧν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ παραδιδόντος καὶ δυναμένου παραδοῦναι χρήσιμα· εὔχομαι*[3]) *τὴν μνᾶν εἴτε εὐαγγελίου, εἴτε ἀποστόλου, εἴτε προφήτου, εἴτε νόμου ποιῆσαι πολλαπλασίονα. Ταῦτ' οὖν ἀκούσας ἐσκόπουν κατ' ἐμαυτὸν περὶ τοῦ· „ἠπάτησάς*[4]) *με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“ Καὶ σκοπῶν εὔχομαι εὑρίσκειν τι εἰς τὸν τόπον ἀληθές. Μήποτε οὖν ὡς πατὴρ υἱὸν ἔτι νήπιον ὄντα ἀπατᾷν ἐπὶ τῷ συμφέροντι βούλεται, οὐκ ἄλλως δυνάμενον ὠφεληθῆναι, ἐὰν μὴ ὁ παῖς ἀπατηθῇ· ὡς ἰατρὸς ἀπατᾷν τὸν κάμνοντα πραγματεύεται, μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ ἀπάτης παραδέξηται λόγους· οὕτω καὶ ὁ τῶν ὅλων θεὸς, ἐπεὶ προκείμενον ἔχει ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; Λεγέτω ὁ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι· τμηθῆναί σε δεῖ, καυτηριασθῆναί σε δεῖ, ἄλλα χαλεπώτερα παθεῖν σε δεῖ· οὐκ ἂν παράσχοι*[5]) *ἑαυτὸν ἐκεῖνος· ἀλλ' ἐνίοτε ἄλλο λέγει, καὶ ἔκρυψεν ὑπὸ τὸν σπόγγον ἐκεῖνο τὸ τέμνον τὸ διαιροῦν σιδήριον. Καὶ πάλιν κρύπτει, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑπὸ τὸ μέλι*[6]) *τὴν τοῦ πικροῦ φύσιν, καὶ τὸ ἀηδὲς φάρμακον, βουλόμενος μὴ βλάψαι, ἀλλ' ἰάσασθαι τὸν θεραπευόμενον. Τοιούτων φαρμάκων πεπλήρωται ὅλη ἡ θεία γραφή. Καί τινα μέν ἐστι χρηστὰ κρυπτόμενα, τινὰ*[7]) *δὲ πι-*

[1]) Cfr. Matth. XXV, 25. [2]) Cfr. Luc. XIX, 20.

[3]) H. in textu: „*ἔχομαι*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *εὔχομαι*.“ [4]) Jerem. XX, 7.

[5]) H. in textu: „*παράσχοιεν*,“ ad marg. vero: „scribe: *παράσχοι*.“

[6]) H. in textu: „*μελιτὸν τοῦ πικροῦ*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *μέλι τὴν τοῦ πικροῦ*“ *κτλ.*

[7]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τινὰ δέ ἐστι πικρά*“ *κτλ.*

κρὰ κρυπτόμενα. Ἐὰν ἴδῃς πατέρα ἀπειλοῦντα, ὡς μισοῦντα τὸν υἱὸν, καὶ λέγοντα τῷ υἱῷ φοβερὰ, καὶ μὴ ἐπιδεικνύμενον τὴν φιλοστοργίαν, ἀλλὰ κρύπτοντα τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν υἱὸν, ὄψει, ὅτι ἀπατᾷν βούλεται τὸ νήπιον· οὐ γὰρ συμφέρει τῷ υἱῷ τὸ ἐπίστασθαι τὴν ἀγάπην τοῦ πατρὸς, τὴν προαίρεσιν τὴν φιλικήν· ἐκλυθήσεται γὰρ, καὶ οὐ παιδευθήσεται. Διὰ τοῦτο κρύπτει μὲν τὸ γλυκὺ τῆς φιλοστοργίας, δείκνυσι δὲ τὸ πικρὸν τῆς ἀπειλῆς. Τοιοῦτόν τι ποιεῖ ἐκ τοῦ ἀναλόγου πατρὶ καὶ ἰατρῷ ὁ θεός. Ἔστι πικρά τινα, ἃ καὶ τὸν δικαιότατον μὲν ἰᾶται καὶ τὸν σοφώτατον. Πάντα γὰρ τὸν ἁμαρτήσοντα ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις κολασθῆναι δεῖ. „Μὴ[1]*) πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· εἴτε πόρνος, εἴτε μοιχὸς, εἴτε μαλακὸς, εἴτε ἀρσενοκοίτης, εἴτε κλέπτης, εἴτε μέθυσος, εἴτε λοίδορος, εἴτε ἅρπαξ, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.“ Τοῦτο ἐὰν νοηθῇ καὶ ἀκριβωθῇ ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων ἰδεῖν τὸ ἰατρικὸν σιδήριον ὑπὸ τὸν σπόγγον, ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων πιεῖν τὸ πικρὸν φάρμακον ὑπὸ τὸ*[2]*) μέλι, ἐκκακήσει τις. Τίς γὰρ ἡμῶν οὐ συνεῖδεν*[3]*) ἑαυτῷ πίνοντι*[4]*) οὐ μετὰ βουλῆς, καὶ μεθυσθέντι; Τίς ἡμῶν καθαρεύει*[5]*) ἀπὸ κλοπῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ πεπορικέναι τὰ ἐπιτήδεια δεόντως; Ἀλλ' ὅρα, τί λέγει ὁ λόγος· „μὴ*[6]*) πλανᾶσθε, ὅτι οὗτοι βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.“ Τὸ κατὰ τὸν τόπον μυστήριον κεκρύφθαι δεῖ, ἵνα μὴ ἐκκακήσῃ ὁ πολύς· ἵνα μὴ μαθὼν τὰ πρά-*

---

[1]) Cfr. Galat. VI, 7. coll. I Cor. VI, 9. 10.

[2]) H. in textu: „*τοῦ μέλιτος*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *τὸ μέλι.*“

[3]) Edd. Huetii: *σύνοιδεν.*

[4]) H. in textu: „*ποιόντι*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *πίνοντι.*“

[5]) H. in textu: „*κακὰ καθαρεύει*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *καθαρεύει.*“

[6]) Cfr. I Cor. VI, 9. 10.

γματα προσδοκήσῃ τὴν ἔξοδον, οὐχ[1]) ὡς ἀνάπαυσιν, ἀλλ' ὡς κόλασιν. Ἢ τίς εὑρεθήσεται Παῦλος ὁ δυνάμενος λέγειν· „κάλλιον[2]) γὰρ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι;" Ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι τοῦτο λέγειν. Οἶδα γάρ, ὅτι ἐὰν ἐξέλθω, τὰ ἐμὰ ξύλα καυθῆναι ἐν ἐμοὶ δεῖ. Ξύλα δὲ ἔχω τὰς λοιδορίας, ξύλα ἔχω τὰς μέθας, ξύλα τὰς κλοπάς, καὶ ἄλλα μυρία ξύλα ἐπῳκοδόμησά μου τῇ[3]) οἰκοδομῇ. Ὁρᾷς, ὅτι ταῦτα πάντα λανθάνει τοὺς πολλοὺς τῶν πεπιστευκότων, καὶ καλῶς λανθάνει. Καὶ ἕκαστος ἡμῶν οἴεται, ὅτι μὴ εἰδωλολάτρευσεν, ἐπεὶ μὴ πεπόρνευκεν, — εἴθε[4]) κἂν ἐπὶ τῶν τοιούτων καθαρεύωμεν, — ὅτι ἀπαλλαγεὶς τοῦ βίου σωθήσεται. Οὐ βλέπομεν, ὅτι „τοὺς[5]) πάντας ἡμᾶς παρασταθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ ἴδια τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε φαῦλον." Οὐ βλέπομεν τὸν εἰρηκότα· „πλὴν[6]) ὑμᾶς ἔγνων ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἐκδικήσω ἐφ' ὑμᾶς ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν·" οὐχί τινα μὲν, τινὰ δὲ οὔ. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ ἰατρὸς ἐνίοτε ἀποκρύπτει τὸν ἰατρικὸν σίδηρον ὑπὸ τὸν ἁπαλὸν καὶ τρυφερὸν σπόγγον, κρύπτει δὲ καὶ ὁ πατὴρ τὴν φιλοστοργίαν διὰ τῆς ἐκφράσεως τῆς ἀπειλῆς. Καὶ αἱ ἀπάται αἱ μὲν ἀφαιροῦσι τὰ στεατώματα, καὶ τοὺς κιρσούς,[7]) καὶ εἴ τι ἄλλο βλάπτει τὴν τοῦ σώματος παρασκευήν· ἡ δὲ περιαιρεῖ[8]) τὴν ἀπαιδευ-

---

[1]) Edd. H. et R. „οὐκ ὡς."

[2]) Cfr. Philipp. I, 23.

[3]) H. in textu: „τῆς οἰκοδομῆς," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τῇ οἰκοδομῇ."

[4]) Edd. Huetii: εἴτε κἂν ἐπὶ τῶν τοιούτων καθαρεύοι μεν. [5]) Cfr. II Cor. V, 10.

[6]) Cfr. Amos. III, 2. — Edd. H. et R. „ἐκ πάντων" κτλ.

[7]) H. et R. in textu: „κιῤῥούς," H. tamen ad marginem: „Cod. Vaticanus: κιρσούς."

[8]) Huetius: ἐπιαιρεῖ.

σίαν καὶ τὴν χαύνωσιν·[1]) τοιοῦτον δέ τι νενόηκε ποιεῖν τὸν θεὸν ὁ προφήτης μυστικῶς, καὶ[2]) ἰδὼν ἃ ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπὶ[3]) καλῷ, λέγει· „ἠπάτησάς[4]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην." Ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ[5]) τὴν τηλικαύτην ἔκστασιν,[6]) ὥστε καὶ εἰπεῖν τῷ θεῷ· ἀπάτησόν με, εἰ τοῦτο συμφέρει. Ἄλλη γὰρ ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ἄλλη ἡ ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ ὄφεως. Ὅρα τί λέγει ἡ γυνὴ τῷ θεῷ· „ὁ[7]) ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον." Καὶ ἡ μὲν ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ ὄφεως ἐξεῖλε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ ἀπάτη ἡ γενομένη τῷ προφήτῃ εἰπόντι· „ἠπάτησάς[8]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην·" ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ[9]) τηλικαύτην τῆς προφητείας χάριν, ἐπὶ τῷ[10]) αὐξῆσαι ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν, ἐπὶ τῷ[11]) τελειωθῆναι αὐτὸν, καὶ δυνηθῆναι ὑπηρετήσασθαι, μετὰ[12]) τοῦ μὴ φοβεῖσθαι ἄνθρωπον, τῷ βουλήματι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς νοοῦντες καὶ[13]) ἐπὶ

---

[1]) H. in textu: „χάννωσιν," idem vero ad marg, R. in notis: „Cod. Vaticanus: καύχωσιν."

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: καὶ λέγει, ἰδών" κτλ.

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐπὶ καλῷ, καὶ λέγει." [4]) Jerem. XX, 7.

[5]) H. ad marginem: „Ghislerius: ἐπὶ ἀπάτῃ τηλικαύτῃ."

[6]) H. et R. in textu, ille: „ἔστασιν," hic: „ἔκστασιν," H. tamen ad marginem: „ἔστιν εὔξασθαι καὶ εἰπεῖν."

[7]) Gen. III, 13. [8]) Jerem. XX, 7.

[9]) H. in textu: „ἐπὶ ταύτην τὴν τῆς" κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἐπὶ τὴν τηλικαύτην τῆς" κτλ.

[10]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τό."

[11]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: τό."

[12]) Huetius: κατά.

[13]) H. et R. in textu: „καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ εὐξώμεθα" κτλ. „H. tamen ad marginem: „Ghislerius: καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ εἰς τὸ μέλλον, καὶ εὐξώμε-

τοῦ παρόντος, καὶ εὐξώμεθα ἀπατᾶσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Μόνον μὴ ὁ ὄφις ἀπατησάτω ἡμᾶς. Καὶ ἀλλαχοῦ τούτῳ συγγενὲς[1]) *γέγραπται, ὅ, τι εἴρηται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· „κύριος*[2]) *γὰρ ἐκέρασεν αὐτοῖς πνεῦμα πλανήσεως.“ Ἐπιστήσεις κἀκεῖ τί ποιεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως κιρνάμενον ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Καλῶς δὲ, ὅτι οὐκ ἄκρατον δέδωκεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως, ἀλλ', ὡς ὠνόμασεν ὁ προφήτης, ἐκέρασεν αὐτό.*

4. *Παρακινδυνεῦσαι θέλω, καὶ παράδειγμα δοῦναι ὠφελημένων ἠπατημένων. Εἰσί τινες οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦντες ἁγνείαν καὶ τὴν καθαρότητα, καὶ ἄλλοι, οἳ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν μονογαμίαν, ἐπεὶ προσεδόκησαν ἀπόλλυσθαι τὸν συνουσιάσαντα γαμικῶς, ἀπόλλυσθαι*[3]) *τὸν διγαμήσαντα. Συγκρίνομεν καθ' ἑαυτούς. Ὅτι λυσιτελεῖ τῇ*[4]) *μονογάμῳ ἠπατῆσθαι, καὶ οἴεσθαι κολάζεσθαι, καὶ αἰωνίῳ κολάσει παραδίδοσθαι τὴν δίγαμον, ἵνα μείνῃ μονόγαμος καὶ καθαρὰ,*[5]) *ἢ γνῶναι τὸ ἀληθὲς, καὶ*[6]) *διγαμῆσαι νομίζω. Παντὸς*[7]) *οὑτινοσοῦν βλέποντος τὸ*[8]) *ἀκόλουθον, ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι μακαριώτερον μὲν ἦν τὸ καθαρεύειν, καὶ μὴ διγαμεῖν μὴ ἠπατημένην, καὶ ὁρᾶν, ὅτι μετέχει μὲν σωτηρίας τινὸς καὶ ἡ δίγαμος, οὐ μὴν τοσαύτης μακαριότητος, ὅσης*[9]) *ἡ*

θαι“ κτλ., R. in notis: „post *παρόντος* addo cum Ghislerio: *καὶ εἰς τὸ μέλλον.*“

[1]) H. in textu perperam: „*συνεγγέγραπται*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *συγγενὲς γέγραπται.*“

[2]) Jesai. XIX, 14.

[3]) H. ad marginem: „Ghislerius: *καὶ ἀπόλλυσθαι.*“

[4]) Huetius: *τῷ.*

[5]) H. in textu: „*καθαρός*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καθαρά.*“

[6]) Huetius: *καὶ διγαμῆσαι· νομίζω παντός*“ *κτλ.*

[7]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: *παντός.*“

[8]) Huetius: *τί ἀκόλουθόν ἐστιν, εἰπεῖν κτλ.*

[9]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὅσης παρὸν διγαμεῖν.*“

καθαρεύσασα· εἰ δὲ μὴ δύναται τοῦτο, βέλτιον τὸ ἠπατῆσθαι, ὡς ἀπολλυμένων διγάμων,[1]) καὶ διὰ τὴν ἀπάτην καθαρεύειν, ἢ τὸ ἀληθὲς ἐγνωκέναι, καὶ ἐν ἐλάττονι γεγονέναι τῷ τῶν διγάμων τάγματι. Τοιοῦτόν τι εὑρήσεις καὶ ἐπί τινων ἀσκούντων τὴν ἁγνείαν, καὶ τὴν καθαρότητα τὴν παντελῆ. Πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα εὑρεθείη κατὰ ἀπάτην ἀφ' ἡμῶν γενόμενα, καὶ ὠφελοῦντα ἡμᾶς. Πόσοι δὲ νομιζόμενοι σοφοὶ, εὑρόντες τὸ περὶ κολάσεως ἀληθὲς, καὶ διελθόντες δῆθεν τὰ τῆς ἀπάτης, ἐν χείρονι γεγόνασι βίῳ; Ἐλυσιτέλει αὐτοὺς φρονεῖν, ὡς ἐφρόνουν πρότερον, περὶ τοῦ· „ὁ[2]) σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ ὅτι τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ὅτι ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί·“ καὶ „ὅτι[3]) τὸ ἄχυρον κατακαυθήσεται πυρὶ ἀσβέστῳ.“ Ἐὰν δὲ ἄλλο τι φαντασθέντες παρὰ τὴν πρώτην αὐτῶν,[4]) ἐν οἷς μέλλουσι τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ καὶ ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖν, ὅρα, εἰ μὴ ἀληθῶς διὰ τοῦτο, ἐπεὶ μὴ ἔδοξαν ἠπατῆσθαι, ἐθησαύρισαν[5]) αὐτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν θησαυρίσαντες εἰ ἠπατήθησαν. Ταῦτα διὰ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀπάτην, ἐπεὶ εἶπεν ὁ προφήτης· „ἠπάτησάς[6]) με κύριε, καὶ[7]) ἠπατήθην.“ Παρέλθωμεν δέ ἰδίᾳ καὶ τό·

---

[1]) H. in textu: „διγάμων· τοιοῦτόν τι εὑρήσει,“ κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: διγάμων, καὶ διὰ τὴν ἀπάτην καθαρεύειν, ἢ τὸ ἀληθὲς ἐγνωκέναι, καὶ ἐν ἐλάττονι γεγονέναι τῷ τῶν διγάμων τάγματι· τοιοῦτόν τι εὑρήσεις“ κτλ.

[2]) Cfr. Jesai. LXVI, 24.

[3]) Cfr. Matth. III, 12.

[4]) R. in notis: „forte legendum: αὐτῶν οἴησιν, μέλλουσι.“

[5]) Cfr. Rom. II, 5. [6]) Jerem. XX, 7.

[7]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: καὶ ἠπατήθην. Διὰ τί οὐκ εἶπε μόνον“ κτλ.

„ἠπατήθην."[1]) Διὰ τί οὐκ εἶπε μόνον· „ἠπάτησάς[2]) με κύριε·" ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τό· „ἠπατήθην;" Ἔστιν ἐνίοτε ἐπινοῆσαι[3]) τὸ ἀπατᾷν ἐνεργοῦντά τινα τὴν[4]) ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσόμενον ἀπατηθῆναι, καὶ οὐκ ἀπατώμενον. Ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ τὸ ἀπατᾷν, ὁ δὲ μὴ φυλάξηται ἀπατηθῆναι, ἀλλ' ἐμπέσῃ[5]) εἰς τὴν ἀπάτην, εἴποι ἄν· „ἠπάτησάς[6]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην." Ἐγὼ δὲ γενόμενος κατὰ τὸν τόπον καὶ τοιαῦτά τινα εἴποιμι· ὃ ἐὰν λέγῃ μοι ὁ ὄφις, κἂν ἀληθῆ μοι λέγῃ, κἂν ἀπατᾷν με θέλῃ, ὑφορῶμαι αὐτοῦ τοὺς λόγους, πειθόμενος, ὅτι εἴτε ἀπατᾷ με, εἴτε ἀληθεύει, βλάπτει με. Καὶ ἡ ἀλήθεια γὰρ αὐτοῦ βλάπτει. Οὐδὲν ὠφέλιμον ἀπὸ τοῦ ὄφεως γίνεται· ἐπεὶ „μὴ[7]) δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ἐνεγκεῖν." Ὃ ἐὰν δὲ λέγῃ μοι ὁ θεὸς, καὶ πείθομαι, ὅτι θεός ἐστιν ὁ λέγων, ἕτοιμός εἰμι παρέχειν ἐμαυτόν. Ἀληθεύει, δέχομαι. Ἀπατᾷν με βούλεται, ἑκὼν ἀπατῶμαι· θεός με μόνος ἀπατάτω. Καὶ ἐπεὶ παρέχω ἐμαυτὸν, πειθόμενος θεὸν εἶναι τὸν λέγοντα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ οὐ περιεργάζομαι. Θέλω ἀπατώμενος μὴ ὑπ' ἄλλου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀπατηθῆναι. Διὰ τοῦτο λέγω, ὅτι[8]) οὐ μόνον σὺ ἐνήργησας τὸ ἀπατᾷν, ἀλλ' ὅτι κἀγὼ πέπονθα τὸ ὑπὸ σοῦ ἀπατᾶσθαι. Καὶ κατὰ τοῦτο λέγω, ὅτι[9]) „ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην." Τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ τὸν θεὸν εἶναι ἀπατῶντα, καὶ ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἀπατώμενον; „Ἐκρά-

---

[1]) Jerem. XX, 7. [2]) Jerem. XX, 7.

[3]) Huetius: „ἐπινοῆσαί τι ἐνεργοῦντά τινα."

[4]) H. ad marginem: „Ghislerius: πρὸς ἀπάτην."

[5]) H. in textu: „ἐμπέσοι," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἐμπέσῃ." [6]) Jerem. XX, 7.

[7]) Cfr. Matth. VII, 18.

[8]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: ὅτι."

[9]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: ὅτι." — Cfr. Jerem. XX, 7.

τησας,[1]) καὶ ἠδυνάσθης.“ Τότε με κρατεῖ, ἐάν με κατ' ἀρχὰς ἔτι νήπιον ἐν Χριστῷ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δύναται. Ἐὰν δὲ μὴ κρατήσῃς, τότε μοι χρεία πόνων. „Ἐκράτησας,[2]) καὶ ἠδυνάσθης.“

5. Ἑξῆς τούτοις λέγει· „ἐγενόμην[3]) εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος.“ Καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόπον ταῦτα ἤκουον, ὅτι Ἱερεμίας γέγονε κατὰ χρόνους ἁμαρτωλοτάτων. Ἐπ'[4]) αὐτοῦ γοῦν γέγονεν ἡ αἰχμαλωσία. Καὶ οὕτως ἦσαν ἁμαρτωλοὶ, ὥστε μυκτηρίζειν, καὶ γελᾷν, καὶ χλευάζειν, εἴ ποτε ὁ προφήτης τὸ προοίμιον ἔλεγε τὸ προφητικὸν, τό· „τάδε λέγει κύριος.“ Ἐγέλων οἱ ἀκούοντες, καὶ ἐμυκτήριζον τὰ λεγόμενα. Ἐφυλάξατο[5]) εἰπεῖν τό· „τάδε λέγει κύριος·“ ὁ ἀπατηθεὶς, καὶ ὠφεληθεὶς ἐκ τοῦ ἀπατᾶσθαι. Διὸ καὶ αὐτὸς βουλόμενος ἀπατᾷν, ἐπὶ τῷ ὠφελεῖσθαι ἐκ τοῦ ἀπατᾷν, ἔλεγεν· ὅτι ἐμοὺς ὑμῖν λαλῶ, ἐπεὶ οὐκ ἀκούετε[6]) τοῦ κυρίου λόγους. Εἶτα ἐκεῖνοι παρεῖχον τὰς ἀκοὰς, ὡς λόγοις Ἱερεμίου, καὶ ἤκουον λόγων θεοῦ. Ταῦτα δέ μοι ἔλεγεν ὁ παραδιδούς μοι τὸν τόπον, ἐξετάζων[7]) τὰ προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν προφητειῶν. Ἔστι τοίνυν καὶ ἀρχὴ τῆς προφητείας Ἱερεμίου παρὰ μὲν ἡμῖν, ὡς οἱ ἑβδομήκοντα παραδεδώκασιν, οὐκ[8]) οἶδ' ὅ, τι σκοπήσαντες· „τὸ[9]) ῥῆμα τοῦ θεοῦ, ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου ἐκ τῶν ἱερέων·“

---

[1]) Jerem. XX, 7. [2]) Jerem. XX, 7.

[3]) Jerem. XX, 7.

[4]) H. in textu: „ὑπ' αὐτοῦ γοῦν,“ ad marginem, „Cod. Vaticanus: ἐπ' αὐτοῦ οὖν.“

[5]) Cfr. Jerem. XX, 9.

[6]) H. in textu: „ἀκούσετε,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἀκούετε.“

[7]) H. in textu: „ἐξετάζειν,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἐξετάζων.“

[8]) H. in textu: „οὐκ οἶδ' ὡς,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: οὐκ οἶδ' ὅτι.“ [9]) Jerem. I, 1.

ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι· „λόγοι[1]) *Ἱερεμίου υἱοῦ Χελκίου.“ Καὶ πάντες συνεφώνησαν τῷ εἰπεῖν· „λόγοι Ἱερεμίου υἱοῦ Χελκίου.“ Διὰ τί οὖν „λόγοι Ἱερεμίου;“ Ἐπειδήπερ τὸ προοίμιον αὐτῷ ἐν τῷ λέγειν πρὸς τοὺς μὴ βουλομένους ἀκοῦσαι,*[2]) *ἦν· ἀκούσατέ μου τοὺς λόγους. Καὶ ἡμεῖς ἔσθ' ὅτε τοιαῦτα, ὅταν λυσιτελὲς ἡμῖν φανῇ, ποιοῦμεν. Ἐνίοτε λόγους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσάγομεν, βουλόμενοι αὐτοὺς προσαγαγεῖν τῇ πίστει· καὶ ἐὰν ἴδωμεν, ὅτι διαβεβλημένοι εἰσὶ πρὸς Χριστιανισμὸν, καὶ βδελύσσονται τὸ ὄνομα, καὶ μισοῦσι τὸ ἀκοῦσαι, ὅτι οὗτος ὁ λόγος Χριστιανῶν ἐστιν, οὐ προσποιούμεθα Χριστιανὸν λέγειν λόγον ὠφέλιμον· ἀλλ' ὅταν ὁ λόγος ἐκεῖνος κατασκευασθῇ κατὰ δύναμιν ὑφ' ἡμῶν, καὶ δοκοῦμεν ἐρᾶν*[3]) *τὸν ἀκροατὴν οὐχ ὡς ἔτυχε τοῦ λεγομένου ἀκούσαντα, τότε ὁμολογοῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἐπαινετὸς λόγος Χριστιανῶν λόγος*[4]) *ἦν· καὶ ποιοῦμέν τι παραπλήσιον τῷ εἰπόντι οὐκέτι·*[5]) *„τάδε*[6]) *λέγει κύριος·“ ἀλλά· ἀκούσατε λόγους ἐμοῦ Ἱερεμίου. Ταῦτα*[7])

---

[1]) Cfr. Jerem. I, 1.

[2]) H. in textu: „*ἀκοῦσαι; ἂν ἀκούσατέ μου*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ἀκοῦσαι, ἦν, ἀκούσατέ μου*“ *κτλ.*

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐρεῖν.* Ghislerius: *αἱρεῖν.*“ (?)

[4]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: *λόγος.*“

[5]) H. in textu: „*οὐκ ἔστι,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *οὐκέτι.*“

[6]) Cfr. Jerem. XX, 4.

[7]) H. in textu: „*ταῖτα τά· ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. Τί λέγω*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ταῦτα διὰ τό· ἐγενόμην εἰς γέλωτα. Καὶ ἡμεῖς ἀγανακτοῦμεν, ἐάν ποτε λαλοῦντες γελασθῶμεν, ὅπου ὁ Ἱερεμίας ὁ τοιοῦτός φησιν· ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. Τί λέγω*“ *κτλ.*

διὰ τό· „ἐγενόμην[1]) εἰς γέλωτα.“ Καὶ ἡμεῖς ἀγανακτοῦμεν, ἐάν ποτε λαλοῦντες γελασθῶμεν, ὅπου ὁ Ἱερεμίας ὁ τοιοῦτός φησιν· „ἐγενόμην[2]) εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος.“ Τί λέγω, Ἱερεμίας; Καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς ἐμυκτηρίζετο· „ἤκουον[3]) γάρ, φησὶ, ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ[4]) ἐμυκτήριζον αὐτόν.“ Ἀλλ' ὁ κύριος ἐκμυκτηρίζει[5]) πάντας τοὺς ἐκμυκτηρίζοντας τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ. „Ἐγενόμην[6]) εἰς γέλωτα.“ Ὅρα ποταποὺς βίους ἐβίωσαν οἱ προφῆται, πὴ μὲν καταγελώμενοι, πὴ δὲ κυνδινεύοντες, καὶ καταβαλλόμενοι, καὶ λιθοβολούμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀναιρούμενοι, μισούμενοι, ἐκδιωκόμενοι· καὶ πάνυ[7]) ἔπασχον, καὶ ὑπέμενον, ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ δόξαν τὴν[8]) παρ' αὐτοῦ μόνου ζητοῦντες, κηρύσσοντες τὸν λόγον, τύχωσι τοῦ τέλους τοῦ παρὰ θεοῦ. „Πᾶσαν[9]) τὴν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος.“ Κατηγορία τῶν κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, ὅτι οὐδὲ ἡμέρας ὀλίγας τινὰς ἐποίησε προφήτης ὁ μυκτηριζόμενος, ἀλλὰ πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσε μυκτηριζόμενος.

6. „Ὅτι[10]) πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι.“ Ἔστι τις ἐπαγγελία γέλως· ἧς ἐπαγγελίας ἐπώνυμός ἐστιν ὁ πατριάρχης Ἰσαάκ. Ἑρμηνεύεται γάρ, γέλως. Ὅτι δὲ ἐπαγγελία γέλως, δηλονότι[11]) ἐκ τοῦ· „μακάριοι[12]) οἱ

---

[1]) Jerem. XX, 7.

[2]) Jerem. XX, 7. [3]) Cfr. Luc. XVI, 14.

[4]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: καί.“

[5]) Edd. H. ut nos in textu, ed. vero Ruaei: „ἐκμυκτηρίζει ἐκμυκτηρίζοντας τοὺς πάντας τοὺς λόγους“ κτλ. [6]) Jerem. XX, 7.

[7]) H. ad marginem: „Ghislerius: πάντα.“

[8]) H. in textu: „τὴν παρὰ τοῦ μόνου“ κτλ., ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τὴν παρ' αὐτοῦ μόνου“ κτλ.

[9]) Jerem. XX, 7. [10]) Jerem. XX, 8.

[11]) R. in notis: „forte legendum: δῆλόν ἐστιν.

[12]) Luc. VI, 21.

κλαίοντες νῦν, [1]) *ὅτι γελάσετε.“ Ἡ δὲ ἐπαγγελία· „ὅτι* [2]) *γελάσετε.“ Ὥσπερ ἐπαγγελία· „υἱοὶ* [3]) *θεοῦ κληθήσονται,“ καὶ „τὸν* [4]) *θεὸν ὄψονται,“ καὶ „κληρονομήσουσι* [5]) *τὴν γῆν,“ καὶ „αὐτῶν* [6]) *ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·“ οὕτως ἐστὶν ἐπαγγελία γέλως· ᾗ* [7]) *ἐπαγγελίᾳ τὸ ἐναντίον ὁ* [8]) *μακαριζόμενός ἐστι κλαυθμός. Ζητήσεις δὲ, εἰ τούτῳ τῷ ἀγαθῷ γέλωτι καθ᾽ ἑτέραν καὶ ἑτέραν ἐπίνοιαν συνάδει μὲν ὁ μακαριζόμενος κλαυθμὸς, ἐναντιοῦται δὲ ὁ τοῖς ἐναντίοις ταλανιζόμενος ἀποκείμενος κλαυθμὸς ἕτερος. Οὐαὶ* [9]) *γὰρ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσουσι καὶ κλαύσονται. Ἄλλος γὰρ κλαυθμὸς ὁ μακαριζόμενος, ἄλλος* [10]) *ὁ ἀποκείμενος τοῖς κακῶς βεβιωκόσιν. Εἰ δέ τι κἀκεῖνος τέλος ἔχει ὠφέλιμον, οὐκ οἶδα. Τί λέγω; Ἄκουε Παύλου. Ὅτε ἐδίδασκεν, ἐπραγματεύετο λέγων λυπῆσαι τοὺς ἀκούοντας. Καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι τότε μάλιστα εὐφραίνετο, ὅτε ἐλυπεῖτό τις ἐξ αὐτοῦ· φησὶ γάρ· „καὶ* [11]) *τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;“ Καὶ εἴ τίς τε ἱκανός ἐστι κινῆσαι ψυχὴν ἀκροατοῦ μάλιστα ἡμαρτηκότος, τοιούτους εὔχεται* [12]) *λόγους λέγειν, οἵτινες ἀπὸ δυνάμεως, καὶ παρατάξεως, καὶ θειότητος, καὶ νοημάτων ἀπαγγελλόμενοι ἱερῶν σεί-*

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *νῦν· ἡ δὲ ἐπαγγελία, ὅτι γελάσονται.*“

[2]) Luc. VI, 21. [3]) Matth. V, 9.

[4]) Matth. V, 8. [5]) Matth. V, 5.

[6]) Matth. V, 3.

[7]) H. in textu: „*ἡ ἐπαγγελία,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ᾗ ἐπαγγελίᾳ.*“

[8]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὁ μακαριζόμενος κλαυθμός.*“ [9]) Cfr. Luc. VI, 25.

[10]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καὶ ἄλλος.*“

[11]) II Cor. II, 2.

[12]) H. in textu: „*ἔχεται,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *εὔχεται.*“

σουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, καὶ κινοῦσιν ἐπὶ πένθος, καὶ ἐπὶ κλαυθμὸν, καὶ ἐπὶ δάκρυα, ὡς χαίρειν τὸν λέγοντα, ὅτε ἴδῃ τὸ ἀκροατήριον τερπόμενον, καὶ γελῶν [1]) ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. Ὅπου μὲν γὰρ εἰς ἐπαγγελίας ἄγει, ὡς διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆς ἐν τῷ λυπεῖσθαι ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ διὰ τοῦ κλαυθμοῦ ἄγει ἐπὶ τὸν μακαριζόμενον γέλωτα. Ὅτε δὲ οὐ τοῦτο ἀνύει, φοβοῦμαι [2]) μὴ τοιαῦτα λέγῃ· „οὐαὶ [3]) οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε, καὶ κλαύσετε.“ Πρὸς τί δέ μοι τοῦτο [4]) εἴρηται, ἢ βουλομένῳ ὑπαινίξασθαι, [5]) ὅτι λέγει· „πικρῷ [6]) λόγῳ μου γελάσομαι·“ καὶ παραστῆσαι [7]) γέλωτα κλαυθμοῦ, καὶ κλαυθμὸν ἐκεῖνον, ὃν κλαύσονται οἱ ἐνταῦθα γελῶντες, τάχα τοῦ θεοῦ πραγματευομένου ἐγγεννῆσαι [8]) αὐτοῖς κλαυθμόν; „Ἐκεῖ [9]) γὰρ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.“ Καὶ τοῦτο πραγματεύεται ὁ θεὸς, ὁρῶν [10]) ὅτι ὁ κλαίων ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασιν, ὁ θρηνῶν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις παρανομήμασιν, ἤδη εἰς συναίσθησιν ἐλήλυθε τῶν ἰδίων κακῶν. Ὡς εἴθε ἕκαστος ἡμῶν καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα ἔλεγε· „λούσω [11]) καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω.“ Ὡς εἴθε ἕκαστος ἡμῶν ἔλεγεν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτή-

---

[1]) H. in textu: „γέμον,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: γελῶν.“

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: οὐ φοβοῦμαι.“

[3]) H. et R. in textu: „οἷα,“ H. tamen ad marginem: „scribe,“ R. in notis: „lego: οὐαί.“ — Cfr. Luc. VI, 25.

[4]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: τοῦτο.“

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὑπαινίξεσθαι.“

[6]) Jerem. XX, 8. [7]) Ed. R. sola: παραστῆναι.

[8]) Huetius perperam: „ἐγεννῆσαι.“

[9]) Cfr. Matth. VIII, 12.

[10]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ὁρῶν ὅτι ὁ κλαίων ἐπὶ τοῖς ἰδίοις παρανομήμασιν, ἤδη“ κτλ.

[11]) Psalm. VI, 6.

μασι κλαίων· „ἐγενήθη [1]) μοι τὰ [2]) δάκρυά μου ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός.“ Ἐάν μου ὁ λόγος πικρότερος ἐνταῦθα [3]) ᾖ, πικρότερος δὲ διὰ τὸ θλίβεσθαί με, δι᾽ αὐτὸν ἀηδίζονται οἱ ἀκούοντες οἱ ἐλεγχόμενοι. Ὅταν βαρῶνται τὸν λέγοντα, οἶδα ὅτι ἐπὶ τῷ πικρῷ λόγῳ μου τὸ τέλος ἐστὶ γελᾶν, γελᾶν δὲ τὸν τῶν μακαριζομένων γέλωτα. Καὶ τοῦτο τάχα εἰδὼς ὁ προφήτης ἔλεγεν· „ὅτι [4]) πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι·“ ἤδη μὲν [5]) „πικρῷ λόγῳ,“ ἀλλ᾽ οὐκ ἤδη „γελῶ,“ ἀλλὰ „πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι.“

7. *„Ἀθεσίαν [6]) καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι.“ Θεὸν ἐπικαλεῖται ὁ δίκαιος, τὴν σοφίαν ἐπικαλεῖται καὶ ὁ ἄδικος· „ἔσται [7]) γάρ, φησίν, ὅτε ἐπικαλέσεσθέ με· ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν.“ Ἐκεῖ μὲν οἱ ἄδικοι καὶ οἱ δίκαιοι δὲ δηλονότι ἐπικαλοῦνταί ποτε τὴν σοφίαν· καὶ „πᾶς [8]) ὃς ἐὰν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται·“ ἔνθα δὲ ὁ προφήτης φησίν· „ἀθεσίαν [9]) καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι·“ ὡς τὸν θεόν, οὕτω τὴν ἀθεσίαν· ὡς τὸν κύριον, οὕτω τὴν ταλαιπωρίαν. Ἆρα καλὸν πρᾶγμα ἐπικαλεῖ Ἱερεμίας, ὅτε ἐπαγγέλλει [10]) λέγων· „ἀθεσίαν [11]) καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικα-*

---

[1]) Cfr. Psalm. XLII, 3. (XLI.)

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τὰ δάκρυα ἄρτος ἡμέρας.*“

[3]) H. in textu: „*ἐνταῦθα ᾖ πικρότερος, διὰ τὸ θλίβεσθαί με, καὶ δι᾽ αὐτὸν ἀηδίζονται*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ἐνταῦθα ᾖ, πικρότερος δὲ διὰ τὸ θλίβεσθαί με, δι᾽ αὐτὸν ἀηδίζονται*“ *κτλ.*

[4]) Jerem. XX, 8.

[5]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: *μέν.*“

[6]) Jerem. XX, 8.

[7]) Cfr. Prov. I, 28. — Edd. H. „*ἐπικαλέσησθέ με.*“

[8]) Joel. II, 32. [9]) Jerem. XX, 8.

[10]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐπαγγέλλῃ.*“

[11]) Jerem. XX, 8.

λέσομαι;" Ἀλλὰ δεῖ κατανοῆσαι συνθήκας, ἃς τιθέμεθα, καὶ τὰς ἀθεσίας αὐτῶν, ὅτι ἐστί ποτε συνθήκας θέσθαι κακῶς, καὶ μετὰ τὸ θέσθαι συνθήκας κακῶς, εἴθε[1]) ἐπικαλοῖμεν τὴν ἀθεσίαν. Οὕτω δὲ καὶ ἐὰν κατανοήσω τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον, τὴν ἀπάγουσαν εἰς ἀπώλειαν, καὶ ὅτι ὁδεύων ἐν αὐτῇ οὐ ταλαιπωρῶ, μεταβαίνω ἀπὸ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ, καὶ ἔρχομαι ἐπὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, καὶ ταλαιπωρῶν λέγω· „ταλαιπωρίαν[2]) ἐπικαλέσομαι." Ἀθετεῖν[3]) μέλλω τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν κόσμον, καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἵνα ἀναλάβω οὐρανίους συνθήκας. „Ἀθεσίαν[4]) ἐπικαλέσομαι." Οὕτω δὲ καταλιπὼν τὸν βίον τὸν τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ, καὶ ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, ἵνα γένωμαι ταλαίπωρος ὡς Παῦλος, λέγω·[5]) „ταλαιπωρίαν[6]) ἐπικαλέσομαι." Οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ἐρεῖ·[7]) „ταλαίπωρος[8]) ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;" Ἀλλ' ὁ νοήσας τὸ σῶμα τοῦ θανάτου, ὁ ῥυσθῆναι βουλόμενος ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου, ἐρεῖ τό· „ταλαίπωρος[9]) ἐγὼ ἄνθρωπος." Ὁ δὲ φιλοσωματῶν, ὁ πολὺς, ὁ ἀπιστῶν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, οὐ λέγει· „ταλαίπωρος[10]) ἐγὼ ἄνθρωπος·" ἀλλὰ μακαρίζει ἑαυτὸν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ τῷ[11]) εἶναι ἐν τῷ τοῦ θανάτου σώματι. Ἐὰν

---

1) Ed. Ruaei: εἴτε. 2) Jerem. XX, 8.

3) H. in textu: „ἀσθενεῖν," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: ἀθετεῖν."

4) Jerem. XX, 8.

5) Edd. Huetii: λέγων. 6) Jerem. XX, 8.

7) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: ἐρεῖ τό· ταλαίπωρος" κτλ. 8) Rom. VII, 24.

9) Rom. VII, 24. 10) Rom. VII, 24.

11) H. in textu: „τό," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: τῷ."

οὖν[1]) *δυνηθῶ νοῆσαι, πῶς Παῦλος εἶπε· „ταλαίπωρος*[2]) *ἐγὼ ἄνθρωπος·“ μηδέπω ἐπικαλεσάμενος τὴν ταλαιπωρίαν, ἐπικαλέσομαι αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀθετῆσαι τὰς πρὸς τὴν κακίαν συνθήκας, καὶ λέγω ὡς ὁ Ἱερεμίας· „ἀθεσίαν*[3]) *καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι.“ Οὐ γὰρ εἶπεν· ἀθεσίαν θεοῦ ἐπικαλέσομαι. Θέλω παράδειγμα δοῦναι ἀπὸ τῆς γραφῆς δικαίου τοῦ συνθήκας ἀθετοῦντος, ἵνα παραστήσω, πῶς ἐκεῖνος τῷ ἔργῳ ἀθεσίαν ἐπεκαλέσατο. Ἰουδὴθ συνθήκας ἔθετο πρὸς τὸν Ὁλοφέρνην, ὥστε τοσῶνδε ἡμερῶν ἐξερχομένη εὔχεσθαι τῷ θεῷ, καὶ μετὰ τοσάςδε ἡμέρας ἑαυτὴν παρέξειν τῇ κοίτῃ τοῦ Ὁλοφέρνου. Ταύτας τὰς συνθήκας ὁ Ὁλοφέρνης ὑπεδέξατο.*[4]) *Ἀπέλυσε τὴν Ἰουδὴθ ἐπὶ τὰς εὐχὰς ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Τί ἐχρῆν ποιῆσαι τὴν Ἰουδήθ; Τηρῆσαι τὰς συνθήκας, ἢ ἀθετῆσαι αὐτάς; Ὡμολόγηται, ὅτι ἀθετῆσαι· τὰς γὰρ πρὸς Ὁλοφέρνην ἀθετῆσαι, μακάριον ἦν ἐπὶ τοῦ θεοῦ. Ἔμελλεν ἀθετεῖν τὰς πρὸς Ὁλοφέρνην συνθήκας ἡ Ἰουδήθ.*[5]) *Εἶπεν· „ἀθεσίαν*[6]) *ἐπικαλέσομαι·“ καὶ ἐπεκαλέσατό*[7]) *γε τὴν ἀθεσίαν. Ὄφελον κἀγὼ τοιοῦτος γένωμαι, ἵνα εἴπω· „ἀθεσίαν*[8]) *ἐπικαλέσομαι·“ καὶ ἐπικαλέσομαι τὴν ἀθεσίαν τὴν πρὸς*[9]) *τὸν ὄφιν, τὴν πρὸς τὸν διάβολον. Συνθήκας ποτὲ ὁ ὄφις πρὸς τὴν Εὔαν ἐποιήσατο, καὶ ἦν αὐτῷ φίλη, καὶ ὁ ὄφις τῇ γυναικί. Ἀλλ' ὁ θεὸς ἐπραγματεύσατο, ὡς ἀγαθὸς, τὰς*

---

[1]) H. in textu: „*οὐ δυνηθῶ,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *οὖν δυνηθῶ.*“

[2]) Rom. VII, 24. [3]) Jerem. XX, 8.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *προσεδέξατο.*“

[5]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *Ἰουδὴθ εἰπεῖν.*“

[6]) Jerem XX, 8.

[7]) H. in textu: „*ἐπεκαλέσατο τήν*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ἐπεκαλέσατό γε τήν.*“

[8]) Jerem. XX, 8.

[9]) H. in textu: „*ἐπί,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *πρός.*“

συνθήκας ταύτας λυθῆναι, καὶ τὴν φιλίαν ταύτην τὴν κακὴν διασκεδάσαι, καὶ ὡς ἀγαθὸς θεὸς λέγει· „ἔχθραν [1]) θήσω ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς.“ Εὐγνωμόνως οὖν ἀκούοιμεν, [2]) πῶς ὁ θεὸς ἔχθραν ποιεῖ τὴν πρὸς τόνδε, ἵνα φιλίαν ποιήσῃ τὴν πρὸς τὸν Χριστόν· ἀδύνατον γὰρ ἅμα εἶναι φίλον τῶν ἐναντίων. Καὶ ὥσπερ „οὐδεὶς [3]) δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν,“ οὕτως οὐδεὶς δύναται εἶναι φίλος καὶ θεῷ καὶ μαμωνᾷ, φίλος καὶ Χριστῷ καὶ ὄφει· ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς Χριστὸν ἔχθραν ποιῆσαι πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν ἔχθραν γεννῆσαι τὴν πρὸς τὸν Χριστόν. „Ἀθεσίαν [4]) καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι.“ Ἵνα δὲ μᾶλλον νοήσῃς τό· „ταλαιπωρίαν [5]) ἐπικαλέσομαι·“ διαγράψω [6]) ὅ, τι γινόμενον τοῖς ἀσκηταῖς. Πολλάκις γὰρ παρακειμένου τοῦ γῆμαι, καὶ [7]) μὴ ἔχειν πρᾶγμα ἐπανισταμένης τῆς σαρκὸς τῷ πνεύματι, αἱρεῖταί τις οὐ καταχρήσασθαι τῇ τοῦ γαμεῖν ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ ταλαιπωρεῖν καὶ κάμνειν, ὑπωπιάζειν τὸ σῶμα νηστείαις, καὶ δουλαγωγεῖν αὐτὸ ἀποχαῖς τοιῶνδε βρωμάτων, καὶ παντὶ τρόπῳ τῷ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦν.

---

[1]) Gen. III, 15.

[2]) H. in textu: „*ἀκούεις μέν*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἀκούοιμεν*.“ R. in textu: „*ἀκούοιμεν*,“ in notis: „Cod. Scorialensis: *ἀκούεις μέν*.“

[3]) Cfr. Matth. VI, 24.

[4]) Jerem. XX, 8.

[5]) Jerem. XX, 8.

[6]) H. in textu: „*διαγράφω ὅ, τι γινόμενον ἀσκητικόν*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *διαγράψω ὅτι γινόμενον τοῖς ἀσκηταῖς*.“ R. ut nos in textu, in notis vero: „Cod. Scorialensis: *διαγράφω ὅτι γινόμενον τοῖς ἀσκηταῖς*.“

[7]) H. in textu: „*τῷ μή*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *καὶ μή*.“

Ἆρ'[1]) *ὁ τοιοῦτος οὐ τὴν ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο, παρὸν ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τρυφῇ καὶ ἡδονῇ, καὶ μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὴν ταλαιπωρίαν; Εἴ τις οὖν δύναται μιμεῖσθαι τὸν προφήτην, καὶ ἀθεσίαν, ὡς*[2]) *διηγησάμεθα, ἐπικαλείσθω, καὶ ταλαιπωρίαν δὲ ἐν ταῖς ἀσκήσεσιν ἐπικαλείσθω. Ἔτυχε δὲ τὴν ἱστορίαν εἶναι ἀληθῆ καὶ περὶ Ἱερεμίου, ὅτι καὶ ἐν ἁγνείᾳ ἔζησεν· εἶπε γὰρ αὐτῷ ὁ κύριος· „οὐ*[3]) *μὴ λάβῃς γυναῖκα, οὐδ' οὐ μὴ ποιήσῃς τέκνα·“ καὶ ἐν ἁγνείᾳ ἔζησεν. Ἀθεσίαν γὰρ καὶ ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο.*

8. „*Ὅτι*[4]) *ἐγενήθη λόγος κυρίου ἐμοὶ εἰς*[5]) *ὀνειδισμόν.“ Μακάριος Ἱερεμίας, μὴ ἔχων ἄλλον ὀνειδισμὸν ἢ τὸν λόγον τοῦ κυρίου. Ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες ἔχομεν ὀνειδισμούς, οὐ διὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἀλλὰ διὰ τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα, καὶ ὀνειδιζόμεθα, ἐφ' οἷς πταίομεν,*[6]) *καὶ ἐπταίσαμεν, καὶ λοιδορούμεθα ἐπὶ ταῖς κακίαις ἡμῶν. Ὁ δὲ σωτὴρ*[7]) *οὐ τοιούτους ἡμᾶς ὀνειδισμοὺς θέλει ὀνειδίζεσθαι, λέγων· „μακάριοί*[8]) *ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν*[9]) *ἕνεκέν μου. Χαίρετε*

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἆρ' οὖν*“ *κτλ.*

[2]) H. in textu: „*ὡς διηγησάμεθα, ἐπικαλείσθω. Ἔτυχε δὲ τὴν ἱστορίαν εἶναι ἀληθῆ καὶ περὶ Ἱερεμίου*“ *κτλ.*, ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὡς διηγησάμεθα, ἐπικαλείσθω, καὶ ταλαιπωρίαν δὲ ἐν ταῖς ἀσκήσεσιν ἐπικαλείσθω. Ἔτυχε δὲ ἡ ἱστορία εἶναι ἀληθής, καὶ ἡ περὶ τοῦ Ἱερεμίου*“ *κτλ.*

[3]) Cfr. Jerem. XVI, 1. 2. [4]) Cfr. Jerem. XX, 8.

[5]) H. in margine: „Cod. Vaticanus: *εἰς ὀνειδισμόν, ἢ τὸν λόγον τοῦ κυρίου.*“

[6]) H. in notis: „Corderius legebat: *ἐπταίσαμεν, καὶ ἐπαίσαμεν.*“

[7]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *κύριος.*“

[8]) Cfr. Matth. V, 11. 12.

[9]) H. in textu: „*ὑμᾶς,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ὑμῶν.*“

ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ σκιρτήσατε.“ „Ὁ[1]) λόγος οὖν, φησὶ, τοῦ κυρίου ἐγενήθη ἐμοὶ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν.“ Εἶτα κατανόησον ὥς εἰσιν οἱ προφῆται εὐγνώμονες ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἀποκρυπτόμενοι τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ὡς[2]) ἡμεῖς, καὶ λέγοντες οὐκ ἐπὶ τῶν τότε μόνον, ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν γενεῶν, εἰ ἡμαρτήκασι. Κἀγὼ μὲν ὀκνῶ ἐξομολογήσασθαι τὰ ἁμαρτήματά μου ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐνταῦθα, ἐπεὶ μέλλουσί μου καταγινώσκειν οἱ ἀκούοντες· ὁ δὲ Ἱερεμίας τι παθὼν ἁμαρτητικὸν οὐκ ᾐδέσθη, ἀλλὰ ἀνέγραψεν αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν· ἁμαρτία γὰρ ἦν τὸ ἐπιφερόμενον ἐν τῷ· „καὶ[3]) εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.“ Ἐδιδάχθης[4]) πάντα ποιεῖν ἐν ὀνόματι κυρίου, ἐν ὀνόματι θεοῦ πράττειν· σὺ δὲ λέγεις· „μὴ[5]) ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου.“ Ἀλλὰ ποῖον ὄνομα μέλλεις ὀνομάζειν; Ὄνομα θεῶν ἑτέρων; Οὐκ ἀναμνήσεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· καὶ λέγεις· „οὐκ[6]) ὀνομάσω ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.“ Λέγει οὖν πεπονθώς τι ἀνθρώπινον, ὃ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πολλάκις πεπονθέναι. Καὶ μάλιστα εἴ τις συνοῖδεν ἑαυτῷ διὰ τὴν διδασκαλίαν ποτὲ καὶ τὸν λόγον ταλαιπωρήσαντι, καὶ παθόντι, καὶ μισηθέντι· πολλάκις λέγει· ἀναχωρῶ, τί μοι καὶ πράγμασιν, εἰ ἐκ τούτου[7]) μισητός εἰμι, ἐκ τοῦ διδάσκειν, ἐκ τοῦ προΐεσθαι τὸν[8]) λόγον; Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀναχωρῶ ἐπὶ

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 8.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὡς καὶ ἡμεῖς.*“

[3]) Jerem. XX, 9

[4]) H. in textu: „*ἐδιδάχθη,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ἐδιδάχθης.*“

[5]) Jerem. XX, 9. [6]) Cfr. Jerem. XX, 9.

[7]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τούτου καὶ πράγμασιν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ διδάσκειν*“ *κτλ.*

[8]) H. in textu: „*τῶν λόγων,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *τὸν λόγον.*“

τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἡσυχίαν; Τοιοῦτόν τι πέπονθε καὶ ὁ προφήτης, λέγων·[1]) *„καὶ*[2]) *εἶπα· οὐ μὴ ὀνόμασω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι*[3]) *ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.“ Ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ*[4]) *ἀγαθὸς κύριος ὁ κωλύων τὰς τοιαύτας ἁμαρτίας τῶν τηλικούτων, οὐκ ἀφῆκε τὸν προφήτην ἀληθεῦσαι εἰπόντα τὰ προκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀθεσίαν ἐπικαλέσασθαι, καὶ ἀθετῆσαι τὸ εἰρημένον πεποίηκεν Ἱερεμίαν· εἶπε μὲν γάρ· „οὐ*[5]) *μὴ ὀνομάσω τὸ*[6]) *ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.“ „Ἐγένετο*[7]) *δὲ, φησὶν, ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις*[8]) *μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν.“ Ὁ λόγος ὁ τοῦ κυρίου γέγονε καίων αὐτοῦ τὴν καρδίαν. Καὶ ἐγένετο*[9]) *ἡ καρδία μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. Ὑπέβαλε*[10]) *τὴν ἁμαρτίαν, ἣν πεποίηκεν, εἰπών· „οὐ*[11]) *μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἐπὶ*

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *λόγον.*“

[2]) Cfr. Jerem. XX, 9.

[3]) Deest „*ἔτι*“ in edd. H. et R.

[4]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *τοῦτο.*“

[5]) Jerem. XX, 9.

[6]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἔτι τό.*“

[7]) Cfr. Jerem. XX, 9. — H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐγένετο γάρ.*“

[8]) H. in textu, omissis reliquis: „*ὀστέοις μου. Ὑπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. Ὁ λόγος ὁ τοῦ κυρίου γέγονε καίων αὐτοῦ τὴν καρδίαν, καὶ ἐγένετο ἡ καρδία μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. Ὑπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν*“ *κτλ.*

[9]) Cfr. Jerem. XX, 9.

[10]) H. ad marginem: „Ghislerius: *ὑπέλαβε.*“

[11]) Cfr. Jerem. XX, 9.

τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔτι. *Καὶ ἀπέβαλε*[1]) τὴν ἁμαρτίαν Ἱερεμίας ἅμα τῷ εἰπεῖν. Εἴθε κἀγὼ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι, καὶ εἰπεῖν λόγον ἁμαρτητικὸν ᾐσθανόμην, ὅτι γέγονε πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ[2]) μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, ὥστε με μὴ δύνασθαι φέρειν. Μέλλει τι ὁ λόγος τολμᾷν, οὐκ οἶδα δὲ, εἰ συμφέρον τῷ τοιούτῳ ἀκροατηρίῳ· εἴρηκέ[3]) τι εἶναι εἶδος[4]) πυρὸς, πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ, κολάζοντος τὸν κολαζόμενον τοῦ[5]) πόνου, εἰς τὸ μὴ φέρειν αὐτόν. Εἶπε γάρ· „ἐγένετο[6]) ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον καὶ καιόμενον,“ οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ „ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ παρεῖμαι πάντοθεν,[7]) καὶ οὐ δύναμαι φέρειν.“ Ἐγὼ φοβοῦμαι,[8]) μὴ τοιοῦτό ἐστι τὸ ἀποκείμενον ἡμῖν πῦρ γινόμενον, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ γέγονεν Ἱερεμίου. Οὐ πεπόνθαμεν δὲ αὐτό. Εἰ ἐπεπόνθειμεν τοῦτο, καὶ προέκειτο τὰ δύο πυρὰ, τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἔξωθεν πῦρ, ὃ βλέπομεν ἐπὶ τῶν καιομένων ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῶν ἐθνῶν, εἱλόμεθα ἂν ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ πῦρ ἢ τοῦτο. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ καίει τὴν ἐπιφάνειαν, τοῦτο δὲ καίει τὴν καρδίαν, καὶ ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς καρδίας διϊκνεῖται ἐπὶ πάντα τὰ

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἀπέλαβε.*“

[2]) Huetius: „*καρδίᾳ μου καιόμενον, καὶ φλεγόμενον, ὥστε*“ *κτλ.*

[3]) H. in textu: „*καὶ τοιούτῳ εἴρηκα, ἔτι εἶναι,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *εἴρηκέ τι εἶναι.*“

[4]) H. in textu: „*εἶδος πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *εἶδος πυρὸς, πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ.*“

[5]) H. ad marg. non male: „Ghislerius: *τοιούτῳ πόνῳ.*“

[6]) Cfr. Jerem. XX, 9.

[7]) H. ad marginem: „deest in Cod. Vaticano: *πάντοθεν.*“

[8]) H. in textu: „*φοβοῦμαι τοιαῦτα, τοιοῦτό ἐστι τὸ ἀποκείμενον ἡμῖν πῦρ*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *φοβοῦμαι, μὴ τοιοῦτό ἐστι*“ *κτλ.*

ὀστᾶ, καὶ[1]) *ἱκνούμενον ἐπὶ τὰ ὀστᾶ, ἔρχεται ἐπὶ ὅλον τὸν καιόμενον, καὶ οὕτως ἔρχεται, ὡς μὴ δύνασθαι τὸν καιόμενον φέρειν.*[2]) *Τίς ἐπὶ τοιούτῳ πυρὶ δύναται λέγειν· „καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. Οἶδα καὶ λῃστὰς τοῦτο τὸ πῦρ*[3]) *μὴ δυνηθέντας ὑπομεῖναι, διὰ τὸν πόνον ἀπὸ τούτου τοῦ πυρός. Ἄλλος ἐστὶν ὁ πόνος ὁ*[4]) *ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ὃν διέγραψεν Ἱερεμίας λέγων· „καὶ*[5]) *ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν.“ Ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ ὁ εἰπών· „πῦρ*[6]) *ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.“ Καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ, διὰ τοῦτο τοῖς ἀρχομένοις ἀκούειν αὐτοῦ*[7]) *ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυρὸς, καὶ πρῶτον πῦρ βάλλει αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν· ὥσπερ ὁμολογοῦσι Σίμων καὶ Κλέωπας, λέγοντες ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ· „οὐχ*[8]) *ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;“ Ἐνθάδε ἡ καρδία καίεται πυρὶ καὶ Σίμωνος καὶ Κλεώπα. Ἄκουε λεγόντων· „οὐχ*[9]) *ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν;“*

9. *Τίς ἄξιος ἤδη λαβεῖν ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐν τῇ καρ-*

---

[1]) H. ad marginem: „desunt in Cod. Vatic. verba: *καὶ ἱκνούμενον ἐπὶ τὰ ὀστᾶ.*“

[2]) H. in textu: „*φέρειν. Οἶδα καὶ λῃστάς*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *φέρειν. Τίς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ πυρὶ δύναται λέγειν· καὶ οὐ δύναμαι λέγειν; Οἶδα καὶ λῃστάς*“ *κτλ.*

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *πῦρ δυνηθέντας ὑπομεῖναι, τὸν πόνον*“ *κτλ.*

[4]) H. in textu: „*ὃν ἀπὸ τοῦ πυρὸς διέγραψεν*“ *κτλ.*, ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ὁ ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ὃν διέγραψεν*“ *κτλ.* [5]) Cfr. Jerem. XX, 9.

[6]) Cfr. Luc. XII, 49.

[7]) H. in textu: „*αὐτό,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *αὐτοῦ.*“ [8]) Cfr. Luc. XXIV, 32.

[9]) Luc. XXIV, 32.

δίᾳ; Ἵνα μὴ εἰκῆ[1]) *αὐτὸ*[2]) *λάβῃ, θέλω διαγράψαι τίς ἐστιν ὁ ἔχων τοῦτο πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ. Διάγραψόν μοι δύο ἡμαρτηκότας τὴν αὐτὴν τῷ γένει ἁμαρτίαν, τὴν μιαρὰν*[3]) *καὶ τὴν ἀκάθαρτον πορνείαν, καὶ ἐν τούτοις τοῖς δύο τοῖς πεπορνευκόσι, τὸν μὲν ἕτερον μὴ λυπούμενον, μηδὲ ὀδυνώμενον,*[4]) *μηδὲ δακνόμενον, ἀλλὰ τὸ εἰρημένον ἐν Παροιμίαις περὶ τῆς πόρνης γυναικὸς πάσχοντα, ἥτις ἐὰν „πράξῃ,*[5]) *ἀπονιψαμένη, οὐδέν φησι πεπραχέναι ἄτοπον.“ Ἴδε μοι τὸν ἕτερον μετὰ τὸ πτῶμα*[6]) *μὴ δυνάμενον στέγειν, ἀλλὰ κολαζόμενον τὴν συνείδησιν, βασανιζόμενον τὴν καρδίαν, φαγεῖν καὶ πιεῖν οὐ δυνάμενον, οὐ κρίσει νηστεύοντα, ἀλλὰ ἀλγηδόνι τῆς μετανοίας. Διάγραψόν μοι τὸν τοιοῦτον ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζοντα, καὶ καταπονούμενον, καὶ πορευόμενον, ὠρυόμενον ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, βλέποντα αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ παντὸς ἔμπροσθεν ἐλέγχουσαν. Καὶ ἴδε τὸν τοιοῦτον οὐκ ἐπὶ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ ἐπὶ μίαν νύκτα, ἀλλ᾽ ἐπὶ χρόνον πολὺν κολαζόμενον. Τίνα τῶν δύο προκρίνεις; Τίνα λέγεις ἐλπίδας ἔχειν παρὰ θεῷ; Ἆρ᾽ ἐκεῖνον τὸν πορνεύσαντα, καὶ μὴ φροντίσαντα, ἀλλ᾽ ἀπαλγοῦντα, ὡς καὶ παραδόντα αὐτὸν τῇ ἀσελγείᾳ; ἢ τοῦτον τὸν μετὰ*

---

[1]) H. in textu: „*ἐκεῖ*,“ ad marg. vero: „scribe: *εἰκῆ*.“

[2]) H. in textu: „*ἐκεῖνο*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *αὐτό*.“

[3]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *μιαρὰν τὴν ἀκάθαρτον*“ *κτλ.*

[4]) H. in textu: „*ὀδυνάμενον*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ὀδυνώμενον*.“

[5]) Cfr. Prov. XXX, 20.

[6]) H. in textu: „*πῶμα*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *πτῶμα*.“ Idem in notis: „legendum: *πτῶμα*. Ita in Holmiensi Cod. Comment. Orig. in Matth. XVI. legebatur: *εἰς τὸ τοῦ διαβόλου πῶμα*, pro: *πτῶμα*.“

τὴν μίαν ἁμαρτίαν πενθοῦντα, θρηνοῦντα; Οὗτος[1]) *δηλονότι ἐλπίδων κρειττόνων ἐστίν. Ὅσον γὰρ πλέον*[2]) *καίεται ὑπὸ τῆς λύπης τοῦ πυρὸς, τοσοῦτον μᾶλλον ἐλεεῖται, καὶ ἔστιν αὐτῷ χρόνος αὐτάρκης τῆς κολάσεως οὗτος, ὅσος ἐκείνῳ δίδοται χρόνος κολάσεως τῷ πορνεύσαντι καὶ λυπηθέντι. Καὶ ἐπεὶ χρόνος ἐστὶ τούτῳ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως λυσιτελὴς,*[3]) *διὰ τοῦτο ἐπραγματεύσατο κολάσαι τὸν πεπορνευκότα, καὶ ἡνίκα ἐκόλασεν αὐτὸν*[4]) *ἡ λύπη, καὶ εἶδε τὴν λύπην αὐτάρκη, φησί· „μήποτε*[5]) *τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος, κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην.“ Ἕκαστος ἡμῶν ἐξετασάτω τὴν συνείδησιν ἑαυτοῦ, καὶ ἰδέτω τί ἥμαρτεν. Ὅτι δεῖ αὐτὸν κολασθῆναι, εὐχέσθω τῷ θεῷ τοῦτο τὸ πῦρ τὸ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ, ἥκειν ἐπ' αὐτόν· εἶτα τὸ ἐπὶ Σίμωνα, καὶ Κλεώπαν ἐληλυθὸς, ἵνα μὴ τηρηθῇ τῷ ἄλλῳ πυρί· εἰ γὰρ μὴ ἔλαβεν ἐνθάδε τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἥμαρτε, καὶ οὐ πεφρόντικε, τηρηθήσεται ἐκείνῳ τῷ πυρί. „Καὶ*[6]) *ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. Καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν· ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροιζομένων κύκλοθεν.“ Ὁ ἄμεμπτος ὁ μακάριος Ἱερεμίας, καθ' ὑπεξαίρεσιν λέγω τούτου τοῦ μικροῦ ἁμαρτήματος, καὶ εἴ τι ἄλλο βραχὺ πεποίηκεν, ἐψέγετο ὑπὸ πολλῶν· ἀλλὰ ὁ ὑπὸ*[7]) *τῶν πολλῶν ψό-*

---

[1]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *οὗτος ἐλπίδων ἐστίν.* Ghislerius: *ἐλπίζων· ὅσου πλέον.*“

[2]) H. in textu: „*πλείω.*“ — Cfr. pag. huj. not. 1.

[3]) H. in textu: „*λυσιτελοῦς,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *λυσιτελής.*“

[4]) H. in textu: „*αὐτὸν λύπη,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *αὐτὸν ἡ λύπη.*“

[5]) Cfr. II Cor. II, 7. 8.

[6]) Cfr. Jerem. XX, 9. 10.

[7]) H. in textu: „*ἐπί,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *ὑπό.*“

γος αὐτῷ ἐγκώμιον παρὰ θεῷ ἦν· ἔλεγον γὰρ οἱ ψέγοντες· „ἐπισύστητε,[1]) καὶ ἐπισυστῶμεν αὐτῷ πάντες ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, εἰ[2]) ἀπατηθήσεται.“ Ἄλλην ἀπάτην ἐβούλοντο αὐτὸν ἀπατῆσαι ὀλέθριον, ἐναντίαν τῇ ἀπάτῃ, περὶ ἧς εἶπεν· „ἠπάτησάς[3]) με κύριε, καὶ ἠπατήθην.“ Λέγουσι δὲ οὗτοι ἐπισυνιστάμενοι αὐτῷ· „καὶ[4]) δυνησόμεθα αὐτῷ, καὶ ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ.“ Οἴονται ἠδικῆσθαι οἱ ἐλεγχθέντες ἐπὶ ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις· καὶ διὰ τοῦτο οἰηθέντες ἠδικῆσθαι, λέγουσι· „ληψόμεθα[5]) τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ.“ Τοιοῦτόν τι πεποιήκασιν οἱ καὶ τὸν Ἡσαΐαν πρίσαντες· ὡς ἀδικηθέντες γάρ, — ἐπειδήπερ αἱ προφητεῖαι ἐπέστρεφον αὐτούς, καὶ ἐκόλαζον αὐτούς, — ἤλεγχον, ἐπετίμων, ἔπρισαν αὐτόν, καὶ κατεδίκασαν αὐτοῦ ψῆφον θανατικήν. Ἀλλά φησιν ὁ Ἱερεμίας ἐπὶ τούτοις τοῖς ἐπισυστᾶσιν·[6]) „ὁ δὲ κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων.“ Ἐὰν γενώμεθα[7]) ὁποίους ἡμᾶς εἶναι χρή, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο παραδεξώμεθα,[8]) ἐπὶ ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις ἐρχόμενον,[9]) ὡς τῷ Ἱερεμίᾳ καὶ τοῖς ὁμοίοις, κύριος γίνεται μετὰ ταῦτα μεθ' ἡμῶν „καθὼς[10]) μαχητὴς ἰσχύων.“ Καὶ „διὰ[11]) τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαι[12]) οὐκ ἠδύναντο.“ Οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰου-

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 10.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *καί*.“

[3]) Jerem. XX, 7. [4]) Jerem. XX, 10.

[5]) Jerem. XX, 10.

[6]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *συστᾶσι, καὶ κύριος*“ *κτλ.* — Cfr. Jerem. XX, 11.

[7]) Huetius: *γενόμεθα*.

[8]) Huetius: *παραδεξόμεθα*.

[9]) Huetius: *ἀρχόμενον*.

[10]) Jerem. XX, 11. [11]) Jerem. XX, 11.

[12]) H. in textu: „*διανοῆσαι*,“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *νοῆσαι*.“

δαῖοι „ἠσχύνθησαν[1]) σφόδρα, καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν.“ Ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀτιμαζόμενοι οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας. Ὅτι κύριος ἦν μετὰ τοῦ διωκομένου, καὶ οὐ δύναται ὑποχείριος αὐτοῖς γενέσθαι διωκόμενος. Μήποτε οὖν ὡς πολλὰ τοῦ Ἰερεμίου ἀναφέρεται εἰς[2]) τὸν σωτῆρα, καὶ τοῦτο δύναται τοιοῦτον εἶναι; „Ἐπισύστητε“[3]) γάρ, καὶ „ἐπισυστῶμεν αὐτῷ,“ εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος. Καὶ „κύριος[4]) ἦν μετ' αὐτοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων· διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο“ οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι· „ἠσχύνθησαν σφόδρα, καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν.“ Ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀτιμαζόμενοι οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, αἳ δι' αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται· ἀλλ' οἴονται, ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐπιλησθήσονται αὐτῶν αἱ ἀνομίαι. Ἡμεῖς δὲ ὁρῶμεν, ὅτι δι' αἰῶνος αὐτῶν αἱ ἀνομίαι οὐκ ἐπιλησθήσονται· καὶ ὁρῶντες μεμνήμεθα[5]) τοῦ· „μὴ[6]) ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ. Εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο,“ πόσῳ μᾶλλον τῶν παρὰ φύσιν οὐ φείσεται; Κύριος οὖν τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, δοκιμάζων[7]) „δίκαια, συνιὼν νεφροὺς καὶ καρδίας.“ Ὁ κύριος δοκιμάζει μὲν δίκαια, ἀποδοκιμάζει δὲ ἄδικα, καὶ ἔστιν, ἵνα οὕτως ὀνομάσω, τραπεζίτης δικαίων καὶ ἀδίκων· οὗτος δὲ ὁ κύριος καὶ „συνιὼν[8]) ἐστι νεφροὺς καὶ[9]) καρδίας.“

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 11.

[2]) H. ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐπί.*“

[3]) Jerem. XX, 10. [4]) Cfr. Jerem. XX, 11.

[5]) H. in textu: „*μελώμεθα,*“ ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *μεμνήμεθα.*“ [6]) Rom. XI, 20. 21.

[7]) Jerem. XX, 12. [8]) Cfr. Jerem. XX, 12.

[9]) H. in textu: „*καὶ καρδίας· ἐνθάδε μὲν οὖν*“ *κτλ.*, ad marginem. „Cod. Vaticanus: *καὶ καρδίας. Ζητῶ τι διαφέρει τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας. Ἐνθάδε μὲν οὖν*“ *κτλ.* R. ut nos in textu, in notis: „desunt in Cod. Scorial. verba: *ζητῶ τί διαφέρει τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας.*“

Ζητῶ τί διαφέρει τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας. Ἐνθάδε μὲν οὖν γέγραπται, ὅτι „συνιών[1]) ἐστι νεφροὺς καὶ καρδίας.“ Καὶ μήποτε ἄλλο ἐστὶ τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας, ἄλλο τὸ ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφρούς. Οὐ πάντων ἐτάζει καρδίας καὶ νεφροὺς, ἀλλὰ τῶν ἡμαρτηκότων· ἐφίστημι γὰρ τῷ σημαινομένῳ τοῦ „ἐτάζειν,“ ὅπερ λέγεται ἐν[2]) τῷ βίῳ τούτῳ ἐπὶ τῶν βασανιζομένων ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις,[3]) ὅπου οἱ μὲν ἐτάζουσιν, οἱ δὲ ἐτάζονται, οὗτοι δέ εἰσι καὶ ἐν πόνοις βαρυτάτοις. Οἱ μὲν οὖν κολασταὶ ἐτάζουσι πλευρὰς, ἐτάζουσι σώματα· κύριος δὲ μόνος καινὸν ἔχει[4]) τρόπον ἐτασμῶν· ἐτάζων γάρ ἐστι καρδίας, καὶ μόνῳ τῷ κυρίῳ πρόσεστι[5]) τὸ ἐξετάζειν καρδίας καὶ νεφρούς. Λησταὶ ἐνταῦθα ἐτάζονται κατὰ πρόσταξιν ἡγουμένου πλευρά. Ἐκεῖ δὲ οὐκ ἐκ προστάξεως θεοῦ, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐτάζεταί τις νεφροὺς καὶ καρδίας· εἰ μὴ ἄρα ἐνταῦθα λέγω, τὸν μὲν προστασσόμενον εἶναι τὸν υἱὸν, τὸν δὲ προστάσσοντα εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν λόγον εἶναι τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς, καὶ πασῶν γε νομίζω βασάνων, πάντων τῶν πόνων βαρύτερα τὰ ἀπὸ τοῦ λόγου, ὅταν ἐτάζηται[6]) καρδίας καὶ νεφρούς. Διὸ πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ παραδοθῶμεν ἐκείνῳ τῷ ἐτασμῷ· οὗ ἐτασμοῦ οἴομαι ἔλαττον πάσχειν τοὺς παραδιδομένους τοῖς λεγομένοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ βασανισταῖς. Πολλοῖς γὰρ παραδίδονται, τάχα πλείοσι

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 12.

[2]) H. in textu: „*τῷ*,“ ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ἐν τῷ*.“ R. ut nos in textu, in notis: „in Cod. Scorial. deest *ἐν*.“

[3]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *δικαστηρίοις ἐτάζουσιν, οἱ δὲ ἐτάζονται*.“

[4]) Ed. R. perperam: *ἔχειν*.

[5]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἔξεστιν ἐτάζειν*.

[6]) H. ad marg., R. in notis: „Cod. Vaticanus: *ἐτάζῃ*.“

βασανισταῖς κατὰ τὴν ἀρχὴν, οὐδέπω ἄξιοι γενόμενοι παραδίδοσθαι ἐνὶ λόγῳ τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς. Ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐδέπω ἄξιος ἦν παραδοθῆναι τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς· διὰ τοῦτο ὑπὸ[1] *πλειόνων ἐβασανίζετο· ὕστερον δὲ*[2] *εἰ καὶ ἐκεῖνος τοῦτο πάσχει, ἢ μὴ, ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω. Πλὴν τὰ περιμένοντα*[3] *ἡμᾶς ἐστι βασανισταὶ, καὶ ἐτάζων τὰς καρδίας καὶ νεφροὺς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡμῶν· ὧν ἁμαρτημάτων εἰ μὴ τάχιον ἀπαλλαγῶμεν, ἐν τούτοις ἐσόμεθα. Διὸ ἀναστάντες τὴν ἀπὸ θεοῦ βοήθειαν αἰτήσωμεν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαρισθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν*[4] *αἰώνων. Ἀμήν!*

---

1) H. in textu: „*ἐπί*," ad marginem: „Cod. Vaticanus: *ὑπό*." R. in textu: „*ὑπό*," in notis: „Cod. Scorialensis: *ἐπί*."

2) H. in textu: „*δὲ καὶ ἐκεῖνος*," ad marg. vero: „Cod. Vaticanus: *δὲ εἰ καὶ ἐκεῖνος*."

3) H. in textu: „*παραμένοντα*," ad marginem: „Cod. Vaticanus: *περιμένοντα*." R. ut nos in textu, in notis: „Cod. Scorialensis: *παραμένοντα*."

4) H. ad marg., R. in notis: „in Cod. Vatic. desunt verba: *τῶν αἰώνων*."

HOMILIA XX.[1])

De eo, quod scriptum est: „quomodo[2]) confractus et contritus est malleus universae terrae?"

„Quomodo,[3]) ait, confractus et contritus est malleus universae terrae? quomodo facta est in exterminium Babylon?" Quaerendum inter haec, quis sit malleus universae terrae, quaeve ejus contritio: unde ait propheta, quia ante confractus est quam contritus: ut congregantes ea, quae alicubi de malleo scripta sunt, cum invenerimus nomen ejus, investigemus etiam nominis voluntatem ex his, quae afferimus exemplis. Domus quondam componebatur Dei, juxta tertium Regnorum librum, et Salomon erat construens et aedificans eam. Ubique quasi in laude dicitur de domo Dei, quia[4]) malleus et securis non sunt audita in domo Dei. Ergo quomodo malleus non auditur in domo Dei, sic, quia domus Dei ecclesia est, malleus in ecclesia non auditur. Quis est iste malleus volens, quantum in se est, impedire lapides aedificationis templi, ut contriti non conveniant fundamentis ejus? Vide mihi zabulum, si non ipse est malleus universae terrae.

[1]) Ed. Ruaei, uncis inclusis: juxta Hieronymum tertia. — Cfr. edd. Merlin. Tom. I. Part. II. fol. CXIII. seqq.

[2]) Cfr. Jerem. L, 23. — Edd. Merlini: confractus est et contritus malleus etc. [3]) Jerem. L, 23.

[4]) Cfr. 1 Regg. VI, 7. (III Regg.)

Ego autem pronuntiabo confidens, esse aliquem, qui non magnopere curet de malleo universae terrae. Et quoniam exemplum ad sanctum Spiritum est de sensibili malleo, quaero materiam malleo fortiorem, quae nihil ab eo percussa patiatur. Quam quidem quaerens reperi in eo, quod scriptum est: „ecce vir stans super muros adamantinos, et in manu ejus adamas." Refert autem de adamante historia, quia fortior sit omni caedenti se malleo, incontritus et inconvincibilis permanens. Licet supra stet malleus zabulus, et suppositus sit draco, qui est quasi incus indomabilis, nihil tamen in manu Dei, et in conspectu ejus consistens adamas perpetitur. Duo itaque contraria sunt adamanti isti, malleus et incus improducibilis. Jam quoddam est et apud nationes tritum vulgi sermone proverbium, ut de his, qui anxietatibus et ingentibus malis premuntur, dicant: inter malleum sunt et incudem. Tu autem hoc refers ad zabulum et draconem, qui istiusmodi semper in Scripturis pro varietate causarum nominibus insigniuntur: et dicis, quia sanctus, qui quasi murus adamantinus, vel in manu Domini adamas est, non curet neque de malleo, neque de incude, sed quanto plus caesus fuerit, tanto plus ejus virtutem splendescere. Aiunt eos, qui mercimoniam lapidum exercent, quum voluerint probare adamantem, ignorantes utrum sit adamas, an non sit, quamdiu malleum et incudem non invenerint: tunc autem persuaderi esse verissimum adamantem, si indomitus lapis, si inter incudem et malleum perseverat, si [1] percutiente desuper malleo, et incude supposita durior lapidum natura compingit. Talis vir est: ante tentationes ab his, qui probare lapides nesciunt, ignoratur. Certissime autem novit adamantinorum lapidum naturam solus Deus plurimis ignoratam. Ego ipse adhuc nescio, utrum veniente malleo, et percutiente me confringar et

[1]) Edd. Merlini: se

conterar, convictus quia non sum adamas: an certe verus adamas ostendar, si ingruentibus persecutionibus, periculis, tentationibus, tam contritus fuero ad ictus mallei, quam probatus. Et tu ipse percurre Scripturas, et quaere, si quod potes invenire vestigium bene a Deo promitti, ut malleus percutienda percutiat. Verbi gratia dictum sit. Ad intelligentiam enim obscuriorum sumuntur exempla. Si malleus non esset, non esset tuba productilis, quae juxta Legem ad solemnitates Dei excutiat, quae audientium animos clangore suo accendit [1]) ad bellum. Necessarius est malleus, ut tuba productilis fiat. Multa cooperatus est iste malleus tubae productili Paulo, ut eum per varia tentamenta produceret et approbaret, quia illaesus posset excudi, figuramque assumere tubae magnisonae, non incertam dans vocem in audientes, ut praeparentur ad militiae bellum. Et quoniam malleus invenitur contraria fortitudo, et draco incus producibilis, istiusmodi semper in Scripturis malleo, vel quacunque alia materia compositum nomen assumens, instabo sermone. Cain [2]) generavit filios, et de Cain ortus est faber aeris et ferri. Ergo ut zabulus, qui omnium tentationum operator est, malleus dicitur, ita qui ministrat, malleator est filius Cain. Quotiescunque enim in tentationem [3]) incideris, scito malleum diabolum esse, et malleatorem eum, per quem te [4]) zabulus insequitur. Velut in proditione Salvatoris malleus zabulus, malleator Judas fuit. Et multi erant malleatores in tempore illo, quo Dominus passus est, clamantes: „tolle [5]) de terra talem: crucifige, crucifige eum!“ Omnia malleatoribus plena sunt. Quotquot enim in actu suo zabulum suscipiunt, et ministrant ei ad probandum justum, et injustum coarguendum, omnes mal-

---

[1]) Edd. M. „accendat.“ [2]) Cfr. Gen. IV.
[3]) Edd. M. „tentatione.“ [4]) Edd. M. „et.“
[5]) Cfr. ev. Joann. XIX, 15.

leatores sunt. Idcirco si heri malleator eras, et in manu malleum continebas, nunc discens, quia a Cain fratricida oriuntur malleatores, projice malleum de manu tua, et transmigra ad malleatorum, quae spiritualis est, generationem, sicut Enos, et reliquorum, qui Scripturarum laudibus efferuntur. Verumtamen finis confractio est atque contritio. Et sciendum quidem, quoniam prophetatus nunc malleus zabulus sit, malleus non partis alicujus terrae, sed universae terrae, pro eo, quod in omni terra malitia ejus dispersa sit, et ubique malleus iste malum operatur. Est autem etiam hoc dicendum, zabulum universae terrae malleum esse, non coeli malleum. Neque enim tenuiori substantiae convenit malleus, sed crassiori. Si portas imaginem terreni, malleus te, quia terrenus es, percutit; si peccas, et terra es, et in terram ibis, experieris malleum universae terrae et in te operantem. Juxta illum [1]) intellectum, illud quoque animadvertendum est, universae terrae malleum, quia adversum cuncta terrena potentiam suam exerceat, zabulum esse: posse autem etiam minorem malleum iutelligi, qui non universae terrae sit malleus, sed illius, ut ita dicam, et illius partis terrae. Et si quidem [2]) una aliqua contraria fortitudo mihi repugnat, et colluctatur mecum, non valens cum universis simul hominibus congredi ut zabulus, tunc est quidem [3]) malleus in me, sed non universae terrae malleus, verum, ut ita dicam, meae tantum malleus terrae. Confracto autem et contrito malleo universae terrae, quid necesse est arbitrari de malleo partium terrae? Simulque existimo [4]) admiratione dignum, quoniam universae terrae malleus sit comminutus. Quid enim magnum, si fractus fuisset, et contritus malleus partium terrae? Sed vere nunc admi-

---

[1]) Edd. Merlini: istum intellectum: istud quoque etc

[2]) Edd. Merlini: quidem cum una etc.

[3]) Edd. M. „quidam." [4]) Edd. M. „aestimo."

randum est, quia universae terrae malleus confractus atque contritus est.

2. Post haec quaero, quis sit iste, qui universae terrae malleum confregerit, et contriverit: et dicam Mosen non potuisse confringere atque conterere malleum universae terrae, neque ante eum Abraham, neque post eum Jesum Nave, neque alium quenquam prophetarum. Quis ergo potuit talem, tantumque virum, et universae terrae malleum confringere et conterere? Quis est iste? Jesus Christus confregit atque contrivit malleum universae terrae. Et hoc nunc admirans in Spiritu sancto prophetes, ait: „quomodo [1]) confractus et contritus est malleus universae terrae?“ Primo confractus, et contritus est deinde. Et quoniam reperi Salvatorem esse, qui confregerit malleum universae terrae, et contriverit eum, veniam ad evangelium, ut videam primam tentationem, quando dixit ei zabulus: „ista [2]) omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me,“ et reliqua: et dicam quia in illo tempore non contriverit Jesus malleum universae terrae, sed tantum confregit eum. Cum vero recessit ab eo usque ad tempus, et tempore postea venit instante, tunc contritus est, non solum confractus ut primum, malleus universae terrae. Et quia contritus est, qui fuerat ante confractus malleus universae terrae, idcirco per unumquemque nostrum confringitur quidem, quando introducimur in ecclesiam, et proficimus ad fidem; conteritur autem et comminuitur, quando ad profectum venimus. Quod si dubites conteri zabulum ad profectum venientibus nobis, audi Apostolum benedictione quadam benedicentem justum atque dicentem: „Deus [3]) autem conterat Satanam sub pedibus vestris velociter.“ Animalis est iste malleus, fortasse nunc furit adversum nos, et quaerit, quia ista de eo

[1]) Jerem. L, 23. [2]) Matth. IV, 9.
[3]) Cfr. Rom. XVI, 20.

pandimus, et conteritur a nobis, — neque enim confringitur tantum, et non etiam conteritur per nos —, confringere nos e contrario et conterere. Et multos quidem contrivit, eos, qui non attendunt sibi, neque custodia servaverunt cor suum. Verum nos confidentes in Deo, credentes in Christum Dei, non timeamus zabulum. Timor Dei facit nos non timentes zabulum, nihilque ab eo perpeti, sed et dicere non tantum generaliter, verum et [1]) de nobis ipsis: „quomodo [2]) confractus est et contritus malleus universae terrae?“ Illo autem confracto et comminuto, Babylon fit in exterminium: nec prius confusionis civitas dissipatur, quam malleus universae terrae confringatur et conteratur. Unde et mirabiliter et praeclaro ordine propheta usus est, dicens: „quomodo [3]) confractus est et contritus malleus universae terrae? Quomodo facta est in exterminium Babylon?“ Quod primo factum est, primum enarravit: quod secundo, consequenter exposuit. Et hoc oportet per singulos Scripturarum observare sermones. Quando itaque fit in exterminium Babylon? Quando exterminantur omnes confusiones de anima mea, neque ulterius me confundit mors filii, aut [4]) uxoris: cum non est, qui me irritet, et provocet ad tristitiam, ad iram, ad concupiscentiam, ad voluptatem: quando maneo inconfusus, assumens rationem, quae me confirmet et roboret, tunc mihi accidit, quod dictum est: „facta [5]) est in exterminium Babylon:“ hoc est, universa confusio. Fiunt autem ista, id est, confringi, et conteri malleum omnis terrae, et demoliri Babylonem, cum gentes superponuntur malleo, et Babyloni. Scriptum est enim: „in [6]) gentibus superponentur tibi:“ hoc est, ii, qui de gentibus sunt,

---

[1]) Deest „et“ in ed. Ruaei. [2]) Jerem. L, 23.

[3]) Cfr. Jerem. L, 23

[4]) Edd. M. „aut obitus uxoris.“

[5]) Jerem. L, 23. [6]) Cfr. Jerem. L, 23. 24.

superponentur tibi, o Babylon, superponentur tibi, o mallee, ut confringaris, et contereris. Quando ista facta sunt? In adventu Domini mei Jesu Christi, cum evangelium cunctis gentibus praedicatum est, tunc superpositi sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus Babyloni, et malleo universae terrae, et impletum est hoc, quod scriptum est: „in [1]) gentibus superponentur tibi, et capieris Babylon, et non cognoscis." Utinam caperetur Babylon et per singulos nostrum! Ex anterioribus autem potest intelligi captivitas Babylonis, quando capta suffoditur, subvertitur, desolatur, ut nihil in nobis resideat confusionis. „Et [2]) capieris Babylon, et non cognoscis: inventa es, et comprehensa, quia Domino restitisti." Ergone sola Babylon Domino restitit, et non potius omnes gentes, dum creatore deserto idola veneratae sunt, Domino restiterunt? An figuraliter dicit omnem animam contrariam Jerusalem, id [3]) est visioni pacis, Babylonem esse. Unde et sancti in Jerusalem, peccatores in Babylone erant. Et si peccabant Jerosolymitae, mittebantur in Babylonem, et sic convertebantur ad poenitentiam in Babylone consistentes. Sancti vero regrediebantur in Jerusalem. Capitur ergo Babylon, et non cognoscit. Babylon quippe legi non subjicitur, neque enim potest non inventa Babylon comprehensa esse: sed ob id comprehensa est, cum inventa est, quia Domino restitit.

3. Deinde exordium alterius capituli. „Aperuit [4]) Dominus thesaurum suum, et protulit vasa irae suae, quia opus Domino virtutum in terra Chaldaeorum. Quoniam venerunt tempora ejus: [5]) aperite apothecas ejus, scrutamini eam quasi speluncam, et disperdite eam, ne sint ejus

[1]) Cfr. Jerem. L, 23. 24. [2]) Jerem. L, 24.
[3]) Desunt in ed. Ruaei verba: id est.
[4]) Cfr. Jerem. L, 25. 26. 27.
[5]) Ed. Ruaei: ejus aperire etc.

reliquiae. Exsiccate omnes fructus ejus, et descendat in occisionem. Vae iis, quoniam venit dies eorum, tempus vindictae eorum!" Volens intelligere hoc, quod dictum est: „aperuit[1]) thesaurum suum, et protulit vasa irae suae:" quaero de alia scriptura vasa irae Dei, et invenio ad pleniorem comparationem istius scripturae scripturam apostolicam, ibique invenio Apostolum mihi subjicientem, quae sint vasa irae Dei. Ait enim: „si[2]) autem volens Deus ostendere iram suam, et notam facere potentiam suam, pertulit[3]) in multa patientia vasa irae praeparata ad perditionem, ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam, quos et vocavit non solum ex Judaeis, verum etiam ex gentibus." Generaliter Apostolus omnes homines divisit bifariam, dicens quosdam esse vasa misericordiae, quosdam vasa irae. Verbi gratia, Pharaonem et Aegyptios vasa irae: rursus se,[4]) qui primus misericordiam consecutus est, et eos, qui in tempore de Judaeis et gentibus crediderunt, vasa misericordiae nuncupavit. Sunt ergo in thesauro Dei vasa irae. Scriptum est enim: „aperuit[5]) Dominus thesaurum suum, et protulit vasa irae suae." Quis est iste thesaurus Domini, in quo vasa irae inveniuntur? Aliquis forsan quaeret, utrum in thesauro Domini tantum vasa irae sint, et thesaurus Dei, qui est thesaurus omnium, non habet vasa misericordiae: an aliud quid intelligi oporteat de thesauro Dei, unde efferantur vasa irae ejus? Thesaurum Domini ego confidens dicam esse ecclesiam ejus, et in isto thesauro, id est, ecclesia saepe homines latitare, qui sunt vasa irae. Veniet igitur tempus, quando aperiat Dominus thesaurum ecclesiae: nunc enim clausa est ecclesia, et vasa irae cum vasis misericordiae inhabitant, et

---

1) Jerem. L, 25. 2) Rom. IX, 22. 23. 24.
3) Edd. M. „pertulit sua in" etc.
4) Deest „se" in ed. R. 5) Jerem. L, 25.

paleae cum frumento sunt, et pisces perdendi ac projiciendi, cum bonis piscibus, qui in retia inciderunt, [1]) continentur. Quam cum aperuerit judicii tempore, et protulerit exinde vasa irae suae, dicet forsitan is, qui est vas misericordiae, de egredientibus vasis irae suae: „exierunt [2]) ex nobis, non enim erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Sed ideo egressi sunt a nobis, ut ostenderetur, quia non erant omnes ex nobis." In aliud quiddam cupit sermo prorumpere: quod autem audemus dicere, istiusmodi est. In thesauro Dei vasa irae sunt; extra thesaurum vasa peccantia non sunt vasa irae, sed vasis irae minora sunt. Servi enim sunt ignorantes voluntatem Domini sui, et non facientes voluntatem ejus. Qui autem ingreditur ecclesiam, aut vas irae est, [3]) aut vas misericordiae. Qui extra ecclesiam est, neque vas misericordiae est, neque irae. Aliud quoddam nomen inquiro, qui extra ecclesiam commoratur: et quomodo decerno confidens, non esse eum vas misericordiae, sic e contrario ex rationis veritate communitus aperte promo sententiam, neque vas irae posse eum dici, sed vas in aliud quiddam [4]) reservatum. Ergone potero de Scripturis approbare, nec misericordiae eum esse vas, nec irae: ut et secunda expositio aliquid nobis utile in praesenti loco interponat, et sane rursus audeat in id, quod jam dudum conatur sermo prorumpere? Ait Apostolus: „in [5]) domo autem magna non sunt tantum vasa aurea et argentea, sed et lignea, et fictilia: alia quidem in honorem, alia porro in contumeliam. Si igitur quis mundaverit se [6]) ipsum ab his, erit vas in honorem, et sanctificatum, utile Domino, ad omne bonum opus praepa-

---

[1]) Edd. M. „inciderant." [2]) Cfr. I Joann. II, 19.
[3]) Desideratur „est" in ed. R.
[4]) Edd. M. „quoddam." [5]) II Tim. II, 20. 21.
[6]) Edd. M. „semet ipsum."

ratum." Putasne magna domus in praesenti est, et in ea sunt vasa in honorem, et alia in contumeliam? An in illa, quae futura est, domo, vasa quidem aurea, et argentea, quae sunt in honorem, invenientur vasa esse misericordiae: reliqua autem, id est, mediocres homines, qui extra thesaurum sunt, ne sint vasa irae, seu misericordiae, hi poterunt juxta dispensationem quandam profundam Dei vasa esse in magna domo, quae mundata non sunt, sed sunt vasa testea in contumeliam, attamen necessaria domui? Vide autem, si valuero et hoc ipsum exemplum ex alio Scripturae testimonio comprobare. „Inhonoratus [1]) est, inquit, Jechonias, quasi vas, cujus nulla est utilitas." Non ait: est [2]) quidem ejus utilitas, in contumeliam autem ejus est utilitas: sed quia erat ex domo Dei, et peccavit, in totum non est ejus utilitas. Habeo et aliam scripturam, in qua dicitur de alio quodam peccatore: „et [3]) erit quasi testa, in qua attrahes aquae pusillum, et in qua carbonem bajulabis." Et rursum affirmat non necessarium penitus, et ex omni parte esse vas inutile. Numquid non igitur nos, qui in domo ista Dei sumus, quando aperire coeperit Dominus thesaurum suum, incipiemus mundari, si tantum fuerimus vasa misericordiae, projectis vasis a nobis irae? An certe jam exordium est oportere nos satagere non solum, ut non simus vasa irae, sed ut ii, qui sunt, projiciantur a nobis? Tale enim quiddam est hoc, quod apostolus Paulus Corinthiis ait: „in [4]) tantum auditur inter vos fornicatio, quae nec in gentibus, ut uxorem quidem patris aliquis habeat: et non magis planxistis, ut auferatur de medio vestrum, qui hoc opus gessit:" quasi diceret, aperto thesauro Dei egrediantur vasa irae suae. Aperuit si quidem Dominus thesaurum, et protulit vasa irae suae. Legi alicubi quasi Salvatore

---

[1]) Jerem. XXII, 28. [2]) Edd. M. „non est" etc.
[3]) Cfr. Jesai. XXX, 14. [4]) Cfr. 1 Cor. V, 1. 2.

dicente, et quaero, sive quis personam figuravit Salvatoris, sive in memoriam adduxit, an verum sit hoc, quod dictum est. Ait autem ipsi Salvator: „qui juxta me est, juxta ignem est: qui longe est a me, longe est a regno.“ Ut enim, qui juxta me est, juxta salutem est, ita et juxta ignem est. Et qui audiens me, et audita praevaricans factus est vas irae praeparatum in perditionem, cum juxta me est, juxta ignem est. Si vero quis cavens, quoniam, qui juxta me est, [1]) juxta ignem est, longe factus fuerit a me, ne juxta ignem sit, talis quidem longe futurus est et a regno. Et quomodo athleta, qui non est in agone conscriptus, neque flagella metuit, neque exspectat coronam: qui autem semel nomen professus est, si victus fuerit, verberatur atque projicitur, si vero vicerit, coronatur: eodem modo, qui ingressus est ecclesiam, o catechumene ausculta, qui accessit ad sermonem Dei, nihil aliud quam conscriptus est in certamine pietatis: et conscriptus, si non legitime certaverit, caeditur flagellis, quibus non verberantur ii, qui non in principio conscripti sunt. Si autem contenderit fortiter ad fugienda verbera, et contumelias, non solum injuria liberabitur, sed incorruptam gloriae accipiet coronam.

4. „Opus [2]) Domino virtutum in terra Chaldaeorum.“ Juxta diversos intellectus terrenus locus multipliciter nominatur, et quomodo differenti inter se ratione plura Salvator habet vocabula, cum unus in subjacenti sit, varius autem in virtutibus: sic et propter malitiam generis humani terrena negotia, cum unum sint in subjacenti, intellectus diversitate sunt plurima. Quod autem dico, sic fiet manifestius, cum exemplum, quod a Salvatore assumsi edisserens, ad ea, quae sunt subjecta, explananda transcendero. Unum subjacens est Domino meo Jesu Salvatori. Hoc uno subjacente, alio intellectu medicus est, juxta quod

[1]) Deest in edd. M. „est.“ [2]) Cfr. Jerem. L, 25

scriptum est: „non[1]) necesse habent sani medicum, sed male habentes.“ Alio intellectu pastor, secundum quod irrationabilibus praeest. Alio intellectu rex, secundum quod rationabilibus principatur. Alio intellectu vitis vera, secundum quod inserti in eam homines uberrimos afferunt fructus, et exculti a patre agricola pinguedinem vitis verae ex unius radicis consortio assumunt. Juxta alium intellectum sapientia, juxta alium veritas, juxta alium justitia. Verumtamen subjacens unum est. Quomodo ergo in Salvatore uno subjacente plurimi intellectus sunt diversorum ejus nominum: sic et terrena negotia, juxta subjacens quidem unum sunt, juxta autem intellectum plurima. Frequenter allegorizantes Babylonem diximus negotia esse terrena, quae semper confusa sunt vitiis, Aegyptum similiter affligentia; Chaldaeorum vero terram ob id, quia plurima, quae geruntur in terris, stellis consecrent, et peccatorum nostrorum causas, sive virtutem eorum, quae accidunt nobis, ex earum motibus asserant fieri, eos esse diximus, qui talibus se superstitionibus dedicaverunt. Omnis igitur, qui his credit, in terra Chaldaeorum est. Si quis vestrum mathematicorum deliramenta sectatur, in terra Chaldaeorum est. Si quis nativitatis diem supputat, et variis horarum momentorumque rationibus credens hoc dogma suscipit, quia stellae taliter et taliter figuratae faciunt homines luxuriosos, adulteros, castos, aut certe quodcunque eorum, iste in terra Chaldaeorum est. Jam quidam existimant[2]) ex astrorum cursibus Christianos fieri. Quotquot autem ista sapitis, quotquot dictis istis creditis, in terra Chaldaeorum estis. Comminans ergo Deus his, qui in terra Chaldaeorum sunt, his spiritualiter comminatur, qui se ipsos genealogiis et fato consecraverint, asserentes cuncta, quae inter mortales fiunt, aut ex astrorum motibus, aut ex fati ne-

---

[1]) Matth. IX, 12. [2]) Edd. M. „existiment.“

cessitate pendere. Sed Deus Abraham promovens ad meliora, dixit ei: „Ego [1]) sum, qui te educo de terra Chaldaeorum.“ Potens est enim Deus, qui et nobis tribuat de terra Chaldaeorum exire, ut nullum alium absque eo esse credamus, qui dispensans universa, et regens vitam nostram pro qualitatibus meritorum, accidentium diversa moderetur. Neque enim micans aliquod sidus, vel Phaethontis, ut aiunt, vel corrupti catamiti [2]) stella nostrorum causam continet negotiorum. Et juxta unum quidem argumentum in terra Chaldaeorum est, qui supra dictis ratiocinationibus credidit: juxta aliud vero adscendit quis super tecta, et veneratur militiam coeli. Invenimus [3]) autem in Jeremia multam et his fieri comminationem, qui libant militiae Dei. „Opus [4]) ergo Domino virtutum in terra Chaldaeorum, quia venerunt tempora ejus.“

5. „Aperite [5]) apothecas ejus.“ Manifestum est, quia terrae Chaldaeorum. Sunt autem apothecae Chaldaeorum, doctrinae nativitatum. „Scrutamini [6]) eam quasi speluncam, et disperdite.“ Qui respuit supputationem natalium, qui veritatis sermone utitur adversum eam, qui ostendit, nihil eorum, quae mathematici dicunt, verum esse, qui docet inscrutabilia judicia Dei, nec ea posse ab hominibus comprehendi, qui asserit, quia sidera non sunt causae eorum, quae fiunt super terram, minus autem eorum, quae nobis Christianis accidunt, iste exsequitur praeceptum Domini, dicentis: „disperdite [7]) eam.“ Quid autem sit hoc, quod sequitur, „non [8]) fiant ei reliquiae:“ quaerendum est. Ne aliqua, inquit, rescindatis Chaldaeorum, aliqua reservetis. Ob id jubet, ne pusillum quidem

---

[1]) Gen. XV, 7. [2]) Edd. M. „catamyti.“
[3]) Cfr. Jerem. VII. et XLIV.
[4]) Cfr. Jerem. L, 25. 26. [5]) Jerem. L, 26.
[6]) Cfr. Jerem. L, 26. [7]) Jerem. L, 26.
[8]) Jerem. L, 26.

relinquatur in ea. „Exsiccate [1]) omnes fructus ejus.“ Quis ita beatus est, ut possit exsiccare omnes fructus terrae Chaldaeorum, et descendant in occisionem? „Vae [2]) iis, quia venit dies eorum, et est tempus vindictae eorum!“

6. Post haec rursus alterius capituli continentia: „vox [3]) fugientium, et resalvatorum de terra Babylonis, ad annuntiandum Domino nostro in Sion vindictam.“ De his nunc prophetat, qui mores patrios relinquentes, et leges gentium, et incredulitatem veterem, veniunt ad sermonem Dei. Tale enim quiddam significatur in eo, quod dicit: „vox [4]) fugientium et resalvatorum de terra Babylonis.“ Utinam et vestra, catechumeni, vox fugientium esset de Babylone, fugientium vitia, fugientium peccata! „Vox [5]) enim fugientium et resalvatorum.“ Non sufficit fugere de terra Babylonis, sed et resalvari ex terra Babylonis, ad annuntiandum in Sion vindictam Domino Deo nostro, ut fugientes de terrra Babylonis veniatis ad Sion speculatorium, ecclesiam Dei. „Ad [6]) annuntiandum in Sion,“ id est, ecclesiam, vindictam a Domino Deo nostro. Vindictam populi ejus „denuntiate [7]) in Babylone multis, omni intendenti arcum.“ Significanter positum est: „multis.“ [8]) Multi enim sunt, qui in Babylone sunt, in Jerusalem vero pauci. Non enim idcirco, ait, dilexit vos Dominus Deus vester, quia multi eratis: vos quippe estis pauci ab omnibus. Et bene his, qui ex parte Dei erant, dictum est, pauci estis ex omnibus gentibus. Intellige porro et hoc: pauci sunt, qui salvantur. Sed et illud: „contendite [9]) intrare per angustam portam.“ In lata autem et patenti „annuntiate [10]) in Babylone multis, omni

---

[1]) Jerem. L, 27. [2]) Jerem. L, 27.
[3]) Cfr. Jerem. L, 28. [4]) Jerem. L, 28.
[5]) Jerem. L, 28. [6]) Jerem. L. 28.
[7]) Jerem. L, 28. 29. [8]) Jerem. L, 29.
[9]) Luc. XIII, 24. [10]) Cfr. Jerem. L, 29.

intendenti arcum. Non sit ex ea, qui salvetur: disperdite, interficite omnia Babylonis." Nuper diximus de parabolis Babylonis, de viris Babylonis, de semine Babylonio. „Non[1]) sit et qui resalvetur de semine Babylonis: retribuite ei juxta opera ejus, secundum omnia, quae fecit, et facite ei, quia Domino restitit, et adversum Dominum Deum sanctum Israel." Quamdiu habes in te cogitationes nequam resistentes pietati et fidei verae, habes in te Babylonios. Sed fac vindictam, et interfice omnes peccatores terrae, quae in te est, id est, omnes Babylonios, ut possis mundatus in Jerusalem transgredi, civitatem Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXI.[2])

De eo, quod scriptum est: „fugite[3]) de medio Babylonis."

1. Quomodo corpus nostrum in aliquo terrae loco consistit, eodem modo et anima secundum statum suum de[4]) aliquo nuncupativo terrae loco est. Quod dico, sic fiet manifestius. Corpus nostrum aut in Aegypto est, aut in Babylone, aut in Palaestina, aut in Syria, aut certe ubicunque.[5]) Similiter et anima in aliquo ejusdem terrae nominis loco est, alia in Babylone, alia in Aegypto, alia in Ammanitarum regione: et sic segregatim secundum sententiam Scripturarum, pro qualitate vitae locorum di-

---

[1]) Cfr. Jerem. L, 29.

[2]) Ed. Ruaei, uncis inclusis: juxta Hieronymum secunda. — Cfr. edd. M. Tom. I. Part. II. fol. CXI. seqq.

[3]) Jerem. LI, 6.

[4]) Edd. M. „in" — Cfr. pag. 404. not. 6.

[5]) Edd. M. „ubicunque simili."

versitates[1]) distinguuntur. In Babylone est, quando confunditur, quando turbatur, quando pace deserta bella sustinet passionum, quando tumultus militiae[2]) circa eam fremit, tunc, ut diximus, in Babylone est, et ad istam animam prophetalis sermo dirigitur, dicens: „fugite[3]) de medio Babylonis, et resalvate unusquisque animam suam." Donec enim quis in Babylone est, salvari non potest. Quod et si recordatus ibi fuerit Jerusalem, ingemiscit et dicit: „quomodo[4]) cantabimus canticum Domini in terra aliena?" Et quia impossibile est in Babylone constitutum Deo organis canere, — otiosa quippe ibi sunt organa hymnorum Dei —, propterea dicitur per prophetam: „super[5]) flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion. In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra." Suspensa sunt organa nostra quamdiu in Babylone sumus, in salicibus fluminum Babylonum. Si autem venerimus in Jerusalem, in locum visionis et pacis, organa, quae ante otiosa pendebant, tunc assumuntur in manibus, tunc jugiter citharizamus, et non est tempus, quando non laudemus Deum per organa, quae habemus in manibus. Igitur, ut dicere coeperamus, semper anima in[6]) aliquo nuncupativo terrae loco est: et sicut peccatores in Babylone, sic e contrario justi in Judaea. Verumtamen juxta qualitatem vitae et fidei, et in ipsa Judaea locis inter se variis separantur. Sive enim in Dan est, quae extremae Judaeae partes sunt, sive in superioribus paululum locis, melioribusque quam Dan, sive in mediis finibus Judaeae, sive circa Jerusalem; et est omnium beatissima, quae in media Jerusalem urbe

---

1) Edd. M. „diversitate." 2) Edd. M. „malitiae."
3) Jerem. LI, 6.
4) Psalm. CXXXVII, 4. (CXXXVI.)
5) Psalm. CXXXVII, 1. 2. (CXXXVI.)
6) Edd. H. et R. hoc loco, cfr. pag. 403. not. 4. „in."

consistit. Qui vero peccator est et nimiis sceleribus oppressus, hic in Babylone est: hoc [1]) autem modico minor, et necdum usque ad summum peccatorum culmen adscendens, in Aegypto et in partibus Aegypti commoratur. Et sicut qui in Judaea sunt, non aequalia cuncti possident loca: alius quippe in Jerusalem est, et alius in Dan, alius in Nephtali; [2]) alius in finibus Gad: sic omnes qui in Aegypto sunt, non aequales Aegypti partes incolunt. Alius in Taphni, alius in Memphi, alius in Syene, [3]) alius in Bubasti habitat. Quae loca propheta Ezechiel plena mysteriis voce testatur, nomina quoque partium Aegypti exponens: de quibus si quis lector fuerit spiritualis, dijudicans omnia, et ipse a nemine dijudicatus, non solum majores regiones allegorizabit, veluti Judaeam et Aegyptum et Babylonem, sed particulas quoque terrae: et quomodo in Judaea, Jerusalem et Bethlehem, ceterasque civitates, ita in Aegypto legens Diospolim, Bubastim, Taphnim, Memphim, Syenen, pro intellectu rerum figurabit. „Quis [4]) sapiens et intelligit ista? aut quis intelligens et cognoscit ea?" Quis [5]) saltem in tenuiori sensu constitutus cognoscere poterit voluntatem, quam Spiritus sanctus habet litterae?

2. Verum nunc aliud propositum est, quid his, qui in Babylone sunt, Dei sermone praecipiatur: „fugite [6]) de medio Babylonis." Non gradatim, non pedetentim, sed cum velocitate, cum cursu fugite; hoc est enim fugere. „Fugite [7]) de medio Babylonis." Quicunque confusam habetis animam a variorum passione vitiorum, ad vos dirigitur sermo. Et mihi quoque id ipsum jubetur: si qui-

---

1) Edd. M. „qui hoc est modico minor."
2) Edd. M. „neptalim."
3) Edd. M. „siene." 4) Hos. XIV, 10.
5) Edd. Merlini: Qui saltem etc.
6) Jerem. LI, 6. 7) Jerem. LI, 6.

dem adhuc sum in confusione inveteratus, et ideo in Babylone sum. Quid ergo praecipit Deus? Non dicit: exite de medio Babylonis, — hoc enim potest fieri et gradatim —, sed: „fugite [1]) de medio Babylonis.“ Ego quidem et in eo, quod dicitur: „de medio:“ rationem quaero sermonis. Potest quippe evenire, ut aliquis in Babylone sit, sed cum in extremis ejus finibus commoretur, quodam modo extra Babylonem esse videatur. Aliud autem est in medietate Babylonis consistere, ut ex omni parte aequale sit spatium, et ita in umbilico ejus quasi in [2]) medio cordis animalis habitet. Sicuti enim animalis medietas cor est, et in evangelio secundum Lucam, [3]) cor terrae medietas terrae nominatur: sic mihi videtur et in Ezechiele [4]) dictum, in cor maris posita Tyrus: et nunc peccatores de medio Babylonis, hoc est, de corde ejus fugere debere. Fugite ergo de medio Babylonis, ut medietatem Babylonis deserentes, in finibus ejus incipiatis esse, non in medio. Quod si cui videtur obscurum, sic fiet manifestius: quia qui valde demersus est in vitiis, hic medius habitator est. Qui vero paulatim relinquens malum, et naturam suam ad meliora convertens, non tam coeperit virtutes possidere, quam cupere, iste, [5]) licet ex medio fugerit Babylonis, tamen necdum de Babylone discessit. Secundum istiusmodi expositiones decet sacras litteras credere nec unum quidem apicem habere vacuum sapientia Dei. Qui enim mihi homini praecipit, dicens: „non [6]) apparebis ante conspectum meum vacuus:“ multo plus hoc ipse agit, [7]) ne aliquid vacuum loquatur. Ex plenitudine ejus accipientes prophetae, ea, quae erant de

---

[1]) Jerem. LI, 6. [2]) Deest in ed. Ruaei: in.

[3]) Cfr. Luc. VIII, 15.

[4]) Cfr. Ezech. XXVII, 32. 33.

[5]) Edd. M. „iste scilicet ex“ etc.

[6]) Exod. XXIII, 15. [7]) Edd. M. „ait.“

plenitudine sumta, cecinerunt: et idcirco sacra volumina spiritus plenitudinem [1]) spirant, nihilque est sive in prophetia, sive in lege, sive in evangelio, sive in Apostolo, quod non a plenitudine divinae majestatis descendat. Quamobrem spirant in scripturis sanctis hodieque plenitudinis verba. Spirant autem his, qui habent et oculos ad videnda coelestia, et aures ad audienda divina, et nares ad ea, quae sunt plenitudinis, sentienda.

3. Haec dixi, quia non sit simpliciter positum: „fugite de Babylone:“ sed cum additamento necessario: „fugite [2]) de medio Babylonis, et resalvate unusquisque animam suam.“ Primum oportet fugere de medio Babylonis, deinde singulos animas suas resalvare, cum fugerint. Neque vero dixit salvare, sed resalvare. Appositio syllabae significat sacramentum, quia quondam gustantes salutem, et de ea propter peccata postea corruentes, venerunt ad Babylonem. Cujus rei causa oportet resalvare animam suam, ut incipiat recuperare, quod perdidit, secundum apostolum Petrum dicentem: „ita [3]) reportavimus finem fidei, salutem; de qua salute exquisierunt et scrutati sunt prophetae, qui propter nostram prophetaverunt gratiam.“ Verumtamen in nobis est fugere de Babylone, et in nostra positum est potestate, si velimus, resuscitare quod corruit.

4. Tertium mandatum est: „et [4]) neque projiciamini in iniquitatem ejus.“ Cum quis fugerit injustitiam Babylonis, et non egerit poenitentiam, tunc consequens est, ut projiciatur. Observa vero Scripturam, quomodo, [5]) licet ex hebraea lingua in graecam sit translata, nihilominus, quantum recipere potest, differentias verborum signi-

---

[1]) Edd. M. „plenitudine.“ [2]) Jerem. LI, 6.
[3]) Edd. M. „ista.“ — Cfr. I Petr. I, 9. 10.
[4]) Cfr. Jerem. LI, 6.
[5]) Edd. M. „quodmodolibet ex“ etc.

ficanter expresserit. Dicit quippe in alio loco: „elegi[1]) abjectus esse in domo Domini:“ et non ait „projectus.“ In praesenti autem non posuit: et ne abjiciamini in injustitiam ejus: „sed: „ne[2]) projiciamini in injustitiam ejus.“ Aliud est enim projici, aliud abjici. Quod enim in despectione est et neglectu, hoc non projicitur, sed abjicitur. Quod vero foris est, a salute et[3]) beatitudine alienum, hoc projicitur. Quod et in alio loco declarat scriptura divina, dicens: „duces[4]) populi mei projicientur ex domicilio rerum suarum propter pessimas voluntates suas. Cleri enim eorum non proderunt iis.“ Sed et tu ipse poteris congregare, sicubi in Scripturis projectionis[5]) et abjectionis nomen inveneris, ut ex .comparatione verborum magis possis confidens ferre sententiam. Quia dispensatio providentiae, etiam si non magnopere curavit, ut disertitudinem, quae in graeco sermone laudatur, graece interpretando sequeretur, curavit tamen ea, quae significantia sunt, exhibere, et differentiam eorum explanare dilucide his, qui Scripturas diligentissime perscrutantur.

5. „Ne[6]) projiciamini in iniquitatem Babylonis, quia tempus vindictae ejus est a Domino. Miro sensu supplicia dicit irrogari propter ejus, qui ea[7]) patitur, ultionem. Quando enim quis non vindicatur et relinquitur impunitus, frequenter me dixisse memini id, quod in duodecim prophetis scriptum est: „et[8]) non visitabo super filias vestras, quando fornicantur, et super nurus vestras, quando

---

1) Psalm. LXXXIV, 10. (LXXXIII.)
2) Jerem. LI, 6.
3) Edd. M. „et a beatitudine“ etc.
4) Cfr. Jerem. XXIII.
5) Ed. R. perperam: profectionis.“
6) Jerem. LI, 6.
7) Edd. M. „eam.“
8) Hos. IV, 14.

adulterantur." Non ergo, ut quidam existimant, Deus peccatores punit iratus; sed, si sic expedit loqui, magna ira est a Deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur, etiamsi ab ea, quae vocatur ira Dei, corripitur, ad hoc punitur, ut emendetur. „Domine,[1]) ait David, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me." Sed etiamsi argues, argue nos in judicio, et non in furore, dixit Jeremias. Invenies autem etiam ex repromissione Dei in quosdam correptionem dari.[2]) Ideo cum peccantibus Christi filiis poena promittitur, misericordia non denegatur, ut scriptum est: „si[3]) dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint: si justitias meas prophanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga facinora eorum, et in flagellis iniquitates eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab iis." Ista considerans vide, quomodo necdum poena dignus sit, qui usque ad praesens tempus committit scelera, nec punitur. Visitatio quippe Dei per visitati tormenta monstratur: qui autem peccans corripitur, nescis, quid ei excurrat pro poena. Haec propter hoc, quod dictum est: „quia[4]) tempus vindictae ejus a Domino est."

6. Sequitur: „retributionem[5]) ipse retribuet ei." Non per ministros retribuet Babyloni Deus, sed ipse retribuet,[6]) quod meretur. Volo quiddam dicere in additamento pronominis in eo, quod scribitur: „ipse:" ait enim: „retributionem[7]) ipse retribuet ei." Non omnibus Deus ipse retribuit, quae merentur, sed sunt quidam, quibus per alios restituit, sive puniens, sive medicans per

---

[1]) Psalm. VI, 1.

[2]) Edd. M. „dari in eo: cum" etc.

[3]) Psalm. LXXXIX, 30—33. (LXXXVIII.)

[4]) Jerem. LI, 6. [5]) Jerem. LI, 6.

[6]) Edd. M. „retribuit." [7]) Jerem. LI, 6.

dolorem, ut in psalmis continetur: „misit [1]) in eos iram indignationis suae, furorem, et iram, et angustiam, immissionem per angelos pessimos.“ His enim non [2]) ipse restituit, sed ad retributionem illorum ministris usus est angelis pessimis, et aliis forsitan non per malos reddit, sed per bonos, ut in [3]) iis, qui pro sceleribus puniuntur. Multaque similia istiusmodi per Scripturas, si scruteris, invenies. Est autem, quando ministrorum officium refutatur, retributionem Deus ipse restituit, ut nunc Babyloni. Timeo quiddam obscuri in loco manifesto interponere, quod mihi videtur latere, si [4]) taceam. Verumtamen audendum est saltem pauca perstringere. Quando sunt vulnera facilia et promta curationi, medicus mittit servum suum, mittit discipulum, ut per eum languentem mediceturz: neque enim magna sunt vulnera. Evenit quoque aliquoties, ut sectionis et ferri indigeat, qui sanatur: attamen non ipse medicus pergit ad curam, sed eligens unum ex discipulis, qui curare valeat, eo utitur ministro. Quando vero insanabiles plagae sunt, ut et emortua carne putredo contabuerit, et in tantum mala valetudo est, ut non servi, vel discipuli, qui jam prope eum per scientiam artis accessit, sed ipsius magistri manibus indigeat, tunc ipse magnus medicus praecinctus lumbos ad sectionem teterrimi vulneris concitatur. Similiter itaque, quando sunt minora peccata, non restituit Deus ipse peccantibus, sed aliis utitur ministris. Quando vero per merita sua ingens hominem aegritudo comprehendit, ut nunc Babylonem, quae gravibus propriae malitiae est confusa vulneribus, tunc ad retributionem Deus ipse festinat. Similia quaedam huic si requiris, invenies et de Jerusalem, quae

[1]) Psalm. LXXVIII, 49. (LXXVII.)
[2]) Aegre desideratur „non“ in edd. M.
[3]) Deest „in“ in edd. M.
[4]) Edd. M. „sed taceam.“

ei acciderunt post prophetas ob id, quia insidiata sit Christo. Sic finita est primi capituli continentia.

7. Videamus et cetera: „calix[1]) aureus Babylon in manu Dei, inebrians omnem terram. De vino ejus biberunt gentes: propter hoc commotae sunt gentes, et subito cecidit Babylon, et contrita est.“ Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili, quod parabat potari, sed neque in paulo meliore, et aereo vase, vel stanneo, et quod ista praecellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperavit, ut quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, et totus oculis haeret in specie, non consideret quid intrinsecus latitet, et accipiens calicem bibat nesciens calicem Nabuchodonosor, intelligens autem calicem aureum in praesenti nominatum. Sed animadvertas pessimorum dogmatum verba mortifera qualem habeant compositionem, qualem decorem eloquentiae, qualem rerum divisionem: cognosces, quomodo unusquisque poetarum, qui putantur apud vos disertissimi, calicem aureum temperaverit,[2]) et in calicem aureum venenum injecerit idololatriae, et venenum turpiloquii, venenum eorum, quae animam hominis interimunt, dogmatum, venenum falsi nominis scientiae. Sed meus Jesus contra fecit, sciens aureum calicem zabuli, et praecavens, ne aliquis ad fidem suam veniens, suspicaretur etiam Christi talem esse calicem, qualem esse requirat, et per similitudinem materiae formidaret errorem: ideo curavit, ut haberemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Saepe vidi aureum calicem in pulchro sermonis ornatu, et dogmatum venena considerans deprehendi calicem Babylonis.

8. „Calix[3]) aureus Babylon in manu Dei.“ Non

---

[1]) Cfr. Jerem. LI, 7. 8.

[2]) Ed. Ruaei: temperavit. [3]) Jerem. LI, 7.

semper calix aureus Babylon. Cum autem venerit ad vindictam, et in manu Dei posita fuerit, tunc efficitur terra, quae quondam tacta est in Jubath. Neque vero jugiter in manu Dei continetur, sed ultionis tantum tempore, cum coeperit Dominus ei restituere, quod meretur, tunc in manu ejus inebrians omnem terram iste calix aureus Babylon inebriabit. Quomodo autem universam terram inebriabit, facile scies, si consideraveris omnes homines ebrios. Inebriamur ira, inebriamur tristitia, inebriamur mente,[1]) excedimus amore, concupiscentiis et vana gloria. Quanta pocula temperaverit, quot inebriantes porrexerit calices calix iste, quid necesse est dicere?

9. „Calix[2]) aureus Babylon inebrians omnem terram.“ Animadverte omnem terram plenam esse peccatis, et non quaeres, quomodo Babylon omnem terram inebriaverit. Sed si forte[3]) videris justum ebrium non esse de calice peccatorum, noli putare Scripturam esse mentitam, quae dixerit: „inebrians[4]) omnem terram:“ cum iste non ebrietur[5]) a Babylone, et tamen consistat in terra. Audi, quia justus non sit terra. Omnem terram inebriat calix iste aureus. Justus vero, cum sit super terram, conversationem in coelis habet. Et propter hoc non convenit ulterius justo dici: „terra[6]) es, et in terram ibis.“ Sed necesse est audenter loqui. Dicit justo Deus adhuc consistenti super terram: coelum es, et in coelum ibis. Portat enim imaginem coelestis. Igitur ut concludam, calix aureus inebriat omnem terram, id est, omnes ab eo inebriamur, quamdiu terra sumus.

10. „De[7]) vino ejus biberunt gentes: propter hoc commotae sunt.“ Sicut in his, qui bibunt istum, qui in

---

[1]) Edd. M. „et mente.“ [2]) Jerem. LI, 7.
[3]) Ed. R. sola: forte te videris etc.
[4]) Jerem. LI, 7. [5]) Edd. M. „inebrietur.“
[6]) Gen. III, 19. [7]) Jerem. LI, 7.

usu est, vini [1]) liquorem, si super sitim et super mensuram biberint, videmus ebrii corpus motum, vacillantes pedes, caput ac tempora praegravata, os dissolutum, linguam significantem sermones ebrii, et haerentibus labiis verba praecisa: similiter est videre eos, qui de calice aureo biberint Babylonis, quomodo moveantur, quomodo instabiles gressu sint, quomodo debilitata mente et fluctuante cogitatu nihil firme teneant, sed semper in turbationibus agantur incerti. Quamobrem scriptura divina de istiusmodi hominibus in alio loco ita ait: „propterea commoti sunt." Interponamus aliquid mysterii, quid de peccatore dicatur [2]) Cain. Cum egressus est a facie Dei, habitavit in terra Naid, contra Eden. Naid in graeca lingua interpretatur commotio. Qui enim derelinquit Deum, qui deserit sensum de eo jugiter cogitandi, iste in terra Naid hodieque habitat, id est, in tribulatione [3]) mali cordis et mentis commotione consistit.

11. „Biberunt [4]) gentes, propterea commotae sunt; et subito cecidit Babylon, et contrita est." Quando dicit: „repente [5]) cecidit Babylon:" videtur mihi prophetizare consummationem mundi subito futuram. Quomodo enim diebus diluvii comedebant et bibebant, emebant et vendebant, plantabant et aedificabant, donec veniret diluvium, et tulit omnes, et subito venit inundatio, similiter autem et in diebus Loth: sic et consummatio mundi non per partes fiet, sed repente. Huic conferendum existimato [6]) id, quod scriptum est in Jesu Nave, quando a voce sola tubae Jericho civitas corruens subito disperiit: et juxta hanc similitudinem Babylonem quoque in consummatione saeculi casuram esse, et subito conterendam. Et haec quidem de consummatione dicta sint. Si vero veneris ad

---

1) Edd. M. „ut vini" etc. 2) Cfr. Gen. IV.
3) Edd. M. „turbatione." 4) Jerem. LI, 7. 8.
5) Jerem. LI, 8. 6) Edd. M. „aestimato."

adventum Domini mei Jesu Christi, et videris ejus magnum opus, quomodo subverterit omnia gentium de idolis dogmata, ut credentes de erroris eximeret jugo, intelliges, quia in tempore passionis ejus Babylon extemplo corruit, et contrita est. Unusquisque nostrum consideret se ipsum, et animadvertat Babylonem in suo pectore corruisse. Si autem et in alicujus corde non cecidit civitas confusionis, huic Christus necdum advenit. Veniente quippe eo, Babylon ruere consuevit. Propter hoc ad orationum praesidia confugientes, petite ut veniat Jesus in corda vestra, et conterat Babylonem, et faciat ruere omnem malitiam ejus, et reaedificet pro his, quae subversa sunt, pro Babylone, quae fuerat ante constructa, in ipso principali cordis vestri, Jerusalem civitatem sanctam Dei.

12. „Plangite [1]) eam, et accipite resinam correptionis ejus, si quo modo sanabitur.“ Plangite, ait, Babylonem. Deinde, quia omnis anima recipere potest salutem, et neque una apud Deum est insanabilis, idcirco consilium dat his, qui possunt transmigrare in Jerusalem ad testimonium, habere resinam ad emplastra facienda, ut assumant medicamina, et quanto valent studio, sanitati restituant Babylonem. Hoc experiamur et nos facere, deprecantes Deum, ut det nobis resinam rationabilem, et de rationabili resina discamus ei malagma imponere, et oleum et alligaturas, et imponentes alligemus vulnera Babylonis imitantes Samaritanum, et sanetur misera civitas, et curata desinat esse, quod fuerat. Istud est, quod ait, accipere resinam correptionis [2]) ejus, si quo modo sanabitur. Ubi sunt haeretici? Ubi sunt, qui naturas quasdam introducentes, asserunt esse naturam desperabilem, quae penitus non recipiat salutem? Si est natura, quae pereat,

---

[1]) Jerem. LI, 8.

[2]) Edd. M. hoc loco: „correptioni.“

quae alia talis erit ut Babylon? Attamen neque istam despicit Deus. Praecipit enim medicis Deus, ut accipiant resinam super Babylonem, si quo modo sanetur. Quidam igitur eorum, qui mandatum acceperant, accipientes resinam correptionis [1]) Babylonis, si quo modo sanetur, fecerunt, quod fuerat imperatum, receperunt [2]) resinam ad correptionem ejus, audientes posse fieri, ut Babylon reciperet sanitatem. Et quia, quod putaverunt, non effecerunt: — Babylon quippe in pristina malitia perseverans, noluit se curari —: satisfaciunt boni medici, et dicunt: „curavimus [3]) Babylonem, et non est sanata: relinquamus eam.“ Vide autem homo, ne quando angelis praecipiat Deus, ut ad languorem animae tuae medicaminum emplastra conficiant, si quo modo possis ab aegrotatione sanari, et respondeant angeli: „curavimus [4]) Babylonem:“ istam ostendentes a passionibus confusam animam tuam: „et [5]) non est sanata.“ Non scientiam artis suae, neque resinae vim criminantur, sed te, qui praeceptis eorum obsequi noluisti, dicentes: „curavimus [6]) Babylonem, et non est sanata: relinquamus eam.“ Steterunt medici sub magno medico angeli Dei, volentes curare imbecillitates nostras, volentes animam liberare de vitiis, sed nos ipsi repellimus eos, dum consiliis eorum non acquiescimus. Vident se operam perdere, cum loquuntur invicem, et dicunt: „relinquamus [7]) eam, et abeamus unusquisque in terram suam.“ Hoc est, credita nobis est a Deo medi-

---

[1]) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 414. not. 2. coll. p. 414. not. 1. „correptioni.“

[2]) Edd. M. „repererunt.“

[3]) Jerem. LI, 9.

[4]) Jerem. LI, 9.

[5]) Jerem. LI, 9.

[6]) Jerem. LI, 9.

[7]) Jerem. LI, 9.

cina, ut animam curaremus humanam: adhibuimus adjutorium, medicinam imposuimus, multum contumax est, non vult observare, quod dicimus, studium nostrum non sequitur effectus. „Relinquamus [1]) eam, et abeamus unusquisque in terram suam:" id est, domesticum locum et proprium. Cave homo, ne quando relinquat te medicus, sive angelus Dei, sive quicunque hominum, cui credita est cura sermonum ad salutis medicinam deferendam. Si enim te dereliquerint et dixerint: „abeamus [2]) unusquisque in terram suam, quia appropinquavit in coelum judicium ejus:" manifestum est, quia abscessio eorum condemnatio tua sit, ut irremediabilis, nolentisque curari. Cum autem te deseruerint, [3]) quid tibi aliud eventurum est, nisi quod solet his accidere, qui a medicis desperantur, utentes voluntate morbi sui, ut ad pejora demergantur? Sic et his similiter in consuetudine istius vitae a prudentibus medicis. Accedit aliquis eorum ad languentem: quantum ars patitur, et industria, medicamina non cessant: sed si aut aegritudo tanta sit, ut repugnet curationi, aut ipse invalidus per impatientiam doloris contra faciat, quam jubetur, relinquit medicus, desperat hujusmodi hominem et recedit, ne inter manus suas exspirans causam interitus ejus ad se retorqueat. Si ergo et nos, ne in sanctorum angelorum manibus, qui ad nos curandos a Domino destinati sunt, moriamur, relinquunt nos desperantes animam nostram, et aiunt: non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas, quia [4]) „appropinquavit in coelum judicium ejus, et elevatum est usque ad astra." Qui parvum habet peccatum, non usque ad coelum et sidera judicium ejus effertur. [5]) Pusillum

---

1) Jerem. LI, 9. 2) Jerem. LI, 9.
3) Edd. Merlini: deseruerunt.
4) Jerem. LI, 9.
5) Edd. M. „effert."

enim et humile est. Qui vero crescit in scelere, crescit et in judicio, simulque cum vitiis augetur et poena: et quia in tantum deliquit, ut judicium ejus usque ad coelestia sublevetur, et per impietatem suam resistens Deo ad superiora conscendat, profert Deus judicium suum in humiliationem ejus judicii, quod celatum est a peccatore: et proferens judicium suum, humiliat quidem peccatorem, retribuit autem justo digna vitae ejus, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

Ἐκ[1]) τῆς τριακοστῆς ἐννάτης Ὁμιλίας τῶν εἰς τὸν Ἱερεμίαν ἐξηγητικῶν, εἰς τό· „οὐκ[2]) ἠδύνατο κύριος φέρειν ἀπὸ προσώπου πονηρίας ὑμῶν."

Ἐάν ποτε ἀναγινώσκων τὴν γραφὴν προσκόψῃς νοήματι ὄντι[3]) καλῷ,[4]) λίθῳ δὲ προσκόμματος, καὶ πέτρᾳ σκανδάλου, αἰτιῶ σαυτόν· μὴ ἀπελπίσῃς γὰρ τὸν λίθον τοῦτον τοῦ προσκόμματος, καὶ τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου ἔχειν νοήματα, ὥστ' ἂν γενέσθαι τὸ εἰρημένον· „καὶ[5]) ὁ πιστεύων οὐ καταισχυνθήσεται." Πίστευσον πρῶτον, καὶ εὑρήσεις ὑπὸ τὸ νομιζόμενον σκάνδαλον πολλὴν ὠφέλειαν ἁγίαν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἐντολὴν ἐλάβομεν μὴ λέγειν ῥῆμα ἀργὸν, ὡς δώσοντες περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ ὅση δύναμις φιλοτιμούμεθα πᾶν ῥῆμα τὸ ἐξιὸν ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ποιεῖν ἐργάζεσθαι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς λέγουσι, καὶ

---

[1]) Desumtum est hocce fragmentum ex Philocalia, quae cap. X. hunc prae se fert titulum: *Περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ δοκούντων ἔχειν τι λίθου προσκόμματος, ἢ πέτραν σκανδάλου.*

[2]) Cfr. Jerem. XLIV, 22.

[3]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huetii in textu: „*ὄντι καλῷ λίθῳ προσκόμματος, καὶ πέτραν*" *κτλ.*; edd. vero H. ad marginem: „scribe: *πρὸς τὸν λίθον προσκόμματος*" *κτλ.*

[4]) Tarinus ad vocem „*καλῷ*" in notis: „diffido huic scripturae."

[5]) Cfr. Rom. IX, 33.

ἐν τοῖς ἀκούουσι· τί χρὴ νοεῖν περὶ τῶν προφητῶν, ἢ ὅτι πᾶν ῥῆμα λαληθὲν διὰ στόματος αὐτῶν ἐργατικὸν ἦν; Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ πᾶν ῥῆμα τὸ λαλούμενον ὑπὸ τῶν προφητῶν, εἰργάζετο ἔργον τὸ πρέπον ῥήματι. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι, ὅτι καὶ πᾶν θαυμάσιον γράμμα τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς λογίοις τοῦ θεοῦ ἐργάζεται. Καὶ οὐκ ἔστιν ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία γεγραμμένη ἐν τῇ γραφῇ, ἥτις τοῖς ἐπισταμένοις χρῆσθαι τῇ δυνάμει τῶν γραμμάτων, οὐκ ἐργάζεται τὸ ἑαυτῆς ἔργον. Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν βοτανῶν ἑκάστη μὲν ἔχει δύναμιν, εἴτε εἰς τὴν ὑγίειαν τῶν[1] *σωμάτων, εἴτε εἰς ὅ, τι δήποτε· οὐ πάντων δέ ἐστιν ἐπίστασθαι εἰς ὃ ἑκάστη τῶν βοτανῶν ἐστι χρήσιμος, ἀλλ' εἴτινες ἐπιστήμην ειλήφασιν, οὗτοι οἱ περὶ τὰς βοτάνας διατρίβοντες, ἵνα ἴδωσι καὶ πότε παραλαμβανομένη, καὶ ποῦ τῶν σωμάτων ἐπιτιθεμένη,*[2] *καὶ τίνα τρόπον σκευαζομένη ὀνίνησι τὸν χρώμενον· οὕτως*[3] *οἱονεί τις βοτανικός ἐστιν ὁ ἅγιος καὶ πνευματικὸς, ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἕκαστον ἰῶτα, καὶ ἕκαστον τὸ τυχὸν στοιχεῖον, καὶ εὑρίσκων τὴν δύναμιν τοῦ γράμματος, καὶ εἰς ὅ, τί ἐστι χρήσιμον, καὶ ὅτι οὐδὲν παρέλκει τῶν γεγραμμένων. Εἰ δὲ βούλει καὶ δευτέρου ἀκοῦσαι εἰς τοῦτο παραδείγματος, ἕκαστον μέλος τοῦ σώματος ἡμῶν ἐπί τινι ἔργῳ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου θεοῦ γεγένηται· ἀλλ' οὐ πάντων ἐστὶν εἰδέναι, τίς ἡ ἑκάστου τῶν μελῶν μέχρι τῶν τυχόντων δύναμις καὶ χρεία. Οἱ γὰρ περὶ τὰς ἀνατομὰς πραγματευσάμενοι τῶν ἰατρῶν, δύνανται λέγειν ἕκαστον καὶ τὸ ἐλάχιστον μόριον εἰς τί χρήσιμον ὑπὸ τῆς προνοίας γεγένηται. Νόει μοι τοίνυν καὶ τὰς γραφὰς τοῦτον τὸν τρόπον πάσας βοτάνας, ἢ ἓν τέλειον λόγου σῶμα·*

---

[1]) Deest „τῶν" in ed. Ruaei.

[2]) Ed. Ruaei sola: *ἐπιθεμένη*.

[3]) Edd. Philocal., itemq. edd. Huet. in textu: „οὗτος," edd. vero H. ad marginem: „scribe: οὕτως."

εἰ δὲ σὺ μήτε βοτανικὸς εἶ γραφῶν, μήτε ἀνατομεὺς τῶν προφητικῶν λόγων, μὴ νόμιζε παρέλκειν τι τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ σαυτὸν μόνον ἢ τὰ ἱερὰ γράμματα αἰτιῶ, ὅτε μὴ εὑρίσκεις τὸν λόγον τῶν γεγραμμένων. Τοῦτό μοι τὸ προοίμιον εἴρηται καθολικῶς, χρήσιμον εἶναι δυνάμενον εἰς ὅλην τὴν γραφήν· ἵνα προτραπῶσιν οἱ θέλοντες προσέχειν τῇ ἀναγνώσει μηδὲν παραπέμπεσθαι ἀνεξέταστον καὶ[1]) *ἀνεξερεύνητον γράμμα.*

---

[1]) Deest „*καί*" in edd. Philocal., itemq. in edd. Huetii.

ΕΚ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΔΙΕΞΗΓΗΤΙΚΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ

ΕΙΣ ΙΕΡΕΜΙΑΝ.

Κεφάλαιον πρῶτον.

„Καὶ[1]) εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. Καὶ εἶπε κύριος πρὸς μέ· μὴ λέγε, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι.“ Ὁ γὰρ δίκαιος οὐκ ἔστιν ἐν νεότητι, ἐπεὶ τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς. Ὡς πρὸς μὴ ὄντα γὰρ ἐν ὁδοῖς ψεκταῖς τό· „μὴ[2]) λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμι·“ ὁποῖος Ῥοβοὰμ ἐγκαταλιπὼν τὴν βουλὴν τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ταῖς τῶν νέων ἀκολουθήσας· διὸ καὶ τὴν βασιλείαν οὐκ ἐτήρησεν, οἵαν παρέλαβεν.

„Καὶ[3]) ἐγένετο λόγος κυρίου ἐκ δευτέρου πρὸς μὲ, λέγων· τί σὺ ὁρᾷς; Καὶ εἶπα· λέβητα ὑποκαιόμενον, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου βοῤῥᾶ.“ Κατὰ θεωρίαν ὁ ὑποκαιόμενος λέβης ἀπὸ προσώπου τοῦ βοῤῥᾶ ἀποκαίεται· ἐχθρὸς γὰρ οὗτος ἅμα καὶ ἐκδικητής ἐστιν. Διόπερ ὁ ἁμαρτήσας, εἴτ᾽ ἐν βλασφημίᾳ, παραδίδοται τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῇ μὴ βλασφημεῖν·

---

[1]) Jerem. I, 6. 7. [2]) Cfr. Jerem. I, 6.
[3]) Jerem. I, 13.

εἴτ' ἐν πορνείᾳ, παραδίδοται τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου. Τίνας δὲ ὑποκαίει; Τοὺς κατοικοῦντας, ἀλλ' οὐ τοὺς παροικοῦντας τὴν γῆν. Βέλη γὰρ ἀπολύει πεπυρωμένα ἐπὶ τοὺς μὴ πάσῃ φυλακῇ τηροῦντας τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ὡς ὑφ' οἵας δηποτοῦν ἁμαρτίας πυροῦσθαι.

Κεφάλαιον δεύτερον.

„Ἐγὼ[1]) δὲ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία;" Εἰ ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον· εἴ τι περὶ ἡμᾶς ἄριστον πεποίηκεν ὁ θεὸς, ἡμεῖς ἄρα τὴν κακίαν ἐκτίσαμεν ἑαυτοῖς. Διόπερ ἐπαπορεῖ· „πῶς[2]) ἐστράφης;" οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἀνθρωπίνως. „Πᾶσαν" δέ φησιν οὐκ ἐκ μέρους, ὡς τὸν μὲν εἶναι ἀληθινὴν ἄμπελον, τὸν δὲ ψευδῆ· διὰ γὰρ τοῦ Ἀδὰμ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγόναμεν ἅπαντες. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ Ἡσαΐου· „πῶς ἐγένετο πόλις πόρνη πιστὴ Σιών;"

„Μὴ[4]) ἐπιλήσεται νύμφη τὸν κόσμον αὐτῆς, καὶ παρθένος τὴν στηθοδεσμίδα αὐτῆς; Ὁ δὲ λαός μου ἐπελάθετό μου ἡμέρας, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός." Φησὶν οὖν ἐντρεπτικῶς· μὴ τοῖς εἰδώλοις ὁμοίως ἀνόνητος αὐτοῖς γέγονα, οὗ δὴ χάριν τὴν ἐμὴν ἀπέδρασαν δεσποτείαν; Καί τοι καὶ ἀποστάντες ἐμοῦ, καὶ δόξης ἑαυτοὺς ἀπεστέρησαν· δόξα γὰρ αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν δικαίων.

---

[1]) Cfr. Jerem. II, 21. [2]) Jerem. II, 21.
[3]) Jesai. I, 21. [4]) Jerem. II, 32.

Κεφάλαιον τρίτον.

„Καὶ [1]) εἶπα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· πρός μὲ ἀνάστρεψον. Καὶ οὐκ ἀνέστρεψε· καὶ εἶδε τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα.“ Ἐπὶ πᾶν ὄρος ψεκτῶς ἀναβαίνουσι, καὶ οἱ τὴν ὑπερηφανίαν νοσοῦντες, καὶ γίνονται ὑπὸ παντὸς ξύλου ἀλσώδους, οὐ καρπίμου. Ἐξ ἀκάρπων γὰρ τὰ ἄλση δένδρων, τέρψεως χάριν φυτευομένων, οἷς ἐοίκασι τῶν ἑτεροδόξων οἱ λόγοι, κάλλος ἔχοντες πιθανότητος, οὐ τῶν ἀκουόντων ἐπιστροφὴν, οἷς ὁ ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, ὑποκάτω πορεύεται παντὸς ξύλου ἀλσώδους· δι᾽ οὗ δῆλον ὅ φησιν ὁ νομοθέτης· „οὐ [2]) φυτεύσεις πᾶν ξύλον ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος.

Τοῦ [3]) αὐτοῦ. Αὔξει τὴν κατηγορίαν τῆς Ἰούδα φυλῆς, ὅτι μηδὲ ταῖς τοῦ Ἰσραὴλ συμφοραῖς ἐπαιδεύθη, τὸ δὲ τῶν εἰδωλολατρούντων ἀναίσθητον ἐμφαίνων, ξύλα καὶ λίθους καλεῖ τὰ εἴδωλα, σκοπήσας τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐμφωλεύοντας δαίμονας. Καί τοι μᾶλλον ἐπιστρέφειν ἐχρῆν τὸν Ἰούδαν, ὥσπερ ἐπεισελθοῦσαν γυναῖκα τὴν διὰ πορνείαν ἐκβεβλημένην· μεῖζον γὰρ ἔγκλημα τῆς ἐκείνης, εἰ μιμοῖτο πορνείαν. Τοιαύτη τῶν Ἰουδαίων ἡ κατοικία, δέον ἐπιστρέφειν ἐξ ἀληθείας, ἡ δὲ ψευδῶς ὑπεπλάττετο τὸν θεὸν τιμῶσα τοῖς χείλεσιν· ἣν ἀσύνθετον καλεῖ, ὡς τὰς πρὸς θεὸν παραβᾶσαν συνθήκας. Καί τοι παιδεύεσθαι μᾶλλον ἐχρῆν, τὸν ναὸν ἔχουσα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κατὰ νόμον ἐπιτελούμενα. Οὕτως καὶ ἡμῖν κινδύνων ὁ μέγιστος, ἐὰν ἁμαρτάνωμεν μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ λύτρωσιν ἁμαρτιῶν, καὶ μέθεξιν ἁγίου πνεύματος, καὶ μάλιστα τὴν Ἰουδαίων ὁρῶντες ἀποβολήν· εἰ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν

---

[1]) Jerem. III, 7. [2]) Cfr. Deut. XVI, 21.
[3]) Cfr. Jerem. III, 7.

κλάδων ὁ θεὸς οὐκ ἐφείσατο, πολλῷ μᾶλλον ἁμαρτανόντων ἡμῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀνέξεται.

Κεφάλαιον πέμπτον.

„*Διὰ*[1]) *τοῦτο ἔπαισεν αὐτοὺς λέων,*" *κ. τ. ε. Τὸν περιπαίσαντα αὐτοὺς λέγει λέοντα, καὶ λύκον, καὶ πάρδαλιν. Δοκεῖ δὲ ἡ μὲν κατὰ τὰς πράξεις ἐπιβουλὴ ὑπὸ τῶν τροπικῶς λεγομένων λεόντων γίνεσθαι· ἡ δὲ κατὰ τὴν γνῶσιν, ὑπὸ τῶν βλάψαι τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς βουλομένων. Ἡ γὰρ πάρδαλις ἐπιπηδᾶν μάλιστα λέγεται τοῖς ὀφθαλμοῖς· ὁ δὲ λέων, ὡς ἱστορεῖται, γηράσας περὶ τὰς πόλεις νέμεται, θηρεύειν θέλων ἀνθρώπους. Λέγεται δὲ, ὅτι καὶ ἐκ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ κοπτομένων, ἢ πτισσομένων πῦρ ἐξέρχεται. Καὶ ἴσως λέων ἂν εἴη καὶ πάρδαλις ὁ Ναβουχοδονόσορ, τὴν πόλιν ἑλὼν, καὶ ὡς πάρδαλις τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἐξαίρων, τὸν βασιλέα σὺν τοῖς πρώτοις, ὕστερον δὲ Σεδεκίου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψας. Ὀστᾶ δὲ αὐτοῦ νοηθείη Ναβουζαρδὰν, τὴν πόλιν ἐμπρήσας.*

Κεφάλαιον ἕβδομον.

„*Τὰ*[2]) *ὁλοκαυτώματα ὑμῶν συνάγετε.*" *Σαφῶς ἐξετάζειν διδάσκει, τίς ὁ περὶ θυσιῶν λόγος. Ἀφορμάς τε τὰ λόγια δίδωσι, λέγοντα·* „*θυσία*[3]) *τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον·*" *καί·* „*θύσατε*[4]) *θυσίαν δικαιοσύνης.*" *Τοὺς δὲ μὴ οὕτως ἔχοντας, περὶ δὲ θυσίας ἐπτοημένους σωματικῆς, ἐπέστρεφεν ὁ σωτὴρ, λέγων·*

---

[1]) Jerem. V, 6. [2]) Cfr. Jerem. VII, 21.
[3]) Psalm. LI, 17. (L.) [4]) Psalm. IV, 5.

„εἰ[1]) δὲ ἐγνώκειτε, τί ἐστιν· ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους.“ Ὅτι δὲ περὶ μυστικῶν ἡ τοιαύτη νομοθεσία, Παῦλος ἐδίδαξε, λέγων· „οἵτινες[2]) ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων.“

Κεφάλαιον ὄγδοον.

„Τρυγὼν[3]) καὶ χελιδὼν ἀγροῦ στρουθία.“ Τρυγὼν καὶ χελιδὼν ἀγροῦ στρουθία, οἱ συνετοὶ ἀκροαταὶ, καὶ οἱ εἰς τὸ λέγειν τὰ κρείττονα ἱκανοὶ, ἐφύλαξαν ἐν καιρῷ ποιεῖσθαι τὰς ἰδίας εἰσόδους, ὥστε τὸ λεγόμενον καθικνεῖσθαι τῶν ἀκουόντων, συντρεχούσης τῆς εἰσόδου τῆς χελιδόνος τῇ εἰσόδῳ τῆς τρυγόνος.

Κεφάλαιον δέκατον.

„Καὶ[4]) ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς.“ Ἀνάγει δὲ καὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάττης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ ἄλλως δὲ τοὺς ἁγίους ἡ γραφὴ νεφέλας καλεῖ, ἐφ' ἃς ἀνάγεται τὸ τῆς ἀληθείας ὕδωρ ἕως τῶν νεφελῶν. Πῶς γὰρ ἂν ἐπὶ τὰς ἀψύχους ἀνάγοιτο; Ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ἀκούοντας τῆς ἐντολῆς τοῦ θεοῦ.

„Ἀστραπὰς[5]) εἰς ὑετὸν ἐποίησεν.“ Λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, νεφῶν ἀλλήλοις συγκρουομένων, ὡς ἐπὶ λίθων πυρογόνων, ἦχόν τε γενέσθαι βροντῆς, καὶ φῶς ἀστραπῆς.

„Καὶ[6]) ἐξήγαγε φῶς ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.“ Κατὰ

---

[1]) Matth. XII, 7. [2]) Hebr. VIII, 5.
[3]) Jerem. VIII, 7. [4]) Jerem. X, 13.
[5]) Jerem. X, 13. [6]) Jerem. X, 13.

μὲν τὸ πρόχειρον, θησαυρὸν δεῖ λέγειν τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ· „αὐτὸς[1] *γὰρ εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.“ Εἴποις δὲ καὶ ἀνέμων εἶναι θησαυροὺς, τουτέστι πνευμάτων. Πνεῦμα*[2] *γὰρ σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου θεοῦ, πνεῦμα δυνάμεως, ἀγάπης τε καὶ σωφρονισμοῦ, ὧν οἱ θησαυροὶ Χριστὸς, ἐν ᾧ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ἀπόκρυφοι. Ἐκεῖθεν οὖν χορηγοῦνται. Τῷ μὲν γὰρ δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ πνεῦμα γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ τὰ ἑξῆς.*

„Ὁ[3] *πλάσας τὰ πάντα, αὐτὸς κληρονομία αὐτοῦ.“ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων ἐξέδωκαν· ὅτι ὁ πλάσας τὰ πάντα αὐτός ἐστι, καὶ Ἰσραὴλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ. Εἶπε δέ· Ἰσραὴλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ. Εἴληφε δὲ καὶ τὰ ἔθνη κληρονομίαν, κατὰ τό· „αἴτησαι*[4] *παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου.“ Ἔσται καὶ τὰ ἔθνη Ἰσραήλ.*

Κεφάλαιον ἑνδέκατον.

„Καὶ[5] *ἔσεσθέ μοι εἰς λαόν.“ Τοιγαροῦν ὁ ἐπαγγειλάμενος εἶναι λαὸς, γέγονεν οὐ λαὸς, καὶ οἱ οὐ πρὶν λαὸς, γεγόναμεν λαός· παραζηλωθεὶς γὰρ ἐπ' οὐ θεῷ, παρεζήλωσεν αὐτους ἐπ' οὐκ ἔθνει, καὶ γέγονεν ἡ δικαιοσύνη λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν εὐλόγησεν ὁ κύριος, περὶ οὗ φησιν Ἡσαΐας· „ἦ ἐτέχθη ἔθνος εἰσάπαξ·“ ἐτέχθη δὲ, ὅτε ἐπίστευσαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πεντακισχίλοι. Μισθὸς δὲ τοῦ ἔσεσθαι αὐτῷ εἰς λαὸν, τὸ ἔσεσθαι ἡμῖν*

---

[1]) Psalm. XXXIII, 9. (XXXII.)
[2]) Cfr. Jesai. XI, 2. 3. [3]) Jerem. X, 16.
[4]) Psalm. II, 8.
[5]) Jerem. XI, 4. coll. Homilia IX.

εἰς θεόν. Θεὸς γὰρ ὢν κατα φύσιν, οὐ πάντων ἐστὶν κατ' ἀξίαν θεὸς, ἀλλὰ τοῖς κατὰ τὸν πατριάρχην· ὡς εἴπερ ἐγὼ θεός σου, περὶ ὧν φησιν· „ἔσομαι [1]) αὐτῶν θεός·“ „ἐγὼ, [2]) καί φησιν, ὁ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ·“ ᾧ ἐπήνεγκεν ὁ Χριστός· „θεὸς [3]) δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.“ Νεκρὸς δὲ πᾶς ἁμαρτωλὸς, οὐκ ἔχων τὸν εἰπόντα· „ἐγώ [4]) εἰμι ἡ ζωή.“

„Ὅπως [5]) στήσω τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι.“ Τῶν γὰρ ἀπογόνων λαμβανόντων οἱ πατέρες ἔλαβον· οὕτω καὶ ἡμῶν βασιλευόντων, Χριστὸς βασιλεύει. Σημειοῦνται δέ τινες, ὅτι „στήσω“ [6]) λέγει, ὡς μηδέπω δεδωκώς· οὐ γὰρ περὶ τῆς αἰσθητῆς, ἀλλὰ περὶ ἧς φησιν ὁ σωτήρ· „μακάριοι [7]) οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.“

„Ἀνάγνωθι [8]) τοὺς λόγους τούτους,“ καὶ τὰ ἑξῆς. „Καὶ οὐκ ἐποίησαν.“ Ἀναγινώσκωμεν καὶ τοῖς ἔξω τοὺς θεοῦ λόγους, εἰς σωτηρίαν αὐτοὺς προτρεπόμενοι· μὴ ποιησάντων δὲ τοὺς λόγους τῆς διαθήκης, φησὶν ὁ θεός· „ηὑρέθη [9]) σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ.“

„Εὑρέθη [10]) σύνδεσμος.“ Κἂν γὰρ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐστὶν ἁμαρτημάτων δεσμὸς, σειραῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν σφιγγομέναις. Καὶ δεῖ λῦσαι πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διαλύειν δὲ, στραγγαλίας βιαίων συναντάλλαγμάτων, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὅρα δὲ, πῶς ὡς

---

1) Cfr. Jerem. XXXI, 33.
2) Cfr. Exod. III, 6.
3) Matth. XXII, 32. 4) Ev. Joann. XIV, 6.
5) Jerem. XI, 5. 6) Jerem. XI, 5.
7) Matth. V, 5.
8) Jerem. XI, 6. 8. coll. Homilia IX.
9) Cfr. Jerem. XI, 9. 10) Jerem. XI, 9.

περὶ μελλούσης ἑτέρας διαθήκης ἐπισημαινόμενος, διαθήκης λέγων, ἀεὶ τὸ „ταύτης“ [1]) προσέθηκεν.

„Ἐπεστράφησαν [2]) ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων.“ Καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν δὲ διττοὶ πατέρες. Οἱ μὲν γὰρ πρὸ τῆς πίστεως, οἱ δὲ μετὰ ταύτην. Φησὶ δὲ ὁ Χριστός· „ὑμεῖς [3]) ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ·“ ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς ἦμεν, πιστεύσαντες δὲ γεγόναμεν υἱοὶ Χριστοῦ. Καὶ ἐν ψαλμῷ δὲ λέγεται τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ· „ἄκουσον [4]) θύγατερ.“ Ὁρᾷς ὡς πατρὸς ἡ φωνή. Εἶτα λέγει· „καὶ [5]) ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.“ Πατὴρ ἀγαθὸς περὶ πατρὸς λέγει ψεκτοῦ. Λέγει δὲ καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ καθολικῇ· „πᾶς [6]) ὁ ποιῶν τὸ πονηρὸν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται.“ Ὁσάκις οὖν ἁμαρτάνομεν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεννώμεθα· ἐκ τοῦ θεοῦ δὲ πάλιν, ὁσάκις ἀρετὴν κατορθώσωμεν.

„Καὶ [7]) κεκράξονται πρός με, καὶ οὐκ εἰσακούσομαι αὐτῶν.“ Ὁ μὲν θεὸς δικαίως οὐκ ἀκούει τῶν μὴ ἀκουσάντων αὐτοῦ· οἱ δὲ δαίμονες τὸ δίκαιον σῶσαι τοῖς θυμιάσασιν αὐτοῖς οὐ δυνήσονται, ὅταν ὁ καιρὸς τῶν κακῶν ἐπέλθῃ. Ὅταν οὖν μὴ ἐπακούσῃ θεὸς, δεινὸν τὸ ζητεῖν παρὰ δαιμόνων βοήθειαν. Ἀλλ᾽ ἐξέχεσθαι δεῖ θεοῦ, διὰ τὰ ἡμαρτημένα ἀπεστραμμένου, τὴν δὲ πολλὴν ἐπ᾽ αὐτὸν καὶ ἐπίμονον καταφυγὴν οὐχ ὑπερορῶντος.

„Ὅτι [8]) οὐκ εἰσακούσομαι.“ Οὐκ εἶπεν, οὐκ εἰσα-

---

[1]) Cfr. Jerem. XI, 6. 7.

[2]) Jerem. XI, 10. coll. Homilia IX.

[3]) Ev. Joann. VIII, 44.

[4]) Psalm. XLV, 10. (XLIV.)

[5]) Psalm. XLV, 10. (XLIV.)

[6]) Cfr. I Joann. III, 8. — Ed. Ruaei: γεγένηται.

[7]) Jerem. XI, 11. [8]) Jerem. XI, 14.

κούσομαί σου, ἀλλ' αὐτῶν, δεικνὺς ὅτι καὶ τότε μετανοούντων, ἐὰν αἰτήσῃς ὑπὲρ αὐτῶν, εἰσακούσομαι.

Κεφάλαιον δωδέκατον.

„Ἅγνισον [1]) αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς.“ Δι' αὐτῆς αὐτοὺς ἅγνισον τῆς σφαγῆς· „ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει.“

„Ἕως [2]) πότε πενθήσει ἡ γῆ;“ Εἰ λογικοῦ τὸ πένθος, τὸν ἄγγελον ὁμωνύμως δηλοῖ τὸν ἐφεστηκότα τῇ γῇ πρὸς διάταξιν. Ἡ δὲ τοιαύτη γῆ ἢ πενθεῖ ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ, ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς.

„Δι' [4]) ἐμὲ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ.“ Εἴποις δ' ἂν ὑψηλότερον τό· „δι' [5]) ἐμὲ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ.“ Χριστοῦ γὰρ ἐλθόντος, καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας νεκρωθέντων ἡμῶν τῶν μελῶν, ἡ ἐν ἡμῖν ἠφάνισται γῆ, τῆς σαρκὸς μηκέτι ποιούσης τὰ ἑαυτῆς.

„Ὅτι [6]) μάχαιρα κυρίου καταφάγεται. Ὁ γὰρ ἐλθὼν βαλεῖν μάχαιραν, διέτεμεν ἀλλήλων τὰ πρότερον εἰρηνεύοντα κακῶς, πνεῦμα καὶ σάρκα. Τότε γὰρ οὐκ ἐπεθύμουν κατ' ἀλλήλων. Ὁ δὲ διδάξας τὰ ἑκατέρου ἔργα, βέβληκεν μάχαιραν ἐν ἡμῖν τὸν ἴδιον λόγον. Καὶ τὴν Χριστοῦ νέκρωσιν ἐν ἑαυτοῖς περιφέρομεν, καὶ ζῇ τὸ πνεῦμα θανούσης ἡμῖν τῆς σαρκός. Ἐν ἐκείνῳ γάρ, οὐκ ἐν ταύτῃ σπείρομεν, ἵνα μὴ θερίσωμεν φθοράν, ἀλλὰ ζωὴν αἰώνιον.

---

[1]) Jerem. XII, 3. coll. Homilia X.
[2]) Hebr. XII, 6.
[3]) Jerem. XII, 4. coll. Homilia X.
[4]) Jerem. XII, 11. coll. Homilia X.
[5]) Jerem. XII, 11.
[6]) Jerem. XII, 12. coll. Hom. X.

„Σπείρατε[1]) πυρούς.“ Σπείρουσι δὲ πυροὺς, καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας οἱ τοῖς μὲν λόγοις ὁμιλοῦντες τοῦ θεοῦ, μὴ ζῶντες δὲ κατ' αὐτὰ, ἢ πιστεύοντες ὡς παῖδες αἱρετικῶν.

„Καὶ[2]) κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς.“ Λέγοις δ' ἂν μηδὲ τοὺς ἔχοντας κλῆρον ἐκκλησιαστικὸν ὀφείλειν ἐπὶ τούτῳ θαῤῥεῖν, ὡς σώζειν δυναμένῳ πάντας τοὺς ἔχοντας. Πόσοι γὰρ δι' ἔργων γεγόνασιν ἄθλιοι; Ἐκ λαϊκῶν δὲ πόσοι μακάριοι; Πλὴν „δυνατοὶ[3]) δυνατῶς ἐτασθήσονται.“ Καθὰ γὰρ Παῦλός φησι· „ζητεῖται[4]) δὲ ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ.“

„Αἰσχύνθητε[5]) ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.“ Καύχησιν ὀνειδισμοῦ, καὶ αἰσχύνης φησὶ τὴν ἐπὶ πλούτῳ καὶ ῥώμῃ καὶ κάλλει καὶ τῶν ὁμοίων σωματικῶν. Κἂν ἔχῃς δέ τι προτέρημα ψυχικὸν, οὐ καυχήσῃ, πειθόμενος τῷ λέγοντι· „μὴ[6]) καυχάσθω ὁ φρόνιμος ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ, ἰσχύϊ τε καὶ πλούτῳ,“ ἀλλ' ἐν τῷ συνιέναι καὶ γινώσκειν τὸν κύριον, λέγων· „ἐμοὶ[7]) δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Καὶ πάλιν· „ἥδιστα[8]) καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ.“

---

1) Jerem. XII, 13. coll. Hom. X.
2) Jerem. XII, 13. coll. Hom. XI.
3) Sap. Salom. VI. 6. 4) I Cor. IV, 2.
5) Jerem. XII, 13. coll. Hom. XI.
6) Cfr. Jerem. IX, 23. 24. 7) Cfr. Gal. VI, 14.
8) II Cor. XII, 9.

Κεφάλαιον τρισκαιδέκατον.

„Πᾶς[1]) ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου.“ Δευτέρῳ χρῆται παραδείγματι τῶν ἀσκῶν, ὅτι „πᾶς[2]) ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου,“ καί τοι καὶ ἐλαίου καὶ ἄλλων ὑγρῶν· τινὲς δὲ καὶ μένουσι κενοὶ, ἐὰν γνῶμεν τὰς τῶν οἴνων διαφορὰς, καὶ τὸ παρὸν ἀληθὲς δειχθήσεται. Ἔστιν οὖν οἶνος θυμὸς[3]) δρακόντων ἐκ βότρυος πικρίας, καὶ ἀμπέλου Σοδόμων, ὡς γέγραπται. Ἔστι καὶ ἄμπελος[4]) Αἰγυπτίων, ἣν πατάσσει ὁ θεὸς ἐν χαλάζῃ· ἔστι καὶ ποτήριον[5]) κυρίου μεθύσκον, ὡς γέγραπται, κράτιστον. Καὶ ἡ σοφία συγκαλεῖ ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς κρατῆρα, δεῦτε,[6]) λέγουσα, φάγετε τῶν ἐμῶν ἄρτων, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. Καὶ πάλιν· „ἀμπελὼν[7]) ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ.“ Ἔστι καὶ ἄμπελος[8]) Σωρὴκ ἐκλεκτή. Πᾶς οὖν ἄνθρωπος τροπικῶς χρηματίζων ἀσκὸς, οἴνου χωρητικός ἐστι κρείττονος, ἢ χείρονος, ἢ ἀναμὶξ ἀμφοτέρων, καὶ ἢ ἐπίσης, ἢ μᾶλλον, καὶ ἧττον θατέρου· τοῦ μὲν φαύλου δεχομένου τὸ ἐξ ἀμφοτέρων, Σοδόμων καὶ Αἰγυπτίων, τῶν ἐχθρῶν Ἰσραήλ· τοῦ δὲ ἀγαθοῦ τὸν ἐκ ποτηρίου κυρίου καὶ κρατῆρα τῆς σοφίας. Καὶ τῷ μὲν παρέπεται τιμωρία, κατὰ τό· „λάβε[9]) τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου, καὶ ἀκράτου τούτου, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη, πρὸς ἃ ἐγὼ ἐπιστέλλω σὲ πρὸς αὐτούς·“ — τῷ Ἱερεμίᾳ φησίν· — ᾧ ἐπιφέρει· „καὶ[10]) πίονται, καὶ ἐξεμέσονται, καὶ ἐκμανήσονται,

---

1) Jerem. XIII, 12. coll. Hom. XII.
2) Jerem. XIII, 12.
3) Cfr. Deut. XXXII, 32. 33.
4) Cfr. Psalm. LXXVIII, 47. (LXXVII.)
5) Cfr. Psalm. XXIII, 5. (XXII.)
6) Cfr. Prov. IX, 5. 7) Jesai. V, 1.
8) Cfr. Jerem. II, 21. 9) Cfr. Jerem. XXV, 15.
10) Cfr. Jerem. XXV, 16.

καὶ πεσοῦνται.“ Τὴν γὰρ κόλασιν οἶνον ἐκάλεσεν ἄκρατον, ὃν πίνουσιν οἱ ἀκράτου κολάσεως ἄξιοι. Ἄλλοι δὲ κεκραμένην πίνουσι κόλασιν, ἢ καὶ ἀκρατωτέραν· „ποτήριον[1]) *γὰρ ἐν χειρὶ κυρίου οἴνου ἀκράτου, πλῆρες κεράσματος, καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη· πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς.“ Ἔστι δὲ καὶ ποτήριον εὐλογίας, ὃ πίνουσιν οἱ δίκαιοι· οἷον τὸ τῆς σοφίας, καὶ ὅπερ δίδωσι τοῖς μαθηταῖς εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.*

„Καὶ[2]) *οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω.“ Τὸ δέ· „οὐ φείσομαι, οὐδὲ οἰκτειρήσω.“ Οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων ἐπεμβαίνουσι τῷ δημιουργῷ, καὶ τῷ τῶν προφητῶν θεῷ, ἀγνοοῦντες πόσον ἀγαθὸν τιμωρηθῆναι τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις, ὡς μὴ διὰ πάντων δοθῆναι τὴν λύμην ὡς ἐκ μέλους νενοσηκότος ἅπαν τὸ σῶμα. Διὸ καὶ δικαστὴς κολάζει, καὶ τέμνουσιν ἰατροί.*

Κεφάλαιον πεντεκαιδέκατον.

„Τίς[3]) *φείσεται, ἢ τίς δειλιάσει ἐπὶ σοί;“ Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἀνθρώπῳ πολεμίῳ βασιλέως συνέρχεται, τῷ μὴ δοκεῖν δυσαρεστεῖσθαι ψήφῳ βασιλικῇ οὕτως οὐδὲ τὸν ἐφ' ἁμαρτίαις ἀποβολῇ τοῦ θεοῦ, ὡς μηδὲ χώραν ἔχειν ἐλέους παρὰ τῷ φιλανθρωποτάτῳ θεῷ, τῶν ἀγγέλων οὐδεὶς ἂν ἐλεήσειεν· ὁποίαν νῦν τὴν Ἱερουσαλὴμ ὑποτίθεται, ἁμαρτοῦσαν μὲν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἀκούσασαν δέ· „Ἱερουσαλὴμ,*[4]) *ἡ ἀποκτείνασα τοὺς προφήτας, καὶ*

---

[1]) Cfr. Psalm. LXXV, 8. 9. (LXXIV.)

[2]) Jerem. XIII, 14. coll. Hom. XII.

[3]) Cfr. Jerem. XV, 5. coll. Hom. XIII.

[4]) Cfr. Matth. XXIII, 37. 38.

λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας; καὶ οὐκ ἠθελήσατε. Ἰδοὺ, ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος." Οἱ τοίνυν ἄγγελοι, οἱ ἀεὶ βοηθήσαντες τῇ Ἱερουσαλὴμ, δι' ὧν καὶ ἐτάγη ὁ Μωυσέως νόμος, διαταγεὶς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου, οὐ φείδονται, οὐ σκυθρωπάζουσιν, οὐκ ἐπανέρχονται, ὥστε παρακαλέσαι περὶ τῆς πρὸς τὴν τοιαύτην εἰρήνης. Σμικρῶν μὲν γὰρ ὄντων τῶν ἁμαρτημάτων ἐφείδοντο, μεγάλων δὲ γεγονότων, ὡς καὶ ἀποκτεῖναι τὸν Ἰησοῦν, ἐγκατέλιπον. „Ἐὰν[1]) γὰρ ἁμαρτάνῃ ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ εἰς κύριον ἁμαρτήσῃ, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;"

„Καὶ[2]) ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου, και διαφθερῶ σε." Τὴν ἐγκατάλειψιν ἐνέργειαν εἶπε. Θεὸς γὰρ ἑαυτοῦ τὴν σκηνὴν ἐπαίρων, λέγεται διαφθείρειν. Ἄλλως[3]) τε διαφθορὰ, χειρὸς ἀξία θεοῦ, ἡ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν μεταποίησις κατὰ τό· „ἐποίσω ἐπὶ σὲ τὰς χεῖράς μου, καὶ πυρώσω σε εἰς καθαρόν·" τῶν πρὶν ἐν ἡμῖν ἐξ ἁμαρτίας λυμάτων διεφθαρμένων.

„Καὶ[4]) διασπερῶ αὐτούς." Τοιοῦτον καὶ τό· „διασπερῶ αὐτούς." Ἐπεὶ γὰρ συμφώνως εἰς ἐμὲ ἠσέβησαν, τὴν κακίστην αὐτῶν διασκεδάσω σύνοδόν τε καὶ συμφωνίαν· ὥσπερ οὖν καὶ τῶν πυργοποιούντων διεῖλε τὰς γλώσσας, κωλύσας αὐξομένην συμφωνοῦσαν ἀσέβειαν. Τὸ δέ· „ἠτεκνώθησαν,[5]) ἀπώλεσαν τὸν λαόν μου·" κατηγορίαν τῶν ἀρχόντων ἔχει, καὶ τῶν ἱερέων. Οὗτοι γὰρ ἐν τάξει πατέρων ὑπάρχοντες τοῖς λαοῖς, ἔρημοι τῶν τέκνων ἐγένοντο, ἀντ' εὐσεβοῦς διδασκαλίας ἀσέβειαν ὑποβάλλοντες. Τάχα δὲ οὐδέ ἐστιν

---

[1]) Cfr. I Sam. II, 25. (I Regg.)

[2]) Jerem. XV, 6. [3]) Ed. Ruaei: ἄλλωστε.

[4]) Jerem. XV, 7. [5]) Jerem. XV, 7.

ἀπολέσαι λαὸν μὴ πρότερον ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐκ γεννημάτων τῶν κατ᾽ ἀρετὴν ἀτεκνώσαντα. Οὐδεὶς γὰρ ὢν ἀγαθὸς ἀπόλλυσιν ἕτερον.

„Ἐπληθύνθησαν[1]) αἱ χῆραι αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.“ Εἶεν δ᾽ ἂν χῆραι τῶν ἀσεβῶν αἱ ψυχαὶ, τὸν νυμφίον Χριστὸν ἀπολέσασαι.

„Ἐπήγαγον[2]) ἐπὶ τὴν μητέρα νεανίσκους.“ Ὧν ἀπολλυμένων ταλαιπωροῦσι καὶ μητέρες αἱ γεννήσασαι αὐτὰς ἐν Χριστῷ, καὶ ὠδινήσασαι, μέχρι μορφωθῇ Χριστὸς ἐν αὐταῖς, κατὰ τὸ γάλα τῇ στερεᾷ τροφῇ πρὸς νεανίσκους ἐκθρέψασαι. Τῶν δὲ χηρῶν τὸ πλῆθος οὐχ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ᾽ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. Κατὰ δὲ τὸ γράμμα, πλείστων ἐν πολέμῳ πιπτόντων αἱ γυναῖκες ἐτύγχανον χῆραι, αἱ δὲ μητέρες ἐταλαιπώρουν.

„Οἴμοι[3]) ἐγὼ, ὡς τίνα, μῆτερ, μὲ ἔτεκες.“ Ἐοίκασιν ἰατροῖς οἱ προφῆται. Ὁρῶσι μὲν δεινὰ, θιγγάνουσι δὲ ἀηδέων, ἐπ᾽ ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἰδίας καρπούμενοι λύπας, ἔτι δὲ καὶ μισούμενοι παρὰ τῶν οὐκ ἀρεσκομένων αὐτῶν ἐπιτάγμασι ὡς τῶν καθ᾽ ἡδονὴν ἀποτρέπουσι. Καὶ δεῖ ταῦτα προειδέναι τῶν τὴν προφητείαν πρὸς ἰατρικὴν ἐπανηρημένων. Ἰατρὸς γὰρ καὶ οὗτος ψυχῶν, τοῖς ἐν χρείᾳ θεραπείας προσκείμενος· „οὐ[4]) γὰρ χρείαν ἔχουσιν ἰατροῦ οἱ ὑγιαίνοντες, ἀλλ᾽ οἱ κακῶς ἔχοντες.“ Τοιοῦτος ἦν Ἱερεμίας, ἀνθ᾽ ὧν ἐλέγχων ἐπιστρέφειν ἤθελεν, κατηγορούμενος ἐπὶ δικαστῶν τοῖς κατηγόροις ὁμοίων. Καὶ ἦν ἐν δίκαις ἀεὶ ὑπὸ τῶν ὅσον ἧκεν εἰς αὐτὸν τεθεραπευμένων. Διό ποτε μέν φησιν· „καὶ[5]) εἶπα, οὐ μὴ λαλήσω, οὐδὲ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου·“ ποτὲ δὲ ὁρῶν ἑαυτὸν δικαζόμενον, οὐ δικάζοντα, προσέτι καὶ ψευδομαρτυ-

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 8. [2]) Cfr. Jerem. XV, 8.
[3]) Cfr. Jerem. XV, 10. coll. Hom. XIV.
[4]) Cfr. Matth. IX, 12. [5]) Cfr. Jerem. XX, 9.

ρούμενον, τό· „οἴμοι[1]) μῆτερ.“ Καὶ ἐπεὶ οἱ κάμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτοῦ καλῶς συμβουλεύοντος, οὐκ ὠφέλησαν. Ὅπερ ἂν εἴποι ἰατρὸς ἐπ' ἀκολάστου νοσοῦντος, εἰκῇ προσαναλίσκων τὰ φάρμακα, καὶ μήτε ὠφελῶν, μήτε τι καρπούμενος. Μακάριος γὰρ διδάσκαλος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων, ἔχων καρποὺς ἐν αὐτοῖς. Οὐδεὶς οὖν με ὠφέλησεν, ἐπεὶ μὴ ὠφελεῖται. Καὶ ἄλλως δέ τις κρείττων εἰς ὃ διδάσκει γίνεται, συνετοὺς ἔχων ἀκροατὰς, βεβασανισμένας αὐτῷ προσάγοντας ἐρωτήσεις. Τὸ δὲ ἑβραϊκὸν οὕτως ἔχει· „οὐκ[2]) ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέν μοι οὐδείς.“ Ἔλεγε γὰρ ὁ ἀπόστολος· „Ἕλλησί[3]) τε καὶ βαρβάροις ὀφειλέτης εἰμί·“ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ τὸ προσῆκον, καὶ τιμήσας, εἰ τύχοι, τοὺς μὲν ὡς γονεῖς, τοὺς δὲ ὡς ἀδελφοὺς, τοὺς δὲ ὡς υἱούς· καὶ τοῖς μὲν Ἑβραίοις ἀπὸ γραφῶν διαλεγόμενος, τοῖς δὲ Ἕλλησιν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς σεβασμάτων, ὥστε λέγειν· „τοῖς[4]) πᾶσι τὰ πάντα γέγονα, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω.“ Ὃ δὲ καὶ παραινεῖ, φάσκων· „μηδενὶ[5]) μηδὲν ὀφείλοντες, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν·“ καὶ τὸ πρὸ τούτων· „ἀπόδοτε[6]) πᾶσι τὰς ὀφειλάς.“ Οὕτω μὲν οὖν ὀφείλει διδάσκαλος· ὀφείλεται δὲ, εἰ δανείζει πνευματικὰ ἀργύρια. Μὴ δεχομένων δὲ ταῦτα, ἵνα ὀφείλωσιν, οὐδὲν ἐποφείλεται. Γίνεται γὰρ ἕκαστος ὧν ἤκουσεν ὀφειλέτης, τοὺς τῶν εἰρημένων ἀπαιτούμενος τόκους. Τοιοῦτον καὶ τὸ τοῦ σωτῆρος πρὸς τὸν ὀκνηρὸν διδάσκαλον, ὅτι „ἔδει[7]) σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν ἀπῄτησα ἂν αὐτὸ σὺν τόκῳ.“

„Γένοιτο,[8]) δέσποτα, κατευθυνόντων αὐτῶν.“ Τί

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 10. [2]) Cfr. Jerem. XV, 10.
[3]) Cfr. Rom. I, 14.
[4]) Cfr. I Cor. IX, 22. coll. 19.
[5]) Cfr. Rom. XIII, 8. [6]) Rom. XIII, 7.
[7]) Cfr. Luc. XIX, 23. [8]) Jerem. XV, 11.

γένοιτο; Δηλονότι ἡ ἰσχὺς ἡ ἐκλείπουσα ἐν τοῖς κατα-ρωμένοις, ὅτε μετὰ τὴν κατάραν μετανοήσαντες, τρα-πῶσι τὴν εὐθεῖαν, καὶ αὐτὴν ὁδεύσωσιν. Ἡ γὰρ πρὸς μετάνοιαν ῥοπὴ καθαίρεσίς ἐστι τῆς ἐν ἀσεβείαις ἰσχύος.

„Σίδηρον [1]) καὶ περιβόλαιον χαλκοῦν ἡ ἰσχύς σου.“ Ταῦτά φησιν ὁ θεὸς πρὸς τὸν ἐναρασάμενον τῷ προ-φήτῃ λαὸν, ὡς τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐν κακοῖς ἀνενδότου οὔσης, καὶ πλήρους ἰοῦ φθαρτικοῦ.

„Καὶ [2]) τοὺς θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω.“ Οἱ θησαυροὶ γὰρ αὐτῶν οὐκ ἐν οὐρανοῖς ἦσαν, ἀλλ᾽ ἐπὶ γῆς. Τούτους καὶ δίδωσιν εἰς προνομὴν ὁ θεός. Εἴ-ποις δ᾽ ἂν καὶ κρείττονας τοῦ λαοῦ ἐκείνου θησαυροὺς εἰς προνομὴν ἐκδίδοσθαι. Θησαυροὺς γὰρ εἶχον Μωϋ-σῆν καὶ τοὺς προφήτας, οὓς ἔλαβεν ἀπ᾽ αὐτῶν ὁ Χρι-στὸς, ὃς [3]) καί φησιν· „ἀρθήσεται [4]) ἀφ᾽ ὑμῶν ἡ βασι-λεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρ-ποὺς αὐτῆς.“ Πρῶτοι γὰρ ἐκεῖνοι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, καὶ μετ᾽ ἐκείνους ἡμεῖς. Ἤρθη δὲ ἀπ᾽ αὐτῶν. Καὶ νῦν ἔχουσιν αὐτῶν τὰς γραφὰς τὸ [5]) μὴ θεωρεῖν τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν. Πεπλήρωται γὰρ μετὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν· „ἀκοῇ [6]) ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπα-χύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου.“

„Καὶ [7]) καταδουλώσω σε ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς.“ Καταδεδούλωται ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ γέ-γονεν ἐν τῇ γῇ, ἣν οὐκ ᾔδει.

„Κύριε, [8]) μνήσθητί μου.“ Ταῦτα ὁ προφήτης φησὶν, ὁρῶν ἑαυτὸν μηδὲν ὠφελοῦντα, καὶ μάτην τα-

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 12. — Ed. Ruaei: *Σίδηρον.*

[2]) Jerem. XV, 13. coll. Hom. XIV.

[3]) Ed. Ruaei: *ὃ καί φησιν.*

[4]) Matth. XXI, 43. [5]) Ed. Ruaei: *τό.*

[6]) Matth. XIII, 14. 15. coll. Jesai. VI, 9. 10.

[7]) Cfr. Jerem. XV, 14.

[8]) Jerem. XV, 15. coll. Hom. XIV.

λαιπωρούμενον ταῖς ἐξ αὐτῶν πυκνοτέραις ἐπιβουλαῖς. Ἐχθρὸς γὰρ γέγονε τοῖς ἀκούουσιν, ἀληθεύων αὐτοῖς. Ἐμακροθύμησας δὲ, φησὶν, ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν· ἐπὶ δὲ τοῖς κατ᾽ ἐμοῦ τετολμημένοις μὴ μακροθυμήσῃς· τοῖς γὰρ οὕτω μὴ πειθομένοις ὁ σὸς θυμὸς εἰς κάθαρσιν ὑπολείπεται. Τύχοιμι τοίνυν, ἀνθ᾽ ὧν ὠνειδίσθην ὑπὲρ σοῦ, τῆς σῆς μακροθυμίας.

„Συντέλεσον [1]) αὐτούς.“ Συντέλεια κακοῖς, τὸ πέρας τὴν κακίαν λαβεῖν. Καὶ αἰσθητῶς δὲ συνετελέσθησαν ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιβουλῇ. Οὐκέτι γὰρ Ἱερουσαλὴμ μητρόπολις τῆς Ἰουδαίας βασιλικὴ, οὐδὲ Ἰσραὴλ θεοῦ χρηματίζει λαός.

„Καὶ [2]) ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην.“ Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ λόγος σου εἰς δεσμὰ, εἰς δίκας, εἰς πράγματα, εἰς δυσφημίας, εἰς πόνους, ἀλλὰ τὸ τέλος τούτων εἰς εὐφροσύνην ἔσται. Ὅπερ ἁρμόττει Χριστιανοῖς ταλαιπωρουμένοις καὶ προσδοκῶσι τὰς ἀμοιβάς· οὓς καὶ μάλιστα λέγειν εἰκός· „ὅτι [3]) ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ᾽ ἐμὲ, κύριε παντοκράτωρ,“ Χριστὸς αὐτοῖς ὄνομα.

„Οὐκ [4]) ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ τούτων παιζόντων.“ Συνέδριον σπουδαζόντων πάντα ποιεῖν μετὰ σπουδῆς, καὶ σπουδῆς ἄξια. Καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον, σπουδὴ ὁ βίος, σπουδὴ ἡ πρᾶξις. Παιζόντων δὲ συνέδριον, καταλιπὸν τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰ ἀναγκαῖα, τοῖς παιγνιοῖς σχολάζει τοῦ αἰῶνος τούτου.

„Καταμόνας [5]) ἐκαθήμην.“ Μιμείσθω τις τοῦτο πλῆθος ὁρῶν ἁμαρτωλῶν, μὴ φέρον αὐτοῦ δικαιοῦντος τὸν βίον. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ λέγων Ἠλίας· „κύριε, [6])

[1]) Jerem. XV, 16. coll. Hom. XIV.
[2]) Jerem. XV, 16. coll. Hom. XIV.
[3]) Cfr. Jerem. XV, 16.
[4]) Cfr Jerem. XV, 17. coll. Hom. XIV.
[5]) Jerem. XV, 17. coll. Hom. XIV.
[6]) Cfr. I Regg. XIX, 10. (III Regg.)

τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, κἀγὼ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου λαβεῖν αὐτήν.“ Τάχα δὲ ὁ τῶν πολλῶν μὴ ἔχων ἀνακεχωρηκότα βίον, οὐ δύναται λέγειν· „καταμόνας[1]) ἐκαθήμην.“ Ὁ δὲ βίον ἔχων δυσμίμητον, ὡς μηδένα παραπλήσιον ἔχειν ἐν ἔθει, ἐν λόγῳ, ἐν πράξεσι καὶ σοφίᾳ, λέγει ἂν εἰκότως καταμόνας καθέζεσθαι. Ἔτι δὲ μόνος κάθηται ὁ μὴ τῷ τῶν παθῶν παρενοχλούμενος πλήθει, ἀλλ' εἰς νοῦν ὅλος, καὶ τὸ ἓν ἀναχωρήσας τὸ ἐν αὐτῷ.

„Ὅτι[2]) πικρίας ἐνεπλήσθην.“ Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. Δεῖ πικρίας ἀπολαῦσαι κατὰ τὸν παρόντα βίον, καὶ μηδενὸς ἀπολαῦσαι γλυκέος. Ὅταν γὰρ ἑορτάζῃς, φησὶν, ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων φάγεσαι, καὶ εἰ τὰ ἄζυμα εἰλικρινείας ἐστὶν καὶ ἀληθείας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, ὃς φαγὼν οὕτω αὐτὰ Παῦλος καὶ πικρίδας ἤσθιεν, λέγων· „ἐχθρὸς[3]) γέγονα ὑμῖν ἀληθεύων.“ Καὶ πάλιν· „ἐν[4]) κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις, καὶ λιμῷ, καὶ δίψῃ, χωρὶς τῶν παρεκτός.“ Ὁ μὲν νόμος εἶπεν· „ἄζυμα[5]) μετὰ πικρίδων ἔδεσθε·“ καὶ οὐκ εἶπεν· „ἕως πλησθῆτε·“ ὥσπερ ἐπ' ἄλλων· „φάγεσθε, καὶ ἐμπλησθήσεσθε.“ Ὁ δὲ προφήτης προσεπιτείνει, λέγων, ὅτι οὐχὶ πικρίαν ἔφαγον, ἀλλὰ „πικρίας[6]) ἐνεπλήσθην.“

„Ἵνα[7]) τί οἱ λυποῦντές με κατισχύουσί μου.“ Ἐπεβουλεύετο γὰρ ὑπὸ τῶν τῇ ἀληθείᾳ δυσαρεστουμένων τοῦ λόγου· καὶ ἦσαν αὐτοῦ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ δυνατώτεροι. Οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ δικαίου ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου, ὡς ἐπὶ τῶν μαρτύρων· ὁ μὲν δικαστὴς

---

[1]) Jerem. XV, 17.
[2]) Jerem. XV, 17. coll. Hom. XIV.
[3]) Cfr. Gal. IV, 16. [4]) Cfr. II Cor. XI, 27. 28.
[5]) Cfr. Exod. XII, 8. [6]) Jerem. XV, 17.
[7]) Jerem. XV, 18. coll. Hom. XIV.

ἐκάθητο τρυφῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, χριστιανὸς δὲ, ἐν ᾧ Χριστός ἐστι δικαζόμενος, πικρίας ἐνεπίμπλατο πρὸς τοῦ ἀδίκου κατακρινόμενος. Εἰ δὲ καὶ πληγὴ στερεὰ, ἀλλὰ μετὰ ταύτην ἴασις γίνεται.

Κεφάλαιον ἑκκαιδέκατον.

„Ἰδοὺ, [1]) ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλούς.“ Πέμπει γὰρ ὁ θεὸς ἁλιέας ἀνθρώπων, καθάπερ τοὺς ἀποστόλους, τέχνην αὐτοῖς ἐμβαλὼν ἁλιευτικὴν, καθ' ἣν ἐκ τῶν θείων γραφῶν πλέκουσι τῆς ἁλιείας τὰ ὄργανα. Καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἁλμυρᾶς τοῦ βίου ἀνέλκουσι θαλάττης, καὶ θανατοῦσι τῷ κόσμῳ, καθάπερ ἰχθύας θαλάττης. Ζωοποιεῖ δὲ θεὸς τούτους τὴν ἀμείνω ζωήν· καθ' ἥν τις μεταμορφωθεὶς, οὐκέτι σὺν τοῖς ἀνάλογον ἰχθύσιν ἐν ἁλμυρᾷ διάγει θαλάττῃ, κατὰ τό· „εἰς [2]) τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος·“ ἀναδραμῶμεν δὲ ἐντεῦθεν, τὴν ἐν ὄρεσι ποιοῦντες διατριβὴν, δηλαδὴ τοῖς προφήταις, καὶ τὴν ἐν βουνοῖς, τοῖς δικαίοις· ὅθεν ὑπὸ ἁλιέων μὲν οὐκέτι λαμβάνεται, ὑπὸ θηρευτῶν δὲ ἀγγέλων, ὑφ' ὧν εἰ δεῖ διάγειν ἐν ὄρεσι καὶ βουνοῖς. Ἐκεῖθεν γὰρ θηρῶσιν ἄγγελοι τὰς ἐκ τοῦ σώματος τοιαύτας ἐξιούσας ψυχὰς, ἀλλ' οὐ τὰς κάτω κειμένας. Ὅθεν ἀνιτέον εἰς ὄρος, ἔνθα μετεμορφώθη Χριστὸς, ἔνθα τοὺς μαθητὰς ἐδίδασκε τοὺς μακαρισμοὺς, ὅτε τοὺς ὄχλους ἑωράκαμεν.

„Καὶ [3]) ἐκ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν.“ Τίνες δὲ πάλιν αἱ τρυμαλιαὶ τῶν πετρῶν; Καὶ ἀπὸ τούτων γὰρ θηρεύσουσιν ἄγγελοι. Εἰς ὀπὴν τοίνυν πέτρας ἔθηκε

---

[1]) Jerem. XVI, 16. coll. Hom. XVI.
[2]) Cfr. II Cor. III, 18.
[3]) Jerem. XVI, 16. coll. Hom. XVI.

τὸν Μωυσῆν ὁ θεός. Ἦν δὲ αὕτη Χριστὸς ἡ μία τρυμαλιὰ, κατὰ μὲν τὴν θεότητα πέτρα χρηματίζων, κατὰ τό· „ἡ [1]) δὲ πέτρα ἦν Χριστός·“ κατὰ δὲ τὴν οἰκονομίαν ὀπὴ, δι᾽ ἧς τὰ μετὰ θεὸν θεωρεῖται. Αἱ πολλαὶ δὲ πέτραι, περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος, οἵ τε προφῆται, καὶ ἀπόστολοι, καὶ μειζόνως οἱ ἄγγελοι, μιμηταὶ ὑπάρχοντες Χριστοῦ, καὶ ἔχοντες ὀπὴν, δι᾽ ἧς κατανοεῖται τὰ ὀπίσθια [2]) τοῦ θεοῦ. Καὶ ἕκαστος δὲ δι᾽ ὧν λέγει περὶ θεοῦ, νόησιν ἐμποιούντων αὐτοῦ, ποιεῖ ἐν ἑαυτῷ ὀπὴν τοῦ νοεῖσθαι θεόν· ἤγουν διὰ μὲν Μωυσέως, τὸν νόμον· διὰ δὲ Ἠσαΐου τὴν προφητείαν νοοῦμεν, δι᾽ ἄλλου δὲ ἄλλο τι. Ἔστι δὲ καὶ ἐπ᾽ ἀγγέλου λαλοῦντος ἱστάμενον, κατὰ τό· „ἄγγελος [3]) ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί·“ ὡς ἀπὸ πέτρας καὶ ὀπῆς ἀγγελικῶς ἰδεῖν τὸν θεὸν, οὕτως ἐπὶ τῆς βάτου ἄγγελος μὲν ὁ φανεὶς, ἀλλ᾽ ὁ ἐν αὐτῷ φησιν· „ἐγὼ [4]) θεὸς Ἀβραάμ.“ Ἀλλὰ τῶν θηρευτῶν τὴν ἄφιξιν ἀγνοοῦντες, μὴ καταβῶμεν ἀπὸ τῶν εἰρημένων. Τῷ γὰρ ἔξω τυγχάνοντι λέγεται τό· „ἄφρον, [5]) ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἑτοίμασας, τίνι ἔσται;“ Ὡς γὰρ κάτω κείμενος ἔλεγεν· „ἔχεις [6]) ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν πλανώμενος κρίσει. Ἠγνόει γὰρ, ὅτι τὰ ὄντως ἀγαθὰ οὐκ ἐν τῇ κατηραμένῃ γῇ, ἀλλ᾽ ἐν οὐρανῷ. Ἐν τούτῳ γὰρ ἡ τῶν μακαρίων ἀνάπαυσις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

„Ὅτι [7]) οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ πάσας τὰς ὁδοὺς αὐτῶν.“ Τῶν δὲ τοιούτων ἐπὶ τὰς ὁδοὺς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κυρίου· οὐ κρύπτονται γὰρ ἀπ᾽ αὐτοῦ, καθάπερ οἱ φαῦλοι, καθάπερ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ. Κατὰ γὰρ

---

1) Cfr. I Cor. X, 4. 2) Ed. Ruaei: *ὀπίστια.*

3) Zach. II, 3. 4) Cfr. Exod. III, 6.

5) Luc. XII, 20.

6) Cfr. Luc. XII, 19. — Ed. Ruaei: *εἰς ἔτι πολλά.*

7) Jerem. XVI, 17. coll. Hom. XVI.

τὸν ἀπόστολον· „ἐὰν [1]) μὴ ἡ συνείδησις καταγινώσκῃ ἡμῶν, παῤῥησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν θεόν.“

„Ὡς [2]) ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα.“ Ψευδῆ δὲ εἴδωλά φησι, τὸ ὂν λέγων, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς ἀληθέσιν ἐναντία διαστέλλων ἑτέροις. Ποιεῖ δὲ ἑαυτῷ θεοὺς οὐ μόνον ὁ κατασκευάζων ἀγάλματα, ἀλλὰ καὶ ὁ ψευδῆ δόγματα ἑαυτῷ συστησάμενος, καὶ ὡς ἀληθῆ προσκυνῶν τὰ τῆς ψυχῆς ἀναπλάσματα.

Κεφάλαιον ἑπτακαιδέκατον.

„Στηρίσει [3]) δὲ τὴν σάρκα βραχίονος αὐτοῦ.“ Ὁ κατὰ σάρκα στρατευόμενος καὶ ἐν σαρκὶ πεποιθώς. Ὁ γὰρ ἅγιος πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἔχει, νεκρῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

„Ἐφώνησε [4]) πέρδιξ.“ Ἐν τῇ περὶ ζώων ἱστορίᾳ λέγεται κακοηθέστατος εἶναι ὁ πέρδιξ. Περὶ τοὺς πόδας γὰρ στρεφόμενος τοῦ θηρεύοντος, καὶ τοῦ ἁλοῦν ἐλπίδα διδούς, ἀποσπᾷ τῆς καλιᾶς ἑαυτόν· καὶ ὅταν στοχάζηται πεφευγότας τοὺς νεοσσούς, καὶ αὐτὸς αἰφνιδίως ἀφίπταται. Ἔστι δὲ καὶ ἀκάθαρτον, ὥστε τοὺς θηρεύοντας μονομαχεῖν ἀλλήλοις περὶ τῆς μίξεως, καὶ ἄῤῥενα μετὰ νίκην ἐπιβαίνειν τοῦ ἄῤῥενος. Ἀσεβὲς ἄρα τὸ τοιοῦτον ζῶον ἐπὶ τοῦ σωτῆρος μεταλαβεῖν, καὶ μάλιστα διὰ τὴν εἰρημένην ἐγκατάλειψίν τε καὶ ἀφροσύνην. Περὶ τοῦ διαβόλου τοίνυν ὁ λόγος, οὐ τὰ ἴδια συνάγοντος κτίσματα, ἴδια δὲ ποιουμένου τὰ τοῦ θεοῦ. Φωνεῖ δὲ διὰ τῶν ἑτεροδόξων, ὧν οὐδεὶς ἠδύνατο λέγειν· „τὰ [5]) ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει.“

---

1) Cfr. I Joann. III, 21.
2) Jerem. XVI, 19. coll. Hom. XVI.
3) Cfr. Jerem. XVII, 5. coll. Hom. XVII.
4) Jerem. XVII, 11. coll. Hom. XVII.
5) Cfr. ev. Joann. X, 27.

Ἀλλ' ἦν ἡ φωνὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ. Διὸ καί φησιν· „εἰ[1]) δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;“ Ἐπλούτησε δὲ ὁ πέρδιξ, καὶ πολλαὶ τῶν ἀδιακρίτων αὐτῷ ἀνθρώπων μυριάδες ἐγένοντο· ἃς δὲ συνήγαγεν, οὐ κρίσεως μεριμνῶν, οὐδὲ κρίσιν ἔχων, ἀκρίτως δὲ πράττων. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ πλοῦτος κεκριμένος ἐξήλεγκται· οἵ καὶ ἐν ἡμίσει τῶν ἡμερῶν τοῦ πέρδικος ἐγκατέλιπον αὐτὸν, ὅτε ἐξείλετο ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ αἰῶνος Χριστὸς Ἰησοῦς. Ἐν ᾧ αἰῶνι μόνῳ τοῦ πέρδικός εἰσιν αἱ ἡμέραι, ἃς δὴ πρὶν πληρωθῆναι, τοῦτον ἐγκατελίπομεν. Διό φησιν· „ἐν[2]) ἡμίσει τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ·“ αἵτινές εἰσιν αἱ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡμέραι. Καὶ μὴ ὢν καθ' ἑαυτὸν φρόνιμος, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἠπατημένοις δοκῶν· διὸ καὶ φρονιμώτατος εἴρηται τῶν θηρίων ὁ ὄφις· ὅτε δὲ τοῦτον ἐγκατελίπομεν, εἰκότως ἄφρων ἠλέγχετο.

„Θρόνος[3]) δόξης ὑψωμένος, ἁγίασμα ἡμῶν.“ „Ὅ[4]) τε γὰρ ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες.“ Οὐδὲ γὰρ ἅγιον εἶναι χωρὶς αὐτοῦ, οὔτε ὑπομένειν ἐστὶ μὴ ἔχοντα τὸν Χριστόν. Ὡς γάρ ἐστιν αὐτοδικαιοσύνη καὶ αὐτοαλήθεια, οὕτως αὐτοαγιασμὸς καὶ αὐτουπομονή· διὸ καὶ εἴρηται· „ἁγίασμα[5]) ἡμῶν καὶ ὑπομονὴ Ἰσραὴλ, κύριε.“

„Πάντες[6]) οἱ καταλιπόντες σε καταισχυνθήτωσαν.“ Ἕκαστος γὰρ ἡμῶν δι' ὧν ἁμαρτάνει, καταλιμπάνει τὸν Χριστὸν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα. Ἀδικῶν γὰρ δικαιοσύνην καταλείπει, καὶ βεβηλωθεὶς ἁγιασμὸν, καὶ πολεμῶν εἰρήνην, καὶ ὑπὸ πολεμίῳ γενόμενος ἀπολύτρωσιν, καὶ τὴν σοφίαν ὁ μὴ ὢν κατὰ θεὸν, καὶ θέ-

---

1) Cfr. II Cor. XIII, 3.
2) Cfr. Jerem. XVII, 11. 3) Jerem. XVII, 12.
4) Hebr. II, 11.
5) Cfr. Jerem. XVII, 12. coll. 13.
6) Jerem. XVII, 13. coll. Hom. XVII.

λων εἶναι σοφός. Τοῖς οὖν καταλιποῦσι τὸν θεὸν ἀρᾶται ὁ προφήτης, αἰσχύνην τὸ ἐσόμενον αὐτοῖς λέγει ἐν σχήματι τῆς ἀρᾶς· „καὶ[1]) ἐπὶ γῆς γραφήτωσαν,“ φησί. Πάντες γὰρ ἄνθρωποι γράφονται, οἱ μὲν ἅγιοι ἐν οὐρανοῖς, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐπὶ γῆς.

„Ἴασαί[2]) με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι.“ Οὐκ ἄν τις εἴποι τοῦτο σὺν ἀληθείᾳ ἢ τῷ εἰπόντι· „οὐ[3]) χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ᾽ οἱ κακῶς ἔχοντες·“ τῷ καὶ διὰ τούτους ἐληλυθότι. Τοῦτο γὰρ εἶπε δικαίως ἡ αἱμοῤῥοοῦσα, τό· „ἴασαί[4]) με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι·“ ἀλλ᾽ οὐ τοῖς ἰατροῖς, εἰς οὓς κατηνάλωσε τὴν οὐσίαν, οὐδ᾽ εἴ τις ἄλλος ἐπαγγέλλεται τὴν τῶν ψυχῶν ἰατρικὴν, ἀλλ᾽ ἢ ἐκείνῳ μόνῳ, οὗ ἀρκεῖ ἅψασθαι τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Οὗτος γὰρ ἐὰν ἰάσηται, τὸ τέλος ἀκολουθεῖ τῇ ἀπ᾽ αὐτοῦ ἰάσει, τουτέστιν ἡ θεραπεία. Μόνη δὲ καὶ ἀληθὴς σωτηρία, ἐὰν σώσῃ Χριστός. „Ψευδὴς[5]) γὰρ ἵππος εἰς σωτηρίαν,“ καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα. Διὸ καὶ μόνῳ εἰρητέον· „σῶσόν[6]) με, καὶ σωθήσομαι.“ Ἐρεῖ δὲ τοῦτο ὁ τῷ ἀποτετάχθαι παντὶ καυχήματι, δυνάμενος λέγειν· „ὅτι[7]) καύχημά μου εἶ σύ·“ ὁ κατὰ τὴν ἐντολὴν „μὴ[8]) ἐπὶ σοφίᾳ, μὴ ἐπὶ ἰσχύϊ, μὴ ἐπὶ πλούτῳ, ἀλλ᾽ ἢ ἐν τούτῳ καυχώμενος τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν, ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος.“ Ὁ δὲ τοιοῦτος ἐρεῖ τό· „οὐκ[9]) ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου·“ πρὸς ὃν ὁ Ἰησοῦς ἐρεῖ· „ἆρον[10]) τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει·“ καί· „ἄφες[11]) πάντα,

---

1) Cfr. Jerem. XVII, 13.
2) Jerem. XVII, 14. coll. Hom. XVII.
3) Cfr. Marc. II, 17.
4) Cfr. Jerem. XVII, 14. coll. Matth. IX, 20. seqq.
5) Psalm. XXXIII, 17. (XXXII.)
6) Jerem. XVII, 14. 7) Cfr. Jerem. XVII, 14.
8) Cfr. Jerem. IX, 23. 24. 9) Jerem. XVII, 16.
10) Ev. Joann. V, 11. 12.
11) Cfr. Luc. XVIII, 22.

καὶ ἀκολούθει μοι·“ καί· „ὅστις[1]) οὐ καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.“ Οὐ κοπιᾷ δὲ οὕτως ἀκολουθῶν. Καὶ[2]) οὐκ ἔσται γὰρ μόχθος ἐν Ἰακὼβ, οὐδὲ ὀφθήσεται πόνος ἐν Ἰσραήλ.

„Τοῦ[3]) αὐτοῦ.“ Τί δήποτε τοῦτ᾽ ἔστιν; Ἐπειδὴ συνεχῶς ἀπειλεῖ τὰ δεινὰ, αὐτοὶ δὲ ἠπίστουν τοῖς λεγομένοις, σκώπτοντες εἰς αὐτὸν ἀεὶ ἔλεγον· „ἐλθέτω.“[4]) Ἀλλ᾽ ἐγὼ, φησὶν,[5]) οὐκ ἀπέκαμον καὶ ὀνειδιζόμενος.

Κεφάλαιον εἰκοστὸν δεύτερον.

„Ὁ[6]) οἰκοδομῶν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ οὐ μετὰ δικαιοσύνης.“ Τὴν μετὰ δικαιοσύνης οἰκοδομουμένην οἰκίαν ἐδήλωσεν εἰπὼν ὁ ἀπόστολος· „θεοῦ[7]) γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.“ Λέγει δὲ, ὅτι „θεμέλιον[8]) οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸ κείμενον, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς. Εἰ δέ τις οἰκοδομεῖ,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐκοῦν διὰ τοῦ διδάξαντος ὁ πιστεύων, θεμέλιον ἔσχεν τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. Ἐποικοδομεῖ δέ τις, εἰ μὲν καλῶς, χρυσὸν, τῆς ἀληθείας τὰ δόγματα, ἀργύριον, λόγον σωτήριον· λίθους τιμίους, οἰκοδομίαν ἐξ ἀρετῶν· εἰ δὲ κακῶς ἐποικοδομῶν τῷ Ἰησοῦ, πονηρὰ λέγω ξύλα, χόρτον, καλάμην, πῶς οὐκ ἀσεβεῖ, ἐφ᾽ ὃν ἔρχεται τὸ οὐαί; „Ὁ[9]) οἰκοδομῶν οἰκίαν αὐτοῦ οὐ μετὰ δικαιοσύνης.“ Ὁ ποιῶν ὑψηλὸν οἰκοδόμημα· οὐ κατὰ λόγον δὲ θεοῦ καὶ ἀλήθειαν, οὐκ ἐν κρίματι ὑπερῷα ποιεῖ. Ἀναλόγως νόει καὶ τοὺς διδάσκοντας ἢ ἀλήθειαν, ἢ ψευδώνυμον γνῶ-

---

[1]) Cfr. Matth. X, 37. 38.
[2]) Cfr. Jesai. XXXV, 10. coll. LI, 11.
[3]) Cfr. Jerem. XVII, 14. [4]) Jerem. XVII, 15.
[5]) Cfr. Jerem. XVII, 16.
[6]) Cfr. Jerem. XXII, 13. [7]) I Cor. III, 9.
[8]) Cfr. I Cor. III, 11. 12. [9]) Jerem. XXII, 13.

σιν· οἷον Παῦλον μὲν οἰκίαν τὴν ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν μετὰ δικαιοσύνης· ὑπερῷα δὲ Τιμόθεον καὶ Λουκᾶν· καὶ τοὺς τοιούτους ἐν κρίματι.

„Ὠικοδόμησας[1]) σεαυτῷ οἶκον σύμμετρον." Εἴποις δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων ἀκολούθως τοῖς πρόσθεν εἰρῆσθαι. Ὡς γάρ φησιν ὁ Σολομῶν· „ὃς[2]) ἐνεργεῖ θησαυρίσματα γλώσσῃ ψευδεῖ, μάταια διώκει, καὶ ἐλεύσεται εἰς παγίδα θανάτου." Οἱ γὰρ τοιοῦτοι οἰκοδομοῦσιν ἑαυτοῖς οἰκίας ὀνόματι ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶ πονηρευομένων, πρὸς οὓς λέγεται μετὰ εἰρωνείας· „ᾠκοδόμησας[3]) σεαυτῷ οἶκον σύμμετρον, ὑπερῷα ῥιπιστά·" ἐν οἷς ᾠήθησαν ἀναψυχὴν ᾠκοδομηκέναι. Διὰ δὲ τῶν θυρίδων οἴει πεφωτικέναι φωτὶ γνώσεως τὰ οἰκοδομήματά σου, καὶ ἀσήπτοις ξύλοις εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς οἰκίας κεχρῆσθαι, καὶ χρίεις διὰ μίλτου μιμούμενος τὸ αἷμα Χριστοῦ.

„Μὴ[4]) βασιλεύσεις, ὅτι σὺ παροξύνῃ." Ἀλλ' οὐ βασιλεύεις, εἰ καὶ παρωξύνθης ἐν κέδρῳ τοῦ πατρός σου. Κέδρος ὁ πατὴρ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, δένδρον τι ὑψηλὸν, ὑπερήφανον, ἀντικείμενον, ὁ διάβολος, ἢ ὁ λόγων μοχθηρῶν ἄρχων. Οἱ δὲ τοιαῦτα οἰκοδομήσαντες, λιμῷ ἀπολοῦνται· οὐ γὰρ φάγονται,[5]) οὐδὲ πίονται, ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην ἔγνωσαν, μὴ ἐγνωκότες Χριστόν· τὸ δὲ τὰ δίκαια πράττειν, ἴδιον, φησὶ, τῶν γινωσκόντων τὸν θεόν. Τῶν δὲ μὴ τοιούτων οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ καλοὶ, μὴ βλέποντες τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἡ καρδία, ψευδῶν πεπληρωμένη δογμάτων, δι' ὧν σφάλλοντες ἑτέρους, φονεύουσιν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, αἷμα ἀθῷον ἐκχέοντες τῇ γλώττῃ ψευδεῖ καὶ δολίᾳ. Τοῦτο δὲ τῆς διὰ τριφυοῦς χεῖρον σφαγῆς.

---

[1]) Jerem. XXII, 14. [2]) Cfr. Prov. XXI, 6.
[3]) Jerem. XXII, 14. [4]) Cfr. Jerem. XXII, 15.
[5]) Cfr. Jerem. XXII, 15. 16.

„Ἐὰν[1]) γενόμενος γένηται Ἰεχονίας υἱὸς Ἰωακείμ.“ Τὸν Ἰωακεὶμ τοῦτον, Ἰεχονίαν Ἱερεμίας καλεῖ, τὸν δὲ τούτου πατέρα Ἐλιακεὶμ προσαγορευόμενον, Ἰωακεὶμ ἐκάλεσε Νεχαὼ Φαραώ, ὃν ἀνελὼν ὁ Βαβυλώνιος πρὸ τῆς πύλης ἀπέῤῥιψεν, ὡς ὁ παρὼν προφήτης λέγει, καὶ Ἰώσηπος ἐν τῇ δεκάτῃ τῆς ἀρχαιολογίας. Τὸ δὲ „ἀποσφράγισμα,“ σφραγὶς ἐξέδωκαν οἱ λοιποί. Σφραγὶς δὲ ἤτοι σφενδόνη ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ γίνεταί πως ὁ τὸ κατ' εἰκόνα διὰ μετανοίας ἀναλαμπρύνων· ἔργα γὰρ ἀγαθὰ νοεῖται τὰ δεξιὰ τοῦ θεοῦ, τοῦ τὰ πρόβατα ἱστῶντος ἐκ δεξιῶν. Ἣν δὲ σφραγίδα τῷ ἀσώτῳ υἱῷ δέδωκεν ὁ πατὴρ ἐπιστρέψαντι. Ὅπερ εἰ γέγονεν Ἰεχονίας, τύπος τοῖς ὑπηκόοις εὐσεβείας ἐγένετο, ἀλλ' οὐ γέγονε· πλὴν ἔδοξε τῷ προφήτῃ πείθεσθαι φήσαντι· „Ὁ ἐκπορευόμενος[2]) πρὸς τὸ χωρῆσαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλεικότας ὑμᾶς, ζήσεται.“ Ἐξῆλθε γὰρ ἐπαγόμενος καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς δυνατοὺς, αὐτομολήσας πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους. Εἰ δὲ γὰρ τελείαν, φησὶν, ἐπεδείξατο τὴν μετάνοιαν, ὥστε καὶ σφραγίδα γενέσθαι τῆς ἐν περιτομῇ δικαιοσύνης κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, ὡς κατὰ τοῦτο δοκεῖν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, πάντως ἂν παρεδόθη δίκην ὑφέξων τῶν πρώην ἡμαρτημένων, εἰ καὶ μετριωτέραν. Ἐν Βαβυλῶνι γὰρ σωφρονισθεὶς ἐν εἱρκτῇ καὶ δεσμοῖς, πάλιν Εὐιλὰδ Μερωδὰχ μετέστη πρὸς ἄνεσιν, ὁμοδίαιτος γενόμενος τῷ βασιλεῖ· καὶ οὕτως ἐν ἀλλοτρίᾳ καταλύσας τὸν βίον.

Κεφάλαιον εἰκοστὸν τρίτον.

„Μὴ[3]) ἀκούετε τοὺς λόγους τῶν προφητῶν.“ Ἀπαγορεύει οὐ προφήτην ἁπλῶς ἀκούειν, ἀλλὰ λόγους προ-

[1]) Jerem. XXII, 24. [2]) Cfr. Jerem. XXI, 9.
[3]) Jerem. XXIII, 16.

φητῶν ἐν μιμήσει προφερομένους. Ὁ γὰρ ἀκούων προφήτου, οἷον Μωσέως, οὐκ αὐτοῦ, ἀλλὰ κυρίου ἀκούει διὰ τούτου λαλοῦντος. Οἱ δὲ ψευδοπροφῆται ματαιοῦσιν. Τῷ γὰρ μὴ ἐπιστρέφειν, ποιοῦσι τὸν ἀκούοντα μάταιον, ὅρασιν καρδίας λαλοῦντες. Νοῦς γὰρ ἐπιβάλλων πράγμασι χωρὶς θεοῦ βοηθείας, ὅρασιν καρδίας, οὐκ ἀπὸ στόματος λαλεῖ τοῦ χορηγοῦντος εἰπεῖν καὶ φωτίζοντος. Ἔστι δὲ ὅτε συντρέχει καρδίας ὅρασις καὶ στόματος κυρίου λόγος· ὅθεν οὐχ ἁπλῶς ψέγει τὴν ὅρασιν τῆς καρδίας, ἀλλ' ὅταν μὴ προσείη τὸ ἕτερον. Συντρέχει δὲ παρὰ τῷ λέγοντι· „προσεύχομαι[1]) δὲ τῷ στόματι, προσεύχομαι δὲ τῷ νοΐ."

„Ἰδού,[2]) σεισμὸς παρὰ κυρίου." Προφητεύει περὶ τοῦ σεισμοῦ καὶ ὀργῆς κυρίου ἐκπορευομένης ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς. Ὁ θυμὸς οὐκ ἀπεστράφη, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἕως ἂν ποιήσῃ αὐτό· ὡς ἀποστρέφοντος, ἐπὰν ποιήσῃ. Ὃ δὲ μὴ πεποίηκε λόγος κυρίου, θυμὸς κυρίου ποιεῖ. Τί δὲ θυμὸς κυρίου ποιεῖ, λέγει Δαβὶδ ἐν τῷ· „κύριε,[3]) μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με." Οὐκοῦν ἐλέγχων οὐ παύσεται, ἕως[4]) ποιήσῃ δι' οὗ ἐλέγχει· ὡς οὐδὲ ἡ ὀργὴ μέχρι τελείως παιδεύσῃ. Οὐ μόνον δὲ ποιήσει, ἀλλὰ καὶ στήσει[5]) καὶ βεβαιώσει. Τὸ δέ· „ἀπὸ[6]) ἐγχειρήματος καρδίας αὐτοῦ·" αἴνιγμα ὃν ἐπ' ἐσχάτου, φησί,[7]) νοηθήσεται, δηλαδὴ περὶ τῶν εἰρημένων περί τε θυμοῦ καὶ ὀργῆς. Χάρις οὖν τῷ ἡμῖν ἀποκαλύψαντι τὰ μέχρι τοῦ παρόντος κεκρυμμένα.

„Θεὸς[8]) ἐγγίζων ἐγώ εἰμι." Διὰ τοῦτο οὐκ ἔλαθόν με εἰς πονηρίαν τὸν λαόν μου ὠθήσαντες. Ὁ γὰρ

---

1) Cfr. I Cor. XIV, 14. 15.
2) Jerem. XXIII, 19.
3) Psalm. VI, 1. coll. XXXVIII, 1. (XXXVII.)
4) Cfr. Jerem. XXIII, 20.
5) Cfr. Jerem. XXIII, 20.
6) Jerem. XXIII, 20.
7) Cfr. Jerem. XXIII, 20.
8) Jerem. XXIII, 23.

καὶ προφήτῃ διδοὺς εἰδέναι τὰ πανταχοῦ, πολλῷ μᾶλλον οἶδεν αὐτός. „Πνεῦμα[1]) γὰρ κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην·“ καὶ „ἐν[2]) αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν,“ ὡς ὁ Παῦλος πρὸς Ἀθηναίους ἔφη. Τοιοῦτον καὶ τό· „οὐχὶ[3]) τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος;“ Τῇ δυνάμει γὰρ αὐτοῦ πᾶσιν ἐγγίζει. Καὶ εὐχαὶ ἄρα οὐχ ὡς πρὸς πόῤῥω ὄντα γίγνονται τὸν θεόν. Καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ δὲ λέγεται· „ἐν[4]) τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο.“ Αὐτὸς γὰρ ὁ καὶ λέγων· „θεὸς[5]) ἐγγίζων ἐγώ εἰμι.“ Καὶ γὰρ ἔφησεν· „ὅπου[6]) δύο καὶ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, κἀγώ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν·“ ὁ καὶ λέγων· „ἰδού,[7]) ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.“

„Μὴ[8]) οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ;“ Ὡς γὰρ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς οὐδὲν τοῦ σώματος ἔρημον, ἀλλ' ὅπου αἴσθησις, ἐκεῖ καὶ ψυχή, καὶ ἐπὶ πᾶν φθάνει τὸ σῶμα, οὕτω καὶ οὐδὲν κενὸν τοῦ θεοῦ. Καὶ ὅμως καὶ πάντα πληρῶν οὐ πληροῖ τὸν ἁμαρτωλόν. Πνευμάτων γὰρ ἀκαθάρτων πεπλήρωται, καὶ τὸν τοιοῦτον ἀδύνατον ὑπὸ θεοῦ πληρωθῆναι, μὴ τῶν ἄλλων τῶν πληρούντων ἀπηλλαγμένον. Τοὺς γὰρ ἀξίους πληροῖ ἐν οὐρανῷ τε καὶ γῇ. „Τοῦ[9]) γὰρ κυρίου“ οὐχὶ ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, ἀλλ' „ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς,“ ὡς ὄντων ἐν αὐτῇ τινων, οἳ οὐκ εἰσὶ πλήρωμα γῆς. Πλήρωμα γὰρ τῆς γῆς οἱ πεπληρωμένοι ἀπὸ τοῦ εἰπόντος· „οὐχὶ[10]) τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος.“

---

[1]) Sap. Salom. I, 7. [2]) Act. XVII, 28.
[3]) Jerem. XXIII, 24. [4]) Ev. Joann. I, 10.
[5]) Jerem. XXIII, 23. [6]) Cfr. Matth. XVIII, 20.
[7]) Matth. XXVIII, 20. [8]) Jerem. XXIII, 24.
[9]) Cfr. Psalm. XXIV, 1. (XXIII.)
[10]) Jerem. XXIII, 24.

„Προφήτης,[1]) ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιόν ἐστι, διηγησάσθω.“ Ἐπειδὴ καὶ οἱ ψευδοπροφῆται κατεχρῶντο τῷ· „τάδε λέγει κύριος·“ τοὺς ἀληθεῖς προφήτας ὑποκρινόμενοι, ἔδει δὴ σημείων διαστελλόντων ἑκατέρους. Ἦν μὲν οὖν, κατὰ τὸν ἀπόστολον, πνευμάτων διακρίσεως χάρισμα. Καὶ ὁ τοῦτο ἔχων διέκρινε πνεύματα, τά τε θεῖα ὄντα, καὶ τὰ πονηρὰ, καθάπερ ἀργυραμοιβὸς τὸ νόμισμα τὸ δόκιμόν τε καὶ κίβδηλον. Χωρὶς δὲ τῆς καθολικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ νῦν εἰρημένον ἀρκεῖ πρὸς διάκρισιν. Ὁ γὰρ λόγος μου, φησὶν,[2]) οὐ διάκενος καὶ τρόφιμος ἀλόγων, ἀλλ' οἱονεὶ σῖτος καὶ λογικῶν τροφή.

„Τί[3]) τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σῖτον;“ Τί δὲ „τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σῖτον“ εἶπεν, ἀλλ' οὐ „πρὸς κριθήν;“ Παρέθηκεν γὰρ ὁ κύριος ἄρτους, τοὺς μὲν κριθίνους τοῖς ἀλογωτέροις, τοὺς δὲ πυρίνους τοῖς λογικοῖς. Διὸ καὶ νῦν οὐκ ἔφη· „τί τὸ ἄχυρον πρὸς τὴν κριθήν;“ ἀλλά· „πρὸς τὸν σῖτον·“ τὴν λογικὴν ἀκριβῶς παρέστησεν τροφήν. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημεῖον· ὅτι οἱ λόγοι κυρίου „ὡς[4]) πέλυξ κόπτων πέτραν.“ Ὅταν ὁ ἀκροατὴς ἐλεγχόμενος καίηται, ὥστε λέγειν· „οὐχὶ[5]) ἡ καρδία μου καιομένη ἦν ἐν ἐμοί;“ πῦρ καὶ σῖτός ἐστιν ὁ λόγος. Εἰ δὲ τέρπεται τῶν καθ' ἡδονὴν ἀκροώμενος, οὐκ ἄχυρα, ἀλλὰ πέλυξ ἐστὶν, οὐ ξύλα μόνον δυνατὸς, ἀλλὰ καὶ πέτραν διελεῖν, οὐ τὴν κατὰ Χριστὸν νοουμένην, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν,[6]) ἣν δεῖ τέμνεσθαι κατὰ τό· „συντριβήσονται[7]) πέτραι ἐνώπιον κυρίου.“

„Ἰδοὺ,[8]) ἐγὼ διὰ τοῦτο πρὸς τοὺς προφήτας τοὺς κλέπτοντας τοὺς λόγους μου.“ Ὥσπερ ὁ πριάμενος

---

[1]) Jerem. XXIII, 28. [2]) Cfr. Jerem. XXIII, 28. [3]) Jerem. XXIII, 28. [4]) Cfr. Jerem. XXIII, 29. [5]) Cfr. Luc. XXIV, 32. [6]) Ed. Ruaei: *ἀναιτίαν*. [7]) Cfr. Judith. XVI, 15. [8]) Cfr. Jerem. XXIII, 30.

ἱμάτιον, εἰ τύχοι παρ' οὗ δεῖ, νομίμως ἔχει τοῦτο· ὁ δὲ κλέψας ἔχει μὲν, ἀλλ' οὐ δικαίως· οὕτω τῶν διδασκόντων ἀπὸ γραφῆς οἱ νόθῳ ψυχῇ καὶ κεκηλιδωμένῃ τὰ ῥήματα φέροντες, κλέπτουσι· περὶ ὧν λέγοιτ' ἄν· „πάντες[1]) ὅσοι ἦλθον πρὸ ἐμοῦ, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃσταὶ, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.“ Τοιοῦτος ὁ λόγῳ χρώμενος εὐαγγελικῷ, μὴ πίστει διακείμενος πρὸς αὐτὸν, μηδὲ βιοὺς κατ' αὐτὸν, ἀλλοτρίᾳ δὲ προαιρέσει χρώμενος τῇ τοῦ λόγου ἀπαγγελίᾳ· κλέπτης γάρ ἐστι, καὶ λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· „ὁ[2]) κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις.“

Κεφάλαιον εἰκοστὸν τέταρτον.

„Καὶ[3]) στηριῶ τοὺς ὀφθαλμούς μου.“ Ὅπερ ὁ κόσμος ὅλος, τοῦτο κατά τινα ἀναλογίαν ἐστὶ μόνος ὁ ἄνθρωπος. Εὑρήσεις τινὰ μὲν οὐρανὸν λεγόμενον, ὅταν φορῇ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἄλλον δὲ γῆν, ἐὰν ἔχῃ τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ· τῷ γὰρ ἡμαρτηκότι λέλεκται· „γῆ[4]) εἶ·“ ἄλλον ἔχοντα ποταμοὺς ἐν αὐτῷ ἁλλομένους εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἐὰν ἔχῃ λόγους ποτιμωτάτους· ἄλλον ἔχοντα θάλατταν ἁλμυρὰν, κυμάτων πλήρη, ἔχουσαν δράκοντα, ὃν ἔπλασεν ὁ θεὸς ἐμπαίζειν αὐτῷ. Καὶ κατὰ μέρος εὑρήσεις τὸν μὲν ἥλιον, τὸν δὲ σελήνην λεγόμενον, καὶ ἀστέρας, ἐπεὶ „οὕτως[5]) ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.“ Καὶ μετ' ὀλίγα. Νῦν δέ φησιν αὐτὸν ἡ παραβολὴ σῦκον εἶναι πονηρὸν λίαν· γλυκάζει μὲν γὰρ αὐτὸν διὰ πεπάνσεως ἡ ἀρετὴ, ὡς εἶναι ψυχὴν ὅλην, καὶ πνεῦμα, καὶ σῶμα γλυκὺ τῆς ἐξ ἀρετῶν ποιότητος ἐντιθεμένης αὐτῷ· ἡ δὲ πονηρία κακὸν αὐ-

---

[1]) Cfr. ev. Joann. X, 8. [2]) Rom. II, 21.
[3]) Jerem. XXIV, 6. [4]) Cfr. Gen. III, 19.
[5]) I Cor. XV, 42.

τὸν καὶ ἄβρωτον ἀπεργάζεται. Ἀλλ' ἐὰν μὲν σῦκα ζητῇ τις μὴ λίαν χρηστὰ, ἔξω ζητεῖ ταῦτα τῶν τῆς θεοσεβείας μυστηρίων, καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ, ὥσπεροῦν καὶ τὰ μὴ λίαν πονηρά. Ἐὰν γὰρ ἔλθῃ ἐπὶ τὸν μαθητὴν πρὸ προσώπου τοῦ ναοῦ κυρίου, ἔστι σῦκα χρηστὰ λίαν, οἷα ποιεῖν οἶδε Χριστὸς, ἢ πονηρά. Οὐδὲ γὰρ τὸ ἔξω πονηρὸν σῦκον ἐξέβαλε τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω. Περὶ τὸν ναὸν τοίνυν τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ θεῖα δόγματα, δύο κάλαθοι κεῖνται. Καὶ οἶδεν ὁ ἐκλεγόμενος, πῶς ἕκαστον κατατάσσει, μὴ ἀνεχόμενος πονηροῦ σύκου ποιότητα τοῖς λίαν ἐγκαταμίξαι χρηστοῖς· „μικρὰ [1]) γὰρ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ·“ εἰ δὲ μὴ, τοὐναντίον. Καὶ τάχα ὁ κάλαθος τῶν σύκων τῶν πονηρῶν, ἡ γέεννά ἐστι τοῦ αἰωνίου πυρός· ὁ δὲ τῶν χρηστῶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀλλὰ πότε τοὺς καλάθους ὁ προφήτης ἑώρακεν; Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, φησίν. Ἐὰν γὰρ ἴδῃς τὴν ἐπιδημίαν τοῦ σωτῆρος, καὶ τοῦ λαοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀλλοτρίους φύσει καὶ ἔξω τῆς Ἱερουσαλὴμ, νῦν δὲ διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς θεὸν, καὶ γλυκύτητα τῆς ἀληθείας, γενομένους σῦκα χρηστὰ, ὄψει τῶν χρηστῶν σύκων τὸν κάλαθον. Ἐὰν δὲ τοὺς ἐκ περιτομῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην θεάσοιο, τῶν πονηρῶν ὄψει καὶ ἀβρώτων σύκων τὸν κάλαθον. Οὐκ ἀρκεῖ δὲ χρηστὰ λίαν εἶναι τὰ σῦκα, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρωΐμοις ὁμοιοῦσθαι προσήκει· ὄψιμον γὰρ σῦκον οὐκ ἔστιν, ᾧ παραβάλλεται ὁ σωζόμενος.

„Καὶ [2]) ἀνοικοδομήσω αὐτούς.“ Ὁ Χριστὸς οἰκοδόμος καὶ ἀρχιτέκτων, περὶ οὗ ἐν προφήταις λέλεκται· „οὗτος [3]) οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει.“ Φησὶν οὖν ὁ κύριος· „καὶ [4]) οἰκοδομήσω αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ καθελῶ.“ Ἀγαθὸς γὰρ

---

[1]) Cfr. 1 Cor. V, 6. [2]) Jerem. XXIV, 6.
[3]) Jesai. XLV, 13. [4]) Jerem. XXIV, 6.

ὢν ὁ θεὸς, οἰκοδομήματά τινα καθαιρεῖ· δεῖ γὰρ τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοδομὴν τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καταλυθῆναι, καὶ οὕτω τὸν ναὸν οἰκοδομηθῆναι θεῷ ἐξ ἀρετῶν τε καὶ δογμάτων ὀρθῶν, ἵνα ὀφθῇ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ. Ἔστι δὲ καὶ γεωργὸς καταφυτεύων, καὶ ἐγκεντρίζων, οὓς ἄξιον. Φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ, ὡς ῥίζα τοὺς κλάδους πάντας ἀνέχων· „ἐγώ[1]) εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ δὲ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι. Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μένον, καὶ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ὁ πατήρ μου καθαίρει, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ· πᾶν δὲ κλῆμα ἐν ἐμοὶ μένον, μὴ φέρον δὲ καρπὸν, ὁ πατήρ μου ἐκκόπτει, καὶ εἰς πῦρ αὐτὸ βάλλει.“ Οὐκ ἐν ἐθνικοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς πιστοῖς ἐστι τό· „ἐν[2]) αὐτῷ μένον, καὶ μὴ φέρον καρπόν·“ οἷός ἐστιν ὁ λέγων εἶναι πιστὸς, καὶ πλημμελῶν ἐπ' ἀδείας, ὅστις εἰκότως ἐκκόπτεται· καὶ καθαίρει δὲ τὸν καρπὸν φέρον, ἵνα κἄν τι παρορᾷ ὡς ἄνθρωπος, διορθώσειεν.

Κεφάλαιον εἰκοστὸν ἔννατον.

„Ἐπὶ[3]) τὴν ἀποικίαν, ἣν ἀπῴκισα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.“ Ἱερουσαλὴμ, καθὰ πολλάκις εἴρηται, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μεταλαμβάνεται, ἥτις ἐστὶ πόλις θεοῦ, οἰκοδομηθεῖσα ἐκ λίθων ζώντων, ἀφ' ἧς τις ἁμαρτάνων ἐκβάλλεται, παραδιδόμενος Ναβουχοδονόσορ, τῷ σατανᾷ. Λέγει γὰρ περὶ τοῦ πεπορνευκότος ὁ Παῦλος· „παραδοῦναι[4]) τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου·“ καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον πρώτῃ περὶ τῶν βλασφήμων·

---

[1]) Cfr. ev. Joann. XV, 1. 2. 5. 6.

[2]) Cfr. ev. Joann. XV, 2.

[3]) Jerem. XXIX, 4. — Desunt in ed. Ruaei verba: „ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.“

[4]) I Cor. V, 5.

„οὓς[1]) παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν.“ Ἴστω δὲ ὁ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐκβληθεὶς, ὡς ἐὰν μὲν[2]) ποιήσῃ χρόνον αὐτάρκη πράττων ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἃ δεῖ, οὐκ ἐπάνεισιν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκβάλλεται δέ τις ἁμαρτάνων, κἂν μὴ ὑπ' ἀνθρώπων ἐκβληθῇ. Δεῖ δὲ αὐτὸν ἔξω γεγονέναι τοῦ μὴ ἀμελεῖν τοῦ οἰκοδομεῖν οἰκίαν, καὶ φυτεύειν παραδείσους. Ταῦτα γὰρ μὴ ποιῶν, μηδὲ πληρώσας τὸν συμβολικὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῶν ἑβδομήκοντα, σαββάτου καὶ ἀναπαύσεως ὄντα, οὐκ ἐπάνεισι κοινωνήσων τῇ ἐκκλησίᾳ, μένει δὲ καταδεδικασμένος ἔξω εἶναι τῆς Ἱερουσαλήμ.

„Καὶ[3]) λάβετε γυναῖκας.“ Τί δέ ἐστι τὸ λαβεῖν γυναῖκας; Ἐδήλωσεν ὁ περὶ τῆς σοφίας εἰπών· „ταύτην[4]) ἐζήτησα νύμφην ἀγαγέσθαι ἐμαυτῷ, καὶ ἐραστης ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς.“ Δεῖ ταύτης ἐρᾷν, ὡς ἐν Παροιμίαις Σολομὼν εἰσηγήσατο, φήσας· „ἐράσθητι[5]) αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε· καὶ περιχαράκωσον αὐτὴν, καὶ ὑψώσει σε.“ Καὶ ἄλλας δὲ νόει παρὰ τὴν σοφίαν γυναῖκας, τὰς λοιπὰς ἀρετάς. Οὕτω γὰρ ἐξέσται πολλὰς γυναῖκας λαβεῖν, ἐξ ὧν δεῖ τεκνοποιεῖν· ἀπὸ σοφίας, λόγον σοφίας, ὡς ἂν καὶ ἄλλους οἰκοδομήσῃς ἀπὸ σωφροσύνης, ἔργα σωφροσύνης, ἵνα σώφρονας ποιήσῃς βίῳ καὶ λόγῳ· ἀπὸ δικαιοσύνης, ἔργα δικαιοσύνης ἐν κοινωνίᾳ καὶ συναλλάγμασι. Ἀλλὰ καὶ δικαίους διδάσκων, τεκνοποιήσεις ἀπὸ δικαιοσύνης, υἱοὺς δὲ ποιήσεις ἀπὸ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρας· υἱοὺς μὲν τὰ θεῖα νοήματα, καὶ τὰ δόγματα· θυγατέρας δὲ τὰς πράξεις.

„Μὴ[6]) ἀναπειθέτωσαν ὑμᾶς οἱ μάντεις ὑμῶν.“

---

[1]) I Timoth. I, 20.

[2]) Legendum videtur: *μὲν μὴ ποιήσῃ κτλ.* — Cfr. seqq.

[3]) Jerem. XXIX, 6.

[4]) Cfr. Sap. Sal. VIII, 2.

[5]) Prov. IV, 6. 8.

[6]) Jerem. XXIX, 8.

Ταραττομένης γὰρ Ἱερουσαλὴμ, ἐπικειμένου τοῦ Βαβυλωνίου, οἷον εἰκὸς, ἐπὶ προγνώσει κατέφευγον τὸ μέλλον εἰδέναι βουλόμενοι. Ἀλλ' οἱ μὲν ψευδοπροφῆται ἐξ ἁγίου πνεύματος προλέγειν διϊσχυρίζοντο· τῶν δὲ ἄλλων, οἱ μὲν μαντείας, οἱ δὲ πάλιν ἐνύπνια προέφερον. Διὰ τοῦτο δεῖ καθόλου πάσης ἀσεβοῦς προγνώσεως μὴ ἀνέχεσθαι. Εἰ γὰρ ἀστέρες τυχὸν ἐνεργοῦσι, μάτην καυχώμεθα. Διό φησιν· „εἰπωσιν[1]) οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, τί βούλεται κύριος περὶ σοῦ." Καί· „οὐκ[2]) ἔσται οἰωνισμὸς ἐν Ἰακὼβ, οὐδὲ μαντεία ἐν Ἰσραήλ." Γένου τοίνυν ἄξιος θείας προγνώσεως. Ἐπάγει γὰρ μετὰ τό· „οὐκ[3]) ἔσται μαντεία ἐν Ἰσραήλ·" „κατὰ[4]) καιρὸν ῥηθήσεται τῷ Ἰακὼβ, καὶ τῷ Ἰσραὴλ, τί ἐπιτελέσει ὁ θεός."

„Οὕτως[5]) εἶπε κύριος ἐπὶ Ἀχιάβ." Τοιαῦτα πείσεται πᾶς πράσσων πρεσβύτερος ὑπὸ βασιλέως Βαβυλῶνος. Εἰ γὰρ ὁ ἀναξίως τις μεταλαμβάνων εὐχαριστίαν εἰς κρίμα λήψεται, πόσῳ μᾶλλον ὁ καθεζόμενος ἐν πρεσβυτερίῳ συνειδότι μεμιασμένῳ, καὶ τὸ Χριστοῦ μολύνων συνέδριον; Τίς γὰρ αὐτῷ συγκαθήμενος εὐλαβὴς λέγειν τολμήσει τό· „οὐκ[6]) ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος," καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις;

Κεφάλαιον τριακοστόν.

„Καὶ[7]) οἰκοδομηθήσεται ἡ πόλις ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς." Εἴποις δ' ἂν, ὅτι καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιδείκνυσιν

---

1) Cfr. Jesai. XLVII, 13.
2) Cfr. Num. XXIII, 23.
3) Cfr. Num. XXIII, 23.
4) Cfr. Num. XXIII, 23. — Deest in ed. Ruaei: τί.
5) Jerem. XXIX, 21. 6) Psalm. XXVI, 4. (XXV.)
7) Jerem. XXX, 18.

ἀγαθότητα, δι' ἣν καὶ τὴν ἀποτομίαν ἐπάγει τοῖς αὐτῆς ἐν χρείᾳ τυγχάνουσι. Διὸ μετὰ τὸ εἰς ἀλγεινὸν θεραπευθῆναι· „οἰκοδομηθήσεται,[1]) φησὶν, ἡ πόλις ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς.“ Ποῖον ὕψος; „Οὐ[2]) δύναται πόλις ἐπάνω ὄρους κειμένη κρυβῆναι·“ ὁποία ἐστὶν ἡ μηδὲν φρονοῦσα ταπεινὸν, ἢ ἀνθρώπινον, ἡδονάς φησιν, καὶ πλοῦτον ἐν γῇ, καὶ δοξάρια. Συνηγέρθη γὰρ τῷ Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖ. Ταῦτά σου ποιοῦντος, οἰκοδομηθήσεται[3]) „ἡ πόλις σου ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς.“

„Τίς[4]) ἐστιν οὗτος, ὃς δέδωκε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἀποστρέψαι πρὸς μέ;“ Ὡς ἐπὶ σπανίου φησίν. Ἔθος δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, μετὰ τὰ πικρὰ λέγειν φιλάνθρωπα πρὸς παραμυθίαν, καὶ μετὰ τὰ χρηστὰ λέγειν πικρότερα, ἵνα μὴ, τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ καταφρονήσαντες, θησαυρίσωσιν ἑαυτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Διό φησιν· „ἐὰν[5]) ἔλθῃ ἡ ὀργὴ, οὐκ ἀποστήσεται, ἐὰν μὴ δράσειεν ἃ θέλει θεός.“ Θέλει δὲ ὁ θεὸς, καὶ ὀργὴ γίνεται, ἵνα γένηται ἃ θέλει θεός. Ἐὰν γάρ τις μὴ θέλῃ γενέσθαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ λόγου, ἀπολύεται ἐπ' αὐτὸν ἡ ὀργή. Μὴ δεηθῶμεν οὖν παιδευούσης.

Κεφάλαιον τριακοστὸν πρῶτον.

„Αὐλίζων[6]) ἐπὶ διώρυγας ὑδάτων.“ Οἱ γὰρ δι' ἐρήμου, καθάπερ πρόσθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς νομίμου καὶ οἰκουμένης. Καὶ τροπικῶς δὲ ἐν παρακλήσει, ὅτι „μακάριοι[7]) οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.“

---

1) Jerem. XXX, 18. 2) Cfr. Matth. V, 14.
3) Jerem. XXX, 18. 4) Cfr. Jerem. XXX, 21.
5) Cfr. Jerem. XXIII, 20. 6) Jerem. XXXI, 9.
7) Matth. V, 5.

„Ἀγγείλατε[1]) εἰς νήσους τὰς μακρόθεν.“ Νῆσοι μακρὰν αἱ κλυδωνιζόμεναι πρὸς τῶν τοῦ βίου κυμάτων, αἱ μακράν εἰσιν ἀληθείας, πρὶν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν ἐλθεῖν. Ἐλυτρώσατο δὲ τὸν Ἰακὼβ ὁ θεός· „ἀφῄρηται[2]) γὰρ ὁ ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτὸν κείμενος, καὶ ἡ ῥάβδος η ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ·“ καθά φησιν Ἡσαΐας. Δηλοῖ δὲ, ὅτι καὶ αὐτὸς τῆς διαβολικῆς ἐξουσίας ἐῤῥύσατο. Τί γὰρ ἂν ἐδυνάμεθα πρὸς τὸν εἰπόντα τάδε ἄλλα καὶ τό· „τὴν[3]) οἰκουμένην ὅλην λήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν;“ πρὸς ὃν διὰ Χριστοῦ φαμεν· „ποῦ[4]) σου, θάνατε, τὸ νῖκος; ποῦ σου, ἅδη, τὸ κέντρον;“

„Διαλιπέτω[5]) ἡ φωνή σου ἀπὸ κλαυθμοῦ.“ Τοῖς ἀξίοις μακαρισμοῦ κλαίουσι λεγέσθω τό· „διαλιπέτω[6]) ἡ φωνή σου ἀπὸ κλαυθμοῦ·“ τοῖς λέγουσιν ἐν ἁγίῳ πνεύματι· „ἐπὶ[7]) τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς[8]) Σιών.“

„Καὶ[9]) ἐπιστρέψουσιν ἐκ γῆς ἐχθρῶν.“ Γέγραπται ἐν τῷ Βαρούχ· „τί[10]) ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ, καὶ συνεμιάνθης τοῖς νεκροῖς;“ Ὅταν μὲν γὰρ δίκαιοι ἐπιβαίνωσι, γῆ ἁγίων ἐστίν· ὅταν δὲ πολλοὶ ἁμαρτωλοί εἰσι, γῆ τῶν ἐχθρῶν. Οὕτω δὲ, φησὶν, ἐπιστρέψουσι, ὡς εἶναι „μόνιμον[11]) τοῖς σοῖς τέκνοις“ τὸ ἐπιστρέψαι ἀπὸ γῆς ἐχθρῶν, τοῖς ὑπὸ σοῦ ὠφεληθεῖσι, καὶ σοῖς καρποῖς. Καὶ ἐν Ἐξόδῳ γέγραπται, ὅτι „εἰσήκουσεν[12]) ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ, τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἔργων·“

---

[1]) Jerem. XXXI, 10. [2]) Cfr. Jesai. IX, 4.
[3]) Cfr. Jesai. X, 14. [4]) Cfr. I Cor. XV, 55.
[5]) Jerem. XXXI, 16. [6]) Jerem. XXXI, 16.
[7]) Psalm. CXXXVII, 1. (CXXXVI.)
[8]) Ed. Ruaei: τὴν Σιών. [9]) Jerem. XXXI, 16.
[10]) Cfr. Baruch. III, 10.
[11]) Cfr. Jerem. XXXI, 17. coll. 16.
[12]) Cfr. Exod. II, 23. 24.

ὅμοιον τῷ ἐνταῦθα κειμένῳ, ἀλλ' οὐ περὶ πάντων, ἀλλὰ περὶ Ἐφραὶμ[1]) ὀδυρομένου. Ἐφραὶμ δὲ ἑρμηνεύεται καρποφόρος.

„Ἀκοῇ[2]) ἤκουσα Ἐφραὶμ ὀδυρόμενον.“ Φωνῆς κλαυθμοῦ μετανοούντων ἀκούει ὁ θεός. Διὰ τί δὲ τὸν Ἐφραὶμ ὀδυρόμενον ἐφ' ἁμαρτήμασιν εἶπε; Τῶν Βασιλειῶν τοίνυν ἡ τρίτη δηλοῖ, ὡς πικρῶς αὐτῶν ἄρχοντος τοῦ Ῥοβοάμ, δέον αὐτοὺς καρτεροῦντας μὴ ἀποστῆναι· „οὐκ[3]) ἔστιν ἡμῖν μερὶς ἐν Δαβίδ·“ ἀνεβόησαν, ὅτε Ἱεροβοὰμ τῶν ἀποστάντων ἡγήσατο τῆς φυλῆς ὑπάρχων Ἐφραὶμ, ὅστις δαμάλεις ποιήσας ἀπέστησεν ἀπὸ τῆς θεοῦ λατρείας τὰς δέκα φυλάς· ἐφ' οἷς εἰκότως μετανοοῦντες ὠδύροντο, καὶ τῇ ἁλώσει παιδευθέντες ἐβόων· „ἐπαίδευσάς[4]) με, κύριε, καὶ ἐπαιδεύθην.“ Οἷα γάρ τις μόσχος ἀποσκιρτήσας τοῦ βουκολίου, τῆς σῆς ἀπέστην νομῆς, καὶ δέομαι τῆς βοηθείας. Σοῦ γὰρ μὴ δυναμοῦντος, ἀτονῶ πρὸς ἐπιστροφήν· δέον δέ με μετανοεῖν πρὶν ἁλῶ, καὶ πειθαρχεῖν σου τοῖς προφήταις, μετὰ τὴν ἅλωσιν μετενόησα. Γνοὺς δὲ στενάζει. Πῶς γὰρ ἄν τις ἀγνοῶν ὡς ἁμαρτάνων, στενάξειεν, ἄξια πράξας αἰσχύνης ἐν ἁμαρτήμασι, καὶ μάλιστα ταῖς ἀσελγείαις; Τοσοῦτον δὲ μετενόησα, ὡς ἄλλοις ὑποδεῖξαί σε. Μεγάλη τοῦ Ἐφραὶμ ἡ μετάνοια, ὥστε τὸν θεὸν ἀναλαβεῖν ἐκ στόματος αὐτοῦ τοὺς λόγους τῆς ἐξομολογήσεως, αὐτὸν δὲ ἀκοῦσαι φωνῆς τῆς λεγούσης· „ἐκ[5]) νεότητός μοι υἱὸς ἀγαπητὸς εἶ Ἐφραΐμ.“

„Εὐλογημένος[6]) κύριος ἐπὶ δίκαιον ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ.“ Πάντας ἀνθρώπους εἶχε Ναβουχοδονόσορ τις Ἀσσύριος, ἀφ' οὗ Χριστὸς ἡμᾶς ἐλυτρώσατο. Διὸ Ματ-

---

1) Cfr. Jerem. XXXI, 18.
2) Cfr. Jerem. XXXI, 18.
3) Cfr. I Regg. XII, 16. (III Regg.)
4) Jerem. XXXI, 18. 5) Cfr. Jerem. XXXI, 19.
6) Jerem. XXXI, 23.

θαῖος ἐξ Ἠσαΐου φησί· „κηρύξαι[1]) αἰχμαλώτοις ἄφεσιν·“ οὐ γὰρ καθ' ἱστορίαν αἰχμαλώτοις ἐκήρυξεν. Αὐτὸς δὲ καὶ τὸ δίκαιον καὶ ἅγιον ὄρος. Ἀψύχῳ γὰρ πῶς ἂν ἁρμόσειεν. Εἰ δὲ ἐν αὐτῷ ἐσμεν κατὰ τό· „καὶ[2]) ὑμεῖς ἐν ἐμοί·“ οἰκοδομήσωμεν ἐν τῷ δικαίῳ ὄρει. Τὸ δὲ ποιεῖ τις ἐν Ἰουδαίᾳ γινόμενος, ἣ ἑρμηνεύεται ἐξομολογουμένη τῷ θεῷ· ἐξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας καὶ εὐχαριστῶν· „λέγε[3]) γὰρ σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῇς.“ Εἰσὶ γάρ τινες πόλεις τοῦ θεοῦ, καὶ οἰκοδομαὶ, καὶ γεώργια αὐτοῦ· καὶ γὰρ ὁ Παῦλός φησι· „θεοῦ[4]) γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.“ Ἐν ᾧ γὰρ οἰκοδομεῖται τὰ περὶ τοῦ θεοῦ μυστήρια, καὶ ἄῤῥητα δόγματα, ἐν τούτῳ ναός ἐστι τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ὅλης οὗτος τῆς Ἰουδαίας μητρόπολις.

„Καὶ[5]) ἐγὼ οὐκ ἀποδοκιμῶ τὸ γένος Ἰσραήλ.“ Δοκεῖ τό· „οὐκ[6]) ἀποδοκιμῶ τὸν Ἰσραήλ·“ ἐναντίον τῷ πρὸς αὐτοὺς λέγοντι· „καὶ[7]) τὸ γένος Ἰσραὴλ παύσεται.“ Μήποτε τοίνυν τὸ μὲν περὶ τοῦ σαρκικοῦ λέλεκται, τὸ δὲ περὶ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραήλ. Πλὴν ἡ „οὐκ“[8]) ἀπόφασις, προσκειμένη τῷ· „ἀποδοκιμῶ·“ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἑρμηνευταῖς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα. Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως, ὅτι νῦν μὲν ἀποδοκιμῶ, ἐὰν δὲ ὑψωθῇ, οὐκ ἀποδοκιμῶ.

---

[1]) Cfr. Luc. IV, 18. coll. Jesai. LXI, 1.
[2]) Ev. Joann. XIV, 20.
[3]) Cfr. Jesai. XLIII, 26.
[4]) I Cor. III, 9. [5]) Jerem. XXXI, 37.
[6]) Cfr. Jerem. XXXI, 37. [7]) Jerem. XXXI, 36.
[8]) Cfr. Jerem. XXXI, 37.

Κεφάλαιον τριακοστὸν δεύτερον.

„Καὶ [1]) ἦλθε πρὸς μὲ Ἀναμεὴλ υἱὸς Σαλώμ.“ Ἐν φυλακῇ πάντες ἐσμὲν, καὶ μάλιστα πειραζόμενοι. Τότε κτᾶταί τις ἀγρὸν, ἀλλ᾽ οὐ τῆς φυλακῆς ἐξελθών· ἡ δὲ κτῆσις βουλήματι θεοῦ τοῖς καλῶς ἀγωνιζομένοις. Ἀδελφοὶ δὲ Χελκίας ὁ τοῦ Ἱερεμίου πατὴρ, καὶ Ἀναμεὴλ, ἄμφω παῖδες ὄντες Σαλώμ. Ἀδελφαὶ γὰρ καὶ εἰρήνη καὶ μερὶς θεοῦ. Χελκίας γὰρ ἑρμηνεύεται μερὶς θεοῦ, Σαλὼμ δὲ εἰρήνη. Καρπὸς δὲ τῆς μερίδος τοῦ θεοῦ, μετεωρισμὸς θεοῦ· οὕτω γὰρ Ἱερεμίας ἑρμηνεύεται. Καρπὸς δὲ τῆς εἰρήνης χάρις θεοῦ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ Ἀναμεήλ. Οὐκοῦν ἡ χάρις τοῦ θεοῦ εἰρήνης γέννημα τυγχάνουσα, προσφέρει τῷ ἐν φυλακῇ προφήτῃ τὸν ἴδιον ἀγρὸν κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ.

„Καὶ [2]) ἔγραψα εἰς βιβλίον, καὶ ἐσφραγισάμην.“ Οὗτος ποιεῖ βιβλίον κτήσεως, ὅπερ ἴσως ἐστὶν αἱ νοήσεις, αἱ μνῆμαι, τὰ δόγματα, δι᾽ ὧν κεκτήμεθα τὸν ἀγρὸν, τουτέστι τῆς πολιτείας τοὺς πόνους. Δεῖ γὰρ τὸν πράξοντα δικαιοσύνην προειδέναι περὶ δικαιοσύνης. Ὅπερ λεγέσθω καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. Φροντίζει δὲ θεὸς ἐν ἀγγείῳ [3]) τὸ βιβλίον βληθῆναι πρὸς διαμονὴν πλείονα. „Ἔχομεν [4]) γὰρ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν·“ ἢ τοῖς ἡμετέροις ἀγγείοις, ἢ τῷ εὐτελεῖ τῆς γραφικῆς λέξεως. Ὅθεν ὁ ἄρχων ἠπάτηται τοῦ κόσμου τούτου, καταφρονήσας τοῦ λόγου τῆς θεοσεβείας, ἐπεὶ μὴ ἦν ἐν χρυσοῖς σκεύεσι κεκαλλωπισμένοις λέξει καὶ πιθανότητι φράσεως. Διὸ καὶ πλείους ἡμέρας διέμεινεν ὁ λόγος. „Καὶ [5]) τὸ κήρυγμά μου,“ — φησὶν ὁ ἔχων τὸ βιβλίον τῆς κτήσεως, — „οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις, ἐν ἀποδείξει δὲ μαλ-

---

[1]) Jerem. XXXII, 8. [2]) Jerem. XXXII, 10.
[3]) Cfr. Jerem. XXXII, 14. [4]) II Cor. IV, 7.
[5]) I Cor. II, 4.

λον πνεύματος καὶ δυνάμεως." Τὸ ἐνταλθὲν δὲ ποιήσας Ἱερεμίας, εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ. Ὅρα δὲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ προφήτου πρὸ τοῦ φαινομένου συμφέροντος· ὅπερ ἐπάγει, προθεσπίζων τῆς γῆς τὴν ἀνάκτησιν. Ἡ γὰρ δι' ἔργων προφητεία τὸ ἀκουστὸν καθίστησιν ὁρατὸν, καὶ τὸ μέλλον οἱονεὶ παρὸν, ἐν τῷ μέρει δηλοῦσα τὸ ὅλον.

„Οὐ [1]) μὴ ἀποκρυβῇ ἀπὸ σοῦ οὐδέν." Οὐ πιθανὸν τὸν προφήτην τοσαύτην εὐχαριστίαν προσάγειν ἐπὶ τῷ δέκα καὶ ἑπτὰ σίκλων ἐωνῆσθαι τὸ χωρίον, τὸν ἐκ μήτρας ἁγιασθέντα, καὶ θείου πνεύματος ὑπάρχοντα πλήρη. Ἀλλ' ὅρα τὸν σαββατικὸν ἀριθμὸν, τὸ τῆς ἀναπαύσεως σύμβολον, καὶ τὸν δέκατον τέλειον ὄντα, καὶ οἰκεῖον θεοῦ· — δεκάται γὰρ ἐν τῇ δεκάτῃ τῶν ἱλασμῶν ἀναφέρονται· καὶ δεκάλογος ἐν τῇ πρώτῃ νομοθεσίᾳ· — καὶ γνώσῃ τὸν ἀγρὸν, τὸν πλήρη καρπῶν πρεπόντων τοῖς ἁγίοις. Τοιοῦτος ἦν ἀγρὸς Ἰακὼβ, ὅνπερ ὀσφρανθεὶς Ἰσαάκ· „ἰδοὺ, [2]) φησὶν, ὀσμὴ τοῦ υἱοῦ μου ὡς ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησεν ὁ κύριος." Ὁποῖός ἐστιν ὃς καρποὺς ἔχει τοῦ πνεύματος, ἵνα σπείρῃ τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ θερίσῃ ζωὴν αἰώνιον. Ἔπνει γὰρ Ἰακὼβ οὐκ ἀμπέλων ὀσμὴ ἢ σύκων, ἀλλ' ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, μακροθυμίας, χρηστότητος, ἀγαθοσύνης, πίστεως, ἐγκρατείας. Ἐπὶ τοιούτῳ τοίνυν ἀγρῷ Ἱερεμίας εὐχαριστεῖ, λέγων· „ὁ [3]) ὢν κύριε." Ἐσκόπει γὰρ τὸν ὄντως ὄντα, μὴ σκοπῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα.

Κεφάλαιον τριακοστὸν ὄγδοον.

„Παραδιδομένη [4]) παραδοθήσεται ἡ πόλις αὕτη." Οὐ μόνον προφητείας Ἱερεμίας ἀνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ

[1]) Jerem. XXXII, 17. [2]) Gen. XXVII, 27.
[3]) Jerem. XXXII, 17. [4]) Jerem. XXXVIII, 3.

ἴδια πάθη, τοὺς μὲν διδάσκων βασιλείας οὐρανῶν μυστήρια, τοὺς δὲ διδάσκων ὑπομονῆς παραδείγματα, τῶν ψευδοπροφητῶν τοιοῦτον οὐδὲν διὰ τὴν κολακείαν πασχόντων. Ἑτοιμασώμεθα τοίνυν ἐν καιρῷ διωγμοῦ μετὰ Ἱερεμίου τετάχθαι, καὶ τοῦ εἰπόντος ἀποστόλου· „ἐν [1]) φυλακαῖς πολλάκις.“ Τὸ δέ· „ὅτι [2]) οὐκ ἠδύνατο ὁ βασιλεύς·“ φιλανθρωποτέραν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν μεμήνυκε. Καὶ δεῖ τὸν ὀρθὸν βασιλέα, μὴ τοῖς περὶ αὐτὸν πονηροῖς συναλλαγέσθαι· χρήσιμον δὲ πολλάκις καὶ ἡ παρὰ τοῖς κρατοῦσι προστασία, δι' ἧς πολλάκις εὐεργετεῖ ὁ θεός.

„Ἐγὼ [3]) λόγον ἔχω τῶν Ἰουδαίων τῶν πεφευγότων.“ Δέδια, φησὶ, μὴ τοῖς αὐτομόλοις καταγέλαστος γένωμαι. Τούτου γὰρ λόγον καὶ φροντίδα ποιοῦμαι. Ὡς δὲ δι' ἁμαρτίας Ἱερουσαλὴμ παραδέδοται, οὕτω καὶ ἡ ἐκκλησία. Καὶ εἰ μέν τις κατ' Ἐζεκίαν αὐτῆς ἄρχῃ, σώζεται· εἰ δὲ κατὰ Σεδεκίαν, ἀφοριζόμενος μὲν σώζει, μένων δὲ ταύτην ἀπόλλυσιν. Εἴ τις οὖν μολύνων τὴν ἐκκλησίαν ἐξέλθοι, αὐτήν τε σώζει, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἐὰν δὲ μέλλῃ κατὰ τὸν Σεδεκίαν πρὸς ἔξοδον· „μικρὰ [4]) ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.“

„Καὶ [5]) ἰδοὺ, πᾶσαι γυναῖκες αἱ καταλειφθεῖσαι.“ Φησὶ πρὸς αὐτὸν Ἱερεμίας, ὡς ἐροῦσιν αἱ γυναῖκες εἰς ἀποικίαν ἀγόμεναι· „ἠπάτησάν [6]) σε οἱ πρὸς σὲ φήσαντες εἰρηνικῶς·“ ὡς οὐ παραδώσουσι τῷ Βαβυλωνίῳ. Συστήσονται δὲ μετὰ σοῦ, ὡς αἴτιοι γενόμενοι πτώσεως· πάντως γὰρ ληφθήσῃ. Τάχα δὲ καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας αἰτιᾶται, λόγῳ τὴν εἰρήνην ὑπισχνουμένους. Ὁ δὲ προφήτης φιλανθρώπως ἀπέκρυψε τοῖς ἄρχουσι τὴν ἀλήθειαν, τοῦ βασιλέως κηδόμενος. Οὐ

---

[1]) Cfr. II Cor. XI, 23. [2]) Jerem. XXXVIII, 5.
[3]) Jerem. XXXVIII, 19. [4]) Galat. V, 9.
[5]) Jerem. XXXVIII, 22.
[6]) Cfr. Jerem. XXXVIII, 22.

γὰρ ἔβλαπτε, ταύτην νῦν σιωπῶν, ἤδη τοὺς αὐτοῦ λόγους ἀναγνοὺς ἐν κοινῷ.

Κεφάλαιον τεσσαρακοστόν.

„Εἰ [1]) καλὸν ἐναντίον σου ἐλθεῖν μετ' ἐμοῦ.“ Ὁ προφήτης αἵρεσιν λαβὼν ἔνθα βούλεται ζῆν, ὑπερορᾷ μὲν Βαβυλῶνος, αἱρεῖται δὲ τὴν Ἰουδαίαν, φεύγων τὴν ἐκ βασιλείας τιμὴν, καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς τοὺς πρὸς γεωργίαν ἐμμείναντας, ὡς ἂν καὶ τῆς γῆς ἐπιμελῆσαι διὰ τοὺς πένητας, καὶ τὰς τούτων ταῖς προφητείαις γεωργῆσαι ψυχάς. Ἐμερίσαντο γὰρ οἱ προφῆται, οὗτος μὲν τὴν Ἰουδαίαν, τὴν δὲ Βαβυλῶνα Δανιὴλ, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες.

Κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν πρῶτον.

„Καὶ [2]) ἀνέστη Ἰσμαὴλ, καὶ οἱ δέκα ἄνδρες.“ Ὁ χρηστὸς ἄνθρωπος οὐδένα ὑποπτεύει οὕτως εἶναι πονηρὸν, ὡς καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας φονεύειν. Διὰ τί δὲ συνεχώρησεν ὁ θεὸς ἀναιρεθῆναι τὸν Γοδολίαν,[3]) ἑτέρου ἂν εἴη λόγου, καὶ τῶν ἀνεφίκτων κριμάτων τοῦ θεοῦ.

„Τοῦ [4]) αὐτοῦ.“ Τὸν ἄνθρωπον ὄντα καὶ ἐπιεικῆ, καὶ τοσαύτης Ἰουδαίοις προστασίας μεταδιδόντα. Καίτοι προεῖπον πολλοὶ, ὅτι ἀναιρήσομεν αὐτόν. Οὗτος δὲ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ἀπώλετο. Ἀλλ' οὐ τοῦτο γέγονεν αἴτιον τῆς καθόδου τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' οἰκεία πονηρία. Εἰ γὰρ ἐκείνῳ λέγοντι· „μὴ [5]) φοβηθῆτε ἀπὸ

---

[1]) Jerem. XL, 4. [2]) Jerem. XLI, 2.
[3]) Cfr. Jerem. XLI, 4.
[4]) Cfr. Jerem. XLI, 2. seqq.
[5]) Cfr. Jerem. XL, 9.

προσώπου τῶν Χαλδαίων·“ ἐπείσθησαν, πολλῷ μᾶλλον τῷ θεῷ προλέγοντι. Ἢ ἄνθρωπος μὲν ἀξιόπιστος ἦν, ὁ δὲ θεὸς οὐκέτι;

Κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν τέταρτον.

„Οὐχὶ[1]) τοῦ θυμιάματος, οὗ ἐθυμιάσατε;“ Σύνταξον τό· „οὐχὶ[2]) τοῦ θυμιάματος;“ πρὸς τό· „ἐμνήσθη[3]) κύριος.“ Δῆλον μὲν οὖν ἐστιν, ὡς περὶ τῶν τοῖς εἰδώλοις θυμιώντων φησί. Τοῦτο γὰρ αὐτῶν ὁμολογησάντων, ἐπάγεται τὰ προκείμενα. Πλὴν ἐξετάσωμεν, εἰ καὶ θεῷ τις θυμιῶν, ὡς οὐ δεῖ, τοῦ ἄβατον γενέσθαι γῆν αἴτιος γίνεται. Καὶ τὸ αἰσθητὸν τοίνυν εἰ προσάγεις κατὰ τοὺς Ἰουδαίους θυμίαμα, ἀρετὴν μὲν ἔχων, προσάγεις καλὸν, σύμφωνον ἔχων τὴν ἔνδοθεν εὐωδίαν· μετὰ κακίας προσφέρων, οἱονεί πως καὶ τὴν εὐωδίαν τὴν ἔξω χραινύων, πρὸς δυσωδίαν μεταποιεῖς· ὅτε οὐκ ἂν λεχθείη τό· „ὠσφράνθη[4]) κύριος ὀσμὴν εὐωδίας·“ ἀλλὰ τοὐναντίον. Ὀσμὴ δὴ εὐωδίας παρὰ θεῷ οὐ τῶν προσενεχθέντων παρὰ Νῶε ζώων καθαρῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, καὶ τῆς τελειότητος, ἅπερ ἦν αὐτὸς ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ. Θεὸς γὰρ αἵματι καὶ κνίσσαις οὐ τέρπεται, καθάπερ οἱ δαίμονες. Πλὴν ὡς συνεγερθέντες Χριστῷ τὰ ἄνω ζητήσωμεν, εἰς νοῦν εἰληφότες τό· „γενηθήτω[5]) ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου·“ καθὰ γὰρ Ἰωάννης ἐν ἀποκαλύψει φησί· „θυμιάματά[6]) εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων.“ Ἀλλ' εἰ μὲν λογισμοῖς ταύτην μολύνωμεν πονηροῖς, συμβαίνει τό· „ἡ[7]) προσευχὴ αὐτῶν γενέσθω εἰς ἁμαρ-

---

[1]) Cfr. Jerem. XLIV, 21. [2]) Jerem. XLIV, 21.
[3]) Jerem. XLIV, 21. [4]) Gen. VIII, 21.
[5]) Cfr. Psalm. CXLI, 2. (CXL.)
[6]) Cfr. Apocal. V, 8.
[7]) Psalm. CIX, 7. (CVIII.)

τίαν·" ἢ εἰς τὸ ἐναντίον, ἐὰν ἀπὸ δικαιοσύνης εὐξώμεθα ἐπὶ τῶν δι' ἁμαρτίας λεγόντων· „προσώζεσαν[1]) καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου·" γίνεται τὸ θυμίαμα δυσῶδες. Διόπερ Ἡσαΐας εἶπεν· „ἐὰν[2]) φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμά μοί ἐστι." Τίνα δὲ τρόπον εὐκτέον, ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος λέγων· „βούλομαι[3]) τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν." Τοιούτων χειρῶν ἐπαιρομένων τοῦ Μωυσέως ἐνίκα Ἰσραὴλ, καθαιρουμένων δὲ ἐνίκα ὁ Ἀμαλήκ. Ὁ οὕτως εὐχόμενος οὐκ ἀποτυγχάνει, ἀληθεύοντος τοῦ ῥητοῦ· „ἔτι[4]) λαλοῦντός σου ἐρεῖ· ἰδοὺ, πάρειμι." Τῶν οὖν πονηρῶν τὸ θυμίαμα, φησὶν,[5]) οὐκ ἠδύνατο κύριος ἔτι φέρειν, καθάπερ ἡμεῖς κἂν ὑπομείνωμέν τινα δυσωδίαν, ἀλλ' οὖσαν πλείονα φεύγομεν. Καὶ ὁ θεὸς οὖν μέτρον ἀνοχῆς ἔχων, μὴ μετανοοῦντας μετέρχεται· ὅπερ ἐπὶ Νῶε πεποίηκε, τῶν τότε πλημμελούντων τὴν δυσωδίαν μηκέτι φέρειν δυνάμενος. Διό φησιν ἐν προφήταις· „ἐσιώπησα, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι;"

„Καὶ[6]) ἐγενήθη ἡ γῆ ὑμῶν εἰς ἐρήμωσιν." Ὡς γὰρ σωμάτων σεσηπότων ὁ παρακείμενος παραλαμβάνων ἀὴρ καὶ φθειρόμενος λυπηρὸν ποιεῖ τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ τὸ χωρίον ἄβατον γίνεται, οὕτω λοιπὸν καὶ ψυχῶν ἁμαρτίαι ἀπεργάζονται.

Κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν πέμπτον.

„Ὅτι[7]) εἶπας· οἴμοι, οἴμοι." Τῷ λαῷ συμπάσχων Βαρούχ ἀπωδύρετο, καὶ ἀξιοῖ περὶ αὐτῶν τὸν θεόν.

---

[1]) Psalm. XXXVIII, 5. (XXXVII.)
[2]) Jesai. I, 13. [3]) Cfr. I Tim. II, 8.
[4]) Jesai. LVIII, 9. [5]) Cfr. Jerem. XLIV, 22.
[6]) Jerem. XLIV, 22. [7]) Jerem. XLV, 3.

Διὸ λαμβάνει τῆς ἐν κακοῖς βοηθείας ἀπαγγελίαν, λέγοντος οὕτω τοῦ θεοῦ· „οὓς[1]) καθαιρῶ, πάλιν οἰκοδομήσω.“ Πρῶτον γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Οὐ γὰρ δεκτὰ τὰ χρηστὰ μὴ τῶν κακῶν προανῃρημένων. Λύει γὰρ καὶ τὰς μοχθηρὰς τῶν ἀπίστων οἰκοδομὰς, ὡς ἀρχιτέκτων τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν αὐτὸς, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· περὶ ἧς φησιν ὁ Παῦλος· „θεοῦ[2]) οἰκοδομή ἐστε.“ Καὶ ὡς γεωργὸς ἐκτίλας τὸ μὴ ποιοῦν καρπόν· — „πᾶσα[3]) γὰρ φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ἐν οὐρανοῖς, ἐκριζωθήσεται·“ — καταφυτεύει ἄμπελον καρποφόρον, οὐ κατὰ τὴν εἰς πικρίαν μεταστραφεῖσαν καὶ ἄκαρπον, ἣν ἐκκόπτει, ἵνα πάλιν αὐτὴν ἀληθινὴν ἀπεργάσηται καὶ θεοῦ γεώργιον· οὕτω τῆς ἐξ Αἰγύπτου καθεῖλε τὸν φραγμὸν, ὑπὲρ ἧς εὔχεται κατὰ τὸν Δαβίδ· „ἐπίβλεψον[4]) ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπίτρεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην.“ Καὶ οὗτοι τοίνυν ἐπ' ὠφελείας παιδεύονται· „ὃν[5]) γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει.“ „Τίς[6]) γάρ ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;“ „Ἡ[7]) γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν ἀμετάβλητον εἰς σωτηρίαν κατεργάζεται.“ Διὰ τοῦτο γὰρ „ἐπάγω[8]) κακὰ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα,“ τοὺς φρονοῦντας τὰ γήϊνα.

„Καὶ[9]) δώσω τὴν ψυχήν σου.“ Εὑρίσκει γὰρ τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων ὁ θεός. „Ψυχαὶ[10]) γὰρ δικαίων ἐν χειρὶ θεοῦ,“ αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ὡς μηδὲ οὖσαι λογίζονται.

---

[1]) Cfr. Jerem. XLV, 4. [2]) I Cor. III, 9.
[3]) Cfr. Matth. XV, 13.
[4]) Cfr. Psalm. LXXX, 14. (LXXIX.)
[5]) Hebr. XII, 6. [6]) II Cor. II, 2.
[7]) Cfr. II Cor. VII, 10. [8]) Jerem. XLV, 5.
[9]) Jerem. XLV, 5. [10]) Cfr. Sap. Salom. III, 1.

Κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν ὄγδοον.

„Καὶ[1]) διὰ τοῦτο, ἰδού, ἡμέραι αὐτοῦ ἔρχονται.“ Τό· „κλινοῦσιν[2]) αὐτὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ λεπτυνοῦσι.“ Σύμμαχος ἔφη· „καὶ στρώσουσιν αὐτὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐκκενώσουσιν.“ Ἐνέμεινε γὰρ τῇ τροπῇ τοῦ οἴνου, δηλῶν ὡς τῶν ἀγαθῶν κενωθήσεται. Οὐκ ἀγαθὸν τοίνυν καὶ ἡ εὐθηνία τοῖς ἀλαζόσιν, ὡς καὶ τῷ ἐν ᾅδῃ πλουσίῳ, δι' ἣν ἐκολάζετο. Τὰ δὲ κεράσματα ὡς ἐπὶ οἴνου ῥηθέντα, Ἀκύλας ἐξέδωκε κέρατα, ὅπερ ἀρχαῖον ποτηρίου ἐτύγχανεν εἶδος· κέρασι γὰρ ἔπινον. Ὅθεν καὶ τὸ κεράσαι λέγειν παρέμεινεν. Ἀγγεῖα μὲν οὖν αἱ πόλεις, τὰ δὲ ἔνδον ἄνθρωποί τε καὶ πλοῦτος· ὡς τοὺς μὲν ἀπήγαγον, τὸν δὲ ἐνέπρησαν. Καταισχύνει δὲ τὰς ἐπὶ δαίμοσιν ἐλπίδας ἡ συμφορά· „ἡ[3]) δὲ ἐπὶ θεὸν ἐλπὶς οὐ καταισχύνει.“ Ἐν δὲ τῇ Βαιθὴλ ἔστησε τὰς δαμάλεις ὁ Ἱεροβοὰμ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ. Οὐχ ὁ λέγων δὲ ἰσχυρὸς εἶναι, σώζεται. „Οὐ[4]) γὰρ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν.“ Ἡμέρα δὲ Μωὰβ, τῆς κολάσεως ὁ καιρός. Πονηρία δὲ τὰ καταληψόμενα τοῦτον ἐπίπονα. Ἀξιοῖ δὲ τοὺς κύκλῳ πάντας ἐπεμβαίνειν αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ τό· „κινήσατε·“[5]) δηλονότι πρὸς αἰσχύνην καὶ λύπην· „ὑπερηφάνοις[6]) γὰρ ὁ θεὸς ἀντιτάσσεται.“

„Καὶ[7]) τὸ ἐπίχειρον αὐτοῦ συνετρίβη.“ „Ἐπίχειρον“ ἢ τὸ σκῆπτρον παρίστησιν, ἢ τοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχὴν, ἢ τοὺς μισθωτούς. Ἐπίχειρα γὰρ ὁ μισθός.

„Καὶ[8]) ἐπικρούσει Μωὰβ ἐν χειρὶ αὐτοῦ.“ Ἐπι–

---

1) Jerem. XLVIII, 12. 2) Jerem. XLVIII, 12.
3) Cfr. Rom. V, 5.
4) Psalm. XXXIII, 16. (XXXII.)
5) Jerem. XLVIII, 17. 6) Jacob. IV, 6.
7) Jerem. XLVIII, 25. 8) Jerem. XLVIII, 26.

κροτήσει ταῖς χερσὶν, αἷς ἐπιχαίρων τῷ Ἰσραὴλ καὶ κατὰ θεοῦ θρασυνόμενος ἐπεκρότει. Οἱ δὲ τοῖς ὀχυρώμασι πεποιθότες τῶν πόλεων, ταύτας ἀφέντες ἐν πέτραις ᾤκουν παρακειμέναις ταῖς φάραγξιν, μιμούμενοι περιστερὰς κατὰ τὴν ἀσέλγειαν καὶ κατὰ τὴν ἄνοιαν. Ἐμφωλεύουσι γὰρ ἔσθ' ὅτε τόποις, ἐξ ὧν οἱ βουλόμενοι ῥᾳδίως ἀφαιροῦνται τοὺς νεοττούς. Ἀσελγὴς δὲ καὶ ὁ τελούμενος τῷ Βεελφεγὸρ, καὶ ἄνους καὶ τοῖς ματαίοις καὶ ἀνωφελέσιν εἰδώλοις προσκείμενος· ὁποῖος ἦν ὁ Μωάβ. „Εἶπε[1]) γὰρ ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι θεός·“ ἢ καθόλου ἄθεος ὢν, ἢ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν μὴ εἰδέναι παντελῶς λογιζόμενος.

Κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν ἔννατον.

„Ἃ[2]) προεφήτευσεν Ἱερεμίας.“ Ταύτην, ὡς ἔλεγον, οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα τῶν κατὰ τῶν ἐθνῶν ὁράσεων προέταξαν· οἱ δὲ λοιποὶ τοὐναντίον. Αἰλὰμ δὲ ἔθνος Ἀραβικὸν, πρὸς τῇ ἐρυθρᾷ κείμενον θαλάσσῃ.

„Συνετρίβη[3]) τὸ τόξον Αἰλάμ.“ Ἐφρόνουν γὰρ ἐπὶ τοξείᾳ, μὴ μάθοντες ψάλλειν. „Οὐ[4]) γὰρ ἐπὶ τὸ τόξον μου ἐλπιῶ, καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με.“ Ἔθνη δὲ πανταχόθεν ἀπειλεῖ κινεῖν ἐπ' αὐτόν. Ὅθεν ἀνέμους ἐκ τῶν ὅθεν ὡρμῶντο καλεῖ.

„Τοῦ[5]) αὐτοῦ.“ Ἕκαστος ἡμῶν ἀναλόγως τῇ καταστάσει ἢ Αἰλαμίτης ὁμώνυμός ἐστιν, ἢ Ἰδουμαῖος, ἢ Μωαβίτης, ἢ Αἰγύπτιος, ἢ Ἰσραηλίτης. Δυνατὸν δὲ μεταβάλλειν ἐξ ἑτέρου ἔθνους εἰς ἕτερον κρεῖττον, ἢ χεῖρον. Τὰ ψυχικὰ γὰρ ἔθνη μεταπίπτειν οἶδεν εἰς ἄλ-

---

[1]) Psalm. XIV, 1. (XIII.)
[2]) Cfr. Jerem. XLIX, 34. [3]) Jerem. XLIX, 35.
[4]) Cfr. Psalm. XLIV, 6. (XLIII.)
[5]) Cfr. Jerem. XLIX, 35. seqq.

30 *

ληλα. Πλὴν ἕκαστος ἡμῶν ἀναλόγως οἷς ἐθησαύρισε, πίεται τὸ τῆς ὀργῆς κυρίου ποτήριον ἀκράτου, ἢ κεκερασμένης. Πάντες γὰρ ἥμαρτομεν πλέον ἢ ἔλαττον. Ὡς δὲ Ἰσραὴλ ἐπώνυμος γέγονεν ᾧ πεποίηκεν, ἰσχύσας πρὸς τὸν θεὸν ἐν τῇ πάλῃ, οὕτω τινές εἰσι περιβεβλημένοι, ψεκτοὶ Αἰλαμῖται. Οὕτω γὰρ ἑρμηνεύονται. Παραβάλλονται δὲ, οὓς κατὰ τὸν ἀπόστολον „παρέδωκεν[1]) ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, εἰς πάθη ἀτιμίας,“ ἀνέμοις. Δηλοῖ δὲ, τίνες οἱ, περὶ ὧν ὁ λόγος, Παῦλος εἰπών· „ἵνα[2]) μηκέτι ὦμεν κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ μεθοδείᾳ τοῦ πλάνου.“ Περιφέρεται δὲ παντὶ ἀνέμῳ ὁ παραβεβλημένος εἴτε διδασκαλίας, εἴτε θυμοῦ, εἴτε ἐπιθυμίας ἀνέμῳ. Ἄνεμοι δὲ τέσσαρες γενικοὶ ταράσσοντες τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν, ἐπιθυμία, φόβος, ἡδονὴ, λύπη, οἷς Αἰλαμίτης ἐκ τοῦ θεοῦ καταλειφθεὶς παραδέδοται. Ἀλλὰ τί τὸ τόξον Αἰλὰμ, ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ τῆς δυναστείας, αὐτὸς ἔφη μελῳδῶν ὁ Δαβίδ· „ἰδοὺ,[3]) οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἑτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν, τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.“ Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀλλ' ὁ σωτὴρ ἐπιδημήσας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους ἐπὶ τοὺς Αἰλαμίτας ἐπῆγε κυκλοῦντας ἡμᾶς, ἵνα τούτους διασκορπίσειε. Παραδίδονται γὰρ δυνάμεις ἀντικείμεναι δυνάμεσιν ἑτέραις ἀντικειμέναις εἰς κόλασιν, ὡς ὁ Φαραὼ τῷ Ναβουχοδονόσορ· καὶ ὄφεις γὰρ ἰοβόλους εἰ κατακλείσεις, ὄψει τοὺς ἀσθενεῖς ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων ἀπὸ λιμοῦ κατεσθιομένους, ἕως οὗ ὁ πάντων ἰσχυρότατος πληρωθεὶς ὑπὸ τῶν ὀφέων, οὓς καταδέδηεν,[4]) ὁ καλούμενος γένηται βασιλίσκος, ἰὸν ἔχων ἐκ μόνης θέας καρποφόρον δένδρον ξηραίνοντα. Οὐ-

---

[1]) Cfr. Rom. I, 28. coll. 26.

[2]) Cfr. Ephes. IV, 14. — Ed. Ruaei: *τοῦ πλάνους.*

[3]) Psalm. XI, 2. (X.) [4]) Ed. R. male: *κατεδήδεν.*

τως αἱ πονηραὶ δυνάμεις ὑπ' ἀλλήλων κολάζονται, μέχρι καταλειφθῇ τελευταῖον ὁ ἐχθρὸς κυρίου, θάνατος, βασιλίσκος, περὶ οὗ φησιν· „ἐπὶ [1]) ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ.“ Ὁ γὰρ Χριστὸς ἰσχυρότερος ὢν τοῦ βασιλίσκου, ἐπιβέβηκεν αὐτῷ, καὶ δέδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων.

Κεφάλαιον πεντηκοστόν.

„Ἐξολοθρεύσασθε [2]) σπέρμα ἐκ Βαβυλῶνος.“ Ἔστι τις ἀνὴρ Βαβυλώνιος, καὶ νήπιον Βαβυλώνιον· καὶ δεῖ πρὸς τούτοις ἀγωνίζεσθαι, τουτέστιν ἢ πρὸς μεγάλα, ἢ πρὸς νῦν ἀρχόμενα πάθη. Πλὴν „μακάριος, [3]) ὃς ἂν κρατήσας ἐδαφίσῃ πρὸς τὴν πέτραν,“ τὸν Χριστὸν, τὰ νήπια Βαβυλῶνος, πρὶν εἰς ἄνδρας προελθῶσιν. Ἔτι δὲ μακαριώτερον ἐξολοθρεῦσαι Βαβυλώνιον σπέρμα, λογισμὸν δηλονότι συγχυτικόν. Ἐναντίον δὲ τούτῳ σπέρμα, περὶ οὗ λέλεκται· „μακάριος, [4]) ὃς ἔχει σπέρμα ἐν Σιών·“ καί· „μακάριοι [5]) οἱ σπείροντες ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὗ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ.“ Οὐ μόνον ἄνδρα τινὰ, οὐδὲ παιδίον, ἀλλὰ καὶ μόνον σπέρμα· δύναται γὰρ καρποφορεῖν γεωργούμενον. Ποῖον δὲ τὸ ὕδωρ, ἐφ' ὃ σπείρειν δεῖ τὸ καλὸν σπέρμα; Τὸ τῆς παλιγγενεσίας λουτρόν. Ἐκεῖ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ, βοῦς ὁ καθαρὸς καὶ Ἰσραηλίτης, ὄνος ὁ ἐκ γένους ἀκάθαρτός τε καὶ ἐθνικός. Σύμβολα δὲ ταῦτα τὰ ζῶα τοῦ καταγγελλομένου λόγου τοῖς Ἰσραηλίταις, καὶ τοῦ κεκηρυγμένου τοῖς ἔθνεσιν.

„Κατέχοντα [6]) δρέπανον ἐν καιρῷ θερισμοῦ.“ Κα-

---

[1]) Psalm. XCI, 13. (XC.) [2]) Jerem. L, 16.
[3]) Cfr. Psalm. CXXXVII, 9. (CXXXVI.)
[4]) Cfr. Jesai. XXXI, 9. [5]) Jesai. XXXII, 20.
[6]) Jerem. L, 16.

τέχει δὲ δρέπανον ὁ Βαβυλώνιος οὐκ ἐπὶ τῷ σῶσαι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ ἐκτεμεῖν τῆς γῆς τῆς ἁγίας, καὶ θερίσαι ἐκκλησίας· ὃν πρὶν τοῦτο παθεῖν, ὀλοθρεύσωμεν, τοὺς τῶν αἱρετικῶν ἐξαφανίσαντες λόγους. Οἷος ἦν ὁ Παῦλος, λέγων· „ἑτοίμως [1]) ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν·“ ὁ λέγων· „πᾶν [2]) ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως καθαιροῦντες.“ Εἶτα μαρτυρεῖ τῷ ἑλληνικῷ λόγῳ δύναμιν, ὡς πάντα τὰ ἔθνη τούτῳ παραχωρεῖν, ἀποδεικτικῷ πως εἶναι δοκοῦντι.

„Ἀπὸ [3]) προσώπου μαχαίρας ἑλληνικῆς.“ Τό· „ἑλληνικῆς·“ οἱ λοιποὶ „περιστερᾶς“ ἐξέδωκαν. Πάλιν δὲ ὁ κατὰ Βαβυλωνίων ἰσχύων, περιστερὰ κέκληται, ὡς ἐκεῖνοι πρότερον· ὁ γὰρ ἀεὶ συνιασσόμενος τῇ θείᾳ κρίσει πρὸς ὑποζυγίαν, οὗτος ἐν κάλλει καὶ τιμῇ· εἰ μὴ παρὰ τὸν χρηματισμὸν, ὃν εἶχον διὰ τὸ σέβας οἱ Βαβυλώνιοι, τοῖς ἐπιοῦσιν αὐτοῖς ἀποδίδωσιν, ὡς ἐναλλαγείσης τῆς τάξεως καὶ δυνάμεως.

„Πρόβατον [4]) πλανώμενον Ἰσραὴλ, λέοντες ἐξώσαντο αὐτόν.“ Πρόβατόν φησιν, ὡς ἑνὸς πεπλανημένου. Καὶ ἐν εὐαγγελίῳ δέ φησιν· „ὁ [5]) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθεν ἐκζητῆσαι, καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.“ Καὶ ἐν τῇ παραβολῇ δὲ, ἓν ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀπώλετο μόνον, ὅπερ ἦλθεν εὑρεῖν ὁ ἐπιδημήσας ποιμὴν, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναλαβὼν ἀπέδωκε τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐνενήκοντα ἐννέα. Εἰ γὰρ πάντες ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ ἓν πρόβατον, ὁ μέν τίς ἐστι ποὺς, ὁ δὲ κεφαλὴ, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ δὲ ποιμὴν ἐλθὼν συνήγαγεν ὀστέον πρὸς ὀστέον, καὶ ἁρμονίαν πρὸς ἁρμονίαν, καὶ ἑνώσας ἀνέλαβεν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτοῦ· ἡ δὲ ἑνότης γίνεται δι᾽ ἀγάπης, καὶ ἀληθείας, καὶ προαιρέσεως ἀγαθῆς. Τῷ ἰδίῳ

---

[1]) Cfr. II Cor. X, 6. [2]) Cfr. II Cor. X, 5.
[3]) Jerem. L, 16. [4]) Cfr. Jerem. L, 17.
[5]) Cfr. Luc. XIX, 10.

μὲν οὖν λόγῳ πάντας ἥνωσεν. Εἰ δέ τινες ἀπειθοῦντες ἐφάνησαν, ἀνίατον τὸ πάθος ἐκτήσαντο. Εἷς οὖν ὁ πᾶς Ἰσραηλίτης κατὰ τὴν συγγένειαν τὴν ἀληθινὴν, εἰ πάντες ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ εἷς ἄρτος, καὶ τοῦ ἑνὸς μετέχομεν πνεύματος. Πλανώμενον δὲ πρόβατον, ὁ μὴ τυγχάνων τῆς τοῦ καθήκοντος θήρας ἔν τε λόγῳ καὶ πράξει, ἢ τῷ μὴ ζητεῖν, ἢ τῷ μὴ εὑρεῖν. Ὁ δὲ εἰδὼς, καὶ ποιῶν τὰ τῆς ἐπιγνώσεως, οὐ πλανᾶται· ὁ δὲ πλανώμενος ἀπὸ λεόντων ἐξωθεῖται. „Ὁ [1]) γὰρ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ.“ Ἤδη δὲ καὶ „σκύμνοι [2]) λέοντος ὠρυόμενοι ἁρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ θεῷ βρῶσιν αὐτοῖς,“ ἐπιβουλεύουσι τοῖς δικαίοις, βουλόμενοι ἐξῶσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ὀρῶν τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' ὡς Δαβὶδ λαβὼν τοῦ πώγωνος τὸν λέοντα ἔπνιξεν, οὕτω τὸν πνευματικὸν Δαβὶδ, τὸν Χριστὸν ἐκζητήσωμεν λαβόντα τὸν λέοντα, καὶ πᾶν τὸ τῶν θηρίων συνέδριον ἀνελόντα. Δύο δὲ νῦν λαμβάνει λέοντας γενικοὺς, τόν τε Ἀσσύριον καὶ τὸν Βαβυλώνιον. Κατὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν δύο εἰσίν· ὁ μὲν γὰρ Ἀσσύριος ἀπῴκισε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς Ἀσσυρίους ἕως τῆς σήμερον· ὁ δὲ Βαβυλώνιος τοὺς υἱοὺς Ἰούδα εἰς Βαβυλῶνα. Πλὴν οὐκ ἔφη νῦν πρῶτος καὶ δεύτερος, ἀλλὰ πρῶτος καὶ ἔσχατος. Πρῶτος γὰρ λέων ὁ ἀντικείμενος διάβολος, αὐτὸς ὁ ἀνθρωποκτόνος· τελευταῖος δὲ ὁ ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος „ὁ [3]) ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἐπαιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα.“

„Ἰδοὺ, [4]) ἐγὼ ἐκδικῶ ἐπὶ τὸν βασιλέα Βαβυλῶνος.“ Οὐ δύναται ὁ Ἰσραὴλ ἀποκαταστῆναι εἰς τὴν νομὴν αὐτοῦ, ἐὰν μὴ πάθωσιν οἱ δύο βασιλεῖς ἃ δεῖ παθεῖν ὑπὲρ τῆς πεπονθότων κακῶς ἐκδικήσεως. Πάντως δεῖ

---

1) I Petr. V, 8. 2) Psalm. CIV, 21. (CIII.)
3) Cfr. II Thess. II, 3. 4. 4) Jerem. L, 18.

ἐπὶ τὸν διάβολον, ἢ τὸν ἀντίχριστον ἐκλαμβάνειν τὸν λόγον· ἐν ἐμοὶ γὰρ ἀναιρεθήτω συντριβόμενος ὁ Σατανᾶς ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἐν τάχει. Ὅταν δὲ ἀνέλῃ τοὺς δύο τούτους, καὶ τοὺς μεταξὺ, ἀποκαταστήσει τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν νομὴν αὐτοῦ·[1]) ὅτε καὶ νεμήσεται ἐν τῷ Καρμήλῳ, καὶ τῇ Βασὰν, καὶ ἐν ὄρει Ἐφραὶμ, καὶ ἐν Γαλαάδ. Τοσούτων τόπων ὄντων τῆς Ἰουδαίας, καὶ τῆς γῆς τῆς κληρονομουμένης, ταῦτα μόνον ὠνόμασε.

„Πῶς[2]) ἐκλάσθη καὶ συνετρίβη ἡ σφῦρα πάσης τῆς γῆς;“ Σφῦραν τὴν Βαβυλῶνα καλεῖ, ταῖς ἰδίαις πλεονεξίαις τοὺς ἐπὶ γῆς κατατρίψασαν. Ὅτε δὲ τὸν θεῖον νεὼν ὁ Σολομὼν κατεσκεύασεν, ἐν ἐπαίνῳ τῶν Βασιλειῶν ἡ τρίτη φησὶν, ὅτι σφῦρα καὶ πέλεκυς οὐκ ἠκούσθη ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου. Οἶκος δὲ, ἡ ἐκκλησία θεοῦ, ἐν ᾗ μὴ δεῖ ἀκούεσθαι σφῦραν. Ἔστι δὲ σφῦρα πάσης τῆς γῆς ὁ διάβολος, καὶ ἔστιν ὁ μὴ φροντίζων αὐτῆς, οἱονεί τις ὕλη τυπτομένη παρ᾽ αὐτῆς, καὶ μὴ πάσχουσα. Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἀνὴρ ἑστηκὼς ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας· ὅστις ἀδάμας ὑπ᾽ οὐδεμιᾶς συντρίβεται σφύρας. Κἂν ἐφεστήκῃ γοῦν ὁ διάβολος, ἡ σφῦρα, καὶ ὑποκείμενος ᾖ δράκων ὥσπερ ἄκμων ἀνήλατος, οὐδὲν ὁ ἐν τῇ χειρὶ κυρίου καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ ἀδάμας πείσεται. Τεῖχος γὰρ ὁ ἅγιος ἀδαμάντινον, καὶ ἐν χειρὶ κυρίου μένων ἀπαθὴς, κἂν μέσος ληφθῇ τῆς τε σφύρας καὶ τοῦ δράκοντος. Ὅσον δὲ τύπτεται, λαμπρότερον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ὑποδείκνυσι· ὁ γὰρ διάβολος οἷά τις λίθων ἀγνοῶν φύσιν, διὰ πολλῶν δοκιμάζει πληγῶν τὸν οἷον ἀδάμαντα, θεοῦ μόνου καλῶς τὴν τούτων φύσιν εἰδότος. Εἰ σφῦρα μὴ ᾖ, οὐκ ἔσται σάλπιγξ ἐλατὴ, ἣ κατὰ τὸν νόμον ἦν διεγείρουσα ἐπὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ θεοῦ, ἢ πα-

---

[1]) Ed. Ruaei: „αὐτοῦ. Ὅτε δὲ νεμήσεται —, καὶ ἐν Γαλαὰδ, τοσούτων“ κτλ. — Cfr. Jerem. L, 19.

[2]) Jerem. L, 23. — Ed. Ruaei constanter: σφύρα.

ροξύνουσα εἰς πόλεμον τοὺς ἀκούοντας. Τοιοῦτον ἐποίησε τὸν Παῦλον διὰ πειρασμῶν ποικίλων ἡ σφῦρα, μηδὲν μὲν ἐξ αὐτῆς παθόντα, μεγάλῃ δὲ φωνῇ πρὸς τῆς κακίας διεγείροντα πόλεμον. Ἐργάζεται μὲν ἡ σφῦρα τὸν πειρασμὸν, ὑπηρετεῖ δὲ τῇ σφύρᾳ ὁ ἀπὸ τοῦ Κάϊν σφυροκόπος, ὁ χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Τοιοῦτος ὁ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος Ἰούδας, καὶ οἱ· „σταύρου,[1]) σταύρου αὐτόν·" κεκραγότες, διὰ τῶν τοιούτων ὑπηρετούντων τῇ σφύρᾳ.

„Καὶ[2]) ἐξήνεγκε τὰ σκεύη ὀργῆς αὐτοῦ." Σκεύη ὀργῆς καὶ ὁ ἀπόστολος οἶδε κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη ἐλέους. Πάντας γὰρ ἀνθρώπους εἰς δύο ταῦτα διεῖλε σκεύη, τὰ μὲν ὀργῆς, τὰ δὲ ἐλέους· τὰ μὲν, οἷος ὁ Φαραὼ, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι· τὰ δὲ, οἷος ὁ Παῦλος, καὶ οἱ πιστεύσαντες. Ἀλλὰ τίς ὁ θησαυρὸς κυρίου, ἐν ᾧ τὰ σκεύη τῆς ὀργῆς; Ἴσως ἡ ἐκκλησία, ἐν ᾗ τοιοῦτοι πολλάκις λανθάνουσιν. Ἔστι δὲ ὁ καιρὸς, ὅτε ἀνοίγει τὴν ἐκκλησίαν. Νῦν γὰρ κέκλεισται, καὶ τὰ σκεύη τῆς ὀργῆς μετὰ τῶν σκευῶν τοῦ ἐλέους νέμεται, καὶ τὰ ἄχυρα μετὰ τοῦ σίτου εἰσὶ, καὶ ἐν μιᾷ σαγήνῃ οἵ τε ἀπόβλητοι, καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ ἰχθύες. Ἀνοίγει δὲ τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ ὁ κύριος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, ὅτε τῶν σκευῶν τῆς ὀργῆς ἐκβαλλομένων, ὁ ἐλέους σκεῦος ὑπάρχων εἴποι ἂν εἰκότως· „ἐξῆλθον[3]) ἀφ' ἡμῶν, οὐ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν." Τὰ δὲ ἔξω τοῦ θησαυροῦ ἁμαρτάνοντα, σκεύη ὀργῆς ἐστιν, ἀλλ' ἐλάττονα. Δοῦλοι γάρ εἰσι, μὴ εἰδότες τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτῶν, καὶ μὴ ποιοῦντες αὐτό. Σκεύη τοίνυν εἰσὶν ἁπλῶς εἰς ἄλλο τηρούμενα.

„Ὅτι[4]) ἥκει ἡ ἡμέρα αὐτῶν." Ἥξουσι, φησὶ, τῶν

---

[1]) Cfr. Luc. XXIII, 21. coll. ev. Joann. XIX, 6.
[2]) Jerem. L, 25. [3]) Cfr. I Joann. II, 19.
[4]) Jerem. L, 27.

αἰχμαλώτων τινὲς τῆς Ἰουδαίας, εὐαγγελιζόμενοι τὴν κατὰ Βαβυλῶνος ἐκδίκησιν. Λέγοι δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ἐξ εἰδωλολατρίας ἐπιστρεφόντων, ἣν καλεῖ Βαβυλῶνα· οἵτινες ἐλθόντες εἰς Σιὼν τὸ σκοπευτήριον, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν παρὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἐκδίκησιν ἀναγγέλλουσι.

„Παραγγείλατε[1]) ἐπὶ Βαβυλῶνα πολλοῖς.“ Οἱ μὲν ἐν Βαβυλῶνι πολλοὶ, οἱ δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐλάχιστοι. Εἴρηται γάρ· „οὐ[2]) παρὰ τοῦτο ἠγάπησεν ὑμᾶς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, παρὰ τὸ εἶναι πολλοστούς· ὑμεῖς γάρ ἐστε ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη.“ Ὀλίγοι γὰρ ὄντως οἱ σωζόμενοι, καὶ διὰ τῆς στενῆς εἰσερχόμενοι θύρας. Παραγγέλλεται δὲ πᾶς ἐπὶ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον Βαβυλῶνα τόξον ἐκτείνειν, καὶ μηδένα ταύτης περιποιεῖσθαι.

„Ἀνταπόδοτε[3]) αὐτῇ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς.“ Ὅσους τις ἔχει λογισμοὺς ἀνθεστηκότας θεοσεβείᾳ. Πολλοί εἰσι Βαβυλώνιοι, οὓς ἀναιρετέον, ἁμαρτωλοὺς ὄντας τῆς γῆς, ἐξ ὧν ὁ καθαρεύσας, ἐν τῇ πόλει γίνεται τοῦ θεοῦ τοῦ ἐκδικοῦντος τῆς Βαβυλῶνος τὴν ὕβριν· ᾤετο γὰρ οἰκείᾳ δυνάμει κεκρατηκέναι, καὶ κατηλαζονεύετο τοῦ θεοῦ. Ἐμπρησθέντος δὲ τοῦ ναοῦ, τὰ σκεύη τὰ ἱερὰ ταῖς παλλακαῖς εἰς χρῆσιν ἐδόθη. Διόπερ πυρὶ τὸ ἄκαρπον ἔθνος καθάπερ δή τινα δρυμὸν κατηνάλωσε. Ταύτῃ τοί φησιν· „ἰδοὺ,[4]) ἐγὼ ἐπὶ σὲ τὴν ὑβρίστριαν, λέγει κύριος τῶν δυνάμεων.“

Κεφάλαιον πεντηκοστὸν πρῶτον.

„Καὶ[5]) μὴ φείσεσθε ἐπὶ τοὺς νεανίσκους αὐτῆς.“ Προφητεύει τὴν συντέλειαν ἀθρόως γενηθησομένην.

---

1) Jerem. L, 29. 2) Cfr. Deut. VII, 7.
3) Jerem. L, 29. 4) Cfr. Jerem. L, 31.
5) Cfr. Jerem. LI, 3.

Ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ ταῖς ἡμέραις τοῦ Λὼτ τὰ βιωτικὰ πάντες ἐποίουν, ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἦρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται τὸ τῆς συντελείας αἰφνίδιον· οὗ δὴ σύμβολον ἦν ἡ ἀθρόως πεσοῦσα φωνῇ καὶ μόνῃ σαλπίγγων Ἱεριχώ. Καὶ παρὰ τὸν καιρὸν δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους, ἄφνω ἔπεσε Βαβυλὼν, Χριστοῦ τὰ περὶ τῶν ἐθνικῶν εἰδώλων καταργήσαντος δόγματα, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ῥυσαμένου πιστεύσαντας.

„Ποτήριον [1]) χρυσοῦν ἡ Βαβυλών.“ Χρυσοῦν ἐστι τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὸ ποτήριον εἰς ἀπάτην ἀνθρώπων, ἵνα δεξάμενοι πίωσιν, ὁρῶντες τὸ χρυσὸν, ὅτι καλὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι· τὸ δὲ κρίμα τὸ ἐν τούτῳ μὴ λογιζόμενοι. Τὰ μοχθηρὰ γὰρ αὐτοῦ δόγματα καλλιλεξίᾳ κεκόσμηται, τῷ τῆς φράσεως δελεάζοντα κάλλει, καὶ τῇ μεθόδῳ τῇ τεχνικῇ. Καὶ πᾶς δὲ ποιητὴς ἄκρος εἶναι δοκῶν, ποτήριον χρυσοῦν κατεσκεύασε, δηλητήριον ἐμβαλὼν εἰδωλολατρείας, αἰσχρολογίας, καὶ τῶν ψυχικῶν ἁπάντων κακῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐ χρυσοῦ ποτηρίου προενοήσατο, μήποτε καὶ δόξῃ ἐκείνῳ ὅμοιον εἶναι. Διόπερ „ἔχομεν [2]) τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν,“ ἀλλὰ τῆς ἐν αὐτῷ σωτηρίας. Τὸ δὲ „χρυσοῦν [3]) ποτήριον ἡ Βαβυλὼν,“ ὅταν ἐπὶ τὴν ἐκδίκησιν ἔλθῃ, ἐν „χειρὶ κυρίου“ γίνεται τῇ ἀψαμένῃ ποτὲ τοῦ Ἰὼβ, μεθύσκον „πᾶσαν τὴν γῆν“ ἀπὸ ὀργῆς, ἀπὸ λύπης, ἐρώτων, κενοδοξίας· ὅσα γὰρ ἁμαρτήματα, τοσαῦται καὶ μέθαι, καθάπερ ἐξ οἴνου πάντων σαλευομένων, καὶ βέβαιον οὐδὲν ἐχόντων. Ὁ δὲ δίκαιος οὐκ ἔστι γῆ· ὢν γὰρ ἐπὶ γῆς, ἔχει ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα, καὶ οὐκ ἂν ἀκούσειε· „γῆ [4]) εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ·“ ἀλλ' ἐκ τῶν εἰκότων· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀπελεύσῃ.

---

[1]) Cfr. Jerem. LI, 7. [2]) II Cor. IV, 7.
[3]) Cfr. Jerem. LI, 7. [4]) Gen. III, 19.

Φορεῖς γὰρ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ πάγιος ἕστηκας.

„Ἰατρεύσαμεν[1]) Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη." Ἡ δὲ Βαβυλὼν οὐκ ἀπέγνωσται. Οὐ γὰρ ἂν ἔλεγεν· „εἴ[2]) πως ἰαθήσεται." Ποίαν ψυχὴν ἑτέραν ἀπογνωσόμεθα; Εἰ δὲ μὴ σέσωσται, τοῦτο γέγονε παρ' αὐτῇ, ὡς τοὺς ἀρίστους ἰατροὺς ἀπολογεῖσθαι, καὶ λέγειν· „ἰατρεύσαμεν[3]) τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη· ἐγκαταλίπωμεν αὐτήν." Οὐ παρ' αὐτοὺς γὰρ, οὐδὲ παρὰ τὴν ἰατρικὴν, οὐδὲ παρὰ τὴν ῥητίνην τὸ μὴ ταύτην θεραπεύεσθαι. Ἰατροὶ δὲ ἄγγελοι, ὑπὸ τὸν μέγαν ὄντες ἰατρὸν, τὸν θεὸν, καὶ θεραπεῦσαι τοὺς πειθομένους ἐθέλοντες· εἰ δὲ μὴ, ἐροῦσιν· „ἐγκαταλίπωμεν[4]) αὐτὴν, ἀπέλθωμεν ἕκαστος εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ," καὶ τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ τὴν οἰκείαν πρᾶξιν, ὅτι „ἤγγικεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ κρίμα αὐτῆς," καταδικάσαντες αὐτὴν ὡς ἀνίατον, καὶ πεισομένην τὰ τῆς ἀπογνώσεως. Καὶ οἱ τῶν σωμάτων γὰρ ἰατροὶ τοὺς ἀνιάτους ἐγκαταλείπουσι, μήπως ἐν ταῖς αὐτῶν χερσὶ τελευτήσωσιν· ὃ δὲ ποιοῦσιν ἄγγελοι. Ὅσα δὲ ἁμαρτάνομεν, τὸ κρίμα ἡμῶν αὔξει, καὶ ἐξαίρει ἕως τῶν ἄστρων, τῶν ἁγίων δηλαδή. Καὶ τότε ὁ θεὸς ἐκφέρει[5]) τὸ κρίμα αὐτοῦ εἰς ταπείνωσιν τοῦ ὑψωθέντος κρίματος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ταπεινῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὰ πρὸς ἀξίαν ἀποδιδούς.

„Δεῦτε,[6]) καὶ ἀναγγείλωμεν ἐν Σιών." Καὶ ὁ Ἡσαΐας ἐθέσπισεν· „ἐπ'[7]) ὄρους πεδινοῦ ἄρατε σημεῖον, ὑψώσατε τὴν φωνὴν αὐτοῖς· παρακαλεῖτε τῇ χειρί." Ταῦτα δὲ Πέρσαις καὶ Μήδοις οἱ προφῆται παρεκελεύοντο, ὡς κρατήσασιν ἤδη Βαβυλῶνος, ἐπὶ τῶν αὐτῆς τειχῶν ἁλωσομένης ἀνατείνειν τοῦ πολέμου τὸ σύν-

---

1) Jerem. LI, 9. 2) Jerem. LI, 8.
3) Jerem. LI, 9. 4) Cfr. Jerem. LI, 9.
5) Cfr. Jerem. LI, 10. 6) Jerem. LI, 10.
7) Jesai. XIII, 2.

θεμα, δι' οὗ δηλοῦσι τοῖς στρατιώταις τὴν ἔφοδον. Καὶ τὰ ὅπλα ἔχειν ἐν ἑτοίμῳ παρακελεύεται· τὰ τόξα τοῖς Μήδοις φησίν.

„Ἐμωράνθη [1]) *πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.“ Συμφώνως δὲ τῷ· „ἐμωράνθη* [2]) *πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως·“ ὁ Παῦλός φησιν· „οὐχὶ* [3]) *ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;“ Καιρὸς δὲ ἐπισκέψεως μάλιστα ἡ τῆς εἰδωλολατρείας ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας καθαίρεσις. Σκεύη δὲ πολέμου, ἅπερ ὁ Βαβυλώνιος διεσκόρπισεν, οἱ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα πολέμων ἔμπειροι ἄνδρες, ἀνθ' ὧν ἀπειλεῖ μηδενὸς ποιεῖσθαι φειδώ.*

„Καὶ [4]) *διασκορπιῶ ἐπὶ σοί“ κ. τ. ε. Ἀναβάται ἵππων οἱ δαίμονες, οἱ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς ἐπικαθήμενοι. Καὶ πάλαι μὲν τῆς Αἰγύπτου „ἵππον* [5]) *καὶ ἀναβάτην ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν,“ οὗτοι δὲ ζευγνύντες ἐν ἡμῖν διάφορα πάθη, ταῖς τέτρασιν ἀρεταῖς ἀντικείμενα κατασκευάζουσιν ἅρματα. Καὶ ὁ μὲν θυμώδης καὶ πρὸς κακίαν ἐῤῥωμένος, ἀνήρ· ὁ δὲ πρὸς ἡδονὰς λελυμένος, γυνή· καὶ πρεσβύτης μὲν ὁ πεπαλαιωμένος κακῶν ἡμερῶν· νεανίσκοι δὲ, περὶ ὧν Ἡσαΐας φησί· „πεινάσουσι* [6]) *νεώτεροι, καὶ κοπιάσουσι νεανίσκοι, καὶ ἐκλεκτοὶ ἀνίσχυες ἔσονται·“ καὶ τοὐναντίον· „οἱ* [7]) *δὲ ὑπομένοντες τὸν θεὸν, ἀλλάξουσιν ἰσχὺν, πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοὶ, δραμοῦνται, καὶ οὐ κοπιάσουσι.“ Τοὺς ἐκλεκτοὺς δὲ νῦν ἐν κακίᾳ φησίν· ὁποῖόν ἐστι τό· „καὶ* [8]) *τὰ βρώματα αὐτοῦ ἐκλεκτά.“ Οἱ κατ' ἀρετὴν ὄντες ἐκλεκτοὶ, ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ καταπίνονται. Ἔσχε δὲ καὶ παρθένους, τὰς μὲν ἑστιατικὰς, τὰς δὲ Πυθίας, τὰς δὲ ἄλλως. Καὶ ψυχὴ δὲ μὴ δεξαμένη τὸν*

---

[1]) Cfr. Jerem. LI, 17. [2]) Cfr. Jerem. LI, 17.
[3]) I Cor. I, 20. [4]) Cfr. Jerem. LI, 21.
[5]) Exod. XV, 1. [6]) Jesai. XL, 30.
[7]) Jesai. XL, 31. [8]) Habac. I, 16.

θεῖον σπόρον, παρθένος ἐστὶν αὐτῷ. Ἔχει δὲ καὶ ποιμένας, καὶ διδασκάλους τοὺς ἑπομένους παιδεύοντας· ἀλλὰ καὶ γεωργοὺς τοὺς τὰ ζιζάνια σπείροντας, καὶ γεωργοῦντας ἀκάνθας τε καὶ τριβόλους, τὰς βιωτικὰς ἐν ἀνθρώποις μερίμνας. Ἔχει καὶ ἡγεμόνας ἐν κακίᾳ, καὶ ἄρχοντας, καὶ μάλιστα πρὸς οὓς „ἡμῖν[1]) ἐστιν ἡ πάλη, πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας.“ Τούτοις οὖν πᾶσιν ὁ θεὸς ἀποδίδωσιν ἐνώπιον τῶν ἔναγχος εἰρηκότων· „δεῦτε,[2]) καὶ ἀναγγείλωμεν ἐν Σιὼν τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ.“

„Ἰδοὺ,[3]) ἐγὼ πρὸς σὲ τὸ ὄρος τὸ διεφθαρμένον.“ Ὄρος τὴν Βαβυλῶνα διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος καλεῖ· ὅπερ ἦν ἐξ εἰδωλολατρείας καὶ τῶν ἀδίκων ἔργων, δι' ὧν διέφθειρε τοὺς ἄλλους διεφθαρμένον. Ἦν δὲ καὶ ἐφ' ὕψους ἡ πόλις, διὰ τὸν παρακείμενον ποταμὸν, ἐξ οὗ τινες ἀναβαθμοὶ πρὸς τὴν πόλιν ἀνέφερον, διμερῆ τε οὖσαν καὶ ἐξ ἑκατέρας ὄχθης παρακειμένην τῷ ποταμῷ, πρὸς τῷ καὶ εἶναι τὰ τείχη τῆς πόλεως ὑψηλότατα. Χεῖρα[4]) δὲ, τὴν τιμωρητικὴν δύναμιν τὴν τῆς ἰδίας αὐτὴν ὡς ἐκ πετρῶν καθαιροῦσαν ἀσφαλείας τε καὶ φρουρᾶς. Εἰς ἄχρηστον δὲ καὶ τοὺς λίθους αὐτῆς διὰ τὸ πῦρ ἀφανίζουσαν, ὡς μὴ συνίστασθαι λίθον πρὸς στεῤῥοτέραν οἰκοδομίαν. Ἀναγωγῆς δὲ λόγῳ καὶ ὁ διάβολος ὄρος ὠνόμασται, ὡς ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ· „τίς[5]) εἶ σὺ τὸ ὄρος τὸ μέγα, τὸ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ;“ Καὶ περὶ τοῦ ἔχοντος κωφὸν καὶ ἄλαλον δαιμόνιον ἔλεγεν ὁ σωτήρ· „ἐὰν[6]) ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι, καὶ μεταβήσεται.“ Ὄρος οὖν ὁ διάβολος ἀπὸ τῆς ἰδίας διεφθαρμέ-

---

1) Cfr. Ephes. VI, 12. 2) Cfr. Jerem. LI, 10.
3) Jerem. LI, 25. 4) Cfr. Jerem. LI, 25.
5) Zachar. IV, 7.
6) Cfr. Matth. XVII, 20. — Ed. Ruaei: *μετάβληθι.*

νον κακίας, καὶ διαφθεῖρον[1]) τοὺς, ὅσοι φρονοῦσι τὰ γήϊνα.

„Ἁγιάσατε[2]) ἐπ' αὐτὴν ἔθνη." Τό· „ἁγιάσατε[3]) τὰ ἔθνη·" ἀντὶ τοῦ· ἀφορίσατε. Ἁγιασμὸς γὰρ ἡ θεοῦ ὑπηρεσία, κἂν ᾖ τιμωρητική. Βέβηλος γὰρ ὁ πρὸς ταύτην ἀφωρισμένος· ὁποῖος ἦν ὁ Κῦρος, πρὸς ὃν φησι διὰ Ἡσαΐου· „σὺ[4]) δὲ οὐκ ἔγνως με." Τινὰ δὲ τῶν ἐπὶ Βαβυλῶνος στρατευσάντων ἐκάλεσεν ἔθνη, ἐν οἷς Ἀραρὲτ τοὺς Ἀρμενίους καλεῖ.

„Ἐσείσθη[5]) ἡ γῆ." Ἐσείσθη δὲ ἡ γῆ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀνθρώπων, ἐν τοῖς προάγουσι χρόνοις παγίως ἱδρυμένων, καὶ βεβαιότητα ἐχόντων ἐν αἷς ἦσαν δυναστείαις τε καὶ βασιλείαις· τὰ δὲ νῦν μεταβολὴν πονηρὰν καὶ ἐπώδυνον δεχομένων τὴν ἐρημίαν. Καὶ πᾶσα δὲ διάνοια Βαβυλωνίαν γῆν ἐσχηκυῖα, ἐκ τῆς πρὸς τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν καὶ σύγχυσιν προσσυμπαθείας σειομένη, ἀποβάλλει τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἐπὶ τῷ πνευματικὴν καὶ ἐπουράνιον ἕξιν ἀναλαβεῖν.

„Ἐνεπυρίσθη[6]) τὰ σκηνώματα αὐτῆς." Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τοῦτο ποιῶν, ὁ καὶ διὰ Ἡσαΐου πρὸς Κῦρον εἰπών· „ἐγὼ[7]) ἔμπροσθέν σου πορεύσομαι, καὶ ὄρη ὁμαλιῶ, θύρας χαλκᾶς συντρίψω, μοχλοὺς σιδηροὺς συνθλάσω." Καὶ παρὰ τοῖς ἔξω γὰρ τοιαύτας ἱστόρηται πύλας ἔχειν ὁ Βαβυλὼν, καὶ ἐκ τῶν εἰς τὸν ποταμὸν μέσον ὄντων καταβάσεων ἑαλωκέναι, μέρους ἑκατέρου συναπτομένου γεφύραις παρὰ τὰς ἀναγούσας ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνόδους, πρὸς ἑκάτερον μέρος διῃρημένας τῆς πόλεως. Καί φησιν ἡ ἱστορία, ὡς τῶν παρ' ἔσχατα τῆς πόλεως ἁλισκομένων οἱ ἄλλοι πανήγυριν ἄγοντες διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως οὐκ ᾐσθάνοντο, ὅτε εἰκὸς,

---

1) Cfr. Jerem. LI, 25. 2) Jerem. LI, 27.
3) Cfr. Jerem. LI, 27. 4) Jesai. XLV, 4.
5) Jerem. LI, 29. 6) Jerem. LI, 30.
7) Cfr. Jesai. XLV, 2.

τῶν μὲν εἰς ἀγγελίαν τρεχόντων, τῶν δὲ λοιπῶν ἐκ ταύτης ὑποστρεφόντων θορύβου πλήρη τὴν πόλιν ὑπάρχειν. „Συστήματα“[1]) δὲ νῦν τὰς οἰκίας λέγειν ἔοικε· τῇ γὰρ συνεχείᾳ πρὸς ἀλλήλας συνίσταντο. Διὸ ἐπιφέρει· „οἱ[2]) οἶκοι βασιλέως Βαβυλῶνος,“ καὶ τὰ ἑξῆς· ἤγουν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς συνισταμένων τὰ φρούρια.

[1]) Cfr. Jerem. LI, 32. [2]) Jerem. LI, 33.

INDEX

LOCORUM *) SACRAE SCRIPTURAE.

Genes.

Exod.

*) Litera *a*. singulis paginis praefixa ad Tom. XIV. ed. nostrae respicit, litera *b*. ad Tom. XV. ejusd. ed.

II Corinth.

Galat.

C o r r i g e n d a.

Tom. XIV. p. 40. in notis legas: [7]) Ezech. XIII, 9.

— — p. 88. — — [4]) Ezech. XVI, 5.

— — p. 144. — — [2]) Catenae Mss.

— — p. 212. lin. 8. legas: τοῖς ἄκροις κτλ.

— — p. 280. lin. 6. legas: Cantabrigienses.

Tom. XV. p. 111. in notis legas: [5]) Cfr. I Tim. I, 20.

— — p. 163. — — [4]) Psalm. LXXIX, 8. (LXXVIII.)

— — p. 429. not. 3. leg. coll. pro eoll.

— — p. 451. not. 1. legas: Cfr. I Cor. V, 6.

Leviora vitia, si qua praeterea aciem oculorum fugerunt, suo singula tempore accurate indicabuntur.

Typis fratrum Unger.

